

تہ فسیری قورئانی
بہرزو بہ پیز

بہرگی بیستہم
سوورہ تہ کانی
(القصص) و (العنکبوت)

عہلی باپیر

ته فیسیری سووره ته کانی

الْقَصَصِ وَالْعَنْكَبُوتِ

ته فیسیری سووره ته کانی

الْقَصَصُ وَالْعَنْكَبُوتُ

نووسینی : عهلی باپیر

دیزاینی ناوه وه : زه رده شت کاوانی

چاپی به کهم ۱۴۴۲ ک - ۲۰۲۱ ز

۷۲۵ لاپه ره

۲۴ * ۱۷ سم

بابهت : نایینی

له به رنوه به رایه تی گشتی کتبخانه گشتیه کان - ههریمی کوردستان
ژماره سپاردنی (۷) ی سالی ۲۰۱۲ پندراوه

تہ فسیری سوورہ تہ کانی

الْقَصَصِ

و

الْعَنْكَبُوتِ

نووسینی: عہلی باپیر

پیشہ کی ہم تہ فسیرہ بہ گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران)

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء)

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٧﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب)

أما بعد: فإن أصدق الحديث كلام الله، وخير الهدي هدي محمد ﷺ وشر الأمور محدثاتها، وكل محدث بدعة، وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار^(١).

خونہرہ بہرےزو خوشہ ویستہ کان!

ھیچ گومانی تیدانیہ - بو مروقی برودار - کہ نہو تہمہ نہی لہ خرمہت
دوایین کتیبی خوا (قوربان) دا بہسہ رده بری، جا بہ ہر شیوہ بہک لہ شیوہ کان لہ
خرمہ تدابووندا بی؛ خونہ نہوہ، تیفکرین و امان، فیرکردن، کار پیکردن ... ہتد، بہ
باشترین جیگرتن جیگا دہ گری و، خواوہ نہ کہی لہ دنیاو دواروژدا لئی بہ ہرہمہ نہدہ.

(١) نہوہ پی دہ گوتری: (خطبہ الحاجہ) کہ پیغہ مبہر ﷺ ہاوہ لانی بہرےزی فیردہ کرد،
پیش ہر فسہ بہ کی گرنک، بیلتین، وک و تاروی جومعہ و داخوازیکردن (خطبہ) و... ہتدو،
نہم و تارہ، ہرکام لہ: الترمذی: (١١٠٥)، النسائی: (١١٠٤)، ابن ماجہ: (١٨٩٢) أحمد: (٣٧٢٠)،
الطبرانی: (٢٤١٤) ہیناویانہ و (مسلم) یش بہ شیک ہیناوہ.

منیش که - وهك باسکردنی چاکه‌ی خوا (التحدّث بنعمة الله) ده‌یخه مه‌روو - له‌وه‌تی فامم کردۆته‌وه، خوای به‌به‌زه‌یی و به‌خشه‌ر چاکه‌ی له‌گه‌لّ کردووم و، به‌فه‌رمابستی به‌رزو بئ وینه‌ی خۆیه‌وه سه‌رگه‌رمی کردوومو، به‌ر له‌ته‌مه‌نی بیست سالیی یه‌وه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌رێزو پێز له‌به‌ر بکه‌م و، سه‌رقالیی خۆتندنه‌وه‌ی ته‌فسیره‌کانی قورئان و تێوه‌پامانی نایه‌ته‌ پر به‌ره‌که‌ته‌کانی و، لی‌توردبوونه‌وه‌یان بم.

هه‌ر بۆیه‌ش تیکرای کتیب و نامیلکه‌و وتارو ده‌سه‌کانم، که‌م و زۆر له‌به‌ر پۆشنایی قورئان دا‌بوون، که دیا‌ره هه‌ر ئەمه‌ش شتیکی سروشتیه؛ ئاخ‌ر ئایا نی‌سلام بێجگه‌ له‌ قورئان پاشان سوننه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ که نه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وه‌ی قورئان و چۆنه‌تی جێبه‌جێکردن و کارپێکردنه‌تی، شتیکی دیکه‌یه؟! بێگومان نه‌خێر.

ئنجا له‌میژ سالیی بوو، که براو خوشکانتیکی دلسۆزی نزیک و ناشنام، دا‌لویان لێده‌کردم که ده‌ست بکه‌م به‌ دانانی ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له‌ پهمه‌زانی سالی (١٤٢٨)دا هاته‌ دلمه‌وه، که ناوی خوای لی‌به‌یتیم و ده‌ست به‌و کاره‌ گه‌وره‌و گرنکه‌ بکه‌م، به‌لکو ورده‌ ورده‌ به‌پێی بو‌ارو ده‌رفه‌ت، هه‌رساله‌ هه‌ندیکی لئ ئەنجام بده‌م، له‌گه‌لّ سه‌رقالیی زۆرو جو‌راو جو‌ریشدا، هه‌تا ده‌رفه‌تیکی وام بۆ ده‌ره‌خسێ که بتوانم خێراییی تیدا بکه‌م و خۆمی بۆ به‌کلایی (مفترغ) بکه‌مه‌وه‌و، خوا پشتیوان بئ ته‌واوی بکه‌م، ته‌گه‌ر ته‌مه‌ن به‌به‌ریه‌وه‌ ما‌بئ.

سه‌رچاوه‌ی دانانی ئەم ته‌فسیرو لیکدانه‌وه‌یه‌شم، وێرای سه‌رنجدانی زۆربه‌ی ئەو ته‌فسیرانه‌ی که باون و، ده‌ستم پێیان گه‌یشته‌وه، بریتیه‌ له‌ وردبوونه‌وه‌و تێوه‌پامانی خۆم له‌ خودی قورئان، چونکه‌ بێگومان قورئان: هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه: (القرآن يُفسر بعظمه‌ بَعْضًا)، پاشان سوننه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، چونکه‌ پی‌غه‌مبه‌ری خواش روونکه‌ره‌وه (مُبین)ی قورئانه، وه‌ك خوا ﷻ فه‌رموویه‌تی:

﴿... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾﴾ النحل.

واتە: ھەرودھا زىكرمان بۆ لای تو ناردۆتە خوار، تاكو ئەوھى بۆ خەلكى تېرراووتە خوار، بۆيان پوون بكەيەوھ، وھ بەلكو خۇشيان بېرېكەنەوھ.

نومىدىشم وايە - بە يارمەتى خواي بەخشەر ﷻ - شايسەتەي ئەوھم ھەبى تەفسىرو لىكدانەوھەيكى وا بۆ قورئان پىشكەش بە مسولمانانى كوردستان بكەم، كە لە قورئان بوەشتەوھو، مايەي بەھرەو سوودى خوتنەران بى، بەتايەتەيش كە زياتر لە سى (٣٠) سألە لەگەل قورئانى بەرزو مەزن و تەفسىرەكانى و كىتەبەكانى سوننەتدا خەرىكم و، دەيان كىتب و بەرھەمى جۆراوجۆرم لە زۆربەي بوارەكانى زانستەكانى شەرىعەتدا پىشكەش كرەوون.

شايبانى باسېشە كە ئەو بېست و دوو مانگ زىندانىي كرانەم لەلايەن ئەمىركاھە - لە (٢٠٠٣/٧/١٠ تاكو: ٢٠٠٥/٤/٢٨) - دەرفەتەيكي گەورەو گرنگ بوو، بۆ زياتر پىدا قوولبوونەوھى كىتبى خوا (تبارك و تعالى) و، بۆ پەيدا بوونى تىگەبىشتى تايەت لەبارەي زۆرىك لە ئايەتەكانى يەوھ، ئەم راستىيەش لە مەوسووعەي: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۆر چاك درەوشاوەتەوھ^(١) بەلام ھەلبەتە نالەيم و ھېچكەسېش بۆي نىە بلن: كە ئەم تەفسىرەي من تىروتەواوھ، چونكە وىراي سەنووردار بوونى تواناو بېستم، لە بەرانبەر كىتبى لە ھەموو پوونكەوھ پەھا (مطلق) و بېسنوور (لا محدود)ى خوادا، ئەشمويستوھ كە زۆر بەملاولادا بچم و بچمە ئىو ھەندىك وردەكارىيەوھ، كە يان من تىيدا پىپۆرو

(١) ئەو مەوسووعەيە كە ئىستا چاپ كراوھو، كەوتۆتە بەردەستى خوتنەران و، سەرچەم ھەشت بەرك و دەورى سەن ھەزارو پىنج سەد (٣٥٠٠) لاپەرەيەو، ھەولمداوھ بەگشتى تىيدا باسې سەرچەم لايەنەكانى نىسلام بكەم و، تاكە سەرچاوەشم قورئان بووھ، وىراي دەفەكانى سوننەت، كە لە ھۆش (ذاكرە)دا بووون.

شايبانى باسە ئەو مەوسووعەيە لە چاپى دووھمى دا، كراوھ بە دوازدە (١٢) كىتبى سەر بەخۆ، بە مەبەستى ئاسانتر سوود لى بىنرانى .

شاره‌زا نیم، یان خوتنه‌ر پیوستی پی نیه، له کاتیکدا ده‌یهوئی له قورئان تیبکات و، بزانی خوا (تبارک و تعالی) راسته‌وخو چی پی فهرمووه؟!

ئنجا هه‌ر لیره‌شه‌وه به پیوستی ده‌زانم پر به دل سوپاسی نه‌و برا گه‌نجه رووح سووک و گورج و گوول و دل‌سوژه بکه‌م (عه‌زی نه‌کرد ناوی به‌یتم)، که هه‌لسا به نووسینه‌وه و هینانه سه‌ر کاغه‌زو، پاشان تاپیکردن و دوایی پینداچونه‌وه و هه‌له‌گیری، سه‌رجه‌م نه‌م زنجیره‌ ده‌سه، که له نه‌سلدا له شتیه‌ی وتار (محاضرة) دا پیتشکه‌ش کراون، هه‌روه‌ها هه‌لسا به (تخریج)ی سه‌رجه‌م ده‌قه‌کانی سوننه‌ت، له سه‌رچاوه متمانه پیکراوه‌کانه‌وه‌و، زه‌حمه‌ت و ماندوو‌بوونیکی زوری به سه‌رجه‌م به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌وه کیشاوه، خوا به باشتین شتیه‌ی پاداشتی بداته‌وه‌و، هه‌ر صالح و ساغ و سه‌لامه‌ت و سه‌ره‌رزین^(۱)، له خوی به‌رزو بیهاوتاش داواکارم نه‌و جووره‌ گه‌نج و لاوانه له کوران و کچان، له‌نیو گه‌له‌که‌ماندا، زور بکات .

شایانی باسیشه که تیمه له‌م ته‌فسیره‌ماندا، باسی به‌ش (جزء)ه‌کانی قورئان و دابه‌شکردنه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک: - (حزب) - ناکه‌ین، چونکه هه‌ر سووره‌تیک بو‌خوئی شتیکی سه‌ره‌به‌خو‌یه‌و، سه‌رجه‌م نابه‌ته‌کانی وه‌ک نالقه‌کانی زنجیریک پینکه‌وه په‌یوه‌ستن و، ناشکراشه که دابه‌شکرانی سه‌رجه‌م قورئان بو‌سی (۳۰) به‌ش (جزء) و شه‌ست (۶۰) (حزب)، شتیکه له‌لایه‌ن زانایانه‌وه کراوه، بو‌ناسانکاریی خویندنی قورئان، دیا‌ره تیمه له دابه‌شکردنی به‌رگه‌کانی نه‌م ته‌فسیره‌شدا، دیسان حیساب بو‌به‌شه‌کان (أجزاء)ی ناکه‌ین و، به‌گوهری سووره‌ته‌کان، به‌رگه‌کانی دباریی ده‌که‌ین.

 (۱) نه‌و برا دل‌سوژه تیس‌تاش پاش ته‌واوکردنی نیوه‌ی زیاتری قورئان، لئبروانه به‌رده‌وامه و عه‌زمیشی جه‌زم کرده، که نه‌گه‌ر ته‌مه‌غان به‌رده‌وام بی، هه‌تا کو‌تایی نه‌م ته‌فسیره سه‌رگه‌رمی کاره‌که‌ی بی .

دوا قسەشم ئەو هیە که:

ئەم تەفسیرە - وهك پیتشتر گوتمان - له ئەسڵدا بەشیۆهی دەرس و وتار پیتشکەش کراوه، بەلام دواتر خۆم دووجار بە وردیی پیندا چوومهوهو، بەپیتی پتیویست دەستکارییم کردوه، دیاره هەموو دەرسیکیش بەناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پتکردوه، بەلام تێمە له سەرەتای دەرسەکانهوه، ئەوانهمان لابردوه، بۆ زۆر دووباره نەبوونهوهو، ئەو (خطبة الحاجة)یە له سەرەتای ئەم پیتشەکهییەوه هاتوه، له جیاتی سەرەتای سەرجهم دەرسەکانه.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبُّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشەممە ۲۵ رجب ۱۴۳۲

۲۰۱۱/۶/۲۷

هەولێر

به رچاؤ روونيبه كى گرنگ له باره ي نهم ته فسیره وه

خوینهری به ریز !

هر چه نده له (پیشه كى گشتی) نهم ته فسیره دا باسمان كردوه كه بو نووسینی نهم ته فسیره، له هه موو نهو ته فسیره باوانه ی ده ستم پیان گه یستوه، به هر ده مه ند بووم، هه روه ها له كۆتایی هه ر به رگی كى نهم ته فسیره دا، سه رجه م نهو ته فسیرانه ی كه م و زۆر لیان سوودمه ند بووم، ناوه كانیا مان به ریز نووسیون، به لام لیره ش وه كه جه ختكردنه وه ی زیاترو به رچاؤ روونی باشت ر بو ئیوه ی به ریز ده لیم :

مادام ناوی ته فسیره كانمان نووسیوه، نه پیوست ده كات و نه ده شگونجن، بو هه ر تیگه یشتن و بیروكه یه ك، كه زۆربه ی ته فسیره كان له باره ی ئایه تیگه وه، یان رسته و برگیه كى ئایه تیگه وه، ده یهینین، ئیمه هه موو جار ی ناوی نهو ته فسیرانه بیینین، به لام بیگومان هه ر كات بیروكه و تیگه یشتن كى ئایه تیگه له ته فسیره كان هه بئ و بكه ویته به رچاوم، ئنجا چ به سندی بكه م، چ ره فزی بكه م، هه ر كات به پیوستی بزانه م، به ئایه ت ئامازه ی پیده كه م، نه گه رنا به ئامازه ی گشتی و به نووسینی ناوی ته فسیره كان له كۆتایی هه ر به رگیك دا، نیکتیفا ده كه م، و زۆریش له ئه مانه ق زانستی (الامانة العلمیة) ده خه فتیم و مه به ستمه ره چاوی بكه م، چونكه نه مینی و ئه مانه ت پارزوی، ره وشتیكى گه ووه و به رزی مسوئمانه تییه .

شایان باسیشه جارى وا هه یه بیروكه و تیگه یشتن كى ئایه تیسی خۆم، ده رباره ی كۆمه له ئایه تيك یان ئایه تيك یان رسته و برگه به كى ئایه تيك، بو دروست ده بئ،

وہك تىگە يىشتن و بۆچۈۈنسى خۇم دەينووسم، كەچى رەنگە لہ تەفسىرە كانى
 دىكەش - يەكتىيان يان زياتر - دا ھەبى، ئەۋىش بەھۆى ئەۋەۋەيە كە من
 ئەو تەفسىرەم نەكەۋتۆتە بەر دىدە، يان دىتوومەو لەيادم نەماۋە.

پښته کی نهم بهرگه

الحمد لله رب العالمين والصلوات والسلام والبركات على جميع الأنبياء والمرسلين
لاسيما سيدهم وخاتمهم إمام المتقين وقائد المجاهدين، وآله أجمعين، من الصُحْب
والأزواج والقرباة والتابعين لهم بإحسان وبقين.

به پښان!

ستايشی لیوه شاوله بو خوی بهرزی مه زن، نهمه بهرگی بیسته مه له ته فسیری
قورنانی بهرز و به پیژ، که هه ردووک سوپره تی (القصص) و (العنکبوت) ی گرتوونه
خوی، که بهش (جزء) ی بیسته م (۲۰) ی قورنانی تیدایه به پیتی دابه شکر دنی
زانایان.

نهم بهرگهش و پیرای شیکردنه وه و پروونکردنه وهی چه مک و واتای نایه ته
به پیژه کانی نه و دوو سوپره ته موباره که (القصص) و (العنکبوت) ژماره یه که کورته
باسیشی تیدان، به مجوره ی خوارئ:

أ- له سوپره تی (القصص) دا :

۱- کورته باسئک : مووسا و هارون و چهند زانیاریه که له باره ی خویمان و گه له که بیان و
فیرعه ون و دارو دهسته که به وه.

۲- کورته باسئک : ده (۱۰) هه لوهسته ی گرنگ له بهرده م نه و چوار نایه ته ی سه ره تای
(القصص) دا.

۳- چوار نیعمه ت و چاکه ی گه وره ی خوا بو گه لی چه وساوله ی مووسا.

۴- کورته باسئک : پروونکردنه وه یه که ده باره ی (فواد) و (قلب).

۵- حوکم و حکمه ت و په نده کانی نهم پینج قوناغه ی به سه ره اتی مووسا.

۶- کورته باسیک له سنی سه رهنج دا.

۷- چیرۆکی مسوولمانبوونی سه یلانی فارسیی.

۸- کورته باسیک : نهم ئایه تانه (القصص: ۵۲-۵۵) به سه ر کتی دا ده چه سپن؟

۹- کورته باسیک له پینج سه رهنج دا له بهر تیشکی ئایه تی: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَئِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾.

۱۰- کورته باسیک له باره ی به هره مه ندبوونی خه لکی مه ککه و ده ور به ریه وه، له چه ره می مه ککه.

ب- له سوورتهی (العنكبوت) دا:

۱۱- کورته باسیک له باره ی تاقیکردنه وهی خواوه بو بهنده کانی.

۱۲- کورته باسیک له چهوت کورته سه رهنج دا.

۱۳- چه ند زانیارییه ک له باره ی جالبالۆکه و ماله که یه وه.

۱۴- کورته باسیک له باره ی نوێژه وه.

هیواداریشم ئیوهی خوئنه رانی به پێز به چاوی سه ر و به چاوی دلێستان نهم ته فسیره به پێزه بخوئنه وه و باشتین به هره ی لێوه ر بگرن.

سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا إله إلا أنت

أستغفرك وأتوب إليك

٢٠٢١/١/٧ز

١٤٤٢/٥/٢٣ك

تہ فیسیری سوورہ تی

الْقَصَصِ

دهستپنک

به‌پرتزان!

نهمرؤ که (۱۰/ی شوال/ ۱۴۴۰) کۆچییه، به‌رانبه‌ر (۱۳/ ۶/ ۲۰۱۹) ی زاینی، خوا پشتیوان بی‌ ده‌ست ده‌که‌ین به‌ تفسیر کردنی سووره‌تی (القَصَص)، سه‌ره‌تا پیناسه و نیوه‌رؤکی سووره‌تی (القَصَص) ده‌خه‌ینه روو، بؤ نه‌ودی به‌ر له‌ودی بچینه نیو قوولایی شیکردنه‌ودی ماناو مه‌به‌سته‌کانی نایه‌ته موباره‌که‌کانی نهم سووره‌ته، جوگرافیا و نه‌خشه‌ی گشتیی سووره‌ته‌که و که‌سایه‌تییه‌که‌ی و، پیگه‌که‌ی و، نیوه‌رؤکه‌که‌ی له‌به‌ر چاومان بی‌.

پیناسه‌ی سووره‌تی (القَصَص) و باب‌ته‌کانی

له‌ جهوت برگه‌دا، تیمه ههم پیناسه‌ی نهم سووره‌ته ده‌که‌ین، ههم نیوه‌رؤکه‌که‌شی ده‌خه‌ینه روو:

(۱) - ناوی نهم سووره‌ته:

نهم سووره‌ته ناوی سووره‌تی (القَصَص) ه، نه‌زانراوه هیچ ناویکی دیکه‌ی هه‌بی، یان هیچ ناویکی دیکه‌ی بؤ به‌کار هاتبی، هوی ناو‌نایشی به‌و ناوه، نه‌وده‌یه وشه‌ی (القَصَص) ی تیدا هاتوه، له‌ نایه‌تی ژماره (۲۵): ﴿فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَتَشَّى عَلَىٰ آسْتِحْيَاوٍ قَالَتْ إِنَّكَ أَبِي بِدَعْوِكَ لِيَجْزِيكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ، وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾﴾.

که پیغمبر ﷺ له مه ککه وه کۆچ بکات بۆ شاری (یغوب) - که دواتر ناوی لێنرا مه دینه - نهو قورئانهی لهو قوناعه دا دابه زیوه، پیتی دهگوتری: قورئانی مه ککه یی، با له خودی مه ککه ش دانه به زییی و له شوینیکی دیکه دابه زییی، ههروهها هه موو نهو قورئانهی دواي کۆچ کردنی پیغمبر ﷺ بۆ مه دینه دابه زیوه، نه گهر له خودی مه ککه ش دابه زییی، ههر به مه دینه یی له قه له م ده درئ، چونکه له دواي کۆچی پیغمبر ﷺ بۆ مه دینه دابه زیوه.

نهو نایه تانه ش که ناماژه یان پیکرا، که گوايه مه دینه یین، له بهر نهوه یه که باسی خاوهن کتیبه کان ده کهن، که پشتریش وه لاممان داوه ته وه: نه گهر بهو پیته بن، ده بی له سووره ته کانی: (الألعم و الأعراف و الأحقاف) و زۆریک سووره ته مه ککه ییه کان دا، که باسی خاوهن کتیبه کان ده کهن، ژماره یه ک له نایه تان له وانه هه موویان دا، مه دینه یی بن! به لام نهوه راست نیه، چونکه له مه ککه ش، جووله که و نه صرانییه کان هه مووشۆیان هه بووه، و باس و خواسیان هه بووه، تیکه لیبان هه بووه، کهم و زۆر، ته نانهت یه کیک لهو تۆمه تانه ی که بۆ پیغمبر ﷺ کراوه، نهوه یه که یه کیک له وانه ی قورئانی لی قیر بووه، غولمییکی نه صرانیی بووه، که ناوی یه سار، یان ناویکی دیکه ی بووه! که واته: نهوه راست نیه که ههر نایه تیک باسی خاوهن کتیبان، یان باسی جووله که وه نه صرانییه کانی کردبی، مه ککه یی نه بی.

(۳)- ریزبه ندیی له موصحف و له دابه زیندا:

نه م سووره ته له ریزبه ندیی (مصحف) دا، ژماره که ی (۲۸) ه، واته: که له سووره تی (الْقَاتِحَة) وه پیتا دتی، سووره تی (القَصَص) له ژماره (۲۸) دا دانراوه، نجا تیمه له کتیبی: (با له خزمهت قورئان دابین) دا^(۱)، به ته فصیل له -----
(۱) به لام فراوانترو وردتر له وه، له بابته: (قورئانی مه زن له نۆژده ته وه) دا، باسی نهو مه سه له یه مان کردوه.

بارهوه قسه مان کردوه، که وا پئده چئی دانرانی هه ندیک له سووره ته کان له دواى هه ندیکیان، به فرمانی راسته و خوئی پیغه مبه ر ﷺ بووبئ و، له سه رده می پیغه مبه ردا ﷺ زانراو بووه که (الْفَاتِحَة و البقرة و آل عمران و النساء). به و ریزه ندییه بوون و، له هه ندیک فه رمووداندا هاتوه، که ریزه ندییه هه ندیک له سووره ته کان، وه ک ئیستا له (مُصْحَف) دا هه یه، بووه و به وستاندن (توقیف) ی پیغه مبه ر ﷺ بووه، به لَم زور به بیان وا پئده چئی ریزه ندییه که بیان ته و قیقی بئ، هاوه لَن (خوا لییان رازی بئ)، به تایه تیی چوار خه لیفه راشیده کان - که له سه رده می نه واندا قورنَن غراوه ته ئیوان دوو به رگه وه، نه گه رنا هه ره هه بووه، به لَم کراوه ته (مُصْحَف) یک - به ئیجتیهادو بوچوونی نه وان بووبئ، هه لئه ته هه ندیک له زانایانیش ده لئین: ریزه ندییه هه موو سووره ته کان ته و قیقییه هه ره وک ئایه ته کان، که ریزه ندییه ئایه ته کان گومانى تیدانیه ته و قیقییه و، خوا ﷺ چوئی بو پیغه مبه ر ﷺ دابه زاندوون، نه ویش ناوا خوئندوونیه وه له دوو توئی سووره ته کاند، به لَم بو سووره ته کان، زانایان رای جیاوازیان هه یه، هه ندیک له ریزه ندییه سووره ته کان، هیچ گومانى تیدانیه، به دواى یه کدا هاتیان به فرمانی راسته و خوئی پیغه مبه ر ﷺ بووه، هه ندیک ده قی روونی له سه رن، به لَم هه ندیک ده قیش نه وه ده گه یه نن، که ریزه ندییه زور به ی سووره ته کان به ئیجتیهادو بوچوونی هاوه لَن، به تایه ت خه لیفه راشیده کان (خوا لییان رازی بئ) بووه.

نهم سووره ته له ریزه ندییه دابه زین (ترتیب النزول) دا، ژماره (۴۹) یه، واته: نهم سئ سووره ته (الشعراء و النمل و القصص) وه ک چوئن له (مُصْحَف) دا له دواى یه ک دانراون، له ریزه ندییه دابه زینیشدا، ژماره (۴۷، ۴۸، ۴۹) یان هه یه.

٤- ژمارە ی نایە تە کانی:

ژمارە ی نایە تە کانی ئەم سوورە تە موبارە کە، بە یە کدە نگیی ژمیرە ران (باتفاق العادین)، هە شتاو هە شت (٨٨) نایە تە، هیچ زانایە ک لەو بارەو ه رای جیاوازی نە بوو، جیاوازی ژماردنی نایە تە کانی ش، دە گەر پتەو ه بو کورتیی و درژی یی پستە کان، لە شو ئینک لە نیو ه پراستی نایە تیک بوەستی، نەو ئی دە بی تە نایە تیک و، دواتر دە بی تە نایە تیک، بە لأم نە گەر نەو هستی، تا کو تە واو دە بی، هە مووی دە بی تە نایە تیک، لێرە دایە کە جیاوازی ژمارە ی نایە تە کان سەری هە لداو، بە پیتی رای زانایان، کە ئەوانیش بە تە نکید هەر لە شو ئینکە و تووان و، ئەوانیش لە هاو ه لآنەو ه (خوا لیان رازی بی) وە ریان گرتو ه.

٥- نیو ه پۆکی:

لە رووی نیو ه پۆ کەو ه، ئەم سوورە تە ش، وە ک سە ر جە م سوورە تە مە ککە بیە کانه، لە باسکردنی بابە تە کانی بووناسیی، ئیمان و عە قیدە، تە نیا خوا پە رستی بە تاییە ت، ئنجا گێر انەو ی بە سە ر هاتی پێ غە م بە ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و، باسی پۆ ژ ی دوا یی، هە ردوو قۆ ناغی ئاخیر زە مان و هە لسانەو ه و زیندوو بوونەو ه، سزاو پاداشتی خوا و.... هتد.

٦- تاییە تە مە ندییە کانی:

سوورە تی (القَصَص) وە ک هەر کام لە سوورە تە کانی قورئان، چە ند تاییە تە مە ندییە کی هە ن، کە تاییە تە ن بە خۆ یەو ه، تە نیا لە م سوورە تە دا بەو شێو یە یە ن، تێ مە حە و ت تاییە تە مە ندییە مان لە م سوورە تە موبارە کە، دە ر هێ تاو ن، هە لبە تە ئەو ه هە مووی بە بۆ چوونی خۆ م و، لە ئە نجامی تێ رمانی خۆ م دا پیتی گە یشتوو م:

تایه ئەندیی یەكەم: پێنج قۆناغی سەرەتای ژیان و بەسەرھاتی موسا عَلَيْهِ السَّلَام وەك دواییش باسی دەكەین، لە سێزده قۆناغەكەى ژیان و بەسەرھاتی موسا عَلَيْهِ السَّلَام، تەنیا لەم سوورەتەدا بەم ریزبەندییە و وردەکارییە ھاتوون، ئەوەی لە شونەکانی دیکەدا ھاتو، زۆری ناماژەبە بە ھی تیرە، یاخود بە کورتیی، ئەگەر باسی ھەندى لەو شتانە کرابن، كە لەم پێنج قۆناغەدا ھاتوون، لە ھەندیکیان دا بە کورتیی ناماژەیان پت نەکراوە.

تایه ئەندیی دووهم: نەم یاسایەى خوا عَلَيْهِ السَّلَام كە دەفەرموی: ﴿وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَمَجْعَلَهُمْ آيَةً وَيَجْعَلَهُمُ الْآيَاتِ ۝ وَمَا كَانَ فِي الْأَرْضِ وَإِنِّي بِرِغْوَتِكَ وَهَٰئِنَّا وَجَدُوهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦٦﴾

كە ھەردوو ك تايەتى: (5 و 6)، دەیگرنە خۆیان، لە ھیچ شونیتیکی دیکەى قورئاندا بەو ڕوونیی و راشكاوییە ئەم یاسا گەردوونییەى خوا عَلَيْهِ السَّلَام لە قورئاندا نەھاتو.

تایه ئەندیی سێیەم: تەنیا لەم سوورەتەدا، باسی ئەگەرى ھەمیشە شەوگار بوون و، ھەمیشە ڕۆژگار بوون لە ژيانى مرۆفدا کراوە، كە لە ھەردوو ك تايەتى: (71 و 72) دا، بەو، ئەكەوتۆتە بەرچاوم كە لە ھیچ شونیتیکی دیکەى قورئاندا، باسی ئەوەى كرابن:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِاللَّيْلِ تَسْكُونُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾﴾

تایه ئەندیی چوارەم: تەنیا لەم سوورەتەدا باسی بەسەرھاتی قاروون و دەولەمەندیی و بوغرابوونى و، دواى بەزەویدا ڕۆچوون و نغزۆبوونى خۆى و، مأل و سامانەكەى كراوە، لە تايەتەكانى: (76 - 82) دا، لە شونتی دیکەدا ناوی قاروون ھاتو، بەلەم بەسەرھاتەكەى تەنھا لەم سوورەتى (القَصص) دا ھاتو.

تایه تمه ندیی پنجمه: ته نیا له م سووره ته دا، باسی نه وه کراوه که پیغه مبه ری خوا موحه ممه د ﷻ ناچاری کوچکردن ده کړی، به لام دواپی خوا ده یگنر یته وه بو شوینی خوئی، وه ک دده رموی: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَيْنَا مَعَادٌ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾﴾، که وه ک دواپی ده یگه ینتی، زور به ی لیکده ره وان و شیکه ره وان چه مک و واتای نایه ته کانی قورناتن ده لیتن: نه وه ناماژیه به وه که موحه ممه د ﷻ ناچاری کوچ کردن ده کړی له مه که وه بو مه دینه، به لام دواپیش خوا ﷻ به سه ره برزی و به سه رکه و تووی ده یگنر یته وه بو نه وه زیندو شوینه ی خوئی، که ناچاری کوچ کردن کراوه لیتی.

تایه تمه ندیی شه شم: ته نیا له م سووره ته دا، باسی نه وه کراوه که پیغه مبه ری خوا موحه ممه د ﷻ هیچ به نومیدی سروس بو کران و بوونه پیغه مبه ر ﷻ نه بووه، هیچ چاوه پوانی نه بووه، به هیوا نه بووه بکریته پیغه مبه رو وه حیی بو بنیردری و، قورناتی بو دابه زینتی، ته نیا له م سووره ته دا باسی نه وه کراوه به پتی زانیاری من، نه ویش که دده رموی: ﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾﴾.

واته: تو به تما نه بووی قورناتن بو بنیردری، به لام به هوئی به زه یی په روه ردگارته وه قورناتن بو هات، واته: تو هیچ هه ول و کوششیکت بوئی نه بوو، هیچ چاوه پوانیه کیشته نه بوو، به لام خوا به خششی خوئی به هه ر که سیک دده، که بیهوئی، هه لبه ته خواش کار به جییه و به خششی خوئی له هه ر شوینیک دابنن، دباره نه شوینه شایسته یه.

تایه تمه ندیی حه وته م و کو تایی: چند وشه یه ک ته نیا له م سووره ته دا هاتوون، که نه مانه زه قرتینانن:

۱- وشه ی (حجج) که کوئی (حجج) یه و به مانای ساله، (حجج) یانی ساله کان، (فَمَاتِي حَجَج) له نایه تی بیست و هه شت (۲۸) دا هاتوه.

۲- وشهى (جَذْوَةٌ) که به (جَذْوَةٌ)ش و (جَذْوَةٌ)ش خوینراوه تهوه، به مانای بزووت دئی، یان پشکو، یان بلیسه ناگریک به داریکه وه بئ، سه ریکی ناگر بئ و سه ره که ی دیکه ی بکیری، به کوردیی پیی ده لئین: بزووت، نه ویش ته نیا له نایه تی بیست و نو (۲۹) ی نهم سووره ته هاتوه.

۳- وشهى (عُضْدٌ) له نایه تی ژماره سی و پینج (۳۵) دا، یانی: قَوْلٌ، که مه به ست پیی به هتیز کردنه.

۴- وشهى (المِقْبُوحِینَ)، واته: ناشیرینکراوان، دزئوان، فه لبان، که سانیک که زور ناشیرین بن و نینسان تاقه تی نه بئ ته ماشایان بکات، له نایه تی ژماره (۴۲) دا هاتوه، بو فیرعه ون و که له که ی به کارهاتوه.

۵- وشهى: ﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ﴾، نه میش له نایه تی ژماره په نجا و یه ک (۵۱) دا هاتوه، واته: قسه مان بو په یوه سترکردوون، واته: به رده وام بومان ناردوون، که مه به ست پیی وه حی و پرتنمایه کانی خوایه بو مروفا یه تی.

۶- وشهى (سَرْمَدٌ)، که له هه ر دووک نایه تی: (۷۱، ۷۲) دا، دوو جار هاتوه، به مانای به رده وامه به بئ پچران.

۷- وشهى (وَيْكَاُنُ)، دوو جارن هاتوه له نایه تی ژماره (۸۲) دا، وشهى (وَيْكَاُنُ) زانایان زور رای جیاوازیان هه یه له سه ر واتایه که ی، هه ندیکیان ده لئین یانی: نایا بینیت؟! هه ندیکیش گوتوو یانه: یانی: سه رت سو ریمینتی، که دوایی پیی ده که ی بن.

هه لبه ته ده گونجئ وشه و ته عبیری دیکه ش دهر به تریئن، به لام تیمه به وه چه وته واز دئینن، که پیمان وایه ته نیا له م سووره ته موپاره که دا، نهم چه وت وشه یه هاتوون.

٦- دابه‌شکردنی ئەم سوره‌ته بۆ ده (١٠) دەرس:

دەرسی یەکەم: شەش (٦) نایەتی سەرەتا دەگرێتە خۆی، که قوئاغی یەکه‌می ژیان و بەسەرھاتی موسا و ھاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گەلەکیان بەنوو ئیسرائیلما بۆ باس دەکەن.

دەرسی دووهم: نایەتەکانی: (٧ - ١٣)، قوئاغی دووهمی ژیان و بەسەرھاتی موسا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ) ھەلبەتە پەيوەست لەگەڵ دابکی (خوا لیتی زازی بێ) خراوہتە ڤوو، که ھەوت نایەتن.

دەرسی سێیەم: نایەتەکانی: (١٤ - ٢١)، قوئاغی سێیەمی ژیان و بەسەرھاتی موسایان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ) تێدایە، که ھەشت نایەتن.

دەرسی چوارەم: نایەتەکانی: (٢٢ - ٢٨) قوئاغی چوارەمی ژیان و بەسەرھاتی موسایان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ) تێدایە، که ھەوت نایەتن.

دەرسی پنجەم: نایەتەکانی: (٢٩ - ٣٥) قوئاغی پێنجەمی ژیان و بەسەرھاتی موسایان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ) تێدایە، که ھەوت نایەتن.

دەرسی شەشەم: نایەتەکانی: (٣٦ - ٤٢) قوئاغی شەشەمی ژیان و بەسەرھاتی موسایان (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ) تێدایە، لەگەڵ ھاروونی برای و بەنوو ئیسرائیل، لە بەرانبەریشیاندا فیرەون و ھامان و قاروون و داروودەستەکیان و گەلە ملھورەکیان، که کوێرانە شوێنیان کەوتوون، ئەوانیش ھەر ھەوت نایەتن.

دەرسی ھەوتەم: نایەتەکانی: (٤٣ - ٥٥) دەگرێتە خۆی، باسی چەند راستیەکی گەورە و گرنگ و، پووچەڵکردنەوہی چەند قسە و بیانویەکی کافرەکانە، لە بەرانبەر پێغەمبەر ﷺ و قورئان و ئیسلامدا، که سێزدە (١٣) نایەتن.

دەرسى ھەشتەم: ئايەتەكانى: (۵۶ - ۷۵)، واتە: بىست (۲۰) ئايەت، كە تىيان دا باسى چەند ياسايەكى گەردوونىسى خوا لە ژيانى مرۆفداو، باسى چەند دىمەنىكى پۇژى دوايى و، چەند سيفەتتىكى بەرز و بى وىنەى خوا ۛۛۛ كراوہ.

دەرسى نۆيەم: ئايەتەكانى: (۷۶ - ۸۲)، واتە: ھەوت (۷) ئايەت، باسى بەسەرھاتى قاروون كە لە گەلى مووسا ۛۛۛ، بووہ و لىيان ھەنگە پراوہتەوہ، ئنجا بوغرابوون و لە خۇبايى بوون و خۇھەلكىشانى بەسەر گەل و كۆمەلكاكەى خۇى داو، سەرەنجام فەوتان و بە ناخى زەويدا پۇچوونى خۇى و كۆشك و تەلارو مال و سامان و ھەموو شىتىكى.

دەرسى دەيەم و كۆتايى: ئايەتەكانى: (۷۶ - ۸۸)، كە ئەمىش سىزىدە (۱۳) ئايەتى كۆتايى، ئەم سوورەتەن و باسى چەند راستىيەكى جوراوجۆر دەربارەى ژيانى مرۆف و، سەرەنجامى ھوكمرانان و، چەند ئامۇژگارىيەك بۇ يىغەمبەرى كۆتايى ۛۛۛ كراوہ.

کورته باسیک

مووساو هاروون (علیهما السلام) و چند زانیارییه که
له باره‌ی خو‌یان و گه‌له‌که‌یان و، فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌یه‌وه

به‌رتزان!

هه‌و‌لده‌دین له سئ توه‌ری سه‌ره‌کیی دا، چند زانیارییه که له باره‌ی
مووساو هاروونی برای (صلی الله علیهما وسلم) و گه‌له‌که‌یان (به‌نوو ئیسرائیل) و،
فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌یه‌وه، بخه‌ینه روو:

توه‌ری یه‌که‌م: قو‌ناغه‌کانی ژیان و به‌سه‌رهاتی مووساو هاروونی برای و
گه‌له‌که‌یان، له قورنان دا.

توه‌ری دووهم: ژماره‌ی ناوه‌ترانی مووساو هاروونی برای له قورنان دا.

توه‌ری سییهم: پوخته‌یه‌ک له ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا له تهورات (په‌یمانی
کۆن) دا.

هه‌ل‌به‌ته به‌سه‌رهات و سه‌رگوزشته‌ی مووساو هاروون و گه‌له‌که‌یان و فیرعه‌ون و
دارو ده‌سته‌که‌ی، هه‌و‌یریکی ناو کیشه‌و زوری ده‌وی، به‌لام ئەم سئ توه‌ره‌ ته‌نیا
وه‌ک ریخو‌شکردن و پیشده‌سته‌یه‌کن و، له درێژه‌ی ته‌فسیرکردنی نایه‌ته‌کاندا، نه‌وه‌ی
پتویست بئ گوتراوه‌و ده‌گوتری، هه‌روه‌ها حوکم و حکمه‌ت و په‌نده‌کانیش،
که‌لینیکی باشی نه‌و بابه‌ته پر ده‌که‌نه‌وه، که خوا پشتیوان بئ له کۆتایی پینج
قو‌ناغه‌که‌دا ده‌یانخه‌ینه روو.

توهه ری به کهم: قوناغه کانی ژیان و به سه رهاتی مووسا و هاروونی برای (علیهما السلام) و گه له که بیان. له قورن دان دا

به پزان!

لیره دا ده مه وی ناماژه بکه م به بابه تیکی گرنک، نه ویش بریتیه له قوناغه کانی ژیان و به سه رهاتی مووسا و هاروونی برای (علیهما السلام) و گه له که بیان به نوو ئیسرانیل و، له به رانبه ریشیاندا فیرعه ون و دارو دده سته که ی و گه له سه ره که ش و یا خیه که ی، تیمه له کاتی خوئی له کاتی ته فیسیرکردنی سووره تی (الأعراف) دا، ژیان و به سه رهاتی مووسا ﷺ و هاروونی برای و گه له که ی و، فیرعه ون و دارو دده سته که یمان، دابه ش کرد بو سیزده (۱۳) قوناغ، که هه شت له قوناغه کایمان له میانی ته فیسیرکردنی سووره تی (الأعراف) دا، نایه ته کانی: (۱۰۳ - ۱۷۱)، واته: شه ست و نو (۶۹) نایه ت، هه شت له قوناغه کانی ژیان و به سه رهاتی مووسا و هاروون ﷺ مان له وی دا توژی نه وه و، پینج قوناغمان، قوناغی به که م تا کو پینجه ممان هه لگرتن بو ئیره، بو کاتی ته فیسیرکردنی سووره تی (القصص)، چونکه وه ک له ناساندنی نه م سووره ته شدا گوتمان: نه و پینج قوناغه، ته نیا له سووره تی (القصص) دا به و شیوه به هاتوون، به لکو هه ندیک له قوناغه کانی نه م پینج قوناغه، ته نیا له م سووره ته دا باس کراون.

نجا ئیستا با چاو تک به سیزده (۱۳) قوناغه کانی به سه رهاتی مووسا و هاروون (علیهما السلام) و گه له که بیان و، فیرعه ون و دارو دده سته که ی و گه له که یاندا بخشین:

قوناغی به که م: چه وسیتزانه وه ی به نوو ئیسرانیل له لایه ن فیرعه ونه وه، پیش له دایک بوونی مووسا ﷺ، که به پله ی به که م له سووره تی (القصص)

نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۶) دا هاتوهو، له نایه‌تی (۴۷) ی سووږه‌تی (طَه) دا، هه‌روه‌ها دوو نایه‌تی (۱۰ و ۱۱) ی سووږه‌تی (الشعراء) دا، ته‌نیا ناماژه‌ کراوه به‌و قوناغه.

قوناغی دووهم: له دایک بوونی مووسا **الْحَبِیْبِ** و به‌خۆکرانی له مائی فیرعه‌وندا، ئه‌ویش به‌پله‌ی یه‌که‌م، ته‌نیا له‌م سووږه‌تی (القَصص) دا، له نایه‌ته‌کانی: (۷ - ۱۳) دا هاتوه، واته: جهوت (۷) نایه‌ت، له سووږه‌تی (طَه) شدا، له نایه‌ته‌کانی: (۳۷ - ۴۰)، چوار نایه‌ت دا، ناماژه‌یه‌کی کورتی پیکراوه.

قوناغی سێیهم: پێگه‌یشتنی مووسا **الْحَبِیْبِ** و گه‌وره‌بوونی و، به‌رگریکردنی له گه‌له‌که‌ی خۆی و، کوژرانی قیبتیه‌ک به‌دهستی مووسا **الْحَبِیْبِ**، که ئه‌وه ته‌نیا له‌م سووږه‌تی (القَصص) دا، نایه‌ته‌کانی: (۱۴ - ۲۱) دا، هاتوه، واته: له‌وه‌ه‌شت نایه‌ته‌داو، له سووږه‌تی (الشعراء)، نایه‌تی (۱۴) دا، له‌لایه‌ک، پاشان دوو نایه‌تی: (۱۹ و ۲۰) دا، ناماژه‌ به‌کوشتنی بابای قیبتی کراوه، هه‌روه‌ها له سووږه‌تی (طَه) شدا که خوا به‌یه‌ک دێر ده‌فه‌رموی: **وَقُلْتَ نَفْسًا فَجَنَيْكَ مِنَ الْغَمْرِ ۗ** واته: نه‌فسیتک کوشت، تۆمان له‌خه‌م و په‌ژاره‌ ده‌رباز کرد، ئه‌م قوناغی سێیهم ته‌نیا له‌و سێ شوئنه‌دا، هاتوه که بێگومان ئه‌ودی (الشعراء و طَه) زیاتر ناماژه‌کردن و، ته‌نیا له سووږه‌تی (القَصص) نایه‌ته‌کانی: (۱۴ - ۲۱) دا، نه‌و پروداوه‌ گێرداوه‌ته‌وه.

قوناغی چوارهم: ڤاگردنی مووسا **الْحَبِیْبِ** بۆ مه‌دیه‌ن و شوانیی کردنی بۆ ماوه‌ی (۸ - ۱۰) سال، که ئه‌وه‌ش به‌پله‌ی یه‌که‌م، ته‌نیا له سووږه‌تی (القَصص) نایه‌ته‌کانی: (۲۲ - ۲۸) دا هاتوهو، له سووږه‌تی (طَه) شدا له نایه‌تی ژماره‌ چل (۴۰) دا، ناماژه‌یه‌کی کورتی بۆ کراوه.

قوناغی پێنجهم: گه‌رانه‌وه‌ی مووسا **الْحَبِیْبِ** بۆ میسرۆ، به‌ده‌م ڤنگاوه‌ کرانی به‌پێغه‌مبه‌رو دوێترانی له‌ لایه‌ن خوای به‌رز و بێ وینه‌وه‌و، نێردرانی بۆ لای فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی، به‌هه‌ردوو موعجیزه‌ سه‌ره‌کییه‌که‌یه‌وه: که گۆچانه‌که‌ی بوو که

فِرِّی دہدا، دہبوو بہ حہزیاو نہژدہاہہکی گہورہو، دہستیشی کہ دہیخستہوہ بن قَوْلٰی و دہریدہہینا، دہدرہوشاہیہوہ، ئەم قَوْنَاغەش لەم سوورپەتی (القَصَص) ئایەتەکانی: (۲۹ - ۳۵) دا، دیسان حەوت ئایەت و، بە درژژئیریش لە سوورپەتی (طه) ئایەتەکانی: (۹ - ۴۸) دا، باسکراوہو، لە چەند سوورپەتیکی دیکەش دا ناماژہ بہم قَوْنَاغِی پینجەمە کراوہ، کہ کرانہ پینجەمبەری مووسایہ عَلَيْهِ السَّلَام، بۆ وینہ: لە سوورپەتی (الشُّعْرَاء) ئایەتەکانی: (۱۰ - ۱۷) و، لە سوورپەتی (الْمُل) ئایەتەکانی: (۷ - ۱۲) داو، لە سوورپەتی (النَّازِعَات) ئایەتەکانی: (۱۵ - ۱۹) دا.

ئەم پینج قَوْنَاغِی تێمە هەڵمان گرتبوون بۆ کاتی تەفسیرکردنی سوورپەتی (القَصَص) و، خوا پشٹیوان بێ هەلۆهستە ی باشیان لە بەردەمدا ددکەین، چونکہ قَوْنَاغەکانی دیکە، هەشت قَوْنَاغەکە ی: (۶ - ۱۲) لە کاتی تەفسیر کردنی سوورپەتی (الأعراف) دا قسەمان لەسەر کردوون.

قَوْنَاغِی شەشەم: پووبەپووبوونەوہی مووسا و ہاروون (عَلَيْهِمَا السَّلَام) لەگەڵ فیرعەون و داروودەستەکەیدا، کہ وێرایی سوورپەتی (القَصَص) ئایەتەکانی: (۳۶ - ۴۲) واتە: حەوت ئایەت، کہ ئەویش چوار ئایەتەکانی: (۳۶ - ۳۹) بە پلہی یەکەم ہی نہو قَوْنَاغەن، بەلام سێ ئایەتەکانی: (۴۰، ۴۱، ۴۲)، زیاتر ہی قَوْنَاغِی نۆیەمن، کہ قَوْنَاغِی دەرہازکرانی مووسا و گەلەکە ی و، فەوتێترانی فیرعەون و سوپاہەکە یەتی.

ئنجا ئەم قَوْنَاغِی شەشەم، کہ پووبەپووبوونەوہی مووسا و ہاروونہ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) لەگەڵ فیرعەون و دارو دەستەکە ی دا، وێرایی سوورپەتی (القَصَص)، لەم شوێنانەش دا کہم و زۆر باسکراوہ، یان ناماژہ ی پێدراوہ:

۱- لە سوورپەتی (الإِسْرَاء) دا، ئایەتەکانی: (۱۰۱ - ۱۰۲) دا ہاتوہ.

۲- لە سوورپەتی (طه) دا، ئایەتەکانی: (۴۷ - ۵۶) واتە: دہ (۱۰) ئایەتی بۆ تەرخان کراون.

۳- لە سوورپەتی (الشُّعْرَاء) دا، ئایەتەکانی: (۱۸ - ۳۷) واتە: بیست (۲۰) ئایەتی بۆ تەرخان کراون.

- ۴- له سووره‌تی (النُّهْل) دا، نایه‌ته‌کانی: (۱۲ - ۱۴) سِی نایه‌ت.
- ۵- له سووره‌تی (الذَّارِیَات) دا، نایه‌ته‌کانی: (۳۸ - ۴۰) واته: سِی نایه‌ت.
- ۶- له سووره‌تی (النَّازِعَات) دا، نایه‌ته‌کانی: (۱۵ - ۲۱) واته: دوازده (۱۲) نایه‌ت.

هه‌لبه‌ته له سووره‌ت و شوینی دیکه‌ش دا هه‌یه، ناماژه‌یه‌کی کورت کرابن، به‌لام شوینی تیدا خراڤه رووی ئەم قوئاغی شه‌شه‌مه، له ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا **عَلَيْهِ** و هاپوونی برای و گه‌له‌که‌ی، ئەم سووره‌تانه‌ن.

قوئاغی حه‌وته‌م: له ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا **عَلَيْهِ** و هاپوونی برای و به‌نووی ئیسرائیل له‌گه‌ل فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی دا، بریتیه له: کۆکردنه‌وه‌ی فیرعه‌ون بو جادووگه‌ره‌کان له دژی مووسا **عَلَيْهِ**. ئەمه به‌پله‌ی یه‌که‌م له سووره‌تی (طَّة) نایه‌ته‌کانی: (۵۷ - ۷۶) دا، واته: بیست (۲۰) نایه‌تی له‌وێ تهرخان کراون و به‌وردیی هاتوه، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الشُّعْرَاء) نایه‌ته‌کانی: (۳۶ - ۵۱) دا، دیسان به‌وردیی ئەم قوئاغی حه‌وته‌مه هاتوه، له چهند شوینیکی دیکه‌شدا له قورئاندا ناماژه‌ی پێدراوه.

قوئاغی هه‌شته‌م: توندکردنی سزای فیرعه‌ون له‌سه‌ر به‌نووی ئیسرائیل و، گرفتاربوونی فیرعه‌ون و فیرعه‌ونیه‌کان به‌چهند به‌لایه‌که‌وه، که به‌پله‌ی یه‌که‌م له سووره‌تی (الأعراف) نایه‌ته‌کانی: (۱۲۰ - ۱۳۵) دا هاتوه، له سووره‌تی (الإسراء) ی‌ش نایه‌ته‌کانی: (۱۰۱ و ۱۰۲) دا، به‌س ناماژه‌ی پێدراوه.

قوئاغی نۆیه‌م: دهر‌بازبوونی مووسا و هاپوونی برای (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و گه‌له‌که‌یان و خنکانی فیرعه‌ون و سوپایه‌که‌ی له دهر‌یای سووردا، که به‌پله‌ی یه‌که‌م له سووره‌تی (الشُّعْرَاء)، نایه‌ته‌کانی: (۵۲ - ۷۸) دا هاتوه، له سووره‌تی (الإسراء) نایه‌ته‌کانی: (۱۰۳ و ۱۰۴) دا، له سووره‌تی (طَّة) نایه‌ته‌کانی: (۷۷ - ۷۹) دا، له سووره‌تی (القَصَص) نایه‌ته‌کانی: (۴۱ و ۴۲) دا، له سووره‌تی (الصَّافَات) نایه‌ته‌کانی: (۱۱۴ - ۱۲۲) دا، له سووره‌تی (الذَّارِیَات) نایه‌ته‌کانی: (۳۸ - ۴۰) دا، ناماژه‌ی پێدراوه.

قَوْنَاغی ددیهم: نیشته جی بوونی گه‌لی موسا **الْحَبِیْر** له بیابانی سینادا،
 ئه‌ویش له چهند شوئینیک دا باس کراوه، بۆ وینه: له سووره‌تی (الأعراف) ئایه‌تی
 (٦٠) داو، له سووره‌تی (طه) ئایه‌ته‌کانی: (٨٠ - ٨٢) دا، هه‌روه‌ها سووره‌تی (البقرة)
 ئایه‌تی (٥٧) دا.

قَوْنَاغی یازده‌یه‌م: ته‌ورات پیدرانی موسا **الْحَبِیْر** که له چهند له‌وحیک دا
 نووسرا بووه، که له سووره‌تی (الأعراف) ئایه‌ته‌کانی: (١٤٣ - ١٤٥) داو، له سووره‌تی
 (طه) ئایه‌ته‌کانی: (٨٣ - ٩٨) دا باس کراوه.

قَوْنَاغی دوازده‌یه‌م: داواکردنی موسا **الْحَبِیْر** له گه‌له‌که‌ی، به‌نوو ئیسرائیل که
 بچنه شاریکه‌وه له شام و، سه‌ریچیی کردنیان و، سه‌ره‌نجامیش سزا درانیان،
 به چل (٤٠) سال مانه‌وه به سه‌راسیمه‌یی و سه‌رگه‌ردانی له بیابانی سینادا،
 ئه‌میش له چهند شوئینیک دا باسکراوه: له سووره‌تی (البقرة) ئایه‌ته‌کانی: (٥٨ و
 ٥٩) داو، له سووره‌تی (الأعراف) ئایه‌ته‌کانی: (١٦١ و ١٦٢) داو، له سووره‌تی (المائدة)
 ئایه‌ته‌کانی: (٢٠ - ٢٤) دا.

قَوْنَاغی سی‌زده‌یه‌م و کۆتایی: بریتیه له ناومید بوونی موسا **الْحَبِیْر** له
 گه‌له‌که‌ی و، له خوا پارانه‌وه‌ی که له یه‌کیان جیابکاته‌وه: ﴿فَأَفْرَقَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ
 الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾، واته: من و ئه‌و خه‌لکه‌ لاده‌ره، لیک جیا بکه‌وه، که
 ئه‌م قَوْنَاغ و پروداوه ته‌نیا له سووره‌تی (المائدة) ئایه‌ته‌کانی: (٢٥ و ٢٦) دا هاتوه،
 که کاتی خۆی ئیمه له ته‌فسیرکردنی سووره‌تی (المائدة) دا، به درێژی قسه‌مان
 لیک‌کردوه.

هروه‌ها دوو به‌سره‌هاتی دیکه‌ی مووساش **الْبُرُوجِ** ههن:

یه‌که‌میان: قوتابیه‌تی مووسا **الْبُرُوجِ** بووه بۆ به‌نده‌یه‌کی صالح، که له سووره‌تی (الْكَهْف) نایه‌ته‌کانی: (۶۰ - ۸۲)د، واته: بیست و سَن (۲۳) نایه‌ت بۆ نه‌وه ته‌رخانکراون، که مووسا **الْبُرُوجِ** ده‌بیته قوتابی و فیرخواز له لای زانایه‌ک که خوا **عَلِيَّةٌ** به ناوی عه‌بدیکی صالح، پیتاسه‌ی ده‌کات، له سووره‌تی (الْكَهْف)دا قسه‌مان له باره‌وه کرد، که کاتی خو‌ی ته‌فسیرمان کردوه.

به‌سره‌هاتی دووه‌میان: بریتیه له هه‌ره‌شه کردنی فیرعه‌ون له مووسا **الْبُرُوجِ** که بیکوژی و به‌رگری لیکردنی پیاوئیکی پروادار له دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون، که تیمانه‌که‌ی خو‌ی شاردۆته‌وه، نه‌ویش له سووره‌تی (عَافِر) نایه‌ته‌کانی: (۳۳ - ۴۶)د، واته: بیست و چوار (۲۴) نایه‌تی بۆ ته‌رخان کراوه، که خوا پشتیوان بی، کاتی که ده‌یگه‌ینتی ته‌فسیری ده‌که‌ین.

نهم دوو به‌سره‌هاته‌ش هه‌ر په‌یوه‌ستن به ژیان و به‌سره‌هاتی مووساوه **الْبُرُوجِ**، به‌لام نهمان خستونه نیتو نه‌و سیزده (۱۳) قوناغه‌وه، چونکه دیار نیه له چ قوناغیکدا بوو ون!

هه‌لبه‌ته نه‌وه که پیاوه پرواداره‌که‌ی نیتو ده‌زگا و دارو ده‌سته‌که‌ی فیرعه‌ون، به‌رگری له مووسا کردوه، دیاره که له قوناغی رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا السَّلَام) له‌گه‌ل فیرعه‌ندا بووه، به‌لام به هه‌ر حال له‌وتی خوا **عَلِيَّةٌ** له کاتی گیرانه‌وه‌ی به‌سره‌هاته‌که‌یاند، نه‌وه‌ی باس نه‌کردوه نه‌و به‌رگریکردنه‌ی نه‌و پیاوه پرواداره له مووسا **الْبُرُوجِ**، که‌ی بووه؟ ننجاً زیاتریش ده‌بیته به‌سره‌هاتی نه‌و پیاوه پرواداره، نه‌ک هی مووسا **الْبُرُوجِ**.

وه‌ک پیتیش گومان: تیمه نه‌و پینج قوناغی سه‌ره‌تای ژیان و به‌سره‌هاتی مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و که‌له‌که‌یان، له‌م سووره‌تی (الْقَصَص) دا، که نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۳۵) واته: سی و پینج نایه‌ت ده‌گریته‌وه، ده‌توژینه‌وه،

ئىجا ئىمە ئەو پىنچ قۇناغە بۆ پىنچ دەرس دابەش دەكەين، وەك لە پىناسە و خستە پرووی نىوەرۆكى ئەم سوورەتەشدا گوتمان.

هەلبەتە دوایی ئایەتەکانی: (۳۶ - ۳۹)ش، وەك قۇناغی شەشەم لە بەسەرھاتی مووسا عليه السلام باس دەكەن، كە قۇناغی بەرەنگاربوونەوہی مووسا و ھاروونی براہیەتی عليهما السلام لەگەل فیرعەوندا، ھەر وہا دواتر ئایەتەکانی: (۴۰ - ۴۲)، ئەو سى ئایەتەش، باسی قۇناغی نۆیەم دەكەن، بەلام تەنیا باسی فەوتاندنی فیرعەون و سوپایەكەى لە دەریادا دەكەن، نەك باسی دەربازكرانى مووسا و ھاروون و گەلەكەیان بەنوو ئیسرائیل، بەلام چونكە ئەو قۇناغ و پرووداوانە لە كاتی تەفسیركردنی سوورەتی (الأعراف)، سوورەتی (طه)، سوورەتی (الشعراء) دا بە درێژی لە بارەیانەوہ دواوین، لیرەدا بە كورتیی لە بارەیانەوہ دەدوین.

توههري دووهم: ژماره‌ی ناوهینزانی مووسا و هاروونی برای (علیهما السلام) له قورئاندا

۱- مووسا:

- مووسا عليه السلام سه‌دو سی و شه‌ش (۱۳۶) جار، له سی و چوار (۲۴) سووره‌تدا، ناوی هاتوه و دووباره بۆتهوه، به ناوی مووسا، به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه:
- ۱- له سووره‌تی (البقرة) دا، له ئایه‌ته‌کانی: (۵۱، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۶۰، ۶۱، ۶۷، ۸۷، ۹۲، ۱۰۸، ۱۳۶، ۲۴۶، ۲۴۸) دا، واته: سیزده (۱۳) جارار ناوی مووسا عليه السلام لهو سووره‌ته‌دا هاتوه.
 - ۲- له سووره‌تی (آل عمران) دا، ته‌نیا له ئایه‌تی هه‌شتاو چوار (۸۴) دا جارێک، ناوی هاتوه.
 - ۳- له سووره‌تی (النساء) دا، سێ جارار ناوی هاتوه، له ئایه‌تی (۱۵۳) دا، دوو جارو، له ئایه‌تی (۱۶۴) دا، جارێک ناوی هاتوه.
 - ۴- له سووره‌تی (المائدة) دا، له ئایه‌ته‌کانی: (۲۰، ۲۲، ۲۴) دا، سێ جارار ناوی هاتوه.
 - ۵- له سووره‌تی (الأنعام) دا، له ئایه‌ته‌کانی: (۸۴، ۹۱، ۱۵۴) دا، سێ جارار ناوی هاتوه.
 - ۶- له سووره‌تی (الأعراف) دا، ناوی مووسا زۆر دووباره‌بۆتهوه، له ئایه‌ته‌کانی: (۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۲۲، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۴، ۱۳۸) دا، له ههر کامیان دا جارێک، هه‌روه‌ها له ئایه‌تی (۱۴۲) دا دوو جارو، له ئایه‌تی (۱۴۳) دا، دیسان دوو جارار، ئه‌وه چوارده (۱۴) جارو، له ئایه‌تی (۱۴۴) دا جارێک هاتوه، ئه‌وه پازده (۱۵) جارو، له ئایه‌ته‌کانی: (۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۹، ۱۶۰) دا، شه‌ش جارار، ئه‌وه بیست و یه‌ک (۲۱) جار، له سووره‌تی (الأعراف) دا ناوی هاتوه.

- ۷- له سوورهتی (یونس) دا، چند جار یک ناوی موسی عليه السلام هاتوه له نایه ته کانی: (۷۵، ۷۷، ۸۰، ۸۱، ۸۳، ۸۴، ۸۷، ۸۸)، واته: ههشت (۸) جار ان ناوی هاتوه.
- ۸- له سوورهتی (هود) دا، له نایه ته کانی: (۱۷، ۹۶، ۱۱۰) دا، سَنَ جار ان ناوی هاتوه.
- ۹- له سوورهتی (ابراهیم) دا، سَنَ جار ان ناوی هاتوه، له نایه ته کانی: (۵، ۶، ۸) دا.
- ۱۰- له سوورهتی (الإسراء) دا، سَنَ جار ان ناوی هاتوه، له نایه تی (۲) دا، جار یک و له نایه تی (۱۰۱) دا دوو جار ان ناوی هاتوه، نهوه سَنَ جار.
- ۱۱- له سوورهتی (الکھف) دا، دوو جار ان له نایه ته کانی: (۶۰ و ۶۶) دا، یه کی جار یک ناوی هاتوه.
- ۱۲- له سوورهتی (مریم) دا، یه ک جار، له نایه تی (۵۱) دا، ناوی هاتوه.
- ۱۳- له سوورهتی (طه) دا، دیسان چند جار یک ناوی هاتوه، له نایه ته کانی: (۹، ۱۱، ۱۷، ۱۹، ۳۶، ۴۰، ۴۹، ۵۷، ۶۱، ۶۵، ۶۷، ۷۰، ۷۷، ۸۳، ۸۶، ۸۸، ۹۱) واته: ههفته (۱۷) جار ان ناوی هاتوه.
- ۱۴- له سوورهتی (الأنبياء) دا یه ک جار ناوی هاتوه، له نایه تی (۴۸) دا.
- ۱۵- له سوورهتی (الحج) دا، دیسان له نایه تی (۴۴) یه ک جار، ناوی هاتوه.
- ۱۶- له سوورهتی (المؤمنون) دا، دوو جار ان له نایه ته کانی: (۴۵، ۴۹) دا، ناوی هاتوه.
- ۱۷- له سوورهتی (الفرقان) دا، یه ک جار له نایه تی (۳۵) دا، ناوی هاتوه.
- ۱۸- له سوورهتی (الشعراء) دا، له نایه ته کانی: (۱۰، ۴۳، ۴۵، ۴۸، ۵۲، ۶۱، ۶۳، ۶۵) دا، ههشت (۸) جار ان ناوی هاتوه.
- ۱۹- له سوورهتی (النمل) دا، له نایه ته کانی: (۷، ۹، ۱۰) دا، سَنَ جار ان، ناوی هاتوه.
- ۲۰- له سوورهتی (القصص) دا، له نایه ته کانی: (۳، ۷، ۱۰، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۴۳) چوارده (۱۴) جارو، له نایه تی: (۴۴) دا جار یک و، له نایه تی (۴۸) دوو

جارو، له نایه تی (٧٦) یش دا جاریک، ننجاً: $14 + 4 = 18$ ، واته: ههژده (١٨) جاران ناوی هاتوه.

(٢١) - له سووره تی (العنکبوت) دا، له نایه تی (٣٩) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٢٢) - له سووره تی (السجدة) دا، جاریک له نایه تی (٢٣) دا، ناوی هاتوه.

(٢٣) - له سووره تی (الأحزاب) دا، دوو جاران له نایه ته کانی: (٧، ٦٩) دا، ناوی هاتوه.

(٢٤) - له سووره تی (الصفات) دا، دوو جاران له نایه ته کانی: (١١٤، ١٢٠) دا، ناوی هاتوه.

(٢٥) - له سووره تی (غافر) دا، پینج جاران ناوی هاتوه، له نایه ته کانی: (٢٣، ٢٦، ٢٧، ٣٧، ٥٣) دا.

(٢٦) - له سووره تی (فصلت) دا، له نایه تی: (٤٥) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٢٧) له سووره تی (الشوری) دا، له نایه تی: (١٣) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٢٨) له سووره تی (الزخرف) دا، له نایه تی: (٤٦) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٢٩) - له سووره تی (الأحقاف) دا، دوو جاران له نایه ته کانی: (١٢، ٣٠) دا، ناوی هاتوه.

(٣٠) - له سووره تی (الذاریات) دا، یه ک جار، له نایه تی: (٣٨) دا، ناوی هاتوه.

(٣١) - له سووره تی (النجم) دا، له نایه تی (٣٦) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٣٢) - له سووره تی (الصف) دا، له نایه تی (٥) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٣٣) - له سووره تی (النازعات) دا، له نایه تی (١٥) دا، جاریک ناوی هاتوه.

(٣٤) - له سووره تی (الأعلى) دا، له نایه تی (١٩) دا، جاریک ناوی هاتوه.

هه مووی ده بیته (١٣٦) جار، که زۆرتین ناوی یه کتیک له پیغه مبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له قورئاندا دووباره بۆته وه^(١).

شایانی باسه: ئیمه له تهفسیری سووره تی (الأعراف) دا، که ده کاته به رگی شه شه می نهم تهفسیره: (تهفسیری قورئانی به رزو به پێژ، له کاتی تهفسیرکردنی

ئایەتەکانی: (١٠٣ - ١٧١)دا، واتە: شەست و نۆ (٦٩) ئایەت، کە ھەمووی تەرخانکراوە بۆ بەسەرھاتی مووسا و ھاروونی برای **عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ** و گەلەگەیان، لە بەرانبەریشیان دا فیرعەون و دارو دەستەکەیی، لەویدا بە تەفسیل باسی زۆربەیی قۆناغەکانی ژیان و بەسەرھاتی مووسا و ھاروون و گەلەگەیانمان، لەگەڵ فیرعەون و دارو دەستەکەیی دا کردووە، کە ھەشت قۆناغن (٦ - ١٣)، بەلام قۆناغەکانی سەرھاتی تەمەنی مووسا و ھاروونی برای و گەلەگەیان ھەلمانگرتووە، بۆ کاتی تەفسیرکردنی ئەم سوورەتە: **(القصص)**، ئایەتەکانی: (١ - ٤٣)، کە لەویدا وردەکاریی زۆر باسکراوە، دەربارەیی پێنج قۆناغەکانی سەرھاتی ژیان **مُوسَا عَلَيْهِ السَّلَامُ**، واتە: پێش ئەوێ مووسا لە دایک بێ و، دواي ئەوێ لە دایک بوو، چۆن دایکی بە ئیلهامی خوا خستووێتە نێو صندوقیکەوودو، بە رووباری داداودو، چۆن مائیی فیرعەون گرتووێتەو، چۆن لە مائیی فیرعەوندا گەورە بوو، دواي پیاوھ قیبتییەکەیی لە دەست کوژراو، چوو بە مەدییەن و... ھتد، ئەوانە ھەموویان لە سەرھاتی **(سوورەتی القصص)**دا، ھاتوون.

ھەلبەتە پێش سوورەتی **(القصص)**یش، لە سوورەتی **(طه)**دا، ئایەتەکانی: (٩ - ٩٨)، واتە: نەوھد (٩٠) ئایەت، لەوێش تەرخانکراون، بۆ ئەو قۆناغانەیی ژیان و بەسەرھاتی مووسا **عليه السلام** و، ھەندیک بەسەرھاتی دیکەش، کە لە سوورەتی **(الأعراف)** دا، قسەمان لیکردوون، ئایەتەکانی سوورەتی **(طه)**شمان بەو بۆنەوھ لەوێ ھێناون، ھەرودھا لە سوورەتی **(الشعراء)**دا، لەوێشدا: بەنجا ونۆ (٥٩) ئایەت تەرخانکراوە، ئایەتەکانی: (١٠ - ٦٨)، لەوێشدا جارێکی دیکە، ھەر لەمیانی تەفسیرکردنی ئەو ئایەتانەدا، ئەو قۆناغانەیی ژیان **عليه السلام** جارێکی دیکە باسمان کردوونەو، ھەرودک لە سوورەتی **(الأعراف)**یشدا تەفسیرمان کردوون، بەلام لیکۆلینەوھیی تیروتەسەلی بەسەرھاتی مووسا و ھاروونی برای **عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ** و، گەلەگەیان لەگەڵ فیرعەون و دارو دەستەکەیداو، قۆناغەکانی کاتی نێردرانی مووسا و ھاروونی برای، بۆ لای فیرعەون، تاکو دەرپاز بوونی **(بنوو إسرائيل)** و، گەشتیان بە دەستی **(سیناء)**، لە شەست و نۆ ئایەتەکەیی سوورەتی **(الأعراف)**: (١٠٣ - ١٧١)دا، خراوھتە روو.

ب- هاروون:

شبتیکی ناشکرايه که تیکه‌ه‌لکیش له‌گه‌ل به‌سه‌رهات و چپرۆکی مووسادا، هی هاروونی برایشی، باسکراوه، به‌لام کاتیک سه‌رنجی قورنان ده‌ده‌ین، ده‌بینین: ته‌نیا بیست (۲۰) که‌رەت، ناوی هاروون له قورناندا هاتوه، له حالیکدا که ناوی مووسا سه‌دو سی و شه‌ش (۱۳۶) جاران هاتوه! هوکاره‌که‌شی نه‌وه‌یه که هاروون **الطیفة** وه‌زیریک و پالیشتیکی مووسا **الطیفة** بووه و، له‌سه‌ر داوای مووساش خوای په‌روه‌دگار کردوویه‌تی به‌ پیغه‌مبه‌ر، وەک له سوورەتی (مریم) دا ده‌فه‌رمووی: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُٓ مِنْ رَحْمَتِنَا اَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ۝۳۲﴾، ئەو بیست (۲۰) جاره‌ش که له قورناندا ناوی هاروون هاتوه، به‌م شیوه‌یه:

- ۱- له سوورەتی (البقرة) دا، له ئایه‌تی: (۲۴۸) دا، جارێک ناوی هاتوه.
- ۲- له سوورەتی (النساء) دا، له ئایه‌تی: (۱۶۳) دا، جارێک ناوی هاتوه.
- ۳- له سوورەتی (الأنعام) دا، له ئایه‌تی: (۸۴) دا، جارێک ناوی هاتوه.
- ۴- له سوورەتی (الأعراف) دا، دوو جاران، له ئایه‌ته‌کانی: (۱۲۲، ۱۴۲) دا، ناوی هاتوه.
- ۵- له سوورەتی (یونس) دا، یه‌ک جار له ئایه‌تی: (۷۵) دا، ناوی هاتوه.
- ۶- له سوورەتی (مریم) دا، دوو جاران، ناوی هاتوه، له ئایه‌ته‌کانی: (۲۸، ۵۳) دا.
- ۷- له سوورەتی (طه) دا، چوار جاران له ئایه‌ته‌کانی: (۳۰، ۷۰، ۹۰، ۹۲) دا، ناوی هاتوه.
- ۸- له سوورەتی (الانبیاء) دا، یه‌ک جار، له ئایه‌تی (۴۸) دا، ناوی هاتوه.
- ۹- له سوورەتی (المؤمنون) دا، له ئایه‌تی ژماره (۴۵) دا، جارێک، ناوی هاتوه.
- ۱۰- له سوورەتی (الفرقان) دا، جارێک له ئایه‌تی (۳۵) دا، ناوی هاتوه.
- ۱۱- له سوورەتی (الشعراء) دا، دوو جاران له ئایه‌ته‌کانی: (۱۳، ۴۸) دا، ناوی هاتوه.
- ۱۲- له سوورەتی (القصص) دا، یه‌ک جار له ئایه‌تی (۳۴) دا، ناوی هاتوه.

١٣)- له سووره ق (صافات) دا، دوو جارن له نایه ته کانی: (١١٤، ١٢٠) دا، ناوی هاتوه.

هه مووی ده کاته: بیست (٢٠) جار، ژماره ی دووباره بوونه وهی ناوی هاروون **تَّوْبَةٍ**، له قورئاندا یانی: ناوی موسا **تَّوْبَةٍ** (١٣٦) جارو له (٣٤) سووره تدا، دووباره بوته وه، به لام هاروون **تَّوْبَةٍ** له (١٣) سووره تدا و (٢٠) جارن، ناوی هاتوه^(١).

تەوھرى سىنېم: پوختەبەك لە ژيان و بەسەرھاتى مووسا عليه السلام لەبەر رۇشنايى تەورات (بەيمانى كۆن)دا

لەم تەوھردا چەند تىشكىك دەخەينە سەر ژيان و بەسەرھاتى مووسا عليه السلام بە تايبەت قۇناغەكانى سەرەتاي ژيانى كە لە قورئاندا زۆر بە كورتىي و پوختىي خوا عليه السلام باسى كر دوون، بەلام لە (بەيمانى كۆن)دا، ھەندىك وردەكارىي ھەيە، بەلام قۇناغەكانى دواترى ژيانى مووسا عليه السلام ئەوھ ديارە كە لە قورئاندا تىشكى باشيان خراوھتە سەر، بە تايبەت پووبەروو بوونەھوى مووسا لەگەل فيرەھون و، جادووگەرەكانى داو، پەرينەھويان لە دەرياي سوورو، دەرباز بوونى بەنى ئيسرائيل و، خنكانى فيرەھون و دارو دەستەكەي، دوايى نىشتەجى بوونى مووسا عليه السلام و گەلەكەي لە دەشتى سينادا و، رووداوەكانى ديكە، لە قورئاندا، تىشكى باشيان خراوھتە سەر.

بەلام ئەو پىنج قۇناغەي تەمەنى مووسا عليه السلام كە باسماں كردن، بە تايبەت لىرەدا لە سوورەتى (القصص)دا، ھاتوون و ھىچيان لە شوئى ديكەدا نەھاتوون، مەگەر ئاماژەيەكى كورتيان پىكرابى، بۆيە بە چاكامان زانى لىرە لەبەر تىشكى تەورات (بەيمانى كۆن)دا، ھەندىك شت لە بارەي قۇناغەكانى سەرەتاي ژيانى مووسا عليه السلام بخەينە روو.

ھەلبەتە تىمە جارى ديكەش گوتوومانە: جگە لە وەحىي پارىزراوى خوا (وَحْيِ اللّٰهِ الْمَعْصُومِ) كە لە دوو توئى قورئان و سوونەتدا، بەرجەستەيە، ھىچ سەرچاودەيەكى ديكەي متمانە پىكراومان نيە، بۆ زائىنى ئەو شتانەي لە رىي وەحىيەھو، نەبى نازانرىن، پاشانىش ھەرچى پىويست بووبى بزائرى لە بارەي پىغەمبەرەنەھو، خوا عليه السلام باسى كر دوو، لە كاتىكدا كە بەسەرھاتەكانيانى بۆمان

گێڕاونەوه، ئەگەرنا بە تەنکیدی لە ژبان و بەسەرھاتی مووساشدا **التَّوْبَةِ** چەند لایەتییکی شاردراوە هەن، بۆ وێنە:

ناوی بابی و دایکی و خوشکەکە، فیرەونە ھاوچەرخی ئەو ناوی چی بوو؟ پیاو بە تەمەنەکە ی مەدینە کۆ بوو؟ کە هەندیک لە توێژەرەوانی قورئان بە هەڵە گووتویانە: شووعیبە، کە بە دنیایی وانیه، هەرچەند زۆربە ی تەفسیرەکان وا دەڵێن، بەلام دواوی پوونی دەکەمەوه، بە بەئگە کە هەر ناگونجی شووعیب بێ، بەلام لەگەڵ ئەوێش دا کە کتیبەکانی خاوەن کتیبان، (پەیمانێ کۆن، پەیمانێ نوێ، ئافیس تە ی مە جووس، کتیبەکانی صابینە) و ئەوانی دیکە، بە حەقیقەت جیتی پشت پێ بەستن و جیتی متمانە نین، بۆ ئەو شتەنە ی کە لە پێی وە حییەوه نەبێ نازانرێن، بەلام بە چاکم زانی بۆ بەرچاو پوونی زیاتر، لە بارە ی تێروانیی خاوەن کتیبان، بە تاییەت جوولەکە و نەصراپییەکان، لە بارە ی مووسا و ژبانامە کە یهوه، سەرنجییکی خێرای (تەو پات) بدەین، لە حەوت (٧) پێگە دا:

١- رەچە لەکی دووری مووسا و، هۆی لە دایک بوونی مووسا **التَّوْبَةِ** له **میسر**:

هەموو ئەوێ کە دەبێنم لە: (التفسير التَّوْبَةِ لِلْكِتَابِ الْمُقَدَّسِ) هوه یه، ئەویش، دوو بەشە:

أ- پەیمانێ کۆن (العهد القديم): کە لە سی و نۆ (٣٩) کتیب پێک دێ، پێنجیان ئەو پێنج (٥) سیفرەن، سیفرەکانی: (التكوين، الخروج، اللاوین، العدد، التثنیه) کە ئەصلی تەو پراتیان لێ پێکھاتوه، ئەوانی دیکەش کتیبەکانی دیکەن.

ب- پەیمانێ نوێ (العهد الجديد): لە چوار (٤) ئینجیلەکان و، دە (١٠) کتیبی دیکە دا، واتە: ئەویش سەرچەم لە چوار دە (١٤) کتیبان پێک دێ.

نجا هرچی نه صرائیه کانن، هم (په یمانی کؤن) یان ته به نئی کردوه، به هر سی و نو (۳۹) کتیه که یه وهو^(۱)، هم (په یمانی نوئی) ش، به هر چوارده (۱۴) کتیه که یه وهو، چوار (۴) ئینجیله که و ده (۱۰) کتیه که ی دیکه ش، به لام جووله که کان نه یان دان به (په یمانی کؤن) دا دهنن، عیسا علیه السلام هر به پیغمبره نازانن، چ جای بروا به کتیه که ی بینن!

برگه ی یه که م: سهره تای نیشه جی بوونی باب و باپیرانی مووسا له میسردا:

له کتییی ناوبراودا^(۲)، دهر باره ی سهره تای نیشه جی بوونی باب و باپیرانی مووسا علیه السلام له میسر، دهلئ: (يَعْقُوبُ يَرْتَحِلْ إِلَى مِصْرَ): به عقووب علیه السلام ده گوازیته وه بو میسر.

هه لبه ته له بهر نه مانه تی زانستی، هی هه موو برگه کان، سهره تا ده قه عه ره بییه که یان دینم:

{وَأَرْحَلْ إِسْرَائِيلَ وَكُلُّ مَالِهِ حَتَّى وَصَلَ إِلَى بَيْتِ سَعْيٍ، فَقَدَّمَ ذَبَابِلِحَ إِلَى إِلِهِ أَبِيهِ إِسْحَاقَ. وَقَالَ اللَّهُ لِإِسْرَائِيلَ فِي رُؤْي اللَّيْلِ: «يَعْقُوبُ، يَعْقُوبُ». فَأَجَابَ: «هَذَا أَنَا» فَقَالَ: «أَنَا هُوَ اللَّهُ، إِنَّهُ أَبِيكَ. لَا تَخَفْ مِنَ الذَّهَابِ إِلَى مِصْرَ لِأَنِّي أُجْعَلُكَ أُمَّةً عَظِيمَةً هُنَاكَ. أَنَا أَصْحَبُكَ إِلَى مِصْرَ، وَأَنَا أُجْعَلُكَ أَيْضاً، وَيُغْمِضُ يَوْسُوفُ أُجْفَانَكَ بِيَدَيْهِ عِنْدَ مَوْتِكَ}.

واته: ئیسرائیل (که نازناوی به عقووبه علیه السلام) کوچی کرد، خوئی و هرچی هه بیوو، تا کو که یشته (بئر سعج)، (که شارژکه ئیستاش له فه له ستینه)، له وئی چهند سهر برپاوتکی بو په رستراوی بابی ئیسحاق علیه السلام پئشکه ش کردن، (واته: چهند قوربانیه کی سهر برین) و، خوا له خهونی شه ویدا به ئیسرائیلی فه رموو: به عقووب به عقووب! نه ویش وه لامی دابه وه: نه وه منم، خوا فه رموو: من

(۱) به لکو له (الکتاب المقدس: قراءة رعائية) دا، په یمانی کؤن، ده (۱۰) کتییی دیکه شی لی زیادکرون و، سهر جه م چل و نو (۴۹) کتیه.

(۲) العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح: ۴۶، صفحة: ۱۱۶.

خوام عَلَيْهِ په رستراوی بابت، مه ترستی له چوون بو میسر، چونکه من له وی د هتکه مه کومه نیکی گوره و، من له که لثم هاو لثم تاکو میسرو، دواپی من ده تکپرمه وهش و، یوسوف عَلَيْهِ به دهستی خوئی له کاتی مردندا، پتلوه جاوه کانت لیک دهنی.

که واته: زانیمان که به عقووب کوری نیسحاق، نیسحاق کوری نیبراهیمه عَلَيْهِ و، به عقووب بابی یوسوف و یازده (۱۱) برابه کانی دیکه به تی، دباره موساش عَلَيْهِ ده چیتمه ده سهر به عقووب و نیسحاق و نیبراهیم عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، که واته: زانیمان چوون کاتی خوئی باب و باپیرانی موسا عَلَيْهِ له که نعانومه هاتوون بو میسرو، له وی نیشته جی بوون، کاتی خوئی له تفسیری سووره تی (یوسف) دا، به درژی بیاسی نهوه مان کردوه، له (په یمانی کوون) هوهو، له سهر جاوه میژوو بیه کانه وه، نهوه ی پیوست بوو بی و، به پیوستمان زانیبی، لهو باره وه زانیاریمان هیناوه. برگی دووم: نیشته جی بوونی به نوو نیسرائیل له میسر له سهر زه منی جاسان دا:

(أ) - إَوَأَقَامَ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي مِصْرَ فِي أَرْضِ جَاسَانَ، وَاقْتَنُوا فِيهَا أَمْلاكًا وَأَهْمَرُوا وَتَكَاثَرُوا، وَعَاشَ يَعْقُوبُ فِي أَرْضِ مِصْرَ سَبْعَ عَشْرَةَ سَنَةً حَتَّى بَلَغَ مِنَ الْعُمُرِ مِئَةً وَسَبْعَةً وَأَرْبَعِينَ عَامًا^(۱).

ده لئ: به نوو نیسرائیل، (واته: وه چه وړوله کانی به عقووب عَلَيْهِ) له میسر نیشته جی بوون له سهر زه منی جاسان (شونښیکه له میسر) و، له وی مولک و مالیان پیدا کردو، به رو بوومی نه و نیان پیدا کردو، زور بوون و، به عقووب له سهر زه منی میسر چه د ه سالان زیا، هه تا گه یشته ته مه نی (۱۴۷) سالی، (دباره ته مه نه که ی دیکه ی پشتر له که نعان به ریکردوه) و، له ته مه نی (۱۴۷) سالی دا وه فاتی کردوه.

(ب) - دواي نهوه ی بیاسی کچی دواپی به عقووبی کرد، ده لئ: إِثْمَ مَاتَ يُوسُفَ وَقَدْ بَلَغَ مِنَ الْعُمُرِ ۱۱۰ سِنِينَ، فَحَنُطُوهُ وَوَضَعُوهُ فِي تَابُوتٍ فِي مِصْرَ^(۲).

(۱) العهد القديم، سفر التكوين: الإصحاح: ۴۷، ص: ۱۱۹.

(۲) العهد القديم، سفر التكوين: الإصحاح: ۵۰، ص: ۱۲۵.

دهلن: یوسفیش مرد، له کاتیکدا گه یشتبووه تمه نی: (۱۱۰) سالی، مؤمایان کردو، له تابووتیک (صندووتیک) دا، له میسر دایانا.

ج- نجا باسی ناوی کوپه کانی به عقوب ده کات، هر یازده کوپه کی، دهلن: (وَهَذِهِ أَسْمَاءُ آبَاءِ إِسْرَائِيلَ الَّذِينَ قَدِمُوا مَعَ يَعْقُوبَ إِلَى مِصْرَ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مَعَ أَهْلِ بَيْتِهِ: رَأُوبِينُ، شِمْعُونُ، لاوي، يَهُوذَا، يَسَاكِرُ، زَبُولُونُ، بَنِيامين، دان، نَفْتَالِي، جَاد، وَأَشِيرُ^(۱))، نهمه یازده، به یوسفیسه وه ده کاته دوازده، چونکه یوسف که خونه که ی ده بینن، دهلن:

﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَجْدِينَ﴾ (۱) یوسف، واته: یازده نه ستیره و مانگ و خورم بینن، که کرنوشیان بو من ده برد، واته: پزیزان لی ده گرتم و سلویان لیم ده کرد، که مانگ و روژه که دایک و بابی بوون و، یازده نه ستیره که ش، یازده برابه که ی بوون و، خویشی دوازده به مینه،

نهمه له (په یمانی کون) دا هاتوه، ناوی نهو یازده برابه ی یوسف (عَلِيٍّ) و، نهوانه هه موویان کوپانی به عقوب (عَلِيٍّ) بوون، که له که نعانوه هه هاتوون و مال و مندایشیان له گه لدا بووه.

برگه ی سیهم: به کویله کردنی به نوو نیسرائیل و چهوستیرانه وه یان له لایهن حوکمرانی میسره وه:

أ- له (په یمانی کون) دا، له ژیر ناوونیشانی: (سَعْبَادُ بَنِي إِسْرَائِيلَ) دا، دهلن:

﴿وَمَا لَيْتَ أَنْ قَامَ مَلِكٌ جَدِيدٌ عَلَى مِصْرَ لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ يَوْسُفَ، فَقَالَ لِشُعْبَةَ: هَا بَنُو إِسْرَائِيلَ أَكْثَرُ مِنَّا وَأَعْظَمُ قُوَّةً، فَلْتَأْمَرْ عَلَيْهِمْ لِكَيْلا يَتَكَابَرُوا وَيَنْصَمُوا إِلَيَّ أَعْدَابُنَا...، وَأَتَعَسُوا حَيَاتَهُمْ بِالْأَعْمَالِ الشَّاقَّةِ فِي الطِّينِ وَاللِّينِ كَادِحِينَ فِي الْحُقُولِ وَتَسَخَّرَهُمُ الْمِصْرِيُّونَ فِي كُلِّ أَعْمَالِهِمُ الشَّاقَّةِ﴾.

واته: زوری پتی نه چوو، پادشاو حوکمرانیکسی دیکه‌ی تازه له میسر بوو به حوکمران، که یوسوفی نه ده ناسی، (نهوه دواى وهفاتى یوسوف عَلَيْهِ السَّلَامُ)، به کهله‌کە‌ی خو‌ی گوت: به‌نوو نیسرائیل له تیمه زیاترن و، له تیمه به‌هیزترن، وهرن با پیلانیان له دژ بگریین، نه‌ودک زور بین و دوا‌یی بچنه پال دوزمنه‌کامان، (چهند قسه‌یه‌ک ده‌کات، دوا‌یی ده‌لن:) ئیدی ده‌ستیان کرد به ناره‌هه‌تکردنی ژیان و گوزهرانیان، به کرده‌وه قورسه‌کان له قورپو له خشتدا، (واته: خشتی قورپان پتی دروست ده‌کردن) و، له کیلگه‌کاندا رهنج و زه‌حمه‌تیان ده‌کیشا و، میسرپیه‌کان له هه‌موو کاره قورسه‌کاندا نه‌وانیان به سوغره و بیگار ده‌گرت. (ب- هه‌ر له‌و سیاقه‌دا له په‌یمانی کۆن دا، له ژیر ناوونیشانی: (مَقْتَلُ الْأَطْفَالِ الذُّكُورِ)، کوشتی مندا‌له تیرینه‌کاندا، ده‌لن:

أَئِمُّ قَالَ مَلِكُ مِصْرَ لِلْقَابِلَتَيْنِ الْعِبرَانِيَتَيْنِ: عِنْدَمَا تُشْرِقَانِ عَلَى تَوْلِيدِ النِّسَاءِ الْعِبرَانِيَّاتِ: فَإِنَّ كَأَنَّ لِهَلْوَدُ صَبِيًّا فَاقْتُلَاهُ، وَإِنْ كَانَ بِنْتًا، فَاتْرَكَاها حَيًّا، ثُمَّ أَصْدَرَ فِرْعَوْنَ أَمْرَهُ لِجَمِيعِ شَعْبِهِ قَائِلًا: إِطْرَحُوا كُلُّ ابْنِ عِبرَانِيٍّ يُولَدُ فِي النُّهْرِ أَمَا الْبَنَاتُ فَاسْتَحْيُوهُنَّ! ^(۱)

واته: دوا‌یی پادشای میسر، (حوکمرانی میسر) به دوو مامانه عیبرانییه‌کانی، گوت: (دوو نافرته‌ی مامان بوون، نه‌وانه‌ی کاتی‌ک نافرته مندا‌لی ده‌بئ، سه‌ره‌رشتیی ده‌که‌ن، عیبرانیی بوون، هه‌ر له‌گه‌لی به‌نوو نیسرائیل بوون، به‌لام سه‌ر به‌فیرعه‌ون بوون)، له کاتی‌کدا سه‌ره‌رشتیی نه‌وه ده‌که‌ن، که نافرته‌یه عیبرانییه‌کان مندا‌لیان بیئ و یارمه‌تیان ده‌ده‌ن بۆ نه‌وه‌ی مندا‌له‌که‌یان بیئ، (بیئگوتن:) نه‌گه‌ر مندا‌له‌که‌ کور بوو، بیکوژن، به‌لام نه‌گه‌ر کچ بوو، بیه‌تانه‌وه، با بیئ.

(۱) نه‌وه هه‌مووی و بره‌گه‌کی پێشه‌وه‌ش، له: (العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: ۱، ص: ۱۲۱) دا‌هاتوه.

(من ھەموویم نەھیتنا، نەگەرنا دوایی دەلت: نەو دوو مامانە، کە لە (پەیمانی کۆن)دا، مامانەکان ناوھکانیشیان دیتن، بەزەبیان پتاندات ھات و، فەرمانەکە ی فریرەونیان جتتە جت نەکردو، لیتان گەران، بەلام دەیانگوت: کورەکان پەنھان بکەن، دوایی کە فیرەون پتانی زانی: فیرەون فەرمانی دەرکرد بو ھەموو گەلەکە ی پتتگوتن: ھەرچی کور ی عیبرانییە لە دایک دەبت، (نەوانەش کە دوایی ئەو ی پتتانی)، ھەموویان فرتدەنە رووبارەو (رووباری نیلەو)، بەلام کچەکان بھتتەو بە بژین.

برگە ی چوارەم: لە دایک بوونی موسا **عَلَيْهِ السَّلَامُ**:

بابزانین (پەیمانی کۆن) چۆن باسی لە دایک بوونی موسا **عَلَيْهِ السَّلَامُ** دەکات؟ ھەلبەتە من تیتینیەکانم لەسەر قسەکانی پەیمانی کۆن، لیرەدا نایانخەمە روو، ئەگەرنا بو ویتە: باسی مۆمیاکردنی یوسف دەکات، بەلکو باسی مۆمیاکردنی یەعقوویش دەکات! کە پتت وانە ئەو ھیچ ئەصلی ھەبت، بەلام بە ھەر حال من تیتینیەکان ناخەمە روو و، تەنیا دەفەکە ی (پەیمانی کۆن) دیتنم و، پتتتیش تیتینی غۆم گوت، کە جتت متمانە نیە، بەلام بەگشتی بو بەرچاو روونی، سوودی لت دەبیرت.

(پەیمانی کۆن) لە ژر ناوونیشانی: (وَالَّذَةُ مُوسَى) دا ھتتاویەتی، دەلت:

(أ) - (وَتَرَوُجَ رَجُلٍ مِّن بَيْتِ لَآوِي فَتَاةٌ ابْنَةٌ لَّآوِي، فَحَمَلَتِ الْمَرْأَةُ وَأَنْجَبَتْ ابْنًا وَإِذْ رَأَاهَا جَمَالُهُ، حَبَابُهُ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ، وَلَمَّا لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تُخْفِيَهُ بَعْدَ، أَنْتَ بِسَطْرِ مِنَ الْبُرْدِيِّ وَطَلْتَهُ بِالْحَمْرِ وَالرُّقْبِ، وَأَضْجَعْتَ الْوَضْعَةَ بَيْنَ الْخَلْفَاءِ عَلَى ضِفَّةِ النَّهْرِ، وَوَقَفْتَ أُخْتُهُ مِّن بَعِيدٍ لِّتَرَى مَا يَحْدُثُ لَهُ).

ھەلبەتە کەم و زور ئەو ی لە (پەیمانی کۆن)یشدا ھاتو، لەگەل ئەو ی فورئاندا، تیک دەکاتو، بەلام بە تەکید ھەندیک شتی تیدا، کە لەو ی

قورنان جیا، دیاره که نهوان گۆریوانه و دهستکاریان کردوه، به لَم له هیتله گشتیه کانیدا تیک ده کاتهوه، له کاتیکدا که (په یمانی کۆن) به ته نکید هیچ له قورنان به هره مه ند نه بوون، نه وهی قورنانیش ده یفه رموی جیا، به شیوه یه کی دیکه، واته: دوو سه رچاوه ی سه ره به خۆن.

واته: پیاویک له بنه ماله ی لاوی کچیک هینا، کچی لاوی، (دیاره هه ره له بنه ماله ی لاوی، بابی نه و کچه ناوی لاوی بووه)، نه و نافرته دوو گیان بوو و، مندالیک بوو، له بهر نه وهی که جوانیه که ی سه رسامی کرد، (نه و نافرته ی ده بیته دایکی موسا عليه السلام کچی لاوییه، لیره باسی ناوی بابی موسا عليه السلام ناکات، کئ بووه؟ به لَم له شوینی دیکه دا ده لَن: ناوی قاهیف بووه)، بۆیه سئ مانگان شار دیه وه (دایکی موسا ده بی، سئ مانگ موسای به مه لۆتکه یی شار دیته وه)، به لَم دوای نه وهی نه یوانی چیدیکه بیشارته وه، صدوو قیک هینا له جو ره قامیشیک، به قیرو به ماده به کی دیکه، که نه هیلئ ناوی تیبجئ، چه وری کردو، منداله که ی تیدا درژ کردو خستیه تيو لقه کانی دره ختیک، به ناوی حه لفا^(۱) له سه ره که ناری رووبار، (رووباری نیل)، خوشکه که یشی له دووره وه وه ستا، تاکو ته ماشا بکات، داخۆ چی لیدئ و، چی لئ رووده ات؟ (نه و صدوو قه ی موسای مه لۆتکه ی برای تیدایه).

(ب) - تنجا هه ره له و سیاقه دا له ژیر ناوونیشانی: (إِنقَادُ مُوسَى) ده ر باز کردنی موسادا عليه السلام ده لَن: **أَوَأَقْبَلتِ ابْنَةُ فِرْعَوْنَ لِيَسْتَحِمَّ فِي النُّهْرِ... فَرَأتِ السُّفْطَ بَيْنَ الْخَلْفَاءِ فَأَرْسَلتْ وَصِيفَتَهَا لِيَأْتِي بِهٖ، فَفَتَحَتْهُ وَرَأتِ الطِّفْلَ وَإِذَا هُوَ بِنِي، فَرَقَّتْ لَهُ وَقَالتْ: هَذَا مِنْ أَوْلَادِ الْعِبْرَانِيْنَ، فَقَالتْ أَخْتُهُ لَابْنَةُ فِرْعَوْنَ: هَلْ أَذْهَبُ وَأَدْعُوا لِكَ مُرْضَعَةً مِنَ الْعِبْرَانِيَّاتِ لِيَرْضَعَ لِكَ الْوَلَدُ؟ فَأَجَابَتْهَا ابْنَةُ فِرْعَوْنَ: اذْهَبِي، فَمَضَتْ الْفَتَاةُ وَدَعَتْ أُمَّ الصَّبِيِّ، فَقَالتْ لَهَا ابْنَةُ فِرْعَوْنَ: خُذِي هَذَا الصَّبِيَّ**

(۱) الخلفاء: ثبت أطرافه مَحْدَدَةٌ كَأَنَّهَا سَعْفُ النَّخْلِ والخصوص. المنجد ص ۱۴۹ ط ۲۰۰۸، ۴۳
 (قاموسه رسته)ش گوتویه تی: حه لفاء به کوردیی (قهه ژازی) یئده گوتری و که لاکانی وه که هی دارخورما تیژن ب ۱ لاپه ره: ۵۰۴.

وَارْضِعِي لِي وَأَنَا أَعْطِيكَ أَجْرَتِكَ، فَأَخَذَتِ الْمَرْأَةُ الصَّبِيَّ وَأَرْضَعَتْهُ، وَلَمَّا كَبُرَ الْوَلَدُ، رَدَّتْهُ إِلَى ابْنَتِهِ فِرْعَوْنَ، فَتَبَنَّتُهُ وَدَعَتْهُ مُوسَى مَعْنَاهُ: (مُنْتَشَل) قَائِلَةٌ: إِنِّي انْتَشَلْتُهُ مِنَ الْمَاءِ^(۱).

واته: (دوای نه‌وه‌ی دایکی مووسا عليه السلام، مووسای خسته صدنوووقتیکه‌وه که له قامیش (بردی) دروست کرا بوو، پاشان چهوری کرد به قیرو به مادده‌یه‌ک که ناوی نه‌چیتنه نیو و، هه‌ندی‌ک و هه‌ندی‌ک دره‌ختی قه‌فه‌ژاژ (خَلْفَاء) یشی تبه‌و هینچا)، کچیکی فیرعه‌ون چوو که له رووباره‌که خوئی بشوات، دوایی نه‌و صدنوووقه‌ی بینی له نیو نه‌و گیایه (خَلْفَاء) دا، کاره‌که‌ره‌که‌ی خوئی، نارد تاکو بوئی بینتی، که کردیه‌وه، مندآله‌که‌ی بینی ده‌گریا (دیاره برسیی بووه)، زور به‌زه‌یی پیدا هاته‌وه، گوتی: نه‌وه دیاره له مندآله‌کانی عبیرانییه‌کانه، (زانویه‌تی له ترسی بابی خراوه‌ته نیو صدنوووق و به رووباردا دراوه)، نجا خوشکی مووسا عليه السلام به کچی فیرعه‌ونی، گوت: نایا بجم شیرده‌ریکت بو بانگ بکه‌م، له نافرته‌ه عبیرانییه‌کان، تاکو نه‌و مندآله‌ت بو شیر پتی بدات؟ کچی فیرعه‌ون، گوتی: بچو، کچه‌که‌ روئی، (واته: خوشکی مووسا عليه السلام روئی و)، دایکی مندآله‌که‌ی، (که هه‌ر دایکی مووسایه و دایکی خوشیه‌تی) بانگ کردو، کچی فیرعه‌ون پینگوت: نه‌م مندآله‌ بهه شیریم بو پتی بده و، منیش کریکه‌یت ده‌ده‌متی، نافرته‌که‌ مندآله‌که‌ی گرت و شیری پیدا و، کاتیک مندآله‌که‌ گه‌وره بوو، گیرایه‌ود بو لای کچی فیرعه‌ون و، کردی به کورپی خوئی، ناویشی لینا: مووسا عليه السلام، واته: له ناو ده‌ره‌ینراو، (مُنْتَشَل)، گوتی: من بو خووم له ناو ده‌رمه‌یناوده‌ته‌وه.

هه‌لبه‌ته نه‌وه‌ی له (په‌یمان‌ی کوون) لیره‌دا که تیکده‌گیری له‌گه‌ل قورنآندا، نه‌وه‌یه که ده‌لتی: کچی فیرعه‌ون هه‌لیکرتوتتوه، به‌لام خوای په‌روه‌ردگار له قورنآندا ده‌فه‌رموی: ﴿وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكِ لَا تَقْتُلُونَهُ...﴾، واته: نافرته‌که‌ی فیرعه‌ون گوتی: مایه‌ی شادمانی من و توشه، مه‌یکوژن... نجا لیره‌دا باسی نه‌وه ناکات که به ته‌ما بوون، بیکوژن، به‌لام به ته‌ئکید هاوسه‌ری

(۱) العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: ۲، ص: ۱۲۲.

فیرعهون بووه، نهک کچه که ی، به هر حال له ته وراتدا وا هاتوه، که بیگومان نهوه په کیکه لهو شتانه ی گۆریویانه.

برگه ی پننجه م: کوشتنی بابای قیبتی و راگردنی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام بۆ مه دینه ن:

(په یمانی کۆن) ناوای دینن: (جَرِيْمَةُ مُوسَى وَ هَارُونَ)، واته: تاوانی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام و هه لانتی، ته عبیره که بیان زۆر ته عبیریکی بی نه زاکه ته، خوا عَلَيْهَا السَّلَام چۆنی دینن، فه رمایشتی خوا عَلَيْهَا السَّلَام. هه ر دیاره و، قسه ی ده ستکاری کر اوو گۆردراویش، هه ر دیاره، نه گه رنا مووسا عَلَيْهَا السَّلَام خرابه و تاوانی نه کردوه، وه ختیک به رگریی کردوه له به نوو ئیسرا ئیلیه کی مه زلوم، به ده ست فیرعه ونیه کی زۆرداره وه، و یستوو یه تی تیویزیوانیان بکات، مستیکی له کابرای فیرعه ونیی داوه، به مسته که فه وتاوه، مه به ستیشی نه بووه بیکوژی، ئنجا له ژیر نه و ناوونیشانه دا، ده لئ:

﴿وَحَدَّثَ بَعْدَ أَنْ كَبَّرَ مُوسَى أَنَّهُ ذَهَبَ لِيَتَّقِدَ إِخْوَتَهُ الْعِبْرَانِيَّيْنَ وَيَشْهَدَ مَسْئَلَتَهُمْ، فَلَمَّحَ رَجُلًا مِصْرِيًّا يَضْرِبُ رَجُلًا عِبْرَانِيًّا، فَتَلَفَّتْ حَوْلَهُ، وَإِذْ لَمْ يَجِدْ أَحَدًا هُنَاكَ، قَتَلَ الْمِصْرِيَّ وَطَمَرَهُ فِي الرَّمْلِ، ثُمَّ خَرَجَ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي وَإِذَا رَجُلَانِ عِبْرَانِيَّانِ يَتَحَارَّانِ، فَقَالَ لِلْمِصْرِيِّ: «لِمَذَا تَضْرِبُ صَاحِبَكَ؟»، فَأَجَابَهُ: «مَنْ أَقَامَكَ رَبِّيسًا وَقَاضِيًّا عَلَيْنَا؟ أَعَارِمَ أَنْتَ عَلَيَّ قَتْلِي كَمَا قَتَلْتَ الْمِصْرِيَّ؟» فَخَافَ مُوسَى وَقَالَ: «حَقًّا إِنَّ الْخَبَرَ قَدْ دَاعَ»، وَبَلَغَ الْخَبَرَ مَسْمَعِ فِرْعَوْنَ، فَسَعَى إِلَى قَتْلِ مُوسَى، إِلَّا أَنَّ مُوسَى هَرَبَ مِنْ وَجْهِ فِرْعَوْنَ، وَمَضَى لِيُقِيمَ فِي أَرْضِ مِدْيَانَ، فَبَلَغَهَا وَجَلَسَ عِنْدَ الْبُئْرِ^(١).

واته: دواى نهوه ی مووسا گه وه بوو، پۆزیک پۆی بۆ نه وه ی برا عیبرانییه کانی به سه ر بکاته وه وه نه و نا ره چه تیه ی تیدا ده ژین و نه و سه و غره و بیکاره بیینن، پیاویکی میسری بینی، له پیاویکی عیبرانیی ده دات، (سه و غره و بیکاریان پیکردوه و تیداوه به ده مه قالن هاتوون، به لام له قورنندا ناهه رموی: له سه ر ئیش و کار بووه)، مووسا ناواری دابه وه له ده و روبه ری خۆی، که که سی نه بینی، له وه ی

میسریه که‌ی گوشت و، له بن لمدا شاردیه‌وه، دوابی له پوژی دووه‌مد، (واته: پوژی دواتر چووه ده‌ری)، تماشای کرد دوو پی‌اوی عیبرانیی پیکه‌وه لیک دده‌ن، به خرابه‌کاره‌که‌ی گوت: بوچی له هاوه‌له‌که‌ت دده‌دی؟ نه‌ویش وه‌لمی دایه‌وه: کئی توی کردوه به سه‌رؤک و دادوهر به سه‌رمانه‌وه؟ نایا بریارت داوه، منیش بکوژی، وه‌ک چوون میسریه‌که‌ت گوشت؟ مووساش ترساو گوتی: راسته، دیاره هه‌واله‌که بلا‌بوژت‌هوه، نه‌و هه‌واله به فیرعه‌ون گه‌بشت و، هه‌ولئی گوشتتی مووسایدا، به‌لام مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ له فیرعه‌ون رایکردو، پویشت تا‌کو له‌سه‌ر زه‌مینی مه‌دی‌ان نیشه‌جن بی و، له‌وی له‌سه‌ر بیره ناوه‌که دانیشت.

هه‌لبه‌ته نه‌وه‌ی که لیره‌دا له‌گه‌ل قورن‌اندا تیک ده‌گیری و، دیاره نه‌وه‌یه ده‌لئ: دوو که‌سی عیبرانیی بوون، به‌لام له قورن‌اندا ده‌فه‌رموی: فَاسْتَفْتَهُمُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ، دوابی جار‌تکی دیکه، ده‌فه‌رموی: فَاِذَا الَّذِي اَسْتَفْتَاهُ بِالْاَمْرِ، یانی: بو جاری دووه‌میش، دیاره هه‌ر هه‌مان که‌س بووه، مانای وایه هه‌ر هه‌مان به‌نوو نیسر‌ائیلی بووه، له‌گه‌ل به‌کتکی دیکه‌ی فیرعه‌ونیی دا تیک‌گیراوه، به‌لام په‌یمان کون لیره‌دا ده‌لئ: هه‌ردووکیان نیسر‌ائیلی بوون، که له‌وه‌دا به هه‌له‌دا چووه.

برگه‌ی شه‌شم: هاوسه‌رگیری کردنی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ:

له (په‌یمان کون)‌دا، هه‌ر له ژیر ناوونیشانی: (زَوَاجِ مُوسَى)‌دا هاتوه:

﴿وَكَانَ لِكَاهِنٍ مِذْيَانَ سَبْعِ فِتْيَاتٍ فَأَقْبَلْنَ وَاسْتَقْبْنَ مَاءً، وَصَلْنَ الْأَجْرَانَ لِيَسْقِيَنَّ غَنَمَ آبِيهِنَّ، فَأَتَى الرُّعَاةَ وَطَرَدُوهُنَّ، غَيْرَ أَنْ مُوسَى هَبَّ لِيَجِدْتِهِنَّ وَسَقَى غَنَمَهُنَّ، وَعِنْدَمَا رَجَعَتِ الْفِتْيَاتُ إِلَى رَعُوئِيهِنَّ سَأَلَهُنَّ: «مَا بِالْكُنِّ بَكْرَتُنَّ بِالرُّجُوعِ الْيَوْمِ؟»، فَأَجَبَتْهُ: «رَجُلٌ مِصْرِيٌّ أَنْقَذَنَا مِنَ الْيَدِ الرُّعَاةِ، فَاسْتَقَى لَنَا وَبَعَثَنَا أَنْبَاءً»، فَسَأَلَهُنَّ: «وَأَيْنَ هُوَ؟ لِمَاذَا تَرَكْتُنَّ الرُّجُلَ؟ ادْعُوهُ لِيَأْكُلَ طَعَامًا»، وَقَبِلَ مُوسَى أَنْ يُقِيمَ مَعَ

الرَّجُلِ الَّذِي زَوْجَهُ مِنْ ابْنَتِهِ صَفْوَةَ، فَأَنْجَبَتْ لَهُ ابْنًا، دَعَاهُ جِرْشُومَ «وَمَعْنَاهُ غَرِيبٌ»
إِذْ قَالَ: «كُنْتُ نَزِيلًا فِي أَرْضِ غَرِيبَةٍ»^(۱).

واته: کاهینی مه دیان (نه وهی له باره یه وه هاتوه: ﴿وَأَبُوكَ شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾، که هه ندیک له پروونکه ره وان (مفسرین) به هه له گوتوو یانه: شو عیب بووه، که وانیه وهک دوایی باسی ده که یین، نهو به کاهینی مه دیه ن ناوی دینتی، (زانای مه دیه ن)، نه وان به زانایان گوتوه: کاهین)، حهوت کچی هه بوون، هاتن ناویان هه لهنجوا گوزده کانیان پر کردن، تا کو سه ره نجام مه ری بابیان ناو بده ن، به لام شوانه کان هاتن و دهریان کردن، که چی موسا راپه ری بو یارمه تیدانیان و، مه رده که ی بو ناودان و، کاتیک کچه کان گه رانه وه بو لای بابیان: ره عوتیل، (ده بی نهو کاهینه ناوی ره عوتیل بوو بی به حیسابی ته ورت)، لئی پرسین: چیتان بوو، نه مرزو زوو گه رانه وه؟ وه لامیان دایه وه: پیاوکی میسری له ده ست شوانه کان، تیمه ی دهر باز کردو، ناوی بو هه لهنجاین بو خو شمان و بو مه رده کانیش، لئی پرسین: نه دی له کوئی هه؟ بو چی له پیاوه که گه ران، (واته: له ویتان جیهیشت؟) بانگی بکه ن، با بی خواردن بخوات، موساش په سه ندی کرد، که له گه ل نهو پیاوه نیسته جن بی و، بزی، که کچه که ی خو ی به ناوی سه ففوره ی لی ماره کردو، کو ری کی لئی بوو ناوی لیتا: (جرشوم)، یاق: غه رب، ناواره، گوئی: چونکه من له سه ر زه مینتیکی غه رب بووم.

نه وه ی لیره دا له گه ل قورئاندا تیک ده گیری، نه وه یه که قورئان باسی دوو کچه کان ده کات، به لام لیره دا ته ورت باسی هه وتان ده کات! ننجا باسی نه وه ده کات که پیاوه کان نهو کچانه یان دهر کردوون، به لام له قورئاندا به سه نه وه نده باس ده کات، که موسا ﷺ نازه له کانی بو ناودان، دیاره ده بی نهو نازه ل ناودانه پیویستی به هیز و توانایه ک بوو بی، که کچه کان له توانایاندا نه بووه و، واش پیده چتی شوانه کان نوره بریان لیکرد بن، یا خود کچه کان نه یانویستی له گه ل

(۱) العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: ۲، ص: ۱۳۳.

شوانه کان تیکه ل بن، وهک دواپی لهو بارهوه ورده کاری زیاتر باس ده که یکن،
ئیدی موسا عَلَيْهِ السَّلَام مه ره کانی بو تاو داون.

برگهی حه وه تم: بوونه پیغه مبهری موسا عَلَيْهِ السَّلَام:

موسا چۆن بوو به پیغه مبهر؟ له (په یمانی کۆن) دا ده لئن:

أ- [وَبَعْدَ مُرُورِ حَقْبَةٍ طَوِيلَةٍ مَاتَ مَلِكٌ مُضَرٌّ، وَارْتَفَعَ أَلْبُنُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَصُرَاخُهُمْ مِنْ وَطَاءِ الْعُبُودِيَّةِ، وَصَعِدَ إِلَى اللَّهِ، فَأُضْعَى اللَّهُ إِلَى أَيْدِيهِمْ، وَتَذَكَّرَ مِيثَاقَهُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ، وَنَظَرَ اللَّهُ إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ «وَرَقَّ لِعَالِهِمْ»^(۱).

ده لئن: دواى ماوه به کی دوورو درئژ، پادشای میسر مردو، ناله ی به نوو ئیسرائیل (نه وهی ئیسرائیل)، به رز بووه و، هاوار کردنیان له ژیر باری کۆیلا به تیبیدا، به رز بووه بو لای خوا عَلَيْهِ السَّلَام، خواش گوئی له ناله بان گرت، (گوئی هه له نخست بو ناله یان)، نهو په یمانه ی خو ی که له که ل ئیبراهیم و ئیسه قاق و به عقوبدا به ستبوی، وه بیرى هاته وه.

بیتگومان خوا عَلَيْهِ السَّلَام شتی له بیرناچتی، به لام (په یمانی کۆن) ناوا باسی خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده کات، که په یمانه که ی وه بیر هاتۆته وه، دواى نه وه ی گوئی له ناله نالی به نوو ئیسرائیل بوو، ئنجا په یمانه که ی به بیرهاته وه! که نه مه شایسته ی خوا عَلَيْهِ السَّلَام نهو، خوا عَلَيْهِ السَّلَام هیه چی له بیرناچتی و هه میسه خوا عَلَيْهِ السَّلَام فه رمایشت و به لئینی خو ی له بیره، به لام (په یمانی کۆن) ناوا ته ماشای خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده کات!

ب- ئنجا له ژیر ناوونیشانی: (ظَهَرُ اللَّهُ لِمُوسَى)، دهر که وتتی خوا عَلَيْهِ السَّلَام بو موسا عَلَيْهِ السَّلَام دا، ده لئن:

[وَأَمَّا مُوسَى فَكَانَ يَرَى غَنَمَ حَمِيمِهِ يَتْرُونَ كَاهِنِ مَدْيَانَ، فَقَادَ الْغَنَمَ إِلَى مَا وَرَاءَ الطَّرْفِ الْأَقْصَى مِنَ الصُّخْرَاءِ حَتَّى جَاءَ إِلَى حُورَيْبَ جَبَلِ اللَّهِ، تَجَلَّى لَهُ مَلَاكُ الرَّبِّ

(۱) العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: ۲، ص: ۱۳۳.

بَلْهَيْبٍ نَارٍ وَسَطًا عَلِيَّةٍ، فَنَظَرَ مُوسَى وَإِذَا بِالْعُلَيْقَةِ تَتَقَدُّ دُونَ أَنْ تَحْتَرِقَ...، وَعِنْدَمَا رَأَى الرَّبُّ أَنَّ مُوسَى قَدْ دَنَا لِيَسْتَطْلِعَ الْأَمْرَ، نَادَاهُ مِنْ وَسْطِ الْعُلَيْقَةِ قَائِلًا: «مُوسَى». فَقَالَ: «هَذَا أَنَا»، فَقَالَ: «لَا تَقْرَبْ إِلَيَّ هُنَا: أَخْلَعُ جِذَاءَكَ مِنْ رَجُلَيْكَ، لِأَنَّ الْمَكَانَ الَّذِي أَنْتَ وَالْقَفَّ عَلَيْهِ أَرْضٌ مُقَدَّسَةٌ»^(۱)

دهلتی: مووسا مه پری خه زووری به ثرون، کاهینی مه دیه نی ده له وه پانند^(۱)، مه ره که ی برد، هه تا پشت نهو په پری دووری بیابانه که، هه تا هاته لای (حوریب) چپای خوا ﷻ (وا پنده چن مه بهستی پن طوور بت) و، له وی فریشته ی پهروه ردگار بوی دهر که وت، به بلتسه به کی ناگره وه له نیوه پراستی عولله بقه به ک، (عُلَيْقَةَ)، یانی: درووه تووترک؛، مووسا ﷻ ته ماشای کرد، نهو دره خته (نهو درووه)، داده گیرسن، به بت نه وه ی بسووتن، (بلتسه و مه شخه لی به زرده بته وه، هیچ دیاریش نیه، بسووتن) کاتیک پهروه ردگار بینی، مووسا ﷻ نیزیک که وتوته وه، بو نه وه ی بزانی نهو دره خته چونه؟ (دده ناپسن و ناشسووتن)، له نیو درووه که وه (له نیوه پراستی دره خته که وه) بانگی کرد: مووسا! نه ویش گوتی: نه وه منم لیره م، خوا ﷻ فه رمووی: لیره نیزیک مه که وه، پتلاوه کانت له پتیه کانت دانن، چونکه نهو شوینه ی که تو لئی وه ستاوی، سهر زه مینیکی پا که.

(۱) العهد القديم، سفر الخروج، الإصحاح: ۳، ص: ۱۳۴.

(۲) دیاره پتشی کاهینی مه دیه نی به ناونکی دیکه وه هیناوه، لیره دهلتی: (تَبْرُونَ)، به لام له شوینیکی دیکه دهلتی: په عوئیل، به هه حال به ثرون و په عوئیل زور لیک جیان، نجا نایا نه مه له قه بی بووه؟.

(۳) العُلَيْقِ وَالْعُلَيْقِي: نباتٌ شائكٌ من فصيلة الورديات زهوره صغيرة بيضاء أو وردية اللون، يمكن استعماله سياجاً، وله ثمار كثمار التوت تؤكل. المنجد ص ۵۲۶ ط ۴۲.

به کوردی: دروو، توترک.

دوایی له درژهی قسه کاندا، هاتوه، فرمووی: نهوه من په رستراوی نیبراهیم و نیسحاق و یه عقووب و باب و باپیرانی تۆم و، تۆ ده که مه پیغه مبه رو ده تنیترم که نهوه که له ی خوا (شَعْبُ اللهِ) یه، که خوا په رستی و ده چه وسیترینه وه، له میسر دره بازیان بکه ی.

نهوه ورده کاریه کی دیکه ی هیه، به پیوستم نه زانی، بیه نیم.

هه لبه ته نه مه ش هه ندیکی له که ل قورنندا تیک ده کاته وه، که له سووره تی (طه) دا، هاتوه، ده فرمووی: ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْأَمْفَدِيسِ طُورِ﴾ (طه، واته: پیلاوه کانت دابنئ تۆ له شیوئکی پاکراوه دای به ناوی: (طوی)، هه روه ها له سووره تی: (النازعات) یش دا، تنجا که لیره ش ده لئ: پیلاوه کانت دابنئ، له ویش فرموویه تی: نه عله کانت، پیلاوه کانت دابنئ.

نه مه کورته به ک بوو له ژبان و به سه رهاتی مووسا عليه السلام: له بهر رۆشنایی په یمانی کوندا، که وه ک گوتم: جوړیک له بهر چاو پوونیی ده داته ده ست مروؤف، به لأم به ته نکید هه ر شتیک که په نهان و نادیاره جگه له وه حیسی پاریزراوی خوا عليه السلام له قورنن و سونه تدا، تیمه ناتوانین به دنئیایی و به مسوگه ری، پشتی پئ ببه ستین، مه گه ر بهو وه حییه پاریزراوه ی که له قورنن و سونه تدا هه یه، بو شتی نادیار (غیب)، به لأم بو شتی دیکه که له رووی زانستییه وه پتی ده گه ین، یان له رووی عه قلییه وه پتی ده گه ین و، له رووی شوینه وار ناسییه وه پتی ده گه ین، نه وه شتیک دیکه یه.

❖ **دەرسى يەكەم** ❖

بیّناسه‌ی نهم دهرسه

دهرسی به که همان نایه ته کانی: (۱ - ۶)، شه‌ش نایه‌تی سه‌ره‌تای سووره‌تی (الْقَصَص) ده‌گریته خوئی و تیتدا باسی قوناغی به که می ژیان و به سه‌ره‌تای مووسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا السَّلَام) و، گه‌له‌که‌یان گه‌لی به‌نوو نیسرائیل له‌گه‌ل فیرعه‌وندا، کراوه، که فیرعه‌ون خه‌لکی میسری به‌ش به‌ش کرده، هه‌ندیکیانی چه‌وساندوته‌وه، نیرینه‌کانی سه‌ربرپون و، مینه‌کانی هیتستوونه‌وه، به‌لام خوا ویستی و! بووه نه‌وه حاله بگوژی و، نه‌وه‌وستیراوانه دهریاز بکات و بالآ ده‌ستیشیان بکات له زه‌ویداو، نه‌وه‌ی فیرعه‌ون و هامان و سه‌ریازه‌کانی بیمیان لیئی هه‌بووه لیئی ترساون، که بریتی بووه له‌وه‌ی له لایه‌ن به‌نوو نیسرائیله‌وه زینتیکیان پی بکات، نه‌وه‌یان پیتشان بدا، سه‌ره‌نجام به‌ه‌وی راوه‌دوونانیان بو مووسا و هاروون و گه‌له‌که‌یان، گه‌لی سته‌م دیده‌ی به‌نوو نیسرائیل، که به‌ دهریای سووردا په‌رینه‌وه‌وه خوا دهریای بو شه‌فکر دوون، نه‌وانیش له‌ نه‌نجامی راوه‌دوونانیان بو به‌نوو نیسرائیل، له‌ دهریای سووردا خنکاون و نغرو بوون.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿طَسَّرَ﴾ ① تَلَاكَ آيَاتِ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ تَلُّوْا عَلَيْنَا مِنْ نَبَاِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا سِيْعًا يَسْتَضِعِفُ طَاقِفَةً مِنْهُمْ يَذِيحُ اَنْسَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي. نِسَاءَهُمْ اِنَّهُ، كَانِ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤﴾ وَرُوِيَ اَنْ نَمَنَّ عَلَى الَّذِيْنَ اسْتَضَعِفُوْا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَاهُمْ اٰيَةً وَجَعَلْنَاهُمُ الْاَوْرَاقِيْنَ ﴿٥﴾ وَتَمَكَّنْ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَرَبَّرُوْا فِرْعَوْنَ وَهَمَّانَ وَخُنُوْدَ هَمَّا مِنْهُمْ مَا كَانُوْا يَحْتَدِرُوْنَ ﴿٦﴾ ﴿٦﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهاکان

به ناوی خوی به به زهی و به خشنده

(طا سین میم ۱) نهوانه تابه تهکانی کتیبکی پروون و رؤشنکهره وهن (بو هموو نهو راستیانهی له رتی وه حییه وه نه بن نازانرین) (۲) به شتیه یه کی هه ق و راست بو کومه لیک برپا بین، له هه وائی مووسا و فیرعه ون، به سه ردا ده خوئینه وه (۳) به راستی فیرعه ون له زهوی میسردا خوی به رز کرده وه، (خوی به زلگرت و سه پاند) و، خه لکه که ی کرده دهسته دهسته (گرووپ گرووپ) کومه لیکانی ده چهوساننده وه، کوره کانیا نی سه رده برین و نافرته کانیا نی به زیندووی ده هیشتنه وه، بیگومان نهو (فیرعه ون) له تیکده ران بوو (۴) تیمهش ده مانه وئی چاکه له گه ل نهوانه دا بکه ی، که له زهویدا چهوسیندرا ونه وه و، بیانکه یه پشهوا (حوکمران) و به میرانگرا نی سته مکارانیا ن بگین (۵) هه روه ها له زهویدا بالا ده ستیا ن بکه ی، و، نه وه ی فیرعه ون و هاما ن و سه ربا زه کانیا ن بیما ن لئی هه بوو، له لایه ن نهوانه وه پیشانیا ن بده ی (۶) .

شیکردنه وه ی هه ندیک له وشهکان

(نَبَا): غَبْرٌ دُو قَائِدَةٌ عَظِيمَةٌ، يُخْضَلُ بِهِ عِلْمٌ أَوْ غَبَّةٌ ظُنٌّ، (نَبَا) هه وائی که سوودتیکی مه زنی هه بن، که به هوی نهو هه وائه وه زانیا ری جتی دنیا یی، یا خود گومانیکی زال پهیدا بی.

(عَلَا) واته: خوی به رز کرده وه، خوی سه پاند، (الْعُلُوُّ ضِدُّ السُّفْلِ، وَالْعُلُوُّ: الإِرْتِفَاعُ، عَلَا يَعْلُو عُلُوًّا وَهُوَ عَالٍ، وَعَلِيٌّ يَعْلَا عَلَاً فَهُوَ عَلِيٌّ)، (عُلُوٌّ) پیچه وانه ی (سُفْلٌ) ه، (عُلُوٌّ) واته: به رزی، (سُفْلٌ) واته: نزمی، (عُلُوٌّ) به مانای به رز بوونه وه یه،

ده‌گوتری: (عَلَا يَغْلُوْا غُلُوًّا وَهُوَ غَالٍ)، به‌رز بوو، به‌رز ده‌بن، به‌رزبوونه‌وه، نه‌وه
به‌رزه، (عَلِيَّ يَغْلَا غَلَاةً فَهُوَ عَلِيٌّ) هه‌روه‌ها به‌وه‌ش هاتوه‌ه که وه‌ک چۆن (عَلَا
يَغْلُوْا) هاتوه، (عَلِيَّ يَغْلَا)ش هاتوه، نه‌ویان چاوه‌که‌هی (عَلَا)ه، نه‌وی دیکه‌یان
(غُلُوْا)ه، نه‌ویان ناوه‌که‌ی: (وَهُوَ غَالٍ)، نه‌مه‌یان (وَهُوَ عَلِيٌّ) هه‌ردوو‌کیشیان یانی:
به‌رز، بلّند.

(شَيْعًا): (شَيْعٌ وَأَشْيَاعٌ) هه‌ردوو‌کیان (جَمْعُ شَيْعَةٍ)، کۆی (شَيْعَةٌ)ن، (شَيْعَةٌ)
مَنْ يَتَّقُوْا بِهِمُ الْإِنْسَانَ وَيَنْتَشِرُوْنَ عَنْهُ، (شَيْعَةٌ) کۆمه‌لیکن که مرؤف به‌هۆی
وانه‌وه به‌هیز ده‌بن و، له‌وه‌وه بلاوده‌بنه‌وه.

(تَمَنُّ): (الْمَنُّ: مَا يُؤْزَنُ بِهِ، وَالْمِئْتَةُ: النِّعْمَةُ الثَّقِيْلَةُ، مَنْ فُلَانٌ عَلَى فُلَانٍ: أَثْقَلُهُ
بِالنِّعْمَةِ، وَقِيلَ: الْمِئْتَةُ تَهْدِيْمُ الصُّنِيْعَةِ)، (مَنْ) نه‌وه‌یه که شتی پنی ده‌کیشری، (مِئْتَةُ)
به‌چاکه‌یه‌کی قورس ده‌گوتری، ده‌گوتری: (مَنْ فُلَانٌ عَلَى فُلَانٍ) واته: فلانک‌س
منه‌تی له‌سه‌ر فلانک‌س کرد، واته: به‌هۆی چاکه‌که‌یه‌وه باری قورس کرد،
هه‌لبه‌ته منه‌تکردنی کوردیی یانی: به‌چاودادانه‌وه، به‌لام به‌عه‌رهبیی (مَنْ فُلَانٌ
عَلَى فُلَانٍ)، یانی: (أَنْعَمَ فُلَانٌ عَلَى فُلَانٍ) واته: فلانک‌س هینده‌ی چاکه له‌گه‌ل
فلانک‌س کرد، باری قورس کرد، گوتراوه: (الْمِئْتَةُ: تَهْدِيْمُ الصُّنِيْعَةِ)، منه‌تکردن
چاکه‌کردن هه‌لده‌وه‌شیتینه‌وه، که‌سن چاکه له‌گه‌ل که‌سن بکات، به‌لام منه‌تی
له‌سه‌ر بکات و به‌چاوی دابداته‌وه، پاداشته‌که‌ی ده‌روا.

(وَمَنْ كُنَّ لَمْ يَفِي الْأَرْضِ): (مَنْ كُنَّ: أَي: نَجَعَلْ لَهُمْ مَكَانًا، أَوْ مَكَانَةً)، واته: شوینتیکیان
بو دادنه‌تین یاخود پینکه‌یه‌کیان پنی ده‌ده‌ین، (مَنْ كُنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ) واته:
ده‌سترویشتوو‌یان ده‌که‌بن له‌زه‌ویدا.

(يَحْذَرُونَ): (الْحَذَرُ: إِخْتِرَازٌ مِنْ مُخِيفٍ)، (حَذَرَ) بریتیه له‌خو‌پاراستن له
شتیکی ترسینه‌ر، مه‌ترسیلیتکراو، که‌واته (يَحْذَرُونَ)، وریان له‌وه‌ی لینی ده‌ترسین و،
بیمیان لینی هه‌یه.

مانای گشتیی نابه‌ته‌کان

سه‌ره‌تا خوا سوره زویرات ده‌فه‌رموی: (بسم الله الرحمن الرحيم)، به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده، واته: نهم کاره‌م ده‌ست پین ده‌کهم، یان ده‌ست پیکردنم، به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده‌یه.

به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده‌ش، واته:

۱- نهم کاره به ناوی خواوه ده‌کهم و نه‌نجامی ده‌ده‌م.

۲- نهم کاره بو رازیکردنی خوا ده‌کهم.

۳- نهم کاره به هه‌ول و توانای خوای په‌روه‌ردگار ده‌کهم.

۴- نهم کاره به پیتی شه‌ری خوای په‌روه‌ردگار ده‌کهم.

ننجا قورن‌ان ده‌خوینتی، یان هه‌ر کاریکی دیکه ده‌که‌ی، که ده‌ئیتی: (بسم الله الرحمن الرحيم)، ده‌بی نه‌و مه‌به‌ستانه له دلّی خوٚت بگری.

﴿طَسْرَ ۱﴾، ناوا ده‌خویندرته‌وه: (طَا سَيْن مِيم)، پیتی (طَا) ته‌نیا به دوو جوولّه (حرکة) ده‌خوینتری، به‌لام (سین و ميم) یه‌کی به شه‌ش جوولّه (حرکة) ده‌خوینترین و دریز ده‌کرنه‌وه، له سه‌ره‌تای سووره‌تی (یونس) دا، باسینکی سه‌ره‌خومان کردوه له باره‌ی نه‌و پیته پچر پچرانه‌وه، که له پیتش (۲۹) له سووره‌ته‌کانی قورن‌اندا هاتوون، که زوربه‌یان سووره‌ته مه‌که‌یه‌کانن و دووانیشیان سووره‌ته مه‌دینه‌یه‌کانن.

زانایان بو نه‌وه که حکمه‌ت چیه، خوا سوره زویرات له سه‌ره‌تای (۲۹) له سووره‌ته‌کانی قورن‌ان دا، نه‌و پیته پچر پچرانه‌ی داناون؟! که هه‌ندیکیان په‌ک پیتن، وه‌ک: (ت،

ق، ص) و، هه ندیکیان دوو پیتن، وهک: (یس، طه) و، هه ندیکیان سئ پیتن، وهک: (آلر، آلر) و، هه ندیکیان چوار پیتن، وهک: (آلر، آلر) و، هه ندیکیشان پینج پیتن، وهک: (کھعص)، له سه ره تای سوورده تی (مریم) دا، هه روه ها (حمر، عقی)، له سه ره تای (الشوری) دا، که له وه زیاتریان نیه، له بهک پیت، تا کو پینج پیتی ههن.

زانایان زور قسه بان لی کردوه، رهنگه باشترین را نه وه بئ: که خوا ﷻ به مروّفه کان ده فه رموئ: نه وه فه رمایشته ی که له بهر ده ستانه، که فه رمایشتی خوا به و به جبریل دا ناردوو به تی بو موحه ممه د ﷻ کو تایی پیغه مبه ران، هه ره له و پیت و دهنگانه پیک هاتوه، که تیوه قسه بان پئ دهکن، نجا به وه دا بزنان، که نه وه فه رمایشتی خوا به، چونکه نه وه که ره سته ی پیت و دهنگانه، له بهر ده سته ی تیوه ش دا هه به، به لام تیوه ده سته وسانن، که نهک وهک قورئان له و پیت و دهنگانه پیک بیتن، به لکو ده (۱۰) سوورده تیشی، به لکو وهک سوورده تیکیشی، سوورده تیکی سئ نایه تی سوورده تی (العصر)، یان سوورده تی (الکوثر)، یان سوورده تی (النصر).

که واته: بزنان! نه وه که سه ی له و پیت و دهنگانه، نه وه فه رمایشته ده سته وسانکه ره ی پیک هیناوه و ناردوه، بزنان که خوا به ﷻ نه وه فه رمایشته ی ناردوه، نه وه کتیه موباره که سه رسور هینه ره ده سته وسانکه ره ی بو هه موو مروّفایه تی و، بو جن دیش دابه زانده.

﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾، نه وانه، نه و نایه تانه، ناماژه به بو دوور، نه وانه نایه ته کانی کتیبیکی روونن، واته: کتیبیکی روونه بو هه ره که سئ ته ماشای بکات، پووشنه، ده زانئ که نه وه فه رمایشتی خوا به، یاخود (المبین) به مانای روونکه ره وه دئ، واته: کتیبیکی روونکه ره وه به، بو هه موو نه و راستییانه ی مروّف پیوستی پیتانه و، له پئی وه حییشه وه نه بی نازانرین.

خُوا ۞ هَم كَتَبَه كَهَى خَوَى بَه (مُبِين) پَتِنَاسَه كَرْدَوَه: ﴿ تَلَكَّ ءَايَتُ الْكِتَابِ
 الْمُبِينِ ۞ هَم فَوْرَنَانَه كَهَى خَوَى بَه (مُبِين) پَتِنَاسَه كَرْدَوَه: ﴿ تَلَكَّ ءَايَتُ الْقُرْآنِ
 وَكِتَابِ مُبِينٍ ۞ وَاتَه: فَوْرَنَان چ بَه حَالَه تَه خَوْتَرَاوَه يَه كَهَى، فَوْرَنَان: خَوْتَرَاوَه
 (مَقْرُوَه)، چ بَه حَالَه تَه نُوَسْرَاوَه يَه كَهَى (كِتَاب) نُوَسْرَاو، خُوا خَسْتُوَوَه تَه بَه
 دَه سْتِي مَرُوَف، هَم وَه ك بَه خَوْتَرَاوَه يِي، هَم بَه نُوَسْرَاوِي.

نَجَا نَه م فَوْرَنَانَه (مُبِين) ه، بُوَجِي خُوا ۞ وَشَهَى (مُبِين) اِي بَه كَارَهِنَاوَه، دَه يَتَوَانِي
 بَه رَمُوِي: ﴿ تَلَكَّ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنِ ﴾ يَان (الْوَاضِح)، بَه لَام بُوَجِي (مُبِين) اِي بَه كَارَهِنَاوَه؟!

چُونَكَه (بَيِّن) يَانِي: نَاشَكْرَا وَ رُوُون، بَه س نَه وَ اَتَا يَه اِي هَه يَه، بَه لَام (مُبِين) دُوو
 وَ اَتَا ي هَهَن، چُونَكَه دَه گُونَجِي لَه كَرْدَارِي (أَبَانَ) اِي (لَا زِم) دَه وَ هَاتَبِي، وَه ك: ﴿ أَبَانَ
 الْقَمْرُ ﴾ وَ اتَه: مَانَكَه كَه دَه رَكَه وَت، ﴿ أَبَانَ الْمُدْرَسُ ﴾ مَامُوَسْتَا كَه دَه رَكَه وَت، نَجَا نَه گَه ر
 لَه (أَبَانَ) اِي (لَا زِم) دَه بِي: ﴿ تَلَكَّ ءَايَتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۞ وَ اتَه: نَه وَ انَه نَا يَه تَه كَانِي
 كَتَبِي كِي رُوُونَن، رُوَشَنَن، بَه لَام دَه شَكُونَجِي (مُبِين) لَه (أَبَانَ) اِي (مَتَعَدِّي) يَه وَه
 هَاتَبِي، وَه ك زُوْر جَار گُوَتُوو مَانَه: ﴿ أَبَانَ الْمُدْرَسُ الدَّرْسِ ﴾، دَه رَسَبِي زَه كَه دَه رَسَه كَه اِي
 رُوُون كَرْدَه وَه، نَه وَ كَاتَه: ﴿ أَبَانَ ﴾ يَتُوِي سْتِي بَه بَه رَكَار (مَفْعُول بِهِ) دَه كَات.

كَه وَ اتَه: وَ شَهَى (مُبِين) لَه زُوْر يَه اِي شُوِي نَه كَان دَا، هَم دَه گُونَجِي بَه (بَيِّن) وَ
 (وَاضِح): رُوُون، تَه فَسِير بَكْرِي، هَم دَه شَكُونَجِي بَه رُوُون كَه رَه وَه وَ رُوَشَن كَه رَه وَه ش،
 تَه فَسِير بَكْرِي، نَجَا خُوا ۞ نَه وَ شَه يَه اِي كَرْدَه بَه وَ صَف وَ پَتِنَاسَه بُو فَوْرَنَان وَ،
 بُو كَتَبَه كَهَى خَوَى، نَا كُو هَم مَانَا رُوَشَنِي بَكَه يَه نَن، كَه فَوْرَنَان بُو خَوَى
 لَه خُوْدِي خُوِي دَا رُوَشَنَه، هَه ر كَه سِي ك تَه مَاشَا ي بَكَات، رُوُونَه وَ تَيِي دَه گَا، مَادَام
 نَامَرَا زِي لِي تِي گَه يَسْتَنَه كَه اِي پِي بِي، كَه بَرِي تَه لَه شَارَه زَا يَه لَه زَمَانِي عَه رَه بِي يِي،
 نَجَا وَ يَرَا ي نَه وَ ه اِي كَه فَوْرَنَان خَوَى رُوُونَه وَ رُوَشَنَه وَ نَاشَكْرَا يَه، رُوُون كَه رَه وَه وَ
 رُوَشَن كَه رَه وَه شَه بُو نَه وَ مَه بَه سْتَانَه وَ نَه وَ رَاسْتِي يَانَه اِي مَرُوَف وَ جَنَد يَتُوِي سْتِي يَانَه،
 لَه زِي يَانِي دَنِيَادَاو، لَه رِي تِي وَه حِي شَه وَه نَه بِي نَا زَانَرِي نَن.

﴿ نَتَلَوُا عَلَیْكَ مِنْ نِبَا مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ ﴾، له هه‌وآلی مووسا و فیرعه‌ونت به هق و راستیی به‌سهردا ده‌خوئینه‌وه، به‌سهر تۆدا یانی: تۆ نه‌ی موحه‌مه‌د ﴿ لَقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾، بۆ کۆمه‌لئیک برؤا بیئن، چونکه ههر نه‌وان به‌هرمه‌ند ده‌بن له‌و به‌سهرهاتانه، که‌سیک برؤای نه‌بی، وه‌ک نه‌وه وایه که‌سیک که زه‌وی نه‌بی، بناغه‌ی دیواره‌که‌ی له‌ کوؤ دادنه‌ی؟! له راستییدا نیمان بناغه‌یه، نجا دواویی کرده‌وه‌کان له‌سهر نیمان هه‌لده‌چترین، کرده‌وه‌کان دیوارئکن له‌سهر نه‌و بناغه‌یه هه‌لده‌چترین، به‌هرمه‌ند بوون له‌ به‌سهرهاته‌کانی قورنان، به‌هؤی نیمانه‌وه ده‌بی، که‌سیک نیمانی نه‌بی به‌هرمه‌ند نابی، هه‌لّه‌ته ته‌و به‌هرمه‌ندییه‌ی که بیته‌مایه‌ی سه‌رفرازی، نه‌گه‌رنا ههر که‌سیک ته‌ماشای قورنان بکات و له‌ قورنان ورد بیته‌وه له‌ پووی عیلمیه‌وه، له‌ پووی میژووویه‌وه، له‌ پووی یاساییه‌وه، له‌ پووی عه‌قلیه‌وه، ههر لئی به‌هرمه‌ند ده‌بی، به‌لام نه‌و به‌هرمه‌ندییه، نا، که‌ خوا مه‌به‌ستیته‌ی، که‌ بریتیه له‌وه‌ی بیته‌مایه‌ی سه‌رفرازی دنیا و، به‌خته‌وه‌ریی و به‌ نامانج گه‌یشتنی رۆژی دواویی، به‌ هؤی خوا له‌ خو‌پازی کردنه‌وه.

نجا دوا‌ی ئەم زه‌مینه‌ خوش‌کردنه، که‌ زانرا: ته‌و به‌سهرهاته‌ کۆ ده‌بکترپته‌وه؟! بۆچی ده‌گپدرئته‌وه؟! له‌ کوئوه هاتوه‌و سه‌رچاوه‌که‌ی کوئیه؟! دپته‌ سه‌ر باسی گپرانه‌وه‌ی به‌سهرهاتی مووسا عليه السلام و فیرعه‌ون به‌ شئویه‌کی راست، (بالحق)، یانی: (بالصدق) راست، (حق) یانی: شتیکی چه‌سپا، نجا له‌به‌ر نه‌وه‌ی هه‌وآلی راست، ده‌چه‌سپن، به‌لام قسه‌ی درۆ وه‌ک ده‌لین: مه‌یدانی درۆیه‌ کورته‌و، زوو خاوه‌نه‌که‌ی به‌ درۆ ده‌که‌وئته‌وه، بۆیه لیره‌دا وشه‌ی هه‌ق به‌ (صدق) راستیی، ته‌فسیر ده‌کری.

﴿ إِنَّا فَرَعَوْنَ عَلا فِي الْأَرْضِ ﴾، به‌ دنیایی فیرعه‌ون له‌ زه‌وییدا به‌رز به‌ۆوه، واته: بالآ ده‌ست بوو، خو‌ی سه‌پاند، (علا) یانی: (ارتفع) یاخود به‌ مانای بالآ ده‌ست بوو (تسلط)، نجا که‌سیک که به‌رز ده‌بیته‌وه، به‌رز ده‌بیته‌وه به‌سهر

خه لکئیکدا که له خوار خۆبهوه ده یانینیی، واته: نهوانی خسته ژێر رکیزی خۆبهوهو، خۆی بهسهردا سه پاندن و خۆی بهسهردا بهرز کردنهوه.

که دهفه رموی: ﴿عَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، له زهویدا خۆی بهرز کردهوه یانی: له زهوی میسردا، چونکه (ال)ی ﴿الْأَرْضِ﴾، نه لیف و لامی (عَهْد)ه، واته: له سه ر زهوییه که خۆی بهرز کردهوه، له سه ر زهوی میسر، که نهو تیندا هوکمران بووه.

ئجنا باسی چۆنیته ئه و خۆ بهرز کردهوهی فیرعهون له زهوییدا، ده کات و ده فه رموی: ﴿وَجَمَلَ أَهْلَهَا شَيْعًا﴾، خه لکی سه ر ئه و زهوییه شی بهش بهش بهش کردن، (شَيْع) کۆی (شَيْعَة) به، یانی: کۆمه له خه لکئیک، واته: گرووپ گرووی پی کردن، بۆ نهوهی که له ئه نجامی ناکوکیه کانی ئیواناندا، بههره مند بئ، تیکیان بهرداو هه ر کامتیکیان دژی نهوی دیکه بئ، وهک کاتی خۆی ئینگلیزه کان سیاسه تیکیان هه بووه: بهرتکه و زالبه (فَرَقْتُ تَسُد) یانی: خه لکه که په رتیکه، ئجنا سه روکایه تیان بهسهردا بکه، چی له ده کردن؟ ﴿يَسْتَضَعِفُ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾، کۆمه ئیکانی ده چهوساندنهوه، (ضَعِيف) یانی: بیهێز، به لام (إِسْتِضْعَاف) یانی: بیهێز کردن، ﴿يَسْتَضَعِفُ﴾، یانی: بیهێزی ده کرد، یانی: له نه صلدا بیهێز نه بوون، به لام بیهێزی ده کردن له رووی ئابوورییهوه، له رووی سیاسیهوه، له رووی کۆمه لایه تیهوه، له رووی نه منیهوه، ﴿طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾، کۆمه لئیک له وان، نه و کۆمه له له وان، دوایی بۆمان ده رده که وئ که مه به ست پئ به نی ئیسرا ئیله، (بني) یانی: کوپانی، یاخود رۆله کانی، ئیسرا ئیل نازناوی به عقووبه عَلِيٌّ، به عیبری ئیسرا ئیل واته: (عبدالله)، به نی ئیسرا ئیل، یانی: رۆله کانی ئیسرا ئیل به کوپ و کچه وه، که دوایی پتیا ن گوتراوه: به هوود، به کوردیی: جووله که، هه روه ها به نوو ئیسرا ئیلیشان بۆ به کار ده هێنئ، رۆله کانی به عقووب عَلِيٌّ که دوایی به وردیی باسی ده که یین، نه و به نوو ئیسرا ئیله که ی چوونه میسو رو چۆن بووه؟ هه رچه نده له ته فسیری سووره تی (یوسف) دا به ته فصیل له و باره وه قسه مان کرده و، له راستییدا، نه وئ شوئنی تابه تیی باسکردنی به نوو ئیسرا ئیل و چۆنیته تی

نیشته جن بوونیانه له میسر، به لأم به بۆنه‌ی نه‌وه‌وه که تیمه پینج قوناغی سه‌ره‌تای ژیان و به‌سه‌ره‌تای موسا عَلَيْهِ السَّلَام له‌م سووره‌تی (الْقَصَص) دا، ده‌خه‌ینه روو، به‌و بۆنه‌یه‌شه‌وه ناماژه‌یه‌کی پتی ده‌که‌ین.

دوایی خوا چۆنه‌تیی چه‌وساندنه‌وه‌که‌ی فیرعه‌وئمان بۆ باس ده‌کات، بۆ نه‌و کۆمه‌له، که مه‌به‌ست پتی به‌نوو نیسرائیله، پۆله‌کانی نیسرائیل: ﴿يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ وَتَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ﴾، کوره‌کانیانی سه‌رده‌برین و، نافرته‌کانیانی به‌زیندوو‌یی ده‌هیشته‌وه، وشه‌ی: ﴿يَذِيحُ﴾، زنده‌پۆیی و مانا به‌هیزی زیاتری تیدایه له (يَذِيحُ) نه‌گه‌رنا ده‌شیتوانی بفرموی: (يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ)، به‌لأم ﴿يَذِيحُ﴾، یانی: زۆری سه‌رده‌برین، زۆر به‌خه‌ستیی، ﴿وَتَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ﴾، نافرته‌کانیشیانی به‌زیندوو‌یی ده‌هیشته‌وه، هه‌ر نه‌وه‌نده بوو زیندوو بوون و ژانیان هه‌بوو، نه‌گه‌رنا که‌رامه‌ت و پزیز و مافیان پتیشیل کرابوو، چونکه نافرته‌کانیان به‌بێ پیاوه‌کانیان ده‌هیشته‌وه، دیاره بۆچییان ده‌هیشته‌وه! ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾، به‌دلتیایی نه‌و فیرعه‌ونه له خراپه‌کاران و تیکده‌ران بوو، فیرعه‌ون به‌و شیوه‌یه نه‌و سیاسه‌ته‌ی په‌یره‌و ده‌کرد، به‌لأم نه‌وه‌ی له لای عه‌بد خه‌یاله، له لای خوا به‌تاله.

فیرعه‌ون له‌وێ واید‌کرد، نه‌و سه‌ودایه‌ی له سه‌ردا بوو، که هه‌روا به‌رده‌وام بئ: ﴿وَرِيدٌ أَنْ تَمَنَّ عَلَ الَّذِينَ اسْتَضِعُوا فِي الْأَرْضِ﴾، به‌لأم تیمه ده‌مانه‌وێ چاکه‌ بکه‌ین له‌گه‌ل نه‌وانه‌دا، که له‌سه‌ر زه‌مینی میسردا ده‌چه‌وسیترا نه‌وه، ﴿وَجَعَلَهُمْ آيَةً وَجَعَلَهُمُ الْآرِثِينَ﴾، بیانکه‌ینه پتیشه‌وا و حوکمران و، بشیانکه‌ینه میراتگر، ﴿وَتُمْكِنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾، هه‌روه‌ها له زه‌ویدا ده‌سترویشته‌وو‌یان بکه‌ین، به‌هیزیان بکه‌ین له‌سه‌ر زه‌مینی میسر، یان له‌سه‌ر زه‌مینی شام، ﴿وَرِيٌّ فَرَعُونَ وَهَمَنٌ وَجُرُودُهُمَا مَتَّهُمْ﴾، هه‌روه‌ها پتیشانی فیرعه‌ون و هامان و سه‌ربازه‌کانیان بده‌ین، له لایه‌ن وانه‌وه واته: له لایه‌ن نه‌و چه‌وسیترا وانه‌وه، ﴿مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾، نه‌وه‌ی که ترس و بیمیان

لیتی هه بوو، تهو ترس و بیمه ی هه یانبوو له به نوو ئیسرا ئیله نه وه بووه که لیمان هه نکه رپنه وه، شو رشیان له دژ بکه ن، لییان یاخیی بن، یا خود رابکه ن و به جتیان بیتن، خوا ﷻ که ده فه رموی: ﴿ وَرِيدَانِ نَمَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ ﴾، به (فعل المضارع) ده بهیئنی، بو نه وه ی که وینه که مان بخاته به رچاو، نه گه رنا خوا ویستی و جی به جیشییکرد، له جیاتی نه وه ی بفه رموی: ﴿ أَرَدْنَا أَنْ نُمْنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ ﴾ ویستمان چا که بکه ین، له گه ل نه وانیه که له زه ویدا ده چه وسیندرانه وه و بیانکه ینه هوکمران و، پیشه وا و بیانکه ینه میراتگر، ده فه رموی: ﴿ وَرِيدُ ﴾، بو نه وه ی وینه که مان بخاته به رچاو (لِاسْتِحْضَارِ الصُّورَةِ) وینه که بخاته به رچاومان و، له مه شه ده که رامتینین، هه روه ها بو نه وه ش که خوا ﷻ وه ک یاسایه کی گه ردوونیی خو ی له ژیان بی به شه ردا، بیخاته روو، اته: نه وه یاسایه کی به رده وامه، شتیک نیه تپه رپیی و رپویی، نه وه که خوا ده یه وئی چه وسیندراوان له زه ویدا بالاده ست بکات و، بیانکاته میراتگری چه وسینه ره کانیا ن، یاسایه کی خوا یه و به رده وامه، بو یه به (فعل المضارع) ده بهیئنی، یانی: نیستا و به رده وامیش.

مەسىلە گىرنگەكان

مەسىلەي يەكەم:

داۋاي ھاتنە مەيدانكردن بە پىتە پىچر پىچرەكان و، پىناسەي قورئان بە ئايەتە رۇشن و پرونكەرەۋەكانى ئەو كىتەبە، راگەياندىنى گىرئانەۋەي بەسەرھاتى مووسا و فىرعەون، بە شىۋەبەكى راست و ھەق:

خوادەفرموى: ﴿طَسَّرَ ۱﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿۲﴾ نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۳﴾

شىكىردنەۋەي ئەم ئايەتانە، لە پىنج بىرگەدا:

۱- ﴿طَسَّرَ﴾: ئەمانە سى پىتن: (طا، سىن، مىم)، پىشترىش گومان: لە سەرەتاي تەفسىرى سوورەتى (ئۇس)دا كە بە: ﴿الر﴾، دەست پىندەكات، باسىكى تاراددەبەك تىروئەسەلمان كىدو لە بارەي ئەو پىتە پىچر پىچرئانەۋەو، راي زانايان لە بارەيانەۋەو، چەند پىتن و، چەند جۇرن و، لە سەرەتاي چەند سوورەت دا ھاتوون؟ پۇلئىمان كىدوون و، لەو بارەۋە قسەي روومان كىدو.

بەكىك لەو مانايانەي كە ھەندىئ لە زانايان لىكيان داۋنەۋە، بۇ ئەو پىتە پىچر پىچرئانە، ئەۋەبە كە بۇ ناگادار كىدنەۋەن: ﴿طَسَّرَ﴾، واتە: ناگادار بە! ۋەك چۇن بەكىك بە پەيوەندىي تەلەفۇنىي قسە لەگەل بەكىك دادەكات، دەلىق: نەلوو، يانى: ناگادار بە! من قسەت لەگەلدا دەكەم.

بەلام ماناي بەھىتر ئەۋەبە كە پىشتر گومان - لە ماناي گىشتىي دا - كە مەبەست لەو پىتانە سەرنجراكتىشاي ھەموو لايەكە، كە قورئان ھەر لەو

پیت و دهنگانه پنگهاتوه که خه لک پنیان ددهوتن، که چی له به رانه بریشیدا دهستهوسانن، کهواته: بزنانن که بیژهری نهو فهرمایشته خوی به رزی مهزنه.

۲- ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾، ﴿تِلْكَ﴾، ناوی ناماژه به بۆ دور، (کتاب) یش یانی: نووسراو، (مبین) یش دهگونجی به مانای پۆشن بی و، دهشگونجی به مانای پروونکه رهوه بی، بۆیه ناوی ناماژه ی دور، به کارهیتراوه، چونکه پله و پایه و پنگهی نهو نایه تانه زۆر به رزه، ده بی به ناماژه ی دور ناماژه ی بۆ بگری، نهو کتیبه، نهو قورپانه، که خوا ﴿تِلْكَ﴾ هم به ناوی قورپان، هم به ناوی کتیب به (مبین) ی وه سف کردوه، یانی: هم پروونه مانا و مه به سه تکانی پۆشنن، یاخود هه ر که سیک ته ماشای بکات، زۆر بۆی پروونه که نهوه فهرمایشته خویابه، هم پروونکه ره وه شه بۆ هه موو نهو راستیانهو، هه موو نهو شتانه ی که مرووف پتویستی پنیانهو، له رتی وه حییشه وه نه بی نازارنن.

۳- ﴿تَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَحْوِ مِثْرِ مَوْسَىٰ وَفَرَعُونَ﴾، به سه ر تۆیدا ده خوتینه وه، له هه والی مووسا و فیرعه ون، وشه ی: ﴿تَتْلُوا﴾، یانی: (تقرأ) پسپوران ده لئین: (التلاوة: القرآنة) لکلام مکتوب او محفوظ، (تلاوة) بریتیه له خوتینه وه ی قسه یه ک که نووسرابن، یاخود له به ر کرابن.

۴- ﴿بِالْحَقِّ﴾، به راستی، به چه سپاوی (العق: الثابت والراسخ المطابق للواقع)، (حق) چه سپاو و پۆچوو و، له گه ل واقعدا گونجاوو پر به پیتست، به لأم لیره دا ﴿بِالْحَقِّ﴾، یانی: (بالصدق)، چونکه وشه ی (حق) به پتی نهو سیاقانه که تیاندا دی، مانا که ی دباری ده کری، نه گه رنا (حق) یانی: چه سپاوو پۆچوو، ئنجا هه والیک که ده خوتن دیرته وه، باشترین وه صفیک بۆ نهو هه واله، نه وه یه که راست بی.

هه والی راستیش مانای هه والی هه قه و، هه والیک که راست بی، ده چه سپی، به لأم که درۆ بی، ناچه سپن و مهیدانی درۆیه کورته.

۵- ﴿لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، واته: بۆ کۆمه لیک پروایتن، (قوم) یانی: کۆمه لیک، خه لکیک، یانی: له پیناوی کۆمه له خه لکیکدا که بروا دینن، نهو نایه تانه که هه والی مووسا علیه السلام و

فیرعه و نیان تئدایه، به شیوه یه کی راست به سهر تو یان دا ده خوئینه وه، چونکه به س
 نه و پرواداران و سوودمه ند دهن له گپرانه وه ی نه و به سهرهاته.

وشه ی: ﴿ تَبَّآ ﴾، واته: (خَيْرٌ ذُو فَالِدَةٍ عَظِيمَةٍ يُفِيدُ الْعِلْمَ أَوْ الظَّنَّ الرَّاجِحَ)،
 ده بی هه وال بی، سوودی هه بی، سووده که شی مه زن بی، زانیاری بگه یه بی
 یا خود گومانیکی زال، نه گهر نه و مه رجانهای هه موو تئدا نه بن، به وشه ی (تَبَّآ)
 باس نا کر ی.

لیره دا خوا ﴿﴾، له و سی نایه ته مو باره که دا، زه مینه خو ش ده کات بو
 گپرانه وه ی به سهرهاتی مووسا و فیرعه ون، چونکه تو کاتیک هه والیکت به سهر دا
 ده خوئیرته وه، ده بی بزانی نه و هه واله له کوئوه یه؟ چی گرئوته نیو خو ی؟
 بوچی هاتوه؟ که نه وانه هه موویان خوا ﴿﴾ روونی کردونه وه:

۱- ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾، واته: نه وانه نایه ته کانی کتیبیکی روون، یان
 رو شنکه ره ودن.

۲- ﴿ تَتْلُوا عَلَيْنَا ﴾ به سهر تو یدا ده خوئینه وه، هه لبه ته جیریل به سهر دا
 خوئیندوتوه، به لام لیره دا نه مه پالوئدانیکی مه جازیه، یانی: به هو ی جیریله وه به سهر
 تو یدا ده خوئینه وه، که واته: سه رچاوه که ی کتیه؟ خواجه ﴿﴾ نجا له باره ی چیه وه یه؟

۳- ﴿ مِنْ تَبَّآ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ ﴾ له هه والی گرنک و به سهرهاتی سوودبه خشی مووسا
 ﴿﴾ و فیرعه ون، دوو که سایه تیبی زور دیارو ناسراو، مووسا په می نیمان و خواناسی و
 خوا به رستی و، به رگریکردن له سته م لیکراوان و، به گزدا چوونه وه ی سته م و زور و ملهوری،
 فیرعه ونیش په م و هیمای ملهوری و خو سه پانندن و، خرابه و خوئیرتی، له به سهرهاتی
 نه و دوو که سایه تیبیه زور دژ و پیچه وانهای یه کدیبه، به سهر تو دا ده خوئینه وه.

نه دی شیوازه که ی چونه؟

۴- ﴿ بِالْحَقِّ ﴾ به شیوه یه کی هه ق، راست، چه سپاو.

تنجا بۆ کن؟

۵- ﴿لَقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، بۆ کۆمه نیک که پروا یتن.

بهم پینج برگه یه، خوا ﷺ له م سنی نایه ته دا، زه مینه ی خوشکرد بۆ نه وه ی له دوایی دی، که بریتیه له گیرانه وه ی به سه رهاتی مووسا علیهما السلام و هاروونی برای له خزمه تیدا، پاشان گه له که بیان له پشتیان وه، ههروه ها له به رانه ریشدا: فیرعه ون و داروده سه که ی، به تایهت هاما ن و قاروون و، زله زله کان و بریار به ده ستانی کۆر و مه جلیسه که ی، که وه ک کۆیله و ابوون بۆی، پاشان گه لی میسر که بی قهید و مه رج له خزمه تی فیرعه ون و له خزمه تی پرۆژه گلاوه کانی دابوون، له دزی گه لی چه وسیتراوه ی به نوو ئیسرائیل.

مهسه لهی دووه م:

باسی خو بهرز کردنه وه و خو سه پاندنی فیرعه ون و، بهش بهش کردن و
تاقم تاقم کردنی خه لکی میسر و، چه وساندنه وهی کومه نیکیان و، تیکدان و
خرابه کاری کردنی له سر زمینی میسردا:

خوا دده رموی: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ
طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه ته، له بینج برگه دا:

١- ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، واته: به دلنایی فیرعه ون له سر زه وی، سر زه وی
میسردا، خو ی بهرز کرده، ﴿عَلَا﴾، یانی: (تکبر و تجبر) واته: خو ی به زلگرت و مله و پوی
کرد، که لیره دا مه بهست نه وه به هه ستیکردوه، که بهرز تره له خه لکی دیکه، به شیوه یک
که هیچ کس نایگاتی، نه وان له خوارین و نه وه له سر ئیه، ئنجا هر نه وه ههسته ی بووه،
وابلی کرده نه وه لو ئسته شی هه بی، هه میسه ته سه وو پری ئینسانه که جو ری ته سه رو فی
دیاری ده کات، که سیک پیی وابن: له خه لک بهرز تره، دیاره به کرده وهش نه گهر بو ی
بگونجی، خو ییان به سه ردا بهرز ده کاته وه و فه رز ده کات، به لام که سیک پیی وابن: نه خیر
هه موومان به نده ی خواین و پیکه وه براین و، ده بی پیکه وه ته با بین، نه وه ههسته وای لئ
ده کات، خو ی به سه ر که سدا هه لئه کیشی و، خو ی به سه ر که سدا فه رز نه کات.

٢- ﴿وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا﴾، واته: فیرعه ون خه لکی نه وه سر زمینه ی، که سر
زه مینی میسر، بهش بهشی کردن، (شیع) ههروه ها (أشباع) یش هه ردووکیان کو ی
(شیعة) ن، واته: (الجماعة التي تُشيع غيرها ما تُريد وتتابعه و تنصره)، (شیعة) نه وه کومه له
خه لکه ن که له گه ل غه یریکدا ده رۆن و، به دوای ده که ون و سه ری ده خه ن و پشتی
ده گرن، له نه صلدا نه وه مانا که به تی به لام لیره دا: ﴿وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا﴾، یانی:
(وَجَعَلَ أَهْلَهَا فِرْقًا، وَطَوَائِفًا)، خه لکه که ی کومه ل کومه ل و بهش بهش کردن.

۳- ﴿يَتَّصِفُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ﴾، کومه لیکانی لئ ده چهوساندنوه، که نهو کومه لهی دهیچهوساندنوه، بهنوو ئیسرائیل بوون، رۆله کانی یه عقوبت الی که لهوئ زور بوو بوون و بووبوونه نه ته وه یک، چی لئ ده کردن و چونی ده چهوساندنوه، چونی بیتهیزی ده کردن!.

۴- ﴿يَذِيحُ اُنْسَاءَهُمْ وَنَسَخِي نِسَاءَهُمْ﴾، کوره کانی سه رده برین و نافرته کانی ده هیشتنه وه، کوره کانی سه رده برین، له سونگهی ته وه وه که پیاو زیاتر هیز و پیز و، توانای رووبه پروو بوونه وه و یاخی بوون و شوپشکردنی ههیه، پیاوان سروشتیان به لای زبری و ستم قبول نه کردن دایه، به لام نافرته تان زیاتر سروشتیان به لای نه رمیی و خوگونجاندن دایه، خوا یی وای خولقاندوون و ههه کامیکان سروشتیکی جیا له وی دیکهی پنداوه، که به هه رددووکیان یه کدی ته واو ده کهن، چونکه ژیان ههه پیوستیی به نه رم و نیایی ههیه، ههه پیوستیی به زبری و توندیش ههیه، نتجا زبری و توندیه که، له پیاواندا پتر بهرجهسته به، نه رم و نیایی و میهره بانیش زیاتر له نافرته تاندا، ژانیش پیوستیی به هه رددووکیان ههیه.

﴿وَنَسَخِي نِسَاءَهُمْ﴾، (أَي: يَسْتَبِقِي حَيَاةَ الْإِنَاثِ مِنَ الْأَطْفَالِ، فَأَطْلِقَ عَلَيْهِمُ إِسْمَ النِّسَاءِ بِاعْتِبَارِ الْمَالِ وَالْهَدَفِ الْمَنْشُودِ)، واته: ژانی مینه کانی ده هیشتنه وه له منداله کانیان، به لام بوچی فه رموویه تی: ﴿وَنَسَخِي نِسَاءَهُمْ﴾، که جازی نه بوونه نافرته تی گه وه؟! واته: کهچه کانی ده هیشتنه وه به مه لوتکه یی، سه ری نه ده برین، نه وه په چاو کراوه که دوا یی نهو کهچه گچکانه، نهو مه لوتکه گچکانه، که فیرعه ون ده یان هیز ته وه وه سه ریان نابری، دوا یی ده بنه نافرته تی گه وه، به نیعتیاری داهاتو وه که یان نهو ناوه ی لئ هه لداون، چونکه ههه به گچکه یی وه ک پیشتتر باس مان کرد، نافرته تانی بهنوو ئیسرائیل که مندالیان ده بوو، کوره پهیان ده بوو، فیرعه ون که ساتیکی ته رخان کردبوون، له مامانان که ته ماشا بکه ن! ههه نافرته تیکی ئیسرائیلی مندالی بوو، ته گهه کور بوو، یه کسهه سه ری برین و، ته گهه کچ بوو، لیکه رین و بیهیلنه وه.

٥- ﴿إِنَّهُ كَانَتْ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾، به دنیایی فیرعون له تیکده‌ران بوو، له خرابه‌کاران بوو.

کورت‌ه باسیک: ده (١٠) هه‌لوه‌سته‌ی گرنگ له‌به‌رده‌م له‌و چوار نایه‌ته‌ی سه‌ره‌ته‌ی (القصص) دا

١- وشه‌ی (فرعون) نازناوی پادشاکانی میسر بووه، وه‌نه‌ب فیرعون ناوی تایه‌تی که‌سیکی دیاریکراو بئ، نجا نه‌و فیرعونه‌ی له‌ سه‌رده‌می پیش له‌ دایک بوونی مووسادا (عَلِیُّ بْنُ) نه‌و سیاسه‌ته‌ی په‌یره‌و ده‌کرد، که‌ کوره‌کانی به‌نوو نیس‌رائیلی سه‌رده‌بری و که‌چه‌کانی ده‌هیشته‌وه: په‌عه‌مسیسی دووم (زَعْمِيسِ الثَّانِي) بووه، که‌ به‌ پی‌ی نه‌وه‌ی (مُحَمَّد الطاهر بن عاشور) له‌ ته‌فسیره‌که‌یدا^(١)، ده‌لئ: نه‌و کانه‌ سنووری ولاتی (زَعْمِيسِ الثَّانِي) هه‌موو ولاتی میسر بووه، ولاتی هیندیش تا ده‌گاته‌ رووباری (که‌نه‌ک) له‌ رۆژه‌لاتی ناسیا، هه‌روه‌ها تا‌کو ده‌گاته‌وه‌ رووباری (طُونَةَ) له‌ ته‌رووپا، به‌و پی‌یه‌ بئ، هه‌موو نه‌و ناوچه‌یه‌ی که‌ تیس‌تا رۆژه‌لاتی نیوه‌راستی پئ ده‌لئ و، به‌شیک له‌ رۆژئاواشی گرتوته‌وه، هه‌لبه‌ته‌ نه‌وه (مُحَمَّد الطاهر بن عاشور) وا ده‌لئ، نه‌گه‌رنا به‌ پی‌ی زانیاری من، ده‌سته‌لاتی فیرعونه‌کانی میسر، هیچ کامیان له‌ سنووری ولاتی میسر نه‌چوته‌ ده‌رئ، به‌لام نه‌ویش ده‌بئ سه‌رچاوه‌به‌کی هه‌بئ پشتی پئ به‌ستبئ، حوکمرانه‌کانی میسریش نازناوی پادشایه‌تییه‌که‌یان بریتی بووه له‌ (فیرعون)، وه‌ک چۆن تیس‌تا هه‌موو نه‌و که‌سانه‌ی بۆ وینه‌ له‌ عیراق ده‌سته‌لاتی په‌که‌میان ده‌بئ، پینان ده‌گوترئ: (سه‌رۆک کۆمار) نه‌وی دیکه (سه‌رۆک وه‌زیران)، هه‌روه‌ها له‌ ولاته‌ نه‌ورووپایه‌کان ده‌لئ: (پری‌زدینت)، له‌ رۆژه‌لاتی ناسیا له‌ هه‌ر ولاتیک به‌ پی‌ی زمانی خویان نازناویکی هه‌یه، نه‌وانیش، پادشاکانی میسر، نازناوی پادشایه‌تیان فیرعون بووه، نجا (محمد الطاهر) ده‌لئ: (زَعْمِيسِ الثَّانِي) ولاته‌که‌ی دابه‌ش کردبوو بۆ سی و شه‌ش (٣٦) ناوچه، ده‌قه‌ر، (إِبَالَةَ)، نجا له‌ هه‌ر ناوچه‌و ده‌قه‌رنیک جیگرکی خۆی حوکمران بووه، وه‌ک پاریزگار.

۲- که ده فہرموی: ﴿عَلَا فِي الْأَرْضِ﴾، (أَي: قَهَرَ النَّاسَ وَ أَدْلَهُمْ وَ تَرَفَّعَ عَلَيْهِمْ وَ اضْطَهَدَ الْجَمِيعَ بِالْإِدْعَاءَاتِ الْفَارِغَةِ)، واتہ: خہ لکہ کہی زہ بوون کردوہ، ملی پڻ کہ چ کر دوون، خوئی بہ سہ ردا فہر ز کر دوون و سہ پاندوون، ھہ مووی چہ وساندوونہوہ بہو لاف لیدانہ بوشانہی کہ ھہ بیوون، گو تووہی: ﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى﴾، (النَّازِعَاتِ)، ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ إِنِّي آتِيهَا أَلَمَلًا مَّا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرِي﴾، (ثَو لاف لیدانہ بوشانہی بوون و، ٲو خہ لکہی ناوا چہ وساندوونہوہ، خہ لکہ کہی میسریشی ھہر چہ وساندوونہوہ، و دنہ بڻ بہس بہنوو نیسپرائیلیہ کان، بہ لآم گہلی بہنوو نیسپرائیلی و ہک کویلہ تہ ماشا کردوہو، نیرینہ کانی سہربریون و میننہ کانی ھیشتوونہوہ، نہ گہرنا خہ لکی میسریشی ھہ موویان و ہک کویلہو بہ ہرستہر (عابد)ی خوئی داناون و، خوئی بہ ہر وہ ردگارو ہرستراویان داناوہ.

بؤ وینہ: لہ تہ فسیری ٲوونہ^(۱) دا ہاتوہ، کہ نہویش پشت بہ کؤمہ لیک سہرچاوی میژوویی دہہ ستی، ٲو ھہر ٲہمی خوٲو، (خوٲو ناوی یہ کیک بووہ لہ فیرعونہ کان)، کہ ھہر ٲہمی خوٲو گورہ ترین ھہر ٲہ لہ میسر، لہ ماوہی بیست (۲۰) سالدا دروست کراوہ، بہ شان و پشتی (۱۰۰،۰۰۰) کویلہ بہ سوغر د و بیگار، کہ بہ تہ نکید لہو سہد ھہزارہ، لانی کہم بہ سہ دانیان لہو کارہ فورسہ دا مردوون، ٲنجا نایا ٲو (۱۰۰،۰۰۰) کویلہ یہ ھہ موویان لہ بہنوو نیسپرائیل بوون، لہ غہیری بہنوو نیسپرائیل بوون و خہ لکی دیکہ بوون؟ گرنگ ٲوہیہ نا بہو شیوہیہ ٲووانہ خوئیان فہر ز کردوہو، خہ لکیان بہو شیوہیہ بہ کار ھیناوہ.

۳- کہ ده فہرموی: ﴿وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا﴾، فیرعون بہو شیوہیہ خہ لکہ کہی دابر دابرو بہش بہش کردوہو لہ ٲیو یہ کدا بہریداونہ یہ کدی، ھہندیکی بہ ھہندیکیان داداون، و ہک سیاسہ تہ ٲیشینہ کہی ٲینگلیز: (ٲہرت بکہ و زآل بہ)، خہ لکہ کہ بہش بہش بکہ، ٲنجا حوکمرانیان بہ سہ ردا بکہ، حوکمرانہ خو سہ ٲننہ کان وا دہ کەن، بہ لآم حوکمرانی صالح و چاک، ھہمیشہ دہیوی خہ لک ٲیکوہ تہ با بڻ و ٲیک بڻ، ٲژی یہ کدی بگرن، شیرو تیر لہ یہ کدی نہ سوون، سہ نکہر لہ یہ کدی نہ گرن، چونکہ ھہمیشہ کہ سیک نامانجی

باشی هه بێ، بۆی به دواى نامرازی باشیدا ده گه پێ، به لأم كه سێك نامانجی خراپ بێ، نامانجه خراپه كه ی په لكیشی ده كات بۆ نامرازی خراپ و شیوازی خراپ، وهك له كتیبی: (گرنگی په وشت له سیاسه تدا) لهو باره وه قسم كردوه، ههروهها له مهسووعه ی: (نیسلام) وه وه له تدارین) دا لهو باره وه به ته فصلی قسم كردوه، كه هه موو نهوانه ی بیانه وی شو كمرانییه كی په شید بكن، به سه ر خه لك و ولآندا، ده شخه فتن له شیوازی چاك، له نامرازی چاك، له خه لكی چاك، به لأم كه سێك بیه وی خۆی به پینتی و، خه لك به چه وسیتته وه، خۆی به سه ر خه لكدا فه رز بكات، دیاره ده بێ شیواز و نامرازیكى واش به كار پینتی، كه له گه ل نهو نامانجه ناشه رعیهانه دا بكونجی.

٤- كه ده فه رموی: ﴿يَسْتَضِعُّ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾، به دلنایی مه به ست پێی گه لی موسایه عليه السلام، كه به نوو ئیسرا ئیلن، رۆ له كانی په عقووب عليه السلام كه له وی زۆر بوون، دواى نه وه ی په عقووب و دوازه كوره كه ی، یوسف و بنیامین و ده (١٠) براهه كانی دیکه یان له میسر نیشته جێ ده بن، زاووزی ده كهن و زۆر ده بن و ده بنه نه ته وه یهك، مه به ست پێی نه وانه، به لأم بۆچی ده فه رموی: ﴿يَسْتَضِعُّ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾؟ بۆچی نافه رموی: ﴿يَسْتَضِعُّ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾؟ پیم وایه له بهر دوو هۆیان:

یهك: تاكو بزانی كه نهو گه لی به نوو ئیسرا ئیله، بوونه به شیک له كۆمه لكای میسر، نهو كاته، میوان و غه رب نه بوون، به لای كه مه وه لهو كاته وه كه له سه رده می په عقووب عليه السلام نیشته جێ بوون، تاكو نهو كاته ی كه مووسا عليه السلام له دا یك ده بێ (٤٠٠ - ٥٠٠) سالی پینچووه، ننجا (٤٠٠ - ٥٠٠) سالی كه سێك له شو ئنیک بێ، هه شت نۆ پشتی له وی برانه وه، مانای وایه بوونه به شیک له خه لكی میسر، كه واته: ﴿يَسْتَضِعُّ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾، یانی: له خه لكی میسر كۆمه لکیانی ده چه وسانده وه، كه هه ر خه لكی میسرن.

دوو: بۆیه ده فه رموی: ﴿يَسْتَضِعُّ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ﴾، تاكو بزانی كه عیبه رت به نیوه رۆكه، نهك به جوړ، داخو كین؟ گرنك نه وه یه خه لكیكن، كۆمه له خه لكیكى میسرن و ده چه وسیتته وه، ننجا نه گه ر ناوه كه یانی هینابایه، واته: له بهر نه وه ی كه

ئەوانن! بەلام نا، كۆمەلە خەلكىك بوون، هەر كەسىك بن، بەنوو ئىسرائىلىش نەبن بچەوسىترىتەوه، هەر خراپە، نەك لەبەر ئەوهى بەنوو ئىسرائىلن، ئەگەر بچەوسىترىتەوه باشە، ئەگەر خەلكىكى دىكە بن، خراپە، نا، هەر كەسىك بچەوسىترىتەوه، هەر خراپە، بۆيە خوا ﷻ ناوەكەيانى نەهیناوه، گرنك ئەودەيە پىكهاەتەيەكن، كۆمەلە خەلكىكن، كۆمەلە مروفتىكن.

ئىنجا كە دەفەرموى: ﴿يَسْتَضِعُّ﴾، (أَي: يَجْعَلُهُمْ ضَعْفَاءَ)، (اِسْتَضَعَفَ) يانى: (طَلَبَ الضَّعْفَ)، واتە: داواكردن بىهيزى، بىهيزكردن، يانى: لە خۆياندا بىهيز نەبوون، بەلام بىهيزكراون، بىهيز و پىزكراون و چەوسىتراونەوه.

5- كە دەفەرموى: ﴿يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ﴾، كورەكانيانى سەردەبىر، لە سوورەتى (الأعراف) دا دەفەرموى: ﴿يَقْتُلُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَسَتَحِبُونَ نِسَاءَهُمْ﴾، واتە: كورەكانتايان دەكوشت، ئافرەتەكانتايان دەهيشتەوه، كەواتە: مەرج نە تەنيا شىوهى سەربىر، تاكە شىوهى كوشتنى مندالە كورەكان بووبن، بەلكو بە جوورى دىكەش كوشتوويان، وەك پىشتەر لە پەيمانى كۆنەوه هينامان، كە فیرعون فرمان دەكات دەلى: بيانخەنە رووبارى نىلەوه، با بخنكىن، رەنگە شىوهى دىكەشيان بووبن، ئىنجا لە زۆربەى شوپنەكان دەفەرموى: ﴿يَذِيحُ أَبْنَاءَهُمْ﴾، بەلام لە سوورەتى (الأعراف) دا دەفەرموى: ﴿يَقْتُلُونَ أَبْنَاءَهُمْ﴾، (يَقْتُلُونَ) يانى: زۆريان دەكوژن، بۆ ئەوهى هەم سەربىرىش و، هەم غەيرى سەربىرىش بكرىتەوه.

6- كە دەفەرموى: ﴿وَسَتَحِبُّ نِسَاءَهُمْ﴾، واتە: ئافرەتەكانى دەهيشتەوه، يانى: هەر تەنيا بە زىندوووى دەيانهيشتەوه، تەنيا ژيانيان لەبەردا هەبوو، وەك بووكە شوشەيەك، كە يارىي پى دەكرى، بۆ رابواردن دەيانهيشتەوه.

7- لە نۆ شوپن دا باسكرانى تازارو ئەشكەنجەدرانى بەنوو ئىسرائىل لە لاين فیرعونەوه: شايانى باسە: باسكرانى سزا و ئەشكەنجەى فیرعون بۆ گەلى مووسا ﷺ، ئەوهندەى سەزىجە داوه، بە لای كەمەوه لە نۆ (9) شوپندا هاتوه، لە نۆ

سوورته له سوورته کانی قورباندا، ته نیا ناماژه به نایه ته کان ده دهین، چونکه زوربه ی نهو شویتانه تیمه کاتی خوئی له بهرگه کانی نه م ته فیسیره دا، ته فیسیری (قوربانی به رزو به پیز) ته فیسیرمان کردوون:

۱- له سوورته (البقرة) دا: ﴿وَإِذْ بَخَّيْنَاكُمْ مِنْ آٰلِ فِرْعَوْنَ يُسُومُنَّكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يَذَّبُونَ أَنبَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ فِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١١﴾﴾

۲- له سوورته (الأعراف) دا: ﴿وَإِذْ أَخْبَيْنَاكُمْ مِنْ آٰلِ فِرْعَوْنَ يُسُومُنَّكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يَقُولُونَ أَنبَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ فِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١١١﴾﴾

۳- له سوورته (إبراهيم) دا: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَخْرَجَكُمْ مِنْ آٰلِ فِرْعَوْنَ يُسُومُنَّكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيَذَّبُونَ أَنبَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ فِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦١﴾﴾

۴- له سوورته (طه) دا: ﴿فَأَنبَأَهُمْ قَوْلًا إِنَّا رَسُولٌ رَّبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرٰءِيلَ وَلَا تَعْدِبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِبَيِّنَاتٍ مِّن رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَن آتٰنَا الْهُدٰى ﴿١٧﴾﴾

۵- له سوورته (المؤمنون) دا: ﴿فَقَالُوا أَنزِيلُهُمْ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِكَ وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدُونَ ﴿٧٧﴾﴾

۶- له سوورته (الشعراء) دا: ﴿وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَنَزَّلَتْ عَلٰى أَن عَدَدَتْ بَنِي إِسْرٰءِيلَ ﴿١٣﴾﴾

۷- له سوورته (القصص) دا: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلٰى فِي الْأَرْضِ وَجَحَلَ أَهْلَهَا سِيْمًا يَسْتَضِئُ مِنْهَا نَارًا مِّنْهُم يَذَّبِعُ أَنبَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤١﴾﴾

۸- له سوورته (غافر) دا: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَنبَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُمْ وَأَسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلٰلٍ ﴿٥٥﴾﴾

۹- له سوورەتى (الدخان) دا: ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُحْمِلِينَ ﴿۹﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُمْ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُظْلِمِينَ ﴿۱۰﴾﴾

لەم نۆ شوئەنەدا، نامازە كراوه بە سزا و ئەشكەنجەى فىرەعون، بۆ گەلى مووسا **عليه السلام**.

۸- ئايا ھۆكارى ئەوە چى بوو، فىرەعون بەو شۆدەيەى لە بەنوو ئىسرائىل كرددو؟

زانايان چەند ھۆكارىكيان باسكردوون:

۱- يەككە لە كاھىنەكان خەونىكى بىنيو، كە مندالىكى بەنوو ئىسرائىلىي كۆتايى بە ھوكمرانىي فىرەعون و قىبتيەكان، گەلى فىرەعون، دىتى.

۲- بەنوو ئىسرائىل لەسەر ئايىنى ئىبراھىمى خەليل بوونەو، نامادە نەبوون وەك فرەعون بپەرست بن، يان فىرەعون بپەرست.

۳- بەنوو ئىسرائىل كاتى خۆى كە يوسوف **عليه السلام** خراوئە چالەو، لە لاين برايه كانىەو، دوایى دەرھىترلو و، كراوئە كۆيلە و فرۆشراو، لە سجن دا بوو، ئەو كاتە پادشا شوانەكان (مُلُوك الرُّعَاة) ھوكمرانىي مىسريان كرددو، پىيان گوتراو: (الْهَكَسُوس)، ئنجا كاتىك كە ھوكمى فىرەعونىي گەراوئەتەو، بەنوو ئىسرائىليان چەوساندۆتەو و گوتويانە: ئىوہ لەگەل ھوكمرانەكانى پىش ئىمەدا بوون، كە ئەو كاتە ماوہى دوو سەد (۲۰۰) سالىك - وەك كاتى خۆى لە تەفسىرى سوورەتى (يوسف) دا بە تەفصىل باسما كرددو - پادشا شوانكارەكان (مُلُوك الرُّعَاة) لە ھەكسۆس كە خەلكىكى دىكەى نامۆ بوون، ھاتوون ھوكميان بەسەر مىسردا كرددو، مىسريان خستۆتە ژىر ركىفى خۆيانەو، بەنوو ئىسرائىليش ديارە لەگەل ئەواندا بوون كە ھوكمرانى ولت بوون، ئنجا كە ھوكمى فىرەعونەكان گەراوئەتەو، لەسەر ئەو سزايان داون، گوتويانە: ئىوہ لەگەل نەيارەكانى ئىمەدا بوون.

۴- لە تەفسىرەكاندا دەلین: فىرەعون خەونى بىنى ئاگرىك لە (بَيْتُ الْمُقَدِس) لە ھەلەستىنەو ھات، رووى لە مىسر كرددو، تەنيا قىبتيەكانى مىسرى دەكوشت، بەلام

بەنوو ئىسرائىلى نازار نەدەدا، كاتىك ئەو خەونەيان بۇ تەعبىر كرد، گوتيان: لەو ولاتەو، يان: لەو شوئەوہە كە دوايى بەنوو ئىسرائىلى لى نىشتە جى دەبن، يەككى دى كۆتايى بە مولك و دەسەلاتى تۆ دىتى^(۱).

۹- لەسەر چۆنەتتى سەربىرنى فىرەون بۇ كۆرەكانى بەنوو ئىسرائىل، سى را ھەن:
راي يەكەم: دەلتى: سالتىكى ديارىكراو بوو، ئەو سالى مووساي تىدا لە دايك بوو، تەنيا لەو سالىدا كۆرەكانى سەربىرون، ئەگەرنا كۆتايان پى دەھات.

راي دووم: دەلتى: نەختىر، سالتىك سەرى دەبرىن وسالتىك وازى لى دەھىتان، بۇ وئە: خەونەكەيان وا بىنيو، سالى جووت بوو، يان سالى تاك بوو، ئنجا ئەو سالى كە خەونى پتوہ بىتراو، تىدا سەريان بىرون و، لە سالىكەى دىكەدا لىيان گەراون، مووساش عَلَيْهِ لەو سالىدا لە دايك بوو، كە بىرپار بوو كۆرپە نىرنەكان سەربىرنى، بەلام ھاروون لەو سالىدا لە دايك بوو، كە بىرپار بوو سەرنەبردىن، بۇ ھاروون بە جىھىتراو، بەلام مووسا لە ترسى سەربىران، دايكى خستويەتە نىو سىندووتىك و بە رووبارى نىلى داداۋە، بە ئىلھامىك كە خوا بۇى كردو.

راي سىيەم: كە زۆر بەجىيە، دەلتى: ئەو پىرۆسە دىندانەيە دواى ئەوہ بوو كە فىرەون ئەو خەونەى بىنيو، ياخود كاهىنىك ئەو خەونەى بىنيوہ پىشتەر وانەبوو، ئەگەرنا كۆتايان پىدەھات.

۱۰- **لَا يَأْتِيهِمْ كَلِمَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ**، واتە: بە راستى ئەو (فىرەون) لە تىكدەران بوو، ئەگەر سەرنج بەدەين، دەبىنين فىرەون، پىنج جوړە تىكدان و خراپەكارى ھەبوون لە زەوييدا:

(۱) - خۇى بەرزدكردۆتەوہو ملھورىي كردو، كە ئەو ملھورىي و خۇبەزگىريە، سەراۋە و كانگاي ھەموو سىفەتە خراپەكانى دىكەى مرؤفە، مرؤف كە خۇى بە زلگرت و خۇى

(۱) جامع البيان للطبري: برقم: ۲۷ و ۱۱۸، مژتلا.

فهرز کردو سه‌پاند، نهو خوْبه‌زلگریه ده‌بته زبلدانی تیدا ترووکانی که‌رای کۆمه‌لیک سیفه‌تی دیکه‌ی خراب و، کۆمه‌لیک کارو کرده‌وی زیان‌به‌خس و به‌زه‌ر.

(۲)- ئه‌وه بووه که‌خه‌لکه‌که‌ی به‌ش به‌ش کرده، هه‌ندیکی به‌هه‌ندیکیان داداون، له‌جیاتی نه‌ودی که‌هه‌ولب‌دات کۆمه‌لگایه‌کی ته‌بای پیکه‌وه‌گونجاو و رینک و پینک دروست بکات، هه‌ولیداوه: خه‌لکه‌که‌به‌گۆ یه‌کدا بکات، بۆ نه‌ودی پیکه‌وه‌سه‌رقالی یه‌کدی بن، نه‌وه‌ش یه‌کیکه‌له‌عه‌ده‌تی هوکمرانه‌خۆسه‌پینه‌کان، که‌خه‌لک له‌دژی یه‌کدی هان‌بدن بۆ نه‌ودی پیکه‌وه‌سه‌رقال بن و، ناگایان له‌هوکمرانه‌سته‌مکاره‌که‌نه‌میتنی.

(۳)- کۆمه‌له‌خه‌لکیکی ولاته‌که‌ی چه‌وساندۆته‌وه، که‌وه‌ک گوتمان: مه‌به‌ست پێیان به‌نوو ئیسراپله، که‌چوار سه‌د (۴۰۰) سال پێشتر له‌میسر نیشه‌جین بوو بوون، له‌ناوچه‌ی جاسان، وه‌ک له‌په‌یمانی کۆندا هاتوه‌و پێشتر باسمان کرده‌و.

(۴)- ئه‌وه بووه که‌کوره‌کانی سه‌ربرپوون، چونکه‌کوران، پیاوان له‌هه‌موو نه‌ته‌وه‌کاندا به‌دریژی هه‌موو میژووی به‌شه‌ر، زیاتر هیزی به‌رگریکارو شوْرشگێرو خه‌باتگێرن، خواش ﷻ حاله‌تی زه‌بری و توندی و پته‌ویی و غیره‌ت و نازایه‌تی، له‌پیاواندا خوْلقاندوه‌و، کۆمه‌له‌سیفه‌تیکی دیکه‌ی به‌نافره‌ت داون، که‌ئه‌رکه‌سروشتیبه‌که‌ی که‌بریتیه‌له‌دایکایه‌تی و منداڵ به‌خوْکردن و، مالداریی و کابانداری، نه‌و ئه‌رکانه‌ش، نه‌و جوْره‌سروشته‌ده‌خوازن، که‌نهرم و نیانی و میهره‌بانی و په‌حم و عه‌تف و سوْزه.

(۵)- پینجه‌م شیواز له‌تیکدان خرابه‌کاری فیرعه‌ون نه‌وه‌بووه: ﴿وَلَسْتَخِيءَ نِسَاءَهُمْ﴾ نافرته‌کانی ده‌هیشته‌نه‌به‌زیندوویی، واته: کۆرپه‌مینه‌کانی ده‌هیشته‌نه‌وه، تاکو بینه‌نافره‌ت و سه‌ره‌نجام ئه‌و ئامانجانیه‌یان پێ به‌پندرینه‌دی، که‌به‌نافره‌تان ده‌هیندرینه‌دی!

که‌واته‌که‌ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾، فیرعه‌ون ئه‌م پینج جوْره‌خرابه‌کاری و تیکدانه‌ی بوون، له‌ولاتی میسرپدا.

مهسه لهی سینه م:

ویستی خویبه که چهوستیروان پرگار بکات و بیانکاته هوکمپران و میرانگری سته مکاران و، بالادهستیان بکات له زه ویداو، نه وهی هوکمپرانه خو سه پین و هاوکاره کانیان بی میان لئی هه یه، پتشانیان بدات، له لایه ن چهوستیروانه وه:

خو الله ده فهرموق: ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَمَجْمَلُهُمْ أَيْمَةٌ وَمَجْمَلُهُمُ الْوَارِثُونَ ﴿٥﴾ وَتُمْكِنَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَرُبِّي فِرْعَوْنَ وَهَمَنَّ وَخَوَّدَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ ۞

شیکردنه وهی ئه م دوو ئایه ته له پینج برگه دا:

١- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

٢- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

٣- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

٤- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

٥- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

٦- ﴿ وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ ۞ ﴾، ده شمانه وئ، چاکه بکه ی ن له گه ل نهوانه دا که له زه ویداو چهوستیروانه وه.

بیکومان (أل)ی (الأرض) بو (عهد)ه و مه به ست له: ﴿ وَالْأَرْضِ ۞ ﴾، سه ر زه مینی میسره، نه وهی که له ژیر پکیفی هوکمپرانیی فیرعه ون دا بووه، به سه بت پواله تی ئایه ته که وه، به لأم نهو ئایه ته و پرای نه وهی باسی واقعیکی دیار بیکراو ده کات، که گرفتار بوونی به نوو ئیسرا ئیل به ده ست فیرعه ون و هاما ن و داروده سته که یانه وه، هاوکات له گه ل نه وه ش: خو باسی یاسایه کی به رده وام و گه ر دوونی خو پشی ده کات له ژانی به شه ردا، نه ویش نه وه یه: ویستی خوا،

ویستی دادگه‌رانه و کاربه‌جیتانه‌ی خوا ﷻ له پشت چه‌وسیندراوان و مافخوراوان و ماف پتشیلکراوانه‌وده‌یهو، له دژی سته‌مکاران و خو‌سه‌پیتانه، هه‌ر بو‌یه‌ش خوا ﷻ نه‌یفه‌رموو: ﴿وَوَرِّدُ أَنْ تَمُنَّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾، ده‌مانه‌وی چاکه له‌گه‌ل به‌نوو نیسرایل دا‌بکه‌ین، به‌لکو فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿وَوَرِّدُ أَنْ تَمُنَّ عَلَىٰ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا فِي الْأَرْضِ﴾، هه‌روه‌ها نه‌شیفه‌رموو: ﴿الَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا فِي مِصْرَ﴾، نه‌وانه‌ی له میسر‌دا چه‌وسینراونه‌وه، به‌لکو فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿اسْتَضَعُّوْا فِي الْأَرْضِ﴾، نه‌وانه‌ی له زه‌ویدا چه‌وسینراونه‌وه، نجا‌ئاوایه که خوا ﷻ وایکردوه: فه‌رمایسته‌که‌ی چه‌مک و واتایه‌که‌ی زور فراوان بن، تیس‌تا نه‌گه‌ر فه‌رموو‌بای: ﴿وَوَرِّدُ أَنْ تَمُنَّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا فِي مِصْرَ﴾،

نه‌و کاته چه‌مک و واتایه‌که‌ی فه‌تیس ده‌ما، له شو‌ین و کات و خه‌لکیکی دیاری‌یکراودا، هه‌ر چه‌نده خوا ﷻ باسی به‌نوو نیسرایلی چه‌وسیندراوه ده‌کات به ده‌ستی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی، به‌لام فه‌رمایسته‌که‌ی وا دار‌پژراوه، که بیته یاسایه‌کی گشتی، هه‌لبه‌ته تیمه دوایی باس ده‌که‌ین، که نه‌و منه‌ت کردنه‌ی خوای په‌روه‌ردگار چۆن بوو له‌سه‌ر به‌نوو نیسرایل؟ به‌لام وشه‌ی (مَنْ) (الْمَنْ): (الْإِنْعَامُ)، واته: چاکه له‌گه‌ل‌دا کردن، ده‌گوتری: ﴿مَنْ يَمُنْ مَثًا﴾، نجا که ده‌فه‌رموی: ﴿وَوَرِّدُ﴾، که به (فَعَلَ الْمُضَارِعَ) هیناویه‌تی، بو‌خستنه به‌رچاوی دیمه‌نه‌که‌یه، بوچی خوا نه‌یفه‌رموو: ﴿وَأَرَدْنَا أَنْ نَمُنَّ﴾، کاتیک که قور‌نان دابه‌زیوه، به‌لای که‌مه‌وه ده‌وری (۲۵۰۰) سال بووه فیرعه‌ون نه‌وه‌ی کرده‌ به‌ به‌نوو نیسرایل و، نه‌وه که خوا ﷻ چاکه‌ی له‌گه‌ل نه‌و چه‌وسینراوانه‌دا کرده‌وه ده‌ربازی کردوون، تپه‌ریوه، به‌لام، خوای کاربه‌جی:

أ- ده‌یه‌وی دیمه‌نه‌که‌ی بخاته به‌رچاوو تیوه‌ی پامینین.

ب- ده‌یه‌وی نه‌وه وه‌ک یاسایه‌کی خو‌ی، که به‌رده‌وامی هه‌یه و شتیک نه‌ تپه‌ریبی و پابردبن، به‌لکو به‌رده‌وامی هه‌یه وه‌ک یاسایه‌کی خوا ﷻ ﴿كَسْتُمْ مِنَ سِنِّ اللَّهِ فِي حَيَاةِ الْبَشَرِ﴾ وه‌ک یاسایه‌ک له یاسا‌کانی خوا له ژبانی مرؤ‌فا.

۲- ﴿وَجَعَلَهُمْ آيَةً﴾، ده مانه وی بیسانکهینه پیشه‌واو حوکمران، یانی: (وَأُرِيدُ أَنْ نَجْعَلَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا آيَةً)، ده مانه وی نه‌وانه‌ی چه‌وسیتراونه‌وه بکهینه پیشه‌وایان، ﴿آيَةً﴾، کوی (امام) ه، پیشه‌وا، که مه‌به‌ست پیی حوکمران و، که سی‌که غه‌یری خوی له ژیر چاودتیری دابی، به‌لام نه‌یفه‌رمووه: (وَ تَجْعَلُهُمْ حُكَّامًا)، چونکه مه‌رج نیه هه‌رچی حوکمران بوو، باش بی، به‌لام هه‌ر که سی‌ک پیشه‌وا (امام) بی، باشه، ده مانه وی بیسانکهینه پیشه‌وا، واته: خه‌لک چاویان لیبکات و، واین خه‌لک بیانکانه پیشه‌نگ و سه‌رمه‌شقی خوی له چاکه‌دا.

۳- ﴿وَجَعَلَهُمُ الزُّبُرِ بَک﴾، هه‌روه‌ها بیسانکیترین به میراتگران، واته: له شوینی نه‌و حوکمرانه سه‌مکارانه‌ی که زولمیان لیده‌که‌ن، نه‌وجاره نه‌وان حوکمران و بالاده‌ست بن.

۴- ﴿وَنُكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾، هه‌روه‌ها له زه‌ویدا ده‌سترویشتوویان بکه‌ین.

که به‌پله‌ی یه‌که‌م مه‌به‌ست سه‌رزهمینی میسره، یانی ده‌سترویشتوویان بکه‌ین و بیانکهینه خاوه‌ن نیمکانیه‌ت و پی‌که، له سه‌رزهمینی میسردا، یاخود سه‌رزهمینیکی وه‌ک هی میسردا، که مه‌به‌ست پیی (شام) ه، چونکه به‌نوو نیسپرائیل دوی نه‌وه‌ی له چه‌نگی فیرعه‌ون رزگاریان بووه، نه‌گه‌راونه‌وه بو میسر، بویه زانا‌یان گوتووایانه: ﴿وَنُكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾، خوا وشه‌ی زه‌ویسی ﴿الْأَرْضِ﴾ ی به‌گشتی هیناوه: له زه‌ویدا، به‌لکو که ده‌شفه‌رموی: ﴿وَجَعَلَهُمُ الزُّبُرِ بَک﴾، بیانکهینه میراتگران، مه‌رج نیه ته‌نیا نه‌وه‌ی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی به‌جینی دیلن، به‌میراتی بگرن، واته: شونتیکیان پی‌بده‌ین، وه‌ک نه‌وه‌ی که له به‌رده‌ستی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی دا بووه، به‌و شیویه بی، که له شام بووه.

نجا چیدیکه‌شیان بو بکه‌ین؟

۵- ﴿رَبُّی رَفَعَوَکَ وَهَمَّنَکَ وَحَمَّوْهُمَا مِنْهُمْ مَا کَانُوا یَحْتَدِرُونَ﴾، هه‌روه‌ها پیشانی فیرعه‌ون و هامان و سه‌ربازه‌کانیان بده‌ین، له لایه‌ن نه‌وانه‌وه، [له‌لایه‌ن

چہ وسپتراوانہوہ، رانای (منہم) بؤ (مُسْتَضْعَفِین) دہ چنتہوہ، ﴿مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾،
 نہوہی کہ بیمیان لئی ھہبوو، لئی دہ ترسان، کہ بریتی بوو لهوہی حوکرمانیان نہ مینتی،
 بہ ھوی پیاوئیک لهوانہوہ کہ لئیان ھہ نڈہ کہوئی، کہ مووسایہ الْحَمَلِ، وہک فیرعہون یاخود
 بہ کیک له کاہینہ کانی خہونی بینبوو، وشہی: ﴿وَرِي﴾، بہ (ویرِی) ش خوئراوہ تہوہ:
 (ویرِی فِرْعَوْنُ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ)، تنجا تہ گہر: ﴿وَرِي﴾، بِن (فرعون)
 دہ بیتہ بہرکار (مَفْعُول بِهِ)، بہ لام تہ گہر بہ (ویرِی) بخوئندریتہوہ: (ویرِی فِرْعَوْنُ وَهَامَانَ
 وَجُنُودَهُمَا) تہو کاتہ یانی: فیرعہون و ہامان و سہربازہ کانیان بینن، واتہ: (فِرْعَوْنُ وَهَامَانَ
 وَجُنُودَهُمَا)، دہ بنہ بکہر (فاعل) ی (یرِی)، (منہم: أَي مِنْ قَبْلِهِمْ، مِنْ طَرَفِ الْمُسْتَضْعَفِین)،
 له لایہن چہ وسپتراوہ کانہوہ، تہوہ بینن: ﴿مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾، تہمہ بہ یوہست
 (صلہ) ھکہی قرتیندراوہ، یانی: (مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ، الَّذِي كَانُوا يَحْذَرُونَهُ)، تہوہی کہ بیمیان
 لئی ھہبوو، کہ بریتی بوو لهوہی جئیان پئ لهق بکہن و کوئیایی بہ ستم و زوردارییان
 بینن، (الْحَذَرُ: إِحْتِرَازٌ مِنْ مُغِيبٍ)، (حَذَر) بریتہ له خوئاراستن له شتیکی ترسینہر، شتیکی
 ترسناک.

چوار نیعمت و چاکه‌ی گهوره‌ی خوا

بؤ گه‌لی چه‌ساوه‌ی موسا عليه السلام

لیره‌دا که خوا عليه السلام ده‌فرموی: ﴿وَرُبِّدْ أَنْ نَمَنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ﴾، ده‌شمانه‌وتی که چاکه بکه‌ین و منه‌ت بکه‌ین له‌سهر نه‌و که‌سانه‌ی که له‌ زمیندا ده‌چه‌وسیتزانه‌وه، له‌ نه‌صلدا مه‌به‌ست له‌ چه‌وسیتندراوان، به‌نوو نیسرائیل‌ه‌و، مه‌به‌ستیش له‌: ﴿الْأَرْضِ﴾، سه‌رزه‌مین میسره، به‌لام خوا عليه السلام ته‌عبیره‌که‌ی وا دارشته‌و، که بشی وه‌ک یاسایه‌کی گشتی خوا له‌ ژیانی به‌شهردا به‌رجه‌سته‌ بی: نه‌وه ویستی خواجه له‌ پشت چه‌وسیتراوانه‌وه له‌ زه‌ویدا، که سه‌ریان بخت و، له‌گه‌لیان بی و، مشووریان لی بخت و، پشتیان بگری و، سه‌ره‌نجام ده‌ربازیان بکات له‌و واقیعه‌ دژواره‌ی تیبیدان و، توانایان پبیدات له‌ زه‌ویدا بیانکاته میراتگرو پیشه‌واو، پیشانی دوزمه‌کانیشیان بدات، نه‌وه‌ی که بیم و ترسیان لی هی هیه له‌لایه‌ن نه‌وانه‌وه.

خوا عليه السلام که ده‌فرموی: ﴿وَرُبِّدْ أَنْ نَمَنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ﴾، دواپی چوار شتان ده‌خاته‌ روو و، نه‌و منه‌ت و چاکه‌یه‌ی خوا له‌گه‌ل به‌نوو نیسرائیلدا، له‌و چوار شتانه‌دا به‌رجه‌سته‌ ده‌بی:

۱- ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً﴾، بیانکه‌ینه پیشه‌وا، بیانکه‌ینه نیمام و سه‌رکرده، که مه‌به‌ست پی نیمام و پیشه‌وایه له‌ خیرو چاکه‌دا، نه‌گه‌رنا وشه‌ی: ﴿آيَةً﴾، بؤ که‌سانیکیش به‌کاره‌اتوه، ههر له‌ قورئاندا، که خه‌لک به‌ره‌و کوفر بانگ ده‌کن، خه‌لک به‌ره‌و دوزخ بانگ ده‌کن: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى الْكُفْرِ﴾ القصص - ۴۱، که ههر له‌م سوورده‌ته موباره‌که‌دا هاتوه.

ئىنجى ئايدا ئەمە كاتى خۇي لە ژيانى بەنوو ئىسرائىلدا ھاتە دى؟ بەلى. ئەو ھە بوو كە دواي ئەو ھى لە فىرەھون و دارو دەستەكەي پزگارىيان بوو و، لە دەرياي سۈور پەرىنە ھە - كاتى خۇي (بەر القلزم) يان پىگوتو ھە - دواي ئەو ھى لە ھوى پەرىنە ھە، چۈنە شام و، لە ھوى خواي بالا دەست ئەو بەلىنە ھى پىندا بوون، بۇ ھىتەنە دى.

ھەلبەتە پىشنى عىنادىي و سەرەخەرييان كرد، بە قسەي مووسا يان ﷺ نەكرد، ھەك كاتى خۇي لە تەفسىرى سۈرەتى (المائدة) دا باسما ن كرى، بە لام دوايى ئەو ھە بوو كە لە ھوى نىشتە جى بوون و، بوونە خاوەن قەوارەي سىياسىي و خاوەن دەولەت و نىمكەنەت، پىشترىش خوا ﷺ شەرىعە تىكىشى بە مووسا ﷺ دا بوو، كە لە تەوراتدا بەرچەستە بوو، ئىنجى بەو تەوراتە: دروشمە كانى دىندارىيان، ھەر ھە ژيانى نابوورىيان و ژيانى كۆمەلەيە تىيان و ژيانى سىياسىيان پىكخراو بوونە ئۆمە تىك، بوونە قەوارە ھەكى سىياسىي ئۆكەمەو بە ھىز.

۲- ﴿وَجَعَلَهُمُ الْآزْرِيَٰتَ﴾ ھەر ھە بىانكەينە مىراتگر، يانى: جىگا و پىنگەي كەسانىكى دىكە يان پىندا، كە لىرەدا وشەي (ارث) خوازاو ھە مەجازە بو ئەو ھە كە دەبنە جىنىشى كەسانى دىكە، كۆمەلگا و خەلكانى دىكە لە شام، ھەك لە (پەيمانى كۆن) دا بە تەفصىلى باسكراو ھە، مېژووش نووسىويەتى، كە ئەو كاتە لە شام چەند كۆمەلگا و قەوارە ھەكى دىكە ھە بوون، كە ھۆكارە كانى لە بەين چوون و بىھىزىيان تىدا پەيدا بوون و، بەنوو ئىسرائىلىش ئۆمە تىكى تازە پىنگە بىشتوو و، خاوەن شەرىعە تىكى خوايى، بوون و، بە ھىزترتو شايستە تر بوون و، شوئىنى ئەو مىللەتانەي دىكە يان گرتۆتە ھە لە شام، بە پىنى ياساى خوا كە دەفەر موى: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُرِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (الأنبياء، ۱۰۵) لە دواي زىكر لە زەبووردا نووسىومانە: بەندە چاكە كانم سەر زەوى بە مىرات دەگرن، ئەوانەي كە شايستەن، ئەو كاتە ش بەنوو ئىسرائىل لە ھەموو كۆمەلگانى دىكەي سەر زەوى شايستە تر بوون، ھەك دەفەر موى: ﴿يَبْنَئِي إِسْرَائِيلَ أَذْكُرُوا بَعَثْنَا فِي نَفْسِكَ إِذْ يُكَذِّبُكَ أَنَّكَ الْبَقَرَةُ﴾

خوا به سهر هه موو جهانیاندا هه لیبزاردوون، نهو کاته به نوو نیسرائیل له گه ل کهم و کورپیه کانیشیاندا، به لام له بهر نه وهی ته هلی ته وحید بوون و، شوینکه وتووی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، شوینکه وتووی وه حیی بوون، به گشتیی له هه موو کومه لکا کانی سهر رووی زه وی، هی نهو کاته باشر بوون.

۳- ﴿وَمَنْ لَّمْ فِي الْأَرْضِ﴾، بیانکه یه خاوه نوانو ده ستر ویشتوویان بکه ین له زه وییدا، که مه به ست له زه وی لیره دا، سهر زه مینی شامه، (التَّمْكِينُ: جَعَلَ شَيْءٌ فِي مَكَانٍ، أَوْ جَعَلَ شَخْصًا ذَا مَكَانَةٍ)، (تمکین) دانانی شتیکه له شوینیک داو، توانایی و پینگه به خشینه به که سیک، نهوانیش پیمان چه سپا له زه وییداو، بوونه خاوه پینگه و قه واره ی سیاسی خو یان.

۴- ﴿وَيُرَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمَا مَآ كَانُوا يَحْذَرُونَ﴾، هه روه ها پيشانی فیرعهون و هامان و سهر بازه کانیا ن بددین، له لایه ن نه وانه وه، نه وه ی که لئی ده ترسان و بیمیان لئی هه بوو، که ههر واشبوو بینان، پيشه کیه کانیا ن بینی، چونکه به لئ فیرعهون و داروده سته که ی خنکان، به لام گرنگ نه وه یه پيشه کی و زه مینه خو شکر دنه کانیا ن بینی، که به نوو نیسرائیل ده ر باز ده بن و، خو شیان له ناودا ده خنکین و له به ین ده چن، نجا نه گه ر به خویندنه وه ی دووه م ب: (وَ يَرَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمَا مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ)، واته: فیرعهون و هامان و سهر بازه کانیا ن له وانه وه ببینن، نه وه ی که بیمیان لئی هه به، که له واقع دا نه وه ی مه ترسیان لئی هه بوو، به سه ریان هات.

که واته: نه وه یاسایه کی گشتیی خواجه ﷺ له ژیا نی به شه ردا، که چه وسیتراوان ده ر باز ده کات و، سته مکاران و ملهوران و خو سه پیتان، له به ین ده بات.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسي دووهم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان جهوت (۷) نایهت ده‌گریته خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۷ - ۱۳)، نهم جهوت نایه‌ته، قوناغی دووه‌می ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا علیه‌السلام و فیرعه‌ونیان گرتوته خوئیان، که بریتیه له نیلهام کردنی خوا علیه‌السلام بو دایکی مووسا علیه‌السلام، که شیریی پی بدات، دوی نه‌وه‌ی مووسای ده‌بی، له‌سه‌ر قونداغ بووه و مه‌لوتکه بووه، نجا هه‌ر کاتیک لئی ترسا بکوژرئی و ناشکرا بیی، بیخاته تابووتیکه‌وه، بیخاته صندوقیکه‌وه و به‌ رووباری نیلی دابدات و، دلنیاش بی که خوا علیه‌السلام ده‌یکپرتیه‌وه بو لای و، ده‌شیکاته پیغه‌مه‌به‌ر، دوابی مالی فیرعه‌ون نه‌و تابووته‌ی که مووسای علیه‌السلام مه‌لوتکه‌ی تیدایه، ده‌یگرنه‌وه‌و، ژنی فیرعه‌ون خوئی ده‌وی و به‌خوئی ده‌که‌ن.

دوی دلته‌نگیی دایکی‌شی خوشکه‌که‌ی به‌ دوادا ده‌تیرئی و، سه‌ره‌نجام مووسای مه‌لوتکه‌ ده‌گپرتیه‌وه بو لای دایکی بو شیر پیدان و، به‌ خپوکردنی له لای خوئی، به‌لام له‌سه‌ر مه‌سه‌ره‌فی مالی فیرعه‌ون!

﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَمْرًا مُّوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تخَفِي وَلَا تخزي ۗ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ فَالْقَطْعَةُ ۗ أَلِ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خٰطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ قُوَادُّ أَمْرًا مُّوسَىٰ فَرِحًا بِأَنْ كَادَتْ لِتُبَدِيَ بِهِ ۖ لَوْلَا أَنْ رَّبَّنَا عَلَنَ عَلَيْهَا لَيَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْمُومِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتِ لِأُخْتِيهِ قُصِيْبِيهِ بَصُرْتُ بِهِ ۖ عَنْ جُنْبِ

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۱﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلَ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ
بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَصْحُوكَ ﴿۱۲﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أَبِيهِ كَمَا نَفَرْنَا عَنْهَا وَلَا
نَحْزَنُ وَلَتَعْلَمَنَّ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۳﴾

مانای ده‌قو ده‌قی نایه‌ته‌کان

{هه‌روه‌ها (به شیوه‌ی خورپه)، سروشمان بۆ دایکی مووسا کرد که شیریه بدیه، تنجا هه‌ر کات مه‌ترسییت لیتی بوو (بیکوژن)، بیخه‌ صندوو‌قیکه‌وه‌) و، به‌ ده‌ریا (ی نیل)ی دابده‌ و، مه‌ترستی و دلته‌نگ مه‌به، تیمه‌ بۆ لاتئی ده‌گپینه‌وه‌و، ده‌شیکه‌ینه‌ به‌ک له‌ ره‌وانه‌کراوان ﴿۷﴾ (دوای نه‌وه‌ی له‌ صندوو‌قیکه‌دا خسته‌یه نیله‌وه‌) به‌کسه‌ر شوئینکه‌وتووانی فیرعه‌ون هه‌لیانگرته‌وه‌، (که‌ سه‌ره‌نجام) لئیان بپیته‌ دوژمن و مایه‌ی خه‌مباریی، به‌ دلئیایی فیرعه‌ون و هامان و سه‌ربازه‌کانیان تاوانباربوون ﴿۸﴾ (دوای نه‌وه‌ی نه‌و تابووته‌ی مووسای تیدابوو، له‌ ره‌ووباری نیل دا گپریاه‌وه‌، ویستیان بیکوژن)، نافره‌تی فیرعه‌ون گوتی: (نه‌و کۆرپه‌یه‌) مایه‌ی دلخۆشیی منیش و تۆشه‌، مه‌یکوژن، به‌لکو سوودمان پئی بکه‌به‌نتی (به‌ خزمه‌تکردنی)یان بیکه‌ینه‌ کورمان، نه‌شیانده‌زانی (دوایی ده‌بیته‌ هوکاری له‌به‌ین چوونی فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی) ﴿۹﴾ دایکی مووساش (هووشی له‌لا نه‌ما، له‌ تاوی مووسا)، عه‌قلی خالیی بوو (له‌ هه‌موو شتیک جگه‌ له‌ یادی مووسا)، نه‌گه‌ر دلیمان نه‌ به‌ستبایه‌، (و به‌هه‌یزمان نه‌کردبایه‌) نیزیک بوو ئاشکرای بکات (به‌لام دلیمان به‌هه‌یز کرد) تاکو له‌ برواداران (ی خوڤراگر) بئ ﴿۱۰﴾ (دایکی مووسا) به‌ خوشکه‌که‌بیشی (خوشکی مووسا)ی گوت: شوئینی بکه‌وه‌، (سوواغی بکه‌ چی لئ دئی؟)، نه‌ویش له‌ دووره‌وه‌ دیتی، بئ نه‌وه‌ی (فیرعه‌ونیه‌کان) هه‌ست بکه‌ن ﴿۱۱﴾ پیتشتریش (مژینی مهمکی) شیرده‌ره‌کامان لئ قه‌ده‌غه‌ کردبوو، (تنجا که‌

خوشکه‌که‌ی دیتی، مه‌مکی هیچ شیرده‌ریک ناگریی) گوتی: نایا خه‌لکی مالیکتان پیشان بده‌م، له حالیکدا که بوی دلسوزن، به‌ختوکردنی وه‌نه‌ستو بگرن؟ ﴿۱۳﴾ نیدی سهره‌نجام (به‌هوی خوشکه‌که‌به‌وه) گپرامانه‌وه بولای دایکی، تاکو چاوی پی‌شادو گه‌ش بی‌ و دلته‌نگ نه‌بی و، بشزانی که به‌لینی خوا راسته، به‌لام (خه‌لک) زوربه‌یان (نه‌و راستیه) نازانن ﴿۱۴﴾.

نشیکردنه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(وَأَوْحَيْنَا): (أَصْلُ الْوَحْيِ: الْإِسْرَارُ السَّرِيْعَةُ)، وشه‌ی (وحی) له ریشه‌ی زماندا به‌مانای ناماژه‌ی ختیرا دی، له قورتاندا به‌چهند مانایه‌ک هاتوه:

۱- به‌مانای ناماژه: وه‌ک له باسی زه‌که‌رییادا ﴿النحل﴾ هاتوه، که موژده‌ی یه‌حیای کوری پین ددری، دده‌رموی: ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾ ﴿۱۱﴾ مریم، ناماژه‌ی بو کردن، که به‌یانیان و تیواران (خوا) به‌پاک بگرن.

۲- به‌مانای خوتخوته‌و وه‌سوه‌سه: وه‌ک خوا ﴿النحل﴾ له باره‌ی دنه‌دان و خوتخوته‌ی شه‌یتانه‌کانه‌وه فرموویه‌تی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ﴾ ﴿۱۳﴾ ﴿الأنعام﴾.

۳- به‌مانای نیلهامی غهریزی: وه‌ک خوی په‌نهانزان و په‌نهانکار له باره‌ی فیکردنی هه‌نگه‌وه فرموویه‌تی: ﴿فَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ﴾ ﴿۸﴾ ﴿النحل﴾.

۴- به‌مانای نه‌و په‌یامه‌ تابه‌تیبه‌ی که خوا بو پیغه‌مبه‌رانی دهنیری: ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَاللَّيْسَ مِن بَعْدِهِ﴾ ﴿۱۳﴾ ﴿النساء﴾.

۵- به مانای یاسا و بریاری خوا دتی، بۆ که ردوون، وهک خوا عزوجل دهفه رموی: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾ ۱ ﴿وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ ۲ ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾ ۳ ﴿يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَخْبَارَهَا﴾ ۴ ﴿بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾ ۵ ﴿الزَّلْزَلَةُ﴾، په روه ردگارت وای پئ راکه یاندوه و، یاسای بهو شیویه بۆ داناوو و، نهو بریاری بهسه ردا چه سپاندوه.

(أَرْضِيهِ): شیر ی پئ بده، (رَضَعَ الْمَوْلُودُ يُرَضَعُ، وَرَضَعَ يَرْضَعُ، وَرَضَاعًا وَرَضَاعَةً)، واته: منداله که مهمکی دابکی مژی، یان هی نهو که سهی که شیر ی پئ ددهات، نجا همم (رَضَعَ يَرْضَعُ)، همم (رَضَعَ يَرْضَعُ) ههردوکیان هاتوون، (رضاعة) شیر پئدان.

(فَاللَّقَطُّ) واته: هه لیانگرته وه، (الْإِلْتِقَاطُ: الْإِفْتِعَالُ مِنَ اللَّقْطِ، وَهُوَ تَنَاوُلُ الشَّيْءِ الْمَلْقَى فِي الْأَرْضِ)، (الْتِقَاطُ) له سهر کتشی (إِفْتِعَالُ، ه) له (لَقَطُ) دوه هاتوه، نهویش بریتیه له وهی شتیک له سهر زهوی کهوتیت، ددهست بدریتن.

(حَطِطِي): (حَطًا يَحْطِي، حَطًا وَحَطًا: الْحَطُّ التَّمَامُ الْمَاخُودُ بِهِ الْإِنْسَانُ، حَطًا يَحْطِي، حَطًا وَحَطًا)، بریتیه له وه له و تاوانه ی که مروی به نه نقه ست دهیکات و، لئرسینه وه له گه لیدا دهکری، به لأم (أَحْطَأَ يُحْطِي، حَطًا)، (أَحْطَأَ) واته: به هه له دا چوو، هه له ی کرد، به لأم (حَطِيَّة) واته: گوناھی کرد به نه نقه ست که ده شیرانی گوناهه، بۆه لیره دا دهفه رموی: ﴿إِنَّكَ فِرْعَوْنٌ وَمَنْعَنَ وَجْهَهُمَا كَأَنَّهُ خَطْبِرٌ﴾، ناهه رموی: (مُحْطِنٌ) چونکه ناوی بکه ر (إِسْمُ فَاعِلٍ) (حَطِيَّة) بریتیه له (حَاطِيَّة) به لأم ناوی بکه ر (إِسْمُ فَاعِلٍ) (أَحْطَأَ) بریتیه له (مُحْطِيَّة)، بۆه له سووره تی (البقرة) دا دهفه رموی: ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ ﴿البقرة﴾ (أَخْطَأْنَا) واته: هه له مان کرد، نه یفه رموه: (حَطِئْنَا).

(فَرَّتْ عَيْنٌ): (فَرَّتْ عَيْنُهُ: فَرَّتْ، وَقِيلَ لِمَا يَسُرُّ بِهِ: فَرَّتْ عَيْنٌ)، (فَرَّتْ عَيْنُهُ): نهو که سه دلخووش کرا به شتیک که مایه ی دل پیخووش بوون و شادمانی بئ، پئی ده گوتری: (فَرَّتْ عَيْنٌ) نهویش له وه وه هاتوه، (فَرَّ) یانی: فیتنکایه تیی و ساردیی، وهک (حَرَ) یانی: گه رما، نجا له بهر نه وهی فرمیسکی شادی و دلخووشیی،

فینکهو له دتیکى خوښه وه دى، بویه له وه وه به دلخوښى گوتراوه: (فَرَّتْ عَيْنُ) واته: چاو فرمیسكى شادى و دلخوښى پى دادى، که سارده، به لام فرمیسكى کاتى دلته نکى و دلناړه حه تى، گهرمه، نینسان که دل و دهر وونى گهرم ده بى، گریانى دى و فرمیسکه که شى گهرمه.

(فُوَادُ): (الفُوَادُ كَالْقَلْبِ، لَكِنْ يُقَالُ لَهُ: فُوَادٌ إِذَا اعْتَبِرَ فِيهِ مَعْنَى التَّفَوُّدِ: وَالتَّوْفُّدِ)، واته: (فُوَادُ) وهك دل (قلب) وایه، به لام به دل ده گوترى: (فُوَادُ) ته گهر حاله تى داگیرسان و گهرم بوونى تیدا په چاو کرا.

به لام وهك دواى باسى ده کهم، پیم وایه (فُوَادُ) زیاتر به عقل ده گوترى، به لى جارى واش هه یه، به مانای دل به کارده هیترى، له بهر نه وهى تىستا زانستى نه وهى دهر خستوه، که مروف ته نیا به می شک شت نازان، به لکو دلیش رولى هه به له زاننى شتان دا، به لام (فُوَادُ) له نه صلدا به مانای عقل دى، (قلب) یش به مانای دل، وشه ی عقل له فورنایدا به کارنه هاتوه به ناو، ته نیا وهك کردار (فعل) هاتوه و، (تَعْقِلُونَ، تَغْفِلُونَ، عَقْلُوهُ)، به لام وشه ی (فُوَادُ) به کارهاتوه له جیای عقل، به کارهاتوه به تاک (فُوَادُ) و به کو (أفئدة) ش.

(فَرَّغًا): (الْفَرَاغُ: خِلَافُ الشُّغْلِ)، (فَرَاغٌ) واته: بوشای، پتچه وانه ی ناماده بوونى شتیکه له شوپنیک، (فَرَّغَ فَرَاغًا وَفُرُوعًا وَهُوَ فَارِغٌ)، بهو شیوه به کرداره که ی دى: (فَرَّغَ يَفْرِغُ فَرَاغًا)، خالیبوو خالیى ده بى خالیى بوون، (فُرُوعًا) یش چاوگه، (فَارِغٌ) ناوی بکه ر (اسم فاعل) ده که به تى.

که ده فرموى: ﴿ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَرْمُسَ فَتَرَدَّ بِهِ ﴾، (كَأَنَّمَا فَرَّغَ مِنْ لُبِّهَا) وهك عقله که ی، یان می شکى، هوښى تیدا نه مابن، بویه من به وه لیکم داو ده وه: هوښى له لا نه ما.

(يَكْفُلُونَهُمُ): وه نه ستوى ده گرن، (الْكَفَالَةُ: الضَّمَانُ، أَكْفَلْنِيهَا: اجْعَلْنِي كِفْلًا لَهَا: كَفَيْلًا)، که فاله ت به مانای وه نه ستو گرتن دى، (أَكْفَلْنِيهَا) واته: منى بکه به که فیل، به منى بسپیره، ناو ده که ی ههم (كفل) پى ده گوترى، ههم (كفيل) یش.

مانای گشتی نایه تهاکان

به پزان!

سه رتا ده لین:

که تها قوناغی دووه می ژبان و به سه رهای موسایه علیه السلام، به پتی دابه ش کردنی تیمه که هه م له سوورتهی (الأعراف) دا باسما ن کردوه و، هه م له سه رتهای تها تها شدا باسما ن کرد، که تیمه ژبان و به سه رهای موسایه علیه السلام دوی لی وردبوونه وه پیمان وایه، دابه ش ده بی بو: سیزده (۱۳) قوناغ، که پتشر باسما ن کردوو ن.

تها قوناغی دووه مه ش به پله ی یه که م، تها لیره دا هاتوه، هه روه ک چو ن قوناغی یه که مه ش به پله ی یه که م به س له م سوورته دا هاتوه، هه روه ها قوناغی سیه مه ش و چواره مه ش، چونکه نه وه ی له سوورته ی (طه) دا هاتوه، له سیاقی بیرخستنه وه ی خوادیه علیه السلام بو موسایه علیه السلام که چو ن به مه لو تکه یی ده ربازی کردوه و، مشووری لی خواردوه، تها مه ش ده قی نه و چوار نایه تها به که له سوورته ی (طه) دا هاتوه:

﴿ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾ إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾ أَنْ أَقْدِفِي فِي الثَّابُوتِ فَأَقْدِفِي فِي الْبَيْرِ فَيُلْقِيهِ النَّيْمُ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذُهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ، وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ حَبَّةٌ مِّنِّي وَلِنُصنعَ عَلَيَّ عَيْقٌ ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَيَّ مِن يَكْفُلُهُ، فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَلَّتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَّكَ فُتُونًا فَلَمَّتَ سَيْنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ حِجَّتْ عَلَيَّ قَدْرٌ يُغْوِي ﴿٤٠﴾ ۞

دوی نه وه ی موسایه علیه السلام له خوا علیه السلام ده پارینه وه که کومه لیک داواکاریی

ناپاسته ی خوا علیه السلام ده کات^(۱):

(۱) ﴿ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي صَدْرًا مُّبِينًا ﴿١٠١﴾ وَبَيِّنْ لِي آيَاتِكَ ﴿١٠٢﴾ وَاجْعَلْ لِي زُرَارًا مِّنْ أَهْلِ

خوا فہرمووی: نہوہ داواکاریہ کہت بُو جتہ جت کر، نہی مووسا! (واتہ: ہمموو نہو شتانهی دلوات کرد بُوَت جتہ جت کران)، جارِکی دیکہ ش تیمہ چاکہمان لہ گہ ل تُو کردوہ، (واتہ: نہک ہەر تیتستا کہ داوا دہ کہی، پتیش نہوہی بُو خُوَت داوا بکہی، تیمہ چاکہمان لہ گہ ل تُو دا کرد)، نجا خوا ﴿۱۳۰﴾ روونی دہ کاتہوہ نہو چاکہ لہ گہ لدا کردنہ چییہ! چُوَن بووہ.

﴿إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَيْنَا أَنْ نُبَيِّنَ لَكَ آيَاتِنَا﴾ طہ، واتہ: کاتیک کہ سروشمان کرد بُو دایکت، نہوہی کہ سروشمان بُو کرد، نیلہاممان بُو کردو خستمانہ دلی چی بکات.

﴿أَنْ أَتَذَرْتَهُمْ فِي الْأَنْبُوتِ﴾، نہو مہ لُوَتکہ یہ کہ مووسایہ، بیخہ نیو سندو وقتکہوہ.

﴿فَأَقِمْ وَفِي الْأَنْبُوتِ﴾، تابووتہ کہش بخہ نیو نہو ناوہ زورہوہ، (الْبُرِّ) بہ مانای دہ ریش دئی و، بہ مانای رووباری گہورہش دئی، کہ مہ بہست لئی رووباری نیلہ، واتہ: بیخہ نیو رووباری نیلہوہ، ﴿فَلْيَقْهَرْ أَلِيمٌ بِالسَّاحِلِ﴾، نجا با نہو ناوہ زورہش، رووباری نیلش بیخاتہ کہ نارہوہ نہک ہەر بیبا، تاکو خوارئ و بیخاتہ نیو دہریای سہی تیوہ راست! چونکہ رووباری نیل بہ پیچہوانہی رووبارہکانی دنیاوہ، لہ خوارہوہی گۆی زہویہوہ دئی، بہرہو سہر، بہرہو دہریای سہی تیوہ راست، نا، بہ لکو با بیخاتہ کہ نار، (بِالسَّاحِلِ) واتہ: کہناری دہریا (شاطیہ)، ﴿يَأْخُذُهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ﴾، لہویش دوژمنیکی من و دوژمنیکی خوئی دہیگریتہوہ، کہ مالی فیرعہونن.

﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ حَبَابًا مَنِيًّا﴾، لہ لایہن خومہوہش خوُشہوہستیم خستہ سہر تُو، ہەر کہ سیک مووسای ﴿الْحَبَابِ﴾ مہ لُوَتکہ یہ بینیبایہ، خوُشیدہویست، نہ گہر وا نہ بووایہو پدزا گران و خوین نال بووایہ، نہوہ هوکارنک دہبوو کہ بیکوژن و لہ کوئی بکہ نہوہ، بہ لام ہیندہ خوئن شیرین بووہ، خوُشیان ویستوہو ہیتستوویانہتوہ.

﴿۱۳۰﴾ هُنَّ لَيْسَ ﴿۱۳۱﴾ أَنْتُمْ بِهِ، آری ﴿۱۳۲﴾ وَأَشْرِكُونَ، آری ﴿۱۳۳﴾ كَيْ سَبَّحَكَ كَبِيرًا ﴿۱۳۴﴾ وَتَذَكَرَكَ كَبِيرًا ﴿۱۳۵﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا نَبِيرًا ﴿۱۳۶﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مَرْيَمُ ﴿۱۳۷﴾ طہ: ۲۵ - ۳۶.

﴿وَلْيَضَعَ عَلَىٰ عَیْنَيْهِ﴾، تاكو له ژێر چاودێری مندا تۆ دروست بكری و، په‌روه‌رده بكری، خوا ﷻ به منداڵییش ئاگای لێ بووه.

﴿إِذْ تَمْشِي أَمْثَلُكَ فَمَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ﴾، به‌كێك له‌و شتانه‌ی كه خوا بۆی په‌خساند كه له‌ژێر چاودێری خوادا و، به‌مشوورخۆری خوا ﷻ و به‌سه‌ره‌رشتیی خوا ﷻ و په‌روه‌رده‌ بێ و، به‌خێو بكری، نه‌وه‌ بوو كه ده‌فه‌رموی: كاتێك خوشكه‌كه‌ت ده‌رۆیشت ده‌يكوت: ئایا كه‌سیكتان پێ بلێم، وه‌ نه‌ستۆی بكری و به‌خێوی بكات؟ چونكه مه‌مكی كه‌سی نه‌ده‌گرت، نه‌ویش هه‌ر به‌فه‌رمانی خوا ﷻ بوو، مه‌مكی كه‌سی نه‌ده‌گرت، وه‌ك ده‌فه‌رموی: ﴿وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْأَرْضَ مِن قَبْلِ﴾، واته: پێشتر شیرده‌ره‌كاته‌مان لێ قه‌ده‌غه‌ كرد بوون، خوا وایكرد بوو مه‌مكی هه‌یج شیرده‌ری و، هه‌یج دایكێ نه‌گری.

﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمَمِكَ كِي تَفَرَّقَ عَيْنَاهُ﴾، ننجنا تۆمان گێرايه‌وه‌ بۆ لای دایكت، تاكو دلخۆش بێ و فرمێسکی شادیی بۆ بێ، ﴿وَلَا تَحْزَنَ﴾، دلته‌نگ و خه‌مباریش نه‌بێ.

لیته‌ده‌ها هه‌ندێك ورده‌كاریی باسكراون، كه له سووره‌تی (القصص) دا نه‌هاتوون، دیاره‌ نایه‌ته‌كانی قورئان كاتێك باسی به‌سه‌ره‌هاتێك ده‌كهن، هه‌موویان ته‌واوكارن و به‌كدی ته‌واو ده‌كهن، هه‌ندێك ورده‌كاریی له‌م چوار نایه‌ته‌ی سووره‌تی (طه) دا هاتوون، كه له سووره‌تی (القصص) دا، نه‌و ورده‌كاریانه‌ نه‌هاتوون.

نیستاش با مانای گشتیی نه‌و سه‌وت نایه‌ته‌ بکه‌ین:

خوا ﷻ نه‌وه‌ی باس نه‌كردوه: مووسا ﷺ چۆن له دایك بوو؟ بابی مووسا ﷺ كێ بوو؟ په‌چه‌له‌کیان چیه‌؟ بۆچی نه‌وانه‌ی باس نه‌كردوون؟ چونكه هه‌یج نامانچێك په‌یوه‌ست نیه‌ به‌وانه‌وه‌، یانی: نه‌گه‌ر ئیمه‌ نه‌زانین دایکی مووسا ﷺ كێ بووه؟ نه‌گه‌ر نه‌زانین بابی مووسا كێ بووه؟ وه‌ك له (په‌یمانێ كۆن) دا، ناوی بابی مووسا ﷺ هاتوه‌، به‌لام ناوی دایکی نه‌هاتوه‌، نه‌گه‌ر نه‌زانین خوشكه‌كه‌ی كه سۆراغیی كردوه‌و به‌ دوایدا چووه‌، كێ بووه؟ چ زیانچێمان

پندہ گات؟ یاں چ کہ لیتیک لهو به سه رها ته ده بی، که نیمه نه وهی پیوسته لیتی وهر بگرین، له پندو عبیره ت و دهرس و لیتی فیرین، لیتی فیرنه بین؟ هیچ په رچ و کوسیتیک نایه ته ریمان.

بویه خوا ﷻ له م کتیه موباره کهی خویدا، نه وهی که په کی له سه ر نه که وتبی و، پیوست نه بووی و، که لیتیک نه گرتی، خوا ﷻ کتییی خوئی پی قهره بالغ نه کرده، نجا لیره دا هم له به سه رها ته دا، هم وهک کاتی خوئی له به سه رها تی نووح دا ﷻ، له کاتی ته فسیرکردنی سووره تی (هود) دا، باسما ن کرد، که شتیبه کهی نووح چو ن بوو؟ نه ندازی چهن د بوو؟ چهن د که س سوار بوو بوون؟ چهن د جو ره په له وهر بوون؟ چهن د جو ره نا زه ل بوون؟ له کوئی بوو، له کوئی نه بوو؟ توفانه که چهن د به رده وام بوو؟! هه موو نه و ورده کاریانه که مه به ستیکی پیوست پینانه وه په یوه ست نیه، خوا ﷻ باسیان ناکات.

لیره شدا به کسر ده فهرموی: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ وَاته: موسا ﷻ له دایک بوو، سروشمان کرد بو دایکی موسا ﷻ که شیر ی بدیه، که به ته کید مه به ست له وه حی، لیره دا نه و ماناییه تی که: خورپه (إلهام)، بوچی؟ چونکه نیمه ده زانین که به مانا زاراوه بیه کهی وه حی، ته نیا پیغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نه و په یامه تایه تیبه یان بو هاتوه، که واته: نه وهی تیره به کتکی دیکه له مانایه کانی وه حی، وهک چو ن پیشتریش باسما ن کرد، خوا ﷻ وشه ی وه حی بو هه نکیش به کارهیناوه: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ۖ أَنِ الْفِطْرَةَ الَّتِي فَطَرَ اللَّهُ لِلنَّاسِ لِيَأْتِيَهُمْ خَبْرٌ مِّنَ اللَّهِ ۚ وَرَبُّكَ عَلِيمٌ خَفِيًّا ۝۸۱﴾ النحل، که به دنلیایی خوا ﷻ په یامی وهک هی پیغه مهران ی بو هه نگ نه ناردوه، نا! به لکو واته: به شیوه کی تایه ت فیرمان کرد، که فیرکردنی غه ریزه بیه، به نسبت دایکی موسا شه وه، خوی په روه ردگار خسته دلی، که پی د ده گوتری: نیلهام، خورپه، خسته دل، سروشمان بو دایکی موسا ﷻ کرد، له شیوه ی خورپه و نیلهامدا: ﴿ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ﴾ که شیر ی پی بده، واته: به رده وام به له سه ر شیر پیدانی، فرچی بده، چونکه زانا یان ده لین: نه گه ر به که مجار مندا ل شیر ی

دایکی بغوات، دواپی زور ہرہہ لستی (مناعة) ی نہ خویشی و میکروبی باشر
 دہتی، ہر وہا شیر پی بدہ، چونکہ دواپی تو بہ روواری دا دہدی، ہس
 خوا دہ زانتی: چہندہ پی پندہ چتی تاکو مائی فیرعہ ون دہ بگر نہ وہو، ہہ و لندہ دہن
 دایہ نیک و شیر دہ ریکی بو پیدہ بکن، کہ دواپیش مہمکی کہس ناگری و ہر
 دیتہ وہ لای خویشی، شیر پی بدت، ﴿فَإِذَا خِفَّتِ عَلَيْهِ﴾، نجا نہ گہ ترست
 لپی ہہ بوو، ترست لپی ہہ بوو، ناشکرا پی، چونکہ وہک پی شتریش باسماں کردوہ:
 فیرعہ ونیہ کان نافرہ تانی بہ نوو نیسرائیل ہر کامیکیان کوری بیوایہ، مامانی
 تابیہ تیباں ہہ بووہ، بہ سہر نافرہ تانہ وہ دہ گہ ران، کئی سکی ہہ یہ؟ چا وہ پریان
 دہ کرد، تاکو مندالہ کہی کہ دہ بوو، نہ گہ کوپ بیوایہ، سہریان دہ پری.

﴿فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ﴾، فری بدہ تیو دہریا وہ، نایا ہر وا بہ مہ لو تکہ پی
 بیخاتہ تیو روواریا وہ، بہ رووتی؟ نہ خیر، بہ لام لہ سووہ تی (طہ) دا، خوا ﴿وَإِنَّا﴾
 روونی کردو تہ وہ، کہ دہ فرموی: ﴿أَنْ أَتَذَرْتَهُ فِي السَّمَاءِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ﴾، واتہ:
 فریدہ تیو تابووتیکہ وہ، لہ سندو و تیک دا دابنتی، نجا تابووتہ کہ (سندو و فہ کہ)
 بخہ تیو روواری نیلہ وہ، ﴿وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي﴾، مہ ترستی و دل تہ نگیش مہ بہ،
 ﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَى الْيَمِّ﴾، بہ دل نیایی تیمہ بو لای تو ی دہ گپرنہ وہ، تیمہ گپرنہ پدہ وینی
 بو لای تو، ﴿وَجَاعَلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، ہر وہا گپرنہ ریشینی بہ یہ کیک لہ
 پیغہ مہ ران و پدوانہ کراوان، یانی: نہک ہر بہ سہ لامہ تی پی تو ی دہ گپرنہ وہ،
 بہ لکو ناندہ بہ کی زور روشنیسی دہ تی، مایہ ی سہ رہہ رزی، نہک ہر بو تو و بابی
 و بنہ مالہ کہی، بہ لکو بو ہہ موو نہ تہ وہی بہ نوو نیسرائیل، بہ لکو بو ہہ موو
 مرو فابہ تیش، تیستا مووسا علیہ السلام پدہ مزی خوراگری و بہ رخودان و خہ بات و
 شویش گپری و، قبول نہ کردنی ستہم و دہ ستر زری و چہوس ترانہ وہ یہ، وہک
 گوتراوہ: ﴿لِكُلِّ فِرْعَوْنَ مُوسَى﴾.

نجا دہ فرموی: ﴿فَأَلْقَاهُ فِي السَّمَاءِ فَأَلْقَاهُ فِي السَّمَاءِ﴾، دہست و پیوہندو شوینکہ و تووانی
 فیرعہ ون ہہ لیانگرتہ وہ، ہہ لہ تہ کہ ہہ لیانگرتہ وہ لہ (پہمانی کون) دا، باس

ده کات که که نيزه که کانی کچه که ی فیرعون هه لیانگرتوته وه، به لأم به هه رحال هه ر چوتیکی هه لگیرابیتته وه، گرنک نه وه یه دوایی هاتوته لای هاوسه ری فیرعون، (أَلْ فِرْعَوْنَ) یانی: شوتنکه وتووانی فیرعون، نه وانهی له گه ل فیرعوندا بوون و، شوتنکه وتوووی بوون به روالهت، یان به روالهت و به په نهان، چونکه به نسبت هاوسه ری فیرعونه وه، به روالهت شوتنکه وتوووی بوو، نه گه رنا له راستیدا بروادار بووه، وه ک له سووره تی (التحریم) دا، خوی کارزان باس ده کات: ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَبِئْسَ مَا كَانَتْ تَفْعِلُ﴾ و، واته: خوا وینه ی هینایه وه بو برواداران، به نافرده تی فیرعون (نه شیفه رمووه: ﴿زَوْجَهُ فِرْعَوْنَ﴾! چونکه له گه ل نه ودا هاوکوف و جووت نه بووه، به لکو ده فهرموئ: ﴿امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ﴾، واته: نافرده تی فیرعون، کاتیک که گوتی: نه ی پهروه دگارم! له لای خوت له به هشت کوشکیکم بو دروست بکهو، له فیرعون و کرده وه که ی رزگارم بکه.

مانای وایه نافرده تی فیرعون، بروادار بووه که زور له زانایان ده لئین: ناوی ناسیا بووه (ناسیای کچی موزاحیم).

نجا ده فهرموئ: نیزیکانی فیرعون و شوتنکه وتووانی فیرعون هه لیانگرتته وه: ﴿لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَرَمًا﴾، تاکو بویمان بیتته دوژمن و مایه ی دلته نگیی.

هه لبه ته هیچ کهس به دهستی خوی دوژمن بو خوی پهیدا ناکات و، مایه ی دلته نگیی بو خوی ناره خستین، بویه زانایان ده لئین: نه م (ل) ی (لِيَكُونَ) (لام العاقبة) یه، واته: سه ره نجام وای لی دی، سه ره نجام نه و مه لوتکه یه ی هه لیده گرنه وه، ده بیتته دوژمنیان و، ده بیتته مایه ی دلته نگیی و خه فه تباریشیان و مولک و دهسته لاتی فیرعون له سه ر دهستی نه و له به ین ده چتی، ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمَزَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خٰطِئِينَ﴾، به دلنیا یه وه فیرعون و

هامان و سهر بازه‌کانیان، تاوانبار بوون، گونا‌هبار بوون که به‌و شی‌وه‌یه‌یان له به‌نوو نیس‌رائیل ده‌کرد، که مووسای عَلَيْهِ السَّلَام مه‌لو‌ت‌که له ترسی سه‌ر‌پ‌ران، خراوه‌ته سندووق‌تیکه‌وه‌و به‌ رووباری (نیل)‌دا دراوه و، دوایی هه‌ر مائی فیرعه‌ون گرتوو‌پانه‌توهه، لیره‌دا: (حَنْطِيعِينَ) یانی: له‌وه‌دا خه‌تابارو گونا‌هبارو تاوانبار بوون، که وایان له گه‌لی به‌نوو نیس‌رائیل ده‌کرد، که نه‌گه‌ر نه‌وه نه‌بووایه، هه‌چ ئافره‌تیک دئی له‌به‌ر مه‌لو‌ت‌که‌ی خۆی ناب‌تیه‌وه، بیخاته سندووقه‌وه به‌ رووباری دا‌ب‌دا، ﴿وَقَالَتْ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ﴾، ئافره‌تی فیرعه‌ون گو‌تی: مایه‌ی چاو پووینی و چاو‌گه‌شی و دل‌خۆشی منه و تۆشه، دیاره پووی دواندنی له فیرعه‌ون بووه، ﴿لَا نَقْتُلُوهُ﴾، ئنجا له‌وه‌را ده‌زانی‌ن به‌ته‌ما بوون بیکوژن، که ده‌لتی: ﴿لَا نَقْتُلُوهُ﴾، ئنجا ته‌ما‌شا بکه‌ن! خوا عَلَيْهَا چه‌ند به‌ کورت و پوختیی فیرمایستی خۆی ده‌فه‌رموئی، له جیاتی ته‌وه‌ی به‌فه‌رموئی: (وَأَرَادُوا أَنْ يَقْتُلُوهُ، فَلَمَّا أَرَادُوا أَنْ يَذْبُحُوهُ أَوْ يَقْتُلُوهُ، قَالَتْ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ: قُرْتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ)، نه‌وه‌ی پیتسی باس ناکات، چونکه که ده‌فه‌رموئی: ﴿لَا نَقْتُلُوهُ﴾، مه‌یکوژن، مانای وایه، به‌ته‌ما بوون بیکوژن، بۆیه گو‌توو‌یه‌تی: مه‌یکوژن، ﴿عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَنْجِيَهُ، وَلَدَا﴾، نیزیکه، له‌وانه‌یه سوودمان پتیکه‌یه‌نتی، یانی: گه‌وره‌ی بکه‌ین و، به‌ ختیوی بکه‌ین، نه‌ویش خزمه‌مان بکات، ﴿أَوْ نَنْجِيَهُ، وَلَدَا﴾، یاخود نه‌گه‌ر شایسته‌ بی، بیکه‌ینه کو‌ری خۆمان.

که به‌پیتی قسه‌ی کتیبه‌ میژوو‌یه‌کان، مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، دوایی وه‌ک کو‌ری فیرعه‌ون ناسراوه و، پتی گو‌تراوه: مووسای کو‌ری فیرعه‌ون (موسى ابنُ فِرْعَوْنَ)، هه‌ندی‌کیشیان ده‌لین: به‌و شی‌وه‌یه نه‌ناسراوه، به‌ هه‌ر حال ئافره‌ته‌که‌ی فیرعه‌ون، ده‌لتی: یان نه‌وه‌تا سوودمان پتیده‌گه‌یه‌نتی، ده‌یکه‌ینه خزمه‌تکار‌یک و به‌رده‌ستیک، یاخود: نه‌گه‌ر شایسته‌ بی، ده‌یکه‌ینه کو‌ری خۆمان، ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، له‌ حال‌یکدا نه‌وه‌یان ده‌گوت که هه‌ستیان نه‌ده‌کرد، که دوایی نه‌و مووسایه ده‌بیته‌ هۆی سه‌ر به‌ فه‌تاره‌ت چوونی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌ته‌کی.

هه‌بته تافره ته‌که‌ی فیرعه‌ون (ناسیا)، یان هه‌ر ناویکی دیکه‌ی بوو بی (خوا لینی رازی بی) که به‌کیک بووه له برواداران، ناوا مووسای حه‌واندۆته‌وه‌و په‌نای داوه‌و پاراستووێتی، به‌لام بابزاین هه‌والی دایکی مووسا چیه؟! ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَرْمُوسَٰنَ فَرِيحًا﴾، هۆشی دایکی مووساش ﷺ به تال بوو، خالی بوو، هۆشی له‌لا نه‌ما، (فُؤَادُ) لیره‌دا به مانای عه‌قله، هیچ گومانی تیدانیه، چونکه خوا ﷺ دوایی باسی دل (قلب) یش ده‌کات، نجا نه‌میینوه تویره‌وه‌وانی قورشان که دوایی له مه‌سه‌له گرنگه‌کاندا زیاتر نه‌وه باس ده‌که‌م، نامازه‌یان به‌وه کرد بی، بۆچی پێشن ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَرْمُوسَٰنَ فَرِيحًا﴾، به‌لام دوایی ده‌فه‌رموی: ﴿لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَّ قَلْبَهَا﴾؟

که‌واته: (قلب) شتیکه‌و (فؤاد) یش شتیکی دیکه‌یه (فؤاد) شوینی بیرو هۆشه‌و (قلب) یش شوینی سۆز هه‌ست و نه‌ست و بریارو ئیراده‌یه، بۆیه (فؤاد) ی دایکی مووسا واته: عه‌قل و هۆشه‌که‌ی، خالی بوته‌وه له بیرکردنه‌وه، وه‌ک گوتراوه: هۆشم له‌لا نه‌ما، یانی: له هه‌ر بیریک جگه له بیرکردنه‌وه‌ی له سه‌لامه‌تی مووسا ﷺ، عه‌قل و هۆشی خالی بوو، له هه‌موو شتیک جگه له بیرکردنه‌وه له مووسا ﷺ، ﴿إِنْ كَادَتْ لَتُبْدَىٰ بِهِ﴾، نزیك بوو ده‌ربیری، واته: نه‌و دلته‌نگی و ناره‌حه‌تییه‌ی ده‌ربیری، ﴿لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَّ قَلْبَهَا﴾، نه‌گه‌ر دلیمان نه‌به‌ستبایه، یانی: نه‌گه‌ر دلیمان نه‌به‌ستبایه، ده‌ریده‌بری، که‌واته: نه‌و (قلب) ی خوا به‌ستووێتی و به‌هیزی کردوه، جیا به‌ له‌و (فؤاد) ی که له هه‌موو جوړه بیرکردنه‌وه‌یه‌ک به‌تال بووه‌و، خالی بوته‌وه، جگه له بیرکردنه‌وه له مووسا ﷺ و هۆشی له‌لا نه‌ماوه، ﴿لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، دلیمان به‌ست و به‌هیزمان کرد، تا‌کو له برواداران بی، برواداران ده‌بی دلیمان به‌هیزی بی، له به‌رابه‌ر به‌لا و مووسیبه‌ت و ناره‌حه‌تییه‌کاندا که دینه‌ ریان.

﴿وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّبِي﴾، دایکی مووسا ﷺ به خوشکه‌که‌ی مووسای گوت: شوینی بکه‌وه، سۆراغی بکه، ﴿فَصُرَّتْ بِهٖ عَنْ جُحِبٍ﴾، له دووره‌وه

چاوی پیکهوت، که تابووته که بیان گرتوته وه، ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، به لأم نهوان ههستیان پتی نه کرد، که نهوه خوشکه کهی مووسا په یسه رو سؤراغی ده کات و به دوایدا هاتوه، ﴿وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ﴾، پیشتریش هه موو شیرده ره کا همان، لی قه دهغه کردبوون.

لیردها مه بهست له: (حَرَمْنَا) چه رامکردنی ته کوینییه، نهک ته شریعی، واته: وامان کرد بوو که مووسا عليه السلام مه مکی هیچ شیرده ریک نه گرتی، (الْمَرَاضِعَ) کوی (مُرْضَعَة) یه، واته: نافرتهی شیردهر، پیشتر لیمان قه دهغه کرد بوو، مه مکی هیچ شیرده ریک مژی، دیاره مووسا عليه السلام هه چریکاندوو به تی و وهک مه لؤتکه هاواری کرده و، زیراندوو به تی، چونکه برسیی بووه، هه چه ند دایه نیان بو هیناوه و شیرده ریان بو هیناوه، مه مکی که سی نه گرتوه، خوشکه کهی مووساش، نه یاناناسیوه له وی، که ده چتی: نهوه مند الیک ده چریکتی و ده زیریتی و مه مکی هیچ نافرته تیک ناگرتی!

﴿فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُمْ نَصِيحَةٌ﴾، گوتی: تایا کهس و کارو خاوه نانی مائیکتان پیشان بدهم، که نهوه مه لؤتکه به تان بو وه نه ستو بگرن و بوشی دلسوز بن؟ له ته فسیره کانداه لیتن: گوتیان: چون ده زانی دلسوزن و، چون بهو مالهت زانی؟ تو په نگه نیزیکی نهو بی! به لأم خوی تاک و پاک ناماژهی پتی نه کرده، به هه حال ته ویش په نگه له گه ل دهسته خوشکان چوو بی، یان وهک یهک لهو نافرته تانه چوو، که بلتی: با بزاین داخو مه مکی ته ویش ده گرتی، ناگرتی؟ دیاریش نیه داخو نهوه خوشکهی مووسا، هاوسه ری هه بووه، یان هه کچ بووه و له مائی بابی بووه؟ گرنگ نهوه به نهوه پیشنیا به یان بو ده کات و، سه ره نجام نهوانیش پیشنیا به کهی وهرده گرن، هه تا له ته فسیره کانداه لیتن: گوتی: نافرته تیکم پتی شک دتی، هینده بوئغو شه و هینده باوهش خو شه، هه مند الیک مه مکی بگرتی، شیرری ده خوات، ده لیتن: بؤمان بانگ بکه، ته ویش ده چتی دایکی بانگ ده کات، به لأم نازانن که دایکیه تی و،

مه مکی وی ده گری، ﴿فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمَمِهِ﴾، نجا کیرامانه وه بو لای دایکی، ﴿كَيْ
 نَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ﴾، بو نه وهی دلخوش بن و خه مبار نه بن، ﴿وَلَتَعْلَمَنَّ
 أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾، ههروه ها بو ته وهی بزائن: به تبتی خوا تبتی راسته، که
 فه رمووی: ﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾، ﴿وَلِيَكُنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا
 يَعْلَمُونَ﴾، به لام زوربهی خه لک نازانن، که به تبتنه کانی خوا تبتی هیج په رچیک
 نیه، له ربتاندا و، دبتنه دی به ته واویسی.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

نیلھام کردنی خوا ﷻ بو دایکی مووسا ﷺ که شیر ی پییدات و، هه ر کات مه ترسی لئی هه بوو، بیخاته رووباری نیله وهو، دننیاش بی که سه لامهت و سه رفراز ده بی و، هه لگیرانه وهی له لایه ن مائی فیرعه ونه وهو، ریگر بوونی هاوسه ری فیرعه ون له کوشتنی:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَاذًا حَفَّتْ عَلَيْهِ فَكَالِقَبِ فِي الْأَيْمِ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّهُ عِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ قَالَ لَقَطَعُ مِنْهُ لَآلَ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خٰطِطِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

(١) - ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ ﴾، سروشمان بو لای دایکی مووسا کرد، (أوحینا)، (أی: أَلْهَمْنَا)، واته: خوربه مان بو کرد، نیلھامان بو کرد، (وَالْإِلْهَامُ: يُوجَدُ عِنْدَهُ مِنْ انبِرَاحِ الصُّدْرِ مَا يُحَقِّقُ أَنَّهُ خَاطِرٌ مِنَ الْوَارِدَاتِ الْإِلَهِيَّةِ)، نیلھامیش له کاتیکدا که دیته دلئ مرؤفه وهو، مرؤف سینهی بو گوشاد ده بی و، دلئ بوئ ناسووده ده بی، ده زانی که نه وه له خوی په رستراوه وه هانوه، نه که رنا وه ک چۆن خوتخوته و وه سو سه ی شه یتان دیته نیو دلّه وه، نیلھامی فریشتانیش دیته نیو دلّه وه، به لأم مرؤف چۆنیان جیا ده کاته وه؟ نه هلی نیمان نه وه جیا ده که نه وه، نیلھامیش بو لای خه لکی باش و نه هلی ته قوا و نیمان ده کرئ، هه ر وه ک خوتخوته ی شه یتانه کانیش، زیاتر بو نه هلی کوفر و گونا و تاوان ده چئ، واته: خوربه و نیلھامان کرد بو لای دایکی مووسا ﷺ:

۲- ﴿ اَنْ اَرْضِعِهٖ ﴾، که شیرى پيئده، ﴿ اَنْ اَرْضِعِهٖ ﴾، روونكر دندهوى ﴿ وَاَوْحَيْنَا ﴾ به، خورپه و ئيلهامه كه نهوه بوو كه شيرى پيئ بده، واته: ماوه بهك شيرى پيئده، له (په يمانى كون) دا، ده لئ: ماوهى سن مانگان شيرى پيئداه.

۳- ﴿ فَاِذَا خَفَّتْ عَلَيْهِ ﴾، ههر كات مه ترسييت لئى هه بوو، يانى: مه ترسييت لئى هه بوو، پيئى بزائرى.

۴- ﴿ فَكَلَّمِيْهِ فِى الْبَرِّ ﴾، فر پيئده ئيو ناوه زوره كه وه، (الْبَرِّ) واته: ناوى زور، به ماناى ده ريش دئى و، به ماناى رووبارىكى گه وره ش دئى، كه به دلئيايى لئره دا مه به ستى پيئ رووبارى نيله، لئره دا ده فرموى: به كسه فر پيئده ئيو رووباره كه وه، به لام له سوورتهى (طه) دا، وهك پيئشتر باسما ن كرد، ده فرموى: ﴿ اَنْ اَقْدِرِيْهِ فِى الْاَنْبُوتِ فَاَقْدِرِيْهِ فِى الْبَرِّ ﴾ طه، فر پيئده ئيو صنوو قتيكه وهو، صنوو قه كه فر پيئده ئيو ناوه كه وه، يانى: ههر نه گهر ته ماشاى تيئه بكه ين، واى لئ وهر ده گيرئى كه ههر به رووتى و مه لوئتكه يى بيخاته ئيو ناوه كه وه! به لام به هوى سوورتهى (طه) وه ده زانين كه: بيخه صنوو قتيكه وه (تابووتتيكه وه) و دوايى تابووته كه بخه ئيو ناوه كه، بو نه وهى نه خنكن.

۵- ﴿ وَلَا تَخَافِ وَلَا تَحْزَنِ ﴾، مه ترسى و خه مباريش مه به، واته: بو داهاتوو مه ترسى و، خه ميش له رابردوو مه خو.

۶- ﴿ اِنَّا رَادُّوْهُ اِلَيْكَ ﴾، بيكومان تيمه گيره ره وهى نه وين بو لاي تو، كه واته: دلئيا به كه به سه لامه تىي دئته وه بو لات.

۷- ﴿ وَجَاعَلُوْهُ مِنْ اَمْرَسَلِكِ ﴾، سه ربارى نه وهش: ده شيگي تيرين به به كييك له په وانه كراوان و پيغه به ران.

۸- ﴿ فَالْقَطْمُرُ مَالٌ فَرَعَوْنُ ﴾، نئجا نيزيكانى فيرعه ون، شوئنگه و تووانى فيرعه ون، هه لئانكر ته وه، كه دياره مالى و منداله كه شى ههر له شوئنگه و تووانى بوون، جگه له هاوسه ره كهى، هاوسه ره كه شى ئايا كه نكتئ ئيمانى هئناوه؟ وا دياره دواتر كه مووسا الْحَبِيْبُ.

گەرە بوو، ئىمانى ھېناو، ئەگەرنا ئەۋىش (ئۇنەكەشى) ئەو كاتە ھەر لە شوئىنكە وتووان و نىزىكانى فىرعەون بوو.

(الْقَطُّ: تَنَاوَل الشَّيْءَ الْمُلْقَى عَلَى الْأَرْضِ)، (لَقَطَ) بىرىتتە لەوھى شتىك كە لەسەر زەۋى كە وتو، ھەلىگىرەو، (التَّقَاطُ) بىش (إِفْتَعَالَ) ە، لە (لَقَطَ)، واتە: ھەلىگىرەتە ۋەبەك كە جوړىك لە مشوورخۇرىي و بەتەنگەو بوون و بە خەمەو بوونى تېدا بى، كىشى (إِفْتَعَالَ) دەلالەت لەسەر ئەو دەكات.

۹- ﴿لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا﴾، نىزىكانى فىرعەون، شوئىنكە وتووانى فىرعەون ھەلىانگىرەتە: تاكو بۇيان بىي بە دوژمن و دلئەنگىي، واتە: بۇيان بىيئە دوژمن و بۇشان بىيئە ماھى دلئەنگىي، (وَحَزَنًا) بە (حُزْنًا) بىش خوئندراوھ تەو، پىسپۇرانى زمان لىرەدا دلئەن: ((ل)، (لىكون)، (لام العلة أو لام العاقبة، فُشِبَتِ الْعَاقِبَةُ بِالْعِلَّةِ أَي: اسْتَعِيرَ الْحَرْفُ تَبَعًا لِاسْتِعَارَةِ مَعْنَاهُ)، لەبەر ئەوھى سەرەنجامى ھەلىگىرەتە ۋەى مووسا ﷺ ئەوھى كە دوايى بۇ فىرعەون و نىزىكانى دەبىئە دوژمن و، دەبىئە ماھى دلئەنگىيان، نىجا (ل) ى سەر (لِيَكُونَ لَهُمْ)، (ل) ى ھۆكارە، يان ھى سەرەنجامەو شوپىتەراو، بە ھۆكارەو، واتە: پىيئە بۇ ھۆكارو خوازراوھ تەو بۇ سەرەنجام، يان پىيئە بۇ سەرەنجامەو خوازراوھ تەو بۇ ھۆكار، بۇيەش مانايەكەى وايە، چونكە سەرەنجامەكەى بەو شىۋە دەبى، ئەگەرنا ئەوان مەبەستيان ئەو نەبوو، دوژمن بۇ خۇيان پەيدا بىكەن، ھىچ عاقىيىك شتى وا ناكات.

۱۰- ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَخُودَهُمَا كَانُوا خٰطِئِينَ﴾، واتە: بە دلئىايەوھ فىرعەون و ھامان و سەربازە كانيان، تاوانبار بوون. سەربازە كانيان، واتە: ھەموو ئەوانەى لەگەلىاندا بوون، دەست و پىۋەندىيان بوون و، ھاوكارو پشتگىريان بوون، خەلك و گەلەكە كە لەگەلىان بوون، ئەوانە ھەموويان تاوانبار بوون.

(خَاطِيءٌ: إِسْمُ الْفَاعِلِ) ە، لە (خَطِئَ) ۋەك (فَرِحَ)، (خَطِئَ) واتە: گوناھى كرد، بەلام (أَخْطَأَ) يانى: بە ھەلەدا چوو، دەفەرموتى: ھەموويان تاوانبار بوون، چونكە

به هوی تاوانی نهوانهوه، دابکی موسا عليه السلام ناچار بووه، بیخاته صندوقیکهوه فری بداته تپو پووباری نیلهوه.

(۱۱) ﴿ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ ﴾، نافرتهکهی فیرعهون، گوتی: مایهی چاوهگشیی و دلخوشییه بو منیش و بو توش.

(۱۲) ﴿ لَا تَقْتُلُوهُ ﴾، مهیکوزن، لیرهدها به راناوی (کو) فیرعهون ددهوتتی: مهیکوزن، واته: تو مهیکوزه، به لام راناوی کووی بو فیرعهون به کارهیتاوه، وهک عادهق دویتزانی حوکمرانان و، فیرعهونیش به تهما بووه بیکوژی.

(۱۳) ﴿ عَسَىٰ أَنْ يَفْعَنَّا ﴾، رهنکه، نیزیکه که سوودمان پییگهینهنی.

(۱۴) ﴿ أَوْ نَسَخْذُهُ، وَلَدَا ﴾، یاخود بیکتیرین به رولهو بیکهین به کوری خویمان، یانی: یان دهیکهینه خرمهتکار، یان دهیکهینه کوری خویمان، نهگه ر شایسته بی.

(۱۵) ﴿ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴾، کاتیک نهو پراویزهیان کرد، کاتیک نافرتهق فیرعهون نهو پیتینارهی کرد، که ههستیان نهدهکرد دواپی سهرهنجام چی لی دتی، ههستیان نهدهکرد، بهودی که خوا عليه السلام نهخشه و بهرنامهی تایهتیی خووی ههیه، که نهو موسایه نهک ههر نابی بکوژی، به لکو دهی خوشتان بهختوی بکن، به دهستی خوستان و، دواپیش کو تایی به خراپه و ستهمی تیوهش دتی، ههر لهسه ر دهستی وی!

عهبدولای کوری عهباس (خوا لیتان رازیبی) ددهرموی: ﴿ وَالَّذِي يُخَلِّفُ بِهِ لَوْ أَقْرَ فِرْعَوْنَ أَنْ يَكُونَ لَهُ فُرَّةٌ عَيْنٍ كَمَا أَقْرَتِ، لَهَذَاهُ اللَّهُ بِهِ، كَمَا هَدَىٰ بِهِ امْرَأَتَهُ وَلَكِنْ حَرَمَهُ ذَلِكَ ﴾^(۱).

واته: سویتد بهو زاتهی سویتدی پی دهخوری، نهگه ر فیرعهونیش دانسی بهوهدها هیتابایه، که بو بیته مایهی چاوهگشیی و دلخوشییه وهک نافرتهکهی، دانسی بهوهدها هیتا، خوا عليه السلام وهک چو نافرتهکهی بههوی موساوه خسته سه ر

پڑی راست، فیرعه ونیشی ده خسته سهر پڑی راست، به لام خوا بی به شی کرد، له وه.

چونکه ناوا گه شینانه ته ماشای تهو مندالهی نه کرد.

(الْقُرْطُبِي) له (الْأَصْمَعِي) هوه شتیک ده گپرتته وه، ده لئ: گویم له کچیکسی ته عرابیسی بوو، شیعیکی ده گوت^(۱):

سَأْتَفِرُّ لِلَّهِ لِذَنْبِي كَمَا
كُنْتُ إِنْسَانًا يَغْتَابِرُ حَلِيهِ
مِثْلَ الْغَزَالِ نَاعِمًا فِي ذُلِّهِ
فَانْتَصَفَ اللَّيْلَ وَ لَمْ أَصِلْهُ

فَقُلْتُ: فَاتْلِكِ اللَّهُ مَا أَفْصَحَكَ!

فَقَالَتْ: أَوْ يُعَدُّ هَذَا فَصَاحَةً مَعَ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَاِذًا خِفَتْ عَلَيْهِ فَاتَّقِيهِ فِي الْيَمْرِ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَىٰ يَدَيْهِ وَيَجْعَلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾

فَجَمَعَ فِي آيَةٍ وَاحِدَةٍ، بَيْنَ أَمْرَيْنِ، وَنَهْيَيْنِ، وَخَيْرَيْنِ، وَبَشَارَتَيْنِ.

ته صمه عیبی ده لئ: گویم له کچیکسی عه ره بی خپله کیسی بوو، شیعی ده گوت، شیعه ده کی ده لئ:

داوای لیبوردن ده کهم بۆ هه موو گونا هه کهم مروفتیکم ماچ کرد بی نه وهی بۆم هه لال بی

ده تگوت ناسکه له نهر میی و ناسکیی و نازیدا شهو به نیوهیسی بوو، به لام ههر پئی نه گه بیستم

ده لئ گوتم: خوا بتکوژی چهند زمان پاراوی!

نه‌ویش گوتی: نایا نه‌و شیعره‌ی من به زمان پاراویسی داده‌نری، له‌گه‌ل
 فه‌رمووده‌ی خوا‌ی به‌رزدا که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِمْرَأَتِ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ
 فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ
 الْمُرْسَلِينَ ﴾. له‌به‌ک نایه‌تدا خوا‌ی ﴿﴾ دوو فه‌رمان و، دوو فه‌ده‌غه و، دوو هه‌وال و،
 دوو موژده‌ی، یتکه‌وه کۆکردوونه‌وه؟!

﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِمْرَأَتِ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ﴾. نه‌وه فه‌رمانه، ﴿ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ ﴾،
 نه‌وه‌ش فه‌رمانه ﴿ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ﴾، هه‌ردووکیان یتگرین: مه‌ترسن و دلته‌نک
 مه‌به، ﴿ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾. نه‌م دووه‌ش هه‌ردووکیان
 هه‌والن و موژده‌شن.

مهسه لهی دووهم:

بئی هۆش و گۆش بوونی دایکی موسا عليه السلام له تاوی کۆرپه کههی و، دۆ بههیز کرانی له لایهن خواوه عليه السلام و، ناردنی خوشکه کههی موسا عليه السلام به دوایدا بۆ سۆراگردنی و، پێشنیارکردنی خوشکه کههی بۆ مائی فیرعهون، که ماتیکی باش و داسۆزی پئی شک دئی، بۆ بهختیوکردنی ئهو مه لۆتکه یه که مه مکی هیچ شیرده ریک ناگری:

خوا عليه السلام دهفه رموی: ﴿ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَرِغًا ۚ إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ ۚ لَوْلَا أَن رَّبَّنَا عَلَّمَهَا لِكَوَتْ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّبِي فَبَصَّرَتْ بِهِ ۚ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾ وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَصِيبٌ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ آتِيهِ ۚ كَىٰ نَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۚ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ ۝

شیکردنهوی ئهم ئایه تانه، له سازده برگه دا:

١- ﴿ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَرِغًا ۚ ۝﴾ عه قلی دایکی موسا عليه السلام خالی و به تال بوو، بۆش بوو، دواتر باسێک ده که بن، لهو باره وه که (فؤاد) له قورئاندا به مانای عه قلی دئی، پێشتریش ههر باسمان کردوه، که (قلب) به مانای دۆ دئی و، ئهو دووانه به بهک مانا نین، واته: وشهی هاو واتا (مترادف) نین، به لکو لیک جیان، لێردا که دهفه رموی: ﴿ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَرِغًا ۚ ۝﴾ واته: دایکی موسا عليه السلام هۆشی له لای خۆی نه ما، چونکه ودهختیک عه قلی، خالی ده بن له بیرکردنه وه و هۆش و گۆش، ئه وه له دوو حالان دایه، یان به دوو شیوه یه:

أ- یان له بهر ئه وه یه که زۆر خهفه تباره و زۆر ترساوه و، هه موو سه رنج و فیکری که وتوته سه ر ئهو شته ی لئی ده ترسن، یا خود خه می بۆ داگرتوه.

ب- یا خود به هوی نه و هودیه که توانای بیرکردنه و هوی نه ماود، توانای نه وه که زانراوه کان له عقی خویدا کۆ بکاته وه، نه و توانایه ی نه ماود.

که نه مه ش وه ک نه و فه رمایشته ی خویا پهروه ردگاره، که له سووره تی (إبراهیم) دا، ده فه رموی: ﴿وَأَقْبَدْتُمْ هَوَاءَ﴾، ﴿أَقْبَدَ﴾ کوی (فُؤَاد)، باسی حاله تی کافر ده کان ده کات له رۆزی دواییدا، ده فه رموی: ﴿وَأَقْبَدْتُمْ هَوَاءَ﴾، عه قله کانیا ن بوش بوون، (هَوَاءَ) یانی: بوش (فَارِعَ)، (الزَّمْخَشَرِي) ناوا ته عبیر له م رسته قورناییه ده کات، ده لئ: ﴿لَمَّا سَمِعَتْ بِوَفُوْعِهِ فِي يَدِ فِرْعَوْنَ، طَارَ عَقْلُهَا لَمَّا دَهَمَهَا مِنْ قَرْطِ الْبَجْرِعِ﴾، واته: کاتیک دایکی مووسا بیستی که وتوته دهستی فیرعه ون، عه قلی فیری به هوی نه و هه موو ناره حه تیه وه که به سه ریدا هات. نه مه واتایه کی نه و رسته قورناییه یه:

هه ندی کیش گوتوو یانه: ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِعًا﴾، واته: (أَصْبَحَ عَقْلُهَا فَارِعًا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا ذِكْرَ مُوسَىٰ)، واته: عه قلی له هه موو شتیک خالی و بوش بوو، جگه له بیرکردنه وه له مووسا.

٢- ﴿إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ﴾، نیزیک بوو ناشکرای بکات، یانی: (كَادَتْ تُبْدِيهِ)، نیزیک بوو ده ری بخت، ننجا لیره دا وشه ی: (تُبْدِيهِ: ضَمَّنْ مَعْنَى تَبُوخٍ لَدَا عُنْيٍ بِالْبَاءِ)، وشه ی (بَدَا، يُبْدُو) بۆ خوی تپه ر ده کات، بۆ به رکار (مَفْعُولُ بِهِ) پتویستی به پیتیکی دیکه نیه، (بَدَا) ده رکه وت، (أَبْدَاهُ) ده ریخت، که واته: ده گونجا بغه رموی: (إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيهِ) نیزیک بوو ده ریخت، به لأم بۆچی به (بِهِ) تپه ری کردوه بۆ به رکار (مَفْعُولُ بِهِ)؛ بۆ نه وه ی مانای (تَبُوخٍ) ی بیته نیو، واته: (إِنْ كَادَتْ لَتَبُوخٍ بِهِ) نیزیک بوو که ده رپیری و ناشکرای بکات، ننجا نه م راناود (بِهِ) ده چپته وه بۆ شتیک که به سیاق و سه لبقه ده زانری، یانی: (إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِالْمَوْضُوعِ)، واته: خه ریک بوو بابه ته که ناشکرا بکات، یا خود ده چپته وه بۆ مووسا، نیزیک بوو که مووسا ناشکرا بکات، که نه و مه لوتکه یه هی نه وه، یان هاوار بکات، بلئ: کۆبه که م رۆ، دوایی ده رکه وئ که نه و مه لوتکه یه که له و تابووته دایه و گیراوه ته وه، کۆبه ی نه و نا فره ته به.

۳- ﴿لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَّ قَلْبَهَا﴾، نه گهر دلیمان به هیز نه کردبایه، دلیمان نه به ستبایه، (لَوْلَا) لیره دا (حَرْفِ امْتِنَاعٍ لَوْجُودٍ)، پیتی نه بوونی شتیکه له بهر بوونی شتیکی دیکه، یانی: له بهر نه وهی خوا ﴿عَلَّ﴾ دلّی به ستوه، بویه دایکی موسا ﷺ هه واله که ی ناشکرا نه کرده، یان باسی موسای ناشکرا نه کرده.

ننجا لیره به ناشکرا دیاره که (فُؤَادٍ) جیایه له (قَلْبٍ)، (فُؤَادٍ) شوینی بیرکردنه وهیه، چه قی بیرکردنه وهه و هۆش و خولیا، به لأم (قَلْبٍ) شوینی بریارو نیراده و خۆشویستن و ره فزکردنه، چونکه خوا ﴿عَلَّ﴾ دلّی دایکی موسای به هیز کرده، بۆ نه وهی عه قلی کۆنترۆل بکات، که واته: دلّ چه قی نیراده و ویست و بریاردانه، به لأم (فُؤَادٍ) چه قی بیرکردنه وهیه، خوا ﴿عَلَّ﴾ ده فهرموئ: عه قلی دایکی موسای بۆش و خالی بوو، خهریک بوو، ده ریخات و ناشکرای بکات، نه گهر تیمه دلیمان به هیز نه کردبایه.

ننجا پیتی (عَلَّ) که خراوه ته سه ر (قَلْبٍ): ﴿رَبَّنَا عَلَّ قَلْبَهَا﴾، نه ویش دیسان ده گونجا خوا ﴿عَلَّ﴾ بفرموئ: (رَبَّنَا)، واته: (رَبَّنَا قَلْبَهَا)، دلیمان به ست، به لأم: ﴿رَبَّنَا عَلَّ قَلْبَهَا﴾، نه م (عَلَّ) یه و اتاکه ی به هیز تر ده کات، یانی: ده ستمان به سه ر دلّی داگرت، که هیچی لی نه چینه ده رو نه و دلّه به هیز بئ، تاکو عه قلیشی کۆنترۆل بکات و هیچ شتیکی نه درکنئی، (الرُّبُطُ: التَّوْبُخُ عَنْ أَنْ يَضَعَفَ)، (رَبُّط) به هیز کردنه له به رانه ر بیهیزیدا.

۴- ﴿لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، بۆ نه وهی دایکی موسا ﷺ له برواداران بئ، (ل) بۆ (تَعْلِيلٌ)، بویه دلیمان به ست و به هیز کرد، تاکو له برواداران تیرو ته و او بئ، چونکه برواداران تیرو ته و او، خویان زیاتر کۆنترۆل ده کن، عه قلیان و دلیان و زمانیان، هیچ شتیکی نالین مایه ی زیان بئ، چ له دنیا و چ له دواپوژدا.

۵- ﴿وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ - فَصِيحَةٍ﴾، به خوشکه که یشی گوت: سؤراغی بکه، شوینی بکه وه، دایکی موسا له که ل نه وه شدا که هۆش و گوژی له لا نه ماوه، به لأم له بهر نه وهی خوا

﴿ذَلَىٰ بِهِمْزٌ كَرْدُوهُ، كُونْتَرُولَىٰ خَوَىٰ لَه دَه سَت نَه دَاوَه، بُوِيَه بَه خَوْشَكَه كَهَى گوت، بَه خَوْشَكَى مَووسَايَ ﷺ﴾ گوت: (فُصِيَه) سَوْرَاغَى بَكَه، شَوِيَتَى بَكَه وَه، بَه دَوَايِدَا بَجُو، چَوَنَكَه (الْقَصُّ: اِتْبَاعُ الْاَثَرِ)، (قَصٌّ) بَرِيَتِيَه لَه شَوِيَتَكَه وَتَنَى شَوِيَتَنَه وَار، وَاتَه: بَه دَوَايِدَا بَجُو وَ بَرَاَنَه چَى لَى دَى، نَه وَ مَه لَوْتَكَه يَه كَه خَسْتَوَمَانَه تَه نَه وَ صَدُووقَه وَه؟!.

٦- ﴿فَبَصَّرْتَهُ بِهٖ عَن جُنْبٍ﴾، لَه دَوورَه وَه بَه دَى كَرْد، چَاوَى لَى بُوو، كَه بَه دَوَايِدَا چَوو، بَه دَوَايِ تَابُووتَه كَه دَا، كَه نَاوَه كَه بَر دَوُوِيَه تَى نَه وِش وَرَدَه وَرَدَه سَوْرَاغِ وَ پَه يَسَه رَى كَرْدَوَه.

(عَن جُنْبٍ: عَن بُعْدٍ)، لَه دَوورَه وَه، (بَصَّرَ يَه) لَه (أَبْصَرَ) مَانَا كَهَى بَه هِيَزْتَرَه، كَه دَه فَه رَمُوِيَتَى: (فَبَصَّرْتَهُ يَه)، نَه وِش دِيَسَان دَه گُونَجَا بَفَه رَمُوِيَتَى: (بَصَّرْتَهُ)، يَانَى: (رَأَتْهُ)، بَه لَام نَه م (ب) يَه مَانَا كَهَى بَه هِيَز دَه كَات، لَه وَ رُووَه وَه كَه نَه گَه رَه كَه سِيَك شَتِيَك بِيِنِيَتِ وَ زَوْرِيَش جِيَتَى گَرَنِيَكِي وَ بَايَه خ پِيْدَانَى بَى، نَه وَ (ب) يَه، نَه وَ مَانَا يَه دَه گَه يَه نَى.

٧- ﴿وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، بِن نَه وَهَى نَه وَان هَه سَت پِن بَكَن، نَه وَان كِيِن؟ دِيَارَه نِيَزِي_KAN وَ شَوِيَتَكَه وَتَوَا نَى فِيرَه وَنَن، وَاتَه: بِن نَه وَهَى نَه وَان هَه سَت پِن بَكَن، كَه نَه وَ خَوْشَكَهَى مَووسَا ﷺ سَوْرَاغَى دَه كَات وَ پَه يَسَه رَى دَه كَات وَ بَه دَوَايِدَا دَه چِن، نَه وَان هَه سَتِيَان بَه وَه نَه كَرْد كَه نَه وَه چَاوَدِيَرِي دَه كَات.

٨- ﴿وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ﴾، پِيَشْتَرِيَش شِيرَه دَرَه كَاغَا نَى قَه دَه غَه كَرْد بُوون، (وَحَرَمْنَا) يَانَى: (مَنْعًا) لِيَزَه دَا مَه بَه سَت لَه قَه دَه غَه كَرْدَن، قَه دَه غَه كَرْدَن وَ نَه هِيَشْتَتَى تَه كُوِنِيَسِيَه، نَه كَه تَه شَرِيَعِي، وَاتَه: وَامَان كَرْد كَه شِيرَه دَرَه كَانَى لَى قَه دَه غَه بَكَه يِن وَ مَه مَكَى هِيَج زِيَنِيَكَى شِيرَه دَه نَه مَزَى، تَاكُو بَه نَاچَارِي بِيَكِيَرَنَه وَه وَ بَكَه رِيَتَه وَه بُو لَى دَايِكَى خَوَى.

٩- ﴿فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ﴾، (خَوْشَكَى مَووسَا ﷺ) گوتى: نَايَا مَا نِيَكْتَان پِيَشَان بَدَه م بُوَتَان وَه نَه سَتُو بَكَرَن؟ لِيَزَه دِيَار نِيَه، دَاخُو خَوْشَكَى مَووسَا بَه كِيَتَى گوتَه؟ بَه لَام پِيَشْتَر كَه دَه لَى: ﴿وَقَالَتِ أُمْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي

وَلَكَّ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَسْتَحِذَهُ، وَلَدَا ۖ، که واته: دیاره خوشکی مووسا به نافرته ته که ی فیرعه ونی گوتوه، به وانه ش که له ددوری بوون، قهره واش و کاردکهر، دیاره شازنیک کومه لیک نافرته ی ههر له دهورن، یاخود رانای کۆ (جمع) ی بو به کارهیتناوه، وه ک ریز لیگرتن، واته: به نافرته ته که ی فیرعه ونی، گوت: یاخود به دهوروبه ره که ی گوت: نایا خاوه ن مالیکتان، یاخود که سانی مالیکتان پیشان بدهم، که بو تیوه ی وه نه ستۆ بگرن و مشووری لی بخۆن، نهم (ف) ی سهر (فَمَالَتْ) (فَصِيحَةٌ)، یانی: چهند قسه به کی پیشتر ده گه یه ننی (تَفْصِيحٌ عَمَّا قَبْلَهَا)، واته: خوشکه که ی مووسا وای دهرخست، که هه روا رپه ویوی به لایاندا تپه رپوه و، کاتیک نه وه شیگوتوه، که له نیو خه لکدا بلا بو تپه وه: نه وانه ده یانه وی دایه نیک ی بو په یدا بکه ن، خه فتانی شیرده رکی بو ده کن، نه ویش وای پیشان داوه، که منیش ههر به دهم تیوه وه هاتووم، بیستوومه ده تانه وی دایه نیک، شیرده رکی بو په یدا بکه ن، نجا من که س و کاری مائیکم پی شک دی، یان: زنی مائیکم پی شک دی، که بو تان وه نه ستۆ بگرن، (يَكْفُلُوهُ لَكُمْ): (يَتَعَمَّدُونَ بِحِفْظِهِ وَ اِرْضَاعِهِ)، په یمان بدن که ههم بیباریزن و، ههم شیریشی پی بدن.

۱۰- ﴿وَهُمْ لَهُمْ نَصِيحُونَ﴾، نه وان بووشی دلسۆز، وه ک زورچار گوتوو مانه: (نصح)، یانی: دلسۆزی و به خه مه وه بوون و به ته نگه وه بوون، نجا لیره دا به ناشکرا دیاره که (نصح) یانی: دلسۆزی، نه گه رنا نامۆزگاری چی بکه ن، هی مه لۆتکه؟ نا، یانی: بوی دلسۆز، نجا نهم ته عبیره: ﴿وَهُمْ لَهُمْ نَصِيحُونَ﴾، یانی: نه وانه عاده تیان وایه، که ههر مندالیک وه نه ستۆ بگرن و مشووری لی بخۆن و به ختوی بکه ن، بوی دلسۆز، ههر عاده تیان دلسۆزیه له به ختو کردنی مندالدا، نجا له ته فسیره کاند - وه ک پیشتریش نامازه م پتدا - هه ندیک له زانایان له خه یاللدانی خویاندا هه ندیک شتیا ن داهیتناوه بو وینه: فیرعه ونیه کان، گوتیان: نجا تو چۆن، ده زانی بوی دلسۆز: یان گوتیان: چۆن نه و مالته پی شک دی؟ تۆش په نگه له وان بی! به لأم تابه ته که نامازه ی به و شتانه نه کردوه.

۱۱- ﴿فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ آتِيهِ﴾ نجا گپرامانه وه بو لای دایکی. له سوورته تی (طه) دا، ده فهرموی: ﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ اٰمِكَ﴾، چونکه له وی بو مووسای ده گپریته وه، واته: تۆمان

گیرایه‌وه به له‌ؤتکه‌یی بۆ لای دایکت، به‌لام لیره‌دا نه‌صلی به‌سه‌رها‌ته‌که‌یه: مووسا مان گیرایه‌وه بۆ لای دایکی.

(۱۲) ﴿كَيْ نَفَّرَ عَنْهَا﴾، تاكو دایکی دلخوش بێ، چاوی گه‌ش بێ.

(۱۳) ﴿وَلَا تَحْزَنْ﴾، هه‌روه‌ها بۆ نه‌وه‌ی خه‌مبارو دلته‌نگیش نه‌بێ.

(۱۴) ﴿وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾، هه‌روه‌ها تاكو بشارتی كه‌ به‌ئینی خوا راسته، واته: چه‌سپاوه و راسته و دپته‌دی.

(۱۵) ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به‌لام زۆربه‌یان، زۆربه‌ی مروفه‌كان نازانن، نازانن كه‌ به‌ئین و گفتی خوا ﷺ چه‌سپاوه و دپته‌دی، ته‌وان به‌ هۆی بێ ئیمانیه‌وه متمانه‌یان به‌ خوا ﷺ نه‌، كه‌واته: ئینسان تاكو ئیمانی باشر بێ، متمانه‌ی به‌ به‌ئین و گفته‌كانی خوا ﷺ زیاتر ده‌بێ.

لیره‌دا زانایان باسی نه‌وه‌یان كردوه، كه‌ ئایا دایکی مووسا هه‌موو جارێك چووه‌ بۆ مائی فیرعه‌ون و شیریه‌ مووسا داوه؟ یاخود نه‌و کۆرپه‌یه‌ی بردۆته‌وه مائی خۆیان و شیریه‌ پێداوه؟

به‌ دلنایی ناگونجی هه‌موو پۆژێك دایکی مووسا ﷺ بچی بۆ مائی فیرعه‌ون و، له‌وی شیر به‌ مووسا ﷺ بدات، په‌نگه‌ مایان دوور بووبی و، هه‌موو جارێك چوون بۆ كۆشکی فیرعه‌ون، زه‌حمه‌ت بووه، له‌ (په‌یمانی كۆن) دا، هاتوه، پشتر باسمان كرد كه‌ پێیان گوت: كریت ده‌ده‌بنی و شیرمان بۆ پتی بده، نه‌ویش شیریه‌ پێداوه تاكو گه‌وره‌ بووه‌ له‌ شیر براوه‌ته‌وه، ئنجا دواپی ته‌سلیمی مائی فیرعه‌ونی كردۆته‌وه، كه‌واته: هه‌ر له‌ مائی باب و دایکی خۆی و هه‌ر له‌ باوه‌شی دایکیداو، مووسا ﷺ به‌ شیریه‌ دایکی به‌خێوكراره‌وه په‌روه‌رده‌ كراوه و گه‌وره‌ كراوه.

کورته باسیک: روونکردنه و بهک دهر باره‌ی (فُؤاد) و (قَلْب)

سه‌ره‌تا ده‌لیم:

یه‌که‌مجار نه‌و راستیه‌م له کاتی رامان و بیرکردنه‌وهم دا له باره‌ی قورئانه‌وه، بۆ ده‌رک‌ه‌وت، که له زیندانی نه‌مریکادا هه‌م‌بوو، هه‌روه‌ک یه‌که‌مجاریش له‌و مه‌وسوو‌عه‌یه‌ی که له زیندانی نه‌مریکیه‌کاندا نووسیم‌وه، له کتییی دوو‌هدا که باسی نیمان ده‌کات، تۆمارم کرد، ننجا ده‌لیم: وا باوه که وشه‌ی (فُؤاد) به‌مانای (قَلْب) دئی، به‌لآم من نه‌و راستیه‌م بۆ ده‌رک‌ه‌وتوه، که وشه‌ی هاو واتا (مترادف) له قورئاندا نین، ننجا خوا عَلَيْهِ السَّلَام وشه‌ی (قَلْب) ی بۆ دَلْ به‌کاره‌یناوه، که چه‌قی نیراده و ویستخ و نه‌ویستخ و خُوشویستخ و رِق لیبوونه‌وه و قبوول کردن و ره‌فز کردنه، به‌لآم وشه‌ی (فُؤاد) ی له‌گه‌ل گوی (سمع) و چاو (بصیر) دا، به‌کاره‌یناوه، که هه‌ر سیکیان نامرازو هۆکاری زانین و ده‌رک‌کردن.

نه‌مه‌ش چه‌ند به‌لگه‌یه‌ک که ناگو‌نجی (فُؤاد) و (قَلْب) به‌یه‌ک واتا بن:

۱- خوا عَلَيْهِ السَّلَام له سووره‌تی (الإسراء) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾، واته: شوین شتیک مه‌که‌وه که زانیا‌ریت له باره‌یه‌وه نیه، (به‌دوای شتیکدا مه‌چۆ، یاخود قسه‌یه‌ک مه‌که، که زانیا‌ریت له باره‌یه‌وه نیه)، چونکه بیستی و بینین و عه‌قل، هه‌ر کامیک له‌وانه لئیان ده‌پرس‌رته‌وه.

وه‌ک ده‌بینین:

خوا عَلَيْهِ السَّلَام پێش‌ن ده‌فه‌رموی: به‌دوای شتیک مه‌که‌وه که زانیا‌ریت له باره‌یه‌وه نیه، ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، یانی: (وَلَا تَتَّبِعْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ)، شوین

شتیک مه که وه که زانیاریت له باره یه وه نیه، نایا زانیاری به چی په یدا ده بن؟ ﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ﴾، زانیاری به بیستنی نه و شتانه ی که له مه و دای بینندا نین، له پتی هه و آل و بیستنه وه، ده ستگیر ده بن و، به بینین و، به بیرکردنه وه ی عه قل، وه ده ست دتی.

که واته: نه و ستی هه رستیکیان نامرازی به ده ست هی نانی زانیاریین، می شک (عه قل) و چاو و گوئی، نتجا که خوا ده فه رموی: لئیان ده پرسر یته وه، واته: له خاوه نه که بیان ده پرسر یته وه، به و هیزی بیستنه چی بیست؟ به کۆنه ندامی بینین، چی پی بیننی؟ کۆنه ندامی عه قل و هوش، چی پی ده رک کردو، چی پی زانی؟.

۲- له سووره تی (النحل) دا، خوا ﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، واته: خوا تی وه ی له سکی دایکتان ده ره یتا، شتیکتان نه ده زانی، به لأم سی کۆنه ندامی بو ره خساندوون تا کو زانیاریان پی به ده ست بینن، ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ﴾، بیست و بینینه کان و عه قله کانی بو ره خساندوون، ﴿لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، به لکو سوپاسگوزاری بکن، واته: به و ستیانه زانیاری به ده ست بینن و، شوکری خوا بکن، چونکه شوکری هه ر نیعمه تیک نه وه یه که نیعمه ته که له ره زامه ندیی خوا ﴿به کار بیننی﴾.

۳- له سووره تی (الأحقاف) یشدا، خوا ﴿بِأَسْمَاءٍ بِلَاسٍ﴾، عه قله کات و ده فه رموی: ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَرًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَتَاعُهُمْ وَلَا أَبْصَرُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾، واته: تیمه بیست و چاوه کان و عه قله کاهان پندا بوون، به لأم بیست و چاوه کان و عه قله کان هیج سوودنکیان پی نه که یاندن، چونکه نکولییان ده کرد، له نیشانه کانی خوا ﴿به کار بیننی﴾.

له ویش دیسان هه ر سکیان پیکه وه دینی.

۴- به لنگه‌یه‌کی دیکه له مو بارهوه نهو پسته‌یهی سووره‌تی (القصص)ه، که ده‌فهرموی: ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَمْرٍ مُوسَىٰ قَرِيحًا﴾، (فؤاد)ی دایکی موسا عليه السلام خالی و بۆش بوو، خالی بوو له بیرکردنه‌وه هۆش و گوژی له لا نه‌ما، دوابی باسی دل ده‌کات و ده‌فهرموی: ﴿إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهٖ لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَنَ قَلْبَهَا﴾، خهریک بوو ده‌ریخت، ناشکرای بکات، نه‌گه‌ر دلیمان به‌هیز نه‌کرد بابه، دل چه‌قی نیراده و ویست و نه‌ویست و بریاردانه، نه‌گه‌ر دل به‌هیز بوو، نه‌و کاته عه‌قل و زمانیش کۆنترۆل ده‌بن.

۵- به لنگه‌یه‌کی دیکه نه‌وه‌یه که خوا عليه السلام له قورئاندا سه‌رزه‌نشتی دل ده‌کات و، مه‌دحیشی ده‌کات، بۆ وینه:

أ- له رووی سه‌رزه‌نشته‌وه ده‌فهرموی: ﴿حَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمُ﴾ البقرة، واته: خوا دلپانی مۆر کردوه، هه‌روه‌ها ده‌فهرموی: ﴿طَمَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾ النحل، واته: خوا نه‌خشی خرابی له‌سه‌ر دلپان کیشاوه، دیسان ده‌فهرموی: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرَاتِ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْمَالُهَا﴾ محمد، نایا له قورئانه‌وه پانامین یان دل‌ه‌کان قفلپان له‌سه‌رن؟.

ب- له رووی مه‌دحکردنه‌وه ده‌فهرموی: ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ الرعد، واته: ناگادار بن! به یادی خوا عليه السلام دلان نۆقره ده‌گرن.

به‌لام (فؤاد) و (أفئدة)، چ به‌حاله‌تی تاک و، چ به‌حاله‌تی کۆ، نه‌زه‌م کراوه و نه‌مه‌دح کراوه، به‌لام خاوه‌نه‌که‌ی، مه‌دح ده‌کرتی و، یان زه‌م ده‌کرتی، بۆ وینه: به‌نسبه‌ت کافره‌کانه‌وه ده‌فهرموی: ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ الأحقاف، واته: بیست و دیتنه‌کان و عه‌قله‌کامان پیتیان دا بوون، که‌چی بیستیان و دیتنه‌کانیان و عه‌قله‌کانیان، هه‌یچ سوودیکتان پیتنه‌گه‌یاندن...، چونکه دیت و بیست و بیرو هۆش، له‌خودی خویاندان، زه‌م و مه‌دح نا‌کرتین و بی‌لایه‌نن، به‌لام خاوه‌نه‌که‌یان مه‌دح ده‌کرتی، نه‌گه‌ر بۆ چاکه‌به‌کاریان بیتن، بۆ دۆزینه‌وه‌ی هه‌ق و راستیی، هه‌روه‌ها خاوه‌نه‌که‌یان سه‌ر زه‌نشت ده‌کرتی، نه‌گه‌ر نه‌رکی سروشتیی خویانیان پت نه‌نجام نه‌دات، به‌لام (قلب) له‌هه‌موو قورئاندا، به‌س به‌مانای چه‌قی ویست و نه‌ویست و

برباردان به کارهاتوهو به گونره‌ی نهو بریارو نیازو مه‌به‌ستانه‌ی ده‌شانگریته
خوئی، له چاک و خراب، ستایش یان سه‌رزه‌نشت کراوهو ده‌گری

که‌واته: ئەوه که زۆربه‌ی توێژه‌ره‌وانی قورئان گووتووایه: (هُؤَاد) و (قَلْب) یه‌ک واتایان هه‌یه، له راستیدا تیی نه‌گه‌یشتوون، به‌ئێ جاری وا هه‌یه وشه‌ی: (قَلْب) به‌مانای عه‌قَل به‌کارهاتوه، که بۆ زانیاری هه‌موو لایه‌ک: وشه‌ی عه‌قَل له قورئاندا، وه‌ک ناو به‌کار نه‌هاتوهو، له جیاتی نهو (هُؤَاد) به‌کارهاتوه، به‌لام وشه‌ی (قَلْب) به‌کارهاتوه، هه‌روه‌ها (قَلُوب) یش به‌کارهاتوه، (هُؤَاد) و (أَفِنْدَة) ش، به‌تاک و به‌کۆ به‌کارهاتوون، به‌لام وشه‌ی عه‌قَل به‌کار نه‌هاتوه، وه‌ک ناو، به‌لام وه‌ک حاله‌تی کردار (فعل) به‌کارهاتوه، (يَعْقِلُونَ، تَعْقِلُونَ، عَقْلُوهُ) بۆچی؟ پێم وایه ئەمه نه‌وه‌ی لێ وه‌رده‌گیری، که عه‌قَل کاتی‌ک عه‌قله، له حاله‌تی جووله‌دا بێ و، خاوه‌نه‌که‌ی به‌کاری بێنێ و، شتی پێ بفا‌مێ و شتی پێ ده‌رک بکات.

له هه‌ندیک شوێنی قورئاندا وشه‌ی: (قَلْب) یان (قَلُوب) به‌مانای عه‌قَل و نام‌رازی تێگه‌یشتن و، ده‌رک پێ کردن، به‌کاردی، بۆ وێنه که ده‌فه‌رموێ: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا﴾ الحج، واته: نایا به‌زه‌ویدا نه‌رۆیشتوون، ننج‌ا دلانیکیان هه‌بێ پێیان تێگه‌ن، یان گوئیانیکی پێیان بیستێ؟ تێستا زانست ده‌ریخستوه که به‌شیک له ئیدراک و تێگه‌یشتن و بیرکردنه‌وه، په‌یوه‌ندیی به‌ دلێشه‌وه هه‌یه، وه‌ک له مه‌وسووعه‌ی: (ئیمان و ئیلحاد) دا، با‌سم کردوه: به‌شیک له بیرکردنه‌وهو عه‌قَل و ده‌رک‌کردن په‌یوه‌ندیی به‌ دلێوه هه‌یه، جاری واش هه‌یه ده‌گونجێ (هُؤَاد) یش به‌مانای دل به‌کارهاتبێ، بۆ وێنه: ﴿وَكَلَّا نَقْصُ عَيْدِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنْتِ بِهِ فُؤَادَكَ﴾ هود - ۱۲۰، به‌ته‌ئکید چه‌قی بیرکردنه‌وه عه‌قله، که (هُؤَاد) ی بۆ به‌کارهاتوه له قورئاندا، چه‌قی بریاردان و ئیراده‌ش دلێ، که له قورئاندا: (قَلْب) ی بۆ به‌کارهاتوه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِعَمَدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسي سڀيهم ❖

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه له هه‌شت (۸) ئایه‌ت پینک دێ، ئایه‌ته‌کانی: (۱۴ - ۲۱) که قۆناغی سێیه‌می ژبان و به‌سه‌ره‌اتی مووسایان عَلَيْهِ السَّلَام تیداوه، تیاندا باسی پینگه‌یشتن و کاملبوونی مووسا عَلَيْهِ السَّلَام کراوه، هه‌روه‌ها کوژرانی بابایه‌کی قیبیتی به‌ده‌ستی مووسا، که له‌که‌ل پیاوێکی به‌نوو ئیسرائیلیدا به‌شهر هاتوون، هه‌ل‌به‌ته‌ مووسا عَلَيْهِ السَّلَام به‌مه‌به‌ستی کوشتن، مستی لینه‌داوه، بۆیه‌ به‌کسه‌ر کاره‌کی پالداوه‌ته‌ لای شه‌یتان و، داوای لیبوردنی له‌ خوای میهره‌بان کردوه.

پاشان فیرعه‌ونیه‌کان که‌وتوونه‌ پشکنین و گه‌ران به‌داویدا و، نه‌ویش که‌وتۆته‌ حاله‌تی خو‌ پنهانکردن و بیرکردنه‌وه‌ له‌ پارکردن و سه‌ره‌نجام به‌ په‌نهانی خو‌ی دهر‌باز کردوه‌و به‌ره‌و ده‌قه‌ری مه‌دیهن‌ رو‌یشتوه‌.

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ ۖ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۴﴾ وَخَلَّ
 الْمَدْيَنَةَ عَلَىٰ جِبِينَ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَةِ هَٰذَا
 عَدُوٌّ لِّلْآخَرِ مِنَ شِيعَتِهِ ۗ عَلَىٰ الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ هَٰذَا
 مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌ مُّبِينٌ ﴿۱۵﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ
 إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۱۶﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَن أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ
 ﴿۱۷﴾ فَاصْبِرْ فِي الْمَدْيَنَةِ حَاطِمًا يَّرْقُبَ فَإِذَا الَّذِي اَسْتَنْصَرْتَهُ بِالْأَمْسِ يَنْصَرِحُكَ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ
 إِنَّكَ لَعَوٌّ مُّبِينٌ ﴿۱۸﴾ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَمْضُوكَ أَنْ
 تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ ۖ إِنَّ تُرِيدُ لِيَ آيَةً أَن تَكُونَ مِنَ الْمُتْلِفِينَ ﴿۱۹﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدْيَنَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَمْضُوكَ إِنَّكَ
 الْمَلَأَ بِأَتْمِرُونَ بِكَ

يَمْتَلُوكَ فَأَخْرَجَ إِلَىٰ لَكَ مِنَ النَّصِيبِ ﴿١٦﴾ فَرَجَّ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

اکاتیکیش (مووسا) گه‌یشته‌ حاله‌تی پینگه‌یشتن و تیرو‌ته‌واو بوو، حیگمه‌ت و زانستمان پیندا، هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش پاداشتی چاکه‌کاران ده‌ده‌بنه‌وه ﴿١٦﴾ مووسا له کاتی خافلانی خه‌لکه‌که‌ی‌دا چوووه نی‌و شارو، دوو پی‌اوی دیتن شه‌ریان پینکه‌وه ده‌کرد، نه‌میان له کۆمه‌له‌که‌ی (به‌نوو نیس‌رائیل) و نه‌میان له کۆمه‌له‌ی دوژمنه‌که‌ی، به‌کسه‌ر نه‌وه‌یان که له کۆمه‌له‌که‌ی غۆی بوو، هاواری تبه‌ست له دژی نه‌وه‌یان که له دوژمنه‌که‌یه‌تی، مووساش کۆله‌ مستیکی لیدا و ته‌واوی کرد (کوشتی)، (دوایی) گوتی: نه‌م (مست وه‌شاندن)ه، له کردوده‌ی شه‌یتان بوو، بیکومان نه‌و دوژمنیکی له ری لاده‌ری ناشکرایه (بۆ مرؤف) ﴿١٧﴾ مووسا پارایه‌وه، گوتی: په‌روه‌ردگارم! من سته‌مم له خو‌مکرد (که به شیوه‌یه‌کی هه‌له‌ نه‌و کابرایه‌م کوشت)، نجا لیم بی‌ووره، (خواش) لیبیورد، به‌ دلنایی هه‌ر نه‌و (خوا) لیبورده‌ی به‌ به‌زه‌یه‌ه ﴿١٨﴾ مووسا له‌به‌ر خوا پارایه‌وه گوتی: په‌روه‌ردگارم! به‌هۆی نه‌و چاکه‌یه‌وه که له‌گه‌لتدا کردووم، هه‌رگیز پانپشتی تاوانباران نابم ﴿١٩﴾ ئیدی (مووسا دوا‌ی نه‌وه) که‌وته‌ حاله‌تی ترسان و چاودیری ده‌کرد (داخۆ چی له دژ ده‌گوزهری؟) کت وپه‌ر نه‌و پی‌اوه‌ی دوینتی داوا‌ی هاوکاریی لیکرد، هاواری لیکرد (په‌نا‌ی بۆ برد)، (که دیسان یارمه‌تیی بدات)، مووساش پینگوت: به‌راستی تۆ بيمرادو سه‌رگه‌ردانیکی ناشکرای، (واته: نه‌وه‌نده‌ خه‌ریکی شه‌رو ته‌شقه‌له‌ی) ﴿٢٠﴾ نجا کاتیک (مووسا) ویستی ده‌ست له‌و که‌سه‌ بوه‌شینت، که دوژمنی هه‌ردووکیانه، گوتی: نه‌ی مووسا! وه‌ک چۆن دوینتی که‌سینکت کوشت، ده‌ته‌ویئ منیش بکوژی! تۆ ته‌نیا مه‌به‌سته‌ته زۆرداریکی دل‌په‌ق بی له زه‌ویداو،

نانه‌وی له چاکسازبیکاران بی ﴿۱۱﴾ پیاوینکیش له‌وپه‌پری شاره‌که‌وه به‌خترایی هات، گوتی: مووسا! بریار به‌ده‌ستان (کار به‌ده‌ستان)، له‌باره‌ته‌وه کۆبوونه‌وه و راوێژ ده‌که‌ن، تاکو بتکوژن، (له‌شار) بچۆ ده‌ری، من بو تو له‌داسۆزانم ﴿۱۲﴾ (مووساش) به‌ترسه‌وه لیتی چوووه ده‌ری و، (شاره‌که‌ی به‌جیه‌شت و چاودزیری ده‌کرد)، له‌به‌ر خۆبه‌وه گوتی: په‌روه‌ردگارم! له‌کۆمه‌لی سته‌مکاران قوتارم بکه! ﴿۱۳﴾.

شیکرنه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ وشه‌کان

(أَشَدُّ): (أَشَدُّ جَمْعُ شِدَّةٍ، مِثْلُ نِعْمَةٍ: جَمَعَهَا أَنْعَمَ، أَي: الْفُؤَةُ وَالْكَمَالُ)، (أَشَدُّ) كَوَى (شِدَّةً يَه، وَهَكَذَا جَوْنُ أَنْعَمَ) كَوَى (نِعْمَةً يَه، نَجَا مَهَبَسَتْ لَه (أَشَدُّ) هه‌مووی به‌یه‌ک مانا دێ، واته: هیز و پیز و تیرو ته‌واو بوون، هه‌م له‌رووی جه‌سته‌یی و، هه‌م له‌رووی ده‌روونییه‌وه.

(وَأَسْتَوَى): (الإِسْتَوَاءُ: إِغْتِدَالُ الشَّيْءِ فِي ذَاتِهِ)، (إِسْتَوَاءَ) بریتیه له‌ودی شتی‌ک له‌زاتی خۆیدا تیرو ته‌واو و هاوسه‌نگ و رێک بێ.

(فَأَسْتَفْتُهُ): هاواری تبه‌سه‌ت، داوای یارمه‌تی لێ‌کرد، (الغَوُثُ فِي النُّصْرَةِ)، داوای هاوکاری بۆ سه‌ر خست، (الإِسْتِفَاءُ: طَلَبُ الْغَوُثِ، وَهُوَ التَّخْلِيصُ مِنَ الشَّدَةِ)، (غَوُثٌ) به‌فریا هاتن، (إِسْتِفَاءً) داوای یارمه‌تی لێ‌کرد، (إِسْتِفَاءً) بریتیه له‌ داوای ده‌فریاهاتن (غَوُثٌ) کردن، نه‌ویش بریتیه له‌ ده‌رباز کردن له‌ نا‌په‌چه‌تی و سه‌ختیی.

(فَوَكَّرَهُ): واته: مستی لێ‌دا، (الْوَكْرُ: الطُّغْنُ، وَالضَّرْبُ بِجَمِيعِ الْكُفِّ، وَالذَّفْعُ)، (وَكَّرَ) به‌و مانایانه‌ دێ: به‌مانای: لێ‌دان، به‌مانای: لێ‌دان به‌کۆی له‌په‌ده‌ست و په‌نجه‌کان کۆ بکه‌یه‌وه، به‌کوردیی (مست) ی پێ ده‌لێن، یان کۆله‌مست، به‌مانای: پالپۆه‌نانیش دێ.

(فَقَضَىٰ عَلَيْهِ): ته‌واوی کرد، کوشتی، (الْقَضَاءُ: فَضْلُ الْأَمْرِ فِعْلًا كَانَ أَوْ قَوْلًا)،
(قَضَاء) بریتیه له نه‌نجامدانی کارِتک، به قسه بی یان به کرده‌وه.

(ظَهْرًا): پالپشت، (ظَاهِرُهُ: أَعْنَتُهُ، ظَهْر: مُعِين)، (ظَاهِرُهُ) یارمه تیمم دا له دزی
لایه‌تیکی دی، (ظَهْر) یش به مانای هاوکارو پالپشت دی.

(رَقَبًا): (الرَّقِيب: العَاطِل)، (رَقِيب) چاودیر، نجا که سن چاودیری شتیک
بکات، ده‌پارِیزی.

(يَسْتَصْرِحُهُ): (الإِشْتِرَاحُ: المُبَالِغَةُ فِي الصَّرَاحِ أَي: النِّدَاء)، (يَسْتَصْرِحُهُ) واته:
زیده‌رویی ده‌کرد له هاوار لیکردن و بانگ کردن دا، به دهنگی به‌رز هاواری
تیده‌به‌ست.

(لَعَوِيًّا): (عَوِي أَي: غَائِب)، واته: بیمراد، سه‌رگه‌ردان، (عَوِي: جَاهِلٌ بِسَبَبِ
اعْتِقَادِ قَائِدِ)، (عَوِي) واته: نه‌زاتیک به‌هوئی بروا پییونتیکی غه‌له‌ته‌وه، هه‌روه‌ها
(عَوِي: فَسَدَ عَيْشُهُ)، ژیا‌نه‌که‌ی تیکچووو بیمرادو سه‌رگه‌ردان بوو، بی ناکام بوو.

(بَطِشًا): (البَطْش: الأَخْذُ بِشِدَّةٍ وَعَنْفٍ، وَالْمُرَادُ بِهِ: الضَّرْبُ)، (بَطْش) بریتیه له‌وه
شتیک به توندیی بگیری، یان به توندو تیژی، لیره‌دا مه‌به‌ست پیی لیدانه،
وه‌ک زه‌بر لی وه‌شاندن، یان به تین و هیز پردانه شتیک.

(جَبَّارًا): (الجَبَّارُ: الَّذِي يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ مِمَّا يَضُرُّ بِالنَّاسِ وَيُوَاجِدُ النَّاسَ بِالشَّدَّةِ)،
(جَبَّار) پزژگه‌ی زنده‌رویی (جابر)، نه‌ویش که‌سیکه زور له که‌سیک ده‌کات،
هه‌روه‌ها (جَبَّارٌ) نه‌و که‌سه‌یه که نه‌وه‌ی زیان به خه‌لک ده‌گه‌یه‌نی، نه‌نجامی
ده‌دات و، گویش ناداتن، دیسان نه‌و که‌سه‌یه به توندیی خه‌لک ده‌گری و خراپ
مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا ده‌کات.

(أَفْصًا): (أَي: أَبْعَد) له دوورترین شوینی شاره‌که‌وه، چونکه (القَصِي: البَعِيد)، وه‌ک
ده‌باره‌ی مه‌په‌م (خوا لئی رازیبین) خوا فه‌رموو‌یه‌تی: ﴿فَمَحَلَّتْ فَأَنْبَدَتْ بِهِ﴾.

مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ مريم، واته: چوووه شوئيتكى دوور، كاتى كه ژانى مندالبوونى عيساي **الطَّلِيلَةَ** هاتى.

(يَسَعْنَ): (السَّعِي: السَّيْرُ السَّرِيع)، (سَعِي) به ماناي رۆشتيتكى خيرا دى، به بى نهوهى كه بگاته نه ندازهى راكردن، يانى: له رۆبشتنى ناسايى خيراتر.

(أَمَلًا): (الْجَمَاعَةُ أَوْلَا الشَّانِ)، (ملا) كۆمه لىكى كار به دهست و بريار به دهست، كه نه وان كار هه لى سوورپنه رن.

(يَأْتِرُونَ): (أَي: يَتَشَاوَرُونَ) راويز ده كهن، (وَأَصْلُ الْإِمَارِ قُبُولُ أَمْرِ الْأَخْرِ، فَهُوَ مُطَاوَعُ أَمْرَةٍ، ثُمَّ شَاعَ اسْتِعْمَالُهُ فِي التَّشَاوُرِ، وَشَيْءٌ إِيمَارٌ) له نه صلدا برتبه له وهرگرتنى فه رمانى فه رمانكه رت، (مُطَاوَعُ أَمْرٍ) به (أَمْرَةٌ قَاتِمَةٌ) فه رمانى پيكرد، نه ويش فه رمانه كه ي قبوول كرد، دوايى به كار هيتراوه بو راويز كردن.

ماناي گهشتيى نايه ته كان

وهك پيشتريش باسمان كرد، نهم هه شت (٨) نايه ته، باسى نالقه و قوناغى سيبه مي ژيانى مووسا **الطَّلِيلَةَ** ده كهن، كه ته نيا ليره دا نهم رووداوه باسكراوه، ته نيا له سوورپه تي (القصص) دا، نهو رووداوه باسكراوه له سوورپه تي (الشعراء) دا، له نايه ته كانى: (١٤ و ١٩ و ٢٠) دا، كه فيرعه ون به چاوى مووساي دادهداته وهو ده لى: ﴿وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ﴾ ﴿١٩﴾ الشعراء، دوايى مووساش **الطَّلِيلَةَ** ده لى: ﴿فَعَلْنَاهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الصّٰلِحِيْنَ﴾ ﴿٢٠﴾ الشعراء، لهو سى نايه ته دا، ته نيا نامازه ي پيكراره، هه روه ها له سوورپه تي (طه) له نايه تي ژماره (٤٠) دا كه خوا ده فه رموى: ﴿وَقَلَّتْ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمْرِ﴾ طه، نه فسيتك كوشت، به لام تويمان له خهم و په زاره ده رباز كرد، نه مه ته نيا نامازه پيكرده به كوشتنى باباي

قیبیتی، به لأم چۆنیه تیی کوشتنی و هوکاره که‌ی، ته‌نیا له‌م سووره‌تی (القصص) دا، له‌و نایه‌تانه‌ی تیس‌تا خه‌ریکی ته‌فسیرکردناین، هاتوه.

خوا ﴿١٠٤﴾ له‌سه‌ر گپرانه‌وه‌ی به‌سه‌رهاتی مووسا عليه السلام: به‌رده‌وام ده‌بن، دياره له قوئاغی مه‌لوئکه‌یی که له مآلی فیرعه‌وندا گیراوه‌ته‌وه‌و، دوابی به نه‌خشه‌به‌ک که خوا ﴿١٠٥﴾ دایناوه، مووسای مه‌لوئکه چۆته‌وه لای دایکی خوئی و، دایکی شیر ی پنداوه و به‌خوئی کردوه، له‌وئ نه‌و به‌سه‌رهاته کوئایی پئ هپنراوه‌و، نه‌وی دیکه هه‌مووی پپچراوه‌ته‌وه، که دوابی مووسا عليه السلام نه‌و کاته که پپروچکه بووه، یان نه‌و کاته که چۆته قوئاغئیکی دیکه‌ی فامیده‌یی (قمییز)، دوابی قوئاغی هه‌رزه‌کاری، دوابی قوئاغی گه‌نجیه‌تیی به‌که‌م، دواتریش گه‌نجیه‌تیی دووه‌م، نه‌وانه هه‌موویان پپچراونه‌وه‌و، به‌کسه‌ر هاتۆته سه‌ر شوئنی مه‌به‌ست:

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ﴾، هه‌روه‌ها کاتیک گه‌یشته نه‌وپه‌ری هپزی و پئکه‌یشت، (و) بو‌بادانه‌وه‌و گپرانه‌وه‌ی نه‌م به‌سه‌رهاته‌به، بو سه‌ر هی پئشئ، واته: به‌م شیوه‌به مووسا عليه السلام قوئاغه‌کانی هه‌لبواردن و گوزه‌راندن و، کاتیک گه‌یشته توغیانی خوئی و، گه‌یشته حاله‌تی پئکه‌یشتئ، ﴿وَأَمْتَوَىٰ﴾، یانی: له‌ پرووی جه‌سته‌یه‌وه تیرو ته‌واو بوو، له‌ پرووی ده‌روونیسه‌وه پئکه‌یشت، کاملبوو، ﴿عَائِنَتُهُ حُكْمًا وَعِلْمًا﴾، ئیمه هه‌م حکمه‌ت و لیزانیمان پنداو، هه‌م زانیاریشمان پندا، حکمه‌ت و لیزانی زیاتر په‌یوه‌ندی به‌ لایه‌نی کرده‌یه‌وه هه‌یه و، زانیاریش په‌یوه‌ندی به‌ لایه‌نی تیوری و زانین و ئیدراکه‌وه هه‌یه، واته: هه‌م له‌ پرووی شت زانین و، هه‌م له‌ پرووی کارامه‌یی و شت توانین و هه‌لسوکه‌وت و ئاکاری به‌جیوه، ئیمه هه‌ردووکیانمان به‌ مووسادان عليه السلام، هه‌م حکمه‌تمان پندا و، هه‌م زانستان پندا، ﴿وَكُنْزِكَ نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ﴾، هه‌ر ناواش پاداشتی چاکه‌کاران ده‌ده‌ینه‌وه، واته: هه‌ر که‌سیک چاکه‌کار بن، خوا ﴿١٠٦﴾ به‌ ده‌میوه‌یه‌تی و به‌ ته‌نگیه‌وه‌یه‌تی و له‌ نیعمه‌ته‌کانی خوئی پئی ده‌دات، به‌ نه‌ندازه‌ی نه‌وه که له‌ بارانیدا هه‌یه‌و شایسته‌یه‌تی.

﴿ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا ﴾، مووسا ﷺ چووه نىو شاره كه، له كاتى كيدا خه لکه كه ی بى ناگا بوون، یان له خهوى نیوه پۇدا بوون، وهك زۆریه ی تەفسیره كان ده تین: له قه یلووله دا بوون، سه ره خه و شكاندنى نیوه پۇ و، پىش نیوه پۇ، دواى نیوه پۇ، یاخود: ﴿ عَلَٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا ﴾، خوا ﷺ ديارى نه كرده و به گشتى فرمویه تى: كاتى كه خه لکه كه بى ناگا بوون، وا پنده چى له پۇدا بوو بى، به لأم له چ وه ختتى پۇدا بووه؟! نایا له بهر نه وه خه لکه كه بى ناگا بوون، كه به كارو كاسییه وه سه رقال بوون؟! یان له كاتى نو تى عه سردا بووه؟! یان له كاتى خه وتن و پشوودانى لای نیوه پۇدا بووه؟! خوا ﷺ ديارى نه كرده، به لأم گرنگ نه وه یه خه لکه كه جو تى كه له سه رقالی و خافلانیا هه بووه، ﴿ فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ ﴾، له و كاته دا دوو پىاوى دیتن، پتکه وه له یه كدیان ددها، ﴿ يَقْتَتِلَانِ ﴾، یانى: (يَتَصَارَبَانِ) له یه كدیان ددها، شه پىان پتکه وه ده كرد، دهمه قالىيان بوو و، به لأم دهمه قالىیه كه بهس به قسه نه بوو، به لكو سه رى كىشا بوو بو دهست لىك وه شانندن، ﴿ هَذَا مِنْ شِعْبِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ ﴾، نه مه یان له كۆمه له كه ی خۆى، كه به نوو نىسرا ئیلن و، نه ویدىكه شیان له دوژمه كه ی، كه قىتیه كان و فیرعه ونیه كانن، نه وانیه په ریه وانى فیرعه ون بوون، ﴿ فَاسْتَعْنَاهُ الْاَلَىٰ مِنْ شِعْبِهِ ﴾، نه وه یان كه له كۆمه له كه ی خۆى بوو، واته: له به نوو نىسرا ئیل بوو (له نه وه ی نىسرا ئیل)، هاوارى تیه ست، هاوارى بو برد، ﴿ عَلَىٰ الْاَلَىٰ مِنْ عَدُوِّهِ ﴾، له دژى نه وه ی له دوژمه كه ی بوو، وا دياره بیچاره بووه له بهر ده ستیداو پتى نه و تىراوه، بارى وى نه برده وه، هاوارى له مووسا ﷺ به ستوه، تنجا هه ره نه وه كه نه وه ی نىسرا ئیل بووه، هاوارى له مووسا به ستوه، به لأم نه مه لى وهرده گىرى، كه مووسا ﷺ نه و كاته زانراو بووه، له نىو به نوو نىسرا ئیلدا، كه نه وه له خۆ یانه، به لى له مالى فیرعه وندا كه ورده بووه، به لأم كورى فیرعه ون نیه، به لكو له به نوو نىسرا ئیلیه كانه و، تىیان رابىنیه، مه رجىش نیه، نه مه یه كه م هه لوئستى جوامى رانه ی مووسا ﷺ بووبى، نه كه رنا هه

یه کسه به نوو نیسرائیلیهک که گرفتار بووه به دهستی فیرعه ونیبه که وه، که لئی ددات و نه زیه تی ددات، نه ویش هاواری تی ده بهستی، ده بی موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ پیشینهی نه وه لوستانه ی بووی، هه ندیک له زانایان رستهی، فَأَسْتَعْنَهُ الَّذِي مِنْ شِعْبِئِهِ، یان و الیکداوه ته وه که: موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ جورنیک له رنکخستنی له تیو به نوو نیسرائیل دا دروست کرده، کومه لیکلی له تیودا دروست کردوون و هوشیاری کردوونه وه، بو به رگری له خو کردن، هه نه وه که نهو نیسرائیلیه ناماده بووه، دهسته وکهر^(۱) بکات و، به گز بابای فیرعه ونیبه دا بچیته وه، نه وهی لی وهرده گیری، که موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ جورنیک له هوشیاری و جورنیک له جورنه ت و نازابه تی و غیره تی له تیو خه لکه که ی خویدا بلاو کردوته وه، که تسلیم نه بن و، دهسته وکهر بکه ن.

نجا دوای نه وهی که سیک که له کومه له که ی خویته تی، هاواری تیبه ست و، په نای بو برد، له دزی نهو که سه ی له دوژمنه که یه تی، فَوَكَّرَهُ مُوسَى، به (ف) ی به دواها تن (تعقیب)، یه کسه موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ مستیکی لی دا، (وگن) به مانای کوله مست دتی و، به مانای پال پیوه نانیس دتی و، به مانای لیدانیس دتی، فَقَضَى عَلَيْهِ، یه کسه کوتابی پتی هینا، بویه نه یفه رموه: (فَقْتَلَهُ)، کوشتی چونکه موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ نه یویستوه بیکوژی، مستیکی لی داوه، که دوری به خاته وه له مه زلوومه، به لام موسا عَلَيْهِ السَّلَامُ پایوکی زور به هیز و به تین و ناقه ت بووه و به مسته که کوشتوویه تی، هه رچه نده مه بهستی نه بووه بیکوژی، قَالَ هَذَا مِنْ عَلِ الشَّيْطَانِ، موسا گوتی: نه مه له کرده وهی شه ی تانه، واته: نه وه که من هه لچووم و خووم پتی کونترول نه کراو، مسته که م زور به هیز وه شانده، نه وه له کرده وهی شه ی تانه، هه ندیک له توژره وهان گوتوویانه: یانی: نه و کابرایه له کرده وهی شه ی تانه و کوری بابی خوئی نیه! به لام له راستییدا نه و مانایه دوره، به لکو یانی: نه وهی من کردم به دنه دانی شه ی تان بوو، شه ی تان وروژاندمی

(۱) دهسته وکهر: مدافع، له (دهسته کرده وه) وه هاتوه.

که مسته که زور به هیز بوه شینم، ﴿إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ﴾ به راستی شه یتان
دوژمتیکی گومراکهری پروون و ناشکرایه.

نجما مووسا عليه السلام له بهر خوویه وه پاراوته وه: ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ
لِي فَغْفَرَ لَهُ﴾، گوتی: پهروه ردگارم! من ستمم له خووم کرد، لیم بیووره، نجما
خوواش لیبورده، خوا عليه السلام چاوپووشی لیکردوه و لئی بوردوه و، له لایه ن خوویه وه،
خوا عليه السلام بهس بو خووی ده زانن و خووی بومان باس ده کات، ﴿إِنَّكَ هُرُّ الْمَقْضُورُ
الرَّجِيمُ﴾، به دلنایی خوا زور لیبورده به و زوریش میهره بانه.

﴿قَالَ رَبِّ يَا أَنَّمَتَ عَلَيَّ﴾، مووسا عليه السلام فهرمووی: پهروه ردگارم! به هوی
نه وه وه چاکه ت له گه لمدا کردوه، ﴿فَلَنْ أَكُونَنَّ ظَهْرًا لِّلْمُجْرِمِينَ﴾، ههرگیز من
ناهمه پشتیوانی تاوانباران.

زوربه ی توژده وه وان ایان لیکداوه ته وه که مووسا عليه السلام گوتی: پهروه ردگارم!
به هوی نه وه وه که تو چاکه ت له گه لم کردوه، که لیمبیووری.

به لأم نایا مووسا عليه السلام چونی زانی، خوا عليه السلام لیبورده وه؟!!

بویه پیتم وایه واتا که ی وا نیه و، نه گهر وایه، ده یفه رموو: ﴿يَا غَافِرُتَ (يَا
به لأم فهرموویه تی: ﴿يَا أَنَّمَتَ عَلَيَّ﴾، به هوی نه وه وه که چاکه ت له گه ل
کردوم، یانی: هیز و پیزیکی باشت داومن، غیره ت و نازایه تیب ت پتی به خشیوم،
جوامیری و بهزه بیت پیدام، چونکه نه و نیعمه تانه ت به من داون، ﴿فَلَنْ
أَكُونَنَّ ظَهْرًا لِّلْمُجْرِمِينَ﴾، من ههرگیز پشتیوانی تاوانباران - وه ک نه و قیبتیه -
ناهم، که سوغره و بیتگار به به نوو ئیسرا ئیلیه کان ده کهن و ده یانچه وسیتنه وه،
من ههرگیز پشتی نه وانه ناگرم، به لکو لای نه و ستملیکرا و چه وسواونه ده بم.

یا خود مه به ست نه وه یه: ههرگیز جاریکی دیکه نه وانه ی که خراپه ده کهن،
پشتکیرو هاوکاریان نا هم، وا پیده چتی نه مه جوژتیک له گله یی بت له به نوو

نیسرائیلیبکه، که تو مادام باری نهو قیبتیه نابهی، بوچی شه‌ری له‌گه‌لدا ده‌کهی؟! ناژاوه‌یه‌ک ساز ده‌کهی، که دوایی به‌سهر خو‌تدا ده‌شکیته‌وه، من جارنکی دیکه پشتیوانی له‌و تاوانبارانه ناکهم، که شه‌ریک ده‌کهن، له‌ توانای خویندا نیه، یان به‌گژ کارنکدا ده‌چن، که برست و توانایان له‌ به‌رانبه‌ریدا نیه.

﴿ فَأَصْحَابُ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَفُّونَ ﴾، نیدی موسا له‌ شاره‌که‌دا که‌وته حاله‌تی ترسان و، چاودتیری ده‌کرد، چاودتیری ده‌کرد بزانت، داخو له‌ باره‌ی نه‌وه‌وه چی ده‌گوتری و، چی ناگوتری؟ نه‌فهریکی کوشتوه، بزانت داخو چ‌ دهره‌نجامیکی ده‌بت و چ‌ دهرکه‌وته‌یه‌کی ده‌بت؟! ﴿ فَإِذَا الَّذِي اَسْتَصْرَفْتُمْ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِفُهُ ﴾، یه‌کسه‌ر کت و پر بینی: نه‌و که‌سه‌ی دوینن داوای یارمه‌تیی لیکردو، مووساش یارمه‌تیه‌کی باشی داو، کابرای دوژمنی به‌ کو‌له‌ مستیک کوشت، ﴿ يَسْتَصْرِفُهُ ﴾، دیسان هاواری تیده‌به‌ست و داوای یارمه‌تیی لئ ده‌کرد، ﴿ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴾، مووساش عليه السلام پی‌ی فه‌رموو: به‌ دنئیایی تو بابابه‌کی بئمرادو سه‌رگه‌ردانی روون و ناشکرای، واته: دوینن تو شه‌رو گنجه‌لیکت کردو، به‌هوی تووه نه‌فهریکم کوشت، نه‌مرو ده‌وو خو‌ت بپاریزی، که چی دیسان گنجه‌ل و ناژاوه‌یه‌کی دیکه‌ت، ساز کردوهو، هاواریش له‌ من ده‌به‌ستی؟! تو نه‌گه‌ر خو‌ت شه‌ره‌که‌ت پئ ناگری، بوچی ده‌یکه‌ی؟! نجا مووساش عليه السلام به‌هوی نه‌و نه‌فهره‌وه که کوشتوو‌یه‌تی، که‌وتوته حاله‌تی چاودتیری و ترسه‌وه، پی‌ی ناخوش بووه، که نه‌گه‌ر دیسان نه‌و کابرا قیبتیه‌ش به‌ ده‌ستی بکوژری، ده‌کاته دوو قه‌تل و زیاتر ده‌که‌وتیه‌ حاله‌تی چاودتیری و ترسان و دل‌ه‌را وکه‌وه، بو‌یه پی‌یکوتوه: تو بابابه‌کی سه‌رگه‌ردان و بئمرادی روون و ناشکرای.

﴿ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ﴾، نجا کاتیک مووسا عليه السلام ویستی زه‌بر بوه‌شیتی، له‌و که‌سه‌ی دوژمنی هه‌ردووکیانه، واته: زه‌بر له‌ قیبتیه‌که، له‌ فیرعه‌ونیه‌که، بوه‌شیتی و لئی بدات، وا دیاره نیسرائیلیبه‌که باری نه‌بردوهو، له‌بر ده‌ستیدا زه‌بوون بووه، ﴿ قَالَ يَمْوَسَّىٰ أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ كَمَا قَمَلْتُمْ نَفْسًا بِالْأَمْسِ ﴾،

گوتى: ئەي مووسا! دەتەۋى منىش بىكوزى، ۋەك چۇن دۈننى كەسەكت كۈشتۈه؟! ئەمە ۋا پىندەچى قسەى كابرأى قىبتىى بوو بى، ئەۋەى دۈژمنيان بوۋە، چۈنكە مووسا **عَلَيْهِ** پەلامارى داۋە، بۇى چۈۋە، ئەۋىش گۈتۈۋىيەتى: دەتەۋى منىش بىكوزى، ۋەك چۇن يەكىكى دىكەشت كۈشت؟! ھەندىكىش دەلئىن: ئەمە قسەى ئىسپرائىلىيەكە بوۋە، چۈنكە مووسا سەر زەنشتى كىردۈە، قسەى پىنگۈتۈە، دۋابى بە تۈۋرەبى پەلامارى داۋە، ئەۋىش ۋايزانىۋە مووسا دەپەۋى سزأى بدات، كە بۇچى دۈننى گىچەلئىكت كىردۈە، بە ھۇى ئەۋەۋە نەفەرىك كۈژراۋە، ئەمپرۇش دىسان شەرۋ ناژاۋەبەكى دىكەت ساز كىردۈە؟ ۋايزانىۋە لەگەل ۋىيەتى، دەلئىن: ئەۋ قسەبە، قسەى ۋى بوۋە، چۈنكە كابرأى قىبتىى نەيزانىۋە مووسا **عَلَيْهِ** ئەۋ نەفەردى كۈشتۈە، بەلام ئىسپرائىلىيەكە زانىۋىيەتى كە دۈننى مووسا **عَلَيْهِ** لەسەر ۋى نەفەرىكى كۈشتۈە، بە ھەر حال ئەمەش پىتى تىدەچى، بەلام زىاتر ۋا پىندەچى، قسەى قىبتىيەكە بوۋى، نىجا پىتى دەلئىن: ﴿إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ﴾، تۆبەس دەتەۋى خۇسەپىن بى ۋ مل پىنكەچكەر بى، لە زەۋىيدا، يانى: شەقاۋە بى لەسەر زەمىنى مىسپىدا! ﴿وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ﴾، تۆناتەۋى لە چاكسازىيكاران بى.

ئەمە ئەۋەى لى ۋەردەگىرى كە مووسا **عَلَيْهِ** دەبى ناۋ ۋ ناۋبانگى ۋا پۇىشتى، كە لە چاكسازىيكارانە، لە كەسانىكە كە گرفت ۋ كىشە چارەسەر دەكات ۋ، بەشىك نىە لە گرفت ۋ كىشە، بۇبە كابرأ دەپەۋى پىتى بلى: تۆ ۋەك ناۋت پۇىشتۈە كە لە چاكسازىيكارانى، ۋانى، بەلكۈ دەتەۋى لە خۇسەپىننەران ۋ مل پىنكەچكەران بى.

لىرەدا خوا **عَلَيْهِ** كۆتابى بە باسى ئەۋ شەرۋ گىچەلە دىننى، كە پىۋىستى نەكردۈە مووسا **عَلَيْهِ** دەست لە كابرأى قىبتىى بوەشىتى، ياخود لە كابرأى ئىسپرائىلىيى، بەپىتى راي دۈۋەم ۋ، خۇيان لىكبۈۋنەتەۋە.

﴿ وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى ﴾، پیاویکیش لهوپه پری شاره که وه هات، نایا هر لهو کاته دا، لهو نان و ساته دا، یاخود ماوه په کی پیچوو، چونکه نه یفه رموو: ﴿ فَجَاءَ ﴾ تاکو بلتین: نه گه ری هه یه (ف) ی به دواداهاتن (تعقیب) بن، چونکه نه گه ر وای فه رمو بایه، یانی: به کسه ر دوای نه وه، پیاویکیش هات، نا، به لکو ده فه رموی: ﴿ وَجَاءَ ﴾، په نگه ماوه په کی پیچوو بن، پیاویک هات لهو په پری شاروه، له شویتیکی دووره دهستی شار، ﴿ یَسْعَى ﴾ به خیرایی ده پوی، به لام نه ده گه بشته رادده ی راکردن و غاردان (۱)، پیاویک به خیرایی ده هات، لهو په پری شاروه، دپاره زور به خهم مووساوه بووه، ﴿ قَالَ يَمْضُونَ إِلَى الْمَلَأِ يَأْتِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ ﴾، گوتی: نه ی مووسا! بریار به دهستان و کار به دهستانی شار، راونژ ده کن، له دژی تو، تاکو بتکوژن، له ته گبیرو راونژ کردن و کو بوونه وه دان، پیلانیکت له دژ دابنن، بو کوشنت، ﴿ فَأَخْرَجَ إِلَيَّ لَكَ مِنَ التَّنْجِ حَبًا ﴾، تنجا برژ ده ر، برژ وه ده رکه وه، له شار، من له دلسوزانم بو تو، واته: هیتنه بو تو دلسوز و به ته نگه وه م، چوموه نیو قه دی دلسوزانه وه.

تنجا نایا نهو پیاوه کن بووه؟!

هه ندیک له توژ ره وانسی فورئان گوتوو یانه: نهو پیاوه برواداره بووه که له سووره تی (غافر) دا، ده فه رموی: ﴿ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ ﴾ ﴿٧٨﴾ غافر، واته: پیاویکی نیماندار که نیمانه که ی خو ی په نهان ده کرد، له دارو دهسته ی فیرعه ون، گوتی: نایا

(۱) به زاروی خه لکی هه ولتر، نه ک به زاروی خه لکی سلیمانی، که نه وان غار نه تیا بو و لاخ به کاردینن، به لام من یتیم وایه له رووی زمانی کوردیه وه، وشه ی غار ده گونجی، بو مرو فیش به کار بن و، ده شکونجی بو و لاخیش به کار بن، چونکه له سلیمانی وشه ی (راکردن) به کاردینن، له جیاتی (غاردان)، به لام له راستیدا راکردن نه وه په که نیسان له شتیک رابکات، ده لت: بو ی چوم و رابکرد، راکردن، واته: هه لاتن، به لام غاردن برتیه له رویشنتیکی خیراتر له رویشنتی خیرا، هه لبه ته جاری و اشه وشه ی (راکردن - رکض) به مانای غاردن به کاردی.

پیاویک ده کوژن، هەر له بهر نه وهی ده لئ: پهروه ردگارم خواجه؟! بهرگریی ده کات له مووسا عليه السلام، ته گهریشی هه به نهو بووبن، چونکه نهو کهسهی که لهو په ری شاره وه بن، دیاره هه واله که ی به مسۆگه ری زانیوه، بۆیه ناگونجی که سیتی ئاسایی بووبن، نه گهر نهو پیاوه بروادارهش نه بوو بن، که ئیمانیه که ی شار دۆته وهو، بهرگریه کی جوامیرانه ی له مووسا عليه السلام کردوهو، واش پنده چن سهری خو ی له سهر دانابن، به ته نکید که سیک بووه که ناگای لهو دنگ و باسه بووه، که سیک بووه شاره زا بووه و، له وانیه که سیک بووبن، که له نیو دام و ده زگای حوکمپرانیی فیرعه وندا بووبن و، ناگاداری شته که بووه، بۆیه وا به مسۆگه ری و دنئیایی، ده لئ: ته وانه له کو بوونه وه دان، نه فه ریکی به نوو نیسپرانلییی، که سۆغره و بیگاریان پیکراوه، ناگای له کو بوونه وه ی بریار به ده ستانی کوژو مه جلیسی فیرعه ون نه بووه.

که واته: ده بن که سیتی نیزیک له فیرعه ون بوو بن و، که سیتی ئاشنا به کو بوونه وه کانیا ن بوو بن، به چ مه علومه که هەر له نیو کو بوونه وه که ش دا نه بووه! گرنگ ته وه یه زانیاری ته واوی له باره ی کو بوونه وه که وه هه بووه، که له دژی مووسا عليه السلام ده کری، تا کو بیکوژن.

﴿مَفْرَحٍ مِّنْهَا حَافِيًا يَّرْقُبُ﴾، مووساش یه کسه ر به ترسانه وه لئی چوو ده ری، مووسا عليه السلام دیاره تممانه ی ته واوی به و که سه بووه، بۆیه به (ف) ی به دوا داهاتن (تعقیب) هیناویه تی، یه کسه ر دوا ی نه وه ی نهو هه واله ی پیگه یاند، لئی چوو ده ده ری، له شاره که چوو ده ری، (حَافِيًا) له حاله تیکدا که ده ترسا ﴿يَّرْقُبُ﴾، ههروه ها چوار چاو بوو، چاودیری ده کردو که وتبووه حاله تی خو په نهان کردنه وه، ﴿قَالَ رَبِّ اجْنِبْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾، گوئی: پهروه ردگارم! له کومه لی سته مکاران ده ربازم بکه.

کاتی که مووسا له شار چۆته ده ری، له حاله تی ترسان و چوار چاوی و چاودیری کردندا بووه، په نگه بۆسه یان بو دانا بن، پنگا کانیا ن لیکرتوون،

بازگەکانیان مەحکەم کردوون، بۆ ئەوەی مووسا لە ھەر شوئیتیکەووە دەرجوو، بیگرن، بەلام وا پێدەچى بەر لەوەی ئەوان کاری خۆیان بکەن و نەخشەکەیان چیبەجى بکەن، مووسا عليه السلام خەمى خۆى خواردووە، ئەو پیاوێش کە لەو پەرى شار ھاتووە و، بە دلسۆزى ھەوالەکەى پێگەیاندووە، سوودىكى باشى پێگەیاندووە و، بۆتە ھۆى دەرباز بوونى.

ھەر بۆیەش مرۆڤى باش، لە شوئى خراپ و، لە شوئى نىک کە جىگای مەترسیبە بۆ ھەر کەس، مرۆڤى باش لەو شوئى، دەگونجى سوودى گەورە بگەینى، زانیارى و ھەوال بگەینى و، مرۆڤ ناگادار بکاتووە لەو مەترسیبەى کە چاوەرێنى دەکات و لەرێى داى، ئەو ھەستى پى ناکات.

مه‌سه‌له گرنه‌کان

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م:

تیگه‌یشتن و کامل‌بوونی مووسا و، حی‌کمه‌ت و زانست فیزکرانی له‌لایه‌ن، خوای میهره‌بانه‌وه‌و، له‌ کاتی خافلانی خه‌لکی شاره‌که‌دا، چونه‌ شاره‌وه‌و، کوشتنی کابرایه‌کی قیبتی، دوا‌ی هاوار بو لابرندی کابرایه‌کی نیس‌رائیلی و، دان به‌ه‌له‌ی خو‌دا هینانی و، داوای لی‌سوردن کردنی له‌ خوا عز و ج و، ب‌پیرادانی که هرگیز پستی تاوانباران نه‌گری:

خو عز و ج ده‌فرموئ: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ مَا آتَيْتَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١١﴾ وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِنْ شِيعَةِ إِسْرَائِيلَ وَهَٰذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَنَفَّ إِلَيْهِ مِّنْ شِيعَتِهِ عَلَىٰ الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ وَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَوْلًا قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾﴾

شیکردنه‌وی ئه‌م ئایه‌تانه، له‌هه‌ژده‌ بره‌که‌دا:

(١)- ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ﴾، کاتیک گه‌یشته‌ئو په‌ری توانایی و کامل‌بوو، تیرو ته‌واو بوو، پ‌شتریش گوتمان: وشه‌ی (أشد) کۆی (شده)ه، وه‌ک (أنعم) کۆی (نعمة)ه، (أشد)یش حاله‌تیکه به‌مانای هیزو پیزو، دوا‌یی وه‌ک تاک مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا کراوه، نه‌ک وه‌ک کۆیه‌ک، که له‌چه‌ند تاکیک پینک هاتوه، له‌کورد‌ه‌واری دا ده‌لین: گه‌یشته‌ توغیانی خو‌ی، گه‌یشته‌ئو په‌ری توانا و هیزو جه‌سته‌بی خو‌ی، ﴿وَاسْتَوَىٰ﴾، (الإستواء: کمال البنية)، (استواء)

نه‌وه‌یه که جه‌سته‌ی تیرو ته‌واو بوو بی، وهک له سوورپه‌تی (الفتح) دا، هاتوه، باسی روو‌هک ده‌کات و ده‌فه‌رموی: ﴿فَاسْتَقْلَطْ فَاسْتَوَىٰ عَلٰی سُوْقِهِۦ﴾، دره‌خته‌که پته‌وو قه‌به بوو، چروپر بوو، نجا له‌سه‌ر قه‌ده‌که‌ی خو‌ی راوه‌ستا، به‌لام من پی‌م وایه: ﴿بَلَّغْ اَشَدُّهُ﴾، یانی: له‌رووی جه‌سته‌یه‌وه که‌یشته‌ حاله‌تی نه‌و په‌ری هیزی جه‌سته‌یی خو‌ی، ﴿وَاسْتَوَىٰ﴾، یانی: له‌رووی ده‌روونی‌یه‌وه، تیرو ته‌واو بوو، مرو‌قی وا هه‌یه له‌رووی جه‌سته‌یه‌وه، تیرو ته‌واوه، ته‌ماشای ده‌که‌ی: پیاویکی پر به‌کراسه! به‌لام عه‌قل و سروشت و ده‌روونی کامل نه‌بووه، هه‌ندیک شت ده‌کات مندالانه‌یه! بو‌یه مندالیک که له‌رووی جه‌سته‌یه‌وه، زوو که‌شه ده‌کات و کامل ده‌بی، هینده‌ی پیاویک، به‌لکو له‌پیاویکی ناسایی که‌وره‌تره، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی ته‌مه‌نه‌که‌ی که‌مه، جاری له‌رووی ده‌روونی و سروشت و هه‌لسوکه‌وت و عه‌قل و سه‌لیقه‌وه، ته‌واو نه‌بووه، زورجار به‌وانه ده‌لیم: فلانکه‌س جه‌سته‌که‌ی زولمی له‌ته‌مه‌نه‌که‌ی کردوه، یان جه‌سته‌که‌ی زولمی له‌عه‌قلی کردوه، خه‌لک به‌پیاویکی تیرو ته‌واوی تیده‌گات، به‌لام هه‌لس وکه‌وتی مندالانه‌یه، له‌به‌ر نه‌وه‌ی عه‌قله‌که‌ی کامل نه‌بووه، که‌واته: له‌و کاته‌دا مووسا علیه‌السلام هم له‌رووی جه‌سته‌یی و، هه‌م له‌رووی ده‌روونی و عه‌قل و سه‌لیقه‌وه، پی‌نگه‌یشتوه و تیرو ته‌واو بو‌وه.

۲- ﴿مَّا اٰتٰنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا﴾، تیمه حکمه‌مان پندا و زانیاریشمان پندا، به‌دنیایی مه‌به‌ست له‌حوکم: لیره‌دا حکمه‌ته، له‌چهند شو‌تینیک له‌قورئاندا، حوکم به‌مانای حکمه‌ت هاتوه، وهک له‌باره‌ی یه‌حیاوه علیه‌السلام خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا اٰتٰنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾ (۱۲) مریم، یانی: هه‌ر به‌مندالیی حکمه‌مان پی‌به‌خشیبوو.

هه‌روه‌ها ده‌باره‌ی یوسوف علیه‌السلام، ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَمَّا بَلَغْ اَشَدُّهُ، مَّا اٰتٰنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا﴾ (۱۳) یوسوف، کاتیک که‌یشته‌ نه‌وپه‌ری توانای خو‌ی، حکمه‌ت و عیلمان پندا، جیی سه‌رنجه‌که‌به‌نیه‌سبه‌ت یوسوفه‌وه علیه‌السلام، خوا علیه‌السلام ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَمَّا بَلَغْ اَشَدُّهُ، مَّا اٰتٰنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا وَّكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ﴾ (۱۴) یوسوف.

به‌لام لیره‌دا له‌باره‌ی مووساوه علیه‌السلام ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَمَّا بَلَغْ اَشَدُّهُ وَّاسْتَوَىٰ﴾، له‌و باره‌وه زور ته‌ماشای ته‌فسیره‌کانم کرد، بو‌ حکمه‌تی نه‌و جیاوازییه، سه‌ره‌تا

پایه کی خوم دینم له باره ی ههردووک وشه ی (أشده) و (استوی) وهو، دوایش قسه ی به کتیک له زانیان دینم بو حکمه قی نهو جیاوازیه: نهو دوو وشه یه: ﴿بَلَّغْ أَشْدُّهُ﴾ و ﴿وَأَسْتَوَى﴾، ههردووکیان په یوه نندیان به حاله تی جهسته یه وه نیه، به لکو:

۱- یه که میان (أشده) په یوه نندی به حاله تی جهسته یه وه هیه، واته: گه یشته نهو په یری تین و تاقه تی جهسته یی خو، ئنجا نایا مه به ست پتی ته مه نی (۲۰) یان (۳۳) یان (۳۴) سالییه؟ یان (۴۰) سالییه؟ نهو پرایانه هه موویان هه ن.

۲- دووه میان ﴿وَأَسْتَوَى﴾، یانی: له پرووی دهروونی و پرووی و له پرووی عه قلی و سه لپقه و که سایه تیبی مه عنه و یه وه، پتگه یشت و، تیرو ته واو بوو.

ئنجا جتی سه رنج نه وه یه که له باره ی یوسف وه ﴿يُوسُفَ﴾، خوا ﴿يُوسُفَ﴾ ده فهرموق: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ﴾، آیتنه حکماً و علماً و كذلك تجزى المحسنين ﴿يُوسُفَ﴾، یوسف، له ویتدا وشه ی ﴿وَأَسْتَوَى﴾ ی تیدا نیه، ته ماشای ته فسیره کانم کرد، نهو سه رنجه ی (ابن عجبیه) م له ته فسیره که ی خو ی دا^(۱)، پتی جوان بوو، که له و باره وه ده لئ:

إِذْ قَالَ قُلْتُ: لِمَ ذَكَرَ الْحَقُّ جَلَّ جَلَالُهُ الْإِسْتِوَاءَ فِي حَقِّ سَيِّدِنَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلَمْ يَذْكُرْهُ فِي حَقِّ سَيِّدِنَا يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؟ فَالْجَوَابُ: أَنَّ سَيِّدَنَا يُوسُفَ تَرَقَّى فِي السُّجُنِ وَفِي نَارِ الْجَلَالِ، وَكُلُّ مِحْنَةٍ تَزِيدُهُ تَهْذِيباً وَتَدْرِيباً، فَمَا بَلَغَ الْأَشْدَّ حَتَّى وَقَعَ لَهُ الْإِسْتِكْمَالُ وَالْإِسْتِوَاءُ، بِخِلَافِ سَيِّدِنَا مُوسَى، فَإِنَّهُ تَرَقَّى فِي الْعِزِّ وَالْجَمَالِ، فَاحْتِاجَ إِلَى تَرْبِيَةٍ وَتَهْذِيبٍ بَعْدَ كَمَالِ الْأَشْدِّ، فَلَمْ يَحْضَلْ لَهُ كَمَالُ الْأَذْبِ، إِلَّا بَعْدَ الْإِسْتِوَاءِ الَّذِي يَلِيْقُ بِهِ فَلِذَلِكَ ذَكَرَهُ فِي حَقِّهِ.

ده لئ: نه گهر گووت: بوچی خوا جل جلاله وشه ی (استواء) ی له باره ی گه وره مان موسا علیه السلام باسکردوه، به لام له باره ی گه وره مان یوسف علیه السلام وه باسی نه کردوه؟ وه لئه که ی نه وه یه که گه وره مان یوسف علیه السلام له زینداندا

په‌روه‌رده بووه و، به ناگری سیفته‌تی شکو (جلال)ی خوا ۱۰۰ په‌روه‌رده بووه، نجا هه‌ر به‌لایه‌ک که به‌سه‌ری هاتوه، زیاتر پالفته‌ی کردوه و، زیاتر رایه‌پیناوه مه‌شقی پیکردوه، کاتیک که له‌ پرووی جه‌سته‌یه‌وه، گه‌بشتوته‌ حاله‌تی پینگه‌یشتن و تیرو ته‌واو بوونی جه‌سته، یه‌کسه‌ر حاله‌تی تیرو ته‌واویی باری ده‌روونی و که‌سایه‌تی رووحیشی، بو ته‌واو بووه، جیا له‌ حاله‌تی گه‌وره‌مان مووسا ۱۰۰ که نه‌و له‌ حاله‌تی عزیزت و جه‌مالدا، په‌روه‌رده بووه، [واته: خوا ۱۰۰ به‌سیفته‌تی جه‌مالی خوئی، به‌خیزی کردوه له‌ مالی فیرعه‌ونداو، له‌ هیچ شتیک په‌کی نه‌گه‌وتوه و تووشی میحنه‌ت و نارچه‌تی نه‌بووه]، بویه‌ پیوستی به‌ په‌روه‌رده‌کردن و پالفته‌کردن هه‌بووه، دواي نه‌وه‌ی له‌ پرووی جه‌سته‌یه‌وه پینگه‌یشتوه، نه‌ده‌ب و ناکاری ته‌واوی بو په‌یدا نه‌بووه، مه‌گه‌ر دواي نه‌و حاله‌تی پینگه‌یشتنه‌ ده‌روونی‌یه‌ی که‌ شایسته‌یه‌تی، بویه‌ خوا ۱۰۰ له‌ باره‌ی نه‌وه‌وه و پیرای (أشُد) باسی (استواء)بشی کردوه.

به‌راستی تبیینیه‌که‌یم زور پښ جوانه، خوا ۱۰۰ پاداشتی بداته‌وه.

(۳) - ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾، هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌ش پاداشتی چاکه‌کاران ده‌ده‌ینه‌وه، که‌واته: مووسا ۱۰۰ هه‌ر به‌گه‌نجییش، دواي نه‌وه‌ی که‌ چاکه و خرابه‌ی لیک کردوونه‌وه، هه‌ر له‌ چاکه‌کاران بووه، خواي په‌روه‌ردگاریش هه‌ر که‌سه، له‌ قه‌ده‌ر خوئی مامه‌له‌ی له‌گه‌ل ده‌کات.

(۴) - ﴿وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينٍ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا﴾، له‌ کاتی خافلانی خه‌لکه‌که‌شی دا، ده‌ژوور شاره‌که‌گه‌وت، مووسا ۱۰۰ نه‌وه‌ دياره، تیرو ته‌واو بووه، له‌ پرووی جه‌سته‌یی و، له‌ پرووی ده‌روونی و، له‌ پرووی عه‌قلیی و، له‌ پرووی رووحیه‌یه‌وه، نجا دواي نه‌وه‌ چووه نیو شاره‌که‌وه، له‌ کاتی خافلانی خه‌لکه‌که‌یدا، نه‌و شاره‌ ده‌ب کام شاره‌ بوو بښ؟! خوا ۱۰۰ باسی نه‌کرده‌ به‌لام له‌ تفسیره‌کاندا هاتوه که: شاری (مه‌نفیس) بووه، که‌ پایته‌ختی باکووری میسر بووه، ﴿عَلَى حِينٍ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا﴾، واته: له‌ کاتی خافلان و سه‌رقالی

خه لکه که دا، که له کاتی سر خه و شکاندنی نیوه رۆدا بووه، یاخود کاتیک سه رگه رمی کارو کاسبیی بوون، گرنگ نه و به حاله تیک بووه که شار مه یله و چۆل بووه، خه لکه که خافلاو بووه.

(۵) ﴿فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ﴾، له نیو شاره که دا، دوو پیایوی دیتن پیکه وه به شه ر هاتبوون، له یه کدیان ده دا.

(۶) ﴿هَذَا مِنْ شِيعِيهِ﴾، نه مه یان له کۆمه له که ی خۆی بوو، که به نوو ئیسرائیلن، واته: نه و کۆمه له ی که به نوو ئیسرائیلن و هی نه ون، یاخود مووسا عليه السلام ده گه پرتته وه بۆ لای نه وان و ئینتیمای نه ته وه یی بۆ لایان هه یه.

(۷) ﴿وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ﴾، نه مه شیان له دوژمنه که ی، یانی: له و کۆمه له خه لکه ی دژایه تی بووه خه لکه ی مووسایان عليه السلام ده کرد.

نجا نه مه - وه ک پیتشریش ناماژهم پیکرد - لئی وه رده گیری که:

أ- بۆ گه لی به نی ئیسرائیل ئاشکرا بووبن و زانراو بووبن، که مووسا عليه السلام له خۆپانه و، کوپری فیرعه ون نه، به ئن له کۆشکی فیرعه ون دا گه وره بووه و، په نگه فیرعه ون کردبی به کوپری خۆشی، وه ک له هه ندیک گپردراواندا، ده لئ: پتی گوتراوه: مووسای کوپری فیرعه ون، به لأم به نوو ئیسرائیل زانیویانه که کوپری نه و نه.

ب- هه روه ها لیشی وه رده گیری که مووسا عليه السلام ده بن خه لکی له به نوو ئیسرائیلیه کان، له گه له چه وساو هه که ی خۆی هۆشیار کردبیتته وه، په نگه ریکی خستبن و جوړیک له ریکفراییک، حیزیکی لئ دروست کردبن، کۆمه لکی لئ دروست کردبن، وا پنده چن، نه گه رنا بن پتشیننه نه و که سه که له به نوو ئیسرائیلیه، به کسه ر هاوار له مووسا عليه السلام نابه ستن، نه گه ر ئاشنا به تیه کی پیتشرو پتشیننه یه کی پیتشتری نه بووبن.

(۸) ﴿فَأَسْتَفْتَاهُ أَلْزَىٰ مِنْ شِيعِيهِ﴾، نه وه یان که له کۆمه له که ی خۆی بوو، هاواری تیه ست.

۹- ﴿عَلَىٰ آلِ الرَّسُولِ مِنْ عَدُوٍّ﴾، له دژی نه‌وهی له دوژمنه‌که به‌تی.

(استغاثه) بریتیه له داواکردنی (عَوَثُ)، (عَوَثُ) یش بریتیه له ده‌ریاز کردن له سه‌غله‌تیی و، له توندو تیزی، یاخود هاوکاربیکردن بۆ به‌ریه‌چدانه‌وهی ناره‌حه‌تیه‌ک له که‌سیک، بۆ وینه: که‌سیک ده‌که‌وێته نیو ناوه‌وهو خه‌ریکه بخنکی، هاوار له که‌سیک ده‌کات، یاخود که‌سیک تووشی درنده‌یه‌ک دیت و خه‌ریک ده‌بن بیخوات، هاوار له که‌سیک ده‌کات.

۱۰- ﴿فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ﴾، یه‌کسه‌ر مووسا مستیکی لیدا، به (فَاءُ التَّعْقِيبِ) یانی: یه‌کسه‌ر که نه‌و هاواری تبه‌ست، زوو مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ به هاواریه‌وه چوو، چوو بۆ یارمه‌تیدانی و کۆله‌ مستیکی لیدا، له‌و که‌سه‌ی دوژمنه‌که‌یان بوو.

(وَكْرَ) واته: لیدان به‌ده‌ست له‌حالی‌کدا که‌په‌نجه‌کانی هاتونه‌وه یه‌ک، (الضَّرْبُ بِمُجْمَعٍ أَوْ بِمَجْمَعِ أَصَابِعِهِ)، په‌نجه‌کانی هینانه‌وه یه‌ک، یاخود (بِجُمُوعٍ) واته: ده‌ستی کۆکردبته‌وه، (وَكْرَ) هه‌م به‌مانای لیدان دت، هه‌م به‌مانای پال پیوه‌نان دت.

۱۱- ﴿فَقَضَىٰ عَلَيْهِ﴾، یه‌کسه‌ر ته‌واوی کرد، ﴿فَقَضَىٰ عَلَيْهِ﴾، (أَيُّ: أَجْعَزَ عَلَيْهِ)، واته: کۆتایی پین هینا، ته‌واوی کرد، بۆچی ناهه‌رموی: (فَقْتَلَهُ)؟! چونکه مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ مه‌به‌ستی نه‌بووه بیکوژی، نه‌گه‌ر فه‌رمووبای: (فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَتَلَهُ)، واته: مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ مستیکی لیدا و کوشتی، مانای وایه مه‌به‌ستی بووه بیکوژی، به‌لام مووسا مه‌به‌ستی نه‌بووه بیکوژی، به‌لکو مه‌به‌ستی بووه پالتیکی پیوه‌بن و، نه‌و پیاوه نیسرایلییه‌هه‌م لیکراوه‌ی له‌به‌ر ده‌ست ده‌ره‌هتتی.

۱۲- ﴿قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ﴾، یه‌کسه‌ر مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ گوتی: نه‌وه له‌کرده‌وه‌ی شه‌یتانه، واته: نه‌و زۆر تووره‌بوونه‌م، یاخود نه‌و لیدانه‌م وا به‌توندیی، له‌کرده‌وه‌ی شه‌یتانه، شه‌یتان وا خوتخوته‌ی بۆ کردم، که‌زۆر به‌توندیی لیتی بده‌م، یان زۆر تووره‌ی کردم و رووژاندمی که‌به‌هه‌موو توانای خۆم، لیتی بده‌م، نه‌گه‌رنا مه‌به‌ستم نه‌بوو بیکوژم.

۱۳- ﴿ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴾، به دنیای شیطان دوزمنی گمراه‌کننده سهر لب شیونته‌ری ناشکرایه، واته: شیطان به‌هوی خوتخوته کردن و، دنده‌دانه‌وه، منی لاداو گمرا کرد، له‌ه‌لسوکه‌وتی راست و دروست، که بریتی بوو له‌وهی ته‌نیا پائی پیوه‌بنیم و دووری بخه‌مه‌وه. نه‌ک مستیکی وای لیده‌م بیکوژم، نه‌م قسه‌یه‌ی موسا علیه‌السلام: نه‌وه ده‌گه‌یه‌نن، که گوتمان.

۱۴- ﴿ قَالَ رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي ﴾، موسا کوتی: په‌روه‌ردگارم! من سته‌مم له‌خوم کرد، تنجا لیم بیووره.

۱۵- ﴿ فَغَفَرَ لَهُ ﴾، په‌روه‌ردگاریشی لیبورد.

۱۶- ﴿ اِنَّكَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾، به دنیای خوا زور لیبورده‌ی به‌زه‌یه.

۱۷- ﴿ قَالَ رَبِّ يَمَا اَنْمَتَ عَلَيَّ ﴾، موسا علیه‌السلام فه‌رمووی: په‌روه‌ردگارم! به‌هوی نه‌وه که تو چاکه‌ت له‌گه‌ل کردم.

۱۸- ﴿ فَلَنْ اَكُونَ ظَاهِرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴾، من هه‌رگیز پالپشت و پشتیوانی تاوانباران نابم.

سنى هه لوهستهى گرنى

یهک: زانايان زۆر مشت و مريان کردوه، که پىغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده بن پاريزراو بن له گوناج، به لآم نه وه تا مووسا عليه السلام نه فهرى تى کوشته وه، داواى لىبوردينشى له خوا عليه السلام کردوه، که واته: دياره گوناھى کردوه!! پىم وابه پىويست به وه هه موو خو مه شغوول کردنه ناکات، وه لآمه کهى به کورتى نه وه به که نه و کاته مووسا عليه السلام پىغه مبه نه بووه، که پىغه مبه ريش نه بووه، واته: پاريزراو نه بووه له گوناھو له هه له، نجا نه وهى مووسا عليه السلام له راستيدا به گوناھيش له قه لآم نادرى، چونکه مووسا عليه السلام مه به ستى نه بووه بىکوژى و، مه به ستى نه وه بووه پالى پىنود بنى و دوورى بخاته وه لى، عاده تيش نيه کابرا به مستىک ته واو بن، به لآم نه وه فیره و نيه به مستىک ته واو بووه، بويه ش مووسا عليه السلام پالداوه ته لای شه يتان، واته: شه يتان منى هانداو وروواندى، که زياد له پىويست قوه ت به کار بنىم له مست وه شانده که مدا، نه که رنا نيازى نه وه نه بووه بىکوژى.

دوو: که مووسا عليه السلام ده فهرموى: ﴿ قَالَ رَبِّ يَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ ﴾، هه ندىک له تويزه ده وان ده لىن: مووسا عليه السلام زانى که خوا لىبورده، بويه گوتويه تى: خوابه! به هوى نه وهى تو چاکه ت له گه ل کردم، چاو پو شىيت له من کرد، منيش له مهودوا هاوکارى تاوانباران نابم.

به لآم پىم وابه لىبوردينى خوا عليه السلام بو مووسا عليه السلام به هوى وه حيه وه نه بنى نازانى و، مووساش عليه السلام جارى وه حيسى بو نه هاتوه، چو نى زانى خوا لىبورده؟! نا، مووسا عليه السلام گوتويه تى: ﴿ رَبِّ يَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ ﴾، نه که ر مه به ست پى لىبوردين بووايه، ده يفه رموو: ﴿ رَبِّ يَا غَفْرَتَ لِي ﴾ به لآم که ده فهرموى: ﴿ رَبِّ يَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ ﴾، په ره وردگارم! به هوى نه وه وه که تو چاکه ت له گه ل من کردوه، واته: حىکه مت پىداوم، عىلمت پىداوم و، تواناى جهسته ييت پىداوم،

خواه به هوی نهو نیعمه تانه وهو، به هوی نهو چاکه یه وه، که تو له گه ل منت دا کردوه، پهروه ردگارم! به هوی نهو چاکانه ی تووه، ده بن سوپاسگوزار بم، بویه من هرگیز پشتیوان و هاوکاری تاوانباران نام، واته: هرچه نده نهو کابرایه م به ده ست کوژرا، که من دیفاعم له مه زلوومیک کرد، به لام نهی پهروه ردگارم! نهو چاکه و نیعمه تانه ی به منت داو، هرگیز به کاریان ناهیتیم بو بهرگریکردن له تاوانبارانی وهک دارو دهسته ی فیرعه ون که زولم ده کن، له نه ته وه به کی دیکه، ده شگونجی مه به ست نه وه بی: که جارنکی دیکه بابایه کی سهر به گنچه ل و شه رخواز و سهر به ته شقه له، بهرگری لی ناکه م.

سی: زوربه ی زانایان ده لین: هم تابه ته به لگه یه له سهر نه وه که حه رامه و قه ده غه یه، مروف هاوکاری تاوانباران و سته مکاران بکات و، له ژیر پکیفیان دابن، به شیوه یه ک له شیوه کان کاریک بکات، بیته هوی به هیز بوونیان و به رده وام بوونیان، بیگومان هم هم تابه ته نه وه ده گه یه نی، هم تابه تی دیکه ی قورئان له و باره وه یه کجار زورن.

مهسه لهی دووه م:

کهوتنه حالته تی ترس و له رزی مووسا له شاردنا و، دووباره هاوار تیهه سترانی له لایهن بابای به نوو ئیسرا ئیلییه وه، سه رزه نشتکردنی مووسا بۆی و، گله یی کردنی بابای قبیتهی به شه ر هاتوو، له مووسا عَلَيْهِ که ده یه وتی بیته خو سه پین و ملیتکه چکه ر، نه ک چاکساز بیکارو، هه والپیدرانی مووسا عَلَيْهِ له لایهن بیوانیکی دئسو زه وه، که بریار به ده ستان له راوتیژی کوشتنی دان و، سه ره نه جام ده رچوونی مووسا عَلَيْهِ له شاره که، به ترسه وه:

خو ا عَلَيْهِ ده فه رمو ئی: ﴿ فَاصْبِحْ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي اَسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّكَ الْأَمْلَأُ بِأَنْتُمْرُونَ بِكَ لَيَقْتُلُنَكَ فَاخْرُجْ إِلَيَّ مِنْ التَّصْحِيحِ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾ ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له سیزده برکه دا:

مووسا عَلَيْهِ دواى ئەوهی کابرای قبیتهی به ده ست فهوتا، که مه به ستی نه بوو بیکو ژۆی، به لأم به و کو ئله مسته ی لئیدا، گیانی سه پار دو، داوا ی لئبور دنی له خوا کردو، خو ا عَلَيْهِ چاوپوشی لیکرد، له به ر ئەوهی که به رگری کرد بوو له سته م لیکراو ییک، پاشان مه به ستیشی نه بوو بیکو ژۆی، دوا ی ئەوه:

١- ﴿ فَاصْبِحْ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ ﴾، دوا ی ئەوه (مووسا) کهوته حاله تی ترس و له رزه وه له شاره که دا، چوار چا و بوو، چاود تیری کرد، (أَي: أَصْبَحَ خَائِفًا مِنْ أَنْ يُطَالَ بِدَمِ الْقَبْطِيِّ)، واته: کهوته حاله تی ترسان، له وه که داوا ی خو ئینی قبیتهی که ی لئ بکری و بکو ژۆ ته وه له به رانه ر کوشتنی بابای قبیتهی دا.

﴿يَرْقُبُ﴾، حاله تی (تَرْقُب) یانی: چوار چاو بوون و، که و تنه حاله تی ترس و بیم و لهرز، (أَيُّ: يَرْقُبُ مَا يُقَالُ فِي شَأْنِهِ، لِيَكُونَ مُتَحَفِّزًا لِلِاخْتِفَاءِ أَوْ الْغُرُوجِ فِي الْمَدِينَةِ)، واته: چاودیری ده کردو، چوار چاو بوو: له باره ی نهوهوه چی ده گوتری؟ تا کو ناماده بی، یان بو خو په نهان کردن، یا خود بو دهر چوون له شار.

(۲) - ﴿فَإِذَ الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ﴾، کت و پر نهوهی که دوینن داوای سه رختن و یارمه تیی لیکرد، هاواری تیده به ست، به دهنکی بلند بانگی ده کرد که هاوکاری بکات.

﴿يَسْتَصْرِحُهُ﴾، (الاستصراخ: المبالغة في الصراخ، وهو النداء وطلب الغوث بصوت عالٍ)، (استصراخ) بریتیه له زنده پرویی کردن له (الصراخ) دا که بریتیه له بانگ کردن و داوایی یارمه تیی کردن به دهنکی بهرز، واته: هاوار کردن، یانی: نهوه که سه ی دوینن داوای یارمه تیی لیکردوه و له سه ر وی، کابرای قیبتیی به کو له مستیک کوشت، بینن نهوه نه مروش هاواری تیده به ستن و بانگی ده کات به دهنکی بهرز: مووسا فریامبکه وه!

(۳) - ﴿قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَمَوِيٌّ مُبِينٌ﴾، مووسا عليه السلام به کابرای هاوار تیبه ستووی گوت، (به و کابرایه ی دوینن نه فره ریکی له سه ر وی کو شتوه گوت): بیگومان تو بابایه کی بیمرادی ناشکرای.

(عَوِيٌّ)، (العَوِيُّ: الشَّدِيدُ الْعَوَايَةِ، وَهِيَ الضَّلَالُ وَسَوْءُ النُّظَرِ)، (عَوِيٌّ) بریتیه له که سینک که زور غوا به تیی هه بی، نه ویش بریتیه: له گومرای و تینه گه بشتن، یا خود له نیشانه نه دان.

به لام وه ک زور جار گوتوومه: (عَوِيٌّ) بریتیه له نه نجامی گومرای، که بریتیه له به مراد نه گه بشتن و بیتا کام بوون، واته: تو بابایه کی سه رگه ردان و بیمرادو بی تا کامی، ﴿مُبِينٌ﴾، روون و ناشکرا، یانی: زور روونه که تو بابایه کی سه رگه ردان و بیمرادی، چونکه هه ر ژوزه گیچه لیک ده که ی، هه ر ژوزه خو ت ده خیه شه پرو ناژاوده که وه، وا پنده چی نهو که سه که مته رخم بوو بی، که دوینن نه فره ریکی

لهسەر کوژراوه، ده‌بوویه چه‌ند پوژیک هەر خووی په‌نهان بکات و خووی بشارت‌هوه، نه‌ک دیسان گیچه‌تیکسی دیکه بنیت‌هوه، بویه موسا وای پی‌گوتوه، دیاره شایسته‌ی نه‌و سه‌رزه‌نشست و قسه پی‌گوترانه بووه.

٤- ﴿ فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِاللَّيْلِ هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ﴾، نجا کاتیک موسا ﷺ ویستی: زه‌بر له‌و که‌سه بدات، که دوژمنی هه‌ردووکیانه، واته: له بابای قیبتی، (البطش: الأخذ بعُنُقٍ، والضرب)، (بطش) واته: گرتنی که‌سیک به توندیی و، به کوردیی زه‌بر لئ وه‌شاندنی پیده‌لین، یان په‌لاماردان، کاتیک ویستی په‌لاماری نه‌و بدات، که دوژمنی هه‌ردووکیانه، واته: زه‌بری لئ بوه‌شیتن، ده‌ستی لئ بوه‌شیتن.

٥- ﴿ قَالَ يَمْوَسِجُ أُرَيْدُ أَنْ تَتَلَّيْنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ ﴾، گوتی: نه‌ی موسا! ﷺ ده‌ته‌ووی بکوژی، وه‌ک چو‌ن دو‌ننیش که‌سیکت کوشت؟، نایا نه‌مه قسه‌ی بابای قیبتی بووه، که موسا په‌لاماری داوه و، به‌ره‌و پرووی چوو‌ه زه‌بری لئ بدات؟ یاخود قسه‌ی بابای ئیسرائیلیی بووه، که هاواری له موسا ﷺ به‌سته‌و، پوژی پی‌شتر موسا ﷺ که‌سیکی له‌سه‌ر وی کوشتوه؟! هه‌ردوو رایه‌کان هه‌ن:

أ- هه‌ندیکیان گوتوو‌یانه: کابرای قیبتی ناگادار نه‌بووه که موسا ﷺ نه‌و قیبتیه‌ی کوشتوه، بویه نه‌وه قسه‌ی کابرای ئیسرائیلییه، نه‌و ناگادار بووه که دو‌نن موسا که‌سیکی له‌سه‌ر وی کوشتوه، نجا که موسا سه‌ر زه‌نشتی کردوه و گوتوو‌یه‌تی: تۆ بابایه‌کی سه‌رگه‌ردانی پوون و ناشکرای و بابایه‌کی بی‌مرادی ته‌شقه‌له‌چی، که سه‌ر زه‌نشتی کردوه، وایزانیوه که په‌لاماری نه‌ویش ده‌دات، بویه گوتوو‌یه‌تی: ﴿ كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْأَمْسِ ﴾، نه‌ی موسا ﷺ! وه‌ک دو‌نن که‌سیکت کوشت، ده‌ته‌ووی نه‌مرۆش من بکوژی؟!.

ب- هه‌ندیکیش ده‌لین نه‌وه قسه‌ی کابرای قیبتیه، ده‌بی بووبیته‌ قا وو بلا‌و بووبیته‌وه، که موسا ﷺ دو‌نن که‌سیکی قیبتی کوشتوه، بویه گوتوو‌یه‌تی: وه‌ک چو‌ن دو‌نن که‌سیکت کوشتوه، له قیبتیه‌کان، ده‌ته‌ووی نه‌مرۆش من بکوژی؟! هه‌ردوو رایه‌کان هه‌ن، به‌لام رای دووه‌میان ویچوو‌تر و گونجاوتره‌ و، قسه‌کانی دو‌ایش پشتگیریی ده‌که‌ن.

۶- ﴿إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ﴾، تو بهس دهتهوی بیبه خوسه پین له زهویدا، (الجَبَّارُ: الْمُتَعَالِي عَنْ قُبُولِ الْحَقِّ، وَالشَّدِيدُ فِي الظُّلْمِ وَالْبَاطِلِ)، (جَبَّار) که سیکه له به رانبر هه قدا سرکه شی بکات، خوئی به بهرز بگری، مل بو هه ق کهچ نه کات و، له ستهم کردن و زهر وه شانندا توندوتیژ بی.

۷- ﴿وَمَا تُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْمَصْلِحِينَ﴾، تو ناتهوی له چاکسازییکاران بی، نهم قسانه وایان لی ده خویندریتهوه، که ده بی نهوانه هه موویان قسه ی بابای قیبتی بی، دووره له عه قلهوه، که بابای نیسرائیلی نهو هه موو قسانه به مووسا عليه السلام بلن، که زانیویه تی دویتیش که سه که ی کوشتهوه، بهرگری کردوه له ستهم لیگراویک، به دوور ده زاندری ههر له سهر نهوهنده سهر زه نشترکدرنه ی، نهو هه موو قسانه بو مووسا عليه السلام ریز بکات، بویه زیاتر وا پنده چن قسه ی بابای قیبتی بی، که نهو گومانه خراپه ی به مووسا عليه السلام بردوه، لهوانه یه که دویتیش مووسا کابرای قیبتی کوشتهوه، نهم قیبتیه ی نه مپو نه یزانی بی، که قیبتیه که ی دویتن سته می کردوه، له کابرای نیسرائیلی و، مووسا عليه السلام بهرگری له ستهم لیگراویک کردوه، بویه ناوا تومه تباری ده کات بهوه که تو دهتهوی خو سه پین بی له زهویدا، له ولاتی میسر داو، ناتهوی له چاکسازییکاران بی.

۸- ﴿رَجَاءَ رَجُلٍ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَى﴾، پیاویکیش لهو په ری شاره وه هات، به خیرایی ده رویی، نهو شاره ی که نهو رووداوه ی تیدا قهوماوه، که وا پنده چن پایته ختی میسر بوو بی، پیاویک لهو په ری شاره وه هات، ده بی نهو پیاوه کن بوو بی؟! تو یژه رهوان لهو باره وه چهن رایه کیان ههن و قورنان دیاری نه کردوه:

۱- هه ندیکیان گوتویانوه: هه مان نهو پیاوه یه که له سووره تی (غافر) دا، به: ﴿رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ﴾، ناوی هاتوه: ﴿وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ﴾ (۳۸) غافر، پیاویک له دارو ده سته که ی فیرعمون که نیمانه که ی خوئی په نهان کرد بوو، گوتی: ﴿أَنْفُسُكَ لَوْ أَنَّكَ تَكْتُمُ إِيمَانَهُ﴾ (۳۸) غافر، بهرگری له مووسا عليه السلام ده کات و ده لی: نایا پیاویک ههر له بهر نهوه ده کوژن، که ده لی: په روه ردگارم خواجه؟.

ب- هه‌ندیکیان گوتووایانه: پیاوئیکی دیکه‌ی برودار بووه له داروددهسته‌ی فیرعه‌ون، به‌لام ههر له به‌نوو نیسپرائیل بووه، وه‌ک نه‌ته‌وه، چونکه که‌سیک ناگای له راویژکردنی کار به دهستانی فیرعه‌ون بئ، له باره‌ی کوشتنی مووساوه، ده‌بئ که‌سیکی نیزیکی خوئیان بئ، نه‌گه‌رنا بابایه‌کی به‌نوو نیسپرائیلی چه‌وسیتراوه، ناگای له کۆپرو مه‌جلیسی بریار به‌دهستانی ده‌وری فیرعه‌ون نیه.

ج- هه‌ندیکی دیکه‌ش گوتووایانه: پیاوئیکی دیکه‌ی قیبتی بروداری دلسۆز بووه، مه‌رج نیه‌ ئه‌و پیاوه بروداره‌ی تئو دام و ده‌زگا و دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون بووبئ.

به‌لام رای یه‌که‌میان زیاتر پئنده‌چئ، چونکه پیاوئیکی دیکه‌ی دلسۆز، که‌سیک که‌ نیزیک نه‌بووبئ له دام و ده‌زگای حوکمرانیسی فیرعه‌ون و له بریار به‌ده‌ستان، ناگای له کۆبوونه‌وه‌و له ئامانجی کۆبوونه‌وه‌ی بریار به‌ده‌ستان و کاربه‌ده‌ستانی ده‌وری فیرعه‌ونیش نابئ، واته: نه‌گه‌ر نه‌و پیاوه بروداره‌ش نه‌بئ، که‌ بروای خوئی شارده‌ته‌وه، ده‌بئ ههر پیاوئیکی دیکه‌ی وه‌ک نه‌و بووبئ، له تئو دارو ده‌سته‌ی بریار به‌ ده‌ستانی فیرعه‌وندا بووبئ، به‌لام ئیمان‌که‌ی خوئی په‌نه‌ان کرد بئ، ئنجا نه‌و پیاوه له‌وپه‌ری شاره‌وه به‌ خیرایی هات.

﴿يَسَعْنَ﴾، (السعي: المشي السريع، وهو دون العدو، ويستعمل للجند في الأمر خيرا كأن أو شرا)، (سعي) بریتیه له رۆبشتنتیکی خیرا، به‌لام نه‌گاته نه‌ندازه‌ی پارکردن و غاردان، به‌کاریش ده‌هتیرئ بۆ نه‌وه که‌ مروف شتیکدا به‌ جیددیی بیکات و مکور بئ له‌سه‌ری و، به‌ عه‌زیمه‌ته‌وه بیکات، ئنجا نه‌و کاره خیر بئ، یاخود شه‌ر بئ، خراپ بئ، یاخود چاک بئ.

٩- ﴿قَالَ يَكْفُرُونَ﴾ أَلَمْ لَّا يَأْتِرُونَ بِكَ، کوتی: نه‌ی مووسا! ﴿الْبُرُوجِ﴾ بریار به‌ ده‌ستان و کار به‌ده‌ستان، له باره‌ته‌وه راویژ ده‌که‌ن، (الملا: الجماعة أولوا الشأن)، (ملا) کومه‌لێک که‌ خاوه‌ن کار بن، خاوه‌ن بریار بن، بۆیه به: بریار به‌ ده‌ستان و کار به‌ ده‌ستان لیکمداوه‌ته‌وه، واته: بریار به‌ ده‌ستان و کاربه‌ده‌ستان، ﴿يَأْتِرُونَ بِكَ﴾، راویژت له باره‌وه ده‌که‌ن، بئگومان بۆ پیلانگێران.

۱۰- ﴿لِقَتْلِكَ﴾، تاکو بتکوژن.

هندیک له زانایان گوتویانه: نهو پیاوه برواداره‌ی نیو بریار به دهستانی فیرعهون، ناوی (حزقیل) بووه، به لام له قورناندا ناوی نه‌هاتوه.

۱۱- ﴿فَأَخْرَجَ إِيَّيْكَ مِنَ التَّصْحِيحِ﴾، بویه دهریچو، له شار دهرچو، من له دلسوزانم، له به تنگه‌وه بووان و مشوورخوژانم بو تو.

۱۲- ﴿فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ﴾، به کسه‌ر مووسا به ترسه‌وه لئی دهرچوو، چاوه‌رئی ده‌کرد.

مووساش عليه السلام قسه‌که‌ی لی وهرده‌گری، که به دنیایی نهمه نه‌وه ده‌گه‌یه‌ن: ده‌بی مووسا عليه السلام پتستر ناشنا‌به‌تیی له‌گه‌لی بووبی و به‌کدیان ناسیبی و، ناگای له مشوورخوژی و دلسوزیه‌که‌ی بوو بی، بویه به‌کسه‌ر متمان‌ه‌ی پتکردوه و قسه‌که‌ی لیوه‌رگرتوه، یاخود ده‌بی نهو پیاوه، پیاویک بووبی که جیی متمان‌ه بووبی و، مووساش عليه السلام خوای په‌روه‌ردگار خستوویه‌تیه دلی و که متمان‌ه‌ی پی بکات، بویه به‌کسه‌ر پتشنیاره‌که‌ی لی وهرگرتوه و ته‌به‌ننیشی کردوه، ﴿فَخَرَجَ مِنْهَا﴾، لئی چوو ده‌ر، له شاره‌که چوو ده‌ر، ﴿خَائِفًا يَتَرَقَّبُ﴾، ﴿خَائِفًا﴾، حاله، له حالیکدا که ده‌ترسا، به ترسه‌وه لئی چوو ده‌ر، ﴿يَتَرَقَّبُ﴾، چاوه‌رئی ده‌کرد، (الرقب: الإنتظار)، (تَرَقَّبَ) له‌سه‌ر کیشی (تَفَعَّلَ) ه، ده‌گوتری: (رَقَبَ إِذَا نَظَرَ أَحْوَالَ شَيْءٍ)، (رقب) یانی: ته‌ماشای حال و بالی شتیکی کردو، چاوه‌رئی کرد، چوار چاو بوو، بزانی چی لی په‌یداده‌بی.

۱۳- ﴿قَالَ رَبِّ اجْنِبْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾، (مووسا پارابه‌وه) گوتی: په‌روه‌ردگارم! له کومه‌لی سته‌مکاران ده‌ریازم بکه، به‌ر په‌لیان نه‌که‌وم و، نه‌توانن همدوزنه‌وه و بمگرن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی زانیویه‌تی که بریاری په‌کجاره‌کیان داوه، له‌سه‌ر کوشتن و سزادانی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✱ دهرسى چوارهم ✱

بیتاسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه نایه ته کانی: (۲۲ - ۲۸) ده گریته خوئی، واته: له جهوت (۷) نایه ت پیکهاتوه و، نهم دهرسه مان قوناغی چواره می ژیان و به سه رهاتی موسا عَلَيْهِ السَّلَام ده گریته خوئی و، باسی به ریکه وتنی موسایه به ره و ولاتی مه دیهن و، هاوکاری کردنی دوو نافرته بو ناودانی نازه له کانیان.

پاشان ناشنابوونی به بابی دوو کچه کهو، هاوسه رگری کردنی له گه ل یکیاندا، له به رانه ر (۸ - ۱۰) سال، شوانییدا، له سه ر بناغهی سه ودا و گریه ستیک له گه ل بابیاندا، که پیاویکی پیری به تمهن بووه، که وه ک پیشتریش باسمان کرد: زوربه ی توژره ره وانی قورنان ده لین: نه وه شوعه یب عَلَيْهِ السَّلَام بووه، به لام پیشتریش باسمان کردو، دواتریش به چند به لکه به کی به کلایکه ره وه ده یسه لمینم، که ناگونجن نه و پیاوه شوعه یب بووبن، نه و شوعه یبه ی عَلَيْهِ السَّلَام که خوا بو گه لی مه دیهنی ناروده و، به ماوه به کی زور له پیش په یدا بوونی موسادا عَلَيْهِ السَّلَام بووه.

﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ يَلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي سَوَّءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعْلَةُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿٢٤﴾ فَمَاءَهُ إِحْدَهُمَا تَسْقِي عَلَى آسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّكَ أَبَى بِدَعْوِكَ لِيَجْزِيكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَتْ إِحْدَهُمَا يَا أَبَتِ

أَسْتَفِجِرُهُ بِإِسْتَفْجِرَةٍ خَبَرَ مِنْ أَسْتَفْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿١٦﴾ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَنْكَحَكَ إِحْدَى أَبْنَتَيْ هَتَيْنِ عَلَّ أَنْ تَأْجُرَنِي تَمْنِي حِجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ الصَّالِحِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلِينَ قَضَيْتَ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿١٨﴾

مانای ده قواو ده قی نایه ته کان

{کاتیکیش (مووسا) رووی کرده لای مه دیهن (به ره و لای وی که وته ری) گوتی: نیزیکه په روه ردگارم راسته ریم پینشان بدات ﴿١٦﴾ کاتیکیش چوووه سووی ناوی مه دیهن، کومه له خه لکینکی له سهر دیتن، نازه لیان ناو ددها، له خواروانیشهوه دوو نافرته تی دیتن، نازه له کانیان راده گرت (که جاری ناو نه خونه وه) گوتی: نه وه چیتانه (نازه له کانتان له گه له هی خه لکه که ناو نادهن؟! گوتیان: هه تا شوانه کان (نازه له کانیان ناو نه دهن و) نه رۆن، تیمه نازه له کامان ناو نادهین و، بابیشمان پیره میردیکسی به ته مه نه (بویه تیمه ی ناردوه و خوئی نه هاتوه) ﴿١٧﴾ یه کسهر (مووسا) نازه له کانی بو ناودان، دوابی به ره و لای سیبه ره که گه رایه وه گوتی: په روه ردگارم! من ناتاجی ههر خیرو چاکه په کتم بوم دابه زینی ﴿١٨﴾ نیدی یه کیان (له دوو کچه کان) هاته لای به شه رمه وه ده رۆبی، گوتی: به دناییی بام بانکت ده کات، تاکو کری تی نه وه که نازه له کامانت ناودا، به پاداشت بدتاتی، نتجا که مووسا هاته لای (بابیان) و به سه رهاتی خوئی بو گیرایه وه، بابیان گوتی: مه ترسه! له کومه لی سته مکاران رزگارت بووه (لهم ده قهره ده سته لاتیان نیه) ﴿١٩﴾ یه کیکیان (له دوو کچه کان) گوتی: نهی بابی خووم! به کری ی بگره (بو شوانیی) بیگومان بابای به هیزی نه میندار، باشرین که سه که به کری ده گری (بو شوانیی) ﴿٢٠﴾ (بابی کچه کان) گوتی: من ده مه وی یه کیک لهم دوو کچه مت

لئی ماره بکه‌م، که ماوه‌ی هه‌شت سالان کرێکارم بی (بو شوانی) تنجا نه‌گه‌ر ده‌سالت ته‌واوکردن، نه‌وه (چاکه‌یه‌که) له‌خۆته‌وه‌یه‌و، ناشمه‌وئێ (نه‌و کارد) له‌سه‌رت قورس و زه‌حمه‌ت بکه‌م، بیگومان نه‌گه‌ر خوا بیه‌وئێ له‌چاکانم ده‌بینی (له‌مامه‌له‌دا) ﴿۱۷﴾ مووسا گوئی: نه‌و (به‌لێن)ه، له‌نیوان من و تۆدایه، هه‌ر کام له‌ دوو ماوه‌که‌م ته‌واو کردن، نابئ سنوور شکینیم له‌ دژ بکری و، خواش شابه‌ده‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ده‌یلێن ﴿۱۸﴾.

شیکر نه‌وه‌ی هه‌ندیک له‌ وشه‌کان

(تَوَجَّهَ): واته: ڕووی کرده، (وَاجَهْتُ فَلَانًا: وَجِهْتُ وَجْهِي تَلْقَاءَ وَجْهِهِ، تَوَجَّهَ: أَقْبَلَ)، ده‌گوترئ: (وَاجَهْتُ فَلَانًا) واته: ڕووی خۆم کرده ڕووی ته‌و، (تَوَجَّهَ) واته: ڕووی تێکرد، به‌ره‌و ڕووی چوو.

(تَلْقَاءَ): (مُضَدَّرٌ عَلَى وَزْنِ التَّفْعَالِ، وَنَيْسَ لَهُ نَظِيرٌ فِي كَسْرِ الشَّاءِ غَيْرُ مَقْتَالِ، وَتَلْقَاءُ: اللَّقَاءُ وَالْمَقَارَبَةُ، أَي: لَمَّا تَوَجَّهَ جِهَةً تُلَاقِي مَدِينًا)، وشه‌ی (تَلْقَاءَ)، چاوکه‌ له‌سه‌ر کیشی (تَفْعَالِ)، ته‌نیا وشه‌یه‌کی دیکه‌ی هاو و‌نه‌ی هه‌یه، له‌وه‌دا که‌هاله‌تی چاوگی به‌ژێری تانه‌که‌بن، نه‌ویش بریتیه‌ له‌ وشه‌ی (مَقْتَالِ)، واته: په‌یکه‌ر، که‌واته: ﴿تَلْقَاءَ﴾، واته: پێککه‌شتن و لئ نیزیکی بوون، ﴿لَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدِينَةَ﴾، واته: کاتیکی ڕووی کرده شوئینیک، که‌ به‌ره‌و لای مه‌دیه‌ن بوو.

(وَرَدَ): چوووه‌ سه‌ری، یان چوووه‌ سوئی، (الْوَرْدُ: أَضْلُهُ: قَضْدُ الْمَاءِ)، (وَرَدَ) له‌ نه‌صلدا به‌ مانای ڕووکردنه‌ ناوه، بو‌ ناوه‌ینان، (وَرَدْتُ مَاءً كَدًّا: إِذَا حَضَرْتَهُ وَإِنْ لَمْ تَشْرَعْ فِيهِ)، نه‌گه‌ر بلئی (وَرَدْتُ مَاءً كَدًّا) واته: ناماده‌ بووم له‌ لای نه‌و ناوه، با نه‌چوووبیه‌ نئویشی.

(تَدُوْدَانِ): (تَطْرُدَانِ) وَالذُّوْدُ مِنَ الْإِبِلِ: إِلَى الْعَشْرَةِ)، (تَدُوْدَانِ) ده‌ریان ده‌کرد، نازه‌له‌که‌یان دهرده‌کرد، لیره‌دا خوا ۱۰۰ دهری نه‌خستوه نهو نازه‌له، که ناویان داوه، مه‌ر و بزَن بووه، نازه‌لی ورد، یاخود په‌شه‌ولآخ بوون، واته: گا و مانگا، یاخود حوشر بوون؟ دهری نه‌خستوه، به‌لَم له (په‌یامانی کون) دا ده‌لتی: مه‌ر بوون، وشه‌ی (ذُوْد) یش که بو حوشر به‌کاردی، سَن هه‌تا ده (۱۰) دانه، پتیمان ده‌گوتری: (ذُوْد).

(مَا حَطَبُكُمْ): واته: چیتانه؟! (الْعَطْبُ: الْأَشْرُ الْعَظِيمُ الَّذِي يَكْتُمُ فِيهِ التَّخَاطُبُ)، (عَطْب) بریتیه له کارتیکی مه‌زن که قسه و باسی زور تیتدا ده‌کری، که‌واته: ﴿مَا حَطَبُكُمْ﴾، یانی: چیه حالتان؟! نهو حالته‌ی نهو نازه‌لانه‌ی خوتان جاری پاده‌گرن و دووریان ده‌خه‌نه‌وهو، ناویان ناده‌ن، له‌گه‌ل هی شوانه‌کانی دیکه.

(حَتَّى يُصَدِّرَ الرِّعَاءَ): تا‌کو شوانه‌کان لی نه‌بنه‌وهو ناو نه‌ده‌ن و نه‌روَن، (صَدَرَ: إِذَا غُدِّيَ ب «عَن» اِقْتَضَى الْإِنْصِرَافَ ﴿يَوْمَئِذٍ يَصُدُّرُ النَّاسُ أَشْنَانًا﴾ (الزلزلة)، وشه‌ی (صَدَرَ) نه‌گه‌ر به‌پیتی (عَن) به‌ردو به‌رکار تپه‌ر بکات، مانای لی بوونه‌وهو واز لیه‌تینان ده‌گه‌یه‌نی، مانای رویشتن ده‌گه‌یه‌نی، وه‌ک خوا ۱۰۰ ده‌فه‌رموی: ﴿يَوْمَئِذٍ يَصُدُّرُ النَّاسُ أَشْنَانًا﴾ (الزلزلة، نا لهو پوژده‌دا خه‌لک دهرده‌چن و ده‌گه‌رنه‌وه.

(الرِّعَاءُ): (الرِّعَاءُ) کوی (رَاعِي)ه، شوان، که له زمانی عه‌ره‌ببیدا وشه‌ی (رَاعِي) که به (رِعَاء)و به (رِعَاء) یش کۆده‌کریته‌وه، هه‌م به‌رانبه‌ر شوانی کوردیی که بو مه‌رو بزَن و نه‌وانه به‌کاردی و، هه‌م بو گاوان که بو په‌شه‌ولآخ به‌کاردی، هه‌م بو حوشره‌وان، هه‌موویان ده‌گریته‌وه، واته: وشه‌ی (رَاعِي) له زمانی عه‌ره‌ببی دا: (رَاعِي الْإِبِلِ وَ رَاعِي الْغَنَمِ وَ رَاعِي الْبَقَرِ)، هه‌مووی پتی ده‌گوتری، به‌لَم له زمانی کوردیبیدا: وشه‌ی شوان بو که‌سیک که مه‌ر و بزَن ده‌لوه‌ریتنی به‌کاردیتین و، وشه‌ی گاوان بو که‌سیک که په‌شه‌ولآخ ده‌لوه‌ریتنی، به‌کاردیتین، هه‌لبه‌ته حوشریش له

وَلَاتِي تِيْمَه نَه بُووه، نه گه رنا ره نگه وشه به کی تایبه تیشیان بۆ حوشر له وه پرتیش به کارهینا بابه.

(الْقَصَصُ): (الْقَصُّ: تَتَّبِعُ الْأَثْرَ، وَالْقَصَصُ: الْأَثْرُ، وَالْقَصَصُ: الْأَخْبَارُ الْمُتَتَّبِعَةُ)، وشه ی (قَصٌّ) به مانای به دواى شوینه وارکه وتن دئی، (قَصَص) بریتیه له شوینه وارکه، ههروه ها (قَصَص) بریتیه له وه وه آلانه ی که مروّف شوئیان ده که وئى و به دواياندا ده چن، به لّام (قَصَص) کۆی (قِصَّة) به واته: به سه رهات و چیرۆک.

(حَجَجَ): (جَمَعُ حَجَّةً: السَّنَةَ، مُسْتَقَّةً مِنَ الْحَجِّ، لِأَنَّ الْحَجَّ يَقَعُ كُلَّ سَنَةٍ)، (حَجَجَ) کۆی (حَجَّة) یه، که نه ویش به مانای سأل دئی، له حه جه وه وه ریانگرتوه، چونکه حه ج سالانه دووباره ده بیته وه.

(وَكَيْلٌ): واته: کارپسپێردراو، به کوردیش به کارى دینین، ده گوترئى: فَلَانِكِهَس وه کیلی فلانکه سه، (الْوَكِيلُ: أَنْ تَعْتَمِدَ عَلَى عَيْرِكَ وَتَجْعَلَهُ نَائِبًا عَنْكَ، وَالْوَكِيلُ فَعِيلٌ بِمَعْنَى مَفْعُولٍ)، (وَكَيْل) وه کیل گرتن، نه وه یه که تو پشت به جگه له خووت به سستی و بیکه ی به جینگری خووت، (وکیل)، له سه ر کیشی (فَعِيلٌ) ه، به لّام به مانای (مَفْعُول) ه، (الْوَكِيلُ)، یانى: (الْمَوْكُولُ إِلَيْهِ) که سیک که کارى پى سپێردراوه.

مانای گشتی نایه تکان

نهم قۇناغەش كە قۇناغى چوارەمى ژيان و بەسەرھاتى مووسايە ﷺ تەنيا لەم سوورەتەدا ھاتو، ئەوئەندە ھەيە لە سوورەتى (طە) لە نايەتى ژمارە (۴۰) دا، ناماژەيەكى كورتى پىن كراو، لەبەر ئەوئە پىشتەر بە تەواويى باسكراو، كە ديارە نەم سوورەتە پىش سوورەتى (طە) ھاتو، بۆيە لە نايەتى (۴۰) سوورەتى (طە) دا، خوا ﷻ وەك بىر خستتەوئەي ئەو راستىيە بۆ مووسا ﷺ باسى دەكات، كە دەفەر مووى: ﴿ وَقُلْتَ نَفْسًا فَتَجَنَّبَكَ مِنَ الْغَيْرِ وَفُنَّكَ فَنُونًا فَلَبِثْتَ سِتِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَيَّ مُدْمِنًا ﴾، واتە: كە سىكت كوشت تۆمان لە خەم و پەژارە دەرباز كردو، تۆمان بە چەندان جۆر تاقىكردو، ئنجا سالانتيك لە نيو خەلكى مەدەيەندا مايەو، دوايى لە كاتىكى ئەندازە گىريكرادا، ھاتى ئەي مووسا! ﷺ، واتە: ھاتى بۆ ئەو شوئە كە پەيام و وەحىيى خواي پەروەردگار تى پىن بدرى و بگريئە پىغەمبەر، كە ئەو تەنيا ناماژەيە، لەبەر ئەوئە لە سوورەتى (القصص) دا، مانەوئەي مووسا ﷺ لە نيو خەلكى مەدەيەندا، شوانىي كردنى بە تەفصىل باسكراو و ھاتو.

ديارە خوا ﷻ پىشتەر باسكرد، كە مووسا ﷺ دواي ئەوئەي ئەو پياوە بروادارە، يان ئەو پياوە دئسوژە، كە لەو پەرى شارەو ھات بە خىرايى و، ھەوالى پىدا، كە دارو دەستە و كار بەدەستانى فيرەون، تەگبىر دەكەن و، نەخشە دادەتتىن و، پىلان دادەتتىن و، تاكو تۆ بگرن و بتكوژن، مووسا ﷺ بە ترسەو، لە شار دەرچوو، بە چوار چاويى و لە خواش پارايەو گوتى: خوايە! لە كۆمەلئى ستەمكاران دەربازم بكە، تىمەش لىرە بەخىرايى بەسەر تەفسىرى نايەتەكاندا دەروئىن:

﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ﴾، کاتیک پرووی کرده لای مه‌دیهن، ولاتی مه‌دیهن: ﴿قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾، گوتی: نیزیکه په‌روه‌ردگارم ریتی راستم پیتشانبد، ریتی راست: لیره‌دا مه‌به‌ست پیتی ریتی راسته که بیکه‌به‌نتی بهو نامانجه‌ی که بریتبه له خو په‌نهان کردن و خو په‌نادان و، دهر‌باز بوون له فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌کی، ﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ الْأَنْكَاِسِ يَسْقُوْنَ﴾، نجا کاتن چووه سه‌ر شاوی مه‌دیهن، ناو‌تکیان هه‌بووه: نایا پروبار بووه؟! کانی و سه‌رچاوه بووه؟! بیر بووه، ناوه‌که‌یان هه‌لپنجاوه؟! گو‌ماویک بووه؟! باس نه‌کراوه، کومه‌له خه‌ل‌کیتی له‌سه‌ر بینی ناژه‌لیان ناو ده‌دا، ﴿وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ﴾، له خواروانه‌وه، یان جیا له‌وان، دوو نافرته‌تی دیتن، ناژه‌له‌کانی خو‌یان دوور ده‌خستنه‌وهو، هه‌پس ده‌کردن، جاری تیکه‌ل نه‌بن له‌گه‌ل ناژه‌لی شووانه‌کان، ﴿قَالَ مَا خَطْبُكُمْ﴾، گوتی: چیتانه؟! ﴿قَالْنَا لَا تَشْئِي حَتَّىٰ تُصَدِّرَ الزَّعَاثِرَ﴾، گوتیان: تیمه ناژه‌له‌کامنان ناو ناده‌ین، تا‌کو هه‌موو شووانه‌کان نه‌رؤن، تا‌کو شووانه‌کان هه‌موو ناژه‌له‌کامنان ناو نه‌ددهن و نه‌رؤن، تیمه ناژه‌له‌کامنان ناو ناده‌ین، ﴿وَأَبْرَأْنَا شَيْعَ كَثِيرٍ﴾، بابیشمان پی‌اویکی به ته‌منی به‌سال‌دا چوو‌یه، یانی: بویه نه‌و نه‌هاتوهو تیمه دوو نافرته‌ین، هاتوو‌ین.

﴿فَقَفَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَىٰ الظِّلِّ﴾، ناژه‌له‌کانی بو‌ ناودان، دوایی گه‌پا‌هوه به‌رهو سی‌به‌ره‌که، دپاره پیتشر له سی‌به‌ری دره‌ختیک دانیشته‌وهو چووه بو‌ نه‌وی، ﴿فَقَالَ رَبِّي إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾، گوتی: په‌روه‌ردگارم! من بو‌هه‌ر چاکه‌به‌ک که بوم دابه‌زینی، ناتاجم، واته: پی‌وستیم به هه‌موو خیرو چاکه‌به‌کی تو‌هه‌یه، وا پنده‌چی مه‌به‌ستی پی‌ حه‌وانه‌وهو خواردن و خوراک و پنداوستیبه‌کانی ژیان بووه.

﴿جَاءَهُنَّ إِحْدَاهُمَا تَمْثِي عَلَىٰ أُسْتَحْيَاوُ﴾، له دوو (کچ)ه‌کان به‌کیکیان هاته لای به‌شه‌رمه‌وه ده‌رؤی، ﴿قَالَتْ إِنَّكَ ابْنُ يَدْعُوكَ لِجَنَزِيكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا﴾، گوتی: بابم بانگت ده‌کات، تا‌کو نه‌وه که ناژه‌لت بو‌ ناو داوین، کر‌تیه‌که‌ت به

پاداشت بداته‌وه، ﴿ فَلَمَّا جَاءَهُ، وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ﴾، نجا کاتیک موسیٰ عليه السلام هاته لای پیاوه به تهمنه‌که، بابی دوو کچه‌که‌وه، به‌سه‌رهاته‌که‌ی بو گنپراهه‌وه، ﴿ قَالَ لَا تَخَفْ بَحْرَتَ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴾، گوتی: مه‌ترسه، له کومه‌لی ستمکاران ده‌ریز بووی، واته: نیره له ژیر رکیفی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌بدا نیه و، نه‌وان ده‌ستیان ناگانه تیره.

﴿ قَالَتْ إِحَدُهُمَا يَا بَنِيَّ اسْتَجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴾، به‌کیک له دوو کچه‌کان، گوتی: نه‌ی بابه! به‌کری بکره، باشترین که‌سیک که‌ تو به‌کری بگری، بابایه‌کی به‌هیزی نه‌مینداره، نه‌و موسایه‌ش عليه السلام نه‌و دوو سیفه‌ته‌ی تیدان.

﴿ قَالَ إِنْ أُرِيدُ أَنْ أَمْكُمُكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ ﴾، بابیان پیشنیاری کچه‌که‌ی وهرگرت، گوتی: ده‌مه‌وی به‌کیک له‌م دوو کچه‌مت لی ماره‌بکه‌م، ﴿ عَلَيَّ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي حِجَابَ ﴾، له‌ به‌رانه‌ره‌نه‌وه‌دا که‌ تو هه‌شت سالان کریکارم بی، واته: شوامم بی، نازه‌له‌کانم بو بله‌وه‌رتی، ﴿ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ ﴾، نجا نه‌که‌ر ده (۱۰) سالت ته‌واو کردن، نه‌وه له‌ لایهن خوته‌وه‌یه و چاکه‌ی خوته، نه‌که‌رنا بریاره‌که‌ هه‌شت (۸) ساله، ﴿ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ ﴾، ناشمه‌وی له‌سهرت وه‌زه‌حمه‌ت بخه‌م، به‌ برو بیانوو نیم، ﴿ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾، نه‌که‌ر خوا بیه‌وی له‌ چاکانم ده‌بینی، له‌ مامه‌له‌ و هه‌لسوکه‌وته‌دا.

موساش عليه السلام ناوا وه‌لامی دایه‌وه:

﴿ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ﴾، گوتی: نه‌و بریاره له‌ نتوان من و تودا بن، ﴿ أَيَّمَا الْأَجْدِينَ فَضَيْتَ فَلَا عُدْوَةَ عَلَيَّ ﴾، هه‌ر کام له‌ دوو کاته‌که‌م ته‌واو کرد، هه‌شت ساله‌که، یان ده‌ ساله‌که، ده‌ستدریزی نه‌کرته‌ سه‌رم و هه‌لنه‌پتچریم، ﴿ وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴾، خواش له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌ ده‌یلتین، کار پیسپیردراومان بن و، چاودیز بی به‌سه‌رمانه‌وه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

به پئی که وتسی مووسا عليه السلام به ره و لای مه دینه و، له خوا عليه السلام پارانه وهی که راسته پرسی بکات و، پاش گه یشتنی به ناوی مه دینه، هاوکاری کردنی بو دوو نافرته که، که نازه له کانی خویان پارگر تبوون، تا کو شوانه کان له ناودانی نازه له کانیان ده بنه وه، پاشان گه پارانه وهی بو نه و سیبهره ی بیشتر لییبو بو و، نجا له خوا عليه السلام پارانه وهی که بو ههر خیر و چاکه به کی وی ناتاجه:

خوا عليه السلام ده فرموی: ﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَنِ رَبِّكَ أَن يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝۲۲﴾ و لَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصَدِرَ الرِّجَاءَ وَأَنتُمَا سَمِعْتُمَا كَيْدَ ۝۲۳﴾ فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿۲۴﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له یازده برکه دا:

۱- ﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ﴾، کاتی که (مووسا) پرووی کرده لای مه دینه، بیشتر هه م وشه ی: ﴿تَوَجَّهَ﴾ مان شیکرده وه، هه م ﴿تَلْقَاءَ﴾، ﴿وَلَمَّا﴾ ئەم (و)، بو بادانه وه و گێرانه وه (عطف) به، ئەم رسته به باده داته وه وه ده یگێرێته وه بو سه ر چه ند رسته به که بیشتر باسکراون و، هه ندیکش که فرتێراون، له بهر نه وه ی به سه لیه که و عه قل ده زانرین، واته: ﴿وَلَمَّا خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ هَامِئاً عَلَىٰ وَجْهِهِ، فَاتَّفَقَ أَنْ كَانَ مَسِيرَهُ فِي طَرِيقٍ يُؤَدِّي إِلَىٰ أَرْضِ مَدْيَنَ، حِينَئِذٍ تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ﴾، له فورنادا هه مېشه خوا عليه السلام نه وهی که به عه قل و سه لیه که ده زانرێ، له کاتی گێرانه وه ی به سه رهاته کاند، یا خود له کاتی راگه یانندی راستیه کاند، خوا

﴿كَتَبْنَا مِوَابِرَكَ وَ بِيْزَىٰ خُوْىٰ يَنْ قَهْرَهٗ بَالَخْ نَهْ كَرْدُوَه فَرْتِيَنْدِرَاوَه، لِيْرَهْ شَدَا كَه دَهْفَهْرَمُوْىٰ: ﴿۱﴾ وَ لَمَّا تَرَجَمَهٗ تَلْقَاَهٗ مَدْرِيْكَ ﴿۲﴾، يَانِي: دَوَاىِ نَهْوَدِي كَه لَه شَار دَهْرَجُوُو، نَهْيَدَهْ زَانِي بُوْ كُوْىِ دَهْجَن! بَهْ لَامْ وَا بُوُو كَه دَهْرَجُوُوْنَهْ كَهِي بَهْرَه وَا قَاْرِي مَهْدِيْن بُوُو، رِيْكََا كَهِي رُوُو بَه لَاى مَهْدِيْن بُوُو، (مَهْرَج نِيَه مَوْسَا ﷺ) شَارَهْ زَا بُوُوِيْ، كَه بَهْس خُوَا دَهْ زَانِي مَاوَدِي چَهْنْد بَهْ رِيْوَه بُوُوَه،) نَنْجَا رُوُو يَكْرَدَه لَاى مَهْدِيْن، لَه وَا كَاْتَهْدَا:

﴿۲﴾ - ﴿۱﴾ قَالَ عَسَىٰ رَفِيْتٌ اَنْ يَّهْدِيْنِي سَوَاَهٗ السَّبِيْلَ ﴿۱﴾، گوْتِي: نِيْزِيْ كَه بَهْرَه رَدْگَاْر مِ رَاسْتَه رِيْم بَكَاْت، لِيْرَهْدَا وَا پِيْنْدَه چَن مَهْبَهْسْت لَه رَاسْتَه رِيْ، وَا تَه: نَهْو رِيْهِي كَه رِيْكَ دَهْمَكَه يَهْنِي بَه وَا نَامَانَجَهِي كَه بُوْىِ دَهْ چَم، نَهْ ك مَهْبَهْسْت پِيْ رِيْ مَهْعَنَهْوِي بِيْ، وَا تَه: رِيْ پِيْنْدَا رِيْوِشْتِي، بَهْ لَامْ كَه رِوَالَهْتِي نَايَهْتَهْ كَه نَهْوَه دَهْگَهْ يَهْنِي، نَهْوَهْ ش دَهْگَرِيْتَه خُوْىِ، كَه نَهْو پَارَاْنَهْوَدِيهِي مَوْسَا ﷺ: ﴿۲﴾ عَسَىٰ رَفِيْتٌ اَنْ يَّهْدِيْنِي سَوَاَهٗ السَّبِيْلَ ﴿۱﴾، نَهْوَهْ ش دَهْگَرِيْتَه نِيْو خُوْىِ كَه خُوَاىِ پَهْرَه رَدْگَاْر لَه رُوُوِي دِيْنْدَا رِيْشَهْوَه، رَاسْتَه رِيْ بَكَاْت وَا هِيْدَايَهْتِي بَدَاْت وَا عَهْقَلْ وَا دَلِيْ بَهْرَه وَا زَاْمَهْ نَدِيْىِ خُوْىِ پَهْ لَكِيْش بَكَاْت.

نَهْگَهْرْنَا لِيْرَهْدَا كَه دَهْفَهْرَمُوْىٰ: ﴿۲﴾ عَسَىٰ رَفِيْتٌ اَنْ يَّهْدِيْنِي سَوَاَهٗ السَّبِيْلَ ﴿۱﴾، وَا تَه: نِيْزِيْ كَه بَهْرَه رَدْگَاْر مَخَاْتَه سَهْر رِيْهَهْ كِي رَاسْت، كَه هِيْج قُوْرْت وَا پِيْجِي تِيْدَا نَهْبِيْت وَا، رِيْكَ مَهْگَهْ يَهْنِي بَهْو شُوْنَهْ يِ كَه نَامَانَج وَا مَهْبَهْسْتَمَه، كَه بَرِيْتِيَه لَهْوَدِي بَكَه مَه شُوْنِيْ تِيْكَ، تِيْيِدَا دَلِيْوَا بِيْ تَرَس بَم، لَه فَيْرَعَهْوَن وَا دَاْرُو دَهْسْتَهْ كَهِي.

﴿۳﴾ - ﴿۲﴾ وَ لَمَّا وَرَدَا مَاءَ مَدْرِيْكَ ﴿۱﴾، كَاْتِيْكَ گَهْ بِيْشْتَه لَاى نَاوِي مَهْدِيْن.

پِيُوْيسْتَه بَزَانَرِيْ: ﴿وُرُوْد﴾ جَاْرِي وَايَه بَهْ مَانَاى چُوُوْنَه نِيْو (ذُخُوْل) ه، بَهْ لَامْ زِيَاْتَرَه بَهْ مَانَاى چُوُوْنَه سَهْر سُوْىِ (اِشْرَاْف) دِيْ، وَا تَه: كَاْتِيْكَ مَوْسَا ﷺ گَهْ بِيْشْتَه سُوْىِ وَا قَهْرَاغْ نَاوِي مَهْدِيْن، چُوْنَكَه لَه شُوْنِيْ تِيْكَ دِيْكَه لَه سُوُوْرَهْتِي مَهْرِيْم دَا، وُشَهْ يِ (وُرُوْد) بَهْ كَاْرَهَا تَوْه: ﴿۱﴾ وَ اِنْ مَنَكُمْ اِلَّا وَاْرُدْهَا ﴿۲﴾ مَرِيْم، هِيْج كَاْمِيْكَ لَه تِيْوَه نِيَه، مَهْگَهْر (وُرُوْد) يِ دَهْبِيْ بُوْ دُوْرَهْ خ، نَايَا يَانِي: هِيْج كَاْمِيْكَ لَه تِيْوَه نِيَه، مَهْگَهْر دَهْ چِيْتَه نِيْو دُوْرَهْ خ؟! بَهْ تَهْ نَكِيْد نَهْ خَيْر، يَانِي: دَهْ چِيْتَه سُوْىِ وَا دَهْ چِيْتَه

قہ راغ (وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا يُشْرَفُ عَلَيْهَا)، هیچ کام له نیتوه نیه مه گهر پیندا ده روانی و ده چیته سوئی، کاتی خوئی له تفسیری سووره تی (مریم) دا، به ته فصیل باسی نه وده مان کرده و، نهم نایه ته شمان به به لگهی نه وی هینا وده ته وه که مووسا علیه السلام نه چوته نیتو ناو ده که، گو ماویک بووه، بیریک بووه، سه رچاوه به یک بووه، یا خود پووبار یک بووه، به ویتدا هاتوه مووسا علیه السلام چوته سه سوتی ناو ده که، نزیک ناو ده که، نه ک چووبیته نیتوی، نه گهرنا خوا علیه السلام ده یفه رموو: (وَلَمَّا دَخَلَ سَاءَ مَدِينٍ)..

وشه ی (وَلَمَّا)، ده لئن: (حَرْفٌ تَوْقِيفٌ وَجُودٌ شَيْءٍ بِوَجُودٍ غَيْرِهِ)، (لَمَّا) پیتیکه به کارده هینری بو دباریی کردنی کاتیک بو شتیک، به بوونی شتیک دیکه، کاتیک چوووه سوئی ناوی مه دین:

٤- ﴿وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ﴾، کومه له خه لکیکی له سه ر بینی، ناویان ددها، لیره فه رموویه تی: کومه له خه لکیک، به لام دواپی بو مان دهرده که وی نه و کومه له خه لکه شوان بوون، به چی بو مان دهرده که وی؟! به قسه ی دوو تافره ته که که ده لئن: ﴿لَا تَسْقَىٰ حَتَّىٰ يُصَدِّرَ أَلْجَبَاءُ﴾، هه تا شوانه کان له ناودانی ناژه له کانیا لئ نه بنه وه، ناژه له کاها مان ناو ناده یں، که واته: نه و کومه له خه لکه شوان بوون و ناژه لیا ن ناوداون.

﴿يَسْقُونَ﴾، واته: ناویان ددهان، (أَيُّ يَسْقُونَ «مَا» مِنْ شَأْنِهِ أَنْ يُسْقَى)، شتیکیا ن ناویان ددها، که بگونجی (یا خود پیویست بئ) ناو بدری، نجا نه مه ده گونجی مه ر بووین، ده گونجی بز ن بووین، یا ن مه ر بووین، پیکه وه، ده گونجی ره شه و لاخ بووین، ده گونجی هیتسترو ماین، یا ن نه سپ و که ر بوو بن و، ده گونجی حوشر بوو بن، خوا علیه السلام دباریی نه کردوه، به لام وه ک پیتشریش گو مان: له په یمانی کوندا هاتوه که مه ر بوون.

٥- ﴿وَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ أُمَّرَاتٍ يَنْتَوِيْنُ﴾، له خواروانه وه، یا ن جیا له وان دوو تافره تی لئ هه لکه و تن، پئگریان ده کرد له ناودانی ناژه له کانیا ن، دووریان ده خسته نه وه.

(مِنْ دُونِهَا) واته: جیا له خه لکه که، دوور له خه لکه که، چونکه وشه ی (دون)، یانی: (الْمَكَانَ الْأَسْفَلَ أَوْ الْأَبْعَدُ كَأَنَّهُ يَنْزِلُ إِلَيْهِ الْمَاشِي)، که ده فهرموی: (دون) ی نه وان، یانی: له خواروانه ده، یا خود دوور جیا له وان، چونکه (دون) یانی: شوتینکی خوارتری دوورتر، وهک بابای رۆشتوو دایده به زیتن.

ته عبیری (دون) ی به کارهیناوه له بهر نه وه ی شوانه کان ناژه له کانی خویان تاوداون، دوو نافرته که ش ناژه له کانی خویان راگرتسون، که واته: له پله به کی خواروانه وه بوون، چ له رووی جوگرافی و، چ له رووی مه عنه وییه وه، ده ری نه خستوه نایا نه دوو نافرته تانه ژن بوون، کچ بوون، کت بوون؟ به لأم دواپی بۆمان دهرده که وی، که دوو کچ بوون.

﴿تَدْرُدَانِ﴾، (أَي: تَطْرُدَانِ أَوْ تَمْتَعَانِ إِلَّا أَوْ غَنَمًا أَوْ مَاشِيَةً مِنَ الْمَاءِ)، واته: پڼگریان ده کرد، له ناژه له کانیان، (حوشتر یان مه پ یان ره شه و لآخ) دووریان ده خستنه وه و رایان ده گرتن، نه یفه رموه له چی؟ به لأم به سیاق دیاره و شه ی (ذَادَةٌ، يَذْوِدَةٌ)، یانی: پتی له ناژه ل گرت، پتی لیده گرتی که بله وه پتی، یا خود ناو بخواته وه، واته: ناژه له کانی خویان پتی ل گرت، که تیکه ل بن، له گه ل ناژه له کانی دیکه، ره نگه شوانه کان گوتیان: تینوه بۆتان نیه جار ی ناژه لی خۆتان ناو بدهن، وا دیاره هه ر بنچینه یان وا بوو بن، نه ک هه ر نه و رۆژه وابوو بن.

٦- ﴿قَالَ مَا خَطْبُكُمْ﴾، مووسا گو ی: نه وه چیتانه؟ یانی: بۆچی ناژه له کانتان راده گرن؟ مووسا عليه السلام کاتیک نه و دیمه نه ده بینن، نه وه دوو کچ، دوو نافرته ی روو سوور، که دیاره به شهرم و شکو بوون و، پۆشته و به حه یا و نه ده ب بوون، که نه وه مان دواپی بۆ دهرده که وی، ﴿فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْسِي عَلَى أُسْتِحْيَاوٍ﴾، ته ماشا ده کات نه و دوو نافرته ناژه له کانی خویان راگرتوون و، ناهیلن بچن سه ر ناو، دیاره ناژه له کان تینوو بوون و، ره نگه په لکیشیان کرد بی و، پرکیشیان کرد بی، بچن بۆ ناو خواردنه وه، نه وانیش رایانگرتوون و نه یان هیتتوه، نه وه ش دیاره بنچینه به ک بووه نه و شو انانه مامه له یان پی

له گھلّ نہو دوو نافرہ تہو ناژہ لہ کانیاںدا کردوہ، کہ نابّ تَبُوہ ناژہ لی خَوْتانِ تاو بدن، تاوہ کو تِیمہ لی نہ بینہوہ، نجا نہ گہر بیر بووہ و ناوہ کہ یان ہہ لہینجاوہ و، بوّیان لہ گُولاویک کردوون، نہ گہر ہہر گُولاویک بووہ، پروباریک بووہ، کانیی و سہراوہ یہ ک بووہ، گرنگ تہوہ یہ نہو دوو نافرہ تہی ناوا بینین، پئی لہ ناژہ لہ کانیاں دہ گرن، حہ پسیان دہ کہن، جاری نہ چن ناو بخوئہوہ.

﴿ مَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا النَّبِيُّ، تہوہ جیتانہ؟! (الغَطْبُ: الشُّأْنُ وَالْحَدِثُ الْمُهْمُ يَلْزَمُ فِيهِ التَّخاطُبِ)، (خطب) کاریکی گرنگ، پئیویست بکات قسہی تیدا بکری.

(٧) - ﴿ قَالَتَا لَا نَسْتَعِي سَئِي يَصْدِرَ الرِّعَاءُ ﴾، ہہردوویان گوتیان: تِیمہ ناژہ لہ کامان ناو نادہین، تاکو شوانہ کان نہ پوون، وشہی ﴿ يَصْدِرَ ﴾، (أَصْدَرَ، يُصْدِرُ)، خوئندراویشہ تہوہ: (حَتَّى يَصْدُرَ)، (صَدَرَ، يَصْدُرُ)، (الإِصْدَارُ وَالصُّدُورُ: الإِرْجَاعُ مِنَ السَّقِي)، (إِصْدَارٌ وَصُدُورٌ) بریتین لہ گپرانہوہی ناژہ لہ ناودان، واتہ: تِیمہ ناژہ لہ کامان ناو نادہین، تاکو شوانہ کان ناژہ لہ کانیاں ناو نہدہن و لی نہ بنہوہو نہ پوون.

(الرِّعَاءُ: جَمْعُ رَاعِي، الرِّعَاءُ وَالرُّعَاةُ وَالرُّعِيَانُ جَمْعُ رَاعٍ)، (راعی) بہ سئی جوور کؤدہ کرتہوہ، بہ (الرِّعَاءُ) و بہ (الرُّعَاةُ) و بہ (الرُّعِيَانُ) ہہر سئیکیان کؤی (راعی) یں، (راعی) ش جاری وایہ حالہ تہ نیعرا بیہ کہی وایہ، (ی)ہ کہی لہ گہ لدا دہ بتی، جاری واش ہہ یہ، حالہ تہ نیعرا بیہ کہی وایہ (ی)ہ کہی دہ قرتی تری، (راعی) یان (راع) ہہردوویان بہ مانای شوان دین.

بؤ مووسایان پوونکر دہوہ، بؤیہ ناژہ لہ کانیاں رادہ گرن، تاکو شوانہ کان، شوانہ پیساوہ کان لہ ناودانی ناژہ لہ کانیاں دہ بنہوہو دہ پوون، کہ لہ مہوہ ش دہ رادہ کہوئی کہ تہوانہ خہ لکیکی بتی بہ زہیی بوون و، خہ لکیک بوون پریزی نافرہ تیان نہ گرتوہ، پریزی خہ لکی بپھتیزیان نہ گرتوہو، و ہک بنہ ماہ کی ہہ می شہیی بووہ، مامہ لہ یان پئی لہ گھلّ مالی تہو پیساوہ بہ تہ مہ نہ دا کردوہ، کہ ناچار بووہ کچہ کانی بنتیری بؤ ناودان و لہوہ پانڈنی ناژہ لہ کان، بؤیہ دوایی پوونی دہ کہ نہوہ دہ لئین:

۸- ﴿وَأَبْوُنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾، بابیشمان پیاویکی به تمهمنی گوره‌یه، نهمه روونکردنهدوی نه‌ویه: بۆچی خۆتان هاتوون بۆ ئاودانی نازّه‌له‌کان؟! ده‌لین: بابیشمان پیاویکی به تمهمنی به‌سالدا چوو، ﴿شَيْخٌ﴾، یانی: به تمهمن ﴿كَبِيرٌ﴾، یانی: به‌سالدا چوو، زۆر که‌وتوته تمه‌نه‌وه، نهمه پۆزش هینانه‌وه‌یه، که بۆچی بابیان ناماده نه‌بووه بۆ ئاودانی نازّه‌له‌کان؟

۹- ﴿فَقَسَىٰ لَهُمَآ﴾، مووسا به‌کسهر بۆی ئاودان، نازّه‌له‌کانی بۆ ئاودان، واته: (فَقَسَىٰ لَهُمَآ الْمَسْقِيَّةَ)، نه‌وهی ده‌بێ ئاودان، نوجا مه‌ر بووه، بزن بووه، مه‌رو بزن بوون، حوشر بوون، ره‌شه‌ولاخ بوون! گرنگ نه‌وه‌یه بۆی ئاودان.

۱۰- ﴿ثُمَّ نُرَوِّلَهُ إِلَىٰ الْأَيْلِ﴾، دواپی که‌رپه‌وه بۆ سببه‌ره‌که، (التَّوَلَّى: الرَّجُوعُ عَلَىٰ طَرِيقِهِ)، (تَوَلَّى) برتیه له‌وهی ئینسان به‌رێ خۆیدا بگه‌رتته‌وه، له شویتیکه‌وه هاتبێ، به‌ویدا بگه‌رتته‌وه، ﴿إِلَىٰ الْأَيْلِ﴾، به‌ره‌و لای سببه‌ره‌که، (ال) ی سهر ﴿الْأَيْلِ﴾، بۆ (عهد) ه، سببه‌ره‌که نه‌و سببه‌ره‌ی که پشتر لێ بووه، نهمه‌ش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که پشتر له سببه‌ریک دانیشتوه و تهماشای نه‌و دیمه‌نه‌ی کردوه، وه‌ک پیشینانی خۆمان ده‌لین: تیغی ره‌سه‌ن خۆی له کالائیدا راناگرێ، که ده‌بینێ دوو نافرته‌ی روو سوور، نازّه‌له‌کانی خۆیان چه‌پس کردوون، تاکو پیاوه‌کان له ئاودانی نازّه‌له‌کانیان ده‌بنه‌وه، غیره‌ت و جه‌وه‌هه‌ری قبوولی نه‌کردوه، له‌و دیمه‌نه‌وه راپه‌ینتی، به‌مه‌زلوومی زانیون، بۆیه به‌کسهر چوو، دیاره‌ گۆچانیک، داریکی لێ به‌ده‌سته‌وه گرتوه، و چوو نازّه‌له‌کانی ئاوداون، و بێ منه‌تیش بووه له شوانه‌کان، نوجا لێرده‌ا زانایان زۆر قسه‌یان کردوه له‌و باره‌وه، که نایا مووسا ﴿ثُمَّ﴾ چۆنی نازّه‌له‌کان بۆ ئاوداون؟! هه‌ندیکیان گوتوو یانه: به‌ردیک له‌سه‌ر زاری بیره‌که بووه، به‌ده‌که‌سان لاپراوه، هه‌ندیک ده‌لین: به‌چل (٤٠) که‌س، نه‌و به‌ته‌نیا لاپردوه، هه‌ندیک ده‌لین: پیوستی به‌ ئاو هه‌له‌نجان بووه، که دۆلکه‌که به‌ نافرته‌کان به‌زه‌حمه‌ت هاتوته سه‌ری، به‌لام نه‌و به‌یه‌ک دۆلکه، دوو دۆلکه، نه‌و سه‌ه‌زه‌ی بۆ پر کردوون و نازّه‌له‌کانیان لێ ئاوداوه، به‌لام نه‌و ورده‌کاریانه له‌ قورئاندا نه‌هاتوون، گرنگ نه‌وه‌یه خوا ﴿ثُمَّ﴾ ده‌فه‌رموی: نازّه‌له‌کانی بۆ ئاودان، دواپی چوو که‌رپه‌وه بۆ سببه‌ره‌که.

۱۱- ﴿فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾، کوتی: نهی پهروه ردگارم! من ههر چاکه به کم بؤ دابه زینتی، پئویستم پینه تی، ئەمه ههم جورنکه له مهدح و ستایشی خوا ﴿فَقَالَ﴾، که خوا چاوگ و سه رچاوهی ههموو خیرو خوشیی و چاکه به که بؤ مروؤف، ههم زور به نه ده به وه داوا کردنه له خوا ﴿فَقَالَ﴾، که پئویستی به هاوکاریی خوا هه به و، پئویستی به خیرو چاکه ی خوا هه به، نجا نهو خیرو چاکه به، زادو نان و زه خیره به، هه رچی هه به، لیره شدا تویره وهوانی قورنن به سه رهاتی عه جایی له عه بدوللای کورپی عه بیاسه وه نه قل ده که ن و، که هسی دیکه وه، دواپی به کیان دینین، که گوايه مووسا ﴿ط﴾، نهو ماوه به: مانگیک بووه، یان که متر بووه، که به رپئوه بووه، ههر گیای خواردوه و، نهو شتانه ی خواردوو که له زهوی دا ده روین، هه تا ده لئین: دواپی نه وه نده لاواز بووه، له ریخوله کانیه وه نهو خواردنه دیار بووه که ته ماشا ت کردوه!! که نه وه زنده رپوپی (مبالغة) به، به لأم به ته نکید مووسا ﴿ط﴾، پئویستی به خواردن و خوراک بووه و، پئویستی به شوینی حه وانه وه بووه و، پئویستی به دنئیایی و هیمینیش بووه، که ده فه رموی: ﴿إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ﴾، ههر خیرو چاکه به که له تووه بن و، ههر به رزه وه ندیی و سوودیک له تووه بن، من پئویستیم پینه تی، (الْخَيْرُ: مَا فِيهِ نَفْعٌ وَمَلَاقَةٌ لِمَنْ يَتَعَلَّقُ هُوَ بِهِ، فَمِنْهُ خَيْرُ الدُّنْيَا، وَمِنْهُ خَيْرُ الْآخِرَةِ، وَأَحْسَنُ خَيْرٍ لِلْغَرِيبِ: وَجُودٌ مَاوِي يَطْعَمُ فِيهِ، وَيَبِيْتُ، وَزَوْجَةٌ يَأْتِسُ إِلَيْهَا وَيَسْكُنُ، فَكَانَ اسْتِجَابَةَ اللَّهِ أَنْ أَلْهَمَ الشَّيْخَ الْكَبِيرَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ إِحْدَى ابْنَتَيْهِ)، وشه ی (خَيْر) ههر شتی که که سوودی بؤ مروؤف تیدا هه بن و، له گه لی بگونجن، له گه ل نهو که سه دا که داوا ی ده کات، چ چاکه ی دنیا، چ هی دوارپوژ، باشترین چاکه ش بؤ بابای ناواره و غه ریب که له شوینیکی دیکه وه هاتوه، نه وه به که شوینیکی، په نایه که هه بن خواردنی لئ بخوات، شوینیکی هه بن شهوی تیدا بکاته وه وه، هاوسه رنک هه بن، بؤی بیته مایه ی نارامیی و کابانه تیی بؤ بکات، بؤیه خوا ﴿فَقَالَ﴾ به کسه ر وه لأمی پارانه وه که ی مووسای ﴿ط﴾ دابه وه، که زور به نه ده به وه له خوا پارانه وه، خورپه ی خسته دلئ پیاوه پیره به ته مه نه که وه، که به کیک له دوو کچه کانی له دوا بنیری.

پئویسته بگوتری: ﴿مَدِينَةٍ﴾، ناوی شارو ولایتیک بووه، به لأم به ناوی گه لی مه دینه نه وه ناو نراوه، نهو گه له ش له وه چه ی میدیانی کوری ئیبراهیم بوون ﴿ط﴾.

كە ئىمە لە سوورەتى ئىبراھىمدا، بە تەفصیل باسماڭ كىردۈە، ئىبراھىم جگە لە ئىسحاق و ئىسماعىل، كورئىكىشى بوو بە ناوى مىدىان، بەلكو (پەيمانى كۆن) باسى كورپى دىكەش دەكات، ئنجا دەلتى: ئەو گەلى مەدبەنە، لە مىدىانى كورپى ئىبراھىم پەيدا بوون، سەر زەمىنى مەدبەنىش دەكەوتتە سەر كەنارى رۆژئاواى دەرياي سوورو، لە مىسرەوہ نىزىكەى (۸۵۰) مىلە، كە دەكاتە (۱۳۶۷ كم)، ئنجا بەو پىتتە بى، واتە: مووسا عليه السلام بە پىيان (۱۳۶۷ كم)ى برىوہ، ئەگەر ھەر رۆژەى پەنجا كىلۇمەتر (۵۰ كم)ى برىبى، (۲۸) رۆژى پىچوون، تاكو لە مىسرەوہ گەشتتۆتە مەدبەن، يانى: دەورى مانگىكى پى چووہ، ھەلبەتە ئەگەر ھەر رۆژەشى (۱۰۰ كم)ى برىبى، واتە: نىوہى: دەورى (۱۴، ۱۵) رۆژى پىچوون.

مه سه لهی دووهم:

به دواى مووسادا هاتنى به کتیک له دوو کچه کان به قسهی بابی و، چوونى مووسا عليه السلام بۆ لای پیاوه به ته مه نه که و، گپرا له وهی به سه رهاتى خۆی بۆی و، دنیسا کرد له وهی پیاوه به ته مه نه که بۆ مووسا، که نه ترسئ و، پیتشنیار کردنى لئ ماره کردنى به کتیک له دوو کچه کهی، له سه ره پیتشنیاری به کتیک له دوو کچه کان، له به رانه ره هه شت سال شوانی کردنیدا بۆیان و، نه گهر کردیشیه ده سال، نه وه چاکه و پیاوه تى خۆیه تى:

خو عليه السلام ده فه رموی: ﴿جَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّكَ آتِي يَدْعُوكَ لِيَجْعَلَ لَكَ آجْرًا مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ، وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥﴾ قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَبْأَتِ اسْتَجِرُهُ إِنَّكَ خَيْرٌ مَنِ اسْتَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿١٦﴾ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى هَاتَيْنِ عَلَيَّ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي حِجْحٍ فَإِنْ أَمَسْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكَ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿١٨﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له چوارده برگه دا:

(١) - ﴿جَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ﴾، به کتیک له دوو کچه کان (که نازه له کانی پیتشر بۆ ناودا بوون)، به شه رمه وه ده پۆی و هات بۆ لای.

نه ک به ناز و له نهجه و لاره وه، نه ک به شیوه به ک که جهستهی خۆی نایان بکات، به لکو ههم له رووی پۆشاکه وه، ههم له رووی شیوازی پۆشستیه وه، به شه رم و شکووه ده پۆی، (ف) که ده فه رموی: ﴿جَاءَتْهُ﴾، بۆ دوا دا هاتن (فاء التّعقیب)، پیاوه پیره به ته مه نه که، به خیرایی به کتیک له دوو کچه کانی

ناردوه، خوا لَا به خیزی پارانوهه که موسای عَلَيْهِ گیرا کردوه، له میانی نیلهام کردن بو نهو پیاهه به تمه نه‌دا، که به کتیک له کچه کانی به‌داویدا بئیری و، چیدیکه به برسیه تیی له ژیر سیبهری نهو دره خته دانه‌نیشتی، نجا سیبهری دره خت بووه و، سیبهری نه‌شکه و تیک بووه و، سیبهری چیا به ک بووه و، گرنک نه‌ویه چیدیکه له‌وی نه‌بی.

(۲) - ﴿قَالَتْ إِنَّكَ أَبِي بِدَعْوِكَ لِيَجْزِيكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا﴾، که هاتوه ده‌ستی نه‌کردوه به حیکایهت و قسه‌ی ناپیویست، به‌کسه قسه‌ی مه‌به‌ستی کردوه، که جیی مه‌به‌سته: گوتی: به دنئیایی بام بانگت ده‌کات، تا کو کرپی نه‌وهت به پاداشت بداته‌وه، که تو ناژه‌له کانت بو تيمه ناوداوه.

لیرده‌دا مه‌به‌ست له (کرپی نه‌وهت به پاداشت بداته‌وه)، واته: له به‌رانبه‌ری نه‌وه‌دا که تو چاکه‌ت له‌گه‌ل تيمه کردوه، نه‌ویش ده‌یه‌وی چاکه‌ت له‌گه‌ل بکات، نه‌ک: ها بگره نه‌وه کرپی کاره‌که‌ت!

﴿أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا﴾، وشه‌ی (أجر) یانی: پاداشت، کرپی، شتیک له به‌رانبه‌ر شتیک دا بی، ﴿لِيَجْزِيكَ﴾: (لِيُعْطِيكَ) بداتتی، (جزاء) بریتیه له قهره‌بوویه‌ک به‌رانبه‌ر کاریکی چاک یا خود خراب، (الأجر: التَّعْوِضُ عَلَى عَمَلٍ نَافِعٍ لِلْمَعْوُضِ)، (أجر) یش بریتیه له قهره‌بوویه‌ک له‌سه‌ر کاریکی به‌سوود، بو بابای قهره‌بوو بو کراوه، مه‌به‌ست پتی نه‌وه بووه: تو چاکه‌ت له‌گه‌ل تيمه‌دا کردوه و، هاوکاریت کردووین، بابیشم ده‌یه‌وی هاوکاریت بکات و، چاکه‌ت بداته‌وه.

(۳) - ﴿فَلَمَّا جَاءَهُ، وَفَصَّ عَلَيْهِ الْقَمَصَصُ﴾، کاتیک هاته لای، (هاته لای پیاهه به تمه نه‌که، بابی کچه‌که) و، هه‌والی پندا، به‌سه‌ره‌هاته‌که‌ی بو گپراهه‌وه، (الْقَمَصَصُ: الْغَبْرُ)، نه‌لیف و لامی سه‌ر (الْقَمَصَصُ)، بو ناساندنه، (أَي: قَصَصَهُ)، به‌سه‌ره‌هاته‌که‌ی خو‌ی بو گپراهه‌وه، لیرده‌دا (التَّعْرِيفُ عَوْضٌ عَنِ الْمُضَافِ إِلَيْهِ)، ناساندن قهره‌بووی پالوه‌لادرا، (الْمُضَافُ إِلَيْهِ)، یانی: (فَلَمَّا جَاءَ وَقَصَّ عَلَيْهِ قَصَصَهُ)، له جیاتی بفرموی: (قَصَصَهُ) ده‌فرموی: ﴿الْقَمَصَصُ﴾، نه‌لیف و

لامی ناساندنی خستوته سهر، یاخود ﴿الْقَصَصُ﴾، نه لیف و لامه که بو ناساندنه، به لام بو (عهد) ه، واته: به سه رهاته گۆرینه که ی، به سه رهاته زانراوه که ی خو ی که زانراوه و ناسراوه، بو ی گپراهه وه.

۴- ﴿فَالَا تَحْتَفَ﴾، گوتی: مه ترس، واته: تو ئیستا له ژیر پکیفی حوکمی که نعانیه کان دای و، له ژیر پکیفی حوکمی فیرعه ونیه کاندا نه ماوی، نه مه ش نه وه ده که به نئ که نه و کاته حوکمی فیرعه ون، له سنووری ولاتی میسردا بووه و، نه که یشتوته لای شام و، مه دیه ن و... هتد، نه و فیرعه ونه ی که نه و به سه رهاته له پوژگاری دابووه، نجا نه که هر حوکمی فیرعه ونه کانی پیشتی، یان دواتر، فراوانتر بووین، وه ک پیشتی باسمان کرد، نه وه حیسابینکی دیکه یه، به لام له وه کاته دا حوکمی نه و فیرعه ونه ی که مووسا علیه السلام له مالیاندا که وره بووه و، له پوژگاری نه ودا مووسا رایکردوه، له ولاتی به و لاوه نه بووه و نه که یه و ته مه دیه ن.

۵- ﴿مَجُوتٍ مِّنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾، دهر باز بووی له کۆمه لئ سته مکاران، که فیرعه ون و دارو ده سته که بنی، واته: حوکمی نه وان ناگاته تیره و، تیره له ژیر پکیفی نه واندا نه.

۶- ﴿قَالَتْ إِحَدُهُمَا يَتَأْتٍ آسْتَجِرُهُ﴾، یه کیکیان (له دوو که چه کان) گوتی: ههر نه و دوو که چه ی که مووسا علیه السلام ناژه له کانی بو ناوداون، یه کیان گوتی: ﴿يَتَأْتٍ آسْتَجِرُهُ﴾، نه ی بابه کیان! به کرئی بگره، ﴿يَتَأْتٍ﴾، خو ئندر اویشه ته وه: (یا آبت) به کرئی بگره، یانی: بو شوایی، ﴿يَتَأْتٍ﴾ و (یا آبت): (القاء عَوْضَ عَنْ يَأِ الْمُتَكَلِّمِ فِي النُّدَاهِ خَاصَّةً)، پیتی (ت) جیکره وه ی (ی) به، بو بابای قسه بیژ، به تاییه ت له کاتی بانگکردن دا، له جیاتی بلن: (أبی) ده لن: ﴿يَتَأْتٍ﴾، یاخود (یا آبت).

۷- ﴿إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾، بئنگومان باشترین که سیک که تو به کرئی بگری، (بو شوایی، بو له وه راندنی ناژه له کاهان)، که سیکه به هیزیش بن و نه مینداریش بن، ﴿الْقَوِيُّ الْأَمِينُ﴾، نه م (أل) ی سهر ﴿الْقَوِيُّ﴾ و ﴿الْأَمِينُ﴾، ههر دوو کیان بو ناساندن، واته: ناساندنه که بو جینه سه مه به ست پتی گشتیه، یانی: (التعريف للجنس المراد به العموم، أي إذا استأجرت، فهذا الرجل هو الموصوف بالصفات

اللَّزْمَةَ)، نه‌گه‌ر بته‌وئێ که‌سێک به‌ کرێ بگری بۆ شوانیی، نه‌م پیاوه‌ خاوه‌نی نه‌و سیفه‌ته‌ پێویستانه‌یه‌، که‌ بۆ کاره‌که‌مان پێویستن، که‌ بریتیه‌ له‌ هیز و نه‌مینه‌داریی.

نایا نه‌و کچه‌ له‌ چی هه‌له‌په‌نجاره‌، که‌ مووسا عليه السلام هه‌م به‌هه‌یزه‌ و هه‌م نه‌مینه‌داریشه‌؟ هه‌ر له‌ هه‌له‌سوکه‌وته‌کانی مووسادا نه‌وه‌ی هه‌له‌په‌نجاره‌، هه‌یزه‌که‌ی له‌وه‌دا که‌ به‌ ته‌نیا نازه‌له‌کانی ناوداوه‌ و، گوئی نه‌داوه‌ته‌ نه‌و شووانانه‌ی له‌وین و، نه‌مینه‌ش بووه‌، کاتێ که‌ له‌گه‌له‌یدا هاتوه‌، یاخود کاتێک که‌ چوووه‌ نازه‌له‌کانی بۆ ناوداون، چاوی تینه‌بریون و، ته‌ماشایان کردوه‌ پیاویکی نه‌جیه‌، پاکه‌، به‌ عیقه‌ته‌، نه‌مانه‌ته‌که‌شی له‌وه‌ هه‌له‌په‌نجاره‌.

٨- ﴿ قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ ﴾ (پیاوه‌ به‌ ته‌مه‌نه‌که‌) گوئێ: من ده‌مه‌وئێ به‌کێک له‌م دوو که‌چانه‌مت لێ ماره‌ بکه‌م، بیکه‌مه‌ هاوسه‌رت، لێرده‌دا خوا عليه السلام به‌سه‌رهاته‌که‌ زۆر کورت ده‌کاته‌وه‌، نه‌گه‌رنا به‌ ته‌نکید دوا‌ی نه‌وه‌ی مووسا عليه السلام که‌یشتۆته‌ نه‌وئێ، خواردنیا‌ن پێداوه‌ و پشوو‌ی داوه‌ و ئیسراحه‌تی کردوه‌، ئنجا مه‌رج نیه‌ هه‌ر له‌ هه‌مان کۆرو مه‌جلیسدا، کچه‌که‌ به‌ بابی گوته‌ن: بابه‌ نه‌م پیاوه‌ به‌ کرێ بگره‌، پیاویکی به‌هه‌یز و نه‌مینه‌داره‌، به‌لکو له‌ مه‌قامیکی دیکه‌دا، به‌ تابه‌تیی له‌گه‌ل بابیان دانیشتون، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل دایکیاندا، که‌وتوو‌نه‌ته‌ راوێژ: چۆن مامه‌له‌ له‌گه‌ل نه‌و پیاوه‌دا بکه‌ن؟ نه‌و کاته‌ کچه‌که‌ پێشنیاری کردوه‌، ئنجا دوا‌یش نایا هه‌ر نه‌و رۆژه‌ بووه‌، یاخود پێی چوووه‌، بابه‌که‌ پێشنیار ده‌کات، ده‌ت: ﴿ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ ﴾، من ده‌مه‌وئێ به‌کێک له‌م دوو که‌چمه‌مت لێ ماره‌ بپریم، نه‌و دوو کچه‌ی تۆ نازه‌له‌کانت بۆ ناوداون، هه‌له‌به‌ته‌ نه‌مه‌ سه‌رپشکرکردنی مووسا عليه السلام بووه‌، که‌ به‌کێک له‌و دووانه‌ هه‌له‌بژێرئێ، کامیانی به‌ دله‌، سه‌ر پشکه‌، به‌لام نه‌وه‌ به‌ گریه‌ستی هاوسه‌رگیری دانانئێ، به‌لکو ته‌نیا سه‌ر پشکرکردنه‌، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی دیا‌ری ده‌کات، ئنجا لێی ماره‌ ده‌بێرئێ، له‌ به‌رانه‌ر چه‌یدا؟!

۹- ﴿عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي حِجَجٍ﴾، له به رانبر نهوهدا، که تو کریکارم بی ماودی ههشت سالان، ﴿تَأْجُرَنِي﴾ (مُضَارِعُ أَجْرُهُ، مِثْلُ نَصْرُهُ، إِذَا كَانَ أَجِيرًا لَهُ)، ﴿أَنْ تَأْجُرَنِي﴾، یانی: (أَنْ تُصَيِّحَ أَجِيرًا لِي)، واته: بییه کریکاری من، کارم بو بکهی، ماودی چه‌ند؟!

﴿ثَمَنِي حِجَجٍ﴾، ماودی ههشت سالان، ﴿حِجَجٍ﴾، (جَمْعُ حِجَّةٍ أَيْ: سَنَةً)، له‌بهر نه‌وهی حه‌ج له سالدا تهنیا جارنک ده‌کرتی، بویه که گوتوو یانه: (حِجَّةً)، یانی: (سَنَةً).

۱۰- ﴿فَإِنْ أَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾، تنجا نه‌گهر ده سالت ته‌واو کردن، نه‌وه له‌لابهن خوته‌وه‌یهو، چاکه مو پیاو‌ه‌تبی خوته‌وه پینه‌وه باه‌ند کراو (مَلَزِمٌ نِ).

نه‌مه دیاره هه‌مووی دانوستان بو‌وه، له‌گه‌ل مووسادا ﴿وَرِيكَكِهِ وَتَن﴾ و ریککه‌وتن بو‌وهو پیتش‌نیار کردن بو‌وه بو‌ی، که ده‌لن: ﴿فَمِنْ عِنْدِكَ﴾، (أَي تَفَضَّلَ مِنْكَ) نه‌وه چاکه‌یه‌که و زیاده‌یه‌که له لابه‌ن خوته‌وه.

۱۱- ﴿وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمُوتَ عَيْلَةً﴾، ناشمه‌وی بارگرانییت بگه‌مه سه‌ر، یانی: لیت به‌ بریو بیانوو نیم، هه‌موو پوژوی پرته و بو‌لته له‌سه‌ر ناکه‌م و مامه‌لهم خو‌شه له‌گه‌لندا.

۱۲- ﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾، نه‌گهر خوا بیه‌وی له چاکان ده‌میینی، له مامه‌له کردن و هه‌لس وکه‌وتدا، ئینسانئیکی باشم ده‌بیینی، له بواری هه‌لسوکه‌وت له‌گه‌ل خه‌لکدا، نومئدم وابه، نه‌گهر خوا ﴿هَزَّ بَكَاتٍ﴾، له چاکان بم، وه‌ک له فه‌رمایشی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﴿هَاتُوهُ﴾، ده‌فه‌رموی: ﴿رَجِمَ اللَّهُ رَجُلًا سَمْعًا إِذَا بَاعَ، وَإِذَا اشْتَرَى، وَإِذَا اقْتَضَى﴾، (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۲۰۷۶)، واته: خوا به‌زه‌یی به‌ مروفتئیکی ته‌با و گونجاو دابن، له کاتیکدا که ده‌فروشتی و، کاتیک که ده‌کرتی و، له کاتیکدا که له‌گه‌ل که‌سئیک ده‌بیته کیشه‌یه‌ک و ده‌چنه دادوه‌ریه‌وه.

نجا نهوه پيشنيار خسته پرووی پياوه به تهمه نه که بوو، با بزاین و هلامی
 مووسا الطیخ: چی ده بی؟!

(۱۳) ﴿ قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ ﴾، گوتی: نهوی گوترا، له نیوان من و توذا بی، نه مه
 قبول کردن و پهسه ند کردن و، وه لام دانه و ديه له مووساوه الطیخ، واته: نهوی گوت،
 نهوه له بهینمان دابی.

(۱۴) ﴿ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ﴾، هر کام له دوو کاته کان، (ههشت
 ساله که، یا خود ده ساله که) م تهواو کردن، ده ستریزیم و سنور شکنیم، بو لانه کرئ،
 ﴿ الْأَجَلَيْنِ ﴾، که مه نصوبه به: ﴿ قَضَيْتُ ﴾، مه نصوبه، (أَيُّ: اسم موصول مثل ما،
 وزیدت بعدها، ما، للتأكيد، ليعبر الموصول شبيهاً باسماء الشرط).

(أَيُّ) و دک (ما) ناوی (موصول) هو، (ما) شی له دواوه زیاد کراوه بو جه ختکردنه وه،
 تاکو نهو ناوی (موصول) ه، وه ک ناودکانی مهرج بچی.

﴿ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ ﴾، نابی ده ستریزیم بو لا بکری و سه غلهت بکریم، یانی:
 تیم هه لنه پیچری و ته شقه لهم پی نه کرئ، نه گهر هه شت ساله کم تهواو کردن،
 نهوه نهوه یه که له سهری ریکه و تووین، نه گهر ده ساله که شم تهواو کردن،
 نهوه چاکه و پیاوه تیی خوّمه، نه ک دواي هه شت ساله که، بلین: ده بی دوو سالی
 دیکه ش شوانی بکه ی، دوو ساله زیاده که چاکه و پیاوه تی خوّمه، نه گهر ویستم
 ده یکم، نه گهرنا من پابه ند نه کراوم بهوه وه.

(۱۵) ﴿ وَاللَّهُ عَلَيَّ مَا تَقُولُ وَكَيْلٌ ﴾، خواش له سهر نهوه ی ده بلین، کار پیسپیردراوه و
 چاودیرمانه، یانی: هر که سیک مهرجه که جیبه جن نه کات، خوا یتي ده پرستیته وه.

لیره دا (ضَمَّنَ الْوَكِيلُ مَعْتَى الشَّاهِدِ فَعُدِّي بِحَرْفِ عَلَيَّ)، یانی: نه گهر فرموبوی:
 (وَالله وکیل ما قلنا)، هر تهواو بوو، به لام به هو ی بهرکار خواستی (وکیل) دوه
 به پیستی (علی) مانای شایه دیشی نیواخن کراوه، ﴿ وَاللَّهُ عَلَيَّ مَا تَقُولُ وَكَيْلٌ ﴾.

تیره‌دا وشه‌ی وه‌کیل و تیرای مانای خوئی که کارپن سپنراو (موکول اییه)ه، مانای شایه‌دیشی تیخراوه، یانی: (وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا نَقُولُ)، واته: خوا شاهیدو چاودیره له‌سر نه‌وه‌ی ده‌یلتین، دیاره‌هه‌م مووسا النَّبِيُّ: بابابه‌کی خواناس و له‌خوا ترس بووه‌و، هه‌م پیاوه‌به‌ته‌مه‌نه‌که‌ش، بویه‌خوایان له‌سر خوایان کردوته‌وه‌کیل و چاودیره‌شاهید.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دەرسي پښځه ❖

بیناسہی لہم دہرسہ

لہم دہرسہ مان لہ حہوت (۷) ٹاہت پیک دئی، ٹاہتہ کانی: (۲۹ - ۳۵)، کہ، قوناعی پینجہمی ژیان و بہسہرہاتی موسای عَلَيْهِ السَّلَامُ کرتوتہ خوئی، کہ باسی گہرانہوی موسویہ لہ مہدیہنہوہ بو میسر بو سہردانی مالہوہیان و، بہریتوہ دوپترانیہتی لہلایہن خوی بہرز و بی وینہوہو، کرانہ بہ پیغہمبہرو، رہوانہ کردنی بو لای فیرعون و گہلہکھی، دوا۱ پیدرانی دوو بہلگہ و موعجیزہ سہرہکیہکھی:

(۱) - گوجانہکھی، کہ دوا۱ فریدانی دہبووہ حزیا و، ہہژدیہایہکی گہورہ.

(۲) - دہستی، کہ کاتیک دہیخستہ بن قولی، دہدرہوشایہوہ.

ہہرودہا لہسہر داوا۱ خویشی: ہاروونی برایشی لہگہلی کراوہتہ پیغہمبہر بو پالپشتیبیکردنی.

﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿۲۹﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُورٌ مِنْ شَطِئِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرِ أَنْ يُمُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۰﴾ وَأَنْ أَلْقَىٰ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تُتَلَوًا كَانُهَا جَانًا وَلَنْ مُدِيرًا وَلَمَّا يَبْعَثْ يُنمِئْ أَقْبَلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِ ﴿۳۱﴾ أَسْأَلُكَ بِذَلِكَ فِي جَبِّكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ عَيْرٍ سُوءٍ وَاضْمَمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْمِ فَذَانِكَ بُرْهَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قُلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَعَاظُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿۳۳﴾ وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِي

رَدَمَا يُصَدِّقُنِي إِذْ أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٢١﴾ قَالَ سَنُنْذِرُ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَجَعَلَ لَكُمَا
 سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِأَيْنِنَا أُنْتَمَا وَمَنْ أٰتٰبَكُمَا الْغٰلِبُونَ ﴿٢٢﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تەکان

ئنجا کاتیک مووسا ماوه که ی (که بریار بوو) ته واوی کردو، له گه له
 خیزانه که ی دا (له مه دینه وه به رهو میسر)، رویشت، له ته نیشت طور وه وه،
 ناگریکی به دیکرد (که مایه ی هوگری و دنیایی بوو)، به خیزانه که ی گوت:
 لیره بن (مه جووئین) من ناگریکم دیوه (هوکاری دنیایمه)، به لکو هو و آیکتان
 له لایه وه بو بهینم، یان بزوو تیکتان له ناگره که بو بینم، به لکو ناگری پی
 بکه نه وه و خوتانی پی که رم بکه نه وه ﴿١٩﴾ ئنجا کاتیک هاته لای (ناگره که) له
 قه د پالی راستی دۆله که وه، له زهوییه به پیزه که دا، له دره ختی که وه، بانگ کرا
 که: نه ی مووسا! به دنیایی من خوام په روه ردگاری جیهانیان ﴿٢٠﴾ (هه روه ها
 بانگ کرا) که گوچانه که ت فریده! ئیدی که گوچانه که ی فریدا، دیتی وه ک تیره
 مار له ه لده به زی، به پشتتیکردنه وه رایکردو (ناوری نه دایه وه) نه گه رایه وه، خوا
 فهرمووی: نه ی مووسا! وه ره پیش و مه ترسه، بیگومان تو له دنیاکراوانی (که
 سه له مه ت ده بی) ﴿٢١﴾ دهستی (راست) یشت بخه یه خه ته وه، به بی نه خوشیی و
 زیان، به سپیتی (دره وشاوه یی) دیته ده ری و، له کاتی سام رینیشتنیش دا، قوالت
 به (سینه یان ته نیشتی) خوته وه بنوو سینه (هیمن ده بیه وه)، ئم دووانه (کوچان و
 ده ست) دوو به لکه ی دره وشاوه ن له په روه ردگارتیه وه، بو لای فیرعه ون و بریار
 به ده سه تکانی، به دنیایی ئه وان کومه ئیکی لادهرن ﴿٢٢﴾ مووسا گوتی: له بهر
 نه وه ی که سیکم لی کوشتوون، ده ترسم همکوژن (و په یامه که تم بو نه گه به نری)
 ﴿٢٣﴾ بویه هاروونی براشم، که ئه و له من زمان پاراوتره، به پالپشتیک که به
 راستم دابنی، له گه لم بنیره، من ده ترسم به دروم دابنن ﴿٢٤﴾ خوا فهرمووی:

بیگومان (پشت و) بازووت به برایه کهت به هتیز ده کهین و، دهسته آتیکتان بو
 دهره خستین (که دهستیان نه تانگاتن بو زیانلیدان و)، به دلنایی پتتان ناگهن و،
 خوتان و نهوانهی شویتتان که وتوون، زال و سه رکه وتوون ﴿۲۳﴾.

شیکرنه وهی هه ندیک له وشه کان

(وَسَارٍ بِأَهْلِهِ): واته: هاوسه ره کهی له گهل خووی برد، ننجا هاوسه ره کهشی،
 نابا مندالیان بوون؟! وهک له په یمانی کوندا، ده لئ: دوو کوره کهی، یاخود هیچ
 مندالیان نه بوون، یاخود نه ختیر، زیاتر له دوو کور بوون، کورو کچ بوون؟ تیمه
 هیچی لئ نازانین، وشهی (أهل) یش به پلهی یه کهم ژن ده که یه نن بو پیاو،
 وه ختی ده گوتری: (أهل) واته: ژن له مالد، که دیاره به پی سیاق نه ویش
 ده زانری، به لام مندال ناگه یه نن، مه گهر به لگه هه بن له سه ر نه وهی که مندالیش
 له گهل نهو ژنه دا ههن.

(السَّيْرِ فِي الْأَرْضِ، رَجُلٌ سَائِرٌ وَسَيَّارٌ، وَالسَّيَّارَةُ: الْجَمَاعَةُ)، (سیر) بریتیه له
 رۆیشتن به زه ویدا، ده گوتری: (رَجُلٌ سَائِرٌ وَسَيَّارٌ) پیاویک که رۆیشتوه به پیرۆ
 (سَیَّارٌ)، یانی: زور دهرات، (السَّيَّارَةُ) واته: کومه له که سیک که به ریدا برۆن،
 کاروان یان پیرۆ.

(أَمْكُثًا): واته: پیننه وه، راوه ستن، (الْمَكْثُ: ثَبَاتٌ مَعَ انْتِظَارٍ، مَكْثٌ، مَكْثًا،
 وَمَكْثًا)، (مَكْثٌ) بریتیه له چه سپاندن له گهل چاوه ری کردندا، ده گوتری: (مَكْثٌ،
 مَكْثًا، وَمَكْثًا) هه ردووکیانی بو به کاردی، هه م (مَكْثٌ)، هه م (مَكْثٌ) یانی:
 راوه ستان و چاوه ری کردن و مانه وه له شویتیک.

(جَذْوَةً): (الْجَذْوَةُ وَالْجَذْوَةُ وَالْجَذْوَةُ)، واته: هه م به سه رر، هه م به بو، هه م
 به ژیر، (الَّذِي يَبْقَى مِنَ الْعَطَبِ بَعْدَ الْإِلْتِهَابِ، وَالْجَمْعُ: جَذِيٌّ، جَذْوَةٌ، جَذْوَةٌ،

جُدُوَّةٌ، بریتیه: له داریک که سووتا بی و، نهوهی که لئی ده مینبتهوه، پتی دهگوتری: (جُدُوَّةٌ أَوْ جُدُوَّةٌ) و، به (جُدُوَّةٌ) کۆ دهگرتیهوه، بهگوردیی پتی دهلین: بزووت، بزووت بریتیه له داریک که سه ریکی ناگر بی و لایه که ی دیکه شی ناگر نه بی و بگیری.

(سَطِطِي): (سَطِطِيءِ الْوَالِدِي جَانِبُهُ، وَ سَطَطَ الزُّرْعُ: فُرُوعُ الزُّرْعِ)، (سَطِطِي) واته: قه ده پال، لاپال و لایه کی شیوه که (سَطَطَ الزُّرْعِ)، واته: نهو لقانه ی لهو رووه که ن، که ده رووی لق و پوپ ده کات، لق و پوپه کانی بیان دهگوتری: (سَطَطَ)، ﴿أَخْرَجَ سَطَطَهُ﴾ ﴿١٩﴾ الفتح.

(الْقَطْعَةُ): (الْقَطْعَةُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُتَمَيِّزَةُ عَنْ غَيْرِهَا)، (بُقْعَةٌ) بریتیه له پارچه زهویه ک، که جیابی له ده رووبه ری، واته: دیار بی.

(وَلَمْ يَعْقِبْ): واته: ناوری نه دایه وه، یاخود نه گه رایه وه، چونکه (العقب: مؤخر الرجل، وقيل: عقب، وجمعه أعقاب)، وهک له فه مووده دا هاتوه: (وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ) (أخرجه مسلم: ٢٤١)، واته: سزای سه خت بو نه وانه ی پاژنه بیان ناشون، که واته: (عقب) واته: پاژنه، گوتراویشه: (عقب) واته: به زنه (سکون)، نه ک به ژیر (کسرة)، هه ردوویان هه ن، (عقب) یان (عقب) به (أعقاب) کۆده کرتیه وه (پاژنه کان).

که واته: ﴿وَلَمْ يَعْقِبْ﴾، واته: که رویشت، له سه ر پاژنه پتی، نه گه رایه وه، واته: ناوری نه دایه وه: (لَمْ يَلْتَفِتْ)، یاخود (لَمْ يَرْجِعْ)، نه گه رایه وه.

(الْأَمِينِ): (الْأَمْنُ: طَمَآنِينَةُ النَّفْسِ وَزَوَالُ الْخَوْفِ)، (أَمِنَ) بریتیه له دل نارامیی و نهمانی ترس و بیم، که واته: ﴿إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ﴾، واته: تو له بی ترسان و له دلنیاکراوانی که هیچ زیانیکت پی ناگات.

(أَتْلُكَ بِكَ): ده ستت بخه نپو، (السُّلُوكُ: النَّقَادُ فِي الطَّرِيقِ)، (سُلُوكٌ) بریتیه له وه که نینسان به ریته کدا بروا (سَلَكَةٌ)، یانی: (أَدْخَلَهُ).

(جَبَّحَ): (جَبَّحَ) بریتیه له دابراوایی کراس، نهو شوته نهی که سهر لیوهی دهچینه نیو کراس، که یه خهی کراسه، واته: دهستت بخه نیو یه خهی کراسه و بیخه بن ههنگلت له یه خه ته وه.

(جَنَاحَكَ): (جَنَاحُ الطَّائِرِ)، بآلی بآنده، (جَنَاحَا الْإِنْسَانِ: جَانِبَاهُ، جَنَاحَكَ أَي: يَدُكَ)، که دهگوتری: (جَنَاحِي الْإِنْسَانِ)، واته: دوو لاته نیشته کانی (جَنَاحِ)، به مانای دهستی مرووف دی، که واته: (جَنَاحَكَ)، واته: (يَدُكَ) که وهک بآلی بآنده وایه.

(الرَّهْبِ): (الرَّهْبَةُ وَالرَّهْبُ وَالرَّهْبُ: مَخَافَةٌ مَعَ تَعَرُّزٍ وَاضْطِرَابٍ)، (رَهْبَةٌ) و (رُهْب) و (رَهْب) ههرسیکیان بریتین، له ترس له گه ل خو پاراستندا، ترسیک که وریایی و جوړیک له بیم و داچله کانی له گه لدا بن.

(أَفْصَحَ): (فَصَحَ الرُّجُلُ: جَادَتْ لِقَتُهُ)، پیاوه که زمان پاراو بوو، به پوونیی قسه ی ده کرد، خه لک باش لپی تی ده گه بیشت، ﴿هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا﴾، واته: زمانی وی له هی من پاراوتره، نهو له من زمان پاراوتره قسه پوونتره.

(رِدْءًا): (الرِّدْءُ: الَّذِي يَتَّبِعُ غَيْرَهُ مُعِينًا لَهُ)، (رِدْء) بریتیه له وهی که به دوی که سیک ده که وی و، هاوکاری ده بن و پشتیی ده گری.

(عَضَّدَكَ): ﴿سَنَدُّ عَضْدِكَ بِأَخِيكَ﴾، (عَضْد: مَا بَيْنَ الْمِرْفَقِ إِلَى الْكَتِفِ)، (عَضْد) له نیوان نانیسکه وه تاکو شان، به کوردیی قوئی پی ده نیین، که واته: (عَضْد)، یانی: قوول، که به وی نیسان زیاتر کار ده کات، بویه خوا ده ده رموی: ﴿سَنَدُّ عَضْدِكَ بِأَخِيكَ﴾، قوولت به برابه که ت به هیز ده کین، (عَضْدْتُهُ: أَخَذْتُ عَضْدَهُ وَقَوْلِيَهُ، وَبُسْتَعَارُ الْعَضْدِ لِلْمَعِينِ)، (عَضْدْتُهُ) واته: قوولیم گرت و به هیزم کرد، وشه ی (عَضْد) بو هاوکارو یارمه تییده ریش ده خوازرتیه وهو به کاردی.

مانای گشتی نابه‌ته‌کان

نهم قوئاغی پینجه‌مه‌ی ژیان و به‌سه‌ره‌اتی مووسا علیه‌السلام، له زور شوئی قورئاندا، نامازهی پیکراوه و، له چهند شوئیتیکدا به درژی بی باسکراوه، بو وئنه:

۱- له سووره‌تی: (طه) دا، نابه‌ته‌کانی: (۹ - ۴۸).

۲- له سووره‌تی: (النمل) دا، نابه‌ته‌کانی: (۸ - ۱۲).

۳- له سووره‌تی: (الشعراء) دا، نابه‌ته‌کانی: (۱۰ - ۱۷).

۴- له سووره‌تی: (النازعات) دا، نابه‌ته‌کانی: (۱۵ - ۱۹)، هه‌موویان باسی نهم قوئاغی پینجه‌م له ژیانی مووسا علیه‌السلام ده‌که‌ن و، تیمه‌ش به خیرایی به‌سه‌ریدا رت ده‌بین:

﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ ۚ آنس من جانب الطُّورِ نَارًا ۚ، دوای نه‌ودی مووسا علیه‌السلام کاته‌که‌ی ته‌واو کرد، هه‌شت ساله‌که، یان ده سال شوانیبه‌که، که زیاتر واینده‌چن ده ساله‌که بن و، له‌که‌ل ژنه‌که‌یدا رۆیشت له ته‌نیشتی طوره‌وه، که چیا‌ه‌کی دیاریبیکراوه، ناگریکی به‌دی کرد، ﴿ قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنست نارا ۚ، به‌هاوسه‌ره‌که‌ی گوت: میننه‌وه لیره، راوه‌ستی، من ناگریکم به‌دی کردوه، که مایه‌ی هوگریمه، ﴿ لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۚ، به‌لکو له لای نه‌و ناگره‌وه، هه‌والئیکتان بو بینم، وا دیاره ریان لی تیکچوووه، یاخود بزووئیکتان له ناگر بو بینم، ناگری پی بکه‌نه‌وه، به‌لکو گرم ببنه‌وه، دیاره شه‌ویکی ساردی زستان بووه و، ریشیان لی تیکچوووه و سه‌رامشیان بووه.

﴿ فَلَمَّا أَنهَا نُودِيَ مِنْ شَطِئِ الْأَوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَن يَمْشِيَ ۚ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۚ، نجا کاتیک مووسا علیه‌السلام چوووه لای ناگره‌که، له قه‌د پالی لای راستی دۆله‌که، له پارچه زه‌ویبه به‌پیژه‌که‌دا، له

دره خسته که وه، بانگ کرا: نهی مووسا! منم، خوا پهروه ردگاری جیهانیان، واته: له دره خسته که وه بانگکراوهو، دره خسته که له پارچه زهویه کی پر پیت و پیزدا بووه، له لای راستی دۆله که، له ته نیشته چیای طور، خوا **يٰۤاَيُّهَا فِرْعَوْنُ** فیرموو: **﴿ وَانْ اَتَىٰ عَصَاكَ ﴾**، گۆچانه که شت فیری بده! **﴿ فَلَمَّا رَاَهَا نَهَزَهَا كَاثِرًا جَانًّا وَاِنَّ مُدْبِرًا وَاَلَمْرُ يَعْقِبُ ﴾**، کاتیک مووسا گۆچانه که ی دی، هه لده به زی و داده به زی، وهک تیره مار، وهک ماری گچکه، که له گهوره بییدا، زۆر گهوره بووه، به لام له جووله شدا، زۆر خیرا بووه، وهک تیره مار، یان وهک ماری گچکه، مووسا **الطیة**: پشتی تیکرد، **﴿ وَاَلَمْرُ يَعْقِبُ ﴾**، ناوریسی لئ نه دایه وهو، زۆر لئی ترسا، **﴿ يٰۤاَيُّهَا فِرْعَوْنُ ﴾** **اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ**، خوا **يٰۤاَيُّهَا فِرْعَوْنُ** فیرمووی: نهی مووسا! وهره و مه ترستی، **﴿ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ ﴾**، به دنیایی تو له دنیا کراوانی و، هیچ زانیکت پئ ناگات، **﴿ اَسْأَلُكَ يٰۤاَيُّهَا فِرْعَوْنُ فِي حَبِيْبِكَ مَخْرَجًا يَّبِيْضًا مِنْ غَيْرِ سُوْءٍ ﴾**، نهوه نیشانه و موعجزه ی به که م: گۆچانه که ته، نجا هی دووه میشیان: دهستت بخه به خه که ته وهو دیته وهه درئی، بئ نه وهی نه خووش بئ، یان زانی پیگه بیستی، به سپیه تیی واته: به دره وشاوه یی دیته دهر، **﴿ وَاَضْمَمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ ﴾**، له کاتیکیشدا که ترس و له رزت هاتی، دهستت به ته نیشتی خوته وهه بنووستینه، واته: وهک چۆن بالنده باله کانی به خوویه وهه ده چه سپینن، تووش دهستت به خوته وهه بنووستینه، بو نه وهی ترست نه مینن، **﴿ فَذٰلِكَ بُرْهٰنُنَا مِنْ رَبِّكَ ﴾**، نهوه دووه: گۆچانه که و دهستت، دوو به لگه ی رۆشنن له پهروه ردگارته وهه، **﴿ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلٰٓئِهٖ ﴾**، بو لای فیرعهون و بریار به دهسته کانی دهورو به ره که ی و دارو دهسته که ی، **﴿ اِنَّهُمْ كَاثِرُوْا قَوْمًا فَنَقِيْعُهُمْ ﴾**، به دنیایی نه وان، کومه لیکسی لاری و لادرن، بچو به لکو بیانه تیه وهه سه ر پئ، **﴿ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ قَتَلْتُ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُوْنِیْ ﴾**، مووسا **الطیة**: فیرمووی: پهروه ردگارم! من که سیتکم لئ کوشتون، دهر ترسم بکوزن، واته: دهر ترسم بکوزن و په یامه که ی تووم پئ نه گه به نری، نه گه رنا له کوشتنه که ی خوئی نه ترساوه، **﴿ وَاٰخِرُ هٰکُوْرٰتٍ هٰذَا فَاَصْحٰبُ مَنِّیْ لَسٰنًا ﴾**، هارپوونی براشم، نهوه له من

زمان پاراوتره، ﴿فَأَرْسَلْنَا مَعِيَ رَسُولًا مِّنْ عِبَادِنَا يُبَشِّرُ الْقَائِلِينَ ﴿۱۹۲﴾، له که نمی بنیره، پاپشت بی و، به راستم دابنن، ﴿إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُون﴾، من ده ترسم که به دروم دابنن، په یامه که ی توم لی وه رنه گرن.

خوا ^ع و ه لأمی دایه وه: ﴿قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَجَجْعَلُ لَكَ سُلْطٰنًا ﴿۱۹۳﴾، فه رمووی: قوالت به هووی برایه که ته وه به هیز ده که یین، واته: پشتت ده گریین و ده سته لاتیکتان پی ده ده یین، ﴿فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ﴿۱۹۴﴾، که ده ستیان نه تانگاتی و، زیانتان پی نه که یه نن، ﴿يَتَّيِنُنَا أَنشَا وَمَنْ أَتَّبَعَكُمَا الْفٰلِقُونَ ﴿۱۹۵﴾، به هووی نیشانه کانه مه وه، تیوه هه ردووکتان و، نه و که سانه ش که له که لتان ده بن و، پرواتان پی دینن، زال ده بن به سه ر فیرعه ون و دارو ده سته که یدا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

دوای ته و او کردنی ماوهی شوانیه که ی، موسا علیه السلام خیزانه که ی برد (به ره و میسر) و، له ریگادا له ته نیشت طوور ناگریکی به دی کردو، به خیزانه که ی گوت: لیره بوهستن، به لکو له لای نه و ناگره وه هه وائیکی ریته تان بو بینم، یا خود بزووته ناگریک، که ناگری پی بکه نه وه و پی گهرم بینه وه، بو تان بینم:

خو عليه السلام ده فه رموی: ﴿فَلَمَّا فَضَىٰ مُوسَىٰ الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ انكثروا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ كَذُوبٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له ههشت برکه دا:

(١) - ﴿فَلَمَّا فَضَىٰ مُوسَىٰ الْأَجَلَ﴾، دوای نه وهی موسا علیه السلام کاته که ی ته و او کرد، (أَي لَمَّا أَتَمَّ الْمِدَّةَ الْمَوْجَلَةَ لِلرُّعْيِ)، دوای نه وهی نه و ماوه یه ی دیاری کرا بوو بو شوانیه که ی، ته و او ی کرد، یان ههشت سآله که، یان ده سآله که، دیاری نه کراوه، چونکه ئامانجیک ی پیوه نه به ستراوه، به لآم رای زآلت نه وه یه، وه ک پیشت باسما ن کرد، که ده سآله که ی ته و او کردین، نه وه شایسته ی موسایه علیه السلام که پیاو به ته مه نه که پی ده لئ: ﴿فَإِنْ أَتَمَّتْ وَعَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ﴾، نه گهر ده سآلت ته و او کردن، نه وه له لایه ن خو ته وه یه، واته: چاکه و پیاو ته ی و جوامیری به که، به مسوگه ری نه و گه وره پیاو انه ی خواش کاتیک دوو شتیا ن هاتنه پیش، یه کتیکیا ن چاکه و جوامیری زیاتری تیدا بووبن، بیکوما ن نه وه یان هه لباردوه.

۲- ﴿وَسَارَ بِأَهْلِهِ﴾، به خیزانه که به‌وه رُوْیشت، ﴿وَسَارَ﴾، بانی: رُوْیشت، به زه‌ویدا رُوْیشت، ﴿بِأَهْلِهِ﴾، (أهل) لِیْره‌دا به مانای (زوجة) هاوسه‌ر دئی، وه‌ک له سووره‌تی (هود)‌دا هاتوه: ﴿قَالُوا أَتَعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾، فریشته‌کان قسه له‌گه‌ل ساره خاتووندا ده‌کهن، ده‌لّین: نایا له کاری خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ سه‌رت سوږ ده‌میتنی؟! که موژده‌ی نیسحاق و به‌عقوقوبتان پی دده‌هین؟ ﴿رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾، به‌زه‌دی و پی‌زی خوا له‌سه‌ر ئیوه‌ بئی، ئه‌ی خه‌لکی ئه‌م ماله، ژنیش خاوه‌نی ماله و، مآل به‌ ژنه‌وه ماله، ئه‌و کابانیتی ده‌کات و سه‌ره‌رشتی مآل ده‌کات، هه‌روه‌ها له‌ سه‌حیحی بوخارییدا هاتوه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ له‌ به‌سه‌ره‌اتی که بوختان به‌ دایکمان عانیسه (خوا لئی رازی بئی) کراوه، فه‌رموویه‌تی: ﴿وَاللَّهُ مَا عَلِمْتُ عَلَىٰ أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا﴾^(۱)، واته: سویتند به‌ خوا جگه له‌ چاکه، له‌ هاوسه‌ری خوّم، نه‌زانیوه.

وه‌ک پیش‌تریش باسمان کرد، له‌ په‌یمانی کۆندا، هاتوه، که ده‌لّی: له‌گه‌ل دوو کوره‌که‌ی دا، به‌لآم نازانین نایا مووسا عليه السلام و پیرای ژنه‌که‌ی و دوو کوریشی له‌گه‌ل بوون؟! که ده‌بئی کوره‌کانی ته‌مه‌نیان له‌ ده (۱۰) سالّ که‌متر بوو بئی، چونکه‌ ئه‌گه‌ر له‌ سه‌ره‌تای شوانیه‌که‌شه‌ه‌وه، ئه‌و هاوسه‌رگه‌ریه‌ی کردبئی، گه‌وره‌که‌یان ده‌بئی (۸ - ۹) سالّ بئی، به‌ هه‌رحالّ دیار نیه، نایا هه‌ر کور بوون و، یاخود کچیشی بوون؟! دووان بوون، یاخود زیاتر بوون، یاخود مندالیان نه‌بوون؟ په‌یمانی کۆنیش ته‌وه‌ی له‌و باره‌وه‌ گوتووویه‌تی، بۆ به‌ر چاو روونیی باشه، به‌لآم شایسته‌ی پشت پی‌به‌ستن نیه‌و لئی دلّیانین.

ئنجاکاتیک مووسا ژنه‌که‌ی له‌گه‌ل خۆی بردوه، نه‌یفه‌رمووه بۆ کوئی؟ به‌لآم دیاره که به‌ره‌و مآل گه‌راوه‌ته‌وه، به‌ره‌و میسر، ئه‌وه له‌ په‌یمانی کۆندا هاتوه، ده‌لّی: (مووسا گوتی: ده‌چمه‌وه سه‌ردانی خوشکه‌که‌م ده‌که‌م و، ئیزنی له‌ خه‌سوو و خه‌زوووری خواست)، ئه‌و ورده‌کاریانه له‌ قورئاندا نه‌هاتوون، به‌لآم دیاره که

به‌رهو میسر که‌پاوه‌ته‌وه، بۆ‌سه‌ردانی دایکیی و بابی و خوشکی و برای که هاروونه، نه‌و کاته ده‌بی هه‌ر له‌وی بوو بی، و، په‌نگه برای دیکه‌شی بووبن.

۳- ﴿مَآءٍ مِّنْ جَانِبِ الْأُطْرُقِ نَارًا﴾، له‌ته‌نیشتی طووړ ناگرتکی به‌دیگرد، ﴿مَآءٍ مِّنْ جَانِبِ الْأُطْرُقِ نَارًا﴾، به‌لام دیتنیک که‌مایه‌ی هۆگری بی، (مُونَس) که‌سیکه (أَنَس) هۆگری بۆ مروف په‌یدا ده‌کات، ده‌گورتی: ﴿هُوَ رَجُلٌ مُّؤْنِسٌ لِّي﴾، نه‌و بۆ من پیاونکه‌مایه‌ی دننارامیی و هۆگریه، بۆ من خهم په‌وینه و مایه‌ی نولفه‌ت پیوه‌گرتنه، نه‌و ناگره‌ی که‌به‌دی کردوه، ناگرده‌که‌مایه‌ی هۆگری و دننایی بوو، که‌به‌پراستییش نه‌و پرووناکیه، که‌نه‌و به‌ ناگری تیگه‌یشتوه، مایه‌ی دننایی بووه.

۴- ﴿قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا﴾، به‌هاوسه‌رده‌که‌ی، گوت: بمیننه‌وه، (امكثوا) یانی: ﴿تَوَقَّفُوا﴾ یان (اَلتَّمَّتُوا هُنَا)، لیره‌پاوه‌ستن، یان چیدیکه‌مه‌رۆن، لیره‌چاوه‌پین.

۵- ﴿إِنِّي مَأْسُتٌ نَّارًا﴾، من ناگرتکم به‌دی کردوه، مایه‌ی هۆگری و دلخو‌شیمه، له‌سوره‌تی (الثلج)، ده‌فه‌رموی: ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي مَأْسُتٌ نَّارًا﴾ ﴿الثلج﴾، موسا علی‌ه‌السلام به‌هاوسه‌رده‌که‌ی گوت: من ناگرتکم به‌دی کردوه، به‌لام لیره‌دا له‌سوره‌تی (القصص)، هه‌ر ده‌فه‌رموی: ﴿إِنِّي مَأْسُتٌ نَّارًا﴾، هه‌روه‌ها لیره‌دا (امكثوا) ی لن زیاد کراوه.

دپسان له‌سوره‌تی (القصص)، ده‌فه‌رموی: ﴿لَمَلَّيْكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ أَوْ جَذْوَةٌ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾، به‌لکو له‌و ناگره‌وه هه‌والیکتان بۆ بینم (هه‌والی رینکا)، یاخود بزووتیکتان له‌ناگرده‌که‌ بۆ بینم، به‌لکو گه‌رم ببنه‌وه، واته: ناگری پښ بکه‌نه‌وه‌و خوتان به‌ناگره‌که‌ گه‌رم بکه‌نه‌وه، به‌لام له‌سوره‌تی (الثلج)، ده‌فه‌رموی: ﴿سَأْتِيكُمْ مِنْهَا حَبْرٌ أَوْ مَائِكُمْ بِشَهَابٍ فَبِسْ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾، به‌دننایی له‌لای نه‌و ناگره‌وه هه‌والیکتان بۆ دینم، یاخود بزووتیکتان بۆ دینم و، بلتسه‌ ناگرتک که‌سه‌رتکی دار بی، بۆ نه‌وه‌ی ناگری پښ بکه‌نه‌وه‌و خوتانی پښ گه‌رم بکه‌نه‌وه.

واته: تهعبیره کان جییان، بهلام ههر یهک نیوهرؤکیان ههیه، نجا وا پیده چتی مووسا عليه السلام ودهک له شوینی دیکهش گوتوومانه: نهوهی لیرهش هاتوه، فرموویته و، نهوهی له سوورتهی (النمل) یش دا هاتوه، فرموویته، ئینسان جاری وایه قسه دهکات به تهعبیریکی دهیلن، دواتر به تهعبیریکی دیکه دهیلن.

نجا نههه هم بؤ تیرهش وایه و، ههم بؤ شوینهکانی دیکهش، که خوا عليها السلام جاری واهیه، بهسهرهاتیک دهگپرتیهوه دهفرمووی: یهکیک له کارهکتهرهکان ناوای گوت، دواپی له شوینیکی دیکه دهفرمووی: ناوای گوت، له تهعبیرو شیوهی دهرپرنهکهدا، جیاوازن، واته: ههم نهوهشی گوتوه و، ههم نهویشی گوتوه، یاخود خوا عليها السلام مهبهستی گه یاندنی نیوهرؤکهکهیهتی، ههر جاره به تهعبیریکی جیاواز، ودهک: هونهر نواندن له قسهکردندا (التفنن فی الکلام).

(۶) - ﴿لَعَلَّآ مَا يَكُفُّم مِّنْهَا عَجْرٌ﴾، بهلکو له لای ویهوه ههوالئیکتان بؤ بینم، ﴿مِنْهَا﴾ (أي: من عند النار وأهلها الذين أوقدوها)، واته: له لای نهو ناگرهوهو، نهو خهلهکی که ناگرهکیان کردوتهوه، ههوالئیکتان بؤ بینم.

(۷) - ﴿أَوْ جَذْوَةٌ مِّنَ النَّارِ﴾، یاخود (بهلکو) بزووتیکتان له ناگر بؤ بینم، (جذوة، وجذوة، وجذوة)، یانی: (العود الغليظ المشتعل)، یاخود (عود في رأسه نار)، واته: دارنک که پتهو بن و بناستی، دهبن لایهکیشی ناگری پیوه نهبن، بؤ نهوهی ههلبکیری، یاخود: دارنک که سهرنکی ناگر بن، که پتی دهگوتری: بزووته ناگر، واته: دارنک که سهرنکی ناگر بن و لایهکهی دیکه ی بگیری.

(۸) - ﴿لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾، بهلکو گهرم بینهوه، (الإضطاء: إفتعال من الضلي)، (ضلي) واته: خستنه نیو ناگر، (إضطاء): (إفتعال)ه، واته: بزووتیکه دنم و، ناگری پتی بکه نهوهو پتی گهرم بینهوه.

له پهیمانی کۆن (سفر الخروج) دا، تهعبیرهکه ناوا هاتوه: (إن موسى استأذن صهره في الذهب إلى مضر لافتقاد أخته وآله...)، واته: مووسا عليه السلام مولهتی له

خه زووری خواست، که بچیته وه بؤ میسر، تاکو هه وائی خوشکی و نیزیکانی و مآله و بیان بزانی.

تیمه دوایی له په ندو حکمه ته کاند، زیاتر تیشک ده خهینه سه ره هندیک واتای دیکه، که ئەم نایه ته موباره کانه ده یانگه یه نن، بۆیه لیره دا ته نیا بایی نه وه نده که نایه ته کان چه مک و واتا که یان، روشن بن، قسه یان له باره وه ده که یین.

مهسه لهی دووهم:

دوای رویشتنی مووسا عليه السلام بۆ لای ناگره که، له دره ختیکه وه که له تیو پارچه زهویه کی به ییزی قهه پائی لای راستی دۆله که بوو، بانگ کرا: مووسا! بنگومان من خوام پهروه ردگاری جیهانیان، نجا گۆچانه کهت فرییده! ئیدی که فرییدا، بوو به ماریکی بیتره زای له جوولهدا خیرا، وهک تیره مار، مووساش ترسا و رایکرد، خواش بانگی کرد: بگه ریوه و مه ترسه، دهستی راستیشت بخه یه خه ته وه، به دره وشاوهیی دیته ده ری و، له کاتی ترس و له رزیشدا، بآلت به ته نیشته وه بنووسینه، ئه وه دوو به لگه ی روونی پهروه ردگارتن، بۆ لای فیرعه ون و گه له یاخیه که ی و دارو دهسته یاخیه که ی:

خو عليه السلام ده فیرموی: ﴿ فَلَمَّا أَتَاهَا نُورًا مِّنْ سَنَطِي الرَّوَابِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرِ أَنْ يُمُوسَىٰ إِنَّكَ أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٠﴾ وَأَنْ أَنِي عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا نَهَزَ لُكْنَهَا حَاثًا وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمُوسَىٰ أَقْبَلَ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِ ﴿٣١﴾ أَسَلُكَ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْجِجُ بِيضَاءً مِنْ غَيْرِ سُورٍ وَأَضْمَمْتَ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِۦ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٣٢﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له دوازه برکه دا:

(١) ﴿ فَلَمَّا أَتَاهَا ﴾، کاتیکی چوو له لای راناوکه (ها) بۆ ناگره که ده چیته وه، ئه گه ره به کیک بلێ: ناگر نه بووه! ده ئین: گرنگ نه وه به مووسا پتی وابوو ناگر، ئه گه رنا ناگر نه بووه و، رووناکیه ک بووه، رووناکیه کی تابهت بووه، له سوورتهی (الشمس) دا ده فیرموی: ﴿ فَلَمَّا جَاءَهَا ﴾ (٨)، ئه مه هونه ر کاریه، له قسه کردندا، (جاء) و (أقْبَلَ) به ک واتایان هه به، له گه ل توژیک جیاوازییدا، گرنگ نه وه به یه ک ئیوه پۆک ده گه به نن، ﴿ فَلَمَّا أَتَاهَا ﴾، کاتیکی چوو له لای ناگره که، یان نه وه ی نه و به ناگری لێ حالیی بووه.

۲- ﴿ نُودِيَ مِنْ شَطِئِ الْأَوْدِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ ﴾، بانگ کرا (له کوټوه بانگ کرا!!)، له قهد پالی راستی دۆله کهوه، له دره خټکه وه، که له پارچه زهوییه کی به پیزدا بوو.

واته: مووسا له دره خټکه وه بانگ کرا، که له پارچه زهوییه کی به پیزدا بوو، له قهد پالی لای راستی نهو شیو و دۆله، که چیا ی طووری لټیه، یانی: دره خټک له پارچه زهوییه کی دیاریکراودا، که به پیزه، رواوه، رووناکیه کی تیدا بووه، ننجاً له رووناکیی نهو دره خټه وه، که له ټیو نهو پارچه زهوییه دا رواوه و، نهو پارچه زهوییه ش له لای راستی شیوه که بووه، له وټوه بانگ کرا.

لټره ده فهرموئ: ﴿ نُودِيَ مِنْ شَطِئِ الْأَوْدِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ ﴾، به لآم له سووره تی (النمل) دا، ده فهرموئ: ﴿ نُودِيَ أَنْ بُرِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾، بانگ کرا که پیزدار بی نهو که سه ی له ټیو ناگره که دابه وه، نهوه ی له دهریه تی و، پاکیی بو خوی پوره دگاری جیهانیان، به لآم لټرده له سووره تی (القصص) دا، زیاتر دیاریی کراوه، نهو بانگ کرانه ی مووسا عليه السلام له کوټوه بووه؟ له دره خټکه وه بووه، که له پارچه زهوییه کی به پیت و پیزدا، روواوه، که له قهد پالی لای راستی شیوه که دا بووه، له لای نهو چیا به ی به طوور ناوبراوه، (بُقْعَة) به (بِقَاع) کو دکر ټته وه، (الْبُقْعَة): قِطْعَةٌ مِنَ الْأَرْضِ مُتَمَيِّزَةٌ عَمَّا حَوْلَهَا، (بقعة) پارچه زهوییه که، که له چاو نهو زهویانه ی دهور به ری دیاره و جیا کراوه به.

﴿ مِنَ الشَّجَرَةِ ﴾، له دره خټه که وه، (أل) ی، سهر (شَجَرَة) بو ناساندنه، به لآم (التَّعْرِيفُ لِلْجَنَسِ وَالْعُدُولُ عَنِ التَّنْكِيرِ، إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّهَا شَجَرَةٌ مَقْصُودَةٌ، وَلَيْسَ التَّعْرِيفُ لِلْعَهْدِ، لِأَنَّهُ لَمْ يَجْرُ ذِكْرُ الشَّجَرَةِ سَابِقًا)، ناساندن (تعریف) له زمانی عهده بیدا یان بو ټیکرا (جنس) ه، یان بو (عهد) ه، که (عهد) له کوردیی دا ده که وټه شوټی: (که)، یانی: نه گهر من گوتم: کټبه که، واته: نهو کټبه ی

که ناسراو (معهود) هه ده زانین کامهیه، به لأم لیره دا بۆ تیکرا (چنس)یه، چونکه پیتستر باسی نهو دره خته نه کراوه، تاکو بفرموی: دره خته که، ئنجا بۆچی به (الای ناساندن (تعریف) هاتوهو، به نه ناسراو (نکرة) نه هاتوه؟ نامازه یه بهوه که نهو دره خته، دره ختیکی دیاریبکراو و به نامانج گیراو و ناسراو بووه.

ئنجا نایا بانگ کردنه که چۆن بوو؟

۳- ﴿أَنْ يَمْوَسَّيْ اِزْتِ اَنَا اَللهُ رَبُّ اَلْمَلَكِيْمِ﴾، که نهی مووسا! به دنیایی من خوام، پهروه ردگاری جیهانییان، نا نهوه نیهو پۆکی بانگ کردنه که بوو، له سووره تی (النمل) دا، ده فهرموی: ﴿يَمْوَسَّيْ اِزْتِ اَنَا اَللهُ اَلْمَرْيُ اَلْحَكِيْمِ﴾ (۱) النمل، نهی مووسا! به دنیایی منم، خوی زالی کارزان، که واته: خوا ﴿﴾ نه مهشی فهرمووه و، نه وهشی فهرمووه، یاخود: نیهو پۆکی نهو دووهی فهرمووه، به لأم خوا ﴿﴾ له سووره تی (القصص) دا، هه نندیکی فهرمووه به ته عبیریک و، له سووره تی (النمل) دا هه نندیکی دیکه ی فهرمووه، به ته عبیریک، واته: خوا ﴿﴾ دابهشی کردوه به سه ر نهو دوو سووره ته دا.

۴- ﴿وَأَنْ اَلِيْ عَصَاكَ﴾، (خوا ﴿﴾ پیتی فهرموو: که گۆچانه که ت فری بد، له سووره تی (النمل) دا، ده فهرموی: ﴿وَأَلِيْ عَصَاكَ﴾ (۱) واته: گۆچانه که ت فری بد، (آن) که ی له گه لدا نیه.

۵- ﴿فَلَمَّا رَاَهَا نَهَتْ كَاثِبًا جَانًّا وَّلِيْ مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ﴾، کاتیگ گۆچانه که ی بینی ده جوولایه وهه هه لده به زیی و داده به زیی، وهک تیره مار، یان وهک ماریکی گچکه، پشتی هه لکردو پۆیی و ناوری نه دابه وهه، له سووره تی (النمل) یشدا به هه مان ته عبیر هاتوه.

۶- ﴿يَمْوَسَّيْ اَوَّلِ وَّلَا تَخَفْ﴾، (خوا ﴿﴾ فهرموی: نهی مووسا ﴿﴾! بکه ریوه و مه ترسن، به لأم له سووره تی (النمل) دا ده فهرموی: ﴿يَمْوَسَّيْ لَا تَخَفْ اِزْتِ لَا يَخَافُ لَدَى الْمَرْسُوْلُوْنَ﴾ (۱) ﴿إِلَّا مَنْ ظَلَرَ ثُمَّ بَدَلْ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَاِنَّ عَفْوَرَ رَجِيْمٌ﴾ (n) ﴿﴾، (خوا ﴿﴾ فهرموی: نهی مووسا! ﴿﴾ مه ترسه، په وانه کراوان له لای من ناترسن، مه گهر که سبکیان سته می کرد بِن و، دواپی چاکه ی له شوینی خراپه که دانا بِن، نهوه به دنیایی

من لیبوره‌ی میهره بانم، واته: له سووره‌ی (الثمل) دا زیارت روونکراوه ته‌وه که خوا بِئَلَمِ چون مووسای دلنیا کردۆته‌وه، به لآم له سووره‌ی (الفصص) ده‌فه رموی: ﴿أَقْبَلْ وَلَا تَخَفْ﴾، روو له لای من بکه و مه ترسی.

(۷) - ﴿إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ﴾، به دلنیا بی تو له دلنیا کراوانی، تو له بن زبانی، (آمن) پیچه‌وانه‌ی (خائف) ه، (خالف) یانی: که‌سیک بترسی و ترس و له‌رزی هه‌بن، به لآم (آمن) واته: بن ترس و دلنیا.

(۸) - ﴿أَسْأَلُكَ بِدُكِّ فِي جَيْبِكَ﴾، ده‌ستت بخه بیو یه‌خه‌ته‌وه، لی‌ره‌دا به بن (و) ی بادانه‌وه (عطف) هاتوه، به لآم له سووره‌ی (الثمل) دا ده‌فه رموی: ﴿وَأَدْخِلْ بِدُكِّ فِي جَيْبِكَ﴾، هه‌روه‌ها ده‌ستیشت بخه یه‌خه‌ته‌وه، به لآم لی‌ره‌دا ده‌فه رموی: ﴿أَسْأَلُكَ بِدُكِّ﴾، (أَسْأَلُكَ) له‌که‌ل (وَأَدْخِلْ) هه‌ر یه‌کن، واته: ده‌ستت بخه یه‌خه‌ته‌وه.

(۹) - ﴿تَخْرُجُ بِيضَاءَ مِنْ عَمْرٍ سَوْمٍ﴾، به‌سپیتی دیته ده‌ری به‌بن زیان (و نه‌خوشی).

له سووره‌ی (الثمل) یشد، به هه‌مان شیوه هاتوه، واته: به‌سپه‌تی دیته ده‌ری بن زیان، یانی: بن نه‌وه‌ی نه‌خوش بن، نه‌خوشی به‌له‌کیس گرتبی، یان بن نه‌وه‌ی زیانکی پی‌که‌بشتی، به‌دره‌وشاوه‌یی ده‌دره‌وشیته‌وه، نه‌ک بسووتی یاخود زبانی بن‌گه‌بی، یان نه‌خوشیبه‌کی گرتبی.

(۱۰) - ﴿وَأَضْمَمَ إِلَيْكَ جَانِحَكَ مِنَ الرَّهْبِ﴾، نه‌مه به‌س لی‌ره‌دا هاتوه له سووره‌ی (الثمل) دا، نه‌هاتوه، واته: له کاتی ترس و له‌رزدا، بالت به‌خۆته‌وه بنووستینه، به‌خۆته‌وه بنووستینه، زانایان گوتوو یانه: (تمثیل بحال الطائر، بدلاً من أن تطير خوفاً)، بالنده‌نه‌گه‌ر بترسی، یه‌کسه‌ر بانی لیک ده‌دات و ده‌فری، به‌لآم بالنده‌نه‌گه‌ر نه‌ترسی، باله‌کانی دینیته‌وه به‌ک، باله‌کانی به‌خۆیه‌وه ده‌نووستینی، واته: توش بالت به‌خۆته‌وه بنووستینه و مه‌ترسی، دلنیا به‌وه هیچ ترست نه‌بن، بۆیه زانایان گوتوو یانه: (وَأَلْمَعْنَى: إِنَّكَ فِعْلٌ عَنِ التَّخَوُّفِ مِنْ أَمْرِ الرُّسَالَةِ)، واته: هیچ ترست نه‌بن له‌گه‌یاندنی په‌یامی خوا بِئَلَمِ، به‌ناسانی بوۆ ده‌گات و بن زیان ده‌ی.

(۱۱) ﴿فَلْيَاذِكْ بُرْهَانَ مِنْ رَبِّكَ﴾، ئەم دوۋانە، (كۆچانە كەت و دەستە كەت)، دوو بەلگەى روون و ئاشكران، لە لايەن پەرۋەردگار تەوہ.

(۱۲) ﴿إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَأِيهٖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِيقِينَ﴾، بەرەو لای فیرعەون و دارو دەستە كەى، بىگومان ئەوان كۆمەلەىكى لارىن.

كەواتە: بېچۆ، بيانۆپتەوہ سەر رېئى راست، لە سوورەتى (النمل) دا، دەفەرموئى: ﴿فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ﴾ (۱۲)، واتە: لە نىو نۆ بەلگە و نىشانە دا، بېچۆ بەرەو لای فیرعەون و گەلە كەى، لەوئى دەفەرموئى: گەلە كەى، بەلەم لە (القصص) دا دەفەرموئى: ﴿إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَأِيهٖ﴾، لىرە دا باسى نۆ نىشانە كان ناكات، بەلەم لە سوورەتى (النمل) دا، باسيان دەكات، واتە: ئەم دووہ بەلگەن، حەوق دىكە شيان لەگەلەدان، دەبنە نۆ، ھەرۋەھا لە سوورەتى (الإسراء) يشدا، خوا ﷻ دەفەرموئى: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَمَثَّلَ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ ﴿۱۱﴾﴾، نۆ نىشانە مان بە مووسا ﷺ دابوون، لە بەنوو ئىسرائىل بېرسە؟ كاتىك كە مووسا چوو بۆ لايان (بە نۆ بەلگە و نىشانە كانەوہ).

وشەى (فَلْيَاذِكْ) بە (فَدَأْتِكَ) ەش، خوئندراوہ تەوہ واتە: نوونە كەى بە گىرە دار كراو (مُشَدِّد) ى خوئندراوہ تەوہ، ئەو ەش جۆرە خوئندنەوہ يەكى دىكە يەو، ھەر ھەمان واتاشى ھە يە.

مهسه له ی ستیه م و کو تایی:

مهترسیی دهر برینی موسا علیه السلام له فیرعه ون و دهسته و دایه ره که ی، که له سر بابای قیتیسی بیکوژنه وهو، داواکردنی له خوا علیه السلام که هاروونی برایشی چونکه له و زمان پاراوتره، له گه لئی بنیترتی بو پالپستی و، به لئی، فهرموونی خوا علیه السلام بو داواکاریه که ی، و دنیا کردنیسی له پاریزران و سرکه و تنیسی:

خو علیه السلام ده فهرموی: ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي قُلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴾ (۳۳) وَأَخِي هَارُونَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْتُهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿۳۴﴾ قَالَ سَنُنْذِرُ عَمَلَكَ بِأَخِيكَ وَجَعَلْنَا لَكُمْ سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِأَيِّنَّا أَنْتُمَا وَمِمَّنْ آتَبَعَكُمَا الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ ﴿۳۵﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له ههشت برکه دا:

۱- ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي قُلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴾ (موسا علیه السلام) فهرموی: پهروه ردگارم! من که ستیکم لیکوشتوون، نجا ده ترسیم همکوژن، له سووره تی (الشعراء) دا، به و شتویه هاتوه: ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴾ (۳۳) وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَبْلُغُنِي لِسَانِي فَأَرْسَلْتُ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿۳۴﴾ وَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿۳۵﴾ (موسا علیه السلام) فهرموی: پهروه ردگارم! من ده ترسم به دروم دابتن و، سینه شم تهنگ بی و زمانیشم گو نه کات، بوئه بنیره به دوی هاروونیش دا، (ئهویش رهوان بکه، له گه لم)، ههروه ها گونا هیکیشیان له سه رمه (به لای خو یانه وه، تاوانیکم به رانه بر کردوون)، ده ترسم همکوژن.

۲- ﴿ وَأَخِي هَارُونَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا ﴾ (۳۳) هاروونی براشم، نه و زمانی له من پاراوتره و رووتره.

۳- ﴿ فَأَرْسَلْتُهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ﴾ (۳۴) نهوم له گه لدا بنیره، وهک پالپست، با به راستم دابتن.

(۴) - ﴿إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾، من ده ترسم به درؤم دابنن.

لیره ته عبیره که ناوا هاتوه، به لأم له سوږه تی (الشعراء) دا، به جوړیکي دیکه هاتوه، له نایه ته کانی: (۱۲ و ۱۳ و ۱۴) دا که پیش توژیک هیتامانن، له سوږه تی (طه) ش دا، ناوا هاتوه: ﴿وَأَجْعَلِ لِي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي﴾ (۲۱) ﴿هُرُونَ أَحَى﴾ (۲۰) ﴿أَشْدُدْ يَدَ أَرْزِي﴾ (۲۱) ﴿وَأَشْرِكْ فِيْ أَمْرِي﴾ (۲۳) ﴿كَيْ نُنَجِّكَ كَثِيرًا﴾ (۲۲) ﴿وَنَذْرَكَ كَثِيرًا﴾ (۲۱) ﴿إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا﴾ (۲۲) طه، واته: وه زيریکشم له بنه ماله ی خوږم، بوم بره خستنه، نه ویش هاروونی برام بئ، پشتمی پئ به هیزیکه، له کارمدا هاوبه شی بکه، بؤ نه وهی زور یادت بکه یین و، زور به پاکت بکړین، بیکومان تو بینهری نیمه ی.

با تهاشا بکه یین! له م سوږه تی (القصص) دا، به جوړیکه و، له سوږه تی (الشعراء) دا، له سوږه تی (طه) ش دا، هر کامیان جوړیکه، به لأم نیوه پوکی هه موویان په که، له سوږه تی (الشعراء) دا مووسا ﷺ مه ترسی نه وهی دهر پروه که بیکوژن و، به درؤی دابنن و، زمانی گو نه کات و، سینه ی ته نگ بئ، داوا ی کردوه، که هاروونی برای له گه ل بنیرئ، وه ک پالپشت، به لأم له (القصص) دا، به جوړیکي دیکه ته عبیری لی کردوه، چونکه نه وهی زیاتر جیتی گرنگی و بایه خی مووسا بووه، به پیتی نه و سیاقه ی که لیره دهیخوازی، نه وه پیشخراوه، که نه وه بووه، بیکوژن، ترسی هه بووه بیکوژن.

هه لبه ته ترسی له خودی کوشتنه که نه بووه، ته گهر بیکوژن له پیناوی خوادا شه هید ده بی، به لکو ترسی له وه بووه، که بیکوژن و نه توانئ په یامی خوا ﷺ بکه یهنئ، بویه مووسا ﷺ له بهر نه وهی رهوانه کراوی خوا به، دور بینیی کردوه، که بتوانئ به ته واوی په یامی خوا بکه یهنئ، هه موو نه و شتانه ی که پیوستن بو گه یاندنی نه و په یامه و، گه یاندنی په یامه که په کی له سهریان که وتوه، هه موویان داوا کردوون، نجا که سیکیش به ته مای کاریک بئ، بیکات، بیکومان دور بینیی تیدا به خه رج ده دات و، هه ول ده دات پیناویستیه کانی بو دابین

بکات، نهک هه روا به لام سه ر لای به تیبو بکه وی، به لام وهک گوتمان له هه ره شوینه، خوا ﷺ شتیگ پیش ده خات و، شتیگ زیاتر دهرده خات، که نهو کهش و هه وایه، نهو به سه رهاته ی تیدا هاتوه، یاخود نهو کاته ی نهو سوورده ته ی تیدا دابه زیوه، خواستوو یه تی.

نجا دوا ی نهوی موسا ﷺ قسه کانی خو ی ته واو کردن، خوا ﷺ وه لام ی دایه وه:

۵- ﴿ قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ ﴾، (خوا) فه رموی: به دنایی قو لت به هو ی برایه که نه وه به هیز ده که ی، وهک گوتمان (عَضُد)، واته: قَوْل (نیوان نایشک و شان)، ﴿ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ ﴾، (أَي: نَقْوِيكَ) به هیزت ده که ی، (الشد: الرَبْط)، به ست، قایم کردن.

۶- ﴿ وَجَعَلْ لَكُمَا سُلْطٰنًا ﴾، دهسته لاتیکتان پین ده ده ین به هه ردو وکتان، (السُّلْطٰن: مُضَرُّ تَسَلَطَ عَلَى الْقُلُوبِ وَالنُّفُوسِ، أَي: مَهَابَةٌ وَرَعْبًا فِي قُلُوبِ الْأَعْدَاءِ)، واته: (سلطان) چا وکی (تسلط) به، یانی: دلّه کان و ده روونه کانی خستنه ژیر رکیفی خو یه وه، یانی: سام و هه بیهت و دهسته لاتیکتان پین ده ده ین، که ریکر بن له وه ی نه وان زیانتان پین بکه یه نن.

۷- ﴿ فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ﴾، نجا نه وان ده ستیان پیتان نه گات، که زیانتان پین بکه یه نن و بتان کوژن، یاخود زیانتان پین بکه یه نن، (أَي: لَا يُؤْذُونَكُمَا بِسُوِّهِ)، که هیهج زیانکتان پین نه گه یه نن، کوشتن و که متر له کوشتنیش.

۸- ﴿ يَا بَنِي آدَمَ وَمَنِ اتَّبَعَكُمْ أَلْبَسْنَا لَكُمْ لِبَاسًا مِّنَّا وَكُلُوا مِنَّا وَلَا تَبْغُوا كِبْرًا وَلَا تَتَّبِعُوا فِي الْأُمُورِ الْهَوَىٰ فَمَا يَبْغِي الْهَوَىٰ وَلَا يَأْتِي الْهَوَىٰ إِلَّا بِخُلَافٍ إِنَّ لَكُمْ عِندَنَا الْقَبْلَ حَافِظًا وَمَن يَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَمَا يَبْغِي الْهَوَىٰ فَمَا يَبْغِي الْهَوَىٰ إِلَّا بِخُلَافٍ إِنَّ لَكُمْ عِندَنَا الْقَبْلَ حَافِظًا ﴾، هه ردو وکتان و نه وان هه که شوینتان که وتوون، به هو ی نیشانه کامانه وه، زالن، له سوورده تی (طه) دا، له وه لام ی هه موو نهو داواکاریانه ی موسا ﷺ که له هو ی ریزیان ده کات، ده فه رموی: ﴿ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُوْلَكَ بِمُوسَىٰ ﴾، واته: داواکاریه کهت پین درا، نه ی موسا! به لام لیزه دا خوا ﷺ چو نیه تی داوا جینه جن کرده که ی، روون ده کاته وه، ده فه رموی: ﴿ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَجَعَلْ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا يَا بَنِي آدَمَ وَمَنِ اتَّبَعَكُمْ أَلْبَسْنَا لَكُمْ لِبَاسًا مِّنَّا وَكُلُوا مِنَّا وَلَا تَبْغُوا كِبْرًا وَلَا تَتَّبِعُوا فِي الْأُمُورِ الْهَوَىٰ فَمَا يَبْغِي الْهَوَىٰ وَلَا يَأْتِي الْهَوَىٰ إِلَّا بِخُلَافٍ إِنَّ لَكُمْ عِندَنَا الْقَبْلَ حَافِظًا ﴾.

ئەم سیاقە وایخواستووە کە خوا ﷻ شیی بکاتەو، دیارە لە ئەصلى ناخاوتنی نیتوان خوا ﷻ و پێغەمبەرە هەلبژاردە کەیدا: موسا ﷺ، ئەو وتو و ویزو و قسە و باسانە، هەموویان بوون، ئنجا خوا ﷻ لە سوورەتی (طه) دا، چۆنیەتی و ئەمدانەو دەکەى کورت دەکاتەو، لە سوورەتی (الشعراء) دا، بە جوړیک دەیهتی و، لە سوورەتی (القصص) دا بە جوړیک و، لە سوورەتی (النمل) دا، بە جوړیک، بەلام هەمان نیتوهرۆک لە هەموواندا هاتو، هەرچارە و بە دەربڕینیک.

کە دەفرموى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا جَاءْنَا بِخَبْرٍ لَّكُمْ فِي الْغَايِبِ﴾ نەم ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ زانایان چەند واتایەکیان بو لیکداونەو:

أ- (إِذْ هَبَّا بِنِائِيْنَا) بە نایەتەکان و نیشانەکانی ئیمهوه بچن.

ب- هەندیکیان ناوایان لیکداوئەو: ﴿فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِأَيِّ نِئَانَا﴾، یانی: (بمرفون عنكما بنائيتنا)، دەستیان ناتانگات، بەهۆی نیشانەکامانەو، بەهۆی بەلگە و موعجزەکامانەو، واتە: لیتان لادەدرین، بەهۆی ئەو بەلگە و موعجزانەو، کە ئیمه پیمانداون.

ج- (وَنَجْعَلْ لَّكُمَا سُلْطَانًا بِنِائِيْنَا)، ئەمە پستەیهکی نیاخە، واتە: ئیمه دەستەلاتان پێ دەدەین، بەهۆی نیشانەکان و موعجزەکانی خۆمانەو، کە پیمان داون.

د- یاخود ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾، پەيوەست دەبێ بەدوای خۆیهو: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَمِنَ اتَّعَمَكُمَا اَلْعَلِيُونَ﴾، تێو زال دەبن بەهۆی نیشانەکامانەو، هەردووکتان و ئەو کەسانەش کە شویتان دەکەون.

واتە: ئەو پستەیه چوار جوړە ئەگەری هەن و، چوار جوړە واتای هەن و واتایەکانیش لیک نیزیکن.

ئەمە ئەو سێ مەسەلەیه بوون، کە تەرخامان کردبوون بو زیاتر شیکردنەوێ چەمک و واتای ئەو حەوت (٧) نایەتە موبارەکەى، کە قونای پێنجەمی ژیان و بەسەرھاتی موسا ﷺ پێک دێت.

حوکم و حکمته و پهندهکانی

نهم پینج قوناعهی به سهرهاتی مووسا علیه السلام

نهم پینج قوناعهی که باسکران له میانی نهم نایه تانهدا که پابردن، تیمه سهرجهم شهست و یهک (۶۱) ده رس و پهندهمان لئ هله پینجناون، که به ته نکید ده گونجی زیاتریشیان لئ هله پینجریئن، به لام نه و ندهم به پیویست زانیون:

۱- نه خشهی خوای کارزان له گهر دوون و ژیانی مروفتدا، زور وردو کارزانانه و پهنهان و پر حکمه ته:

بؤ وینه: (القرطبی) نهو قسه به له ودهه بی کوری مونه بیبهه وه دینئ، که به یکک بووه له زانایانی جووله که و، مسولمان بووه، گوتوویه تی: (بَلَّغْنِي أَنْ فِرْعَوْنَ دَبَحَ فِي طَلَبِ مُوسَى سَبْعِينَ أَلْفَ وُلْدٍ)^(۱).

ودهه بی کوری مونه بیبهه ده لئ: پیم گه یشتوه که فیرعه ون له وهدا که سؤراغی مووسای کردوه و به دوای مووسادا گه راه، که چنگی بکه وی و له بهینی بیات، هفتا هه زار (۷۰،۰۰۰) مندالی سهر برپروه، که چی نهو هفتا هه زاره ی به بی هؤکار سهر برپیون و، هیچیان مووسا علیه السلام نه بوون، به لام نهو مووسایه ی که نهو لئی ترساوه، و نهو هفتا هه زاره ی له بهر وی سهر برپیون، دوایی هاتوته مالی خوی، ههر بؤ خوشیی به ختوی کردوه!

ته ماشای نه خشهی خوا علیه السلام بکه ن! که ده فهرموی: ﴿إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۗ وَأَكِيدُ كَيْدًا ۗ﴾ الطارق، نه وان پیلان ده گیرن و منیش نه خشه داده نیم، هه روه ها ده فهرموی: ﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِيْنَ ۗ﴾ آل عمران، واته:

ته‌وان فَنَلِيَانِ كَرِدو خَواش نه‌خشي دانَا، خَواش ٱلَانِي دَانَا و خَوا ٱلَانِي
باشترين ٱلان دانه‌ره، نَجَا له په‌ندي عه‌ره‌بييدا هاتوه: (العَبْدُ يُدَبِّرُ، وَاللَّهُ يَغْفِرُ)،
عه‌بد نه‌خسه داده‌نئ و، خَوا ده‌يگَورِي، يان له كورده‌وارِي خَوماندا ده‌لَين:
نه‌وهِي له لاي عه‌بد خه‌يآله، له لاي خَوا به‌تآله.

نَجَا نَهو نه‌خسه و به‌رنامه‌يهِي خَواي كارزان كه له ژياني مَوسادا ٱلَانِي
به‌رجه‌سته بووه، دياره نه‌وه مَموونه‌به‌كه، له نه‌خشي خَوا ٱلَانِي، نه‌گه‌رنا هه‌ر
كاميَك له تيمه، نه‌گه‌ر له ژياني خَوي ورد بيته‌وه، ناوا نه‌خشي خَوا ٱلَانِي له
ژياني خَويدا ده‌بينئ، هه‌ر كه‌سه له قه‌ده‌ر خَوي.

بَيگَومان قه‌ناعه‌تم وانپه فيرعه‌ون حه‌فتا هه‌زار مندآلي سه‌ربريئ، به‌لآم
به‌ ته‌نكيد ده‌بئ ژماره‌به‌كي زَوري سه‌ربرين، چونكه نايه‌ته‌كه وا ده‌فه‌رموئ:
(يُدْبِخُ أَبْنَاءَهُمْ)، هه‌م كه ده‌فه‌رموئ: (يُدْبِخُ) له جياتِي (يُدْبِخُ)، (يُدْبِخُ)،
واته: سه‌ري ده‌بِري، به‌لآم (يُدْبِخُ) واته: زَوري سه‌ر ده‌برين، هه‌م كه ده‌فه‌رموئ:
(يُقْتَلُونَ أَبْنَاءَكُمْ) ٱلْأَعْرَافِ، يانئ: زَوري ده‌كوشتن، له‌وئش ده‌يتوانئ بفه‌رموئ:
(يُقْتَلُ)، به‌لآم (يُقْتَلُ) يانئ: زَوري لئ ده‌كوشتن، نَجَا وه‌ك پئشترش باسَم كرد:
كه ده‌فه‌رموئ: (يُدْبِخُ)، دواييش ده‌فه‌رموئ: (يُقْتَلُ) له‌به‌ر نه‌وه‌به كه هه‌موو
له‌به‌ين بردنه‌كاني فيرعه‌ون بَو نَيرينه‌كاني گه‌لي مَوسا، به‌نوو ئيسرائيل، وا
نه‌بووه كه به‌ شَيوهِي سه‌ربرين بن، وه‌ك له (په‌يمانئ كَون) يشدا هَيئامان،
به‌لكو هه‌نديك جار، په‌كسه‌ر خستوو ياننه نَبُو ده‌رياوه و خنكاندوو يانئ، يان به
شَيوهِي ديكه له به‌ينيان بردوون.

٢- حيكمه‌تي زَورجار دووباره‌بوونه‌وهِي به‌سه‌ره‌اتي مَوسا و فيرعه‌ون:

به‌سه‌ره‌اتي مَوسا ٱلَانِي و فيرعه‌ون له قورئاندا، بَويه زَورجار دووباره
كراوه‌ته‌وه، كه هه‌مووي ده‌وري بيست و سئ (٢٢) جار، له بيست و سئ
شويتئ قورئاندا هاتوه، چونكه كَومَه‌لَكاكاني به‌شه‌ري، هه‌ميشه نه‌و حآله‌ته‌يان

تېدا دووبارە دەبىتتە، ھەمىشە ھوكمرانىك، فىرعهونانە ھوكم دەكات و، خۆى دەسەپىتىن و، خىزب و دەوروبەرو وابەستە و دابەستەكەى خۆى، بەسەر كۆمەلگادا دەسەپىتىن و قۇرخكارىي دەكات و، خراپەو ستەم دەكات و، خەلگەكەش بېچارە دەكات، سەرەنجام لەتتو ئەو خەلگەدا راپەرىن، دروست دەبىن، يەككىك پېشيان دەكەوئى كە غىرەتى دەجوولتى چىدىكە، ئەو ستەمە قىوول ئەكەن، ھەمىشە ئەو سىنارىوئە، ئەو حالەتە دووبارە دەبىتتە، بۇيە خوا ﷺ بەسەرھاتى مووسا ﷺ و فىرعهونى زۆر لە قورئاندا دووبارە كوردۆتەو، لەبەر ئەوئى ئەم حالەتە: حالەتى ھەبوونى ستەم و، دوايى راپەرىن لە دژى ستەم و، كۆتايى پى ھىئانى ستەم و، شۆرش كىردن لە دژى، ھەمىشە لە ژيانى بەشەردا دووبارە دەبىتتە،

ھىندە گىرانەوئى ئەو بەسەرھاتە، يانى: ھەر كاتىك كەسىك ھەبوو فىرعهونانە ھوكمى كىرد، ئىوھش مووسايانە لىي راپەرىن، بۇيە گوتراوہ: (لِكُلِّ فِرْعَوْنٍ مُوسَى)، ھەر فىرعهونىك مووسايەكى بۇ دەبىن، ديارە لە كاتىكدا كە كۆمەلگا زىندوو بى و خاوەن ئىرادە بى، مووسايەكيان ھەر تېدا ھەلدەكەوئى، كە بەرۆكى ئەو فىرعهونە بگىرى، يەخەى بگىرى و ئەو خەلگە، ئەو كۆمەلگا مەزئوم و بەشخوراو و سەرکوتكراو و ماف پېشىل كراو، دەرباز بكات، لە چىنگى ئەو فىرعهونە خۆ بە پەرورەدگار زان و، خۆ بە پەرستراو زانە، كە ئىستا بە داخەوہ بە تايبەت لە ولاتانى مسولماننىشىن دا، ھوكمى فىرعهونانە زۆر زۆرە.

ھەلبەتە كەسانىكىش ھەن وەك مووسا ﷺ راپەرىون، بەلام مەرج نىە وەك مووسايان بۇ رەخسابىن، بەلام گرنگ ئەوئەبە نىنسان ھەولدەدات، لە راستىدا ھەر كاتىك فىرعهونايەتىي ھەبوو، دەبىن مووسايانەش لە دژى ئەو ھوكمى فىرعهونايەتىي و خۆسەپاندنە راپەرىن بگىرى.

۳- یتگومان بہنوو نیسرائیل، پڑلہ کانی یعقوب علیہ السلام کہ دوابی بوونہ گہل و نہتہ وہ یہک، بہ ناوی گہلی جوولہ کہ، کاتی خوئی لہ نایینی نیبرایم علیہ السلام لایانداه:

چونکہ بہنوو نیسرائیل، یانی: پڑلہ کانی نیسرائیل، نیسرائیل نازناوی یعقوبہ، یعقوب کوری نیسحاق، نیسحاق کوری نیبرایم، نہوانہش خویمان لہ سہر نایینی نیبرایم بینوہ، بہ لآم لایانداه، بؤیہ خوا علیہ السلام فیرعہونی تیبہ رداون، بہ لگہ شمان نہو ہہ موو بہ ہانہ گرتانہن کہ دوابی بہ مووسا ہاروونی برابان گرتوون، بؤ ویتنہ: لہ سوورہتی (الأعراف) دا، خوا عزوجل بؤمان دہ گپرتہ وہ، دہ فرہ مووی: ﴿ قَالُوا يَمْشَى أَجْمَلُ لَنَا إِلَٰهَا كَمَا هُمْ ۗ إِلَٰهُةٌ ۗ الْأَعْرَافِ ۗ وَاتَّه: كوتیان: مووسا علیہ السلام پہرستراویکمان بؤ دابنن، وہک چوون نہوانہ چہند پہرستراویک دہ پہرستق، مانای وایہ لادان و لہ رپی ہلہ بوون، لہ نیو گہلی بہنوو نیسرائیلدا، زور ہہ بووہ، نگہرنا داوای وا چوون لہ مووسا علیہ السلام دہ کہن؟ پہرستراویکمان بؤ دابنن، وہک چوون نہو خہ لکہ چہند بت و صہنہ متیک دہ پہرستق، وہک لہ سوورہتی (الأعراف) دا، ہاتوہو با نایہ تہ کان ہہ موویان بیتین:

﴿ وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَابٍ لَهُمْ قَالُوا يَمْشَى أَجْمَلُ لَنَا إِلَٰهَا كَمَا هُمْ ۗ إِلَٰهُةٌ ۗ قَالَ إِنَّكُمْ قومٌ جَاهِلُونَ ﴿١٧٨﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مَثَرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَيَطَّلُ مَا كَانُوا يَمْعَلُونَ ﴿١٧٩﴾ قَالَ أَغْيَرَ اللَّهُ بَنِيكُمْ إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ وَإِذْ أُنجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُغْنِلُونُ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۗ فِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٨١﴾ ۝﴾

واتہ: بہنوو نیسرائیلمان لہ دہریا تیبہ راندن، گوزہرمان پین کردن، (دہریامان بؤ شہق کردن و پہرینہ وہ)، بہ لای کومہ لیکدا تیبہ رین کہ لہ سہر چہند بت و پیکہ ریک خویمان چہپس کرد بوو و، دہیانہ پہرستق، کوتیان: نہی مووسا! علیہ السلام پہرستراویکمان بؤ دابنن، وہک چوون نہوان نہو پہرستراوانہ دہ پہرستق، فرہ مووی:

به دنیایی نیتوه کومه ټیکن نه فامیسی ده کهن، نه وانه نه وهی تپیدان له بهین خا ده چن و فهوراون و، نه و کردهودی دهیکهن، پووچه و بهتاله، نایا جگه له خوا په رستراویکی دیکه تان بو په پیدابکهم، له حالیکدا که نیتوهی به سهر جیهانیاندا هه لېژاردوه، (جیهانیانی رۆژگاری خوتان)، (خوا ﷻ ده فهرموی): یادیش بکه نه وه کاتیک نیتوه مان له نیزیکان و په پرده وانی فیرعه ون دربراز کرد، که سزایه کی زور خرابیان پتی ده چیتن، کوره کانتانیا ن ده کوشت، نافرته کانتانیا ن ده هیشتنه وه، له وه شدا تاقیکردنه وه په کی مه زن هه بوو له په روره دگارتانه وه بو نیتوه.

(که نه و به لایه تان به سهر هاتبوو، یا خود که به و شیتوه په دره بازی کردن).

نه وه په کیکه له نمونه کان، که واته: وه ک پتشیان گوتوویانه: (چ عه له م بتی قه له م نین)، خوا ﷻ له گوتره که س سزا نادان، خوا له گوتره وه زعی خراب و، حالی خراب به سهر که سدا ناهینتی، وه ک ده فهرموی: ﴿ذٰلِكَ بِاَنْكَ اَللّٰهُ لَمْ يَكْ مُعْرِفًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُعْرِضُوْا مَا بَاَنْفُسِهِمْ﴾ الأنفال، خوا ﷻ نه ویش به هوی نه وه وه که چاکه به ک خوا له گه ل کومه ټیک ده یکات، نه و چاکه یان لئ لانا بات، تاکو نه وان خویان نه گورن.

به نوو نیسرا ئیل پتشی له میسر زور به ریز و حورمه ته وه ژیاون، به لام دوایی که نا به و شیتوه په کراون به کویله و، نیرینه کانیان سه رپردراون و نافرته ته کانیان هیلدراونه وه، ناوا سوغره و بیکاریان پتی کراوه، دیاره کومه ټیک په فتاری وایان کردوون، که خوی دادگر به و شیتوه په سزایان بدات و، نه و فیرعه ونه یان تن به ربدات و خوی به سه ریاند به پتتی.

وینه به کی دیکه: نه و کاته ی موسا ﷺ ده چیت ته ورات وه ربگری، خوا ﷻ ژوانگه ی بو داده نئ و، ده چن ته ورات وه ربگری و چل شه و کاتی بو داده نئ و، هاروون به جن ده هیلتی، که چی هه تا ده گه ریته وه لایان ده بینئ ده ستیان داوه ته گولک په رستی، هه رچه نده هاروون زور ناموزگاریان ده کات، وه ک ده فهرموی:

﴿ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلِ يُقَوْمِ إِثْمًا فَيُنشِرُ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿١٠﴾ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْكَ عِدْكَفَيْنَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾ ﴾ طه.

که کاتې خوځی له تفسیرې سووړه تی (طه) دا، به ته فصیل باسمان کردوه، که سامیری گولکټیکې زبړی بو دروست کردوون و، زور به بیان ده ستیان کردوه به پرستنی، هاروونیش زور ناموژگار بیان ده کات و ده لټن: ټیوه به وه تاقیکراونه وه و په روه ردگاری ټیوه ته نیا خوی خاوهن به زه ییه، شو ټنم بکه ون و فه زمانه بریم بو بکه ن، ته وانیش ده لټن: نه غټر، هر ده په پرستین تا کو مووسا ده که پرته وه بو لامان!

۴- هر چوون بی دیاره نه و کاته له ټیو مرو فابیه تیدا، هیچ گهل و کو مه ټیک له به نوو نیسرا ټیل با شتر نه بووه، له بهر نه وه خواش ﴿١٠﴾:

أ- هم له سووړه تی (البقرة) دا، ده فه رموی: ﴿يَبْنَیٰ اِثْرَهُ یٰۤاَکْذِبُ اَکْذُرًا یُعْمَقِ الْوٰی اَنْعَمْتُ عَلَیْکُمْ وَاِنِّیْ فُضِّلْتُ کُمْ عَلٰی الْعٰلَمِیْنَ ﴿١٢٢﴾﴾، واته: نهی وه چه ی نیسرا ټیل! یادی چاکه ی من بکه ن، به سهر خو تانه وه که له که لمدا کردوون و، نه وه که من به سهر جیهانیاندا هه لمبژاردوون.

ب- هه روه ها له سووړه تی (الاعراف) یشدا ده فه رموی: ﴿قَالَ اَعْرَبَ اَللّٰهُ اَبْغِیْکُمْ اِلَیْهَا وَهُوَ فَضَّلْتُ کُمْ عَلَی الْعٰلَمِیْنَ ﴿١٢٣﴾﴾، واته: مووسا گوټی: نایا به پر ستا و ټیک دیکه تان بو پیدا بکه م، له حالټیک دا نه و ټیوه ی به سهر جیهانیاندا به رز کردو ته وه؟

که واته: خوا ﴿١٠﴾ که له سووړه تی (الاعراف) دا و، له سووړه تی (البقرة) دا و، له جټی دیکه دا، وک له سووړه تی (یونس) و (العنابیة) شدا هاتوه، ده فه رموی: به نوو نیسرا ټیل مان به سهر جیهانیاندا به رز کردوونه وه، واته: به گشتی باشترین کو مه ل بوون له روژگاری خو یاندا و له ټیو هه موو به شه ریبه تدا به گشتی باشترین کو مه ل بوون، به لأم دیاره کو مه ټیک خالی بی هیزیشیان هه بوون.

0- خو به زرزگردنه وهی فیرعه ون و سته م و زوره کهی، هوکاری فه وتانی بوو:

وهک خوا ده فه رموی: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيكًا يَسْتَضْمِرُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يَتَّبِعُ أَبْنَاءَ هَمٍّ وَنَسْتَحِي. نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾، نهو خو به زرزگردنه وهو خراپه و سته مهی، بوو به هوئی نهوه که مووسایهک خوا ﷺ بیره خستیت، له نیو نهو گه له سته مدیده دا و، سه ره نجام بیکاته پیغه مبهرو، بینیری بو نهوهی نهو گه له سته مدیده یه، نهو گه له سوغره و بیکار پیکراوه و به کؤیله کراوه، ده رباز بکات، یانی: سته م و خو به زرزگردنه وه کهی فیرعه ون و خو سه پاندنه کهی، بوو به هوئی له بهین چوونی و، سه ره فه تارته چوونی خووشی و سوپایه که بشی و گه له که شی که له گه لی بوون.

6- فیرعه ون و سوپا و گه له کهی، له لایه که وه به لایان بو هات، که هه ره حیسابیان بو نه ده کرد:

یانی: نهوان هیچ حیسابیان بو نهوه نه کرد بوو، که نهو به نوو نیسپرائیله که سوغره و بیکاریان پتی ده کرئی و به کؤیله کراون و، نیرینه کانیان سه ره ده پردرین، مووسایه کیان تیدا هه لکه هوئی، مه لوتکه یه ک بن، دایکی له ترسی سه بران، بیخاته صندوقیکه وهو به رووباری نیلی دابدا، دواپی بچته مالی فیرعه ون و، له مالی خویناندا به ختیوی بکه ن، نه مه ش خوا ﷺ ده یه وی به هه موو چه وساوانی سه ره وی بلتی که:

أ- خواو په روره ردگار یک هه یه، مشوور خوریکتان هه یه له پشتانه و، ته گهر تیوه هه بن خواپی په روره ردگار خه متان لی ده خوات و، مشوورتان ده خوات و، سه رتان ده خات و، ناگای لیتانه.

ب- هوشار بیشه بو هه موو حوکمرانه خو سه پیته، به زهبرو زوره کان، که دنیا شاری بیخاوه ن نیه، خوا ﷺ له گه ل نهو چه وساوه و سته مدیدانه دایه، که تیوه ده یانچه وسپننه وهو سته میان لی ده که ن و مافه کانیان پیشیل ده که ن، سزای خواش ﷺ بوتان له بو سه و که میندایه.

۷- له بهین بردنی فیرعهون و سوپا و گهله یاخیسه که ی، بهو شیوه پله پله ییه
حیکمه تی گه وری تیدایه:

مووسا عليه السلام به پووبار داده دری و، له ترسی سه بران ده چته مائی فیرعهون و
هله ده گیرته وهو به ختو ده کرئی، له مائی نه واندا چهند سالان ده مینته وهو، دوایی
مووسا عليه السلام نهو نه فهری به ده ست ده کوژئی، که نه ویشی هر له جوامیری و
نازایه تیه وهو بووه غیره تی قبوئی نه کرده، تیهو رامینن: کابرایه کی فیرعهونیی
سته م بکات، له کابرایه کی به نوو نیسرا نیلی، که به ته نکید دایکی بوی باس کرده،
بابی و خرمه کانی بویان باس کرده، که نهی مووسا عليه السلام! بۆ زاناریت! تۆ کوری
فیرعهون نی و، تۆ له گهلی سته م دیده ی به نوو نیسرا نیلی، حه من دایکی بوی
باس کرده: پۆله! تۆم به مه لۆتکه یی به پووباردا داوه، له ترسی سه بران، خوا
نیلهامی بۆ کردوم و خستوو یته دلمه وه، دوایی له مائی فیرعهون گیراویه وهو،
نهوان به خویان کردوو، تستا تۆ کوری نهوان نی! نجا که مووسا عليه السلام نهو
نیسرا نیلییه ده بینتی و، نهو فیرعهونیه سته می لی ده کات، خوی رانگری و مستیکی
لی ده دات و ده یکوژئی، نه وه شی هر جوامیری و غیره ت بووه، نجا دوا ی نه وه
مووسا عليه السلام له نه نجامی نهو قه تله دا ده چتی بۆ مه دیه ن، له وئی خوی په ناده دا و،
ماوه یه ک له وئی شوانی ده کات، نجا دوایی که ده گه پته وه بۆ سه ردانی دایک و
خوشک و خرمانی و، له رتگادا خوا عليه السلام ده یکاته پتغه مه بر.

که واته: نه وه نه بووه خوا عليه السلام به لایه کی کتوپر بنیری بۆ فیرعهون و سوپا و
گه له که ی، به لکو هه مووی به پله پله یی بووه، دواییش که مووسا عليه السلام دیت
له گه لیان رووبه پوو بیته وه، بهس خوا عليه السلام ده زانی چهند سالی پی چوون؟
نهو هه موو موعجزانه یان پیشان ده دات، بهس خوا ده زانی چهند سالی پی
چوون؟ نجا دوایی خوا عليه السلام هر نایانفه وتینن، هه تا سه ره نجام به دوا ی نهو
مه زلومانه ده که وئی و، که ده یانه وئی خویانیان لی ده رباز بکه ن، هه لدین له
ده ستیان و، خواش عليه السلام ده ریا بویان ده قلیشیتن، نه وانیش به دوا ی نه واندا ده چنه

تیو دهریا، هر نهو دهریایه کی بووان قلیشاو، بووه هوئی دهر باز بوونی بهنوو نیسپرائیل، هوئی فهوتانی فیرعهون و سوپا سته مکاره که شی بوو!!

نه مه مه بهست پیی نهویه که مسولمانانیش پهروه رده بین، ههم هاوه لآن له سهرده می پیغه مبهری خاته مدا ﷺ و، ههم مسولمانان له هرر رُوژگار یکندا، که تیوش ورده ورده ده توانن کار بکن، له سهر خو پهروه رده کردن، وه که چوَن مووسا علیهِ السلام ورده ورده پیگه کی به رزو دیار بووهو، گه له که کی خوشی ورده ورده هو شیار کردوتهوه، به تابهت دوا ی نهوه که خوا ﷺ په یامی بو ناردوه، تیوش نه گهر کار له سهر خو تان بکن و خو تان پهروه رده بکن، کاتیک دی له چهوسترانهوه دهر باز بن!

۸- هه بوونی مروقی چاک له تیو خه لکی خراب و، له شوینی خرابدا، نه گهر نهو مروقه چاکه، هیمه ته هیه بی، سوودیکی زور ده گه به نیت:

نهو تا ژنه که ی فیرعهون - که له تهفسیره کاند ده لین: ناوی ناسیا کچی مواحیم بووه - سوودیکی زوری گه یاندوهو نه گهر نهو نه بووایه، به روالهت نهو مووسا مه لوتکه به ش سهر دهرپا، به لام خوا ﷺ نه خشه که ی وا داناوه، ده بی هر نافرته که ی فیرعهون بیاریزی، که ژن و میرد له هه موو که س لیک نیزیکترن، که چی خوا ﷺ هر به دهستی نافرته که ی فیرعهون، مووسا علیهِ السلام ده پاریزی و، نهو هس لووت شکاننیکه بو فیرعهون، که نهی فیرعهون! تو نهو گه له ده چهوستینه وهو، نیرینه کانیا ن سهرده بری، چونکه کاهینه کان پتیا ن گوتووی، یان خو ت خهونت دیوه، که کو تایی مولک و دهسته لاتی تو له سهر دهستی مندالیک ده بی، که له بهنوو نیسپرائیل، نهو تا ده بی هر خوشت نهو منداله به ختوی بکه ی!

ههروه ها له سووره تی (غافر) دا، خوا ﷺ ده فهرمو ی: ﴿ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

مِنْ رَزِيكُمْ ﴿١٤﴾، خوا ﷻ له میانی بیست و چوار نایه‌تدا، باسی هه لوئستی نهو پیاوه برواداره ده‌کات، که له یتو دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ونیشدا بووهو، به‌رگریه‌کی زور جوامیرانه له مووسا ﷺ ده‌کات! که‌واته: مرؤفی باش نه‌گه‌ر هیممه‌تی هه‌بی، له شوئینی خراپدا، ده‌توانی سوودی زیاتر بگه‌یه‌نی، له‌وه‌ی له شوئینکی چاک بی، یان شوئینکی ناسایی بی، به‌لام به‌مه‌رجیک به‌و شیوه‌یه بی، که پیشینان گو‌توو‌یانه: (تیغی ره‌سن خو‌ی له کالاندا رانا‌گری)و، له کاتی پیوستدا خو‌ی ناشکرا بکات.

۹- مرؤف هه‌تا نیمانی پته‌وتر بی، زانیاری و یه‌قینی به‌هاتنه‌دی به‌لینه‌کانی خوا ﷻ زیاتر ده‌بی:

وهک خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَتَعْلَمَنَّ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلٰكِنْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ﴾، بو‌نه‌وه‌ی دایکی مووسا بزانی که به‌لینی خوا راسته، به‌لام زوربه‌ی خه‌لکی نازان، واته: له‌نه‌نجامی بی نیمانیدا نازانن که به‌لینی خوا راسته، که‌واته: نینسان هه‌تا نیمانی باشر بی، به‌ته‌نکید متمانه‌ی زیاتری ده‌بی به‌لینی خوا و، زانیاری زیاتری ده‌بی به‌کاروباری خوا ﷻ.

۱۰- لیزانی و کارامه‌یی و، به‌نه‌خشه و به‌رنامه‌کارکردن، پیشه‌ی پیغه‌مه‌ران و بو‌خوا صولحاوان بووه:

نه‌وه‌تا دایکی مووسا ﷺ به‌نه‌خشه کاری کرده: مووسای خستوته یتو صندوقیکه‌وه، به‌تایه‌تی له‌په‌یمانی کوندا که ورده‌کاریه‌کان باس ده‌کات، نه‌و صندوقه‌ی له‌چوره‌ته‌خته‌به‌کی تابه‌ت دروست‌کرده، ننج‌ا دوایی که‌لینه‌کانی نه‌و ته‌خته‌یه ده‌گری - که بیگومان ده‌بی لای سه‌روهه‌بو‌ش بو‌بی، تا‌کو هه‌وای بو‌بی - بو‌نه‌وه‌ی ناوی نه‌چیته‌پال، دوایی که به‌ناوه‌که‌شی دا ده‌دات، خوشکی مووسا راده‌سپیری که: برؤ‌به‌دوای بکه‌وه‌و، سو‌راغی بکه، نه‌ک هه‌ر لئیگه‌ری و ته‌واو! بیگومان به‌نیله‌مامی خوا ﷻ، وه‌ک له سووره‌تی (طه) دا ده‌فه‌رموی: ﴿اَنْ اَقْرِبِهٖ فِي التَّابُوتِ فَاَقْرِبِهٖ فِي الْاَيْمِ فَلْيُقْرِبِ الْاَيْمُ بِالْاَسْحَلِ﴾، هه‌مووی

نه خشه‌ی خوايه، به لَم گرنگ نه‌وه‌يه له‌سه‌ر ده‌ستی دایکی مووسا نه‌خسه و به‌نامه‌که داندراره و جیبه‌جی کراره.

۱۱- خواي میهره‌بان له ته‌نگاناندا ناگای له به‌نده‌کانیه‌تی و، دَل و ده‌روونیان به‌هیز ده‌کات له به‌رانبه‌ر گرفت و کیشه و به‌لایه‌کاندا:

وه‌ک ده‌فرموئ: ﴿إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَّنَا عَلَيَّهَا لَإِكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، خه‌ریک بوو دایکی مووسا ﷺ هه‌واله‌که‌ی مووسا ده‌ربخات و ناشکرای بکات، نه‌گه‌ر ئیمه دل‌مان به‌هیز نه‌کردبایه، بۆ نه‌وه‌ی له به‌رواداران بی، که‌واته: به‌رواداران دل‌یان به‌هیزه له به‌رانبه‌ر به‌لأ و موصبیه‌ته‌کاندا.

۱۲- مرؤقی به‌رواداریش له کاتی به‌روبه‌روو بوونه‌وه له‌گه‌ل به‌لأ و موصبیه‌تدا، نه‌ندازه‌یه‌ک هاوسه‌نگی خۆی له ده‌ست ده‌دات و، ناره‌حەت ده‌بی:

واته: ناره‌حەت بوون و، فیکر مه‌شغول بوون و، سه‌راسیمه بوون، شتیکی ئاسایه، له کاتیکدا ئینسان له‌گه‌ل به‌لأ و گرفتارییدا به‌روبه‌روو ده‌بیته‌وه، به‌لَم گرنگ نه‌وه‌یه کۆنترۆلی خۆی له ده‌ست نه‌دات و، له خۆی وریابی، خوا ﷻ ناوا باسی دایکی مووسا ﷺ ده‌کات: ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَزِعًا﴾، هۆش و عه‌قلی دایکی مووسا ﷺ خالیی بوو له هه‌ر شتیکی، جگه له بیرکردنه‌وه له مووسا، یان: خالیی بوو له‌وه‌ی بتوانی به‌ شیوه‌یه‌کی راست و دروست بیر بکاته‌وه، که‌واته: له کاتی به‌لأ و موصبیه‌تدا شتیکی ئاسایه که ئینسانی ئیمانداریش نه‌ندازه‌یه‌ک هاوسه‌نگی خۆی له ده‌ست بدات، به‌لَم به هۆی ئیمان‌ه‌که‌یه‌وه دلی به‌هیز ده‌بی و، دوا‌یی ده‌گه‌ریته‌وه بۆ حاله‌تی ئاسایی.

۱۳- هه‌موو پیغه‌مه‌به‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له کاتی پیغه‌یشتنی جه‌سته‌یی و عه‌قلیی و ده‌روونییدا، وه‌حییان بۆ هاته‌وه:

نه‌مه له‌م نایه‌ته موباره‌که وه‌رده‌گیری، که ده‌فرموئ: ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ ؕ آيَاتُهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْرِي الْمَحِينِينَ﴾.

واته: کاتیک که گه یشته نه و په یری توانای و ینگه یشت و ړیک بوو، یانی: له ږووی جه سته یه وه گه یشته نه و په یری گه شه و توانایی، له ږووی دهر وونیی و عه قلییه وه ش ینگه یشت و ړیک بوو، تیمه حکمهت و زانیاریمان پيداو، ههر ناواش پاداشتی چاکه کاران ده دده پنه وه.

هه موو پیغمه به ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له و په یری تیرو ته و او یی جه سته یی و عه قلیی و دهر و ونیدا بوون، کاتیک ش گه یشتونه قو ناغی تیکه یشتوویه تیی و ینگه یشتوویه تیی، نجا خوا ﷺ نه و په یام و بهرنامه یه ی خوی پی سپاردوون، وه ک پیره میړدی شاعیر ده لئ:

کاکه خوا کاری نابه جن ناکا تا کیو نه بینئ به فری تن ناکا

۱۴- خوا ﷺ ههر که سیک بیه وئ له بهنده کانی خوی هه لیده بژ تیری و په یامی خوی، یان ههر نه رکیکی دیکه ی پی ده سپیری:

به کیک له خه سلته بهرزه کانی که مووسا ﷺ هه یووه، نه وه بووه، که زور به لای توندیی و عه زیمهت و هیز و پیزدا بووه، یانی: که تماشای کوی هه لوسته کانی مووسا ﷺ ده که ین، هه میسه به لای سه ختی و توندیی و عه زیمهت و پته ویدایه، چونکه خوا ﷺ پیغمه بهر ړیک بنیری، به گز فیرعه ونیدا بکات، فیرعه ونیک که لافی خوا یه تیی لئ ددهات، دده پی پیغمه بهر ړکی له قه دهر خوی ش بؤ بنیری، به لام دوا ییش خوا ﷺ ها ږوونی براشی ده کات به وه زیرو پالپشتی، که ها ږوون به لای سه ماحهت و نه رمیدا بووه، تا کو بیته جوړیک له که مکه ره وه ی نه و سه ختی و توندیی و پته ویی و هیز و پیزه ی مووسا ﷺ و، له سنوور دهر نه چن، هه لته مووسا ﷺ هیچ به ته ما نه بووه، خوا ﷺ بیکاته پیغمه بهر رو په یامی خوی بؤ بنیری، به لام خوا کار به جتیه، په یامی خوی و، نه رکیک که بیه وئ له پیغمه بهر ران و غیری پیغمه بهر ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، به که سانیکي ده سپیری که به شایسته یان بزانتی، که سیک که خوا ﷺ به شایسته ی بزانتی، دپاره شایسته یه.

۱۵- خوا ھەر گات ويستی کارىک بکات، بەو پەرى لىزانى و نەخشە و بەرنامەى وردەوہ ھۆکارەکانى بۆ ساز دەکات:

وہک دەبىنن مووسا عليه السلام کہ خوا عليه السلام دەيەوى تىبگەيەنى و پىي بگەيەنى، تەماشما دەکەين: بەلنى: لە کۆشكى فيرەوندا پىدەگات، بۆ ئەوہى چاک شارەزاي سروشت و پاشخانى فيکرىي و کۆمەلابەتیی، فيرەون و دارو دەستەکەى بى، چونکە لەگەلئاندا رووبەرۋو دەبىتەوہو، دەبى بزانی چ مالىکن و چ مەعدەنىکن؟ پاشان مووسا لە گەلى ستم لىکراوى بەنوو نىسرايئەلە، تاکو بزانی خەلکەکەى و گەلەکەشى لە چ حالىکى ناخۆشدان و، بزانی چۆن دەربازيان بکات و، بزانی ئەوانىش دىسان حالى دەروونيان چۆنەو پاشخانى فيکرىيان چۆنە، عەيب و کەم و کوربىيەکانيان چىن؟ ئنجا مووسايەک عليه السلام کہ لەو کەش و ھەوايەدا، پىگەيشتوہ و گەورە بووہ، خوا عليه السلام ئەوہ دەنيرى بە گز فيرەون و دارو دەستەکەيدا دەکات و، دەيکات بە نەرکى سەر شانى، کہ ئەو گەلە ستملىکراو و ستمدیدیە، رزگار بکات، وەک دەفەرموى:

﴿فَارْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تَعَذِّبْهُمْ...﴾ طە -۴۷-، ئنجا بەنى نىسرايئەلم لەگەل بىترە و چىدیکە مەبانچەوستنەوہو، سۆغرە و بىکاریان پىمەکە.

۱۶- دەربازکردنى خوا عليه السلام بۆ بەندەکانى، نىشانەى دۆستايەتیی و سەرپەرشتىاريەتى بۆيان:

خوا عليه السلام بەندەکانى خۆى لە تەنگانە دەرباز دەکات و لە فریابان دى، ئنجا چ وەک خورپە (إلهام) بىخاتە دلیان کہ چى بکەن؟ چ لە دەروہى خۆيان ھۆکاریان بۆ پرەخستىن، نەگەر تەماشاي ژيانى مووسا عليه السلام بگەين: وەک پىشترىش باسماں کرد، ھەر بە گچکەيى ديارە خوا عليه السلام چى بۆ رەخساندوہ! پاشان کہ گەورەش دەبى، خوا عليه السلام ھۆکاری بۆ دەپرەخستىن، چ لە زاتى خۆيدا کہ کاتىک تووشى گرفتىک دى، بىر بکاتەوہ چۆن لىي دەرباز بى، چۆن لە خوا عليه السلام بيارىتەوہو، پەنا بە خوا بەرى و، پاشان کہسانىکى بۆ پرەخستىن، کہ رلوژيان پى بکات، ياخود پىشنيارى بۆ بکەن و، دلسۆزانە رىي پى نىشان بدن، وەک ئەو پياوہ بروادارو، دلسۆزە، کہ لەو پەرى

شاره‌وه دئی و، زور به جیددیی مووسا ناگادار ده‌کاته‌وه. له پیلانگیریی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی له دژی، هه‌لبه‌ته خوا عَلَيْهِ خه‌م له دۆستانی خوئی ده‌خوات، به‌نده‌کانی خوئی مشووریان لئ ده‌خوات و به‌ته‌نکیانه‌وه‌یه و به‌ده‌میانه‌وه‌یه، به‌پیتی حیکمه‌تی بئ سنووری خوئی، کاتیک که ده‌که‌ونه نئو ته‌نگ و چه‌لمه و گرفت و کیشه‌به‌ک، خوا عَلَيْهِ ده‌ریازیان ده‌کات و ده‌رگای خیریان لئ ده‌کاته‌وه.

۱۷- پیغه‌مبه‌ران عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، پئش پیغه‌مبه‌رایه‌تییش خاوه‌نی کرداری چاک و به‌ریزی پاک بوون:

یه‌کیک له خه‌سه‌له‌ته به‌رز و په‌سندە‌کانی مووساش عَلَيْهِ پئش پیغه‌مبه‌رایه‌تی، بریتی بووه له به‌رگری لئکردنی سته‌مدیده و چه‌وساوان: کاتیک مووسا عَلَيْهِ ده‌بینئ کابرایه‌کی قیبتیی نازاری که‌سیکی به‌نوو نیسپرائیلی ده‌دات، یه‌کسه‌ر ده‌چئ له‌سه‌ری ده‌کاته‌وه‌وه به‌رگری لئ ده‌کات، دوا‌ی نه‌وه‌ی کابرا هاواری تئ ده‌به‌ستئ و، ده‌بئ قیبتیه‌که لئی دابئ، ره‌نگه له کاتی سۆغره و بئکار پئکردندا بووبئ، یان به‌ شئوه‌به‌ک له شئودکان زولمی لئکردبئ و لئی دابئ، ئه‌ویش دیاره بئ ده‌سته‌لات و ده‌سته‌پاچه بووه له به‌رانبه‌ریدا، یان له‌به‌ر نه‌وه‌ی ئه‌و قیبتیه، له‌گه‌لی فیرعه‌ونه، ئه‌ویش له به‌نوو نیسپرائیل، که‌گه‌لئکی سته‌م دیده و بن ده‌ست بوون، یاخود هه‌ر ره‌نگه له‌رووی جه‌سته‌بیه‌وه، هاوکوف و هاوتای نه‌بوو بئ، مووسا عَلَيْهِ به‌رگری لئ ده‌کات.

دوا‌ییش که مووسا عَلَيْهِ ده‌لئ: ﴿رَبِّ يَمَا أُنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَن أَكُونَ ظَهيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ﴾، په‌روه‌ردگارم! به‌هۆی نه‌وه‌وه که تۆ چاکه‌ت له‌گه‌ل مندا کردوه، نامه‌ پالېشت و هاوکاری تاوانباران.

وه‌ک پئشتریش گوتمان: ئە‌مه نه‌وه‌ی لئی وه‌رده‌گیرئ: که مووسا عَلَيْهِ سوپاسی خوا‌ی کردوه، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هئیز و پئز و توانایه‌کی داوه‌تئ، که ده‌توانئ به‌رگری بکات له سته‌ملیکراوان، ئنجا ده‌لئ: په‌روه‌ردگارم! که تۆ نه‌و توانایه‌ت پئداوم، هه‌روه‌ها حیکمه‌ت پئداوم و، زانیاریت پئداوم و، له‌رووی

ماددی و معنوییه و هو، له پووی جهستی و دهرووئییه وه، چاکهت له گه لَ کردووم، منیش پشتگیرو هاوکاری تاوانبارانی وهک فیرعهون و قیبتیه کان و سوپایه که ی فیرعهون و دارو دهسته که ی نابم، به لکو بهرگریکار ده بم له ستم لیکراوان و ستهمدیدان، پشتریش گوتمان: نهم واتایه زیاتر له گه لَ سیاقه که دا ده گونجن، نهک نه وه که مووسا علیه السلام بلن: جارنکی دیکه بهرگری له هیچ ستم لیکراویک و هیچ به نوو نیسرائیلیهک ناکهم، هرچه ند قیبتیه کان بیانچهوستینه وه! چونکه ههر رۆزی دواتر مووسا علیه السلام که ده بنیت قیبتیه کی دیکه، به گز بابایه کی به نوو نیسرائیلیدا چوو، به لن سهر زهنشتی کابرای به نوو نیسرائیلی ده کات، لهو باره وه که رهنگه که مته رخم بوو بن، له دروستکردنی نهو ههرا و کیشه و گچه له دا، به لام دیسان دهیه وی په لاماری کابرای دیکه بداته وه، که نه مه به دور ده زانری، دوینن مووسا علیه السلام به لین و په یمانی به خوا علیه السلام دابن، که بهرگری نه کات له که ساتیک که تووشی شهرو گچه لَ ده بن، با به نوو نیسرائیلیش بن، که چی نه مرو بهرگری لَ بکات!! نا، مووسا علیه السلام مه بهستی نهویه که من ههر ناوا دا کوکیکار ده بم، له مافی چهوساوان و بهرگریکار ده بم له ستهملیکراوان و، هه رگیز پشتی تاوانباران ناگرم.

۱۸- مروّف ههتا نیعمهت و چاکه ی خوی زیاتر هه بن، پتویسته و ریاترو پاریزکارتر بن و، تاکو خوا علیه السلام زیاتر مروّفی به هره مه ند کرد بن، له چاکه کانی خو، دیاره نه وه باری شانی قورستر ده کات:

وهک مووسا علیه السلام ده فرموی: ﴿رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ﴾، په روره دگارم! به هو وی نه وهی که تو چاکهت له گه لَ مَدا کردوه، هاوکارو پشتگیری تاوانباران نابم، (مُجْرِمِينَ) به ته نکید مه بهست پی فیرعهون و گه له که ی و سوپاکه ی بووه، نهک بابایه کی به نوو نیسرائیلی که مووسا علیه السلام به لن سهر زهنشتی ده کات و، پی ده لن: ﴿إِنَّكَ لَمَوْءٌ مُّبِينٌ﴾، تو بابایه کی سه رگه ردان و بيمردی ناشکرای، به لام بابای سه رگه ردان جیا به له بابای تاوانبارو سته مکار.

۱۹- به هیچ شیوه‌یک دروست نیه، هاوکاری تاونباران بکری له‌سەر تاوانکردن، به‌لام بۆ گپرانه‌وه‌یان له تاوانباری و له ستم و له خراپه، پتیوسته مروّف دلسۆزیان بۆ به خه‌رج بدات:

وهک مووسا عليه السلام ده‌فرموئ: ﴿ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِّلْمُجْرِمِينَ ﴾ زانایان هه‌موو له‌سەر نه‌وه یه‌کده‌نگن، که به هیچ جوړیک دروست نیه، ئینسان به شیوه‌یک له شیوه‌کان هاوکارو پشتیوان و پشتگیری تاوانبارو ستمکاران بئ، بۆ ستم و تاوانه‌که‌یان، به‌لام بۆ گپرانه‌وه‌یان له ستم و تاوان، نه‌گەر دلسۆزیان بۆ بنوئین و، ده‌ستیان بگری و، نه‌هیلتی زولم بکه‌ن، نه‌وه دیاره نه‌رکیکی شه‌رعیه، وهک فه‌رمابشته‌که‌ی پتغه‌مه‌ری خوا عليه السلام ده‌فرموئ: ﴿ أَنْصُرْ أَهْلَكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا ﴾^(۱)، واته: براهه‌ت سه‌ریخه، ستمکار بئ، یان ستم لیکراو بئ، هاوه‌لان (خوا لێیان رازی بئ)، ده‌لێن: نه‌گەر ستم‌لیکراو بئ، ده‌زانین ده‌بئ یارمه‌تی بده‌ین و، نه‌هیلتی ستمی لئ بگری، به‌لام نه‌گەر ستمکار بئ، چۆن یارمه‌تی بده‌ین؟ فه‌رمووی: ده‌ستی بکرن و مه‌هیله زولم بکات، ئەه‌وه یارمه‌تییانی ئیوه‌یه بۆی.

ئنجا که ده‌فرموئ (أَهْلَكَ) ده‌گونج مه‌به‌ست پتی براهه‌تی ئاینی بئ و، ده‌شگونج مه‌به‌ست براهه‌تی ئینسانی بئ، مروّف نه‌گەر زالمیش بئ، هه‌ر براته، وهک مروّفیک و تو ده‌بئ سه‌ری بخه‌ی و پشتی بگری، له‌وه‌دا که نه‌هیلتی ستم و تاوان و خراپه بکات.

۲۰- ده‌بئ پارێز بگری له هاوکاری کردنی که‌سانیکێ ناژاوه‌چی (مشاغِب)، که به‌هه‌ری خراپ له‌و هاوکاریه‌ وه‌ر بگرن:

وهک مووسا عليه السلام که بۆ روژی دووه‌م ته‌ماشای ده‌کات: بابای به‌نوو ئیسرائیلی دووباره‌ چۆته‌ ئیو ته‌شقه‌له‌ و گپچه‌لێکی دیکه‌وه، سه‌ر زهنشتی ده‌کات و ده‌لێن:

(۱) (عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «أَنْصُرْ أَهْلَكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا»، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا تَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ تَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ) أخرجه البخاري: ۲۴۴۳، والترمذي: ۲۳۵۵، وابن حبان: (۵۱۶۷) و (۵۱۶۸)، والطبراني في «الصغير»: ۵۷۶.

﴿إِنَّكَ لَنُؤَيِّمُينَ﴾، بیگومان تو بابایه کی سرگردان و بیمرادی پوون و ناشکرای، که دیاره مووسا عليه السلام زانیویه تی بابایه کی سهر به گیچه له و ناژاوه چیه، ئنجا چ له پووی نهوه وه که ناسیویه تی، نهوه ی هه له ئینجا بی، که تو دوینتی نهفه ریکت له سهر کوژراوه و، ده بووایه نه مرؤ ههر له مال نهیه ده ری، یان خؤت په نهان بکه ی، نهک دووباره بچیه وه ئیو گیچه ل و ته شقه له یه کی دیکه، بویه مرؤف ده بی وریا بی، که سائیک ههن، هاوکاری کرانیان، خراپ به کار ده هین، بو ناژاوه و گیچه ل و ههرا نانه وه، مرؤف ده بی له وه وریا بی و، به هره ی خراپ له هاوکاریه که ی وهر نه گیری، له لایهن که سائیکی ناژاوه چی و، ناشووب گیره وه.

۲۱- ترسان و چوار چاوی و وریایی و خو په نهان کردن و پاکردن و هه لاتینش، له کاتی مه ترسییدا، شتائیکی شرعی و زگماگن و، عهقل و زگماک ده یانخوازی:

نهوه تا مووسا عليه السلام داوی نهوه ی بابای قیبتی به ده ست کوژراوه، که وه تته حاله تی ترس و بیمه وه، حاله تی چوار چاوی و وریا بوونه وه، داویش داوی له خوا ی پهروه ردگار کرده، که ده ربازی بکات له کومه لی سته مکاران، که واته: نهوه حاله تیکه که عهقل و زگماک ده یخوازن و، حاله تیکی شرعی شه و، به ترسنوکی و بی غیره تی له فه له م نادر ی، نهو حاله ته شتیک ی سروشتیه که مرؤف له کاتی مه ترسییدا، ترس و دووربینی هه بی و، بکه وه تته حاله تیکی ناناسایی ده روونیه وه، نهوه شتیک ی ناسایه.

۲۲- هه میسه له کاتی مه ترسیی سته مکاراندا، ده بی په نا به خوا ببرد ری و، پشت به خوا به ستری:

نهوه تا مووسا عليه السلام ده لی: ﴿رَبِّ يَحْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾، پهروه ردگارم! ده ربازم بکه، له کومه لی سته مکاران، کاتیک دنیا بووه راوژریان کرده و، پیلانیان گیراوه بو گرتنی و کوشتنی، په نا به خوا عليه السلام ده بات، بهس خوا په نای په نا پیته رانه و، ته نیا خوا په نای ترساوژراوان و سته ملیکراوانه، مرؤف ده بی هیچ کاتیک له وه

غافل و بی‌ثاگا نه‌بی، که خوا ﷺ سه‌رپه‌رشتی ئیمانداران ده‌کات و له‌گه‌ل سته‌ملیکراواندایه‌و، له‌گه‌ل به‌شخوراوان و مافخوراوان دایه، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر نه‌و به‌شخورا و مافخورا و ماف پیتیلکرا و چه‌وسیتراوانه، ته‌هلی ئیمانیش نه‌بن و مسولمانیش نه‌بن و خواناسیش نه‌بن، خوا ﷺ هه‌ر له‌گه‌ل مه‌زلووماندایه، له‌ه‌رانبه‌ر زالمندا، وه‌ک پتغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی:

{اتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، وَإِنَّ كَانَ كَافِرًا، فَإِنَّهُ لَيْسَ دُونَهَا جَبَابٌ} (أخرجه أحمد: ۱۲۵۷۱، قال الهيثمي: فيه أبو عبد الله الأسدي، لم أعرفه، وبقيّة رجاله رجال الصحيح، والضياء: ۲۷۴۸، الطبراني في الدعاء: ۱۳۲۱، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، وَحَسَنُهُ الْأَبْيَانِي فِي الصَّحِيحَةِ: ۶۷۷، قال: وله شاهد بلفظ: دعوة المظلوم مستجابة وإن كان فاجراً؛ ففجوره على نفسه).

واته: خوتان بی‌ترزن له‌پارانه‌وه‌ی بابای سته‌ملیکراو، نه‌گه‌ر بی‌پرواش بیت، چونکه له‌تیوان پارانه‌وه‌ی سته‌ملیکراو و خوای په‌روه‌رگداردا، په‌رده‌نیه، واته: ږیک پارانه‌وه‌که‌ی و هاوارکردنه‌که‌ی به‌ره‌و لای خوا ﷺ به‌رز ده‌بیته‌وه.

۲۳- پشت به‌خوا به‌ست و په‌نا پتیردنی و، ده‌ست به‌هوکاره‌وه‌گرتن، دژی به‌که‌دی نین:

ده‌بینین: مووسا عليه السلام و ږپرای نه‌وه که په‌نا به‌خوا ده‌بات: ﴿ رَبِّ اجْنُبْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾، به‌لام هوکاره‌کانیشی پشت گوی نه‌خستون: ﴿ اخرج منها حائِطًا بِرُؤْفٍ ﴾، له‌شاره‌که چوووه‌ده‌ر، له‌حاله‌تی ترس و بیمداو، له‌حاله‌تی چوار چاوی‌ی و وریابیدا، ئانه‌وه‌ده‌ست به‌هوکار گرتنه، هه‌م له‌رووی جه‌سته‌بیه‌وه، چوووه‌ده‌ر له‌شاره‌که‌و حاله‌تی وریایی و چوار چاوی‌ی بوو، له‌رووی دهر‌وونیشه‌وه، حاله‌تی دوور بینیی و ترسی به‌خویه‌وه‌بینی، نه‌ک پشتینی لی بکاته‌وه‌و بی‌باک بی، به‌لام ته‌نیا به‌ده‌ست به‌هوکار گرتن، ئیکتیفای نه‌کرد، به‌لکو په‌ناشی برد بو خوا ﷺ و، پشتیشی به‌خوا به‌ست: ﴿ رَبِّ اجْنُبْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾، به‌لتی: په‌نا به‌خوا بردن، له‌گه‌ل ده‌ست به‌هوکار گرتن، دوو حاله‌تی ته‌ولوکاری به‌کدین و، په‌یوه‌ندیبه‌کی ته‌ولوکاریان پتکه‌وه‌هه‌به، نه‌ک په‌یوه‌ندیبه‌کی دژی‌به‌کی و تیککیران.

۲۴- پشت به خوا به ستنی موسا عليه السلام لهو کوچ و سه فهری دا:

وهک لهم رسته به دا دیاره: ﴿وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَنِ رِبِّتٍ أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ الْمَسْجِلِ﴾، کاتیک پڑوی به رهو لای مه دیهن، گوتی: نیزیکه په رهو ردگارم پڑی راستم پیشان بدات، راسته پڑم بکات، واته: پڑی پندا پڑیشتن، چونکه نهو شته ی نهو کاته موسا عليه السلام پڑیوستی بووه، نهوه بووه که به پڑیه کی راستدا، بپرات، نهک به پڑیه کی لاردا، یاخود نهک به پڑیه کی هه له دا بیبته وه به رده سستی فیرعه ون و دارو ده سته که ی، که به ته نکید بوسه یان بؤ داناون و دروازه کانی شاریان لښ گرتوون و، جاسووس و سیخو پریان داناون، له ملاولایان، بویه موسا عليه السلام لهو کاته دا نهوه ی له هه موو شتیک زیاتر بؤی ناتاج بووه، پڑیه کی راست بووه، له هه موو شتیک زیاتر پڑیوستی بهوه بووه، که به پڑیه کی راستدا بپرات، بیگه یه نن بهو نامانجه ی ده یه وئ، پششوا ته به پڑی له وباره وه نه م ده که ی هیناوه:

﴿عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَرَجَ مُوسَى مُتَوَجِّهًا إِلَى مَدْيَنَ، وَلَيْسَ لَهُ عِلْمٌ بِالطَّرِيقِ إِلَّا أَحْسَنَ ظَنَّهُ بِرَبِّهِ، فَإِنَّهُ قَالَ: ﴿عَنِ رِبِّتٍ أَنْ يَهْدِيَنِي سَوَاءَ الْمَسْجِلِ﴾﴾، (جامع البيان: ۲۷۲۶۵).

واته: عه بدوللای کوری عه بباس (خوا لیان پازیبین)، ده لن: موسا پڑوی و پرووی کرده لای مه دیهن، شاره زای ریش نه بووه، جگه له گومان چاکی به په رهو ردگاری، بویه گوتی: نیزیکه په رهو ردگارم راسته پڑم بکات و، بمخاته سه ر پڑیه که به نامانجم بگه یه نن.

بیره هه پڑیه کی خوم:

له کتیبی: (چهند مه لؤیه که له خه رماتی ته مه نم) دا باسم کرده، که منیش له سالی (۱۹۸۱) ی زایینی کاتیک که له فؤناغی دووه می کوئیزی فیهه بووم، له

نه چه ف، هه و آلم پئندرا که رژیم بریاری دهستگیرکردمی داوه، لهوئوه هاتمهوه بهغداو به شهو، دۆست و هاوه له کانم ناگادار کردهوه، که حال و حسابیکی وا هه به و، به کسه ر که پامه وه به ره و سلیمانی و دوایی هاتمه وه بۆ رانیه، بۆ مائی بابم و دایکم (په حمه تی خویان لیبی)، ناگادارم کردنه وه لهوئو موختاری شاری رانیه، مام صالح په حمه تی خوی لئ بئ، ناگاداری کردمه وه، که چئیکی خوئی نارد بوو بۆ آلمان، که دائیره ی نه من سو راغی فلانک هس ده که ن، له منیان پرسوه: ماله که یان له کوئیه؟ دیاره نیازیان خراپه، بیگومان به کسه ره به غداوه نه مریان بۆ هاتوه...

ئیدی نه وه بوو من چهند رۆژنیک له رانیه مامه وه، وهک حاله تی خو پنهان کردن، دوایی نه وه بوو ده رچووم له زئی گچکه په ریمه وه به ره و گوندی سه رسیان و، پاشان به ره و دئییه کانی به رده کوژ و قهره ته په و مه مه نداوه، که نه و کاته من ته مه نم (۱۹ - ۲۰) سآل بوو، تاکو نهوئو شاره زا بووم، لهوئو به ولاره هیچی شاره زا نه بووم، ئنجا نه وه بوو که به ره و لای بنگرد رۆبشتم، پاشان گونده کانی (شاره ستین) و (دۆله بی)، دوایی لهوئوه به ره و (مالومه) و (قرله ر) و، دواییش (ولاخلوو) و، ئنجا دوایی له چۆمی (هه رزنئ) په ریمه وه هه ره له زئی گچکه، به آلم له لای گوندی هه رزنئ، شهوئش له گوندی (نهشکان) بووم، دوایی گه یشتمه سه رده شت.

ئنجا نه و قاچاغ بوون و ددرچوونی به ندهش له و کاته دا، که رژیم نه مری دهستگیرکردمی ده رکرد بوو، زۆر ده شو به یته نه م به سه رهاته ی مووسا عليه السلام چونکه منیش بیجگه له لوتف و که په می خوا عليه السلام، پشتم به هیچ شتیکی دیکه نه به سته بوو، به تاقی ته نیا بووم و سه ره تای ته مه نم بوو، شاره زای رقی نه بووم، به آلم به ته نکید هه ره که سیک پستی به خوا قاییم بئ، خوا زایه ی ناکات و خوی په روه ردار له گه ئیدا ده بئ، له یادمه له لای گوندی (شاره ستین)، له شاره ستین تیپه ر بوو بووم به ره و گوندی (دۆله بی) ده چووم، گه یشتمه پیاوینک

سواری ئەسپێک بوو، گوتی: کاکە بۆ کوێ دەچی؟! گوتم: دەچم بۆ لای گوندی (دۆڵەبی)، گوتی: ئەدی دوایی، بەس دەچی بۆ ئەوێ؟! گوتم: نا، لەوێشەووە دەمەوێ بچم بەرەو کوردستانی ئێران، گوتی: بۆچی؟! گوتم: حال و حیسابم وایە، لە دووی زانکۆ بووم، بەلام ئەمەری دەستگیرکردم لەلایەن پزێتمەووە دەرچوووە، دەمەوێ خۆم دەرپاز بکەم.

ئێستا ش لە یادمە پێم وایە کابرا ناوی (موحەممەد) بوو، گوتی: تۆ کێی و چ کەسی؟! منیش بۆم باسکرد کورپی فلانکەسم و عەشیرەتی میراودەلیین و... هتد، ئنجا ئەو کابرایەش هەر عەشیرەتی میراودەلیی بوو، لە میراودەلییەکانی (بەری مەرگە) بوو، وەک لە یادداشتەکاندا باسم کردووە، گوتی: باشە ئەگەر چووی و لە چۆمی (هەرزنی) پەرییەووە، کەس دەناسی؟! گوتم: نەخێر هیچ کەس نانا، گوتی: لە چۆمی هەرزنی کە پەرییەووە، گوندی (هەرزنی) هەیە، دوایی لەوێ تێدەپەری، گوندی (ئەشکان) هەیە، ئەگەر چووی، لەوێ من مألە خزمیکم هەیە، مألێ (بابەکر ناغا)، ئەوانیش میراودەلیین، تۆ حەوجیت بە خانە خۆیەک دەکات، لەوێ بچۆ مألێ بابەکر ناغا، بَلَنْ: فلانکەس دەناسم و فلانکەسی کورپی فلانکەسم، و پێیان بَلَنْ: کە من تۆم پێنمایی کردووە، گوتم: باشە، هەلبەتە ئەو کاتە من بە هەندیشم هەلنەگرت، گوتم: کێ دەلێ: پێویستیم بەوێ دەبن! بەلام دوایی ئەو بوو، پاش چەند شەو و پۆزان، کە گەیشتمە ئەوێ، پەکم لەسەر ئەووە کەوتبوو، بچمە مألێک.

لەوێ کە گوتیان: تێرە گوندی ئەشکانە، یەکسەر مألێ (بابەکر ناغا)م هاتەووە بیرو نامۆژگاریی و پێنمایی ئەو ئەسپ سوارەشم، هاتەووە یادو، چوو مە مألە کە و، زۆر باش خزمەتیان کردم، و، حەواندەمیانەووە، بە کەلکم هاتن، و، ئەو شەووە خانە خۆیەکی زۆر باش و نەجیب بوون، چونکە من درەنگ گەیشتمە جێ، شەو درەنگ بوو، یەکسەر مریشکێکیان سەرپری و سازیان کرد، هەرەو هەا بۆ ئەووەش بە کەلکم هاتن کە دیسان جارێکی دیکە حیزبی دیموکراتیش نامناسن و بۆ

ئەوھ نەمگىرى، ئىنجانەوان كورپىكىيان كادىر يان پىنشمەرگەي حىزبى دىموكرات بوو، لەگەلم ھات، بە چىيى (زەرتك) دا سەرکەوتىن، ھەتا گوندى (دەرماناۋى) لەۋى چايخانەبەكى لى بوو، لەۋىش پارەي عىراقىم پى بوو، بۆي گۆپمەۋە بە تومەن و، ساپەقتىكىشى تىگەيان، كاكە ئەم گەنجە لەگەل خۆت بەرەو، پىش ئەۋەي بگەيە بازگەي حىزب دايەزىنە، ئەۋەك تەشقىلەي پى بگەن، پىشېگوتم: ئىنجانە كە دايان بەزاندى، بەۋىدا بچۆ خوار بۆ لاي گوندى (كانى رەش) و، لەۋىۋە ھەنگەرپىۋە بەرەو (سەردەشت)، ئەگەر تۆ دەلىي: دەمەۋى بچم بۆ لاي حكومەت، بەلكو دەرۋەتم بىن بىخونىم، خوتندى زانكو تەۋاۋ بگەم، ناۋا بچۆ، ئىدى ئەو چۆنى پىنمايى كىرد بووم، ناۋا چووم...

مەبەستم ئەۋەيە كە بەندە جارى وايە، زۆر شت نازانى، بەلام خوا ﷻ ھۆكارى واي بۆ دەپەخسىتىن، كە بۆ خۆي بە خەيالىدا نەھاتىن، ھەلبەتە خوا ﷻ خۋاي ھەموۋ لايەكە، ۋەك چۆن پەرۋەردگارى مووسا بوۋە، پەرۋەردگارى ئىمەشە و، پەرۋەردگارى غەيرى ئىمەشە، پەرۋەردگارى مارو مېروۋە و، ۋەك كوردەۋارىي خۇمان دەلىن: «خوا رزقى مارو مېروۋ دەدات»، بەلام ديارە خوا ﷻ بە ئەندازەي ئەۋە كە مەرۇف پىشى پى دەبەستى و، دلى پى خۆش دەكات و، پىي ئومىدەۋار دەبىن، خوا ﷻ بە دەنگىۋە دەي و، مشوورى لى دەخوات، ۋەك لە فەرمايشتى پىغەمبەرى خوا ﷻ لە فەرمايشتى قودسىيدا، ھاتو، خوا دەفەرموئى: **﴿أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي﴾**، (اخگرچە أحمد: ۹۳۴۰، والبخاري: ۶۹۷۰، ومسلم: ۲۶۷۵)، واتە: من بە پىي گومانى بەندەكەم بەرانبەر بە من، گومانى بەرانبەر من چاك بىن، چاكى بۆ دەكەم، گومانى خرابىش بىن، خرابى بەسەر دەي.

۲۵- جوامىرىي و لە بىھىتىز و چەوساۋان رانەمان، سىفەتتىكى بەرز و پەسندى مووسا بوۋە، ھى ھەر كەستىكى دىكەشە، كە مەردو جوامىرى بىن:

﴿فَسَقَى لَهُمَا﴾، يەكسەر مووسا بۆ دوو ئافرەتەكان نازەلەكانى بۆ ئاۋدان، ۋەك پىشىنات خۇمان دەلىن: (تىغى رەسەن خۆي لە كالاندا راناگرى)، مووسا

کاتیک دهبینتی نهو دوو کچه ناژه له کانی خوځان هه پس کرده و رایانده گرن، تاکو شوانه کان لئ دهبنه وه، لهو دیمه نه وه رانه ماوه، به کسه راپه رپوهو چوووه ناژه له کانیاں بو ناو بدات و نه هیلتی، نهو سته مه یان لیبکری، که بریتیه له وهی لهو ناوه شلوئی و قوراوهی، شوانه کان ناژه له کانیاں لئ ناوداوه، نه وان ناژه له کانی خوځیاں لئ ناوبدهن، یا خود نه وان هه موویان کاری خوځان ته واو بکهن، ئنجا نهو نافره تانه بچن ناژه له کانیاں ناو بدهن، نه خیر، با به کسه له گه لئ نه وان دا ناژه له که بیان ناو بدهن.

مرؤف دهبتی کاتیک که سته ملیکراویک دهبینتی و ناهه قیه ک دهبینتی، له سته ملیکراوه که، رانه میتنی و له ناهه قه که شه وه رانه میتنی و، به پتی توانای خوئی، ناهه قی دوور بخاته وه و لایبه ری و، سته ملیکراویش پشت بگری و هاوکاری بی. ۲۶- پیوسته مرؤف له کاتی زور ناچاری و سه غله تی دا، نه نیا په نا به خوا بیات و، داوا ی هاوکاری لئ بکات:

مووسا علیه السلام لهو کاته دا، هه ر خوا ده زانتی دهبتی چهنه برسی بوو بی و، تینو و و نارحه ت و، ماندوو بوو بی، جگه له ترس و له رزی فیرعه ون و دارو ده سته که ی که نه یزانیوه، نایا نهو شوپنه ش هه ر له زیر پکیفی فیرعه ون و نه واندا به، یا خود نا؟ به لأم لهو کاته دا مووسا علیه السلام ده لئ چی؟! ﴿رَبِّ اِنِّی لَمَّا اَنْزَلْتُ اِلَیْ مِنْ خَبْرٍ فَمَرِئْتُ ۚ﴾ پهروه ردگارم! من بو هه ر چاکه یه ک که تو بووم دابه زینتی، ناتا جم، واته: پیوستیم به هه موو هاوکاری به کی تو هه یه، هه وچیتی هه موو نیعمه تیکی تووم: خواردن و خوړاک، به رگ و پوښاک، جیگا و ریکای تیدا هه وانوه، دهر باز بوون له ترس و له رز و، نه مین بوون له خووم، مال و حالیک که بیتته مایه ی سوکناییم، پیوستیم به هه موو خیرو چاکه یه کی تو هه یه، بویش خوا علیه السلام به پتی چاوه روانی مووسا علیه السلام، له گه لئ مووسا دا ره فتاری کرده، به پتی نومیدی خیریک که مووسا علیه السلام به رانه به پهروه ردگاری هه یوووه، مامه له ی له گه لدا کرده، هه موو نهو شتانه ی بو ره خساندوون، هه م خواردن و

خۆراک، هه‌م جێگای هه‌وانه‌وه، هه‌م مآل و حال و مندآل، هه‌م کارو کاسیی، هه‌م دلتیا بوون له ترس و له‌رز.

ئنجبا با ئه‌م نه‌قله‌ش له عه‌بدوئلائی کورێ عه‌باسه‌وه بێنێن که (ابن کثیر) له تفسیره‌که‌ی خۆی دا^١، ده‌یهێنێ له‌و باره‌وه که مووسا عليه السلام چه‌نده برسی بووه و، چه‌نده ناچار بووه و، چه‌نده نا‌ره‌حه‌ت بووه!! که لێ‌رده‌دا مووسا ده‌فه‌رمووی: **رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ**، مووسا عليه السلام له شیوه‌ی مونا‌جات و له‌ پاز و نیاز له‌گه‌ل خوا‌دا، پتووستیه‌که‌ی خۆی ده‌رده‌بری، نه‌م نه‌قله‌ که ده‌یهێنێن له عه‌بدوئلائی کورێ عه‌باسه‌وه، نه‌وه‌مان بو‌ به‌رجه‌سته ده‌کات: **قَالَ إِنَّ عِبَّاسَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: سَارَ مُوسَى مِنْ مِصْرَ إِلَى مَدْيَنَ لَيْسَ لَهُ طَعَامٌ إِلَّا الْبَقْلُ وَوَرَقَ الشَّجَرِ، وَكَانَ خَائِفًا، فَمَا وَصَلَ إِلَى مَدْيَنَ حَتَّى سَقَطَتْ نَعْلُ قَدَمَيْهِ، وَجَلَسَ فِي الظِّلِّ وَهُوَ صَفْوَةٌ لِلَّهِ مِنْ خَلْقِهِ، وَإِنَّ بَطْنَهُ لَتَلَصِقَ بِظَهْرِهِ مِنَ الْجُوعِ، وَإِنَّ خُضْرَةَ الْبَقْلِ لَتَرَى مِنْ دَاخِلِ جَوْفِهِ، وَإِنَّهُ لَمُحْتَاجٌ إِلَى شِقِّ قَمَرَةٍ**.

واته: عه‌بدوئلائی کورێ عه‌باس (خوا له خۆی و بابی پازی بێ) ده‌لت: مووسا له میسرپه‌وه چوو به‌ره‌و مه‌دیهن، هه‌یچ خۆراکیکی نه‌بوو، جگه‌ له‌ گه‌لای دره‌خت و له‌ دانه‌وئله‌یه‌ک که له‌ ده‌شت و ده‌ر ده‌رووی، هه‌روه‌ها پێخواسیش بوو، هه‌تا گه‌یشته مه‌دیهن، پتستی پێه‌کانی رۆیشت و، به‌ پێخواسیی و له‌ سێبه‌ری دانێشت، که مووساش باشترین دروستکراوی خوا بوو، له‌و رۆژگاره‌دا، له‌ حالیکه‌دا که سکی به‌ پشتییه‌وه نووسا بوو له‌ برسان و، سه‌وزایی گه‌لای دره‌خت و نه‌و دانه‌وئله‌یه‌ی خوارد بوونی، له‌ سکییدا ده‌بیترا و، پتوستیی به‌ له‌تکه‌ خورمایه‌ک بوو.

هه‌لبه‌ته‌ پتیم وایه‌ نه‌مه‌ جووریک له‌ زێده‌رۆیی تیدا هه‌یه، چونکه سه‌وزایی گه‌لای دره‌خت و دانه‌وئله‌ له‌ سکی ئینساندا، زۆر زه‌حمه‌ته‌ بیه‌تری، به‌ ئام به‌ ته‌نکید دیاره‌ زۆر برسیی و ماندوو بووه، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ش که پێخواس بووه، نایا عه‌بدوئلائی کورێ عه‌باس (خوا لێیان رازیبێ) چۆنی هه‌له‌یتجاوه؟! یان هه‌ر

زیاتر بؤ بهرجهسته کردنی ناتاجیبی و نارهحه تیی موسا بووه، نه گهرنا ره نگه پیتلاوتکی ههر له پئ بووبئ، به تایه تیی که موسا عليه السلام له کوشک و له مالی فیرعه وندا گهوره کراوه، پئیم وانیه بئ پیتلاو بوو بئ، به لام به ته نکید زؤر برسیی و زؤر ماندوو و نارهحه ت بووه.

دهشگونجئ نهو قسه یه ی پالدراره ته لای (عبدالله بن عباس) هی وی نه بئ و (سندی راست نه بئ).

۲۷- زؤربه ی تویره ره وانی قورنان پیمان وایه نهو: ﴿سَبِّحْ كَبِيرٌ﴾، شوعه یب بووه، به لام وانیه:

که دوو کهه کان، ده لئین: ﴿وَأَبْرَأَشِيحٌ كَبِيرٌ﴾، ده لئین: نهو پیاوه پیره به سالدآ چوو، شوعه یب عليه السلام بووه، نهو پیغهمبه ره ی، خوا بؤ (أهل مَدِين) و بؤ (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ)، ره وانی کردوه، زؤربه یان رایان وایه و له تفسیره کاندآ هیتاوانه.

به لام دوا ی لئ وردبوونه وه ی زؤرو به دوادا چوونی زؤر، بؤم دهرکه وتوه، که نهو رایه راست نیه و، هیچ به لکه یه ک له سه ره نهوه نیه، که نهو پیاوه به سالدآ چوو، (واته: بابی دوو کهه کان)، شوعه یب بوو بئ، ننجآ (الطَّبْرِي) له و باره وه دوا ی هیتانی نهو سن ناوه:

(۱) - (يُزَوُّنُ ابْنَ أَخِي شُعَيْبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ).

(۲) - (يَزِي صَاحِبَ مَدْيَنَ).

(۳) - (هُوَ شُعَيْبُ النَّبِيِّ عليه السلام).

گوتوویه تی: نهو سئیانه نه گهری هه یه، یه کیکیان نهو بووبن، که یه کیکیان شوعه یبه، دوا یی گوتوویه تی: (وَهَذَا مِمَّا لَا يُذْرِكُ عِلْمُهُ إِلَّا بِغَيْرٍ، وَلَا خَيْرَ بِذَلِكَ تَجِبُ حُجَّتُهُ، فَلَا قَوْلَ فِي ذَلِكَ أَوْلَى بِالصَّوَابِ مِمَّا قَالَهُ اللَّهُ جَلَّ جَلَّتْ أَوَّلُهُ).^(۱)

واتە: كاميان لەو ستىانە: نایا ئەو پیاوھ بەسالدئا چووھى بابى دوو كچەكان شوعەيب بووھ، يان (يَزْرَى)، بووھ، يان (يَزْرُونَ) بووھ؟! دەلتى: ئەوھ شتتیکە زانباريەكەى بە ھەوائىك نەبى نازانرى و، ھەوائىكيش لەو بارەوھ نيە، كە بەلگەكەى پتويست بى، (واتە: بەلگەيەك پشتراستى بكتاھوھ، مەبەستى پتى ھەوائى ناسمان (وحي)يە)، بۆيە ھيچ قسەيەك لەو بارەوھ لە راستيەوھ نيزيكتر نيە، لەوھى كە خوا ﷻ فەرمووويەتى، واتە: خوا لەسەر زارى دوو كچەكان فەرمووويەتى: ﴿وَأَبْرَأَكَ شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾، بابيشمان پياويكى بە تەمەنە، كەواتە: (الطَّبْرِي)يش دانى بەوھدا نەھتئاوھ، ئەو پياوھ بە تەمەنە شوعەيب بوو بى، بەراستىي (الطَّبْرِي) بە ناھەق ناو نەنراوھ (إِمَامُ الْمُقْسِرِينَ) پتسەوای روونكەرەوانى چەمك و واتای ئايەتە موبارەكەكانى قورئان.

ئنجئا ئيمە دەتوانين لەو بارەوھ چەند بەلگەيەك بئينين، كە ناگونجى ئەو پياوھ بەتەمەن و بەسالدئا چووھ، شوعەيب بوويى:

يەك- لە نىوان رۆژگارى شوعەيب و مووسادا (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ السَّلَام)، ماوھيەكى زۆر ھەبووھ، وەك قسەى شوعەيب بەرانبەر بە گەلەكەى لە سوورەتى (ھوود)دا ھاتوھ، دەلتى: ﴿وَمَا قَوْمٌ لُوطٍ مِّنْكُمْ بِبَعِيدٍ﴾ ﷻ ھوود، شوعەيب بە گەلەكەى خۆى (گەلى مەدەين و نەصحابى ئەيكە)، دەلتى: گەلى لووطيش لە تيوھ دوور نين، مەبەستى ئەوھ بووھ لە رووى رۆژگارەوھ، لە ميژا نيە و، دوور نيە، كە گەلى لووط فەوتاون، ئەم قسەيەش ئاماژە بوھ دەكات كە شوعەيب لە سەردەم و رۆژگارى لووط نيزيک بووھ، ئنجئا بيتگومان ئيبراھيم و لووطيش مام و برازا بوون و، بەلای كەمەوھ ئەوانيش (٤٠٠ - ٥٠٠) ساليان بەين بووھ، لەگەل گەلى مووسا و رۆژگارى مووسادا ﷻ.

دوو- گەلى شوعەيب ھەموويان فەوتتياون و كەمىنەيەكى برواداريان ماون و، ناگونجى لە تەمەنى شوعەيبدا، ئەو كەمىنەيە ھىندە زۆر بوو بن، كە شوعەيب لە نىوان دا بالآ دەست بوويى و، بە مووسا بلى: ﴿لَا تَحْفَظْ مَجْمُوعَتِ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ﴾.

سى- ناگونجى له پۇزگارى شوعه بيدا مووسا چوو بىتته نه وى، كه دوایی خوا قره برى كردوون، نجا نه گهر مووسا له پۇزگارى شوعه بيدا چوو بايه بو وى، خوا ﷻ باس و خواسىكى ده كرد، ههروهها نهو شوعه بيه كه پىغمه بهر بووه، باس و خواسىكى له گهل مووسادا ده كرد: مووسا! وه ره من پىغمه بهرى خوام و پروا بىتته و، حالى واو حىسابى وا، به لام نهو پياوه پيره بهس داواى شوانيه تى لى ده كات، كه واته: دياره پياوئىكى به سالدا چووى ناسايى بووه، به لى خواناس بووه و خواپهرست بووه، به لام پىغمه بهرى خوا نه بووه و، خاوهن پهيامىك نه بووه كه بىگه يه نى.

چوار- ناگونجى خوا ﷻ باسى شوعه بىب نه كات و، ناوى نه هىتى له به سه رهاتى مووسا و فیرعه وندا، چونكه نهو به لایه ی به سه ره مه ديهن و (أَصْحَابُ الْاَيْكَةِ) دا، هاتوه، ترسىتهر بووه بو فیرعه ون، واته: نه گهر مووسا ﷻ و فیرعه ونىش له پۇزگارى شوعه بيدا بوونايه، خوا ﷻ باسى فهوتىندرانى گه لى شوعه بىبى كه خه لكى مه ديهن و (أَصْحَابُ الْاَيْكَةِ) ن، ده كرد، چونكه نهو پروا دوىكى زور ترسىتهر و راجله كىتهر ده بوو بو فیرعه ون و دارو ده سه ته كى.

نهم به لگانهم به توژى ده سكار بيه وه له تهفسىرى (رشيد الغطيب الموصلي) ^(۱) وه رگرتوون و، پىشم وايه به لگه كان به جىن، بويه به هىچ جورىك ناگونجى بگورتى كه نهو پياوه به ته مه نهى بابى دوو كچه كان، شوعه بىب بووه ﷻ، وه ك (الطَّبْرِي) گوتوويه تى: خوا ﷻ چۆنى فه رمووه، هه ر وايه و پياوئىكى به ته مه ن و به سالدا چوو بووه و ته واو.

۲۸- وه رگرتى چوار حوكمى شه رعى له فه رمايشتى خوا: ﴿ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُوْنَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ اُمَّرَاتٍ يَنْدُوْدَانِ قَالِ مَا خَطْبُكُمْ اَقَالْنَا لَا تَسْقِي حَتَّى يَصْدِرَ الرَّعَاةُ وَاُبُوْنَا شَيْعَ كَبِيْرٌ ﴿۲۸﴾ فَسَقَى لَهُمَا ۝﴾

نهم به شهى نهو دوو نايه ته موباره كه، چوار حوكمى شه رعى لى وه رده گىرئى:
 يهك- كارى ده ره وى مال بو نموونه: شوانى و گاونى، پرو به پرو بوونه وه له گهل سه رما و گه رما، كارى پياوانه، به پى فه رمايشتى خوا: ﴿ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُوْنَ ۝﴾

(۱) اولى ما قيل في آيات التنزيل: ج ۵، ص ۴۸۵، ۴۸۴.

دوایی بۆمان دەردهکهوی که ئەو کۆمەلە لە خەلک، که ناو دەدەن، یەکهەم: ناژەل ناو دەدەن.

دووهم: ئەو کۆمەلە، چەند شوانیکی پیاوان، چونکە دوایی دوو کچەکان دەلێن: ﴿حَتَّىٰ يُصَدِرَ الرِّعَاءَ﴾، تاکو شوانەکان، ناژەلەکانیان ناو دەدەن و دەرپۆن.

دوو- کاتیک ئافەرت ناچاری کاری دەرەوهی مآل دەبن، پتویستە خووی لە تیکەلی پیاوان بپارێزی، ﴿فَالآنَا لَا نَسْفِي حَتَّىٰ يُصَدِرَ الرِّعَاءَ﴾، گووتیان: تێمە ناژەلەکانمان ناو نادەین، تاکو ئەوانە ناژەلەکانیان ناو دەدەن و دەرپۆن، لە ئاودان دەگەرێتەوه.

سێ- ئافەرت ئەگەر لە مآلیدا پیاویک نەبن، یان هەبن، بەلام توانای کارکردنی نەبن، بۆی هەیه لە دەرەوهی مآل بە ئەندازەی پتویستی کار بکات، چونکە دوو کچەکان پاساو بەوه دیننەوه: ﴿وَأَبْوَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ﴾، واتە: بۆیە تێمە هاتووین بۆ ئاودانی ناژەلەکان، چونکە باهمن پیاویکی بە تەمەنی بەسآندا چوو، یانی: ئەگەر بە تەمەن و بەسآلداچوو نەبووایە، خووی دەهات ناژەلەکانی ناو بدات.

چوار- پیاوانی جوامیرو مەرد، بە بێ بەرانبەر لە کاتی کارکردندا، هاوکاریی ئافەرتان دەکەن: ﴿فَسَقَىٰ لَهُمَا﴾، مووسا عليه السلام هیچ چاوهروانییەکی لەو دوو ئافەرتانە نەبوو، واتە: ئافەرتان کاتیک که کاریش دەکەن، لە کۆمەلگادا، پتویستە پیاوان بۆ کاریک که ئافەرتەکان لە بەرانبەریدا دەستەپاچه دەبن، یاخود گەم توانا دەبن و، هاوکاریان بن، بە بێ بەرانبەر.

٢٩- ﴿لَمَّا تَدْبَرْتَهُمَا تَمَشَّىٰ عَلَىٰ اسْتِحْيَاؤِ﴾، یەکیک لە دوو کچەکان هات بە شەرمەوه دەرپۆسی:

ئەمە ئەوه دەگەیهنی که ئافەرت لە کاتی چووونە دەر و بەریدا پۆشتینیدا، پتویستە وێرای پۆشاکێ شەرمی، بە ئەدەب و رەوشتیی بەرزیش خووی بپێچیتەوه و خووی جوان بکات، واتە: وێرای پۆشاکێ روالهتیی، پۆشاکێ مەعنەویش که بریتیه لە شەرم و شکۆ و ئەدەب و حورمەت، خووی بەوهش جوان بکات و بپێچیتەوه،

چونکه نهو نافرده ته: به شهرمه وه ده رۆیی، واته: به شهرم و شکۆوه، هه لیه ته چۆنیه تیی هه لئس و کهوتی مروؤفیش، که سایه تیی ده ناسیتتی، بۆ وئنه: نایا نافرته به له نهمو لار ده روات و ده به وئی نه ندامه کانی خۆی نمایان بکات، یا خود به شیوه یه ک ده روات که وه ک مروؤفیک بپته به رچاو، نه ک وه ک مینهنه یه ک؟.

۳۰- رسته ی: ﴿إِنَّكَ أَبِي يَدْعُوكَ لِإِخْرَاجِكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا﴾، به دنیایی بایم بانگت ده کات، تا کو پاداشتی نه وه که ناژه له کانت بۆ ناوداین، بتداته وه:

لیی وه رده گیری که نافرته له کاتی قسه کردنی له گه ل پایواندا، به نه ندازه ی پتویست و گه یاندنی مه به ست بدوی و، هه ر نه وه نده ی که پتویسته قسه بکات، نه ک بکه وپته نیو ورده کارییه که وه، که پتویست ناکات.

ئنجا نه وه هه که گوتراوه: موسا ﷺ کاتیک که له گه ل که چه که دا رۆیشتوه بۆ لای بابی، پتی گوتوه: تۆ له پشتمه وه برۆ، له بهر نه وه که کاتیک که چه که له پتسه وه ده رۆیشت، با له کراسه که ی ده دات و به به ده نیه وه ده چه سپا و نه ندامه کانی به رجه سه ده کردن، هه لیه ته هه ر نه وه شایسته ی پایوئکی جوامیرو مه ردی وه ک موسایه ﷺ، پتیش پیغه مبه رایه تیش، به لأم هیچ به لگه یه کی له سه ر نیه، نه وه هه ر زیاتر خه یال و نه ندیشه ی زانیان، دروستیکردوه، به ته نکید ره وشتیکی جوانی شایسته ی موسایه ﷺ، به لأم ئایه ته کان نه وه ناگه به نن.

۳۱- نه ده بیکی به رزی خانه خۆیی له رسته ی: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُ، وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَحْوَتِ رَبِّكَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾، واته: کاتیک موسا هات بۆ لای و به سه رهاته که ی بۆ گپرایه وه باس و خواسی خۆی، بۆ کرد، گوتی: مه ترسی ده ربازت بووه له کۆمه لی سته مکاران:

ئمه لئی وه رده گیری که پتویسته بابای خانه خۆی و په نادره، میوانه که ی دلخۆش بکات و ترس و بیمی بره وینتیه وه، شادمانی بکات و، دنیای بکات له کاتیکدا نه و میوانه پتویستی به وه بن.

۳۳- چاکو و جوامیری به کرتی و به رامبر ناکرتی:

(الْقُرْطَبِيُّ) ده لئی: دواى نه وهى پياوه صالحه كه، خواردن بؤ مووسا عليه السلام ساز ده كات، مووسا عليه السلام ده لئی: (لَا أَكُلُ نَعْنَ أَهْلُ بَيْتِ لَا نَبِيْعٌ دِيْنَا مِثْلَهُ الْأَرْضِ ذَهَبًا) ^(۱)، واته: ناخؤم چونكه تيمه بنه ماله يه كين، له مائيكدا په روه رده كراوين، كه دينه كه مان به پرى زهوى زير ناگورينه وه، واته: من كه هاوكارى نه دوو كچهى تؤم كرده، وهك ديندارى كردومه، وهك نهر كيكى شهر عيى و دينيى و، به به رانبر نه مكردوه، تاكو تيسا نان له مالى تؤ بخؤم، بؤيه نه ويش پيى ده لئی: له به رانبر هاوكارىه كه تدا نيه، تيمه عاده همان ميواندارى كردن و خواردن پيدانى باباى غريبه. هه لبه ته ههم قسه كهى مووسا، شايستهى مووسايه و، ههم قسه كهى ديكه ش، شايستهى نهو پياوه به ته من و به سالدا چووده يه، به لام ديسان رواله تى نايه ته كان نه وه ناگه يهنن و، نه وه زياتر هه لوتيجانتيكه، به لام به دنيايى ههم له گه ل كه سايه تى مووساداو، ههم له گه ل كه سايه تى نهو پياوه صالحه به ته مندا چووده دا، گونجاوه.

۳۳- وه رگرتنى ره وايسى كار كردن به كرتى، له رستهى: ﴿يَأْتِيَتْ أَسْتَجْرُهُ﴾، كچه كه بؤ بابى پيشنيار ده كات و ده لئی: نهى بابيه گيان! به كرتى بگره، واته: بيكه به شوان:

لتي وه رده گيرئ كه (إجارة) واته: به كرتى كار كردن، له هه موو به زنامه كانى خوادا ره وا بووه و، نه وه پيويستيه كى زيانى مرؤفايه تيه كه مرؤفه كان پيويستيان به هاوكارى يه كدييه و، كه سيك كه تواناى مادديى هه يه و، پيويستى به كه سيك هه يه، كارى بؤ بكات، نهو توانا مادديه كهى له خزمهت نهو كه سه دا داده نئ، كه كارى بؤ ده كات، له به رانبره كهى كارو له ويش پاره، ياخود مه سرفه كيشان و پيداويستى داين كردن، نه وه ههم شتيكى ره وا يه و، ههم شتيكه كه عقل و زگماكى سه ليم ده يخوازي.

۳۴- هزینه کردنی نافرته وهک خواریسک له کاری دهره وهی مال :

ههروهه رستهی: ﴿يَأْتِيَنَّكَ أَسْتَجْرَةٌ﴾، نهوهش دهگه به نئی که دوو کچه کان، وهک شتیکی زگماکیی هه زیان له دهره وه نه بووه بو کاسییی کردن و، خوژگه یان خواستوه نهو کاره یان له کوئل بکهوئی، چونکه هه ر له گه ل مووسایان بینوه که به که لکی کاره کی نه وان دئی، که وهک رسته که ی دوایی ده یگه به نئی: هه م به هیزه بو نه نجامدانی کاره که، هه م نه مینداریشه، ده ست پا که و جیی دنلیایه، به کسه ر بو بابیان پئشینار کردوه، که به کریی بگری و بیکانه شوان.

۳۵- رستهی: ﴿إِنِّكَ خَيْرٌ مِّنْ أَسْتَجْرَتِ الْقَوِيِّ الْأَمِينِ﴾، به دنلیایی باشته رین که سیک تو به کریی بگری، (بیکه به شوان) به هیزی نه میندارو ده ست پا که:

لیی ورده گیری که: هیز و ده ستپاکی (القوة والأمانة) دوو مه رجی سه ره کیی هه ر کارنکن، دیاره هه ر کاره ش، نهو سیفه تانه ی که نه نجامدانی نهو کاره په کی له سه ریان که وتوه، تئیدا به مه رج ده گیری، که هیز و پئز و توانا بو نه نجامدانی کارو، نه مینی و ده ستپاکی، دوو مه رجن زور به ی هه ره زوری کارو چالاکیه کان پئوستییان پئینه.

۳۶- هیز و ده ستپاکی دوو سیفه تی گه وره و گرنگی کار پئ سه پئیرانن :

ههروهه ها نهو رسته یه: ﴿إِنِّكَ خَيْرٌ مِّنْ أَسْتَجْرَتِ الْقَوِيِّ الْأَمِينِ﴾، لئی ورده گیری که کچه پئشینار که ره که، هه ر کام له: هیز و ده ستپاکی، له مووسادا ﴿الطَّيِّبُ﴾ دیون، بویه واده ئن، نجا له و باره شه وه قسه زورن، گوایه بابی لئی پرسیه: چوئن ده زانی به هیزه؟! نهویش بو ی باس ده کات که چوئن به ته نیا ناژه له کانی بو تاوداون، که یان زور به هیزه و ناوی له بیره که هه لئهننجاره، به دوئچه، یان به رده که ی له سه ر زاری بیره که لبردوه و، مه ره کانی باش خر کردوونه وه سه ر به ک و، هیتاونی و بردوونی و ناوی داون، هیز و پئزی پئوه بینوه، هه روه ها ته مانه تیشی پئوه بینوه، ته مانه ته که ش وا پئده چئ هه ر له خودی ناژه ل ناودانه که دا بینیی،

که زور چاک لئ ده‌گه‌رپی نازده‌له‌کان ناو بخونه‌وهو، به پاکیی و چاکیی کاره‌که نه‌نجام دهدات.

هه‌ندیکیش ده‌لین: کچه‌که گوتوو‌یه‌تی: له‌وه‌وه بۆم دهرکه‌وتوه نه‌مین و ده‌سپاکه - که دیاره پیچه‌وانه‌ی نه‌مانه‌ت، خیانه‌ته - کاتیک من که‌ومه پیئشی بۆ مائئ، بۆ نه‌وه‌ی بیینه‌وه، نه‌و گوتی: تۆ بکه‌وه دوام، به‌لام له دوامه‌وه را نامازهم بۆ بکه، له کونوه برۆم؟ چونکه با له پۆشاکه‌که‌یداوه و به‌به‌ده‌نیه‌وه چه‌سپاندوو‌یه‌تی! گرنگ نه‌وه‌یه نه‌و کچه پیئشنیارکه‌ره، هه‌ر کام له‌و دوو سیفه‌ته‌ی له مووسادا به‌دی کردوون، ئنجا جیی سه‌رنجیسه که نه‌یگوتوه: (هَذَا الرَّجُلُ قَوِيٌّ اٰمِيْنٌ)، به‌لکو ده‌لئ: ﴿ اِنَّكَ خَيْرٌ مِّنْ اَسْتَجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاٰمِيْنُ ﴾، باشترین که‌سیک که به کرئیی بگری بۆ شوانیی، نه‌وه‌یه به‌هیز بئ و نه‌میندار بئ، بۆ نه‌وه‌ی نه‌بیته ستایشی پروبه‌روو، پاشان نه‌وه‌ی لئ وه‌ریگری که نه‌و کچه ته‌ماعی له مووسا کردوه، چونکه نه‌وه‌ی به‌لایانه‌وه گرنگ بووه، نه‌وه بووه، شوانتیکیان بۆ په‌یدا بئ.

۳۷- رسته‌ی: ﴿ اِنِّيْ اُرِيْدُ اَنْ اُنْكَلِمَكَ اِحْدَى اَبْنَتَيْ هٰتَيْنِ ﴾، من ده‌مه‌وئ به‌کیک له‌م دوو که‌پانه‌مت لئ ماره بکه‌م، بیکه‌مه هاوسه‌رت، بناغه‌ی هاوسه‌رگریی دیاریی ده‌کات:

نه‌و رسته‌یه لئیی وه‌رده‌گری که بناغه له ماره‌کردنی نافرته‌دا، بابه، سه‌ره‌رشتیاری نافرته‌ت، به‌پله‌ی یه‌که‌م، بابه، ئنجا نه‌گه‌ر باب نه‌بوو، مام و، برا، وه‌ک له کتیبه‌ فیه‌میه‌کاندا باسکراوه، به‌لام نه‌مه نه‌وه ناگه‌یه‌نئ که نافرته‌ت خاوه‌ن را و په‌زانه‌ندیی نه‌بئ له هاوسه‌رگرییدا، پیئشنیاری کچه‌که‌ش په‌زانه‌ندیی کچه‌که‌ی دهرخستوه، که کچه‌که پیئشنیار ده‌کات، دیاره کچه‌کانیش بئ هاوسه‌ر بوون و، کاتی شوو‌کردنی‌شیان بووه، ئنجا گه‌نجیکیش هه‌لکه‌هوی له‌و ماله‌دا شوانیان بۆ بکات، ماوه‌ی (۸ - ۱۰) سأل، عه‌قل و مه‌نتیق وا ده‌خوازئ که بیته‌ مه‌چه‌می نه‌و ماله، واته: پیئشنیارکردنی کچه‌که نه‌وه‌ش ده‌گریته تئو خۆی و، نه‌وه‌ش ده‌گه‌یه‌نئ که نه‌وه‌ زه‌مینه‌ خو‌شکردنه بۆ هاوسه‌رگریی.

۳۸- نایا به کارهینانی وشه کانی (إنکاح) و (تزویج) مهرجی ماره کردن؟!

رسته‌ی پیشوو که ده‌فرموی: ﴿إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ﴾^۱ پیشه‌وا شافعیی کردووه‌تی به به‌لگه‌ی دانه‌م‌زرانی هاوسه‌رگیری، به جگه له وشه‌کانی: (التزویج والإنکاح)، که نه‌وه پای په‌ببعه و نه‌بوو سه‌ور و نه‌بوو عوبه‌یدو داوودو مالیکشه، له‌گه‌ل راجیاییدا، به‌لام زانراو له مه‌زه‌به‌ی نیمام مالیکدا نه‌وه‌یه که: (يَنْعَقِدُ النِّكَاحَ بِكُلِّ لَفْظٍ) گرتبه‌ستی هاوسه‌رگیری به هر بیژه‌یه‌ک داده‌مه‌زری و، نه‌بوو چه‌نیفه‌ش گوتووه‌تی: (يَنْعَقِدُ بِكُلِّ لَفْظٍ يَقْتَضِي التَّمْلِيكَ عَلَى التَّائِيْدِ)، گرتبه‌ستی هاوسه‌رگیری به هر بیژه‌یه‌ک داده‌مه‌زری، که کردنه خاوه‌ن بخوازی بؤ هم‌میشه‌ی، کردنه خاوه‌ن به‌و واتایه که نه‌و پیاو ده‌بیته خاوه‌نی نه‌و نافرته‌و، هروده‌ها نه‌و نافرته‌ش به هم‌مان شیوه ده‌بیته خاوه‌نی و، ده‌بیته هاوسه‌ری نه‌و پیاو، نه‌مه هم‌مووی (الفرطبی) له ته‌فسیره‌که‌ی خؤید^(۱)، هیناوه‌تی.

به‌لام به پای من پای راست نه‌وه‌یه که نه‌م بیژانه: (تزویج، إنکاح، هبة، تملیک)، مه‌گر واتایه‌کانیان نه‌گه‌رنا خودی بیژه (لفظ)ه‌کان، به مهرج نه‌گیراون، نه‌م مه‌سه‌له‌یه په‌بوه‌سته به کلتوورو نه‌رتتی کؤمه‌لگایه‌کانه‌وه، گرنک نه‌وه‌یه بزانتی که نه‌و نافرته و پیاو ده‌بنه هاوسه‌رو چه‌لالی یه‌کدی، واته: ته‌عبیرتیک به‌کاربه‌تیری و، بیژه‌یه‌ک به‌کاربه‌تیری که نه‌وه بگه‌به‌نتی، نه‌گه‌رنا بابایه‌کی هیندی که هاوسه‌رگیری ده‌کات، یاخود پووسیبه‌ک، یاخود ئینگلیزیک، یاخود یابانیبه‌ک، یان چینیه‌ک، ناچی وشه‌ی ته‌زویج و ئینکاح به‌کاربیتن و هر تیشیناگه‌ن، که‌واته: له راستیدا نه‌گر بؤ تیمه وه‌ک کورد یان فارس یان تورک، وشه‌ی زه‌واج و نیکاح، یان ته‌زویج و ئینکاح، وشه‌ی به‌کاره‌یتراو و بیستراون، به‌لام بؤ نه‌و گه‌ل و نه‌ته‌وانه‌ی دیکه، نه‌و وشانه زؤر شتی نامؤ (غریب)ن، که‌واته: نه‌صل نه‌وه‌یه وشه‌به‌ک و ته‌عبیرتیک به‌کاربه‌تیری، به روونی نه‌وه بگه‌به‌نتی که

نهو نافرته دهخوارزی بو نهو پیاوه، نهو نافرته دهبته هاوسه ری نهو پیاوه و دهبنه زن و میرد.

۳۹- پیشنیارکردن گیاه له لی ماره کردن:

بنیگومان قسه ی پیاوه به تمه نه که، (الشَّيْخُ الْكَبِيرُ) که ده لن: ﴿إِذْ أَخَذَ ابْنُ قَرْيَةَ﴾، یه کییک له م دوو کچه مت لی ماره بکه م، نه مه پیشنیاریک بووه و سه ر پیشکرردنی مووسا بووه نه ک ماره کردن، چونکه ماره کردن ده بی دیا ری کردن (تعین) ی تیدا بی، به لام جاری دیار نیه کامیانه، که واته: نه وه سه ر پیشکرردنی مووسا بووه، که نهو دوو کچه ته ماشا بکه، کامیان دلت بیکری، من دهمه وی له تو ی ماره بکه م و، دوای نه وه ی مووسا دیاری ده کات، نجا لی ماره ده کات، شه ر عزنانان (فقهاء) ده لین: نه گهر که سیک له نیوان سن نافرته تدا بلن: یه کیکیان ت لی ماره ده که م، هه تا یه کیان دیاری نه کری، به ماره کردن له قه له م نادری.

۴۰- پیشنیارکردنی مرؤف بو کچه که ی، یانی: مرؤف کچی خو ی پیشنیار بکات، بو پیاونکی شایسته، شتیکی ره وا و پیتیدراوه و نه ریتیکی له میژینه یه و، نه مه هه ر بووه (القرطبی) ^(۱) ده لن:

(عَرَضَ صَالِحٌ مَدِينَةَ ابْنَتَهُ عَلَى صَالِحِ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَعَرَضَ عُمَرُ ابْنَ الْخَطَّابِ ابْنَتَهُ حَفْصَةَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَعُثْمَانَ، وَعَرَضَتِ الْمُؤَهَّبِيَّةُ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَمِنْ الْحَسَنِ عَرَضَ الرَّجُلُ وَلِيَّتَهُ، وَالْمَرْأَةُ نَفْسَهَا عَلَى الرَّجُلِ الصَّالِحِ، أَفْبَدَاءُ بِالسَّلَفِ الصَّالِحِ، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: لَمَّا تَأَهَّتْ حَفْصَةُ قَالَ عُمَرُ لِعُثْمَانَ: إِنْ سُنَّتْ أَنْكِحَكَ حَفْصَةَ بَنَّتْ عُمَرَ. ^(۲))

واته: له م نایه ته، له م رسته قورناییه وهرده گیری که بابای سه ره رشتیاری نافرته، بو ی هه یه کچی خو ی پیشنیار بکات بو پیاونک و، نه مه ش ریوره سمیکی به رده وام بووه، نه وه تا پیاوه چاکه که ی مه دیه ن، کچه که ی خو ی پیشنیار ده کات بو

(۱) الجامع لأحكام القرآن: ج ۱۳، ص ۳۱۸.

(۲) أخرجه البخاري: ۴۰۰۵.

پیاوہ چاکہ کہی بہ نوو نیسرائیل (کہ مووسایہ)، عومہری کوپی خہ تباب (خوا لیتی پازی بئ) کچہ کہی خوی پیشنیار کردوہ بؤ نہ بوو بہ کرو عوسمان (خوا لیمان پازی بئ)، ہر وہا نہو نافرہ تہ کہ خوی پیشکش پیغمبہر ﷺ دہ کات، خوی بؤ نہو پیشنیار کردوہ، بؤیہ وا باشہ پیاو، نافرہ تیک کہ لہ ژر چاودیزی دایہ، پیشنیاری بکات بؤ پیاوئکی شایستہ، ہر وہا نافرہ تیش بؤیہ ہہ خوی پیشنیار بکات بؤ پیاوی چاک، وک شوئیکہ وتی پیشینی چاک، عہ بدولآی کوپی عومہر (خوا لیمان پازی بئ) دہ لئ: کاتیک حہ فصہ بیوہ ژن بوو، حہ فصہی خوشکی، عومہر بہ عوسمانی گوت: نہ گہر دہ تہوی با حہ فصہی کچی عومہر ت لئ مارہ بکہم، ہہم بؤ عوسمانی پیشنیار کردوہ، ہہم بؤ نہ بوو بہ کر، بہ لام ہر دووکیان وہ لامہ کہ یان، یان بیڈہ نگیی بووہ، یاخود پؤزش ہینانہ وہ بووہ، دواپی عومہر (خوا لیتی پازی بئ) بؤی دہر کہوتوہ کہ نہ بوو بہ کرو عوسمان (خوا لیمان پازی بئ) گوتوویانہ: تیمہ لہ پیغمبہری خوامان ﷺ بیستبوو، کہ باسی حہ فصہی دہ کرد، بؤیہ وہ لیمان نہ دایہ وہ، نہ دہ گونجا نہ تینی پیغمبہر بدرکینین، نہ گہرنا نہ گہر زانیامان پیغمبہر ﷺ بہ تہ ما نیہ ہاوسہر گیری لہ گہ ل دا بکات، تیمہ ہاوسہر گیریمان لہ گہ ل دا دہ کرد، نہو کاتہ دیارہ عومہر (خوا لیتی پازی بئ) دلی چاک بؤتہ وہ، نہ گہرنا شتیکی چؤتہ دل، کہ بؤچی دہ بئ پیشنیارہ کہم وہر نہ گرن؟!

۴۱- ناوی دوو کچہ کان و مووسا کامیانی ہیناوہ؟ زانیان زور قسہ یان لہو بارہ وہ کردوہ کہ:

(أ) - دوو کچہ کان ناویان چی بووہ؟!

(ب) - مووسا کامیانی مارہ کردوہ؟!

جاری لہ بارہی ناویانہ وہ گوتوویانہ: لیا و صفووریا، یاخود (صفورة) بوون و، مووسا ﷺ صفووریا ہیناوہ، کہ کچہ کچہ کہ یان بووہ، ہہ ندیکش گوتوویانہ: نہ خیر، بہ لکو صفووریا کچہ گہورہ کہ یان بووہ، بہ لام ہیچ بہ لکہ بہ ک لہو بارہ وہ نیہ، شایانی پشت پیبہ ست بئ و، نہ وہ ہمووی لہ پیمانسی کؤن،

له تهورات (سفر الخروج) که به کتیکه له چوار سیفره که ی تهورات، له وئی وره گیراوه، قسه ی خاوهن کتیبانیس، جووله که و نه صرانییه کان، بۆ بهرچاو پروونی به کارده هیترئ، به لَم پستی پینابه سترئ و، لئی دنیا نین که وایه، مه گهر له گه ل قورناندا، یان له گه ل سوننه تی پیغه مبهردا ﴿﴾ بگونجئ، یا خود عه قلی سه لیم بیخوازی، یا خود واقع نه وه بگه یه نئ.

۴۲- ناره وایی شیر به ها و، ره وایی کارکردنه ماره یی:

رسته ی: ﴿عَلَّامٌ أَنْ تَأْجُرَنِي تَمَنِّيَ حِجَجٍ﴾، که به کرئ کارم بۆ بکه ی، ماوه ی ههشت سالان، نه وه ده گه یه نئ که: (الإِسْرَارَةُ الْمَذْكُورَةُ جُعِلَتْ مَهْرًا لِلْبَيْتِ)، نه و به کرئ گرتنه ناوبراوه، کراوه ته ماره یی نافره ته که، نجا لیره دا زانیان گوتوو یانه: نه مه ئیشکالی تیدایه و، ئیشکاله که ش نه وه یه: چو ن دهبئ باب، له به رانبهر ماره کردنی کچه که یدا به هره مه ند بیئ؟! واته: نه وه جو ریکه له کچ فرۆشتن، به لکو ماره یی دهبئ بدرئ به نافره ته که خوی، نه ک بابی و دایکی و خزمانی که به کوردیی (شیر به های) پیده آین! زانیان لیره دا سن وه لامیان داونه وه:

وه لأمی به که م: ده لئین: کچه که رازی بووه و، پئشتر له گه ل بابی دا رنک که وتوه، شوانیی کردنه که ی مووساش ﴿﴾ بۆ نه و ماله، هه م به قازانجی کچه که ته و او بووه، ئاژه ل له وه راندن و شوانییه که ی له کو ل که وتوه، هه م به قازانجی بابی و، هه م به قازانجی خوشکه که ی و، دایکیان و هه موو نه وانه شی که له ماله که دا بوون، نه و کچه نه و کاره ی له کو ل مالن خستوه و، شوانیکی بۆ بابی په یدا کردوه له مافه که ی خوی و، خویشی لئی به هره مه ند بووه و، مال و دایک و بابی به هره مه ند کردوه.

وه لأمی دووه م: نه وه یه که له شه رعه تی نه وان دا، دروستبووه باب و، نه ندامانی مال، له ماره یی نافره ت به هره مه ند بن.

وه لأمی سیه م: چونکه پتکه وه ژیاون، هه رچه نده به رواله ت بابی وایگوتوه، به لَم هه موویان له کرئکاریه که ی مووسا به هره مه مند بوون، که نه وه ش له

یه که مه‌وه نیزیکه‌وو، به‌ته‌نکید مرؤف کاتیک له مافتیکی خوی خوش ده‌بیت، نه‌گهر ههر ماره‌یی رووتیش بئ، نه‌و کچه که له‌سه‌ری ماره ده‌کری، دوایی بیبه‌خشن به‌بابی، به‌دابکی، به‌خزمیکی، به‌برای، یان به‌که‌سیکی، به‌ده‌سته خوشکیکی، یان به‌هه‌ژاریک، نه‌وه مافی خویه‌تی و ده‌توانی بیبه‌خشن.

۴۳- ماره‌یی نافرته مه‌رج نیه ته‌نیا پاره و سامان بئ:

رسته‌ی: ﴿عَلَىٰ أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَنِي حَبِجٍ﴾، که ماوه‌ی هه‌شت سالان به‌کری کارم بو‌بکه‌ی، لئی وه‌رده‌گیری، که نه‌گهر راست بئ: (شَرَعَ مَنْ قَبْلَنَا شَرْعٌ لَنَا) شه‌ری نه‌وانه‌ی پتیشی، بو‌ئیمه‌ش شه‌ری: ماره‌یی نافرته ده‌گونجی ئیش و کاریک بئ، نه‌ک مال و سامانیکی دیار بیکراو، وه‌ک نه‌م ده‌قه‌ش ده‌یگه‌یه‌نی:

{عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ؓ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ وَهَبْتُ لَكَ مِنْ نَفْسِي، فَقَالَ: زَجَلٌ زَوْجِيهَا، قَالَ: قَدْ زَوْجَانَا هَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ} (أخرجه البخاري: ۲۱۸۷).

واته: سه‌هلی کوری سه‌عد ؓ ده‌لئ: نافرته‌تیک هات بو‌خزمته پیغه‌مبه‌ری خوا ؓ گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! خوم پتیشکه‌شی تو کرد، پیاوئیکش له‌وی گوتی: له‌منی ماره بکه، پیغه‌مبه‌ر ؓ فه‌رمووی: له‌سه‌ر نه‌وه‌ی له‌قورئان ده‌یزانی، لیمان ماره کردی (واته: فتری قورئانی بکه).

۴۴- نایا مووسا ؑ ده‌سآله‌که‌ی ته‌واو کردن، یان ته‌نیا هه‌شت ساله‌که‌ی!؟

له‌راستی دا هیچ به‌لکه‌به‌ک له‌سه‌ر هیچ کامیان نیه و، زانایان زوریان قسه کردوه.

به‌لام به‌پئی گومانی چاک به‌مووسا ؑ بردن و، به‌پئی نه‌و جوامیری و مه‌ردابه‌تیبه‌ی که لئی ده‌رکه‌وتوه، ده‌بئ ده (۱۰) ساله‌که‌ی ته‌واو کردین و، له‌و باره‌شه‌وه نه‌م ده‌قه‌ه‌یه، به‌لام زانایان له‌سه‌ر سه‌نه‌ده‌که‌ی مشت ومریان هه‌یه:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَئِلَ: أَيُّ الْأَجَلَيْنِ قَضَى مُوسَى؟ قَالَ: «أَوْفَاهُمَا وَأَبْرَهُمَا» قَالَ: «وَأَنْ سَأَلْتُ: أَيُّ الْمَرَاتَيْنِ تَزَوَّجَ؟ فَقُلَّ الصُّغْرَى مِنْهُمَا»، وَهِيَ الَّتِي جَاءَتْهُ قَدَعَتُهُ، هِيَ الَّتِي قَالَتْ: يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنْ خَيْرٌ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ! (أخرجه الطبراني في الصغير: ۸۱۵، والبخاري: ۲۲۴۴، وأخرجه أيضًا الطبراني في الأوسط: ۵۴۳۰^(۱)).

واته: نه بوو ڏهر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده لئ: پیغه مبهري خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پئی فهرمووم: نه گهر پرسپارت لئ کرا: مووسا کام له دوو کاته که ی ته اوو کرد، ده ساله که یان هه شست ساله که؟ بلئ: باشترینیان و ته اوو ترینیان، واته: (ده ساله که ی ته اوو کرد) و نه گهر پرسپارت لئ کرا: کام له دوو نافرته کانی خواست و بوو به هاوسه ری؟ بلئ: گچکه که یان، نهو بوو که له دوا ی چوو، ته ویش بوو که پیشنیاری کرد، گوتی: نه ی بابه! به کری ی بگره بو شوانی، باشترین که س که به کری ی بگری، بابایه کی به هیتری نه مینداره.

۴۵- شونئی دواندنی خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بو مووسا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و کردنی به پیغه مبهر:

نه گهر سه رنجی کو ی نهو نایه تانه بددین، که لهو باره وه هاتوون، به باشی دیمه نی نهو شوینه و، ورده کاریه کانی نهو رووداوه مه زنه مان، بو پروون ده بیته وه: (أ- له سوورده تی (طه) دا، نایه ته کانی: (۹ - ۱۶)، خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ له میانی نهو نایه تانه دا، هه ندیک ورده کاری ی ده خاته روو له باره ی نهو رووداوه وه، که بریتیه له دواندنی خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بو مووسا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که له شوینه کانی دیکه دا، نه هاتوون، با ته ماشای نهو نایه تانه بکهین، که تیشکی باش ده خه نه سه ر نهو رووداوه:

خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده فهرمووی: ﴿وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى﴾، نه ی موجه ممه د صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نایا به سه رهاتی مووسات پینکه یشته وه؟ ﴿إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا﴾، کاتی ناگریکی بینی، به هاوسه ره که ی گوت: لیرده میننه وه، ﴿إِنِّي ءَأْتَسْتُ نَارًا﴾، من

(۱) قال البيهقي (۲۰۴/۸): في إسناد الطبراني عويد بن أبي عمران الجوني، ضعفه ابن معين وغيره ووثقه ابن حبان، وبقيّة رجال الطبراني ثقات.

ناگړنګم به دی کردوه، مایه ی هؤګریمه، ﴿لَعَلَّآ اَیْنِکُمْ مِّنْهَا یَقْبَسِ﴾، به لکو له و ناګروهه بلتسه به ک یاخود بزوو تیکتان بؤ یتنم، ﴿اَوْ اَجِدُ عَلَی النَّارِ هُدًی﴾، یاخود له سر ناګره، له لایه ن که سائیکه وه که نه و ناګره یان کردوته وه، پرتمایه کتان بؤ یتنم، دهر باره ی پښه که (دیاره پښان لئ تیکچوه)، ﴿فَلَمَّا اَنَّهَا نُورِی یَنُوسِی﴾ ﴿١١﴾، کاتیک چووه لای ناګره که، نه و دی که موسا علیهِ السلام به ناګری تیکه ییسوو، نه که رنار پووناکیس بوو، پووناکیه کی تاییه ت بوو، بانګ کرا: نه ی موسا! ﴿اِنِّی اَنَا رَبُّکَ﴾، به دنیایی من په روه ردگارتم، ﴿فَاَخْلَعَ نَعْلَکَ﴾، ننجا پتلوه کانت دابنتی، ﴿اِنَّکَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًی﴾ ﴿١٢﴾، به دنیایی تو، له دولی به پاکگیراو دای، که پتس ده گوتری: ﴿طُوًی﴾، له جتیه کی دیکه، ده فهرموئ: ﴿فِی الْبُقْعَةِ الْمُبْرَکَةِ﴾ ﴿٢٠﴾ القصص، ﴿وَاَنَا اَخْرَجْتُکَ فَاَسْتَمِعَ لِمَا یُوْحٰی﴾ ﴿١٣﴾، طه، منیش تو دم هه لېزاردوه، بؤیه گوت هه لېبخه، بؤ نه و دی سروش ده کری، ﴿اِنِّیْ اَنَا اللّٰهُ﴾، (نیوه پروکی وه حییه که نه وه به): به دنیایی منم خوا ګل، ﴿لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا﴾، جکه له من هیچ په رستراویک نیه، ﴿فَاعْبُدْنِیْ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِکْرِیْ﴾ ﴿١٤﴾، ننجا بپه رسته و نوئز بؤ یادکردنی من به رپا بکه، ﴿اِنَّ السَّاعَةَ اَیْنِیْۤ اُکَادُ اُخْفِیْهَا﴾، به دنیایی ناخیر زه مان (السَّاعَةَ)، (نه و کاته ی دنیایی تیدا کو تایی دئ)، هاتوو به، خهریکم په نهانی بکه له خو شم، نه و نه د کاته که ی په نهانه، که س نایزانتی، ﴿لِتَجْزِیَ کُلُّ نَفْسٍ بِمَا سَعَتْ﴾ ﴿١٥﴾، بؤ نه و دی هه ر که سه به پتس نه وه که کوشس کردوه و، هه ولیداو، سزا یاخود پاداشت، بدریته وه، ﴿فَلَا یَصُدُّکَ عَنْهَا مَن لَّا یُؤْمِنُ بِهَا وَاَتَمَّعَ هَوْنَهُ فَرَدَّیْ﴾ ﴿١٦﴾، ننجا با که سیک که بپروای پتس نیه و، شوین ثاره زووی خو ی که وتوه، تو نه گپرتیه وه له بپروا پتس هتانی، ﴿فَرَدَّیْ﴾، نه که رنار تو ده فوهوتی و به هیلاک ده چی، به هؤی بتی بپرواییه وه، تووشی سزا ده بی.

(ب) - له سوږه تی (هریم) یش دا، نایه ته کانی: (٥١ - ٥٣)، هه ر باسی نه و رووداوه ده که ن: ﴿وَاذْکُرْ فِی الْکِتَابِ مُوسٰی اِذْ کَانَ مُخْلَصًا وَّکَانَ رَسُوْلًا نَّبِیًّا﴾ ﴿٥١﴾ وَتَدَبَّرْتَهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ

الْأَيْمَنِ وَوَقَرْنَهُ يَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٤٥﴾، واته: له کتیب دا یادی موسا بکه، که هم ره وانه کراو بوو، هم هموآل پیدراو بوو، ﴿وَنَدَبْتَهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ﴾، له لای راستی چپای طوپروهه بانگمان کرد، ﴿وَقَرْنَهُ يَحْيَا﴾، له خویمان نیزیگمان خستهووه، دواندمان به شیوهی تابیهت، ﴿وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾، به هوئی بهزهیی خویمانوهه، هاروونی برابمان پیدآ، وهک پیغهمبه ر (له سهر داوای نهو بوته پیغهمبه ر).

ج- له سووره تی (النمل) دا ههمان بابته به ته عبیریکی دیکه، دهیبتین: ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَأْتُ نَارًا سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ بَآتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾﴾، یاد بکه وه! کاتیک موسا ﷺ به هاوسه ره که ی گوت: من ناگریکم به دی کردوه، به دنیایی له لای نهو ناگروهه هموآلیکتان بو دینم، یاخود بزوو تیکتان بو دینم (بلیسه ناگریک به داریکه وه)، به لکو ناگری پین بکه نه وهو که رم ببنه وه.

د- له سووره تی (القصص) یش دا، نهوه دیاره وهک پیشر هیتامان، که ده فهرموئی: ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَأَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ كَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ آنَأْتُ نَارًا سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ بَآتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٤﴾﴾.

ه- له سووره تی (النازعات) یش دا، ده فهرموئی: ﴿هَلْ آنَأَكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ نَادَهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾﴾، واته: نایا هموآلی مووسات پین که نه گیشتوه، کاتیک پهروه ردگاری بانگی کرد، له شیوی به پاکگیراوی طوادا، له شوونی دیکه ش ده فهرموئی: ﴿الْمَبْرُكَةَ ﴿٢٣﴾﴾ القصص، پر پیت و پیز، ﴿طُوًى﴾، چپابه که ناوی (طُوًى) بووه، یاخود (طُوًى) یان: چه ند جاریک.

نهمه لئی وه رده گیری، که موسا ﷺ ده بی پروو به که عبه راوه ستا بی و، لای راستی بوته خوړتاوا و، لای چه پی خوړه لات، عه په ب عاده تیان وابووه که عبه بکه نه چه ق، که سیک پروو به که عبه راوه وه ستی، ننج لای راست و چه پی و

باکوورو باشووری، دیاریی ده کړی، تۆ ده بی شوینیک بیته چه ق، ننجائی ده گه ی داخو لای راست ده بیته کویت و، لای چه پ ده بیته کوئی و... هتد، تیستا نه گهر نینسان به ره و باکوور بوه ستی، لای راستی ده بیته خو ره لات و، لای چه پی ده بیته خو رناوا، به لام نه گهر به ره و باشوور بوه ستی، به پیچه وانه وه ده بی و، نه گهر به ره و که عبه بوه ستی، جوړیک ده بی.

که واته: شوینی دواندنی خوا ﷺ بو موسا علیه السلام و کردنی به پیغه مبه له کوئی نه و نایه تانه، بو مان دره ده خات، که ده بی روو به که عبه وه ستا بی، لای راستی بو ته خو رناوا، ننجا له لای راستی کتوی طووره وه، پارچه زه و بیه ک بووه، دره ختیکی تیدا بووه و له و دره خته وه بانگ کراوه.

۶۶- چو نیه تی دواندنی خوا ﷺ بو موسا، پیدانی دوو معجزه که ی:

نه می ش خوا ﷺ له کوئی نه و نایه ته موباره کانه دا، که باسی نه وه ده که ن، روونی کردو ته وه: چو ن موسای علیه السلام دواندوه دوو معجزه که ی چو ن پیدان؟

أ- له سووره تی (طه) دا ده فه رموی: ﴿وَأَنَا أَخَذْتُكَ فَأَسْتَعِ لِمَا يُوحَىٰ﴾ (۱۱۳) ، واته: من تو م هه لباردوه، گو لبر کړدوه، گوئی هه ل بخره بو نه وه ی بو ت سروش ده کړی.

ب- له سووره تی (الفرقان) دا، ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيْرًا﴾ (۲۵) ﴿فَقُلْنَا أَهْبَا إِلَى الْقَوْمِ الْآذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَذَمَرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا﴾ (۲۶) ، واته: به دل نیایی کتیبمان به موسادا و، هاروونی برایمان له گه لی کرده وه زیر، (واته: پالېشت) و، پیمان گوتن: پرؤن هه ردووکتان به ره و لای نه و کو مه له خه لکه که نیشانه کانی تیمه یان به درؤ داناون، سه ره نجام تیمه کاو مان کردن، به کاو لکردن و ته ختمان کردن.

ج- له سووره تی (الشعراء) دا، که پې شتر ته فسیرمان کرد، به م شیوه یه خوا ﷺ نه و مه سه له یه باس ده کات، ده فه رموی: ﴿وَلِذَٰلِكَ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنْ أَنْتَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۲) ﴿قَوْمٌ فَزَعُونَ أَلا يَنْفَعُونَ﴾ (۱۱) ﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ (۱۳) وَيَصِيقُ صَدْرِي

وَلَا يَنْطَلِقُ إِلَّا بِأُزْرِيْلَ إِلَىٰ هَرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُمْ عَلَىٰ ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ
 كَلَّا فَاذْهَبَا بِأَيَّتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ
 ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسَلَ مَعَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾، لیره‌دا چۆنیه‌تی کرانی مووسا علیه السلام به پیغه‌مبه‌رو
 دویندرانی و، نیوه‌پۆکی په‌یامه‌که‌شی چی بووه، خوا علیه السلام ده‌یخاته‌ روو.

د- له سووره‌تی (النمل) دا، خوا علیه السلام نه‌و مه‌سه‌له‌یه به‌م شیوه‌یه ده‌خاته‌پوو، ده‌فه‌رموئ:
 ﴿وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِّنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تَبِعِ آيَاتِي إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِذْ هُمْ كَاوُوا
 قَوْمًا فَتَيَقِنُ ﴿١٣﴾، واته: ده‌ست‌یشت بخه به‌خه‌ته‌وه به‌سپیتی و بن نه‌خوشی و زیان
 دپته‌ده‌ری، به‌نو نیشانه و به‌لکه‌وه بچو بو لای فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی به‌دنیایه‌ نی‌وان
 گه‌لیکی لاده‌رو لاپرین.

ه- له سووره‌تی (القصص) دا، ده‌فه‌رموئ: ﴿فَلَمَّا أَتَاهَا نُورِيكَ مِنْ سُنْطِي الْوَادِ الْأَيْمَنِ
 فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْنَرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَتُوسَّعَ إِلَيْكَ إِنَّا أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾،
 له‌م نایه‌ته‌دا وه‌ک گوتمان: له‌هموو شوینه‌کان وردتر، باری جوگرافی‌یی نه‌و شوینه، که
 مووسای لی‌کراوته‌ پیغه‌مبه‌رو دوپتراوه، پروون کراوته‌وه.

و- له سووره‌تی (الذاریات) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿وَفِي مَوْسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ
 مُّبِينٍ ﴿٢٨﴾ فَتَوَلَّىٰ رُكُوعًا وَقَالَ سِحْرٌ أَوْ جُنُودٌ ﴿٢٩﴾ فَأَخَذْتَهُ لِحْوَتِهِ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُمْ يُلْمِئُونَ
 ﴿٣٠﴾، لیره‌دا خوا علیه السلام کۆی به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی مووساش، وپرای چۆنیه‌تی نارذنی، له‌دوو
 توئی سئ نایه‌ت دا، ده‌خاته‌ روو.

وه‌ک پیتشر گوتمان و لیره‌ش دووباره‌ پتویست ده‌کات، دووباره‌ی بکه‌ینه‌وه: خوا
علیه السلام له‌و سووره‌ته، موباره‌‌گانه‌دا له‌هه‌ر سووره‌تیکدا، به‌پیی‌که‌ش و هه‌وایه‌ک که
 سووره‌ته‌که‌ی تیدا دابه‌زیوه و، به‌پیی‌سیاقیک که‌نایه‌ته‌کان فه‌رمایشتی خوای
 تیدا پروون ده‌که‌نه‌وه، خوا علیه السلام چ به‌سه‌ره‌اتی مووسا علیه السلام، چ هه‌ر به‌سه‌ره‌اتیکی
 دیکه، به‌شیوه‌یه‌کی هونه‌رکارانه‌ نه‌وه‌ی که‌ زیاتر پتویست، به‌وه‌بکات، له‌وئی
 ده‌ربخری، ده‌ریده‌خات و، له‌کوئی زیاتر پتویستی پی‌بکات، پروون بکرپته‌وه،

روونی ده کانه وه، له کوئی پئویست بکات به کورتیی باسی بکات، به کورتیی ده یفه رموئ و، له کوئش پئویست بکات به درژی بی بئ، به درژی بی، ههروه ها: دابه ش کردنی کۆی بابه ته که، به سهر هه موو نهو شوئنا نه دا، له هه ر شوئنه و به پئی سیاقی خۆی و که ش و هه وای خۆی.

٤٧- چۆنه تی بیستی مووسا عليه السلام بۆ فه رمایشتی خوا عليه السلام، بۆ ئیمه شتیکی زانراو نه:

زانایان لهو باره وه زۆریان قسه کردوه: که نایا مووسا عليه السلام چۆن گوئیستی فه رمایشتی خوا عليه السلام بووه؟ به گوئییه کانی، یان به هه موو جهسته ی؟ یان به رووح و ناخی؟ نایا فه رمایشتی خوا عليه السلام بۆ مووسا عليه السلام به دهنگ بیستی، یاخود چۆن بوو؟ یانی: نایا مووسا عليه السلام گوئی له دهنگیک بوو، یاخود چۆن بوو، نایا خوا عليه السلام که مووسا عليه السلامی دواند، به هه موو خانه کانی جهسته ی بیستی، به رووح و جهسته ی بیستی، یاخود به ئەندامی بیستی بیستی، یان خوا عليه السلام دهنگیکی خوئقاندو، نهو دهنگه ی بیست، یاخود نهو فه رمایشته بئ وئنه به ی خوای پهروه ردگاری بیست؟!

له وه لامدا ده ئین: نهوه هه یچی بۆ ئیمه دیار نهو، پیم وایه لهو باره وه خۆ ماندوو کردن، بئ سووده، چونکه خوا عليه السلام ده فه رموئ: ﴿ قَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلْ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَأَيْسَ كِتَابِهِ سَتْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾ (الشوری، واته: (خوا) به دیه ئنه ری ناسمانه کان و زهوییه، له خۆتان جووتی بۆ دروست کردوون، نازه له کانیشی به جووت دروست کردوون، ئیوه و نازه له کان بهو حاله تی جووتیه تیه (نیرو من)، وه چه تان پئ ده خاته وهو، زۆرتان ده کات، هه یچ شتیگ وه ک وئنه ی وی (خوا) نهو نهو به یسه ری بینه ره.

به داخه وه زۆریک له زانایانی ئیسلام، شتیگ که له مه ودا ی عه قلی به شه ردا نه، له مه ودا ی پئنج ههسته کانیدا نه، له مه ودا ی توانا کانی که به به شه ر

دراون دا، نيه، زۆر قسه يان ليكردوه، سه ره نجاميش به دهستی خالی گه پرانه وهو، شتیکی زۆریان به ره هم هیناوه، که هیچ که لیتیک بو تیمه ناگری، به لام نهو شتانه ی له مهودای عه قلی به شهردان و، مرۆف زیاتر پیوستی پیمان بووه، که متر کاریان له سهریان کردوه!! نهویش رهنگه هوکاره که ی نهوه بی، که دهسته لات نه بهیشتوه، وهره هه زار سال قسه بکه، له باره ی نهوه وه: خوا ﷻ چۆن فه رمایشتی له گه ل مووسادا ﷻ کرد؟ مووسا ﷻ چۆنی بیست؟ چونکه زه ری نیه، بو په زه کانی دهسته لات و هوکمپرانانی سته مکارو خو سه پیننی، کاتی خو ی: نومه ویی و عه عباسی و عوسمانی و، نهو هوکمپرانه خو سه پینانه ی تیتستاش، که له دهوله توکه کانی که نداودا، هوکمی میراتی و بنه ماله یی و، له شوینه کانی دیکه دا هوکمی عه سکه رتاری و خو سه پانندن، به سه ر موسولماناندا، کراوه ته عاده ت و نه ریتیکی نه فامانه، هه زار سال قسه له وه بکه، نایا قورئان مه خلوو قه یان مه خلووق نیه؟ خوای به روه ردگار چۆن فه رمایشتی له گه ل مووسادا ﷻ کرد، چۆنی نه کرد؟ مووسا چۆنی بیست، چۆنی نه بیست؟ زه ره ی نیه بو نهو دهسته لات دارانه، بو یه نهو پرژیمه میراتی و بنه ماله یانه، نهو پرژیمه خو سه پین و زۆردارانه، زۆر جار خه لک هان ده دن، که سه رگه رم بن، بهو باس و خوا سانه وه، که زیانیان نیه بو به رژه وه ندییه ناشه رعیه کانی نه وان و، خه لکیش سه رقآل ده کات و، بی ناگاشیان ده کات له هه ندیک شت، که پیوسته قسه ی لی بکه ن: بو وینه:

۱- نایا په وایه هوکمپرانی، به شیوه ی میراتی و بنه ماله یی بن، یا خود به راویژ؟ نایا دهسته لات هی خه لکه، یان هی عه شیره ت و هوژیکه، یان بنه ماله یه که، که قورخیان کردوه بو خو یان؟.

۲- هه روه ها نایا: نهو خیره ییره ی خوا ﷻ خولقاندوو به تی له زه ویدا، خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَنَافِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ﴿١٣﴾﴾ البقرة.

ههروه‌ها ده‌فرموی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّهُ سَخَّرَ لَكُمْ مَآ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾ ﴿١٠﴾ لقمان، نایا دواندنه‌ک‌ی خوا له‌گه‌ل بنه‌ماله‌یه‌کیه‌تی؟ یان له‌گه‌ل توئزۆ‌یکه‌تی؟ یان له‌گه‌ل حزیکه‌تی؟ یان له‌گه‌ل هه‌موو مروّفه‌کانیه‌تی؟

۳- هه‌روه‌ها له‌رووی کۆمه‌لایه‌تیبه‌وه، که‌خوا ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّهُ سَخَّرَ لَكُمْ مَآ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾ ﴿١٠﴾ لقمان، واته: هه‌روه‌ها گه‌راومانن به‌چه‌ندان گه‌ل و هۆز تاکو پێک ناشابن، بێگومان به‌رێزترتان له‌لای خوا پارێزکارترینتانه...

که‌واته: تۆ نه‌وه‌ت له‌کووی هینا، که‌ده‌بێ ئالی فلانکه‌س، خاوه‌نی هه‌موو شته‌کان بێ؟ فلان بنه‌ماله‌یه‌وه، فلان عه‌شیره‌ته، ده‌بێ خاوه‌نی هه‌موو شتیک بێ، و، خه‌لکی دیکه‌هه‌مووی وه‌ک کۆیله‌و ژۆر ده‌ست و دیل بن له‌به‌ر ده‌ستیان، نه‌وه‌ت له‌کووی هینا؟ نه‌وه‌ له‌کووی قورئان و سونه‌تدایه‌؟ ئانه‌وه‌ ده‌بێ قسه‌ی لێ بکری، به‌لام نه‌وه‌هه‌مووی کراوه‌به‌ناوچه‌ی قه‌ده‌غه‌کراو (منطقه‌محرّمة)، به‌لام وه‌ره‌بو‌خۆت له‌باره‌ی شتی دیکه‌وه‌قسه‌بکه‌: مه‌سه‌له‌ی چوونه‌سه‌ر عه‌رشێ خوا ﴿الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّهُ سَخَّرَ لَكُمْ مَآ فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَهْرَهُ وَبَاطِنَهُ﴾ ﴿١٠﴾ له‌مه‌ودای عه‌قلی به‌شه‌ردا نین، هه‌رگیز به‌شه‌ر تێباندا ناگاته‌نه‌نجامێک که‌بوه‌ستی!!

نجا به‌داخه‌وه‌کاتی خۆی و ئیستاش، نه‌و باس و خواسانه‌که‌وه‌ک گوتم: زیاتر هۆی خافاندنی مسوڵمانان و سه‌رقاڵ کردنیانن و، هۆکاری لادانیانن له‌پاسته‌شقه‌قامی ئیسلام، نه‌و مه‌سه‌لانه‌زیاتر په‌واجیان پێ ده‌دری له‌لایه‌ن نه‌و ده‌سته‌لاتانه‌وه‌و، له‌لایه‌ن نه‌و مه‌لاسه‌ر به‌ده‌سته‌لاتانه‌(وعظا‌السلطانین)ی، کار ده‌که‌ن بو‌نه‌وه‌ی هوکمه‌بنه‌ماله‌یی و میراتیبه‌خۆسه‌پێن و دیکتاتۆره‌کان، درێزه‌یان بێن و بێننه‌وه‌و، مسوڵمانان هه‌ر به‌چه‌واشه‌کراوی، دینداری بکه‌ن!

ئیره‌دا به‌په‌سندی ده‌زانم له‌وه‌باره‌وه‌چه‌ند قسه‌یه‌کی زانای ناودار (رشید الخطیب الموصلي) بێنم که‌له‌ته‌فسیره‌که‌ی خۆی دا^(١)، ده‌لتی: ﴿وَالْمُرَادُ بِهَذَا التَّدَايُ:

(١) أولى ما قيل في آيات التنزيل: ج٥، ص٤٨٨.

نِدَاءِ الْوَحْيِ، وَقَدْ تَيَقَّنَهُ مُوسَى وَإِنْ لَمْ يَعْلَمْ كُنْهَهُ، لِإِنَّ التَّصْدِيقَ بِالشَّيْءِ لَا يَتَوَقَّفُ عَلَى مَعْرِفَتِهِ وَكَيْفِيَّتِهِ، فَإِنَّ أَكْثَرَ مَا نُصَدِّقُ بِهِ تَصْدِيقَ يَقِينٍ، لَا نَعْرِفُ كُنْهَهُ وَلَا كَيْفِيَّةَ تَكْوِينِهِ وَإِبْرَاهِيمَ: فَهَذِهِ عَمَلِيَّةُ التَّوَمُّ وَالْتِّقَظُ، وَهَذِهِ عَمَلِيَّةُ التَّذْكَيرِ «لَا يُعْلَمُ كَيْفَ تَبَيَّنَ»، وَهَذِهِ حَبَّةُ الْبُرِّ مُثَلًّا وَنَبْتُهَا وَاسْتَوَاؤُهَا عَلَى سُوقِهَا، وَبَدْرَةُ التَّيْنِ وَتَشْجُرُهَا وَإِبْرَاهِيمَ، فَكُلُّ ذَلِكَ نُصَدِّقُ تَصْدِيقًا، يَقِينًا، أَوْ نَشَاهِدُهُ مُشَاهَدَةً عَيَانٍ دُونَ أَنْ يَتَوَقَّفَ ذَلِكَ عَلَى مَعْرِفَةِ كَيْفِيَّتِهِ وَكُنْهَ حَقِيقَتِهِ، وَهَذَا الْمَذْبَعُ تَتَيَقَّنُ ثِقَلَهُ لِلْأَخْبَارِ، دُونَ أَنْ يَتَوَقَّفَ عَلِمْنَا عَلَى كَيْفِيَّةِ ذَلِكَ مِنْهُ، فَأَكْثَرُ السَّامِعِينَ لَا يَعْلَمُونَ الْكَيْفِيَّةَ).

واته: مه بهست لهم بانگکردنه (که خوا عَلَيْهِ السَّلَام موسای عَلَيْهِ السَّلَام بانگکرد، بریتیه له بانگکردنی سرش، که موسا عَلَيْهِ السَّلَام لئی دُنیا بوو، (هر چه نده نیده زانی چیه ته که ی چونه؟ به لأم لئی دُنیا بوو، که نه وه بانگکردنی خوا به عَلَيْهِ السَّلَام، چونکه به راستدانانی شتیک، به کی له سر نه وه نه که وتوه، چونی ته که ی برانی، زور به ی نهو شتانه ی تیمه لئیان دُنیا یین، چونی ته که یان نازانین و، چیه ته که یان نازانین و، چونی ته یی دروست بوونیان نازانین، بو وینه: پرۆسه ی خهوتن و، بیدار بوونه وه، هر وه ها پرۆسه ی بیرکردنه وه، وه بیر هاتنه وه، نازانری، چون پیک دئی؟ هر وه ها ده نکه گه میک، بو وینه: که ده روی و دوا بی بهرز ده بیته وه له سر قه ده که ی و، هر وه ها ده نکه هنجیرتیک که دوا بی ده بیته دره خت و بهر در ده کات، هم موو نه وه تیمه لئی دُنیا یین و به راستی ده زانین، یا خود به چاو ده بیبنین، بی نه وه ی به کمان له سر نه وه که وتبی برانین چونی ته که ی چونه و، چیه ته که ی چونه؟! هر وه ها رادیو که هه واله کان ده گواز تهموه (نهو کاته رۆژگاری ئینته رتیت نه بووه)، تیمه لئی دُنیا یین، بی نه وه ی بشرانین چون ده گواز رته وه، زور به ی بیسه ران چونی ته که ی نازانین، به لأم دُنیا شین که نه وه هه واله نهو رادیو به ده ی گواز تته وه.

مه بهستی نه وه یه: که بانگکردنی خوا عَلَيْهِ السَّلَام بو موسا عَلَيْهِ السَّلَام جورتیک بووه له وه حیسی په نهان، که مارج نیه موسا عَلَيْهِ السَّلَام حه قیقه ت و چیه ته که ی زانین، به لأم لئی دُنیا بووه که نه وه، بانگکردنی خوا به عَلَيْهِ السَّلَام و، تیمه زور به ی

دروستکراوه کانیش، که مامه له بیان له گه ل ده کهین، چیه ت و چۆنیه تیه که بیان نازاین، به لَم لیشیان دَلْیاین.

۴۸- دوور بینیی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ، و، ناماده سازی وردی، بۆ گه یاندنی په یامی خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ بووه، نه گ له ترسیی کوژران و مردن:

مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ که له چه ند شوئینیک، له سووره ته کاندا دووباره بۆته وه، ده فه رموی: ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي قُلْتُ مِثْلَهُمْ نَفْسًا فَاخَافُ أَنْ يَمْسُوكَ ﴾، واته: په روه ردگارم! من که سیمک لی کوشتون، ده ترسم بمکوژنه وه، یان که ده فه رموی: ﴿ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَيِّدُوا ﴾، واته: په روه ردگارم! من ده ترسم، به درۆم دابنن و، هه روه ها لیره دا له سووره تی (القصص) دا، نه وه هه مووی دوور بینیی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ بووه، بۆ نه وه ی بتوانی په یامی خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ بگه به نئ، نه گه رنا نه وه نه بووه که برسی له وه ی له پیناوی خوا دا بکوژری، چونکه تیمه جگه له پیغه مبه رانیسمان بینون و ده بینن، که له پیناوی خوا دا، پینشوازیی له مهرگ و له کوژران و، له به جیه و پینستی نه م دنیا به پینج و دوو رۆژییه، ده که ن، چ جای پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)! که واته: نه وه ی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ فه رمووی ته تی، وه ک دوور بینیی بووه، بۆ نه وه بووه بتوانی په یامی خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ بگه به نئ و، کاره که ی لی نیوه چل نه بی، بۆ وینه:

۱- نایه ته کانی سووره تی (طه)، دوا ی نه وه ی که خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ پیتی ده فه رموی: ﴿ اذْهَبْ اِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴾ (طه)، دوا یی مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ چه ند داوا کاریه که ده کات:

﴿ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿١٥﴾ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿١٦﴾ وَأَخْلِلْ عِقْدَةَ غَدَقَةٍ مِنْ رَبِّي ﴿١٧﴾ يَقَهْرُ قَوْلِي ﴿١٨﴾ وَأُخَلِّ لِي وَرَثَةً مِنْ أَهْلِي ﴿١٩﴾ هٰزُونَ أَجْمَعِي ﴿٢٠﴾ أَشَدُّ بِؤْسًا زُرِّي ﴿٢١﴾ وَأَشْرِكُ فِي أَمْرِي ﴿٢٢﴾ كَيْ سُوِّجَ كَيْبَرًا ﴿٢٣﴾ وَتَذَكَّرَ كَيْبَرًا ﴿٢٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٢٥﴾ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يٰمُوسَىٰ ﴿٢٦﴾ ﴾، واته: خوا به سینهم فراوان بکه و، کارم ناسان بکه، گری تی زمانم بکه وه، تا کو لیم تیبگه ن، له نیزیکانی خو شم وه زیر یکم بۆ بره خستنه، با نه ویش

ھارۋونى بىرام بى، پىشتمى پى بەھىز بىكەو، لە كارەكەم بەشدارى بىكە، تاكو تۆ زۆر بە پاك بىگرىن و، زۆرت ياد بىكەين، تۆ بىنەرى حال و بالى ئىمەى (كە پىئويستىيمان بەو ھاوكارىى و پىداوېستىيانە ھەبە، بۇمان دابىن بىكرىن). خواش ﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَمُوسَى﴾ ۱۳۱ طە، ئەى مووسا! ئەوھى داوات كىردو، ھەموويت پىدرا، لىرەدا مووسا ﷺ لەبەر ئەوھى زۆر جىددىى بووھو و پىستوويەتى پەيامى خوا ﷺ چاك بىكەبەننى، زانىويەتى پىئويستىى بەو شتانە ھەموويان دەكات.

ب- ھەروھە لە سورەتى (الشعراء)، لە ئايەتەكانى: (۱۲ و ۱۳ و ۱۴) دا، وەك پىشتىر باسماز كىرد، مووسا ﷺ چەند شىتەك دەلنى، لە بازنەى زەمىنەسازىى و دوور بىنىنى دا بۆ باشتىر گەياندىنى پەيامى خوا.

ج- ھەروھە لە سورەتى (القصص) دا، چەند داواكارىبەك دەكات و چەند شىتەك دەخاتە روو، ھەمووى مەبەست پىئى ئەوھىبە ئامادە سازىى ورد بىكات، زەمىنە خۇش بىكات بۆ گەياندىنى پەيامى خوا ﷺ، ئىنجا بىگومان كەسىك بىھوئى كارىك بىكات، باش خۇى بۆ ساز و ئامادە دەكات و، پىداوېستىيەكانى بۆ دابىن دەكات، وەك خوا ﷺ لە سورەتى (التوبة) دا، دەفەرموئى: ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً﴾ ۱۲۱. ئەگەر (دلىنەخۇشەكان) و پىستىبان دەرپىچن، [ئەگەر و پىستىبان لە خىزمەت پىئەمبەردا ﷺ بۆ جەنگى تەبووك دەرپىچن]، ئامادە سازىيان بۆ دەكردو، ئەوھى كە پىئويستە لە پىداوېستىيەكان، بۇيان دابىن دەكرد.

۴۹- مووسا ﷺ دل و دەروونىكى زۆر پاك و چاكى ھەبوو، كە داواى كىردو، ھارۋونى برايشى لەگەلېدا پىئەمبەر بى و پالپىشت و ھاوكارى بى:

(أ) - وەك لە سورەتى (مریم) دا دەفەرموئى: ﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مَرْسِيَّ إِهْنَةَ، كَانَ مُخْلِصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾ ۱۵۱ وندابىنە من جانب الطور الأيمن وقرنته يجبا ﴿۱۵۲﴾ ووهبنا له، من رحمتنا أحياه هرون نبيًا ﴿۱۵۳﴾، كە كاتى خۇى لە تەفسىرى سورەتى (مریم) دا، بە تەفصىل باسماز كىردو، لىرەدا خوا ﷺ رابىدەگەبەننى كە ھارۋونى بە مووسا ﷺ بەخشى، وەك پىئەمبەر، لەسەر دلاوى خۇى.

(ب) - له سووره‌تی (طه) ش دا، ده‌لن: ﴿وَجَعَلْنَا لِيِ وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي﴾ (۲۱) هَرُونَ أَخِي ﴿۳۰﴾ أَشَدُّ
بِؤْسَ أَزْرَى ﴿۳۱﴾ وَأَشْرَكَ فِي أُمْرِي ﴿۳۲﴾، واته: له نیزیکانی خوم، وه‌زیریکم بو بره‌خسینه،
با‌نویش هاروونی برام بن، پشتمی پئ به‌هیز بکه و، له کاره‌که‌مدا به‌شدارای بکه.

هه‌موو که‌س نه‌و دل و سینه صاف و پاک و چاکه‌ی نیه، که پئی خو‌ش بی،
غه‌یری خو‌ی با‌براشی بن، له کاره‌که‌یدا به‌شداربن و، نه‌و پادا‌شته‌ی که نه‌و
ده‌بییت، نه‌ویش بیییت!

(ج) - هه‌روه‌ها له سووره‌تی (الشعراء)، نایه‌ته‌کانی: (۱۲ و ۱۳) داو، له سووره‌تی (القصص)
نایه‌تی (۳۴) دا، دیسان موسا عليه السلام: داوا ده‌کات و، مه‌دحیشی ده‌کات، هی هاروونی برای و
ده‌فه‌رموی: نه‌و زمانی له هی من پاراو‌تره، که نه‌مه ته‌عبیره‌که‌به‌تی، ده‌فه‌رموی: ﴿قَالَ رَبِّ
إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ (۱۲) وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ بِنِي هَرُونَ ﴿۱۳﴾، واته:
فه‌رموی: من ده‌ترسم به‌ درؤم دابنبن و، سینه‌م ته‌نگ بی و زمانم گو نه‌کات (زمانم باش قسه
نه‌کات)، بؤیه به‌ دوا‌ی هاروونیشدا بنیره، یانی: هاروونیش ره‌وان بکه، نجا لیره باسی نه‌کرده،
له سووره‌تی (القصص) یش دا، ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ
مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ (۲۱)، واته: هاروونی براشم نه‌و زمانی له هی من
پاراو‌ترو گو‌یاتره، وه‌ک ده‌بینن: مه‌دحی هاروون ده‌کات و ده‌لن: فه‌زیله‌تیک که له هارووندا
هه‌یه، له مندا نیه، نه‌ویش نه‌وه‌یه که نه‌و زمانی زور پاراو و پرونه.

۵۰- موسا عليه السلام: خه‌صله‌ته باشه‌کانی هاروونی برای ستایش ده‌کات:

وه‌ک له سووره‌تی (القصص) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي
لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾ (۲۱)، واته: هاروونی
براشم بنیره، نه‌و زمانی له هی من پاراو‌تره، بو نه‌وه‌ی به‌رگرییم لن بکات
و به‌راستم دابنبن، من ده‌ترسم به‌ درؤم دابنبن، پشتم به‌هیز بکه به‌ هاروونی
برام، مانای وایه: هاروون پیاویکه پشتی پئ به‌ستری و، پیاویکه هاوکارو پشتگیر
بی و، زمانیکی فه‌صیح و گو‌یاو ره‌وانیشی هه‌به.

۵۱- موسا عليه السلام خاله بن هیزه کانی خوئی زانیون و له خوی داوا کردوه، بوئی چاره‌سەر بکات:

وهک له سوورهتی (طه) دا، ده‌فه‌رموئ: ﴿ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ۝١٥ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ۝١٦ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ۝١٧ يَفْقَهُوا قَوْلِي ۝١٨ وَاجْعَلْ لِي وِزْرًا مِنْ أَمَلِي ۝١٩ هَرُونَ أَخِي ۝٢٠ أَشَدُّ بِهِ أَزْرَى ۝٢١ وَأَشْرَكُهُ فِي أَمْرِي ۝٢٢﴾، مانای وایه موسا عليه السلام زانیویه‌تی پیوستیی به‌وه هه‌یه، که خوا عليه السلام سینهی فراوان بکات (ته‌نگه پریسکه نه‌بن)، دئی گچکه نه‌بی، پاشان کاری ناسان بکات (کاره‌کانی لی نه نالقیین)، دوابی گریی زمانی بکاتوه، بو نه‌وهی لیی تیبگهن، پاشان پیوستیی به هاوارکی دیکه هه‌یه، که هاروونی برابه‌تی، که‌واته: گرنکه ئینسان خوئی بناسی و، خاله به‌هیز و بن هیزه‌کانی خوئی بزانی، بو نه‌وهی هه‌ول بدات، خاله بن هیزه‌کانی خوئی چاره‌سەر بکات.

۵۲- موسا عليه السلام هینده له لای خوا عليه السلام به‌ریز بووه، هاروونی برای وهک پیغه‌مبه‌ریکی پالپشت پندراوه:

ئه‌وه پله‌یه‌کی زۆر ناوازه و به‌رزی به‌کیک له پیغه‌مبه‌رانه له لای خوا عليه السلام ئیمه هیچ پیغه‌مبه‌ریکی دیکه‌مان پی شک نایه‌ت، داوای کردیی و له‌سەر داوای وی که‌سیکی دیکه کرابیته پیغه‌مبه‌ر، وهک خوا ده‌فه‌رموئ: ﴿ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَرُونَ نَبِيًّا ۝٥٢﴾، مریم، واته: هه‌روه‌ها له به‌زه‌یی خۆمانه‌وه، هاروونی برایمان به پیغه‌مبه‌ر پی به‌خشی، ئه‌مه‌ش به‌رزیی پله و پایه و پنگه‌ی موسا عليه السلام ده‌گه‌به‌تیت له لای خوا عليه السلام.

۵۳- می‌رد بوئی هه‌یه، هاوسه‌ری بو هه‌ر شوئینیک به‌ به‌رژه‌وه‌ندیی بزانی، سه‌فه‌ری پی بکات، مه‌گه‌ر له‌سه‌ری به‌ مه‌رچ گیرا بی، که له شوئینیکی دیاریکرا و له شاریکی دیاریکراو، نه‌یجووئینتی:

ئه‌مه‌ش له‌وه وه‌رده‌گرین، که ده‌فه‌رموئ: ﴿ وَسَارَ بِأَهْلِيهِ ۝٥٣﴾، موسا عليه السلام خیزانه‌که‌ی خوئی له‌گه‌ل خوئی برد، (الْقُرْطُبِي) له‌وباره‌وه کوتوووه‌تی:

﴿وَسَارَ بِأَهْلِيهِ﴾: قِيلَ: فِيهِ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الرَّجُلَ يَذْهَبُ بِأَهْلِهِ حَيْثُ شَاءَ، لِمَا لَهُ عَلَيْهَا مِنْ فَضْلِ الْقَوَامِيَّةِ، وَزِيَادَةِ الدَّرَجَةِ، إِلَّا أَنْ يَلْتَزِمَ لَهَا أَمْرًا، فَالْمُؤْمِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ، وَأَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ يُؤَقَّ بِهٖ، مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ^(۱).

واته: رستهی ﴿وَسَارَ بِأَهْلِيهِ﴾: (ژنه‌ک‌هی له‌گه‌ل خۆی برد)، گوتراوه: به‌لکه‌ی له‌سەر نه‌وه تێدایه، که پیاو بو‌ی هه‌یه، ژنی خۆی بو‌ هەر شو‌نتیک که بیه‌و‌ی، بیات، چونکه پیاو پله‌ی سه‌رپه‌رشتیاریه‌تی هه‌یه‌و، پله‌یه‌کی زنده‌ی به‌سه‌ر ئافره‌تدا هه‌یه، (که نه‌ویش هەر پله‌ی سه‌رپه‌رشتیاریه‌تیه)، مه‌گه‌ر پیاوه‌که (مێرده‌که) پابه‌ند ب‌ئ، به‌ مه‌رجیکه‌وه که ئافره‌ته‌که له‌سه‌ری به‌ مه‌رج گرتوه، نه‌و کاته برواداران پابه‌ند ده‌بن به‌ مه‌رجه‌کانی خۆپانه‌وه‌و، شایسته‌ترین مه‌رج، که ده‌بن جیه‌جی بکری، نه‌و مه‌رجانه‌ن که ئافره‌ت بو‌ پیاو حه‌لال ده‌که‌ن، (واته: له‌ کاتی گرتیه‌ستی هاوسه‌رگه‌رییدا، به‌ مه‌رج ده‌گه‌ریین).

04- فه‌رمایشتکردنی خوا ﷻ له‌گه‌ل مووسادا ﷺ، به‌کێکه له‌ س‌ن شیوه‌ک‌هی وه‌حیی:

له‌ سووره‌تی (الشوری)، ئایه‌تی ژماره (01)دا، خوا ﷻ شیوه‌کانی سه‌روشکردن و په‌یامی په‌نه‌ان ناردنی بو‌ پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له‌ س‌ن شیوازدا کورت هه‌له‌نتیان. وه‌ک ده‌فه‌رمو‌ی: ﴿وَمَا كَانَ لِنَبِّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ (الشوری، واته: هه‌ج مه‌رۆفیک بو‌ی نیه خوا بیدو‌ئین مه‌گه‌ر:

1- به‌ وه‌حیی، واته: بیه‌خاته د‌ئی.

2- یان له‌ پشت په‌رده‌وه بیدو‌ئین، وه‌ک مووسا ﷺ.

3- یاخود نو‌ینه‌رتک بنێری و به‌ فه‌رمانی خوا ﷻ نه‌وه بگه‌یه‌ن‌ئ که ده‌یه‌و‌ی، وه‌ک جهریل که هاته‌وه له‌ شیوه‌ی خۆیدا، یان له‌ شیوه‌ی پیاو‌ئیکدا، نه‌وه‌ی که خوا ﷻ پێیدا ناردوه به‌ پێغه‌مبه‌ری خاته‌می ﷻ که یاندوه، ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾، ب‌گه‌ومان خوا به‌رزی کارزانه.

که واته: ووحیی نهو سئی حالتهئی ههن:

- أ- یان خوا ﷺ دهیغاته دلئی نهو مروّفهوه، بئ نهوئی فریشتهیهک دهووری تیدا ببینئ.
- ب- یاخود له پشت پهردهوه خوا ﷺ نهو مروّفه دهووتئی، وهک مووسای عليه السلام دواندوه، وهک دهفهرموئ: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ النساء، ههروهه له سوورهئی (البقرة) دا، که خوا ﷺ دهفهرموئ: ﴿بَلِّغْ أَرْسُلَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضُهُمْ دَرَجَاتٍ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ﴾، واته: نهو پیغهمبرانه ههنندیکایام بهسهر ههنندیکیان دا بهرزکردوونهوه، ههیانبووه خوا ﷺ دواندووویهتی و، ههشیانه خوا ﷺ چهندان پله بهرزی کردوتهوهو، کوپی مهیهمیشمان به (روح القدس)، (جبریل) بههیز کرد، ههروهه له سوورهئی (الأعراف) یش دا دهفهرموئ: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ﴾، واته: کاتیک مووسا بو ژوانگه کهئی تیمه هات و، پهروهردگاری دواندی، گوئی: پهروهردگارم! خوتم پیتشان بد! تهماشات بکهم.
- ج- حالتهئی سیهمی ناردنی ووحیی، نهودهیه: ﴿أَوْ رُسُلَ رَسُولًا فَيُوحِي بَأذْنِهِ مَا يَشَاءُ﴾، که بهزووری وابووه پیغهمبری خاتهم ﷺ نوینهرتیک هاتوته لای که جبریل بووه و، به فهروانی خوا ﷺ نهوئی که خوا پیتدا ناردوه، پتیراگه باندوه.

ئنجنا نایا پیغهمبری خاتهم موحهممهده ﷺ وهک چوئن خوا ﷺ مووسای عليه السلام دواندوه: ﴿وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا﴾ النساء، نایا بهو شتیههیش موحهممهدهئی ﷺ دواندوهو فهرومابشتی لهگه لدا کردوه؟ وا پتیده چئ، هه لته به زانایان لهو بارهوه راجیبایان ههیه، به لأم نهو پایه زیاتر زاله که خوا ﷺ پیغهمبری خاتهمی ﷺ دواندبئ، له سهفهری شهو رۆ و بهرزبوونهوه (الإسراء والعروج) دا، به به لگهئی نهوه که لهو فهروموددهیهی باسی شهو رۆو بهرزبوونهوه دا، هاتوه، که پیغهمبری خوا ﷺ، فهروموویهتی: بهرزگرامهوه بو لای (سدره المنتهی) و، خوا پهنجنا نوئزی لهسهر فهرز کردم، دوایی هاتمهوه له ناسمانی شه شههه گهیشتمه مووسا عليه السلام... ههتا کوئایی فهروموددهه، که (بخاری و مسلم) هیتاویانه.

ههروهها نایه ته کانی: (١ - ١٨) سوو په تی (النجم) یش، ناماژی پی ده کهن، که خوا ﷺ پیغه مبهری خاتمی ﷺ، دواند بن، ههروهها نهو فرمووده یه ش هاتوه له و باره وه:

{عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي ذَرٍّ: لَوْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، لَسَأَلْتُهُ، فَقَالَ: عَنْ أَبِي سَمِيءٍ، كُنْتُ تَسْأَلُهُ؟ قَالَ: كُنْتُ أَسْأَلُهُ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّنَا؟ قَالَ أَبُو ذَرٍّ: قَدْ سَأَلْتُ، فَقَالَ: «رَأَيْتَ نُورًا» (أَخْرَجَهُ مُسْلِم: ٤٤٣).

واته: عه بدوللای کورې شه قیق^(١) ده لئ: به نه بوو زه ری غی فاریم گوت خوا لئی پازی بی: نه گهر پیغه مبهری خوام ﷺ، بینبایه پرسیم لئ ده کرد، نه بوو زه ر خوا لئی پازی بی گوتی: له باره ی چیه وده پرسیم لئ ده کرد؟ گوتی: له و باره و لیم ده پرسی: نایا په روه ردگاری خو ت بینووه؟ نه بوو زه ری غی فاریم گوتی: من له و باره و لیم پرس، فرمووی: پوونا کیم بینی.

نه مانه لیان و ده دگیری، که پیغه مبهری خاتم موحه مده ﷺ، له و سه فوره موباره که پدا خوی په روه ردگاری دواندیتتی، به لکو راجیایی له سهر نه وه هه یه، که نایا پیغه مبهری خاتم ﷺ، خوی په روه ردگاری بینووه له شوی به رزبوونه وده دایان نه بینووه؟ که عه بدوللای کورې عه باس ده لئ: په روه ردگاری بینووه، به لام دایکمان عایشه نکو لئی له وه کردوه و گوتو به تی: نه بینووه، به هر حال نه وه په کیکه له و بابه ته عه قیده بیان هی که راجیایی و مشت و مری زانایانی هاوه لآن و پتشیان له سهر بووه و، تاکو تیتاستا نه و راجیاییه هه ر هه یه.

٥٥- نه و کاته ی که مووسا و هاوسه ری له مه دینه وه گه رانه وه به ره و میسپ، شهویان به سردا هاتوه و شه وه که ش سهرما و زستان بووه و، رتشیان لئ ونبوو:

ههم شهویان لئ به سردا هاتوه و، شه وه که ش سهرما و سو لئ بووه و، ههم رتشیان لئ ونبوو، نایا نه مه له چی و ده دگیری؟ له به سهرهاته که و له ده قی

(١) که په کیکه له زانایانی تابعین، واته: نه و جلیه ی له دوی هاوه لانه وه هاتوون.

ئابەتەكان وەردەگىرى، بۇ وىنە: لە سوورەتى (طە)دا دەفەرمۇي: ﴿لَمَلِكٌ مِّنكُمْ مِّنْهَا يَغِيْبُ أَوْ أَجْدُعُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾، دواى ئەوئى ئاگرەكە بەدى دەكات، (كە بەلای ئەوئە ئاگر بوو، ئەگەرنا ئاگر نەبوو، رووناكىيەكە)، بەخىزانى دەلى: لىرە بە، بەلكو بېم بزووتىكتان لەو ئاگرە بۇ بىنم، بۇ ئەوئى ئاگرى پى بەنەوئە خوئانى پى گەرم بەنەو، وەك لە شوئى دىكەدا دەفەرمۇي: ﴿لَمَلِكٌ تَصْطَلُوْكَ﴾ (۷) النمل، ياخود لەسەر ئەو ئاگرە پىنمايەك بىنم، واتە: كەسانىكى لى بىنم، پىنمايىم بەن، كە پىيەكەيان هەلە بوو، چۆنى بدۆزنەوئە بە كوئىدا برۆن؟ هەرودەها لە سوورەتى (النمل)دا دەفەرمۇي: ﴿إِذْ قَالَ مُؤْمِنٌ لِّأَهْلِيهِ إِنِّي أَهْتَتْ نَارًا سَتَاتِيكُم مِّنْهَا يَحْبُرُ أَوْ أَتِيكُم مِّنْهَا يَحْبُرُ أَوْ جَذُوْرٌ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ﴾، واتە: ياد بەكەو كاتىك مووسا بە خىزانى گوت: من ئاگرىكم بەدى كردو، هەوالتىكتان لى بۇ دىنم (هەوالى پىيەكە)، ياخود بلىسەى بزووتىكتان بۇ دىنم، بەلكو خوئان گەرم بەنەو، (ئاگرى پى بەنەوئە خوئانى پى گەرم بەنەو)، لە سوورەتى (القصص)يش ئابەتى (۲۹) دا دەفەرمۇي: ﴿لَمَلِكٌ مِّنْكُمْ مِّنْهَا يَحْبُرُ أَوْ جَذُوْرٌ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُوْنَ﴾، بەلكو هەوالتىكتان بۇ بىنم، ياخود بزووتىكتان لە ئاگرەكەوئە بۇ بىنم، بەلكو خوئانى پى گەرم بەنەو، ئەمەش ئەو دەگەبەنى كە:

۱- شەو بوو، بۇيە ئاگرى بەدى كردو.

۲- پىيان لى ون بوو.

۳- سەراماشيان بوو، سەراما و سۆلە بوو.

۵۶- ئەگەر خىواى بەخشەر، وىستى بەخشى، هۆكارى گچكەش بى، دەيكاتە پىخۆشكەر:

خوا بى ئەگەر وىستى شىتىك بۇ يەكىك لە بەندەكانى خىواى بكات، هۆكارىكى گچكەش دەكاتە زەمىنە خۆشكەر بۇ ئەو بەخشىنەى خىواى:

۱- مووسا عليه السلام بەدەم ئاگرىكەوئە چوو، كە ئەو پىيى وابووئە ئاگرە، بەلام رووناكىيە هىدايەتى خىواى دەستكەوتو، ئەو چوو كە بزووتىك ئاگر بىنم، يان هەوالتىك لەلابەن

نهو که سانهوه بیتی که نهو ناگره یان کردوتهوه، بو نهوهی پئی میسری پی بدوزنتهوه، که چی لهوئی له جیاتی نهوهی بزوته ناگریکی چنگ بکهوئی، هیدایهت و پروناکیی په یامی خوای چنگ کهوتوه!

ب- مووسا علیه السلام ویستوووه تی پئی میسر بدوزنتهوه، به لام خوا علیها السلام پئی به ره و خوا چوو و، خو و خه لک دهر باز کردنی بو ناچوو و تهخت کردوه!

ج- مووسا علیه السلام ویستوووه تی گرفتی خوئی و هاوسه ری چاره سه ر بکات، هم ره یه که بدوزنتهوه، هم خو یان گهرم بکه نهوه، سه رمایان بووه، به لام خوا علیها السلام گرفت و کیشه ی نوومه تیکی پی چاره سه ر کردوه!

57- خوا علیها السلام هیچ نه رکیک به که سیک ناسپترئی، تا کو پیندا ویستیه کانی نه نجامدانی نهو کاره ی بو نه ره خستینی:

له سوورته تی (طه)، له تابه ته کانی: (۳۶ - ۴۱) دا، دوا ی نهوه ی مووسا علیه السلام کۆمه لیک داواکاری پیتنیار ده کات و، ده خاته روو بو خوا علیها السلام، خوا له کۆتایی دا پئی ده فهرموئی: ﴿ قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ۗ طه، واته: نه ی مووسا علیه السلام نهوه ی داوات کرد، پیت در، هه مووی جیبه جن بوو، دوا بیه ده فهرموئی: ﴿ وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ۗ ﴿٣٧﴾ اِذْ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ مَا يُوْحَىٰ ﴿٣٨﴾ اَنْ اَقْرِضْهُ فِى الْاَثَابِ اَقْرَضِيهِ فِى الْاَثَابِ ۗ ﴿٣٩﴾ واته: جار تکی دیکه ش چاکه مان له گه ل تۆدا کردوه، کاتیک سروشمان کرد بو دایکت، که بیخه نیو سندوو فیکه وه و سندوو فیکه بخه نیو ناوه زۆره که وه، (که رووباری نیله)، نجا با ناوه که ش بیخاته که ناره وه، ﴿ يَا خُذْهُ عَدُوًّا لِي وَعَدُوًّا لَكَ ۗ وَالْقِيَتُ عَلَيْكَ مِحْبَةً مِّنِّي وَلِيُصْنَعَ عَلَيَّ عَقِبٌ ۗ ﴿٤٠﴾، دوژمنکی من و دوژمنی خوئی بیکرته وه (و له مالى خویدا به ختوی بکات و په روه رده ی بکات)، خو شه ویستیه کیشم خسته سه رت و، بو نهوه ی له بهر چاوی منیش دروست بکرتی و په روه رده بیی.. واته: نه ی مووسا! علیه السلام نهوه بینه وه بیرى خوئ، نجا بوئ دهر ده که وئی که نهو کاته ی داوات

له په روډه دگارت نه كړدوه، هه موو شتيكي بؤ په خساندوي، تستا كه داواي لي ده كهي، به ته نكيد نهو داواكار يانته پښ ددات كه بؤ كار كهت پټويستن. 08- وا دياره نه وه ي مووسا عليه السلام ديتوويه تي، ناگري ناسايي نه بووه، نه گه رنا هاوسره كه شي ده بيني:

نه مه (الشعراوي) ^(۱) هيناويه تي، تيينيه كي جوانيشه، واته: كاتيك مووسا عليه السلام ده فرموي: هاوسره كه م! تو ليره به من ناگري كم به دي كړدوه، نه گه ر ناگري ناسايي بووايه، هاوسره كه شي ده بيني، به لام مووسا عليه السلام ده لي: ناگري كم به دي كړدوه، بؤته مايه ي هوگريم، كه واته: دوايي دهر كه وتوه كه ناگر نه بووه و پووناكيي بووه، پووناكيه كي تا بهت بووه، ته نيا مووسا عليه السلام بينيوه تي.

09- حيكه تي نه وه كه مووسا عليه السلام گوچانه كهي بؤ كراوه به حزيا و نه ژدېهاو، ده ستيسي به دره وشاوه يي پيشانداروه، مه شق پيكر دني مووسا عليه السلام بووه:

واته: كه خوا عليها السلام بهر له وه ي مووسا له گه ل فيرعه وندا پووبه پووبته وه، گوچانه كهي بؤ ده كاته مارو، ده ستی دره وشاوه يشي پيشان ددات، نه وه هه مووي مه شق پيكر دني مووسا بووه، تاكو كه دوايي له لاي فيرعه ون گوچانه كهي فرې داو بوو به ماريكي هينده گه وره، بؤ خو شي لي تي نه ترس، خوا عليها السلام مه شق پيكر دوه و، رايه نساوه، كه دوايش چو ن گوچانه كه بكر ته وه! چو ن ده ستی بؤ گوچانه كه به ري و بيكر ته وه، بيته وه به گوچاني ناسايي؟ ناگري هه ر نه ژدېها بې و، شت هه لئووش و مووساش هيچي بؤ له گه ل نه كړي و، له ده ستی ويش دهر بچي.

60- جياوازي ته عبيره كاني باسي بوونه ماري گوچانه كهي مووسا، له بهر جوړاو جوړي حال ته كانيه تي:

خوا عليها السلام له شوپنيك له باره ي گوچانه كه به وه، ده فرموي بوو به مار (حبه)، بؤ وټنه:

ا- له سوورەتی (طه) دا، دەفه رموی: ﴿ وَمَا تِلْكَ يَمِينِكَ يَمْوَسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَنَازِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلَيْسَ لِي بِهَا نَجَاةٌ فَالْقَهْمَ فَإِذَا هِيَ حِجَّةٌ تَنْتَعِي ﴿١٩﴾... خوا فه رموی: ئەهی مووسا! اللّیخه فرێده، ننجاً فرێدا، یه کسهه بوو به ماریک که به خێرای ده پویشت.

ب- له سوورەتی (النمل) دا، دەفه رموی: ﴿ وَالَّتِي عَصَاكَ فَمَنَّا رَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ مُدْرِكًا وَاوَّلَ يُعَقِّبُ ﴿١٧﴾... (خوا فه رموی:) گۆچانه کهت فرېده! ننجاً بێنی ده پراو هه لده به زینه وه، وهک تیره ماریک، یان وهک ماری گچکه، مووسا به پشتتیکردنه وه پویشت و ناوړی نه درایه وه.

ج- له سوورەتی (الشعراء) دا ده فه رموی: ﴿ فَأَلْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿٣٣﴾... ننجاً گۆچانه کهی فرې دا یه کسهه بوو به (نێره) ماریکی گه وهی ناشکراو پوون.

پهنگه یه کیک بلن: له شوئینیک خوا ده فه رموی: (حِجَّةٌ) و، له شوئینیک ده فه رموی: (ثُعْبَانٌ) و، له شوئینیکیش ده فه رموی: (كَأَنَّهَا جَانٌّ)؟ که (جَانٌّ) به (جُئَان) کۆ ده کرتیه وه، واته: تیره مار، یاخود ماری گچکه، یاخود ماری خێرا، ننجاً نایا نه مه چۆنه؟!

وه لأمی ئەو پرسیاره ئەوه یه: که ئەوانه سێ حاله تی جوړاو جوړی گۆچانه کهن، نهو گۆچانه که فرێدا وه پۆته مارو له شکل و شیوه دا ماری ناسایی بووه، له ئەصلدا مار (حیة) بووه، به لأم ماریکی زۆر گه وهه بووه (ثُعْبَانٌ) یان: نێره ماریکی گه وه، پاشان له خێرای جووله کردن و هه لبه ز و دابه زیدا، وهک تیره مار، یاخود ماریکی گچکه (جان) بووه، که واته: تیکگیرانیان له نیواندا نیه، به لکو هه ر کام له م وشانه: (حِجَّةٌ)، (ثُعْبَانٌ) و (جَانٌّ) ته عبیر ده کات له حاله تیکتی ئەو ماره.

٦١- چێژی دواندن له خزمهت خوادا ﷺ هینده بێ وینه یه، مووسا اللّیخه چه زی کردوه زۆر له خزمه تیدا بدوی:

ئهمهش له وه وه ریده گرین که خوا ﷻ له سوورەتی (طه)، له نایه ته کانی: (١٧) و (١٨) دا ده فه رموی: ﴿ وَمَا تِلْكَ يَمِينِكَ يَمْوَسَىٰ ﴿١٧﴾... واته: ئەوه چیه

به دهستی راسته و به، نهی موسا؟ خوا له خوئی چاکتر ده زاننی نه وه چپیه، به لأم پیتی خو ش بووه، خوئی بیلن: ﴿قَالَ هِيَ عَصَايَ أَنْزَكْتُهَا عَلَيْهَا وَأَهَشُّ بِهَا عَلَىٰ عَنِّي وَلِي فِيهَا مَنَازِبٌ أُخْرَىٰ﴾ ١٨، موسا ﷺ فه رمووی: نه وه گۆچانه که مه، خوئی ده ده مه سه ری، (شوان که پشتی دیشن، خوئی ده داته سه ر گۆچانه که ی، بو نه وه ی پشتی نیسراحت بکات)، ﴿وَأَهَشُّ بِهَا عَلَىٰ عَنِّي﴾، ((الْهَشُّ يُقَارِبُ الْهَؤُ فِي التَّغْرِيكِ، وَيَقْعُ عَلَى الشَّيْءِ اللَّيْنِ، مَثَل: هَشُّ الْوَرَقِ، أَي: حَبَطُهُ بِالْعَصَى)، (هَشُّ) له (هَشُّ) وه، نزیکه له جوولاندندا و، زیاتر بو شتی نه رم به کار ده هینری، وه ک وهرانندی گه لآ، (هَشُّ الْوَرَقِ)، واته: گه لآیه که ی وهراندا، به گۆچانه که شم گه لآ بو مه ره کانم ده وه رینم، بو نه وه ی بیخون، ﴿وَلِي فِيهَا مَنَازِبٌ أُخْرَىٰ﴾، چندان کاری دیکه شم به و گۆچانه م هه ن، چندان کاری دیکه ی پنی نه نجام دده دم، ره نگه کاره کانی دیکه شی ژماردبن، به لأم لیره دا خوا ﷺ کورتی کردوونه وه، دیاره مووسا ﷺ هه ر ده یوانی بلتی: ﴿هِيَ عَصَايَ﴾، نه وه گۆچانه که مه، به لأم:

أ- ویستوو به تی زور له خزمهت خوادا فه رمایشت بکات.

ب- کاتیک خوا ﷺ ده فه رمووی: نه وه چپیه به ده سته وه به؟ موسا ﷺ ده زاننی خوا له خوئی باشر ده زاننی، نه وه گۆچانه، له وانه به گوتبیتی، خوا ﷺ بو یه لیم ده پرسن، تا کو ئه رکه کانی گۆچانه که م بلیم، هه لبه ته نه و ئه رکه انه ی مووساش به و گۆچانه ی نه نجامی داون، نه و ئه رکه انه ن که هه موو شوانیک به گۆچانی خوئی نه نجامیان ده دات: خوئی ده داته سه ری، گه لآی دره خته کانی بو مه رو بزنه کانی پنی ده وه رینتی و، کاره کانی دیکه ی پنی ده کات، ماریکی پنی بکوژی، یان هه ر شتیکی پنی بکات، گۆچانیک که موسا ﷺ به ده سته وه به تی، نه و کارانه ی پنی ده کات، که هه موو شوانه کان پیتی ده که ن، به لأم دوایی خوا ﷺ پنی ده فه رمووی: نه و گۆچانه ی تو ده توانی هه ر نه وه نده ی پنی بکه ی، به لأم خوا ﷺ ده توانی وای لن بکات، شتی زور له وه گه وره تری پنی بکه ی، که به خه یالندا نابهت، نه ویش نه وه به که جادووی فیرعه ونی پنی هه لبو ده شینیتته وه و قیل و پیلانی فیرعه ونی پنی له بیخه وه بپنن.

تیمە لیره کۆتایی بە توژزینەوه مان لە بارە ی پێنج قۆناغی ژیان و بەسەرھاتی مووساوه ﷺ دێتین و، بەم جوۆرە ھەر سێژدە قۆناغە کە ی ژیان و بەسەرھاتی مووسا و ھاروونی برای و گە لە کە بیان (بە نوو ئیسرا ئیل) و، فیرعە ون و دەستە و دایەرە و گە لە کە ی، کۆتایی دێ، چونکە:

لە سوورەتی (الأعراف) دا، لە بەر تیشکی نایەتە کانی: (۱۰۲ - ۱۷۱)، واتە: شەست و نوۆ (۶۹) نایەت دا، ھەشت قۆناغە کانی: (۶ - ۱۳) ی ژیان و بەسەرھاتی مووسا مان توژزینەو، لیرەش پێنج قۆناغە کە ی دیکە: (۱ - ۵)، کە واتە: (۸ + ۵ = ۱۳).

شایانی باسیشە: ئەم پێنج قۆناغە ی سەرھاتی ژیان و بەسەرھاتی مووسا ﷺ گرنگیە ک ی نایەتیمان پێدان، چونکە ئەمانە بناغە ی قۆناغ و بەسەرھاتە کانی دیکە ن، بە تاییەت لە بەرانبەر: (حوکم و حکمەت و پەندە کان) ی، ئەم پێنج قۆناغە ی بەسەرھاتی مووسا ﷺ ھە لۆستە ی باشمان کردو، سەرھەنجام بە ھەر پێنج قۆناغە کە شەست و یە ک (۶۱) حوکم و حکمەت و پەندمان لێ وەرگرتوون بەم شێوہ ی:

- ۱- قۆناغی یە کە م: ھەوت (۷) حوکم و حکمەت و پەند.
- ۲- قۆناغی دووہ م: پێنج (۵) حوکم و حکمەت و پەند.
- ۳- قۆناغی سێہ م: یازدە (۱۱) حوکم و حکمەت و پەند.
- ۴- قۆناغی چوارہ م: بیست و یە ک (۲۱) حوکم و حکمەت و پەند.
- ۵- قۆناغی پێنجہ م: ھە قڈە (۱۷) حوکم و حکمەت و پەند.

کە واتە: (۷ + ۵ + ۱۱ + ۲۱ + ۱۷ = ۶۱)، ھە لێتە ھەر کاتیکیش بویسترێ ژیان و بەسەرھاتی مووسا ﷺ لە م تەفسیرە دەر بھێترێ، پێویستە سەرھاتا تەفسیری نایەتە کانی: (۱ - ۳۵) ی سوورەتی (القصص)، دابترێ لە پێشەوہ، پاشان تەفسیری نایەتە کانی: (۱۰۲ - ۱۷۱) ی سوورەتی: (الأعراف) دابترێ، کە واتە: کۆ ی

ئەو ئايەتە ئايەتە بۆ بەسەرھاتی موسا ﷺ تەرخانگراون، لە ھەردوو سوورەتی: (القصاص والأعراف)دا، بریتین لە سەدو چوار (١٠٤) ئایەت.

پیشتریش باسمانکرد: بەسەرھاتی موسا ﷺ لەگەڵ بەندە صالح و چاکەدا، کە لە سوورەتی (الکھف)دا، ھاتو، ھەرھەما بەرگریکردنی پیاو بەرۆادارە کە لە دەستەو دایەرە فیرعەون بوو، ئیمانە کە ی شارۆتوئە کە لە سوورەتی (غافر)دا ھاتو، ئەوانەش دوو بەسەرھاتن، بەلام ئیمە ئەمانخستە ئیو سیزدە (١٣) قوئاغە کە ی ژیان و بەسەرھاتی موساواھ ﷺ، لەبەر ئەو ی یە کە میان بەسەرھاتیکی لاوہ کییە و، بەشیک نیە لەو پوودا و پیشھاتانە کە لە ژیا نی موسا دا ﷺ بوون، کە پە یوہست بێ بە گە لە کە یوہو بە ھاروونی برا یوہ، یان بە فیرعەون و دەستە و دایەرە کە یوہو، تاییەت بوو بە خۆ یوہ، ئەویدی کە شیان زیاتر پیشاندانی پۆلی پیاویکی بەرۆادارە، کە ئیمانە کە ی خۆ ی پەنھان کردو، بەلام لە کاتی پۆیستدا وە ک دە ئین: (تیغی رەسەن خۆ ی لە کالاندا راناگرێ)، خۆ ی ئیعلان کردو و بەرگریە کە ی باشی لە موسا ﷺ کردو، ئەویش زیاتر پە یوہستە بەو پیاوہو بە شۆ یە کە ی ناراستەو خۆ، پە یوہستە بە ژیا نی موساواھ ﷺ کە بە دنیایی ئەویش لەو کاتە دا بوو، کە موسا ﷺ لەگەڵ فیرعەوندا پووبە پوو بوئەو، فیرعەون ھەرەشە ی کوشتنی لێ کردو.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسی شەشەم

بیّناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان نابه‌ته‌کانی: (۳۶ - ۴۲) ده‌گریته‌ خوئی، واته: له‌ چه‌وت (۷) نابه‌تان پتک‌ دئی، پوخته‌به‌کی قوناغی شه‌شه‌می ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا و گه‌له‌که‌ی، و فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی و گه‌له‌ گومرایه‌که‌ی تیدایه، که‌ بریتیه‌ له‌ رووبه‌روو بوونه‌وه‌یان و، ناماژیه‌کیشه‌ به‌ قوناغی نۆیه‌می ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا و فیرعه‌ون، که‌ باسی‌ سه‌ر به‌ فه‌تارته‌ چوونی فیرعه‌ون و سوپاکه‌یه‌تی، به‌ فریدانه‌ نیو ده‌ریای سوورو ده‌ریاز بوونی مووسا ﷺ و گه‌له‌که‌ی، سه‌لات و سه‌لامی خوا له‌سه‌ر مووسا و هاپوونی برای بی‌ و، خوا ﷺ له‌ گه‌له‌ پرواداره‌که‌ی پازیبی.

﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيَّنَّتْ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرَىٰ وَمَا كُنَّا بِهِدَايَةٍ ۖ مَا كُنَّا فِي آيَاتِنَا الْأُولَىٰ ۗ﴾ (۳۶) وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِمَن جَاءَهُ بِالْهُدَىٰ مِن عِندِ رَبِّهِ ۖ وَمَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهْنَمُنُ عَلَى الطَّيْرِ فَأَجْعَلَ لِي صِرْحًا لَّكِنِّي أَطِيعُ إِلَهَ إِلَهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿۳۸﴾ وَأَسْتَكْبِرُ هُوَ وَجُودُهُ ۖ فِي الْأَرْضِ يَكْفِرُ الْخَلْقَ وَظَنُّوا أَنَّهُم إِلَٰهَانَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿۳۹﴾ فَأَخَذَتْهُ وَجُودُهُ ۖ فَتَبَدَّنَهُمْ فِي آيَةٍ ۖ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿۴۰﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى الْكُفْرِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ ﴿۴۱﴾ وَأَتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿۴۲﴾

مانای ده قاو ده قی نایه تهاکان

(ئنجا کاتیک مووسا نیشانه و به لکه پۇشنه کاهانی بۇ هینان (بۇ گه لی فیرعهون) گوتیان: ئەمه تهنیا جادوویه کی (به ناوی خواوه) هه لبه ستراوه و، ئەمه مان له باب و باپیرانی پێشووماندا نه بیستوه ﴿٣٧﴾ مووساش گوتی: پهروه ردگارم بهو کهسه زاناتره که پرنمایه له لای ویهوه هیناوه و، کیش سه ره نجامی (چاکی) مه نزلگای (دواپۆژی) ده بێ، به دلنایه سته مکاران سه رفراز نابن (به تامانج ناگهن) ﴿٣٧﴾ فیرعهونیش گوتی: نهی کار به دهستان! جگه له خۆم په رستراویکی دیکه م بۇ ئیوه پێ شک نایهت! ده جا هاما ن ناگرم بۇ له سه ر قوری داگیرستنه (خشتی سوور کراوه م بۇ دروست بکه) و کۆشکیکی بلندم، بۇ دروست بکه، به لکو بچمه سه ری و، ناگاداری په رستراوی مووسا بم و ببینم، هه رچه نده پێشم وایه له درۆکه رانه (ئهو پهروه ردگاره ی ئه و بوونی نهی) ﴿٣٨﴾ سه ره نجام فیرعهون خۆی و سه ربازه کانی له زهوی (میسر) دا به ناهه ق خۆیان به رز کردهوه (خۆیان به سه ره خه لکدا سه پاند) و پێیان وابوو بۇ لامان ناگپردرئنه وه ﴿٣٩﴾ (بۆیه) له ناکامدا خۆی و سه ربازه کانیمان گرت و فریماندا نه ده ری (ای سوور) هوه، ده جا سه رنج بده! ناکامی سته مکاران چۆن بوو! ﴿٤٠﴾ (فیرعهون و داروده سته که ی و سه ربازه کانی) گپراشیا مانن به پێشه وایانیک که (خه لک) بۇ لای ناگر (ی دۆزهخ) بانگ ده کهن و، له پۆژی قیامه تیشدا سه رناخرین (هاوکاری نی ناگرین بۇ ده رباز بوون له سه زای خوا) ﴿٤١﴾ له م (ژیانی) دنیا به شدا نه فرینمان شوین خستن و، له پۆژی قیامه تیشدا له دزیو و پووره شانن ﴿٤٢﴾.

شیکرنه وهی هه ندیک له وشه کان

(فَنَبَذْنَاهُمْ): (النَّبذُ: إلقاء الشيء وطرأه بقلية الإغتراد به)، (نَبَذَ) بریتیه له فریدانی شتیک و، هه لدانی به شیوهیه که که هم بایه خیی تیدا بغوئرتیه وه، لهو فریدانه دا، وه که به کیک به به کیک ده لی: دواپی به دوو پیتکان ده تکریم و فریت ده ده م، واته: شتیک بی بایه خه.

(الْمَعْبُوحِينَ): ناشیرین کراوان، یان روو ره شان، (القَبِيحُ: مَا يَنْبُو عَنْهُ الْبَصَرُ مِنَ الْأَعْيَانِ، وَمَا يَنْبُو عَنْهُ النَّفْسُ مِنَ الْأَعْمَالِ وَالْأَخْوَالِ)، (قَبِيح) هه ر شتیکه که له شته به رجهسته کان چاو له سه ری هه لَبَنَكُوو و، مرؤف چه ز نه کات چاوی لی بکات و چاوی تیبری، له کرده وان و له حاله تانیس نه وهیه که نه فس بو ی نه چی و که یفی پی نه یه ت (بِيزِي لِيبْتِه وه).

(فَأَوْقَدِي يَهْمَكَ عَلَى الْخَلِيلِ): یانی: خشتی سوورم بو دروست بکه، به لام خوا ځوئیه تی دروست کردنی خشتی سوور (پروسه که) یش لهو ته عبیره دا ده خاته روو، که قور ده بی ناگری بغریته سه رو، نهو قوره به شیوهیه کی تایه ت له ناگره که دا سوور بگریته وه، نجا ده بیته خشتی سوور، یاخود ده فری لی دروست ده که ن، وه که دیزه و گوژه و کینه له و کوپه و ... هتد.

مانای گشتی نایه تهاکان

وهک پیتشتیش نامازه مان پتدا نهوهی لهه م جهوت (٧) نایه ته موباره که دا هاتوه، پوخته و گوشراوی قوناعی شه شه می به سه رهاتی مووسا علیه السلام و فیرعه ونه، و تپرای نامازه به کی کورت به قوناعی نوبه م به پیتی نهو نه خشه به ی که به نده دایناوه، بو خستنه رووی ژبان و به سه رهاتی مووسا علیه السلام که سیزده قوناعه، نجا له بهر نهوهی تیمه له کاتی ته فسیر کردنی سووره تی (الأعراف) دا له سه ره تایی نهو نایه تانه وه، که به سه رهاتی مووسا و فیرعه ون ده خه نه روو، که ناوا ده دست پی ده که ن:

﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَأَنْظَرُ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ (١٧٣) وَقَالَ مُوسَىٰ يٰفِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٧٤﴾ حَقِيقٌ عَلَىٰ أَن لَّا أَقُولُ عَلَىٰ اللَّهِ إِلَّا الْحَقُّ قَدْ جئتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُم فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧٥﴾ (الأعراف) ... هتد، به تابهت نایه ته کانی: (١٠٣ - ١٢٩)، لهو تی به روونیی و به وردیی، قسه مان له سه ره نهو قوناعه کردوه، بویه لیره دا به ختیرایی به سه ره ته فسیر کردنیاندا ده روین.

شایانی باسیشه: نه م قوناعی شه شه مه له به سه رهاتی مووسا و هاروونیی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، گه لی به نوو نیسرائیل له لایه ک و، فیرعه ون و ده سته و دایه ره که ی به هامان و قاروونیشه وه، له لایه کی دیکه وه، له چه ند شویتنیکی قورتاندا هاتوه، که ده تانین نامازه به یازده شویتن بکه یین، له و یازده شویتنه دا، به شتویه بنه ره تیی باسی نهو قوناعی شه شه مه کراوه، که قوناعی کی به کجار گرنک و هه ستیاره، قوناعی روو به روو بوونه وهی مووسا و هاروونیی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له گه ل فیرعه ون و ده سته و دایه ره که ی دا:

- ١- سوورەتی (یونس) نایەتەکانی: (٧٥-٩٣)دا، واتە: نۆژدە (١٩) نایەتی بۆ تەرخانکراون.^(١)
 - ٢- سوورەتی (الإسراء) نایەتەکانی: (١٠١ - ١٠٣)دا، واتە: سێ نایەتی بۆ تەرخانکراون.
 - ٣- سوورەتی (طه) نایەتەکانی: (٤٢-٧٦)دا، واتە: بیست و چوار (٢٤) نایەتی بۆ تەرخانکراون.
 - ٤- سوورەتی (المؤمنون) نایەتەکانی: (٤٥ - ٤٩)دا، واتە: پێنج نایەتی بۆ تەرخانکراون.
 - ٥- سوورەتی (الشعراء) نایەتەکانی: (١٠ - ٦٨)دا، واتە: پەنجا و نۆ (٥٩) نایەتی بۆ تەرخانکراون.^(٢)
 - ٦- سوورەتی (النمل): نایەتەکانی: (٧ - ١٤)دا، واتە: هەشت نایەتی بۆ تەرخانکراون.
 - ٧- سوورەتی (القصص) نایەتەکانی: (٣٦-٤٢)دا، واتە: حەوت نایەتی بۆ تەرخانکراون.
 - ٨- سوورەتی (غافر) نایەتەکانی: (٢٣ - ٤٦)دا، واتە: بیست و چوار (٢٤) نایەتی بۆ تەرخانکراون.^(٣)
 - ٩- سوورەتی (الزخرف) نایەتەکانی: (٤٦ - ٥٦)دا، واتە: یازدە (١١) نایەت تەرخان کراون.
 - ١٠- سوورەتی (الدخان) نایەتەکانی: (١٧-٢٣)دا، واتە: حەوت نایەت تەرخانکراون.
 - ١١- سوورەتی (النازعات) نایەتەکانی: (١٥ - ٢٦)دا، واتە: دوازدە (١٢) نایەت تەرخانکراون.
- کۆی هەموویان: سەدو حەفتاو نۆ (١٧٩) نایەت.

هەلبەتە تێمە لە تەفسیری ئەو سوورەتانەدا کە هەتا ئێستا پابردوون، ئەو نایەتانەمان تەفسیرکردوون، کە لە بارەی بەسەرھاتی مووساوە **عَلَيْهِ** هاتوون،

 (١) کاتی خۆی بە وردیی لە کاتی تەفسیرکردنی سوورەتی (یونس)دا، کە بەرگی نۆیەمی ئەم تەفسیرە، پێک دێنێ، قسەمان لێکردوون.

(٢) وردەکاریەکانی ئەم قۆناغە، بە زۆری لە سوورەتی (الشعراء)، لە نایەتەکانی: (١٠ - ٦٨)دا، هاتووە، ئەو وردەکاریانەی لە سوورەتی (الشعراء)دا، هاتوون، وەک کاتی خۆی تەفسیرمان کرد، لە هیچ کام لە سوورەتەکاندا ئەو وردەکاریانە نەهاتوون.

(٣) هەر بۆ ئەم قۆناغی شەشەمەیه، کە ڕووبەر و بوونەوهی مووسایە **عَلَيْهِ** لەگەڵ فیرعەوندا، کە لە سوورەتی (غافر)دا، پیاویکی بڕواداری ئیمانی خۆیەنھانکەر، لە دەست و دا بەرەمی فیرعەون، مورا فەعەبەک و بەرگرییەکی باش لە مووسا **عَلَيْهِ** دەکات، و بەرپەچییەکی باشی فیرعەون دەداتەوه، تەنیا لە سوورەتی (غافر)دا، ئەوە بەو شێوەیه هاتووە.

به تاييهت نه م قوناغهی شه شه م، که زور نايه تی له باره وه هاتوون، نه و سووره تانه ش که ماون و باسی نه و قوناغی شه شه مه ده که ن، نه گهر خوا ﷻ ته مه همان پييدا، کاتيک پيان ده گه ين، خوا ﷻ پشتيوان بن، له وئی له کاتي ته تفسیر کردنياندا، نه و نايه ته موباره کانه ش ته تفسیر ده که ين.

﴿ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ ۖ نَجَا كَاتِيكَ مُوسَىٰ نِشَانِه رُوونِه كَامَانِي بُو هَيْتَان، بُو گهل فيرعه ون، که مه به ست ده ستی راستی و گوچانه که ی و جهوت نيشانه و به لگهی دیکه ن، سه رجه م نو به لگه و نيشانه.

﴿ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّغْتَرَىٰ وَمَا كُنْمَا بِهِ هَذَا فِي مَا بآبَانَا الْأَوْلِيٰن ﴿٦٧﴾ ۖ گوتيان: نه مه ته نيا جادوويه کی هه لبه ستراوه و، له باب و باپيرانی پيشوومان دا شتی و امان نه بيستوه، شتیکی داهي تراوه.

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِن عِنْدِي وَمَن تَكُونُ لَهُ عِقَبَةُ الْآلَارِ ۖ ۖ مووساش گوتی: په روه ردگارم به و که سه زاناره که پرتمايي له لايه ن ويه وه هيناوه و، کيش سه ره نجامی (چاکي) مه نزلگای (دواړوژی) ده بی!

﴿ إِنَّهُ لَا يَمْلِكُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٨﴾ ۖ به دنيایی سته مکاران سه رفرازو به نامانچ که بيشتوو نابن، که بيگومان مه به ستی مووسا له سته مکارانی بيمرادو بی ناکام: فيرعه ون و دارو ده سته که به تی.

﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَتَأْتِيهَا الْعَمَلُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلٰهٍ غَيْرِ ۖ ۖ فيرعه ونيش گوتی: نه ی بريار به ده ستان! جگه له خو م په رستراوئیکی دیکه م بو تان نازانم، پيم شک نايه ت! يانی: جگه له من هيچکس په رستراوتان نيه و، به قسه کانی مووسا و هاروون فريو مه خو ن.

﴿ فَأَوْدَىٰ يَهَنَنْ عَلَى الظِّلِّينَ فَاجْعَل لِّي صَرْحًا ۖ ۖ نجا نه ی هامان! ناگرم بُو بغه سه ر قور، (خشتی سوورم بُو دروستبکه)، نجا کوشکيکم بُو ساز بکه (له و خسته سوورانه).

﴿لَمَكِّي أَطْلَحْ إِلَىٰ إِلَهٍ مُّوسَىٰ﴾، به لکو له سهر نهو کوشکهوه بهرستراوی مووسا - له ناسمانی - بهدی بکه، چونکه نهوه دیاره لهسهر زهوی نیه، نهگه رنا دهمانینی! ﴿وَأِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَذِبِينَ﴾ (۲۸)، پیتشم وایه، وا گومان دهبهم (مووسا) له درۆکه رانیس بتی، بهرستراوه کهی له ناسمانیش نهبتی!.

﴿وَأَسْتَکْبِرُ هُوَ وَحُوْدُهُ فِي الْأَرْضِ يَمْكُرُ الْحَقِّ وَظَنُوا أَنَّهُمْ إِلٰهًا لَا يُرْجَعُونَ﴾ (۲۹)، نهو (فیرعهون) او سهر بازه کانیشی به ناههق لهسهر زه زمین - ی میصر - دا، خوئیانیان به زلگرت و پیتان و ابوو بو لمان ناگپرتینهوه، بو سزاو لپرسینهوه و وهک بهرزهکی بانان بووی دهرده چن.

﴿فَأَحْذَرُهُ وَحُوْدُهُ، فَمَبَدَّنُهُمْ فِي الْبَيْتِ فَأَنْظَرَ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (۳۰)، نیمهش بهکسر خووی و سهر بازه کانیمان گرتن و فریماندا نه دهریاهه، ئنجا سهرنج بده، سهره نجامی ستهمکاران چون بوو! چون قره بر بوون و فریای هیچ شتیک نه که وتن.

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى الْكُفْرِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾ (۳۱)، کپراشمانن به پیتشه واپاتیک (خه لک) به رهو ناگری دوزه خ بانگ ده کهن (له دنیا) و، له رۆزی هه لسانه وهش دا، سهرناخرین و پشتیوانیی نا کرین.

﴿وَأَتَمَعْنَاهُمْ فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْجُومِينَ﴾ (۳۲)، لهم ژبانی دنیا بده نه فریمان شوینختن و، له رۆزی هه لسانه وهش دا ههر نهوان له ناشیرینکراوان و ته لڅ و پروو په شکر او ان.

بهسه رنجدا نه هم نایه تانهش زور جوان دیاره، که فیرعهون و دارو دهسته و شوینکه وتووای، خراپترین سهره نجامی تیره و نهو لایهن هه به.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

چوونی مووسا علیه السلام به نیشانه و به لگه رۆشنه کانه وه بو لای شیرعهون و گه له که ی و، تۆمه تبارکیرانی به جادووگه رو، وه لآمدانه وه ی مووسا علیه السلام که خوا علیه السلام زاناره، به و که سه ی رینمای بی له خوا وه هینا وه (که مووسایه) و، سه ره نجامی دوا رۆژی شی خیر ده بی (ئه و که سه ی هیدایه تی له خوا وه هینا وه)، سه ته مکارانیش بيمرادو بی تا کامن:

خوا علیه السلام ده فه رموی: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّغْتَرَبٍ وَمَا سَعَيْنَا بِهِدًا فِي مآبِكُمْ الْأُولِينَ ﴿٣١﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَن تَكُونُ لَهُ عَنقَبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٢﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له شهش برکه دا:

(١) - ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ﴾، واته: کاتیک مووسا علیه السلام نیشانه رۆشنه کانی بو بردن، جیتی سه رنجه که لیره دا باسی ها روون نه کرا وه (لیره و له زۆر شوینی دیکه ش)، له بهر نه وه ی ها روون ها و کارو یارمه تیده ری مووسا و شویتکه وتوو ی مووسا بو وه.

مه به سه ت له: ﴿بَيِّنَاتٍ﴾، نیشانه رۆشنه کانه مان، ئه و نو به لگه و نیشانه یه ن، که هه م له سووره تی (النمل) دا، له باره یانه وه ده فه رموی: ﴿فِي تِسْعٍ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِذْهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾﴾، هه روه ها له سووره تی (الإسراء) یس دا، که ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَمَسَّ عَلَىٰ يَدَيْهِ إِسْرًا إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٧﴾﴾، ئه و نو موعجیزه به ش، هه ر نۆیان یاسا د (خارق العاده) بوون و، زانایان له سه ر ژمیری کردنیان و، له

دیاریکردنیاندا ډاجیایان هه‌یه، به‌لام وه‌ک له ته‌فسیری سووډتی (الأعراف) دا،
باسمان کردوه، وا پئده چئ نه‌م نؤیه بن:

۱- گۆچانه‌کی که بوته هه‌ژدیها و ماریکی گه‌وره.

۲- ده‌ستی راستیشی که له یه‌خه‌یه‌وه خستوو‌یه‌ته بن قوْلی و ده‌ریه‌تئاوه و، دره‌وشاوه‌ته‌وه.

دووی دیکه‌شیان له‌م نایه‌ته وه‌رده‌گرین: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ
وَنَقِصٍ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾ (الأعراف: ۳۲) واته: تیمه فیرعه‌ون و
شوینکه‌وتووانی فیرعه‌ومان سزادان، به‌سالان (سالانی گرانیی و قات و قریب) و،
که‌میی له به‌روبووم و میوه‌کان دا:

۳- ﴿يَا لَيْسِيْنَ﴾، (سین) کۆی (سنة) یه، واته: سالی گرانیی و قات و قریب.

۴- ﴿وَنَقِصٍ مِّنَ الثَّمَرَاتِ﴾، که‌میی به‌روبووم، کشتوکال و به‌روبوومیان که ده‌یانه‌ویست
ره‌نیوی بیئن، به‌ره‌می بیئن، هیچی لئ په‌یدا نه‌ده‌بوو.

نه‌مانه‌ش دوو له‌و موعجیزه‌و یاسادارانه بوون، که مووسا عليه السلام پیتی بوون،
هه‌لبه‌ته مووسا عليه السلام ناگاداری کردوون که نه‌گه‌ر وه‌لامم نه‌ده‌نه‌وه‌و واز له زولم
و ستم نه‌هینن، نه‌گه‌ر واز له‌وه نه‌هینن، که: سوغره و بیگار بکه‌ن به‌گه‌لی
سته‌مدیده‌ی به‌نوو نیسرانیل، خوا عليه السلام نه‌و به‌لایه‌تان به‌سه‌ر دینن، پیشتی پیتی
فرموون، نجا که وه‌لمیان نه‌داوه‌ته‌وه، به‌لاکه‌یان به‌سه‌ر هاتوه، به‌تایبه‌ت
سالانی گرانیی، هه‌روه‌ها له ده‌ست دانی به‌روبوومی کشتوکال.

نه‌مه چوار له نو (۹) به‌لگه‌و نیشانه‌کانی مووسا، پینجه‌کی دیکه‌ش له‌و
نایه‌ته‌دان که خوا عليه السلام ده‌فرموی: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ
وَالْمَصَابِعَ وَالذَّمَّ آيَاتٍ مُّفَصَّلَاتٍ﴾ (الأعراف، واته: ناردمانه سه‌ریان:

۵- ﴿الطُّوفَانَ﴾، رووباری نیل، هه‌لده‌ستا هه‌موو شتیان ژیر ناو ده‌که‌وت.

۶- ﴿وَالْجَرَادَ﴾، کولله، تاکه‌کی (جرادة) یه، که به‌روبوومی ده‌خواردن.

۷- ﴿وَالْقَمَلُ﴾، كۆی (قمل)ه، نەسپن یاخود كیچ، نجا چ ئەوهی كه له جهستهی مرووف دەدات، كیچ و نەسپن، چ ئەوهی له دەغڵ و دان دەدات.

۸- ﴿وَالْمَصْرَاعُ﴾، بوق (ضفادع) كۆی (ضفدعة)یه، بوقه كان هینده زۆر دەبوون، ژبانی لئ تال كرد بوون، وهك له تهفسیری سووپهتی (الأعراف)دا، باسمان كردوه، كه هه‌ندیک له توژەره‌وان ده‌لین: كاتێ یه‌كێكیان زاری هه‌لدینا قسه بكات، بوق خۆی فرێده‌دا نێو زاری! ئەهوش په‌نكه جوړێك له زنده‌رۆیی بێ.

۹- ﴿وَالذَّمَّ﴾، خوین، خوینیان ده‌پژا، یاخود ده‌لین: ده‌یانویست ئاو بخۆنه‌وه، ئاوه‌كه ده‌بوو به خوین، به‌هه‌رحال خوا ﷻ باسی خوین ده‌كات، ئیدی ئایا خوینی خۆیان بووه پژاوه و خوینیان لئ هاتوه (نه‌زیف بوون)، یاخود ئاوه‌كه یان بۆته خوین؟

من وای تیده‌گه‌م كه ئەو نۆیه بن، ئەو نیشانانه، چونكه هه‌ندیک له توژەره‌وان باسی ئەوه‌یان كردوه: شه‌ق بوونی ده‌ریا، ئاو ده‌رقوڵین له گا به‌ردیک، له له‌تکه چیایه‌ك، هه‌روه‌ها سیبه‌ر لێكرانیان له ده‌شتی سینادا، هه‌روه‌ها دابارینی گه‌زۆ و بالنده‌ی (شیلاقه)، به‌لئ ئەوانه موعجیزه و یاسادێ (خارق العاده) بوون، به‌لام ئەوانه دواى ده‌ربازبوونی به‌نوو ئیسرائیل بوون له فیرعه‌ون، به‌لام لیره‌دا خوا ﷻ ده‌فه‌رموئ: ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا يَبْتَغِي﴾، یان كه ده‌فه‌رموئ: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ يَبْتَغِي قَسَبًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُمُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا﴾ ﴿١٧١﴾ الإسراء.

كه‌واته: ئەو نۆ نیشانه‌یه، كاتێك بوون كه جارێ به‌نوو ئیسرائیل هه‌ر له میسر بوون و، بۆ ئەوه بووه پێشانی فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌ی فیرعه‌ون و گه‌لی سه‌مه‌كارییان بدات، نجا دیاره هه‌ندیک له‌ پروونكه‌ره‌وه‌كانی مانا و مه‌به‌سته‌كانی قوڕان، باش دیقه‌تیان نه‌داوه‌ته هه‌ندیک له‌ ته‌عبیره‌كانی قوڕان، هه‌لسا‌ون موعجیزه‌كانی پێش ده‌ربازبوونی به‌نی ئیسرائیل و ه‌ی دواى ده‌ربازبوونیان، تێكه‌ل كرده‌ون و نۆیان لئ هه‌لبژاردوون! كه بێگومان ئەوه راست نیه، چونكه

مووسا بهو نوّ نایه‌تانه‌وه، بهو نوّ نیشانه رۆشانه‌وه چۆته لای فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌کە، وەک له سوورەتی (الإسراء) دا، ده‌فه‌رمووی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَمَلَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾... فیرعه‌ون پیتی گووت: ئەه‌ی مووسا! ﴿الطَّلْح﴾ من یتیمایه تو جادووت لیکراوه، هه‌روه‌ها له سوورەتی (النمل) دا که ده‌فه‌رمووی: ﴿فِي تِسْعَ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ ﴿١٢﴾﴾، با ئەو دوو نیشانه‌یه‌ت پتی بن، ئەو دوو به‌لگه‌یه: که گۆچانه‌که‌ت و ده‌ستن، له نێو نوّ موعجیزه‌دا، بوّ لای فیرعه‌ون و گه‌له‌که‌ی، که‌واته: هه‌موو ئەو نوّیه ه‌ی قۆناغ‌تیک بوون که جارێ مووسا ﴿الطَّلْح﴾ له میسر بووه‌و له‌گه‌ڵ فیرعه‌وندا رووبه‌روو بوّته‌وه.

٢- ﴿قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرَىٰ﴾، کاتیک مووسا ﴿الطَّلْح﴾ به‌لگه رۆشنه‌کان و نیشانه رۆشنه‌کانی بو بردن، گووتیان: ئەمه به‌س جادوویه‌کی هه‌له‌به‌ستراوه، (المُفْتَرَى: الكَذِبُ الْمُخْتَلَقُ، أَي: سِحْرٌ مُّفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ)، (مُفْتَرَى) یانی: درۆی هه‌له‌به‌ستراو، واته: ئەمه جادوویه‌که به‌ناوی خواوه هه‌له‌به‌ستراوه و ه‌یچ په‌یوه‌ندی به خواوه نیه.

٣- ﴿وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ﴾، ئەمه‌مان له باب و باپیرانی پێشوومان، نه‌بیستوه، (به‌هَذَا): (أَي: إِدْعَاءُ الرَّسَالَةِ)، یانی: ئەو لاف لێدانی په‌وانه کران له لایه‌ن خواوه، له باب و باپیرانی پێشووماندا نه‌مانیستوه.

ئه‌وه‌ش درۆیه‌ک بووه کردوویانه:

أ- یان ده‌بێ باب و باپیرانی پێشووشیان، هه‌ر که‌سێک له پێغه‌مبه‌ران هاتبێ بوّ لایان، به جادووه‌گر یان دانا بێ و، به پێغه‌مبه‌رو په‌وانه‌کراوی خویان دانه‌نابن.

ب- یاخود ماوه‌یه‌کی پێچوووه، ئەوانه‌ی مووسا ﴿الطَّلْح﴾ بوّ لایان په‌وانکراوه، باس و خواسی پێغه‌مبه‌رانی پێشوویان له‌لا نه‌ماوه.

ج- یاخود هر درویمان کردوه پئویست ناکات پاساویان بۆ بئینهوه، درویمان کردوه که وایانگوتوه، باس و خواسیشان بیستوه له باب و باپیرانی پیشووشیانداو پیغه مبه ریشیان بۆ هاتوه، به لأم نکوولیان لیکردوه و درویمان کردوه.

٤- ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيٰ أَعْلَمُ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِن عِنْدِي ۖ ﴾، موساش ﷺ فەرمووی: پهرودردگارم زاناتره، بهو که سهی رینمایی له لای ویهوه هیناوه، ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ ﴾، نه مه دوو خویندنه وهی هه ن: به بِن (و): ﴿ قَالَ مُوسَىٰ ﴾، به (و) که شهوه: ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ ﴾.

نجنا نه گهر (و) که هی له گه لدا بِن، نه وه بۆ به راوردکردنی هه ردوه به لگه ی موسا ﷺ له لایه ک و، دارو دهسته که ی فیرعه ون، که به جادووی هه لبه ستراوی ده زانن به ناوی خواوه، له لایه کی دیکه وه، یانی: نه وان وایان گوت و، موساش ﷺ ناوای فەرموو، نه وان نه وه به لگه یان بوو، که نه وه جادوویه کی هه لبه ستراوه به ناوی پهرودردگاروه، به به لگه ی نه وه که له باب و باپیرانی پیشوویان دا شتی وایان نه بیستوهو، موساش ﷺ گوتی: پهرودردگارم زاناتره به وهی کئی رینمایی له لایه ن خواوه هیناوه، که واته: نه مه رینمایی خواو به رنامه که یه تی.

نه گهر (و) که شهی له گه لدا نه بی، نه مه وه ک نه صلی خۆیه تی به سه رهاته و ده گپدریتنه وه، هه موو جارێک پئویست ناکات (و) ی بادانه وه و گپرانه وه به کار بِن.

﴿ بِمَن جَاءَ بِالْهُدَىٰ ﴾، بهو که سهی رینمایی هیناوه، ئایا کئی رینمایی هیناوه؟ بیکومان موسا ﷺ بۆیه ش به (فعل الماضي) هیناویه تی، چونکه هاتنی رینماییه که، تیه پیه و هاتۆته دی.

﴿ مِن عِنْدِي ﴾، (أَي: مِنَ اللَّهِ تَعَالَى)، له لایه ن خوا ی به رزه وه، که به شیه وه یه کی تابیه ت ناردوو یه تی.

٥- ﴿ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ﴾، هه ره وه ها خوا زاناتره، به وهی کئی سه ره نجامی مه نزلگای (رۆژی دوایی) له گره ودایه، کئی سه ره نجامی خیری مه نزلگای رۆژی دوایی به

قسمت دهن، دهشگونجی ﴿عَنْقَبَةُ الدَّارِ﴾، یانی: (عَنْقَبَةُ الدَّارِ الدُّنْيَا)، کن سهره نجامی خیری مه نزلگای دنیای به قسمت دهن، له دنیا دا سهرفراز دهن، پیشی بؤ هیدایه ته که، به کرداری رابردوو: ﴿يَمِّنَ جَاءَ بِالْهُدَى﴾، به لام بؤ سهره نجامی خیر: ﴿وَمِنْ تَكُونُ لِمُعَقَّبَةِ الدَّارِ﴾، به (فعل المضارع) چونکه جاری نهو سهره نجامه نه هاتوه، (عَنْقَبَةُ): (الْحَالَةُ الْعَاقِبَةُ الَّتِي تَعْقُبُ أَي: تَجِيءُ عَقِبَ غَيْرِهَا)، (عَاقِبَةُ) نهو حاله به که دئی، له دواى جگه له خو به وه دئی، به زوری وشه ی (عَاقِبَةُ) بؤ خیر و چاکه به کارهاتوه.

٦- له کوتایدا موسا عليه السلام ده فرموی: ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾، به دلتیانی سته مکاران سهرفراز نابن، به مراد ناگهن، لیره دا که ده فرموی: ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾، بیگومان مه به سستی پی فیرعه ون و گه له که به تی، به لام بؤچی به: (الظَّالِمُونَ) ناویان دینن؟ له سوورده تی (البقرة) دا، خوا عليه السلام ده فرموی: ﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾، بی پروایه کان مهر نه وان سته مکاری راسته قینه ن، ههروه ها لوقمان که ناموزگاری کوره که ی ده کات، ده فرموی: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (١٣) لقمان، هاوبه ش بؤ خوا دانان، سته میکی گه وره به.

ئنجا شیرک و کوفره که ی فیرعه ون و دارو ده سته که ی دیار بووه و، په روه دگار ویستوو به تی نه موری زولم و سته میشیان به تیو چاوانه وه بنی، یانی: وی برای نه وه ی کافرن و موشریکن، سته مکاریشن، که هه م سته میان له گه لی به نوو ئیسر ائیل کردوه و، هه م سته میان له خو یان کردوه و، هه م سته میان له موسا و هاروون کردوه و، هه م سته میان له په یام و به رنامه ی خوا و له هیدایه تی خوا کردوه و، سته میان له گه له چه واشه کراوه که ی خو شیان کردوه، که قیبتیه کانی میسر بوون، نهو کات.

ئنجا نه گهر سهرنج بدهین دهبینین:

موسا عليه السلام زور میهره بان و نه رم و نیان بووه، نه وان ده لئین: نه وه جادوو به کی هه له به ستراره و شتی وامان له باب و باپیرانی پیشوو ماندا نه بیستوه،

به لأم مووسا التَّيِّبِ: چند به نهر میمی و ه لأم دده داته وه: ﴿ وَقَالَ مُوسَى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدٰى ۙ﴾، مووسا التَّيِّبِ: فهرمووی: پهروه ردگارم زاناتره، به وه که سهی که پینمایمی له خواوه هیناوه، نالئی من پینماییم له خواوه هیناوه، به لکو ده لئی: پهروه ردگارم زاناتره، تنجا وهرن، سه رنج بدهن: نایا تئوه له سه ر پینمایین له خواوه، یان من؟ ﴿ وَمَنْ تَكُوْنُ لَهُمْ عَقِبَةُ الدَّارِ ۙ﴾، نایا کئی سه رده نجامی مه نزلگای دنیا (یاخود دواپوژئی) به قسمت دهبین، من یان تئوه؟ نالئی مسوگه ر من سه رفرازم و، تئوهش بهد بهخت و مالوتیرانن، ﴿ اِنَّهُمْ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُوْنَ ۙ﴾، واته: به دنیایی سه تمکاران سه رفراز نابن، نالئی تئوه سه تمکارن، هر کامیک له تیمه سه تمکار بئ، سه رفراز نابئ.

(نه حمده شهوقی) شاعیر، قسه یه کی جوانی هه یه، ده لئی: (النُّصْحُ يُقِيْلُ فَلَا تُرْسِلْهُ جَبَلًا، وَلَا تَجْعَلْهُ جَدَلًا)، (نصح) یانی: دل سوژی نواندن، به لأم نهو لیره دا مه بهستی پئی (ناموژگاری) یه، ناموژگاری قورسه، وه ک چپایه ک مه بینه ره به قورسی و، مه یکه شوینی مشت و مرو شه په قسهش، به لکو به نهر میمی و میهره بانیی به به رانه ره که تی بلئی، ههروه ها گوتراوه: (الْحَقَالِقُ مُرَّةٌ فَاسْتَعِيْرُوا لَهَا حِقْفَةَ الْبَيَانِ)، واته: راستیه کان تالئن، تئوهش پوونکردنه وه به کی پووح سووکیان بو بخوازن، واته: به شیوه یه کی جوان و له قالبتیکی باشدا نهو راستییانه بخه نه

۰۹۹۰

مهسه له ی دووهم:

پاگه یان دنی فیرعه ون بو نهوه که جگه له خوئی په رستراوینکی دیکه ی بو بریار به دهستان و گه لی میسر، پی شک نایهت و، فه رمانگردنی به هامان که کوشکیکی له خشتی قوړی سوورکراوه ی بو دروست بکات، تاگو سه رکه ویتنه سه ری و له ویتوه له سه ریه وه سوړاغی په رستراوی مووسا عليه السلام بکات:

خووا عليه السلام دهفه رموی: ﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهْمَنَّ عَلَى الْطِينِ فَأَجْعَلَ لِي صَرْحًا لَكِنِّي أَطِيعُ إِلَهَ إِلَهِي مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴾

شیکردنه وه ی ثمه نایهته، له شهش برگه دا:

(۱) ﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ ﴾! فیرعه ون گوتی، نه ی بریار به دهستان! ثم (و) ی (وَقَالَ) بو گپړانه وه و بادانه وه ی به سه رهاتیکه بو سه ر به سه رهاتیکي دیکه، بویه ش (و) ی بادانه وه و گپړانه وه به کارهاتوه، چونکه لیرده دا قسه که له مه قامی گفوتگو و وتووژدا نیه، له گه ل مووسادا عليه السلام، ﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ﴾، یانی: وه ک چوڼ نه وه ی رابردوو یوو، نه مه شی هاته سه ری.

﴿ يَتَأْتِيهَا الْمَلَأُ ﴾، نه ی بریار به دهستان! پیشت ر گوتوو مانه: (الْمَلَأُ) (أي): الَّذِينَ يَمْلِكُونَ الْقُلُوبَ مَهَابَةً، نه وان ه ی دلی خه لک پر ده کهن له سام و هه بیهت، تیمه به بریار به دهستان و، به کار به دهستان، به نه وان ه ی فیرعه ون پشتی پیته ستوون، فیرعه ونیش به ناوونیشانی، حوکم پرائی بانگیان ده کات، ده لئ: نه ی بریار به دهستان!

(۲) ﴿ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي ﴾، بو تپوه نه مزانیوه په رستراوینکی دیکه، جگه له خو م هه بن.

نهم ته‌عبیره نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی، که من هه‌موو شتی‌ک ده‌زانم، ئنجا له‌به‌ر نه‌وه‌ی من نه‌مزانیوه، په‌رستراویکی دیکه هه‌بی، جگه له خوّم، که‌واته: بوونی نیه، یانی: به به‌لگه‌ی نه‌وه که من نه‌مزانیوه په‌رستراویکی دیکه‌ی، جگه له خوّم بۆ تێوه هه‌بی، به‌و به‌لگه‌یه نه‌وه په‌رستراوه بوونی نیه، بۆیه که مووسا ده‌لتی: جگه له تۆ په‌روه‌ردگارو په‌رستراویکی دیکه هه‌یه، راست ناکات!

ئنجا فیرعه‌ون که نه‌و لافه لێ ده‌دات، ده‌یه‌ووی به‌لگه‌ش بی‌تێته‌وه:

٣- ﴿ فَأَوْقَدْنِي يَهْمَنُّ عَلَى الطَّيْنِ ﴾، نه‌ی هامان! ناگرم بۆ بخه سه‌ر قور، زانا‌یان ده‌لتین: (هامان) نازناوی وه‌زیری فیرعه‌ون بووه، یاخود (هامان) هه‌ر ناو بووه، یانی: ده‌گونجێ هه‌موو وه‌زیره‌کانی فیرعه‌ون، هه‌ر که‌سه به‌ نۆره‌ی خو‌ی پێیکوترابن: (هامان)، نه‌مه ناوی نه‌رک (وظیفه) بێ، نه‌ک ناوی که‌سی، ده‌شگونجێ هه‌ر ناوی که‌سی بێ.

ئنجا که ده‌لتی: ﴿ فَأَوْقَدْنِي يَهْمَنُّ عَلَى الطَّيْنِ ﴾، نه‌ی هامان! ناگرم بۆ بخه سه‌ر قور (أی: إِطْبَخُوا لِي الطَّيْنِ ، وَأَوْقَدُوا عَلَيْهِ النَّارَ لِضَعِّ الْأَجْرُ)، واته: قورم بۆ بسوو‌تینه، ناگرمی بخه سه‌ر تۆ و، سووری بکه‌وه، تا‌کو خشتی سوور دروست بی، لێره‌دا چۆنه‌تی دروستبوونی خشتی سووریش ده‌خه‌رته‌ روو.

٤- ﴿ فَأَجْعَلْ لِي صَرْحًا ﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ی خشتی سوورت دروستکرد، که‌ره‌سته‌که‌ت دروستکرد، ئنجا کۆشکیکی به‌رزم بۆ دروست بکه، (الصَّرْحُ: أَي الْبِنَاءُ الْعَالِي، أَوِ الْقَصْرُ الْمُرْتَفِع)، (صَرْح) خانووی بلنده، یان کۆشکی به‌رزه، یانی: کۆشکیکی به‌رزم بۆ دروست بکه.

٥- ﴿ لَعَلَّكَ أَطَّلِعَ إِلَى إِلٰهِ مُوسَى ﴾، به‌لکو بپروا‌غه په‌رستراوی مووسا ﷺ، یانی: بچمه سه‌ر کۆشکه‌که‌و له‌وێوه ته‌ماشا بکه‌م.

له‌به‌ر نه‌وه‌ی وای وێنا کردوه که خوا له‌سه‌ر زه‌وی بوونی نیه، نه‌و په‌رستراوه‌ی مووسا، له‌سه‌ر زه‌وی دیار نیه، ئنجا نه‌گه‌ر هه‌بی ده‌بی له‌ ئاسمان بێ، بۆیه

كۆشكىكى بەرزىم بۇ دروست بگه، با بجمه سەر نەو كۆشكە بەرزەو تەماشای ناسمان بگه، داخۆ لەوتیەه؟!

٦- ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾، بە دلنایى پىشموايه (موسا عليه السلام) لە درۆكە رانه، لە ناسمانىش بوونى نیه، واتە: پىشموايه موسا عليه السلام لەو كۆمەلە خەلكە يە كە پىشە و عادەتيان، برىتیه لە درۆ كردن، ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾، ئەو مانای بەهێزترە، لەو كە بگوتى: ﴿إِنِّي لَأَظُنُّهُ يَكْذِبُ﴾، ياخود: (لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا)، پىم وايه درۆ دەكات، پىم وايه درۆكارە، بەلام ئەم تەعبیره، يانى: هێندەى درۆ كردو، چۆتە نىو فوولایى ئەو كە سانهو كە عادەتيان وايه، پىشەيان وايه درۆ دەكەن.

ئىرەدا چەند راپەك هەن، لەو بارەو كە ئابا فیرعەون ئەو بینابەى دروست كردو، یان نا؟

١- هەندىك گوتوویانە: ئەو مەبەست پىی هەرەمەكانە، كە بە عەرەبى (هَرَمٌ) بە (أهرام) كۆ دەكرتەو، هەرەمەكان كە كاتى خۆى لە ميسر دروست كراون، ئىستاش ماون، بەلام ئەو راس تى، چونكە هەرەمەكان هەر كامىكیان گۆرى فیرعەونىك بوو، واتە: هەر فیرعەونىك ئەو هەرەمەى بۇ خۆى دروستكردو و دواى كە مردو، گوتوویەتى: مەخەنە ئەو، لاشەكانیان لەوتدا ئىزراون، دواى ئەوئى مۆمیا كراون.

٢- هەندى گوتوویانە: دروستكردو و سەرکەوتۆتە سەرىشى و تەماشای ناسمانى كردو، هەندىكیش گوتوویانە: بینابەكەى دروستكردو و چۆتە سەرى، بەلام رپوخواو و بۇ خۆشى فەوتاو و، خەلكىكى زۆرىش لەوتدا فەوتاو!

٣- هەندىكیش گوتوویانە: نەخىر، كە بینابەكەى دروستكردو، رپوخواو و خەلكىكى زۆر لەوانەى كە كارىان تىدا كردو لە ژىرىدا فەوتاون، بەلام بۇ خۆى جارى نەچۆتە سەرى.

٤- منىش پىموايه: ئەو هەمووى سەفسەتەيەك و چەواشەكارىيەك بوو، فیرعەون كروویەتى، ئەگەرنا نە بینا دروستكراو و بەرزكراو تەو، نە فیرعەون چۆتە سەرى،

به لکو فیرعهون مه‌به‌ستی بووه بؤ چه‌واشه‌کردنی خه‌لک بلن: په‌روه‌ردگاری موسا له‌سه‌ر زه‌وی نیه، ده‌بن له‌ ناسمان بن، له‌ ناسمانیش دیار نیه، نه‌گه‌ر بچینه‌سه‌ر کوشکی به‌رزیش، ته‌ماشای بکه‌بن، هه‌ر دیار نابن، که‌واته: موسا عليه السلام: راست ناکات، که‌ په‌رستراو و په‌روه‌ردگاری یکی جکه‌ له‌ من هه‌بیت، یانی: نه‌گه‌ر په‌رستراو و په‌روه‌ردگاری موسا عليه السلام هه‌بن، ده‌بن بیترئ و به‌ره‌سه‌ست بن، ننجا له‌سه‌ر زه‌وی نایینین، که‌واته: نه‌گه‌ر هه‌بن ده‌بن له‌ ناسمان بن، له‌به‌ر نه‌وه‌ش که‌ ده‌رفه‌همان نیه، بچینه‌ناسمان، که‌واته: به‌لکه‌یه‌کمان نیه له‌سه‌ر بوونی په‌رستراو و په‌روه‌ردگاری موسا، یتموایه‌نه‌وه مه‌به‌سته‌که‌ی فیرعه‌ونه.

ننجا نه‌وه‌ نایه‌ته‌مه‌وباره‌که، وه‌ک نه‌وه‌ دوو نایه‌ته‌ی سووره‌تی (غافر) وایه، که‌ خوا عليه السلام تیبان دا ده‌فه‌رموئ: ﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهْمَكُنْ اَبْنِي لِي صَرْمًا لَمَسِيْ اَتَّبِعُ الْاَسْبَابَ ﴿٢٧﴾ اَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَاطَّلِعْ اِلٰى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنِّيْ لَاطْمِنُۢكَ كَذِبًا ﴿٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ زُوِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيْلِ وَمَا كُنَّا بِمُرْسِيْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ﴿٢٩﴾ ٢٧ واته: فیرعه‌ون گوتی: نه‌ی هامان! کوشکیکم بؤ دروستبکه، به‌لکو بکه‌مه‌ر پیه‌کان، پیه‌کانی ناسمان، له‌ویوه‌ته‌ماشای په‌رستراوی موسا بکه‌م، یتشموایه‌ دروکاره، (خوا عليه السلام ده‌فه‌رموئ): ناوا به‌وه‌ شتیه‌یه‌کرده‌وه‌ خراپه‌که‌ی فیرعه‌ون بؤ فیرعه‌ون رازیندرایه‌وه‌وه، له‌راسته‌ی لادرا (له‌لایه‌ن شه‌یتانه‌وه‌وه)، پیلان و فیلی فیرعه‌ونیش هه‌ر به‌شی‌سه‌ر به‌فه‌تارده‌ت چوون و له‌به‌ین چوون بوو.

نهم ته‌عبیره‌که‌ ده‌فه‌رموئ: ﴿ وَمَا كُنَّا بِمُرْسِيْنَ اِلَّا فِيْ تَبَابٍ ﴿٢٧﴾ ٢٧ غافر، به‌لکه‌یه‌له‌سه‌ر نه‌وه‌ی گوتمان، چونکه‌ لیره‌دا خوا عليه السلام ناوی له‌وه‌ قسانه‌ی فیرعه‌ون ناوه‌ (گید)، پیلان، فیل، ته‌له‌که، که‌واته: نه‌وه‌ قسانه‌ پیلان و ته‌له‌که‌یه‌که‌ بوون بؤ چه‌واشه‌کردنی خه‌لک، به‌وه‌ نیوه‌رۆکه، که‌ گوتمان: فیرعه‌ون ویستویه‌تی به‌خه‌لکه‌که‌ بلن: هه‌ر شتیک هه‌بن، ده‌بن به‌ره‌سه‌ست بن و بیترئ، په‌روه‌ردگارو

(١) له‌تفسیری سووره‌تی (غافر) دا به‌درئویی ته‌فسیری نه‌وه‌ نایه‌تانه‌مان کرده.

په رسترلوی مووساش الغیث: له سر زهوی نابینږی، که واته: ده ب له ناسمان ب،
 ږنتمان نیه، بچینه ناسمان، که واته: به لکه یهک نیه، له سر بوونی، نه وه هر
 هه مان قسه ی مولحیده کانی نه م ږوژگاره یه، که ده لین: هر شتیک به پینج
 هه سته کان، دهرک نه کړی، نیه، که تيمه له مه وسووعه ی: (دره وشاوه یی نیمان
 و پوچه لیبی نیلحد، له بهر ږوشنایی زگماک و عقل و زانست و وه حیددا)، ږوړ
 باش هم نه و شوبه و تومه ته، هم سر جه م نه و شوبه و تومه تانه ی که له
 باره ی بوونی خواوه عقود، مولحیده کان ده یانخه نه ږوو، له بیخ و بنج و بنه وانه وه
 هه لماته کاندوون، هه روه ها له کومه لئ له کتبه کانی دیکه ی پشوشماندا،
 وهک به رگی دووه می مه وسووعه ی: (نیمان و عقیده ی نیلامی)، هه روه ها
 له: (ږوونکر دنه وه ی عقیده ی طه حاوی) داو، له کتیبی: (نیسلام و ږچکان، له
 وتوړی یه که م: سه لماندنی بوونی خوا)، هه روه ها له کتیبی: (خواناسی تایینی
 نیمان: دره وشاوه یی نیسلام و پوچه لیبی ږچکان)، به تایبته له به شی یه که می
 دا: (خواناسی)، نه و تومه ت و شوبه انه ی مولحیده کاغمان، له هه موو نه و کتبه انه دا
 به رپه رچداونه وه.

مه سه لهی سئیه م:

خۆ به زلگرتنی فیرعهون و سه ربازه کانی له سه ر زه مینی میسردا به ناهه ق و، خه یا لکردنی نه وه که ناگه رینه وه به یو لای خوا و، سه ره نجام سزادارانیا ن له لایه ن خوا وه و، فرینداریانیا ن به یو ده ریای سوورو، نه فرین شو ئنخاریان له دنیا دا و، له دوا رپو ژیشدا روو ره ش بوون و سه ربه هه ش بوونیا ن:

خوا ﷻ ده فرمو ی: ﴿وَأَتَّكَبَرُ هُوَ وَجُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِكِبَرِ الْحَقِّ وَطَنُونًا أَنَّهُمْ إِنَّمَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣١﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُودَهُ، فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَأَنْظُرُ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى الْكُفْرِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُبْصَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَأَتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَنَكْفِيَنَّ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿٣٤﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م، ئایه تانه، له نو ١ برکه دا:

١- ﴿وَأَتَّكَبَرُ هُوَ وَجُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِكِبَرِ الْحَقِّ﴾، واته: خۆ ی و سه ربازه کانی له زه ویدا، له سه ر زه مینی میسردا، به ناهه ق خۆیا ن به زلگرت، (الإستکبار: التکبر الشدید، (استکبار) له سه ر کیشی (استفغال) ه، (کبر و تکبر)، یانی: خۆ به زلگری و خۆ به زلگرتن، به لأم (استکبار) یانی: زۆر خۆ به زلگرتن، بوچی خوا ﷻ به و ته عبیره ی هینا وه؟ چونکه به خه یال و یستوو یه تی بگاته په رو هردگاری مه زن، یا خود له به ره نه وه ی نکوو لیبیکردوه له بوونی خوا ی په رو هردگار ﷻ.

﴿فِي الْأَرْضِ﴾، (التعريف في الأرض للجنس، أي: عالم الأرض، إذ كانوا ذلك الجن أعظم أمم الأرض)، وشه ی (الأرض) که ناستیرو (مُعْرِف) ه، ناساندنه که ی به (جنس) ه، واته: هه موو سه ر زه وی، چونکه له و کاته دا فیرعهون و دارو ده سه ته که ی مه زترین تۆمه تانی سه ر زه وی بوون، حوکم پرا نییه کی زۆر فراوانیا ن هه به ووه، زۆر به ی سه ر زه مینی گرتۆ ته وه، نه مه رایه که.

به لأم نه‌ودی له قوړناندا دهرده‌ک‌ه‌وئ، نه‌و‌یه که به‌س نه‌و ولاته‌ی که تیس‌تا میس‌ری پئ ده‌لین، ده‌سته‌لآق فیرعه‌ون ته‌نیا نه‌وئ‌ی گرت‌وته‌وه، که‌واته: نه‌لیف و لام (ال)‌ه‌ی ناساندنه‌که بؤ (عه‌د)‌ه: واته: له‌س‌ه‌ر زه‌مین‌ی میس‌ر‌دا خ‌ویان به‌زلگرت.

﴿بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾، بیگومان خو به‌زلگرتن ه‌ه‌ر به‌ناه‌قه، به‌لام نه‌م وه‌س‌فه بؤ روونکرده‌نه‌و‌یه نه‌ک بؤ خ‌وپاراستن (احتراز)، واته: بؤ نه‌و‌یه که بزانی‌ری نه‌و خو به‌زلگریه به‌ناه‌ق بو‌وه‌و، بؤ زیات‌ر وه‌س‌فکردنی خو بزگرتنه‌که‌یان و، ناشیرین‌کردن و ناشیرین خستنه به‌ر چاویه‌تی، نه‌گ‌ه‌رنا خو به‌زلگرتن ه‌ه‌ر به‌ناه‌قه‌و، خو به‌زلگرتنی به‌ه‌ق، بوونی نیه، واته: بؤ نه‌و‌یه نیه که جیای بکاته‌وه له خو به‌زلگرتنیکی دیکه، که به‌ه‌قه، به‌ل‌کو بؤ نه‌و‌یه که ناقول‌ایی و ناشیرینی نه‌و خو به‌زلگریه، زور جوان به‌رجه‌سته بکات و پیشانی بدات.

۲- ﴿وَطَرُوا أَنَّهُمْ إِيَّانَا لَا يُرْجَمُونَ﴾، واته: پتیا‌ن و ابو‌وه بؤ لای تیمه‌ ناگپ‌درینه‌وه، (أَي: ظَنُّوا عَدَمَ الرُّجُوعِ إِلَى اللَّهِ)، پتیا‌ن و ابو‌و: ناگپ‌درینه‌وه بؤ لای خوا ﷻ، ناچنه‌وه بؤ خزمه‌تی، بوچی ده‌فه‌رموئ: ﴿وَطَرُوا أَنَّهُمْ إِيَّانَا لَا يُرْجَمُونَ﴾؟ چونکه نکوولیا‌ن کرده له بوونی خوا ﷻ، له بوونی په‌روه‌ردگار، بویه فیرعه‌ون گوتوویه‌تی: به‌س من په‌رسترا‌ت‌انم و نکوولیب‌کردوه له بوونی خ‌وای په‌روه‌ردگار، که په‌رسترا‌وی به‌ه‌قه، تنجا که نکوولیی له بوونی خوا کرد، مانای وایه ده‌بت نه‌و به‌رست‌ن! بویه‌ش ه‌ه‌میشه‌ هوک‌م‌پانه خو‌سه‌پین و خو به‌په‌روردگارو به‌په‌رسترا‌و زانه‌کان، په‌واج به‌کوفرو نیل‌حد ده‌دن، تا‌کو زه‌مین‌ه خو‌ش بئ بو شیرک و، زه‌مین‌ه خو‌ش بئ بو کوفرو، سه‌ره‌نجام زه‌مین‌ه خو‌ش بئ بو په‌رستنی نه‌وان، وه‌ختیک خ‌وابه‌رستیی و خوا به‌یه‌ک‌گرتن له دل و ع‌قلی خه‌ل‌ک‌دا نه‌ما، زه‌مین‌ه خو‌ش ده‌بت بؤ نه‌وه‌ی جگه له خوا ﷻ، شتانیکی دیکه به‌رست‌ن، تنجا خ‌ویان وه‌ک په‌رسترا‌و و په‌روه‌ردگار بؤ پیشنیار ده‌که‌ن و ده‌خ‌نه نه‌روو.

۳- ﴿فَأَخَذْنَاكُم مِّنْ وَّجْهِكُمْ﴾، واته: خو‌ی و سه‌ربازه‌کانی‌مان گرت.

۴- ﴿فَبَدَّلْنَاهُمْ فِي آيَاتِنَا﴾، نجا به بنی بایه خیه وه فریماندا نه ده ریا وه.

لیردش و له سوورپه تی (الذاریات) یش دا ده فه رموی: ﴿فَبَدَّلْنَاهُمْ فِي آيَاتِنَا﴾ الذاریات، واته: فریماندا نه یتو ده ریا، که مه به ست پتی ده ریا ی سووره، (الیم) به مانای ده ریا دتی و، به مانای ناویکی زوریش دتی، چ روو بارنکی گوره بی، چ ده ریا بی.

۵- ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾، سه رنج بده! سه ره نجامی سته مکاران چون بوو، بویه ده فه رموی: ﴿عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾، یانی: سته میان کردو سته مه که یان به رده و ام بوو، چونکه (ظالم) کویه که ی (ظالمین) ه، یان (ظالمون) ه، که (اسم فاعل) ه، که واته: سته مه که یان به رده و ام بووه، چونکه ناو (اسم) چه سپاوی و به رده و امیی ده گه یه تی.

۶- ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يُذَكَّرُونَ إِلَى التَّوْبَةِ﴾، کردمان به پیشه وایانیک که خه لکیان بۆ لای ناگر (ناگری دۆزه خ) بانگ ده کرد.

۷- ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ﴾، له رۆژی هه لسانه وه شدا سه ر ناخرین، پشتیوانیی ناگرین و یارمه تیی نادرین.

۸- ﴿وَأَتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً﴾، له م دنیا به دا نه فریمان شوین خستن و دووری نه وانهان له به زیی خوا ﴿عَذَابًا﴾، کرده شتیکی په یوه ست، پیانه وه له ژانی دنیا یاندا، واته: که دوستکراوه کان نه فریمان لئ بکه ن و دوورخرانه وه له په حمه ت و به زیی خوا ﴿عَذَابًا﴾، بیته پشک و به شیان، ﴿وَأَتَّبَعْنَاهُمْ﴾، واته: نه فریمان به دوا خستن، نه فرینه که گرتنی و پیانه وه لکا.

۹- ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ رَبُّكَ الْمَقْبُوحِينَ﴾، واته: له رۆژی هه لسانه وه شدا نه وان له ناشیرینان و، له روو ره شان و سه ر به هه شان، (المقبوح: المَشْتُومُ بِكَلِمَةٍ فَبُحِثَ قُبْحُهُ) (الله)، یانی: روو ره ش و ناشیرین و، فیزه ون و دزیو، له رۆژی دوا ییشدا له وان، (مقبوح) یش که سیکه به وه شی ناشیرین جنتوی پندرابن.

لیره دا وشه ی: ﴿أَيَّمَةَ﴾، به کارهاتوه، که کوی (امام) ه، پیشهوا، که سیک که له پیش خه لکیکه وه یه، نیمام هه ر که سیکه چاوی لئ بکری و، بکریته سه رمه شق له کاری خیر یاخود شه ردا، ئنجا لیره دا ده فهرموئی: نه واغمان کرده پیشهوا، پیش خه لک ده که ون به ره و ناگری دۆزه خ، نه مه یانی:

۱- له دنیا دا پیشیان ده که ون، به رتی کوفرو شیرک و ئیلحاددا، که سه ره نجام تووشی ناگری دۆزه خ ده بن.

۲- یاخود هه ر له رۆژی دوا بییدا، پیش خه لکه که ده که ون و بانگیان ده که ن، به ره و لای ناگری دۆزه خ.

هه ردوو واتایه که ی هه ن، به لام واتای یه که میان و بچوو ترو به هیز تره، یانی: نه وانه مان والیکردن له دنیا دا خه لک بانگ بکه ن بۆ لای ناگری دۆزه خ و، له رۆژی دوا بییدا سه ر ناخرین و پشتیوانی ناخرین و، له م ژبانه دنیا یه دا نه فریمان شوین خست و پتوه لکاندن و، له رۆژی هه لسانه وه شدا نه وانه له نئو که سانتیکدان که روو ره ش و سه ره به هه ش و، ناشیرین و قیزه ونن.

کورتہ بانسیک له سنی سهرنج دا

(۱) - پیغہ مبهری خوا ﷺ له فہرمایشیتیکدا، کہ له خوای پەرورہردگارہوہ دەیکتیریتہوہ، له فہرموودہیہ کی قودسید، دەفہرموی: خوا فہرموویہ تی: (الْكَبْرِيَاءُ رِدَائِي، وَالْعَظْمَةُ إِزَارِي، فَمَنْ نَارَعَنِي وَاجِدًا مِنْهُمَا، فَذُقْتُهُ فِي النَّارِ)، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۹۳۴۸، وَأَبُو دَاوُدَ: ۴۰۹۰، وَابْنُ مَاجَةَ: ۴۱۷۴، ابْنُ حَبَانَ: ۵۶۷۱، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، واته: خوا ﷺ دەفہرموی: گہورہیی پۆشاکمہ و مہزنیی کراسمہ، ہەر کہ سیک مشت و مریم له گەل بکات، لەسەر یەکیک لەو دووانہ، دەبخمہ نێو ناگر.

کہ دەفہرموی: (رِدَائِي وَإِزَارِي)، واته: ودک چۆن کہ سیک کہ پۆشاکیک لەبەر دەکات، تابیہتہ بہوہوہ، خوای پەرورہردگاریش ئەو دوو سیفہتہ تابیہتن بہوہوہ، وەک چۆن پۆشاکێ کہ سیک تابیہتہ بہو کہسەوہ، ئەو دوو سیفہتەش تابیہتن بہ خوای پەرورہردگار دود، ہەر کہ سیک خۆی بەزلبگری، یان خۆ بہ مہزن بگری، شایستہی سزای خوای دادگەر دەبێ و فرییدەداتہ نێو ناگرہوہ، چونکہ گہورہیی و مہزنیی تابیہتن بہ خواوہ ﷺ.

(۲) - (الرازی) له تەفسیرہ کہی خۆیدا^(۱)، دەلێ: (قَالَ الْجُبَّائِيُّ الْأَيْبِيُّ تَدُلُّ عَلَى أَنَّ تَعَالَى مَا أَعْطَاهُ الْمَلِكُ، وَإِلَّا لَكَانَ ذَلِكَ بِحَقِّهِ، وَهَكَذَا كُلُّ مُتَعَلِّبٍ، لَا كَمَا ادَّعَى مُلُوكُ بَنِي أُمَيَّةٍ عِنْدَ تَعَلُّبِهِمْ أَنْ مُلْكُهُمْ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ بَيَّنَّ فِي كُلِّ غَاصِبٍ بِحُكْمِ اللَّهِ، أَنَّهُ أَخَذَ ذَلِكَ بِغَيْرِ حَقِّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ هَذَا ضَعِيفٌ لِأَنَّ وُصُولَ ذَلِكَ الْمَلِكِ إِلَيْهِ، إِمَّا أَنْ يَكُونَ مِنْهُ، أَوْ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى، أَوْ لَا مِنْهُ، وَلَا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، فَإِنَّ كَانَ مِنْهُ، فَلِمَ لَمْ يُقَدَّرْ عَلَيْهِ غَيْرُهُ، فَرِمَا كَانَ الْعَاجِزُ أَقْوَى وَأَعْقَلُ بِكَثْرَةِ مِنَ الْمُتَوَلِّي لِلْأَمْرِ؟ وَإِنْ كَانَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، فَقَدْ صَحَّ الْغَرَضُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ سَائِرِ النَّاسِ فَلِمَ اجْتَمَعَتْ دَوَاعِي النَّاسِ عَلَى نَصْرَةِ أَحَدِهِمَا وَخَذْلَانِ الْآخَرِ؟ وَاعْلَمْ أَنَّ هَذَا أَظْهَرَ مِنْ أَنْ يَرْتَابَ فِيهِ الْعَاقِلُ).

سهره تا ده لیم: جیتی خهفت و دلته نگیه که زورجار پوونکه رهوانی مه به سته کانی قورنان، به تایبعت فخره ددینی رازی، ههروه ها له تهفسیره کانی دیکه شدا که م و زور نهوه هه به، نایه ته کانیان تهفسیر کردوون، له بهر رۆشنایی قوتابخانه و مهشره به فیکریه کانی رۆژگاری خویندا، تیسنا (رازی) لیره دا ده لئ:

جوبانیی گوتوو یه تی: نهم نایه ته به لگه یه له سهر نهوه که خوای بهرز، نهو مولک و دهسه لاته ی نه دا بوو به فیرعه ون، نه گهرنا نه گهر پیندا بابه به هه ق ده بوو، (واته: که دهفه رموی: ﴿وَأَسْكَبَرَهُمْ وَجَعَلَهُمْ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾، ده لئ: بویه خوا ﷻ دهفه رموی: ﴿بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾، چونکه دیاره خوا پیننه داوه، ههروه ها ههر خۆسه پیننه ریک که خۆی دهسه پینتی به سهر خه لک و ولاندا، مانای وایه حوکمرانییه که ی به ناهه قه و خوا پیننه داوه، نه ک وه ک پادشاکانی به نوو نومه یه کاتیک زال بوون، لافیان لئدا که مولک و حوکمرانییه که یان له خوای بهرز دهوه یه، چونکه خوای بهرز پوونی کردۆته وه که ههر داگیرکه ریک بو حوکمی خوا ﷻ، مانای وایه به ناهه ق نهو حوکمی وه درگرتوه.

[[العجائی] دهیه وی بیرو که ی موخته زیله باس بکات، که نهوه کرده وه خرابه کان، خوا ﷻ نایانخولقتینی، به لکو مرۆفه کان بو خوین ده یان نه پیننه دی و، خوین په پیدایان ده کن، که به حیساب نهوه بهرگری کردنه، له دادگهری خوا.

ئنجا (فخره ددینی رازی) یش بهو لادا ده چئ، که دیاره ئه ویش ته به نینی بیرو که ی ئه شاعیره ی کرده، که نه خیر هه موو شتیک خوا ﷻ به دیه پیننه ره تی، بویه ده لئ: [بزانه که نهو رایه بیه تیزه، چونکه نهو حوکمرانییه که گه یشتۆته دهستی فیرعه ون، له سئ حالان به دهر نیه:

ا- یان بو خۆی به دهستی هیناوه.

ب- یان له خواوه یه.

ج- یان نه له خۆیه وه یه و نه له خواوه شه.

نه گهر لهوهوه بڼ، باشه بۆچی نهو توانی دهسته لات به دهسته وه بگری
 و، بۆچی خه لکینکی دیکه نهیتوانی؟ چونکه جاری وا ههیه بابایه کی بڼ توانا،
 بههیزتره و، عاقلتره له زور لهوانه ی که هوکمرانن، [که سیک که هوکمران نه،
 ههیه عاقلتره و به توانا تریشه و، وریا تریشه لهو که سه ی که هوکمرانه، نه گهر
 به لیزانی و به عقل و توانا بووایه، ده بووایه نهو بووایه به هوکمران]، نه گهر
 له خوای به رزیشه وه بڼ، نهوه نامانجه که هاته دی [که خوا ﷻ نهو دسه لاتهی
 پنداوه، ههر که سیک دیکه ش که ده بیته هوکمران، خوا ﷻ پی ددهات]، نه گهر
 له خه لکیشه وه بڼ، ده پرسین: بۆچی هانده ره کان بۆ خه لک کو بوونه وه، که
 یارمه تیی نهویان بدن، که بۆته هوکمران و یارمه تیی نهوی دیکه نه بدن، که
 نه بۆته هوکمران؟ بشزانه که نه مه لهوه ناشکراره هیچ عاقلیک تیدا دوو دل بڼ.
 [ده لیم: بۆ وینه:

یارمه تیی (أبو عباس السَّفاح وَأبو جَعْفَرِ المَنصور) بدن، به لیم یارمه تیی (حسین
 بن علي) و (عبدالرحمن بن الأشعث) و (زید بن علي بن الحسين) و نهوانه نه بدن
 (خوا لیان رازی بڼ).]

منیش ده لیم:

مه رج نه ههر شتیک به ویستی خوا بوو، به پی زامه ندیی خوا و، به پی
 شه ریعه ته که شی بڼ، که واته: هیچ کام له جوبانی و رازی نه یانی کاوه و، زوریش
 جیی داخه که (قَدْرِيَة) و (أشاعرة) و (حَنَابِلَة) و (شِيعَة) و... هتد، تابه ته کانی قورنایان
 به پی زاراوه و چه مک و بۆ چوونه حیزبیه کانی خویان، ته فسیر کردوون، نجا
 له پاستیدا وهک زور جاری دیکه گوتومه: کرده وه کانی مرؤف دروستکراو نین،
 تاکو پتویست بکات خوا ﷻ په پیدایان بکات، وهک نه شعهریه کان و جه بریه کان
 گوتویان، یاخود مرؤف نهو کرده وان به دیبڼ، وهک موعه زیله و قه ده رییه،
 گوتویان، به لکو کرده وه کانی مرؤف، وه ده سه تیزاون و، نه نجام دراو (مکسوپ) و

(مفعول) ان و، مرؤفیش خوا نهو توانایه‌ی پنداوه بتوانی کرده‌وه‌کانی خوئی وده‌دهست بیئن، وهک به دهقی نایهت، خوا **لَا يَكْفُرُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ** البقرة - ۲۸۶ - واته: مرؤف به‌هرمه‌نده له‌وهی که به دهستی دینتی له چاکه‌و، زهره‌رمه‌نده له‌وهی به‌دهستی دینتی له خراپه، که‌واته: مرؤف ده‌توانی خیر به دهست بیئن و، شه‌ریش به‌دهست بیئن و، له‌سه‌ر نه‌وه‌ش پاداشتی هه‌به و، سزاشی هه‌به و، خوا **دروستکردن (خلق)ی تابیهت** کرده‌وه به‌خوئی‌ه‌وه، هه‌روه‌ها قهرمان (امر)یشی تابیهت کرده‌وه به‌خوئی‌ه‌وه، وهک ده‌فه‌رموئی: **أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ** الاعراف، واته: ناگادار بن! به‌دیهیتان و پریرادان، هی ویه، پریرادان به مانای پریری ته‌کوینی، خوا **گه‌ردوون ده‌سووریتنی** و، گه‌ردوونی هیتاوه‌ته دی و، کو‌تایی پی دئی، له کاتی دیاریک‌راودا، نه‌وه هه‌مووی به دهست خویابه، هه‌روه‌ها به‌دیهیتانیش به‌دهست خویابه، به‌لام نه‌نجامدان: (فعل) و (عَمَل) و (گسب) و (اقرار) و (اجتراف) و (جعل)، نه‌وانه هه‌موویان خوا **بؤ کرده‌وه‌کانی** مرؤفی به‌کارهیتان، وهک له (پوونکرده‌وهی عه‌قیده‌ی طحاوی)دا، گو‌توومانه و، له مه‌وسووعه عه‌ره‌بیه که‌ماندا: (الإسلامَ كَمَا يَتَجَلَّى فِي كِتَابِ اللَّهِ)، له کتییی دووه‌مدا باسما‌ن کرده‌وه و، به‌وه‌ش له‌و گتیره و کتیشه‌ی به‌ینی جه‌ریبه و فه‌ده‌ریبه، یاخود موعته‌زله و نه‌شاعیره، ده‌رباز ده‌بین و، هیچ ناچار نابین که بلین: کرده‌وه‌کانی مرؤف، یان ده‌بی خوا **بیانخوئقینتی**، که نه‌و کاته مرؤف هه‌چی بؤ نامیتنه‌وه، یان مرؤف بؤ خوئی ده‌یانخوئقینتی، که نه‌و کاته‌ش ویرای خوا که به‌دیهیتنه‌ر (خالق) ه، مرؤفیش خه‌لق و وه‌دیهیتانی پالده‌درنته لائو نه‌وه‌ش نه‌گونجاوه.

به‌لکو ده‌لین: کرده‌وه‌کانی مرؤف به‌دیهیتراو (مخلوق) نین، تاکو پی‌توستیان به به‌دیهیتنه‌ر (خالق) بی، به‌لکو نه‌نجامدراو (مفعول)ن و، ته‌نیا به نه‌نجامده‌ر (فاعل) دینه دی و، وده‌ده‌سته‌یتراو (مکسوب)ن و، ته‌نیا په‌کیان له‌سه‌ر (گاسب) و وده‌ده‌سته‌یتنه‌ریک که‌وتوه، نه‌ک په‌یادا‌که‌ریک، چونکه له نه‌بوونه‌وه نه‌هاتوونه دی، نایا مرؤف که نو‌یژیک نه‌نجام ده‌دات، یان که‌سیک که فه‌تلیک ده‌کات، یان

زینا دهکات، یان شه پاب ده خوات، یان حه ج دهکات، یان عه مپه دهکات، شتیکی نه بوو، په پیدا بووه؟ نه خیر، هر نه ندنامه کانی که خوا عَلَّی دروستیکردوون، ده یان جووئینتی و، هه ست و نه سته کانی ناراسته ی کرده و دهکان دهکات و، شتیک په پیدا نه بووه که له نه بوون (عَدَم) وه، هیتزابیته دی، تاکو په کی له سهر به دپهینه ر بکهوئ، به لکو نهو شته له وئ ده گوازیته وه بو نهوئ، نهو نه ندنامه بهو شتیه ده یو وئینتی، یانی: هر کردار (فعل) و وه ده سته تیان (کسب) له نارادا هه یه، نجا مروؤفیش هم (فَاعِل) ه و، هم (جَاعِل) ه و، هم (کَاسِب) ه و، هم (مُکْتَسِب) ه.

۳- که ده فهرموئ: ﴿فَأَخَذْنَاكُمْ نُجُودًا﴾، واته: خوئ و سهر بازه کانیمان کرت، ﴿فَنَبَذْنَهُمْ فِي آيَةٍ فَأَنْظَرْنَا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾، فریمان دانه نیو ده ریاه، خاوه نی تفسیری (الکشاف) زه مه خسه ری، له تفسیره که ی خویدا، وه ک فه خره ددینی رازی^(۱) لپی ده خوازیته وه، ناوا نم رسته فورناییه شی ده کاته وه، ده لئ: ﴿فَهُوَ مِنَ الْكَلَامِ الْمُفْخَمِ الَّذِي دَلَّ بِهِ عَلَى عِظَمِ شَأْنِهِ وَكِبْرِيَاءِ سُلْطَانِهِ، شَبَّهَهُمْ اسْتِحْقَاقًا لَهُمْ وَاسْتِقْلَالًا لِعَدْوِهِمْ، وَإِنْ كَانُوا الْكَبِيرَ الْكَثِيرَ وَالْجَمَّ الْغَفِيرَ، بِحَصِيَّاتٍ أَخَذَهُنَّ أَخَذَ فِي كَفِّهِ فَطَرَحَهُنَّ فِي الْبَحْرِ﴾.

ده لئ: نه م قسه یه که ده فهرموئ: ﴿فَأَخَذْنَاكُمْ نُجُودًا﴾، فنَبَذْنَهُمْ فِي آيَةٍ، نه مه جوړه قسه یه کی زور ناست به رزه، که نهو ته عبیره ده لاله ت دهکات، له سهر مه زنی پیکه ی خوا عَلَّی و، که وره یی ده سته لاتی خوا عَلَّی، که فرعون و سهر بازه کانی ده چوئینتی، له رووی به که م ته ماشا کردن و، له رووی به که م دانانی ژماره که یانه وه، هر چه نده که وره ش بوون و زوریش بوون، ده یان شو بهیتنی به چند دهنکه چه ویکه وه، که بابایه ک ده یان خاته له په ده ستی خوئ و فریایان ده داته نیو ده ریاه.

به راستی ته عبیره که ی زور جوانه.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دهرسى دهوتهم ❖

بیّناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان سیزده (۱۳) نایه‌ت ده‌گرتیه خوی، نایه‌ته‌کان: (۴۲ - ۵۵)، له‌و سیزده (۱۳) نایه‌ته‌دا، خوا ﷺ چهند راستیه‌کی گه‌وره و گرنک، له باره‌ی قورئانه‌وه ده‌خاته‌پوو، که ناگونجی قورئان له لایهن جگه له خواوه بی، چونکه نه‌و ورده‌کاریانه‌ی له باره‌ی مووسا علیهِ السلام و گه‌لی مه‌دیه‌نه‌وه گرتوو‌یه خوی، موحه‌مه‌د ﷺ له‌و کاته‌دا، له‌و شوئانه نه‌بووه، که خوا ﷺ مووسای علیهِ السلام تیدا دواندوون و، په‌یامی خوی بۆ ناردوه، هه‌روه‌ها که گه‌لی مه‌دیه‌ن، شوعه‌یب علیهِ السلام بۆ په‌وانکراوه.

پاشان خوا ﷺ به موحه‌مه‌د ﷺ پیغه‌مبه‌ری کوتایی ده‌فه‌رموی: که به جووله‌که‌کان، بئین: نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن، قورئان له لایهن خواوه بۆ پیغه‌مبه‌ری کوتایی موحه‌مه‌د ﷺ دانه‌به‌زنخراوه، با کتیبکی دیکه‌ی پر هیدایه‌تر له قورئان و ته‌ورات، له خواوه به‌ینن!

دوایش باسی هه‌لویستی بروادارانه و به‌ویژدانانه‌ی، کۆمه‌لیک له‌خواهن کتیبه‌کان ده‌کات و، به کۆمه‌لیک سیفه‌تی گه‌وره و په‌سند وه‌سفیان ده‌کات.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۱۳﴾ وَمَا كُنْتَ بِحَاجِبٍ الْفَرِيقِ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿۱۴﴾ وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ تَأْوِيًا فِتْ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتَلَوْنَا عَلَيْهِمْ ءآيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿۱۵﴾ وَمَا كُنْتَ بِحَاجِبٍ الْكَلْبِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِن رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمُ

مِنْ نَدِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿١٦﴾ وَلَوْلَا أَنْ نُصِيبَهُمْ مُصِيبَةً بِمَا قَدَّمَتْ
 أَيْدِيهِمْ لَفِئَلُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 ﴿١٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُرْفِقَ مِنَّا أَوْفَىٰ مِنْهُ أَوْلَمَ يَتَذَكَّرُوا
 بِمَا أُوْفَىٰ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَيْفَرٍ ﴿١٨﴾ قُلْ فَاتُوا بِي كِتَابٍ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ
 فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُتْلَعُ مِنْهُ هُمُومٌ وَمِنْ أَضَلِّ مَسْجِدٍ هَدَىٰ مِنَ اللَّهِ إِرَاقٍ
 اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٠﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِينَ
 ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٢﴾ وَإِذَا بَلَغَ عَلَيْهِمْ قَوْلًا ءَامَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
 رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٢٣﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُءُونَ بِالْحَسَنَةِ
 السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُوقُونَ ﴿٢٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا
 وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ لَا تَبْغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٢٥﴾ ﴿٢٥﴾

مانای ده قافو ده قی نایه تهکان

{به دلنمایی دواى نه وهى سه ده (کومه لگا) پيشووه کامان فه وتانندن، کتیب
 (ته ورات) مان، دا به مووسا، بهر چارو پوونیه کانی بو خه لکی تیدا بوون و، پرتنمایی
 و (مایهی) بهزه یی (خوا) بوو، بویان، به لکو په ند وه برگرن (و راستیه کانیان
 بیر بکه ونه وه) ﴿٢٣﴾ (نهى موحه ممه د ﴿٢٤﴾) لهو کانه دا که کاری (په پیام ناردمان
 بو لای) مووسا نه نجام دا، تو له ته نیشته روظنواوا (ی چیاى طوور) نه بووی و
 لهوی ناماده نه بووی (تاکو بزانی چی له گه ل مووسادا گوزه راوه و، ناوا به
 وردیى بویان باسبکه ی) ﴿٢٥﴾ به لکو (هوئى نامو بوونه وهی که له کهت به

وھىسى پىغھەمبەران ئەوھىيە كە)، تىمە چەندان سەدھەمان پىگھە ياندن و، (ئەو كۆمەلگايانە) تەمەتتىكى زۆريان بەسەردا پۈيى (تاكو شوئىتەھوارى پىغھەمبەرانىيان لە دَل و ھۇشدا كز بوو، بۇيە تۆمان پەوانكرد)، ھەرودھا تۆ لە نىو خەلكى مەدەپەندا، نىشتەجى نەبووى (تاكو لەو بارەوھ) ئايەتەكانى تىمەيان بەسەردا (بەسەر خەلگەكەت دا) بخوئىيەوھ، بەلكو تەنيا خۆمان نىرەرو پەوانەكەر (ى تۆ) بووين ﴿۱۷﴾ ھەرودھا (ئەى موھەممەد ﷺ!) لەو كاتەدا كە بانك (ى مووسا) مان كرد، لە نىزىك طوورەوھ، تۆ ئامادە نەبووى (تاكو ئاوا بە وردىي ئەوھى لەوئى گوزەراوھ، باسى بگەى)، بەلكو ئەم (پەيام و قورئان)ە، بەزەيەك بوو لە پەرورەدگار تەوھ، تاكو كۆمەلگەيى پى بترسىنى و ھۇشيار بگەبەوھ، كە بەر لە تۆ ھىچ ترسىنەريان بۇ نەھاتوون، بەلكو بىريان بگەوئتەوھو پەند وەر بگرن ﴿۱۸﴾ ئەگەر لەبەر ئەوھش نەبووايە، كاتىك بەھۆى ئەوھوھ كە دەستەكانىيان پىشى دەخەن (لە كوفرو خراپە) بەلایەكەيان بەسەر دى، بلىن: پەرورەدگارمان! خۆزگە پىغھەمبەرىكت بۆ لا ناردباين، كە شوئىن ئايەتەكانت بگەوئىن و، لە بىروداران بىن، (لەبەر ئەوھ نەبووايە تۆمان بۆ لايان پەوان نەدەكرد، بەلەم ناردمانى تاكو ئەو بيانوو و پاساوەيان نەبى) ﴿۱۹﴾ كەچى كاتىكىش (تۆمان ناردو) ھەقىيان لەلایەن تىمەوھ (بە ھۆى تۆوھ) بۆ ھات، (لە جىياتى وەرگرتنى) گوتيان: دەبووايە (موھەممەدئىش) ھەمان شت (لە موغجىزە بەرھەستەكان) كە بە مووسا دراوھ، پىتى بدرى، ئەدى بەوھش كە پىشتر بە مووسا دراوو، بىپروا نەبوون! گوتيان: (مووسا و ھاروون) دوو خاوەن جادوون، پشتگىرىي يەكدييان كروھ (لە دژمان) و گوتيان: بە ھەر كامىكىيان بىپرواين؟ ﴿۲۰﴾ (ئەى موھەممەد ﷺ!) بلى: ئەگەر تىوھ لە راستان: كىتتىكى دىكەى پىنمايىكارتر لەو دووانە (قورئان و تەوورات) لە لايەن خواوھ بھىنن، شوئىنى دەكەوم ﴿۲۱﴾ ئىجا ئەگەر وھلەمىيان نەدايەوھ (بۆ جىبە جىكردىنى ئەو داوايە)، بە دىنبايى بزانه كە ئەوان تەنيا دواى نازەزووھكانىيان دەكەون و، ئابا كىش لەو كەسە گومرترە كە بەبى رىنمايى لە

خواوه، شوئن ناره زوو (ی خوئی یان خه لک) ده که وئی؟ بیگومان خوا کومه لی
 سته مکاران راسته ری ناکات ﴿۵۰﴾ به دنیاییش تیمه فرمایشتی خومانان بو
 به رده وام و په یوه سترکردن (سروش و په یامی خومانان به به رده وامی بو ناردن
 و نه مان پچراند)، به لکو بیریان بکه و تته وه ﴿۵۱﴾ نه وانهی پیش ثم (فوران)ه،
 کتیمان پنداون، هر نه وانه (کومه لیکیان)، به راستی پروای پی دینن ﴿۵۲﴾ کاتیکیش
 به سه ریاندا بخوئرتته وه ده لئین: پروامان پیهینا، به دنیایی ثم (فوران)ه، هه ق
 و راسته له پهروه ردگارمانه وه، به دنیایی تیمه پیش نه وه ش ملکه چ بووین (بو
 په یام و به زمانه ی خوا، که به پیغه مبه رانی پیشوودا تیردرابوون) ﴿۵۳﴾ نا نه وانه
 دوو که ره تان پاداشتیان ددرتته وه، به هوی نه وه وه که خوږاگریان کردو، به
 چاکه خراپه پال پیوه ده تین (و له به رانبهر خراپه دا چاکه ده که ن)و، له وه ی
 پیمان داون ده به خشن ﴿۵۴﴾ کاتیکیش قسه ی پوچ ده بیستن، پشتی تیده که ن و
 ده لئین: کرده وه ی خومان بو خومان و، کرده وه ی خوتان بو خوتان، سه لامتان لی
 بی (خوا حافیرتان بن)، تیمه خوازیاری نه قامان نین (قسه و باس و خواسیان
 له گه ل بکه یین) ﴿۵۵﴾.

شیکرته وه ی هه ندیک له وشه کان

(بَصَائِرَ) : (جَمْعُ بَصِيرَةٍ: وَهِيَ إِذْرَاكُ الْعَقْلِ، سُمِّيَ بَصِيرَةً اشْتِقَاقًا مِنْ بَصْرِ الْعَيْنِ،
 فَكَانَ الْآيَاتِ هِيَ أَنْفُسُهَا بَصِيرَةً، فَوُضِعَ السَّبَبُ مَكَانَ الْمَسْبُوبِ)، وشه ی (بَصَائِرِ)
 کوی (بصیره)یه، که بریتیه له دهر ککردنی عقل، بویه ناوی لیتراوه: (بصیره)،
 وه رگیراوه له دیتنی چاو، (وه ک چوئن چاو ده بینن، عه قلیش ده بینن، چاو
 شته به ره سه ته کان ده بینن، عه قل شته نابه ره سه ته کان ده بینن)، ننجا بویه
 نیشانه کانی خوا ﴿۱۱﴾ ناونراون (بصائر)، وه ک خویان بریتی بن له دیتن و بینایی،
 لیردها هوکار له شوئنی دهره نجام (په یداکراو) دانراوه.

نه گه رنا (بَصِيرَةً) هوڭاري بينينه، به لأم نايه ته کان کراون به (بَصَائِر)، به و واتايه که له نه نجامی نايه ته کاندا ديتن (بَصِيرَةً)، په پيداده بئ، به لأم وهک نايه ته کان خودی دبتنه که بن.

(فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْأَمْرُ): (طَالَ: تَطَاوَل) واته: دريژ بووه، نجا (تَطَاوَل: أَتْلَغُ لِيَزِيدَةَ النَّاءِ وَالْأَلِفِ)، (طَالَ) واته: دريژ بووه، به لأم (تَطَاوَل) همم پيتی (ت)، همم (ا) خراوه ته سهر، بوته (تَطَاوَل) و، مانا که ی زیاتره، چونکه (زِيَادَةُ الْمَبْنَى تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى)، وشه يهک پيته کانی زیاتر بن، ههر له خودی خوئی، نجا به هوئی (ت) و (ا) هوه، به هوئی (س و ت) وه بئ، (اسْتَجَابَ) يان (اسْتَجَابَ) له جياتی (أَجَابَ)، مانا که ی توختر ده بئ.

(الْأَمْرُ): (الْمُدَّةُ الَّتِي تُخْضِعُهَا الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ، أَوِ الْأُمَّةِ)، (عُمُر) بريتيه له و ماوه يه ی که مروّف له ژيانيدا ده يگوزه رينن، ياخود نوومه تیک، کومه لگايه ک ده يگوزه رينن، (وَالْعُمُرُ: الْأَمْدُ)، وهک خوا عزوجل ده فه رموي: ﴿فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ﴾ (يونس، (عُمُر) يانی: ماوه، کات، وهک له سووره تی (يونس) دا، خوا ﴿لَبِثْتُ بِهِ يَنْغَمِبُهُ رِي خَاتَمٌ﴾ ده فه رموي: که به هاو به شدانه ره کان بو خوا، بلئ: پيش نه وهی (قورئان) م، بو بئ، ته مه نيکم له نيو تيوه دا گوزه راندوه و ماومه وه.

(ثَابِتًا): (مُقِيمًا): (ثَوَى بِالْمَكَانِ: أَقَامَ)، له جتيه که مايه وه، نيسته جئ بووه.

(يَتَذَكَّرُونَ): (تَذَكَّر) يانی: بيرکه وتنه وه، نجا له نه نجامی بيرکه وتنه وه دا، مروّف په ند وهرده گري و، کاری باش ده کات، بوئه جاری واهه يه (يَتَذَكَّرُونَ) ههر به مانای خودی مانا رواله ته که ی: (بيريان بکه ويته وه) و جاری واهه به مانای (بير بکه نه وه)، له نه نجامی بيرکه وتنه وه دا نينسان بيرده کاته وه، جاری واپه به مانای (په ند وهر بگرن) چونکه له نه نجامی بيرکه وتنه وه دا، نينسان په ند وهرده گري.

(تَنْظِهَرًا): (تَعَاوَنًا وَتَعَاوَدًا)، واتہ: پشتیوانی بہ کدیان کردو، هاوکاری بہ کدی بوون.

هؤی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

هؤی هاتنه خواری نهم نایه ته موباره کانه: (۵۱ - ۵۴)، وهک خوا ده فه رموی:
 ﴿وَلَقَدْ وَصَلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَمَلَهُمْ يَنْذَرُوكَ ۝۵۱﴾ الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ
 يُؤْمِنُونَ ۝۵۲ وَإِذَا يَلَّىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا أَمَّا بَعْدُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ شُرَٰكِيْنَ ۝۵۳
 أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ
 ۝۵۴ وَإِذَا سَكَمُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلَّمْ عَلَيْكُمْ لَا
 بِنَبِيِّ الْأَجْهَلِينَ ۝۵۵﴾

لهوبار دوه دوو به سه رها ت هه ن، ناماژه بان پئده کهین:

۱- (عَنْ رِفَاعَةَ الْقُرْظِيِّ قَالَ: نَزَلَتْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: فِي عَشْرَةِ آتَا أَحَدُهُمْ) (اخرجه الطبري: ۲۷۴۶۶، والطبراني في الكبير: ۴۵۶۴، وابن أبي حاتم: ۱۶۹۷۳)^(۱).

واته: (رِفَاعَةَ الْقُرْظِيِّ) که په کیکه له جووله که کان و مسولمان بووه، ده لئ: نهم نایه ته، (واته: نهم نایه تانه)، له باره ی ده (۱۰) که سانه وه هاتنه خوار، (له) خاوه ن کتیه کان که مسولمان بوون، من په کیکیان بووم.

۲- نهم به سه رها ت هه، به پتویستی ده زانم بیگنیمه وه، هه رچه نده سه نه ده که ی مشت و مری له سه ره، به لأم له بهر نه وه ی دهرس و په ندی زوری لیوه رده گیرین و، به سه رها تیک ی سه رنچرا کیشه، به چاکی ده زانم بیگنیمه وه، که له کتیبی: (الِاسْتِيعَابِ فِي بَيَانِ الْأَسْبَابِ) دا^(۲) هاتوه:

(۱) قال مؤلفا الاستيعاب: قلناه وهذا سند صحيح رجاله ثقات، ج ۲، ص ۲۷.

(۲) ج ۲، ص ۳۹-۳۳.

جبرؤکی مسولمانبوونی سهلمانی فارسیبی

عَنْ سَلَامَةَ الْعِجْلِيِّ قَالَ: جَاءَ ابْنُ أُخْتٍ لِي مِنَ الْبَادِيَةِ، يُقَالُ لَهُ قُدَامَةٌ، فَقَالَ لِي ابْنُ أُخْتِي: أَحِبُّ أَنْ أَلْقَى سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ، فَأَسْلَمَ عَلَيْهِ، فَحَرَجْنَا فَوَجَدْنَاهُ بِالْمَدَائِنِ، وَهُوَ يُؤَمِّدُ عَلَى عَشْرِينَ أَلْفًا، وَوَجَدْنَاهُ عَلَى سَرِيرٍ يَسُفُّ حَوْصًا، فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ، قُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! هَذَا ابْنُ أُخْتٍ لِي قَدِيمٍ عَلَيَّ مِنَ الْبَادِيَةِ فَأَحَبُّ أَنْ يُسَلَّمَ عَلَيَّ، قَالَ: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، قُلْتُ: يَزْعُمُ أَنَّهُ يُحِبُّكَ، قَالَ: أَحِبُّهُ اللَّهُ، فَتَحَدَّثْنَا وَقُلْنَا لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَلَا تَحَدَّثُنَا عَنْ أَضْلِكَ، وَمِمَّنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَمَا أَضْلِي وَمِمَّنْ أَنَا فَأَنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ رَامَهُرْمَرٍ، كُنَّا قَوْمًا مَجُوسًا، فَأَتَانَا رَجُلٌ نَصْرَانِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْجَزِيرَةِ كَانَتْ أُمُّهُ مِنَّا، فَتَزَلَّ فِينَا وَاتَّخَذَ فِينَا دَيْرًا، قَالَ: وَكُنْتُ فِي كُتَابِ الْفَارِسِيَّةِ، وَكَانَ لَا يَزَالُ غُلَامٌ مَعِيَ فِي الْكُتَابِ يَجِيءُ مَضْرُوبًا يَتِيكِي، قَدْ ضَرَبَهُ أَبَوَاهُ، فَقُلْتُ لَهُ يَوْمًا: مَا يَتِيكِيكَ؟ قَالَ: يَضْرِبُنِي أَبَوَايَ، قُلْتُ: وَلِمَ يَضْرِبَانِيكَ؟ قَالَ: آتَى صَاحِبَ هَذَا الدَّيْرِ، فَإِذَا عَلِمَا ذَلِكَ ضَرَبَانِي، وَأَنْتَ لَوْ أَتَيْتَهُ سَمِعْتَ مِنْهُ حَدِيثًا عَجِيبًا، قُلْتُ: فَأَدَهَبْتُ بِي مَعَكَ، فَأَتَيْتَاهُ فَحَدَّثْنَا عَنْ بَدْءِ الْخَلْقِ، وَعَنْ بَدْءِ خَلْقِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَعَنِ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، قَالَ: فَحَدَّثْنَا بِأَحَادِيثٍ عَجِيبٍ، قَالَ: وَكُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَيْهِ مَعَهُ، قَالَ: فَقَطِنَ لَنَا غُلَامَانُ مِنَ الْكُتَابِ، فَجَعَلُوا يَجِئُونَ مَعَنَا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ أَنَّهُمْ، فَقَالُوا لَهُ: يَا هَذَا، إِنَّكَ قَدْ جَاوَرْتَنَا، قَلِمَ تَرَى مِنْ جَوَارِنَا إِلَّا الْعَسَنَ، وَإِنَّا نَرَى غُلَمَانًا يَخْتَلِفُونَ إِلَيْكَ، وَنَحْنُ نُحَافَى أَنْ تُفْسِدَهُمْ عَلَيْنَا، أَخْرَجْنَا عَنْنا، قَالَ: نَعَمْ، فَقَالَ لِذَلِكَ الْغُلَامِ الَّذِي كَانَ يَأْتِيهِ: أَخْرَجْ مَعِيَ، قَالَ: لَا اسْتَطِيعُ ذَلِكَ، وَقَدْ عَلِمْتُ شِدَّةَ أَبَوَيْ عَلَيَّ، قُلْتُ: لَكِنِّي أَخْرَجْتُ مَعَكَ، وَكُنْتُ تَيِّمًا لَا أَبَ لِي، فَحَرَجْتُ مَعَهُ، فَأَخَذْنَا جَبَلِ رَامَهُرْمَرٍ، فَجَعَلْنَا نَجْهِي وَنَتَوَكَّلُ، وَنَأْكُلُ مِنْ ثَمَرِ الشَّجَرِ، حَتَّى قَدِمْنَا الْجَزِيرَةَ، فَقَدِمْنَا نَصَبِينَ، فَقَالَ لِي صَاحِبِي: يَا سَلْمَانُ! إِنَّ هَهُنَا قَوْمًا هُمْ عُبَادُ أَهْلِ الْأَرْضِ، وَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَلْقَاهُمْ، قَالَ: فَجِئْنَا إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْأَحَدِ وَقَدْ اجْتَمَعُوا، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ صَاحِبِي فَحَبَّوهُ، وَبَشُّوا بِهِ، وَقَالُوا: أَيْنَ كَانَتْ غَيْبَتُكَ؟ قَالَ: كُنْتُ فِي إِخْوَانٍ لِي مِنْ قِبَلِ فَارِسٍ فَتَحَدَّثْنَا مَا تَحَدَّثْنَا، ثُمَّ قَالَ لِي صَاحِبِي: قُمْ يَا سَلْمَانُ انْطَلِقْ، قُلْتُ: لَا، دَغِنِي مَعَ هَؤُلَاءِ، قَالَ: إِنَّكَ لَا تُطِيقُ مَا يُطِيقُ هَؤُلَاءِ، يَصُومُونَ الْأَحَدَ إِلَى الْأَحَدِ، وَلَا يَتَامُونَ هَذَا اللَّيْلَ، وَإِذَا فِيهِمْ رَجُلٌ مِنْ أَبْنَاءِ الْمُلُوكِ تَرَكَ الْمَلِكَ

وَدَخَلَ فِي الْعِبَادَةِ، فَكُنْتُ فِيهِمْ حَتَّى أَمْسَيْنَا، فَجَعَلُوا يَذْهَبُونَ وَاحِدًا وَاحِدًا إِلَى غَارِهِ
الَّذِي يَكُونُ فِيهِ، قَالَ: فَلَمَّا أَمْسَيْنَا، قَالَ ذَلِكَ الرَّجُلُ الَّذِي مِنْ أَبْنَاءِ الْمَلُوكِ: مَا هَذَا
الْغَلَامُ، لَا تَضَعُوهُ لِيَأْخُذَهُ رَجُلٌ مِنْكُمْ، فَقَالُوا: خُذْهُ أَنْتَ، فَقَالَ لِي: هَلُمَّ يَا سَلْمَانَ،
فَدَهَبَ بِي مَعَهُ حَتَّى أَتَى غَارَهُ الَّذِي يَكُونُ فِيهِ، فَقَالَ: يَا سَلْمَانُ هَذَا خَبْرٌ، وَهَذَا أَدَمُ
فَكُلْ إِذَا غَرِثْتَ، وَصُمِّ إِذَا نَشِطْتَ، وَصَلِّ مَا بَدَا لَكَ، وَنَمْ إِذَا كَسَلْتَ، ثُمَّ قَامَ فِي صَلَاتِهِ،
فَلَمْ يَكَلِّمْنِي إِلَّا ذَلِكَ، وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَيَّ، فَأَخَذَنِي النِّعَمُ تِلْكَ السَّبْعَةَ أَيَّامًا لَا يَكَلِّمُنِي أَحَدٌ،
حَتَّى كَانَ الْأَحَدُ، فَذَهَبْنَا إِلَى مَكَانِهِمْ الَّذِي كَانُوا يَجْتَمِعُونَ، قَالَ: وَهُمْ يَجْتَمِعُونَ كُلَّ
أَحَدٍ يُفْطِرُونَ فِيهِ، فَبَلَغَنِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا، فَبَسَلِمَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ لَا يَلْتَقُونَ إِلَّا
بِنَلِيهِ، قَالَ: فَرَجَعْنَا إِلَى مَنْزِلِنَا، فَقَالَ لِي مِثْلَ مَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ: هَذَا خَبْرٌ وَأَدَمُ، فَكُلْ مِنْهُ
إِذَا غَرِثْتَ، وَصُمِّ إِذَا نَشِطْتَ، وَصَلِّ مَا بَدَا لَكَ، وَنَمْ إِذَا كَسَلْتَ، ثُمَّ دَخَلَ فِي صَلَاتِهِ، فَلَمْ
يَلْتَقِ إِلَيَّ، وَلَمْ يَكَلِّمْنِي إِلَى الْأَحَدِ الْآخِرِ، وَأَخَذَنِي نِعَمٌ، وَخَدُّتُ نَفْسِي بِالْفِرَارِ، فَقُلْتُ:
أَصْبِرْ أَحَدَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً، وَلَمَّا كَانَ الْأَحَدُ رَجَعْنَا إِلَيْهِمْ فَأَفْطَرُوا وَاجْتَمَعُوا، فَقَالَ لَهُمْ: أَيُّ
أَرِيدَ بَيْتَ الْمُقَدَّسِ، فَقَالُوا لَهُ: وَمَا تُرِيدُ إِلَى ذَلِكَ؟ قَالَ: لَا عَهْدَ لِي بِهِ، قَالُوا: إِنَّا نَخَافُ
أَنْ يَحْدُثَ بِكَ حَدَثٌ فَيَلْتَمِسَ غَيْرَتَنَا، وَكُنَّا نُحِبُّ أَنْ نَلِيكَ، قَالَ: لَا عَهْدَ لِي بِهِ، فَلَمَّا سَمِعْتُهُ
يَذْكُرُ ذَلِكَ فَرَحْتُ، قُلْتُ: نَسَافِرُ وَنَلْقَى النَّاسَ، فَيَذْهَبُ عَنِّي النِّعَمُ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُّ،
فَخَرَجْتُ أَنَا وَهُوَ، وَكَانَ يَصُومُ مِنَ الْأَحَدِ إِلَى الْأَحَدِ، وَيُصَلِّي اللَّيْلَ كُلَّهُ، وَيَمْسِي النَّهَارَ،
فَإِذَا نَزَلْنَا قَامَ يُصَلِّي، فَلَمْ يَزَلْ ذَلِكَ حَتَّى انْتَهَيْتَا إِلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ، وَعَلَى الْبَابِ رَجُلٌ
مُقْعَدٌ يَسْأَلُ النَّاسَ، فَقَالَ: اغْطِنِي، فَقَالَ: مَا مَعِي شَيْءٌ، فَدَخَلْنَا بَيْتَ الْمُقَدَّسِ، فَلَمَّا رَأَى
أَهْلَ بَيْتِ الْمُقَدَّسِ بَشُّوا إِلَيْهِ، وَاسْتَبَشَرُوا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ: غَلَامِي هَذَا فَاسْتَوْصُوا بِهِ،
فَانظَلُّوا بِي فَأَطَعْتُمُونِي خَيْرًا وَلِحْمًا، وَدَخَلَ فِي الصَّلَاةِ فَلَمْ يَتَّصِرْ إِلَيَّ حَتَّى كَانَ يَوْمُ
الْأَحَدِ، ثُمَّ انصرفت، فَقَالَ لِي: يَا سَلْمَانُ أَيُّ أَرِيدُ أَنْ أَصْعَ رَأْسِي، فَإِذَا بَلَغَ الظِّلَّ مَكَانَ كَذَا
وَكَذَا فَأَلْقِطْنِي، فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ، فَبَلَغَ الظِّلَّ الَّذِي قَالَ، فَلَمْ أَوْقِظْهُ مَأْوَادَةً مِمَّا رَأَيْتُ
مِنْ اجْتِهَادِهِ، وَنَصَبِهِ، فَاسْتَيْقَظَ مَدْعُورًا، فَقَالَ: يَا سَلْمَانُ، أَلَمْ أَكُنْ قُلْتُ لَكَ: إِذَا بَلَغَ
الظِّلَّ كَذَا وَكَذَا فَأَلْقِطْنِي؟ قُلْتُ: بَلَى، وَلَكِنْ إِنَّمَا مَنَعْنِي مَأْوَادَةٌ لَكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ دَأْبِكَ،
قَالَ: وَيَحَكُّ يَا سَلْمَانُ أَيُّ أَكْرَهُ أَنْ يَقُوتَنِي شَيْءٌ مِنَ الذَّهْرِ لَمْ أَعْمَلْ فِيهِ لِيهِ خَيْرًا، ثُمَّ
قَالَ لِي: يَا سَلْمَانُ اغْلَمْ أَنْ أَفْضَلَ دِينِنَا الْيَوْمَ النَّضْرَانِيَّةَ، قُلْتُ: وَيَكُونُ بَعْدَ الْيَوْمِ دِينَ
أَفْضَلَ مِنَ النَّضْرَانِيَّةِ؟ كَلِمَةُ الْبَقِيَّتِ عَلَى لِسَانِي، قَالَ: نَعَمْ، يُوْشِكُ أَنْ يُبْعَثَ نَبِيٌّ يَأْكُلُ
الْهَدِيَّةَ، وَلَا يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ، بَيْنَ كَفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ، فَإِذَا أَدْرَكَتْهُ فَاتَّبَعَهُ وَصَدَّقَهُ، قُلْتُ:

وَإِنْ أَمَرْنِي أَنْ أَدْعَ النَّصْرَانِيَّةَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَإِنَّهُ نَبِيٌّ لَا يَأْمُرُ إِلَّا بِحَقٍّ، وَلَا يَقُولُ إِلَّا حَقًّا،
 وَاللَّهِ لَوْ أَدْرَكْتَهُ ثُمَّ أَمَرْنِي أَنْ أَقْعَ فِي النَّارِ لَوْفَعْتَهَا، ثُمَّ خَرَجْنَا مِنْ بَيْتِ الْمَقْدِسِ،
 فَمَرَرْنَا عَلَى ذَلِكَ الْمَقْعَدِ، فَقَالَ لَهُ: دَخَلْتَ فَلَمْ تُعْطِنِي، وَهَذَا الْخُرُوجُ فَأَعْطِنِي،
 فَالْتَفَتَ فَلَمْ يَرَ حَوْلَهُ أَحَدًا، قَالَ: فَأَعْطِنِي يَدَكَ، فَأَخَذَهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ: فَمَنْ بِإِذْنِ اللَّهِ،
 قَالَ: فَقَامَ صَاحِبًا سَوِيًّا، فَتَوَجَّهَ نَحْوَ أَهْلِيهِ، فَاتَّبَعْتُهُ بِصُرِيٍّ تَعَجُّبًا مِمَّا رَأَيْتُ، وَخَرَجَ
 صَاحِبِي فَاسْتَرَعَ الْمَشِيَّ، وَتَبِعْتُهُ فَتَلَقَّيْتُ رُفْقَةً مِنْ كَلْبِ أَعْرَابٍ، فَسَبَّوْنِي، فَحَمَلُونِي عَلَى
 بَعِيرٍ، وَشُدُونِي وَتَلَقَّوْا، فَتَدَاوَيْنِي الْبَيْعُ حَتَّى سَقَطْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَاشْتَرَانِي رَجُلٌ مِنَ
 الْأَنْصَارِ فَجَعَلَنِي فِي حَائِطٍ لَهُ مِنْ نَخْلٍ، فَكُنْتُ فِيهِ، قَالَ: وَمِنْ ثَمَّةٍ تَعَلَّمْتُ عَمَلَ
 الْخُوصِ، أَشْتَرِي خُوصًا بِدِرْهَمٍ، فَأَعْمَلُهُ فَأَبِيعُهُ بِدِرْهَمَيْنِ، فَأَزُدُ دِرْهَمًا فِي الْخُوصِ،
 وَأَسْتَنْفِقُ دِرْهَمًا، أَحِبُّ أَنْ أَكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِي، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرٌ عَلَى عَشْرِينَ أَلْفًا،
 فَتَلَقْنَا وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ، أَنَّ رَجُلًا قَدْ خَرَجَ بِمَكَّةَ يَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرْسَلَهُ، فَمَكَّنَنَا
 مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ نَمُكَّتْ، فَهَاجَرَ إِلَيْنَا وَقَدِمَ عَلَيْنَا، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لِأَجْرَتِهِ، فَذَهَبْتُ إِلَى
 السُّوقِ، فَاشْتَرَيْتُ لَحْمَ جَرُورٍ بِدِرْهَمٍ ثُمَّ طَبَخْتُهُ، فَجَعَلْتُ قَصْعَةً مِنْ تَرِيدٍ، فَاخْتَمَلْتُهَا
 حَتَّى أَتَيْتُهَا بِهَا عَلَى عَاتِقِي، حَتَّى وَضَعْتُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: «مَا هَذِهِ، أَصَدَقَهُ أَمْ
 هَدِيَّةٌ؟» قُلْتُ: بَلْ صَدَقَةٌ، فَقَالَ لِصَاحِبِهِ: «كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ»، وَأَمَسَكَ وَلَمْ يَأْكُلْ،
 فَمَكَّنْتُ أَيَّامًا، ثُمَّ اشْتَرَيْتُ لَحْمًا أَيْضًا بِدِرْهَمٍ فَأَصْنَعُ مِثْلَهَا، فَاخْتَمَلْتُهَا حَتَّى أَتَيْتُهَا بِهَا
 فَوَضَعْتُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: «مَا هَذِهِ، هَدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ؟» قُلْتُ: لَا بَلْ هَدِيَّةٌ، فَقَالَ
 لِصَاحِبِهِ: «كُلُوا بِسْمِ اللَّهِ» وَأَكَلَ مَعَهُمْ، قُلْتُ: هَذَا وَاللَّهِ يَأْكُلُ الْهَدِيَّةَ، وَلَا يَأْكُلُ
 الصَّدَقَةَ، فَتَنَظَّرْتُ فَرَأَيْتُ بَيْنَ كَفَيْهِ خَاتَمَ النُّبُوَّةِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ، فَاسْأَلْتُهُ ثُمَّ
 قُلْتُ لَهُ ذَاتَ يَوْمٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ قَوْمِ النَّصَارَى؟ قَالَ: «لَا خَيْرَ فِيهِمْ»، وَكُنْتُ أَجِبُهُمْ
 حُبًّا شَدِيدًا لِمَا رَأَيْتُ مِنْ اجْتِهَادِهِمْ، ثُمَّ إِنِّي سَأَلْتُهُ بَعْدَ أَيَّامٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ قَوْمِ
 النَّصَارَى؟ قَالَ: «لَا خَيْرَ فِيهِمْ وَلَا فَيْمَنْ يُحِبُّهُمْ»، قُلْتُ فِي نَفْسِي: فَأَنَا وَاللَّهِ أَجِبُهُمْ، قَالَ:
 وَذَلِكَ وَاللَّهِ حِينَ بَعَثَ الْمَرِيَّانَا، وَجَرَدَ السَّيْفَ، فَصَرِيَّةٌ تَدْخُلُ، وَصَرِيَّةٌ تَخْرُجُ وَالسَّيْفُ
 يَقْطُرُ، قُلْتُ: يُصَدِّتُ بِي الْأَنْ أَلِيَّ أَجِبُهُمْ، فَتَبِعْتُ إِلَيَّ فَتَضَرَّبَ عُنُقِي، فَتَعَدَّدْتُ فِي الْبَيْتِ،
 فَهَمَّاءِي الرَّسُولُ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: يَا سَلْمَانَ أَحِبِّ، قُلْتُ: مَنْ؟ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قُلْتُ:
 هَذَا وَاللَّهِ الَّذِي كُنْتُ أَحْذَرُ، قُلْتُ: نَعَمْ حَتَّى أَلْحَقَكَ، قَالَ: لَا وَاللَّهِ حَتَّى تَجِيءَ، وَأَنَا
 أَحَدْتُ نَفْسِي أَنْ لَوْ ذَهَبَ أَنْ أَفِرَّ، فَاَنْطَلَقَ بِي فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَيْتُ بَيْسَمَ وَقَالَ لِي:
 «يَا سَلْمَانَ أَبَشِرْ، فَقَدْ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْكَ»، ثُمَّ تَلَا عَلَيَّ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ: ﴿الَّذِينَ آمَنُواهُمْ

الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۱﴾ وَإِذَا يُنزَّلَ عَلَيْهِمْ قَالَ آتَاَنَا بِهَذَا الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُنْجِلِينَ ﴿۵۲﴾ أُولَئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿۵۳﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ لَا تَبْغِي الْجَاهِلِينَ ﴿۵۴﴾ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَوْ أَدْرَكْتُهُ فَأَمْرِي أَنْ أَقْعَ فِي النَّارِ لَوْعَتُهَا، إِنَّهُ نَبِيٌّ لَا يَقُولُ إِلَّا حَقًّا، وَلَا يَأْمُرُ إِلَّا بِالْحَقِّ! ﴿۱﴾

واته: سهلامتی عهجهلیی ده‌لئی: خوشکه زایه‌کم له بیابانه‌وه (له ده‌شته‌وه) هاتبوو، پیتی ده‌گوترا: قودامه، پیتی گوتم، (واته: خوارزایه‌که‌م پیتی گوتم): حه‌ز ده‌که‌م سه‌لمانی فارسیی بیینم، سلادی لی بکه‌م، تیمه‌ش چووینه لای (نه‌یکوتوه: له کوئی و چوئن)، له مه‌دائین بوو (مه‌دائین تیتستا «سه‌لمان پاکی» پی ده‌گوتری، له‌به‌ر نه‌وه‌ی سه‌لمانی فارسی دواپی له‌وئی به‌ خاک سپی‌دراوه)، که نه‌و کاته به‌رپرسی بیست هه‌زار (۲۰۰۰۰) که‌س بوو، (وا پیده‌چی (۲۰۰۰۰) سه‌ربازی له‌به‌رده‌ستدا بوو بیت) و، که چووینه لای ته‌ماشامان کرد له‌سه‌ر ته‌ختیک دانیشتیوو، شتیکی ده‌چنی، له پووشی دارخورما (خصوص) به‌وه ده‌گوتری: که له پووشی دارخورما، یان له لقه‌کانی دارخورما، ده‌چنری، وه‌ک چوئن له کورده‌واربییدا سه‌به‌ته و به‌رچنه و نه‌وانه له شووله دار ده‌چنری، سلأومان لی‌کرد، گوتم: نه‌ی نه‌بوو عه‌بدوللاً! نه‌مه خوارزایه‌که‌مه (خوشکه‌زایه‌که‌مه) له بیابانه‌وه، هاتوه بو‌لای من، حه‌زی کرد سلأوت لی بکات، گوتی: (وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)، سه‌لام و په‌حمه‌تی خوا له‌ویش بی، گوتم: ده‌لئی: که توئی خو‌شده‌وئی، نه‌ویش گوتی: (أَحِبُّهُ اللَّهُ)، خوا خو‌شی بوئی، ده‌لئی: قسه‌مان کرد، پیمان گوت: نه‌ی نه‌بوو عه‌بدوللاً! نابا له باره‌ی بنه‌چه‌که‌ی خو‌ته‌وه، تو له کیتی و له کوئوه هاتوو، بو‌مان باس ناکه‌ی؟ ده‌لئی: گوتی: بنه‌چه‌که‌ی من، من له کیم، من پیاوینکم خه‌لکی رامهورموز (شاریکه نه‌و کاته له تیران بووه) و، تیمه خه‌لکیکی

مه جووسی بووین، پیاوئکی نهصرانیی که خه لکی جه زیره بوو (کاتی غوی (جزیره ابن عمر) مه شهر بووه)، له جه زیره وه هات، (واته: له باکووری کوردستانه وه)، که دایکی له ئیمه بوو، (بای له پیاوه نهصرانییه، نافره تیکی له رامهورموز خواستوه)، له لامان دابهزی، (له لای ئیمه نیشته جی بوو)، دیریک (په رستگایه ک)ی دروستکرد، که ته نیا غوی خوا په رستی تیدا بکات، من قوتایی بووم به فارسی ده مخوئند، میرد مندالیکم له گه لدا بوو، له وانیه ده یوست فیری خوئندن و نووسین بی، هه موو رۆژیک که ده هات لییدرابوو ده گریا، باب و دایکی لیان دابوو.

رۆژیک پیم گوت: چ شتیک ده تگریه نئ؟

گوتی: باب و دایکم لیم ده ده ن.

پیم گوت: بوچی لیت ده ده ن؟

گوتی: ده چمه لای خاوه نی نهو دیره، (نهو که سه نهصرانییه)، کاتیک باب و دایکم بزانی، چووم بو لای لیم ده ده ن (له بهر نهوهی نهوان مه جووسی بوون و، کابراش نهصرانیی بووه، نهوه ک بکه و پته ژیر کاریکه ری).

نجا (نهو میرد منداله، کوره گه نجه)، پتی گوتم: نه گه ر بچیه لای قسه یه کی زۆر سه رسوپهینه ری لئ ده بیستی، (شتیکی لئ ده بیستی، که ئیمه ی مه جووسی نهوه نازانین).

گوتم: له گه ل خۆتم به ره بو لای، چووین بو لای، له باره ی سه ره تای دروستبوونی دروستکراوه کانه وه، قسه ی بو کردین، له باره ی سه ره تای دروست بوونی ناسمان و زهوی، له باره ی به هشت و دۆزه خ، (وه ک له وه حیی پیغه مه راندا هاتوه و)، چهند قسه یه کی زۆر سه رسوپهینه ری بو کردین (به لای نهوانه وه جتی سه رسوپمان بووه، شتی وایان نه بیستوه).

منىش ناوا بەو شتۈە هاموشۆم دەکرد، دەچووم بۆ لای، نىجا كۆمە ئىك لەو مندالانە (لەو كۈرە گەنجانە)ى خەرىكى خۆئىندن بوون، ھەستىيان پىكرىدىن، ئەوانىش لەگەنمان دەھاتن، كاتىك خەلكى ئاۋەدانىيە كە پىيان زانى، ھاتن بۆ لای و، پىيان گوت: فلانكەس! تۆ بووى بە دراوسىي تىمە، لە دراوسىيە تىي تىمە بەس چاكەت بىنيو،و، ئىمە دەبىنين كە مېرد مندالە كائمان هاموشۆت دەكەن، ئىمەش دەترسىن بىرى مېرد مندالە كائمان تىك بەدى، (واتە: ۋەك خۇتبان لى بگەى و لە بىرى مەجووسىي ھەلىانكىر يەو،) بۆيە بېرۆ لە نىومان بچۆ دەرى، گوتى: بەلى.

نىجا باباى نەصرانىي (كە ديارە زانا يەكى نەصرانىي بوو)، بەو مېرد مندالەى هاموشۆى دەکرد، پىي گوت: لەگەلم ۋەرە با بېرۆين، گوتى: ناتوانم، دەزانى باب و دايكم چەند لەسەر من توندن، (سەلمان دەلى: گوتم: بەلام من لەگەلت دىم بۆ دەروە، منىش مندالكى ھەتتو بووم (بابم نەبو)، لەگەلى پۇشتم، بە چىاي رامھورموزدا پۇشستين، پشتمان بە خوا بەستبوو و، لە بەرو ميوەى درەختەكان دەمانخوارد (دەبى كەشەكە ھاوين بوويى، كە درەختى بەردار، ميوەيان پىتوە بوو، نىجا ھەنجىرە كىويلكە بوو، توو بوو)، پۇشستين تاكو گەبىشتىنە جەزىرە، (واتە: شارەكەى خۇى شارى زانا نەصرانىيە)، چووينە نەصبىين (جەزىرە بە ھەموو دەقەرەكە گوتراو و نەصبىين شارىك بوو لەوئى)، ھاۋەلەكەم (زانا نەصرانىيەكە) پىيگوتم: ئەى سەلمان! ئىرە كۆمە ئىك ھەن، كە لە ھەموو خەلكى سەر زەوى و خواپەرسترن و، ھەز دەكەم پىيان بگەم (بچمە لايان)، پۇزىكى يەكشەممە بوو چووينە لايان، ھەموويان كۆبوو بوونەو، [نەصرانىيەكان ۋەك چۆن مسولمانان لە پۇزانى جومعەدا كۆدەبنەو، ئەوانىش لە يەكشەممەماندا كۆدەبنەو و جوولەكەكانىش لە شەمماندا،] (ئەو زانا نەصرانىيە) ھاۋەلەكەم سلاوى لىكرىن، ئەوانىش سلاويان لىكرىدەو، لە پوويدا زۆر گەش بوون، (دلخۆش بوون)، گوتيان: ئەو ھەموو ماۋەيە كە ديار نەبووى، لە كوئى بووى؟ ئەويش گوتى: لە لاي ھەندىك لە برايەكانم بووم

له ولاتی فارس، ده لَی: نهوهی باسمان کرد، (قسه و باسیان کردوه و بهسه راهتی خوئی بو گپراونه هوه)، باسمان کرد، دوایی هاوه له کهم پیتی گوتم: نهی سه مان! هه لسه با برۆین، منیش پیم گوت: نا! لیمگه ری با له گه ل نهوانه دا بم، (زۆر خوا په رست و دیندار بوون)، نهویش پیتی گوتم: نهوهی نهوانه له توانایاندا هه به، تو له تواناندا نیه، نهوانه له یه کشه ممه وه تاکو یه کشه ممه به پرۆژوو دهبن، (یه ک هه فته هیچ ناخۆن)، شه وگاریش ناخهون (وا دیاره شه وگار هه ر خواپه رستیان کردوه)، ته ماشام کرد پیاوئیک له پادشاهه کانیاان له نیودا بوو، وازی له هوکمپانی هینابوو، چوو بووه نیو نهو خواپه رستییه وه، له نیویاندا مامه وه، تاکو تیواره مان کرد (گه بشتینه تیواره)، ئیدی هه ر کامیکیان یه ک له دوای یه ک چوو بو نهو نه شکه وته ی که خوئی تیتدا بوو، پئشتر خواپه رستی تیتدا ده کرد، (هه ر کامیکیان نه شکه و تیکی هه بووه، په نایه کی هه بووه)، تنجا کاتیک تیواره مان کردوه نهو پیاهه ی که پادشاهه بوو (له کورانی پاشایان بوو)، گوئی: نهو کوره کینه و چی ده کات؟ (دیاره له زانا نه صرانییه که ی پرسویه)، با یه کیک له تیهو له گه ل خوئی بیبات، گوئی: تو بیبه، له گه ل خوئی به ره، بیحه وینه هوه، پیتی گوتم: سه مان هه لسه، له گه ل خویدا بردمی تاکو چوو بو نه شکه وته که ی که تیتدا بوو، گوئی: نهی سه مان! نه مه نانه و نه مه ش پئخۆرد، هه ر کاتیک زۆرت برسیبوو، لئی بخۆ و، هه ر کاتیک که سه رحال بووی توانات هه بوو به پرۆژوو به و، نه وه نده ی که بو ت ده کری، نوئزان بکه و، هه ر کاتیک که ته نه ل بووی، (چیدیکه نه تتوانی) بخه وه، (خواردن و خواردنه وه که ت، ده بی به نه ندازه ی زۆر پئویستی بی و، هه روه ها خه ویشت)، دوایی هه لسا بو خواپه رستییه که ی، ته نیا نه وه نده قسه ی له گه لم کرد، (ته نیا نه وه نده دواندمی) و، ته ماشای نه کردمه وه، خه میکی زۆر دایگرتم، چونکه له ماوه ی نهو حه وت پرۆژهدا، هیچ که سیگ منی نه دواند، هه ر که سه خه ریکی خواپه رستی خوئی بوو، تاکو یه کشه می داهاتوو، نهو پادشاهه ده هاته لام و چووینه وه، بو نهو شویتنه ی که لئی کو دده بوونه وه، که هه موو پرۆژانیک ی یه کشه م له وی کو دده بوونه وه، له وی

پژوویان ده‌شکاند، (تاکو نهو په‌کشه‌ممه‌یه که له‌وی کۆده‌بوونه‌وه، به پژوو ده‌بوون)، هه‌ندیکیان به دیداری هه‌ندیکیان ده‌گه‌یشتن و سلاویان له په‌کندی ده‌کرد، دواپی تاکو په‌کشه‌ممهی داهاتوو په‌کدیان نه‌ده‌بینه‌وه، تیمه‌ش گه‌راینه‌وه بو‌مه‌نزه‌له‌که‌ی خۆمان و، وه‌ک جاری په‌که‌م، دووباره پی‌گومه‌وه: نه‌مه‌ خواردنه و، نه‌مه‌ش پی‌خۆره، هه‌ر کاتیک زۆرت برسیبوو، بخۆ و، هه‌ر کاتیک که توانیت به‌پژوو به، (دیاره وه‌ک خۆیانیان نه‌رکدار نه‌کردوه، که له په‌کشه‌م تاکو په‌کشه‌م به‌پژوو بێ، گو‌توو‌پانه: هه‌ر کاتیک که زۆرت برسی بوو، بخۆ و، نه‌گه‌ر توانیت به‌پژوو به، نه‌وه‌نده‌ی که ده‌توانی نو‌تێ بکه و، هه‌ر کاتیک نه‌توانی بخه‌وه)، دواپی دووباره بو‌هه‌فته‌ی دووهم چۆه نیو خواپه‌رستیه‌که‌ی و، ناو‌ری لێ نه‌دامه‌وه، تاکو په‌کشه‌ممهی داهاتوو، نه‌یدوانمه‌وه، منیش خه‌میکی زۆر دایگرتم و زۆر دلته‌نگ بووم و، له دلی خۆمدا بریاری پا‌کردنم دا، گوتم: برۆم، به‌لام گوتم: با دوو په‌کشه‌ممه، سنی په‌کشه‌ممهی دیکه چاوه‌رێ بکه‌م، (دوو هه‌فته، سنی هه‌فته)، کاتیک که په‌کشه‌م داهاته‌وه، چوینه‌وه بو‌لایان، دووباره کۆبوونه‌وه و پژوویان شکاند، نهو پیاوه که پا‌دشازاده بوو، پی‌گوتن: من دهمه‌وی بچم بو‌ (بیت‌ المقدس)، نه‌وانیش پیان گو‌ت: بۆچی ده‌چی بو‌ئه‌وی، چیت ده‌وی؟ گو‌تی: نه‌مبینوه، دهمه‌وی بچم (بیت‌ المقدس) بینم، گو‌تیان: تیمه ده‌ترسین که شتی‌کت لێ بێ و، دواپی جگه له تیمه بیته سه‌ره‌رشتیارت و، تیمه ده‌مانه‌وی خۆمان له خزمه‌تدا بین، گو‌تی: ناخه له‌به‌ر نه‌وه‌ی (بیت‌ المقدس)م، نه‌بینوه، ده‌بی بچم، کاتیک که بیستم باسی نه‌وه‌ی کرد، زۆر دلخۆش بووم و، گوتم: پینکه‌وه به سه‌فه‌ر ده‌چین و خه‌لک ده‌بینین، نهو خه‌م و دلته‌نگیه‌ی دایگرتم‌بووم، لیم لاچوو.

ئیدی من و نهو ده‌رچووین و، نهو به‌رئوه‌ش له په‌کشه‌ممه‌وه تاکو په‌کشه‌ممه به‌پژوو ده‌بوو، شه‌وه‌که‌شی هه‌ر شه‌وه‌ نو‌تێ ده‌کردو پۆزه‌که‌شی ده‌پۆشت، [هه‌له‌ته ده‌بی جار جار سه‌ره‌خه‌ویکی شکاند بێ، به‌لام سه‌لمان ناوای گپراوه‌ته‌وه، بو‌نه‌وه‌ی که به زێده‌پۆیه‌وه خوا په‌رستیی و پژوو گرتن

و عبادده ته که ی وینا بکات، نه گه رنا به ته نکید یان شهو، یان رۆژ سه ره خه وینکی شکانده، چونکه مروّف ناتوانی به بی خه و پشودان، به رده وام بی، کاتیک که داده به زین، هه لده ستا نوژی ده کردن، ئیدی هه ر بهو شیوه به بوو، تا کو چو وینه لای (بیت المقدس)، پیاوینکی ئیفلیج له ده رگا دانیشتبوو، داوای له خه لک ده کرد، که به لایدا تپه رین، بهو پیاوه که من له گه لایدا بووم پیینگوت: پیم به خسه، (هاوکاریم بکه)، نه ویش گوتی: هیچ شتیکم نیه بتده من، چو وینه نیو (بیت المقدس) دهو، (دیاره نهو کاته مزگهوت بووه)، کاتیک که خه لکی (بیت المقدس) بینیان، زۆر پی دلخۆش بوون و، به رووی خۆش و گه شهوه پشوازیان لیکرد، نه ویش گوتی: نه مه غولامی منه، (واته: نهو کوره گه نجه له گه ل منه)، ناگاتان لی بی و، چاودیری بکه ن، نه وانیش له گه ل خویان بردیانم و، نان و گۆشتیان دامی، نه ویش چۆوه نیو نوژه که ی، (نیو خواپه رستیه که ی)، ناواری لی نه دامه وه تا کو به کسه ممه ی داهاتوو، دوابی ناواری لی دامه وه گوتی: نه ی سه لمان! من ده مه وی سه ره خه ویک بشکینم، هه ر کاتیک سیبه ر گه یشته تیره و تیره، هه لمستیته، ئیدی سه ری خسته سه ر زه وی و خه وت، کاتیک سیبه ر گه یشته نهو شوینه ی که ده یگوت، هه لم نه ستاند، به زه بیم پنداها ت له به ر نه وه ی زۆر ماندوو بوو، پیوستی به پشودان بوو، هه لم نه ستاند، دوابی که هه لسا به شپه زه یی هه لسا، گوتی: نه ی سه لمان! نه دی پیم نه گوتی: نه گه ر سیبه ر گه یشته تیره و تیره، هه لمستیته؟ گوتم: با! به لام له رووی به زه یی پندا هاتنه وه وه، که بینیم زۆر ماندوو ی و، زۆر خۆت ماندوو ده که ی و په نچ دده ی، هه لم نه ستاندی، گوتی: بی قه زا بی سه لمان، من هه ز ناکه م هیچ کاتیک له رۆژگارم له ده ست بچن، که چاکه به کم بو خوا تیدا نه نجام نه دابی، دوابی پیگوتم: نه ی سه لمان! بزانه که با شترین نایینی نه مرو مان له م رۆژگارده ماندا، بریتیه له نه صرانییه ت، گوتم: نایا له مرو به داووه، نایینکی دیکه ی با شتر له نه صرانییه ت په ی داده بی؟ نه وه هه ر وشه به ک بوو، که وته سه ر زمانم، (نازانم چۆن بوو نهو قسه به م

به زاردا داهاات)، گوتی: به لئی! نیزیکه پیغهمبه ریک بئی، ره وانه بکری که دیاری ده خوات، به لام شتی خبیرو صه ده قه ناخوات و، له نیو دوو شانہ کانی دا موری پیغهمبه راهه تیی هه به، هه کاتیک نهوت بینی، شوینی بکه وه و به راستی بزانه، گوتم: نه گهر فه رمانیشم پی بکات، که واز له نصرانییهت بینم؟ گوتی: به لئی، چونکه نهو پیغهمبه ریکه، نه نیا فرمان به هه ق ده کات و، نه نیا هه ق ده لئی، سویند به خوا نه گهر ببینم و فرمانم پی بکات بچمه نیو ناگر، ده چمه نیوی.

دوایی تیمه ویستمان له (بَيْتُ الْمُقَدِّسِ) بچینه ده، به لای نهو نیفلیجه دا رۆیشتین، دووباره پییگوته وه: تو چوو به نیو زووری مزگهوت و هیچ شتیکت نه دامی و، ئیستاش ده چیه ده ری، شتیکم بده به، ناوری دایه وه که سی لهو دهوره نه بینی، گوتی: ده ستم و بیده، دهستی ویدا، نهویش دهستی گرت و گوتی: هه لسه به نیزی خوا، هه لسا! ریک و ساغ بوو، (واته: حالته نیفلیجیه که ی نه ما)، رۆیشته وه به ره و لای مال و مندالی، منیش هه روا چاوی خۆم به دوا خست و تهاشام ده کرد، زور سه رم سوپما له وه ی که بینیم و، هاوه له که شم به خیرایی رۆی، منیش شوینی که وتم، (دیاره ده بی نهو توژی رت بووی)، کۆمه لیک له عه شیرته که لب (واته: له عه ره به خیله کییه کان) پیمکه پشت و، میان به دیل گرت و سواری حوشتریکیان کردم و که له بچه یان کردم، اگر توویانه و نهو کاته په کیک لهو ریانه ی که خه لکی لیوه کراوه به کۆیله، به دیل گرتی خه لک بووه، هه روه ها فرۆشیاران ده ستا و ده ستیان پی کردم، تاکو که یستمه مه دینه، پیاوئیک له پشتیوانه کان منی کپی و، منی له سه ر باخیکی دارخورما دانا، (که خزمته ی نهو باخه دارخورمایه بکه م)، له ویش فیزی چینی نهو شتانه بووم، (نه گهر سه سیر بووه، نه گهر به رچنه بووه، به لام له پووشی دارخورما له لقه کانی دارخورما چۆن سه به ته و به رچنه و سه وه، له کوردده واری خۆماندا له شولکه داری بی و سپیدارو جوړه دره خته کانی دیکه ده چترین)، نه وه بوو که من پووشی دارخورما به دره مئیک ده کپی و، دوایی دروستم ده کرد، (شتیکم لئی

دروست ده کرد به که لکی شتتیکردن بی، وهک ده فر، یان وهک حه سیر رابغری)،
 به دوو درههم دهمدا، دوایی درههمیکم دووباره ده دایه وه، به پووشی دارخورما
 و، درههمیکشم خه رج ده کرد، چونکه ههز ده کهم له کرده وی دهستی خؤم
 بخؤم، ننجنا نهو کاته که به رده وام بوو له سه ر دروستکردنی نهو شتانه، له
 پووشی دارخورما، فرماندهی بیست هه زار (۲۰۰۰۰) کهس بوو، به لام دیگوت:
 تیتستاش دهمه وی له کرده ی دهستی خؤم بخؤم، (نهو کاته فیری نهو بووه له
 کاتیکدا که نهو باخه ی بو نهو نه نصاریه سه ر په رشتتیکردوه و خزمهت کردوه)،
 نهو کاته ی تیمه له مه دینه بووین، پیمان گه یشت که پایوتک له مه ککه
 په دباووه، پی وایه خوا (عَزَّ وَجَلَّ) ره وانیکردوه به پیغه مبه ر، تیمه ماوه یه ک
 که خوا بیه وی ماینه وه، پیچوو، دوایی کوچی کرد بو لامان، (دیاره سه لمان
 پیشتر هه وال و ده نگوباسی پیغه مبه ری ﷺ بیستوه)، گوتم: سویند به خوا،
 ده بی تاقی بکه مه وه، چوم بو بازار گوشتی حوشرم کری به دره میک، دوایی
 کولاندم و، قاپتک تشریبم لی دروستکرد (واته: گوشت و نان پیکه وه)، بویم برد
 (ده بی له مه نجه لیک، ده فریک، کیته له یه ک، گوزه یه کدا بوو بی)، له سه ر شانی
 خؤم دانا و بو برد، تا کو له پیش دهستم دانا، نهویش فرمووی: نه مه چیه؟
 نایا صه ده قه یه، یاخود دیارییه؟ گوتم: به لکو صه ده قه یه، به هاوه لانی فرموو:
 بخون به ناوی خوا، بو خوی دهستی گرته وه و نه یخوارد، چندن رۆژیک مامه وه،
 دوایی دووباره جاریکی دیکه به دره میک گوشتم کری، وهک پیشن کردم به
 تیکوشین و هه لمکرت و بو برد، له پیشیم دانا، نهویش فرمووی: نه مه چیه؟
 دیارییه، یاخود خیرو صه ده قه یه؟ گوتم: به لکو دیارییه، به هاوه لانی فرموو:
 بخون به ناوی خوا و، له گه لی خواردن، گوتم: سویند به خوا نه مه نه وه یه،
 که دیاریی ده خوات، به لام خیرو صه ده قه ناخوات، دوی ته ماشام کرد مؤری
 پیغه مبه رایه تیم له تپو هه ردوو شانی دا بینی، وهک هیلکه کۆتریک بوو، (واته:
 نهو دوو نیشانه یی که کاتی خوی زانا نه صرانییه که پیگوتبوون، هه ردووکیان

تیدا دیتن)، بویه مسؤلمان بووم، رۆژیک پتمکوت: نهی پیغمبهری خوا! ﷺ
 نه صرائیه کان چ جۆره خه لکیکن؟ فهرمووی: خیریان پیوه نیه، منیش زۆر زۆر
 خۆشدهویستن، به هۆی ئه وه وه که له خۆماندووکردن و تاعت و عیاده تیانم
 بینییوو، دواي چهند رۆژیک گوتم: نهی پیغمبهری خوا! ﷺ، نه صرائیه کان چ
 جۆره خه لکیکن؟ فهرمووی: خیریان پیوه نیه و، که سیکیش خۆشییووین خیری
 پیوه نیه، له دلای خۆمدا، گوتم: ده سویند به خوا من خۆشمده وین، نه ویش
 کاتیک بوو که پیغمبهر ﷺ سووپا په کانی ده ناردن و، شمشیری له کالان دهرهینا
 بوو، له دژی نه هلی کوفر که شهریان پی ده فرۆشت، مه فره زه یه ک ده پۆیی،
 مه فره زه یه ک ده هاته وه، (بانی: به شیک له سووپا ده چوو به شیک ده هاته وه)
 و شمشیر خونی لای ده تکا، گوتم: په نگه ئیستا وه حیسی بو بئ، که من
 خۆشمده وین و، که سیک بنیری و له گهردنم بدات، بویه له مانی دانیشتم،
 رۆژیک نوینهر هات بو لام، (پیغمبهر ﷺ که سیکي نارد بو لام)، گوتی: سه همان
 وه لام بده وه، گوتم: وه لامی کئی بده مه وه؟ گوتی: وه لامی پیغمبهری خوا ﷺ
 له دلای خۆمدا گوتم: به خوا نه وه بوو که لای ده ترسام، گوتم: باشه برۆوه،
 منیش ئیستا پیت ده گهم، نه ویش گوتی: نه خیر سویند به خوا ده بی له گه ل
 خۆمدا بی، منیش وام بیر لای کرد بووه، که نه گه ره نه و بروات، منیش رابکه م،
 به لام له گه ل خۆیدا بردمی، تا کو بردمی بو لای پیغمبهر ﷺ، کاتیک پیغمبهر
 ﷺ منی بینی، به زه رده خه نه پیکه نیی و فهرمووی: نهی سه همان! موژده ت لای
 بی خوا ﷺ ده رووی لیکر دبه وه، دوايی نه م تابه تانهی به سه ردا خوتن دمه وه:

﴿الَّذِينَ آمَنَتْهُمْ أَكْتَبَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ يُنَادِي عَالِيَهُمْ يَقُولُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ
 الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرُوْنَ
 بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا
 أَعْرَابٌ وَلَكُمْ أَعْرَابٌ لَسَلَّم عَلَيْكُمْ لَآ بِنُعَى الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾﴾

واتە: ئەوانەي پىشتر كىيىمان پىداون، نا ئەوانە برواي پىدئىن (بە قورئان)،
 (كە سەلمان يەككىيان بوو)، كاتىك بەسەرياندا بخوئىندىتەو دەئىن: بروامان
 پى ھىئا، كە ئەو ھەقە لە پەروەردگارمانەو، ئىمە پىشترىش ملكەچ بووین
 (شوئىن كىتپە پىشووہەكانى خوا كەوتبووین و شوئىن پىغەمبەرانى پىشووى خوا
 كەوتبووین) ﴿١٠٤﴾ نا ئەوانە دوو جاران پاداشتىان دەدرىتەو بەھۆى خۇراگريانەو
 (لەسەر ئەو كە واز دئىن لە ئابىن و بەرنامەى پىشوويان و، بروا دئىن بە ئابىن
 و بەرنامەى كۇتايى خوا ﴿١٠٥﴾ كە ئەو خۇراگريى دەوئى، ھەروہا خۇراگريان
 لەسەر بەرنامە پىشووہەكە، تاكو بەرنامەى كۇتايى ھاتوہ، ئەوہى ھەق بووہ،
 ھەروہا خۇراگريان لەسەر ئەوہى توانچ و پلاريان تىدەگىرىئى كە واز لە ئابىنى
 پىشوويان دئىن، ھەمووى دەگرىتەو، و، لە بەرانبەر خرابەدا چاكە دەكەن، (بە
 چاكە خرابە پال پتوہدەئىن)، لەوہى كە پىمانداون، دەبەخشن ﴿١٠٦﴾ كاتىك كە
 قسەى پووچ دەبىستى، وازى لى دئىن، (پشتى تىدەكەن)، دەئىن: كىرەوہى
 خۇمان بۇ خۇمان و كىرەوہى خۇشتان بۇ خۇتان، سەلامتان لى بى، ئىمە
 خوازىارى نەفامان نىن (قسەيان لەگەلدا بكەين).

ئەمە ماناى دەقى ئايەتەكان بوو.

(ئىنجا سەلمان بەسەرھاتەكەى خۇى بۇ پىغەمبەر ﴿١٠٧﴾ گىراوہتەو، دەئىن):
 گوتم: نەى پىغەمبەرى خوا! ﴿١٠٨﴾ سوئىد بەو كەسەى توى بە ھەق ناردوہ، لىم
 بىست كە دەبىگوت (ئەو زانايەى كە سەلمان لەسەر دەستى بۇتە نەصراىنى)،
 ئەگەر بىگەمئى و فەرمانم پىبىكات بچمە ئىو ناگر، دەچمە ئىو ناگر، چونكە ئەو
 پىغەمبەرىكە كە تەنيا ھەق دەئى و، تەنيا فەرمان بە ھەق دەكات.

مانای گشتیی نابه‌ته‌کان

خوا ﷺ دواى نه‌وهی له چل و دوو (۴۲) نابه‌تی پتشیوودا، شه‌ش قونانگ له به‌سه‌رهاتی موسا و هاروونی برای (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له‌گه‌ل گه‌له‌که‌یان به‌نوو نیسپرائیل و، دوژمنه ناحه‌زه‌کانیان: فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی و گه‌له‌که‌ی دا، خسته‌نه‌ روو، له‌ کو‌تایی نه‌وه‌دا ده‌فه‌رموی:

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى﴾، (خوا ﷺ ده‌فه‌رموی): به‌ دلنایی تیمه‌ کتیبمان به‌ موسا ﷺ دا، دواى نه‌وهی سه‌ده پتشیوه‌ کامان فه‌وتانندن، واته: نه‌و کو‌مه‌ل‌کایانه‌ی که‌ له‌و سه‌ده پتشیووانه‌دا، ده‌ژیان فه‌وتاندمان، ﴿بِمَكَرٍ لِلنَّاسِ﴾، به‌رچاو روونیه‌کانی بو‌ خه‌لکی تیدا‌بوون، ﴿وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً﴾، هه‌روه‌ها پتنبایی و به‌زه‌بیش بو‌ خه‌لک، ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، بو‌یه‌ کتیبمان به‌ موسادا: به‌لکو خه‌لک بیریان بکه‌وتته‌وه، راستیه‌کانیان بیر بکه‌وتته‌وه، که‌ له‌ زکما‌کیاندا دانراون و، په‌ندو دهرس وه‌ربگرن.

نجا خوا ﷺ روو ده‌کاته پتغه‌مبه‌ری خاته‌م ﷺ و، له‌ پشت نه‌ویشه‌وه، روو ده‌کاته بپرواداران، هه‌روه‌ها مرو‌فه‌کان به‌ گشتیی، تاکو بو‌یان بخاته‌ روو، که‌ ناگونجی نه‌م قورنانه له‌ جکه‌ له‌ خواوه‌ سه‌رچاوه‌ی گرتیی و، له‌ جکه‌ له‌ خواوه‌ هاتبی، چونکه‌ پرده‌ له‌ نه‌تییی و، نه‌و نه‌تیبیانه‌ش ته‌نیا له‌ لای خوا‌ی پره‌وره‌ردگارو خاوه‌نی گه‌ردوون و، خاوه‌نی رابردوو و، داهاتوو و، زانیار، پارێ‌زراون، به‌شیک له‌و نه‌تیبیانه‌ش، نه‌و نه‌تیبیانه‌ن، نه‌و ورده‌کاریانه‌ن، که‌ له‌ ژانی پتغه‌مبه‌راندا بوون (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نه‌گه‌ر موسا و هاروونن، نه‌گه‌ر شوعه‌بیه‌ له‌گه‌ل خه‌لکی مه‌دیه‌ن، نه‌گه‌ر پتغه‌مبه‌رانی دیکه‌ن، که‌ خوا ﷺ نه‌و ورده‌کاریانه‌ی له‌ به‌سه‌رهاتی نه‌و پتغه‌مبه‌رانه‌دا بووه، له‌گه‌ل گه‌له‌کانیان، وه‌ک خو‌یان بو‌

موحه همه دیان ﷺ ده گپرتیه وهو، نهو نهئینی و ورده کاریانه ی بو خستونه دوو توئی نه م فورئانه وه، نهو نهئینی و ورده کاریانه ی له قوولایی و له تاریکاییه کانی میژوو و رابردوودان و، ته نیا له لای خوان ﷺ.

که واته: نه م فورئانه که سیک ناردوو یه تی که ناگاداری رابردووی ژیانی به شهرو، قوناعه پتشیوووه کان و سه ده پتشیوووه کان و، کومه لگا پتشیوووه کان و ورده کارییه کانی ژیانی پیغهمبه رانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بویه روو ده کاته پیغهمبه ری خاتم ﷺ. ههروه ها له پشت نهویشه وه روو ده کاته هه موو مروقابه تیی و ده فهرموئی: ﴿وَمَا كُنْتَ بِمَجَابِ الْفَرَقِ إِذْ قَضَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ الْأَمْرَ﴾، واته: تو له لای رۆژئاوا نه بووی (واته: له لای رۆژئاوای طوور)، کاتیک که پرۆسه ی وه حیسی ناردغان بو مووسا ﷺ نه نجام دا، کاره که مان بو تپه راند، ﴿وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾، ههروه ها تو له چاودتیران و ناماده بووان نه بووی، تا کو نهو ورده کاریانه بزانی، که خوا ﷺ چۆن وه حیسی بو مووسا نارد؟ وه ک له دهرسه کانی پتشیوودا باس مان کرد، که چ له رووی جوگرافیییه وه، چ له رووی چۆنیه تیییه وه، خوا ﷺ زۆر بهوردییی دیمه نی وه حیسی ناردن و، فه رما یشتکردنی خو ی له گه ل مووسادا ﷺ بو تیمه روون کردۆته وه، به لکو نه وه تیمه یین که نهو ورده کاریانه مان بو تو ناردوون و، نهو نهئینیانه مان بو تو که شف کردوون، یانی: له نه نجامی نه وه دا که گه له که ی تو ماوه یه ک بووه بی خه بهر بووه، له هه وال و دنگ و باسی وه حیسی ناردنی خوا ﷺ بو پیغهمبه ران، بویه تیمه نهو وه حییه مان بو تو ناردوه، ﴿وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا﴾، به لام تیمه چهند سه ده یه که مان پیگه یاندن له رابردوودا، ﴿فَطَاوَلْ عَلَيْهِمُ الْأَمْرُ﴾، نجا نهو خه لکه ی که تو له نیویاندا ره وانکراوی، ته مه تیکی درژیان به سه ر بردو سه ده کان تپه رین، بی نه وه ی وه حیسی بی، ﴿وَمَا كُنْتَ تَأْوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ﴾، ههروه ها تو نیشه جی نه بووی له نیو خه لکی مه دبه ندا، ﴿تَلَاَوْ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾، که نابه ته کانی تیمه یان به سه ردا بخوتیه وه، به سه ر خه لکی مه دبه ندا، ﴿وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ﴾، به لکو هه ر تیمه نیره ربووین،

که شوعه ییمان الشیع؟ نارد بؤ لای خه لکی مه دین و، ئیستا که به سه رهاتی شوعه یب و خه لکی مه دین بؤ تۆ ده گپینه وه، چۆنه تیی فه رمایشتکرده مان له گه ل مووسادا الشیع بؤ تۆ ده گپینه وه، نه وه ئیمه یین نه گه رنا تۆ له وئی نه بووی و، هیج که سیش له وئی نه بوو، له وانهی ئیستا هه ن، تا کو دهنک و باس و هه واله که، ناوا به وردیی بگپینه وه.

﴿ وَمَا كُنْتَ بِحَايِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْتَا ۖ هَهُرُوهَا تَوَّلَهُ تَهْنِشْتَ طُورٍ نَهَبُوي، كَاتِيك كه بانگمان كرد، بانگی مووسامان كرد: ﴿ أَنْ يَشُوعِي إِيَّتْ أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۖ كه نهی مووسا! دلنیا به من خوام په ره وردگاری جیهانیان، کاتیک ناوا بانگمان كرد، تۆ له ته نیشست طوور نه بووی، ﴿ وَلَكِنْ رَحِمَهُ مِنْ رَبِّكَ ۖ به لکو نهو په یام و وه حییه مان بؤ تۆ نارد، وه ک به زه ییه ک له په ره وردگاره توه، ﴿ لِنُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ ۖ تا کو کومه لیک بترستی، وریا بکه یه وه، که له پیش تۆدا، هیج ترستی نه رو وریا که ره وه یان بؤ ره وان نه کراون، ﴿ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۖ به لکو په ند وه ربگرن و بیریان بکه ویته وه، راسته ری بگرن و واز له هی چه وت بینن.

﴿ وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنُتَبِّحَ بِآيَاتِكَ وَنَكُوتَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ نه گه ره له بهر نه وه ش نه بووایه به لایه کیان تووش بی، به هوی نه وه وه ده سته کانیا ن پیشیده خه ن، که کوفرو گونا هو تاوان و لادانه، نه گه ره له بهر نه وه نه بووایه، به لایه کیان تووش بی به هوی کرده وه خرا په کانیا نه وه، نه وه ی ده سته کانیا ن نه نجامی ده دن، ئنجا نه و کاته بلین: په ره وردگارمان! بؤ چی پتغه مه ربکت بؤ لا نه نار دین، ﴿ فَنُتَبِّحَ بِآيَاتِكَ ۖ که شوین نایه ته کانت بکه وین، ﴿ وَنَكُوتَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ سه ره نجام له بر واداران بین! نه گه ره له بهر نه وه نه بووایه، که ناوا بلین، دوا ی نه وه ی به لایان به سه ره دی، تۆمان بؤ لا ره وان نه ده کردن، به لام بؤ نه وه ی بیانو و بر او یان بکه یین و به لگه یان له سه ره ته واو بکه یین، بؤیه تۆمان نارد.

﴿ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْمَوْتُ مِنْ عِنْدِنَا ۖ ﴾، که چی دوی نه‌وی هه‌قیان له‌لای تئمه‌وه‌ش بۆ‌هات، ﴿ قَالُوا لَوْلَا أَوْفَتْ مِثْلَ مَا أَوْفَتْ مُوسَىٰ ۖ ﴾، گو‌تیا‌ن: ده‌بو‌وا‌به هه‌مان شت که به مووسا دراوه، پیتی بدری، مه‌به‌ست نه‌و مو‌ع‌ج‌یزه به‌ره‌سه‌ستانه‌یه، که به مووسا درابوون، به تاییه‌ت گۆ‌چانه‌که‌ی و ده‌ستی، هه‌روه‌ها نیشانه و مو‌ع‌ج‌یزه یاسا دره‌کانی دیکه، ﴿ أَوْلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوفِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۖ ﴾، نه‌دی نه‌وانه‌ی که بی‌پروا بوون به‌تۆ، پی‌شته به‌وه‌ی که به مووساش درابوو، بی‌پروا نه‌بوون؟ واته: کوفر هه‌مووی یه‌ک میلیله‌ته، وه‌ک چۆن نه‌و کافرانه ئیستا به‌تۆ بی‌پروان، کاتی خۆی کافرده‌کانیش له‌رۆزگاری مووسادا ۖ، به مووسا بی‌پروا بوون، له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا نه‌و هه‌موو مو‌ع‌ج‌یزانه‌شی پی‌درابوون؟ ﴿ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ۖ ﴾، که به خۆی و به هاروونی براییان گو‌ت: دوو جادووگه‌رن، پشتی یه‌ک‌دی‌دی ده‌گرن، ﴿ وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرٍ ۖ ﴾، گو‌تیشیا‌ن: تیمه به هه‌رکامیکیان بی‌پرواین، واته: نه‌گه‌ر مه‌سه‌له مو‌ع‌ج‌یزه و به‌لگه‌ی یاسا در بئ، کاتی خۆی کافرده‌کانی رۆزگاری مووساش، به مووسا بی‌پروا بوون، هه‌رچه‌نده نه‌و هه‌موو مو‌ع‌ج‌یزه یاسا درانه‌شی پی‌ندرا بوون و، خۆیشی و هاروونی برایشیا‌ن تۆمه‌تبار کرد، به‌وه‌ی که دوو جادووگه‌رن، پشتی یه‌ک‌دی‌دی ده‌گرن.

﴿ قُلْ فَاتَّبِعُوا بِكُتُبٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا ۖ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۖ ﴾، خوا ۖ به پی‌غه‌مبه‌ری خاتهم ۖ ده‌فه‌رموی: تۆ پی‌یا‌ن بئتی: کتیبیک له‌لایه‌ن خواوه بی‌تن، که پر هیدایه‌تر بئ، له‌و دووانه (واته: له‌ قورپان و له‌ ته‌ورات)، تا‌کو شوونی بکه‌وم، نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن، یا‌خود پر هیدایه‌تر بئ له‌ (ته‌ورات و ئینجیل)، به‌لام زیاتر وا پی‌ده‌چئ مه‌به‌ست (قورپان و ته‌ورات) بئ، نه‌گه‌ر راست ده‌که‌ن، فه‌رموون کتیبیکی دیکه بی‌تن، هیدایه‌تی زیاتری تیدا بئ، زیاتر مایه‌ی هیدایه‌ت و به‌رچاو پروونکرده‌وه بئ، ﴿ فَإِن لَّا يَسْتَجِيبُوا لَكَ ۖ ﴾، به‌لام نه‌گه‌ر وه‌لامی‌ان نه‌دایه‌وه، نه‌یا‌نه‌ینا (کتیبیکی وایان نه‌هینا) که ناشی‌هینن، ﴿ فَاعْلَمْنَا أَنَّمَا يَشْتَرُونَ ۖ أَمْوَالَهُمْ ۖ ﴾، ده‌جا بزانه که نه‌وانه شوین نارزه‌وووه‌کانیا‌ن

ده‌كه‌ون، له جياتى كه‌وتنه شوون (هُدًى)، كه‌وتوونه شوون (هُوًى)، وَمَنْ اتَّبَعَ
 الْهُوًى فَقَدْ هَوًى، هه‌ر كه‌سيك به‌دواى ناره‌زوو بكه‌وئ، ده‌كه‌وئ، وَمَنْ أَضَلُّ
 مِنْ اتَّبَعَ هَوًىهُ بِخَيْرٍ هُدًى مِنَ اللَّهِ، تايا كيش گومراتره له كه‌سيك، به‌دواى
 ناره‌زووى خوى ده‌كه‌وئ، به‌بن رنمايه‌ك له خواوه؟ به‌دواى پيخوش بوون و
 ناره‌زووى خوى ده‌كه‌وئ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ، به‌دنيايي خوا
 كومه‌لى سته‌مكاران، ناخاته سه‌ر راسته رئ، ليره‌دا (لَا يَهْدِي) به‌ماناي رنمايي
 كردن نيه، خوا ﷻ رنمايي هه‌موو كه‌سى كرده، ليره‌دا هيدايت، يان: خسته‌نه
 سه‌ر راسته رئ، خوا ﷻ راسته‌رييان ناكات، به‌توبزي بيانخاته سه‌ر رئي راست،
 به‌س رنيه‌كه‌بان ده‌خاته به‌رچاو، چونكه نه‌گه‌ر رريان نه‌خاته به‌رچاوو رنماييان
 نه‌كات، رريان پيشان نه‌دات، به‌لگه و بيانوويان ده‌بن، به‌لام خوا ﷻ رريان
 پيشان ده‌دات، نه‌مما به‌توبزي ملهان ناگرئ بيانخاته سه‌ر راسته رئ.

﴿وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، به‌دنيايي تيمه قسه‌مان بو
 په‌يوه‌ست كردوون، به‌لگو په‌ند وه‌ربگرن، واته: رنمايي خوماغان لئ نه‌پچرانوون،
 به‌رده‌وام كتبه‌كامهان بو دابه‌زانوون و، پيغهمبه‌راهمان په‌پتا په‌پتا بو ناردوون، وه‌ك
 له سووره‌تي (المؤمنون) دا ده‌فه‌رموئ: ﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا﴾، واته: دوايي
 پيغهمبه‌راهمان په‌پتا په‌پتا (يه‌ك له دواي يه‌ك) ناردن، به‌لئ جار جار ماوه و
 دايرانكيان كه‌وتوته نيوان، تاكو زياتر فه‌دري نيعمه‌تي خوا برانن، به‌لام نه‌وه
 نه‌بووه كه خوا ﷻ مروفايه‌تي له هيدايت و رنمايي خوى بيه‌ش بكات، كه‌واته:
 ﴿وَصَلَّاتُهُمُ الْقَوْلَ﴾، (وَصَلَّاتُهُمُ) واته: فه‌رمايشتي خوماغان په‌يوه‌ستكرده، يه‌ك له
 دواي يه‌ك، نه‌ك بيچرئينن، بو نه‌وه‌ي په‌ند وه‌ربگرن و، بيريان بكه‌ويته‌وه.

نجا خوا ﷻ ستايشي نه‌وانه ده‌كات، له خاوه‌ن كتبه‌كان، كه‌بروايان به
 پيغهمبه‌ري خاتم ﷺ هيتاوه، كه‌كه‌سانتيكي دياربيكراو بوون: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
 الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾، نه‌وانه‌ي كه‌پيش وي (پيش قوربان) كتبيمان
 پيدا‌بوون، يان (مِنْ قَبْلِهِ)، پيش وي (پيش موحه‌ممه‌د ﷺ) كتبيمان پيدا بوون،

﴿هُم بِهِ مُؤْمِنُونَ﴾، نا نه‌وانه به‌راستی بروای پی‌دینن، واته: بروا به قورنان دینن، یان بروا به موحه‌ممه دینن، زیاتر واپتده چن مه‌بست پی قورنان بن، ﴿وَلِذَا يَلُونَّ عَلَيْهِمْ قَالُوا أَمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ﴾، کاتیک نهو کتیبه‌شیان به‌سهردا بخویندرتیه‌وه، که قورنانه، ﴿قَالُوا أَمَنَّا بِهِ﴾، گوئیان: بروامان پی هیئا، ﴿إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا﴾، به دلنایسی نه‌وه هه‌قه، چه‌سپاوه، راسته، له په‌روه‌دگارمانه‌وه‌یه، ﴿إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ﴾، به دلنایسی تیمه پیش نه‌ویش (واته: پیش هاتنی قورنانش) هه‌ر ملکه‌چ بووین بو خوا، شوین کتیبه‌کانی دیکه‌ی خوا که‌وتبووین و، شوین پیغه‌مبه‌رانی پیش موحه‌ممه دینن که‌وتبووین، بو خوا ﴿مَلَكًا﴾ ملکه‌چ بووین، ﴿أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ﴾، نا نه‌وانه دوو جاران پاداشتیان ده‌درتیه‌وه، جارنکیان له‌سه‌ر شوینکه‌وتنی کتیبه پیش‌ووهر کان و، پیغه‌مبه‌رانی پیش‌وو (نه‌گه‌ر به‌راستی شوینیان که‌وتن و لایان نه‌دابتی‌و)، جارنکیش له‌سه‌ر شوینکه‌وتنی کتیبی کو‌تایی و پیغه‌مبه‌ری کو‌تایی که قورنان و موحه‌ممه دن ﴿يَا صَبْرُوا﴾، به‌هوی نه‌وه‌وه که خو‌پاگر بوون، له‌سه‌ر نایینه پیش‌ووهر که‌یان و، کتیبه پیش‌ووهر که‌یان و، گرتی رپیازی پیغه‌مبه‌ره پیش‌ووهر که‌یان، هه‌روه‌ها خو‌پاگریش بوون له‌سه‌ر نه‌وه که ناماده‌بوون ده‌ستبه‌رداری کتیب و به‌رنامه پیش‌ووهر که‌یان بن، که کتیبکی باشترو، پر به پیستی واقع و، پیغه‌مبه‌ریکی پایه به‌ررترو گه‌وره‌تر، که بو هه‌موو به‌شه‌ریه‌ت نبردراوه، بویان هاتوه، که به ته‌نکید نه‌و قورنانه که هاتوه، دوا کتیبی خوابه‌و، نه‌و پیغه‌مبه‌ره کو‌تایه‌و نه‌و کتیبه کو‌تایه، هه‌ردووکیان: پیغه‌مبه‌رانی پیش خو‌یان و، کتیبه‌کانی پیش خو‌یان به راست داده‌تین، هه‌رچی هه‌ق له کتیبه پیش‌ووهر کاندوا، له‌سه‌ر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ره پیش‌ووهر کان، هاتوه، له‌م قورنانه‌شدا هه‌یه، نه‌م قورنانه گرتوویه‌ته خوی و، هه‌ر هه‌له و که‌موکوپیه‌کیش، خرابیتته نیو کتیبه‌کانه‌وه، خرابیتته نیو رپیازی پیغه‌مبه‌رانه‌وه، راستی ده‌کاته‌وه، که‌واته: هه‌قی موتله‌ق و ساغ و بتی خلته له‌م قورنانه‌دا هه‌یه، هه‌رچی هه‌فتیک که

له کتیبه پیتشووه کانداهیه، نهم قورئانه گرتوو به ته خوئی و بتی نیازتان ده کات، لهوان، به لأم کتیبه کانی پیتشووه نهمان بتی نیازتان ناکهن، لهم قورئانه، ههروهها موحه ممه د یتغه مبه ری خواجه، بۆ هه موو مروّله کان به پانایی زه مین، به درئیایی زه مان، به لأم هه ر کام له یتغه مبه رانی پیتشووه، بۆ که یتکی دیاری بیکراوو بۆ قوئاغ یتکی دیاری بیکراوو بۆ کات یتکی دیاری بیکراو، رهوان کراون.

﴿وَيَذَرُونِ بِالْحَحْنَةِ آتِيَةً﴾، ههروهها نهو بهوادارانه له خاوهن کتیبه پیتشووه کان، به چاکه، خراپه پال پتوه ده نین، له به رانه ر خراپه دا، چاکه ده کهن، ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَهُمْ يُنفِقُونَ﴾، له وهش که پیمانداون، ده به خشن، له وهی که پیمانداون له شتی مه عنه ویی، وهک: زانست و عه قل، وهک سومعه و ئیعیبارتک، که هه یانه ده به خشن، به کاری دینن بۆ سوودی خه لک، ههروهها له شته ماددییه کان: مال و سامان، به رگ و پۆشاک، زادو زه خیره، هه رچی پیمانداون، لیتی ده به خشن، ﴿وَإِذَا سَكُمُ اللَّغْوُ﴾، کاتیک گوئیان له قسه ی پووچ ده بتی، (اللغو) واته: قسه ی پووچ، ههروهها به مانای کرده وهی پووچیش دی، به لأم لیره دا مادام ده فه رموی: ﴿سَكُمُوا﴾، به س قسه ده گرتته وه، قسه ی پووچیش واته: شتیک که سوودی نه بتی، سوودی نه بتی بۆ لای خوا یت، و، بۆ پوژی دوایی و، مروّ لیتی به هره مه ند نه بتی بۆ ژبانی دنیای، نه وه به پووچ له قه له م ده درئ، کاتیک که قسه ی پووچ ده بیستن، قسه ی بتی که لک ده بیستن، ﴿أَعْرَضُوا عَنْهُ﴾، پستی تیده کهن، پووی لی ودرده گتیرن، ﴿وَقَالُوا لَنَا أَعْنَانَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ﴾، به وانهی که قسه ی پووچ و بتی که لک ده کهن، ده لیتن: کرده وه کانی خویمان بۆ خویمان، تپوهش کرده وه کانی خویمان بۆ خویمان، ﴿سَلِّمْ عَلَيْكُمْ﴾، واته: ناشتی له سه ر تپوه بتی، له لایهن تیمه وه، تپوه سه لامه تن، نه گه ر تیمه سه لامه ت نین له ده ست و زمانی تپوه، تپوه سه لامه تن و به ره رچتان ناده ینه وه، یاخود: ﴿سَلِّمْ عَلَيْكُمْ﴾، یانی: خوا حافیز، واژتان لی دینین و قسه تان له گه ل ناکه ین، ﴿لَا بُنْيَى الْجَهْلِيْنَ﴾، تیمه خواز یاری نه قامان نین، قسه یان له گه لدا بکه ین و،

شهره قسه و شهره دندووکه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ین، ئیمه نه‌ونده سه‌رقالین به قسه‌ی باش و کرده‌وی چاکه‌وه، نامان په‌رژئته سه‌ر شهره دندووکه‌و قسه‌ی پووچ و، کرداری پووچ.

دیاره ئه‌وه‌ی که له مانای گشتی دا خستمانه روو، له ته‌فسیری ئه‌و سیزده ئابه‌ته‌دا، ده‌توانین بلئین: ئه‌وه هه‌مووی نه‌نجامگیریه له به‌سه‌رهاتی مووسا عليه السلام و هاروونی برای عليه السلام، له‌گه‌ل گه‌له‌که‌یان به‌نوو ئیسرائیل و، له به‌رانبه‌ریان دا، دوژمنه ناحه‌زه‌کانیان، فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌ی و، گه‌له یاخیه‌که‌ی، ئه‌وه هه‌مووی نه‌نجامگیریه‌و، شیکردنه‌وه‌یه‌که له باره‌ی ته‌وه‌وه که رابرد، چی لئ وه‌رده‌گیرئ، چ ده‌رس و په‌ندیک‌ی لئ وه‌رده‌گیرئ، پتویسته مروّف چی لئ فیر بن؟ خستنه پرووی ئه‌وه‌یه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

خوای کارزان دواى ئەوهی کۆمه لگا پیتشووه کانی فهوتاندن، ته وپاتی دا به مووسا عَلَيْهِ السَّلَام، که بو خه لکی بهرچاو رووینی و پینمایی و مایه ی بهزه یی خوا بوو:

خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (١٢)

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له شهش برگه دا:

١- ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾، به دنیایی کتیبمان به مووسا دا، ئەم جه ختکردنه وه یه بو ئەوه یه، که خه لک د دنیا بکرتیه وه، خوا عَلَيْهِ السَّلَام پیغه مبه رانی ناردوون و، کتیبه کانی دابه زاندوون، له ئیواندا کتیبه که ی مووسا، که ته وپاته، ئەمه ش وه ک بهر په رچدانه وه ی کافره کانه، که نکوو لییان ده کرد له وه و ده یانگوت: ﴿وَمَا سِعْنَا بِكَ فِي مَائِكَآبِ الْأَوَّلِينَ﴾ القصص: ٣٦. واته: شتی وامان نه بیستوه له ئیو باب و باپیرانی پیتشووماندا، (خوا عَلَيْهِ السَّلَام کتیب دابه زینتی و پیغه مبه ر بنیری و، خوا عَلَيْهِ السَّلَام ده ستوه ربه داته، ژیانی مروّف و، بیه وی ژیانی بو ریک بخت)، چونکه ئەوانه نکوو لییان له بوونی خوا نه کردوه، به لأم گوتوو یانه: خوا عَلَيْهِ السَّلَام مروّفی بو خوی لیکه پراوه، ژیانی خوی چون ریک ده خات، عایدی خوی کردوه، ریک وه ک عملانیهت (سیکۆلاریزم) که ده لئ: خوا ده ستوه رناده ته ژیانی مروّف، یان بو ی نیه ده ستوه ربه داته ژیانی مروّف، به لکو مروّف بو خوی ژیانی خوی ریک ده خات، ژیانی خیزانیی و کۆمه لایه تی و سیاسی و، ئابووری خوی ریکی ده خات، هه روه ها بهر په رچدانه وه یه بو کافره کان (کافره کانی مه کهه)،

هروهها بُو هندیك له جووله که کان که وهک کاردانه وهو وهک سواربوونی سُوژ و عاتیفه، له نکوولییکردندا له پیغهمبری خاتمه ﷺ، نهو وه حییه ی بُوی دُو، ده یانگوت: خوا هیچ کتیبکی دانه به زاندوه بُو سهر هیچکس، وهک له سووره تی (الأنعام) دا، خوی بهره ردگار لئی گیراونه وه که ده فهرموئ:

﴿ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا بَشَرًا مِّنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهٖ مُّوسَىٰ نُورًا وَهَدًى لِّلنَّاسِ لِيَجْمَعُوهُ فِرَاطَيْسَ بُدُوْنَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيْرًا وَعِلْمَتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوْا اَنْتُمْ وَلَا اٰبَاؤُكُمْ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰى ذَرَهُمْ فِيْ حَوْبِهِمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿۱۱﴾ ۱۱، واته: وهک پیویست ریزی خویان نه گرت، که گوتیان: خوا ﷺ هیچ شتیکی دانه به زاندوته سهر هیچ مروفتیک (ده گونجن) نه وانه جووله که کان بووبن، نهو قسه یان کردبئ، ده شگونجن هاوبه ش بُو خوا دانه رو کافره کانی کومه لگای پیغهمبرو ده وره بیری بووبن، که نکوولیان کرد له وه که خوا هیچ وه حییه کی نار دبئ و هیچ کتیبکی دابه زاندبئ و هیچ پیغهمبریکی ره وانه کردبئ، بویه خوا ده فهرموئ: ﴿ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهٖ مُّوسَىٰ ﴿۱۱﴾ ۱۱، الأنعام، بئئ: نه دی کئ نهو کتیبی دابه زاندوه که بُو سهر مووسا علیهِ دابه زانرا؟ ﴿ نُوْرًا وَهَدًى لِّلنَّاسِ ﴿۱۱﴾ ۱۱، الأنعام، پروناکی و رینماییی بوو بُو خه لک، ﴿ تَجْمَعُوْنَهُ فِرَاطَيْسٍ ﴿۱۱﴾ ۱۱، الأنعام، که تیوه ده تانکرده به ش به ش، نامیلکه نامیلکه، (فِرَاطَيْسٍ) کُوی (فِرَاطِاس) ه، واته: په ر په ر ده تاننوووسی، وهک چوَن تیسستا خه لک کتیب و نامیلکه، ده نووسئ، یاخود قوربان که کراوه به سی (۳۰) به ش (جزء)، یانی: به ش به شتان ده کرد، ﴿ بُدُوْنَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيْرًا ﴿۱۱﴾ ۱۱، الأنعام، هندیکتان ناشکرا ده کردو زوَریشان په نهان ده کرد (نه وهی له بهره دندییان بوو، ناشکرایان کردوه و نه وهی له زیانیان بووه، په نهانیان کردوه)، ﴿ وَعِلْمَتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوْا اَنْتُمْ وَلَا اٰبَاؤُكُمْ ﴿۱۱﴾ ۱۱، الأنعام، به هوئی کتیبه کانی خواوه، شانکتان فیر کرا، که خوتان و باب و باپیرانتان نه ده گونجا بیانزان و له جگه له رتی وه حییه وه، نازانرین، چونکه خوی بهره ردگار بویه وه حیی ناردوه بُو پیغهمبران، نهو شتانه ی پیدا ناردوون که له مهودای عه قلی

به شهردا نین، نه گهرنا شتیک که به شه ره عه قلی پی بشکتی، خوای زاناو شاردهزا نه یخستوته دوو توتی وه حییه که ی خویره وه، هه موو نهو شتانه ی که له مهودای عه قلی مروّف دان و مروّف ده توانی بو خوئی په بیان پی بیات و بیانزانی، بو عه قلی به شه ره لیان گه راه، دواپی ده فهرموئی: ﴿لَقُلْ اِنَّ اِلَهَکُمْ فِی حَوَٰصِرِمْ یَلْعَبُوْنَ﴾ (۱۹) الانعام، بلن: خوا ﴿عَلَّوْا﴾ (نهو کتیبه ی دابه زاننده)، دواپی لئی بگه پری با له یاری و گهمه ی خویندا سه رقآل بن.

نجنا که لیره ده فهرموئی: ﴿وَلَقَدْ اٰتٰنَا مُوسٰی الْکِتٰبَ﴾، به دنایی کتیبمان به مووسا ﴿عَلَّوْا﴾ دابوو، نه وه بو بهر په رچدانه وه ی هه موو نهو قسه و قالا نه و، بو دنیا کردنه وه ی مروّفابه تیه، که خوا مروّفه کانی ویتل نه کردوون، له نیتو نهو گه لانه دا که خوا ﴿عَلَّوْا﴾ په پیام و وه حیی بو ناردوون، گه لی به نوو نیسپرائیل بووه و، گه لی میسر بووه و، که خوا ﴿عَلَّوْا﴾ کتیبی به مووسا ﴿عَلَّوْا﴾ دابوو، بو یان.

(۲) - ﴿مِنْ بَعْدِ مَا اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُولٰٓئِکَ﴾، دوا ی نه وه ی سه ده پیشووه کامان فه وتاندن، ﴿الْقُرُوْنَ الْاُولٰٓئِکَ﴾ یانی: گه لی نوح و گه لی عادو، گه لی نه موودو گه لی مه دیه ن و گه لی لووط، ﴿الْقُرُوْنَ﴾ (قوڑی (قوڑن) ه، (قوڑن) یانی: سه ده، زانایان ده لین: سه ده، یان سه د (۱۰۰) ساله، یان هفتا (۷۰) ساله، به لام به زوری له سه ر سه د (۱۰۰) ریککه وتوون و، لیره ش مه به ست سه د (۱۰۰) ساله کان نین، سه د (۱۰۰) ساله کان نافه وتین، یانی: نهو خه لکانه نهو کوّمه لگایانه ی لهو سه د سالانه دا ژیاون، لهو سه دانه دا ژیاون.

(۳) - ﴿بَصٰٓئِرٍ لِّلْاٰنٰسِ﴾، نهو کتیبه ی به مووسامان دابوو، پئینه ره کان (بصائر) بوو بو خه لک، (بصائر جمع بصیره: مَا يُبْصَرُ بِهٖ اٰی: الْحَصْحَغُ الْبَيْتَةُ الَّتِی يُبْصَرُ بِهَا الْحَقُّ، وَحَمِيْرٌ بِهَا يَبِيْنُ الْحَقُّ وَالْبَاطِلُ)، (بصائر) کوڑی (بصیره) یه، که برتیه له وه ی شتی پی بیتری، هوکار ی بینین بی، که مه به ست به لکه روّشنه کانن که هه قیان پی ده بیتری و، هه ق و ناهه قیان پی لیک جیا ده کرینه وه.

۴- ﴿ وَهَدَىٰ ۙ ﴾، رہنمائی ہو۔

۵- ﴿ وَرَحِمَهُ ۙ ﴾، بہ زہدی ہو (بو خہ لک)۔

۶- ﴿ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۙ ﴾، بہ لکو بیران بکہوتیتہوہو بہند وہر بکرن، (يَتَذَكَّرُونَ: أَي يَتَذَكَّرُونَ الْحَقَائِقَ الْمَرْكُوزَةَ فِي فِطْرِهِمْ وَعَقُولِهِمْ، إِذِ الرُّسُلُ أُرْسِلُوا لِيُنِيرُوا دَقَائِنَ الْعُقُولِ، فَالْحَقَائِقُ وَالْأَحْكَامُ الَّتِي يَتَضَمَّنُهَا كِتَابُ اللَّهِ لَيْسَتْ غَرِيبَةً عَنِ الْعُقُولِ وَالْفِطْرِ)، نہمہ تہعبیرو دہرشتی خوّمہ۔

(يَتَذَكَّرُونَ) یانی: نہو ہر استیبانہی کہ خوا ۷۷۷ لہ عہقل و زگماکی مروّفہ کاندہ دایکوتاون، (دایناون)، نہوانہ یان بکہونہوہ بیر، چونکہ پیغہمبہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ہاتوون تاکو نہوہی لہ عہقلہ کاندہ شیردراوہ تہوہو دانراوہ، وہدہر بیخن، چونکہ ہر استیبہ کان و حوکمہ شہرعیہہ کان، کہ کتیبی خوا گرتوونہی خوٰی، شتی نامو نین بہ عہقلہ کان و زگماکہ کان۔

کہ دہفہرموی: ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بِصَآئِرٍ لِلنَّاسِ ۙ ﴾، لہو ہاروہ گپردراوہ ہک ہاتوہ، بہ رای ہہندیک لہ زانابان فہرماہستی پیغہمبہرہ ۷۷۷: و بہہرز کراوہ (مَرْفُوع) یی ہاتوہ، ہہندیکیشیان دہلین: نہخیر ہہر قسہی تہبوو سہعیدی خودریہہ و، دہفتیکی وہستتیراو (مَوْفُوف) ہ، کہ نہمہ دہقہکہہتہی:

﴿ مَا أَهْلَكَ اللَّهُ أُمَّةً مِنَ الْأُمَمِ وَلَا قَرْنًا مِنَ الْقُرُونِ، وَلَا قَرْبَةً مِنَ الْقُرَىٰ، لَا مِنَ السَّمَاءِ وَلَا مِنَ الْأَرْضِ، مُنْذُ أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ عَلَىٰ وَجْهِ الْأَرْضِ، غَيْرَ الْقَرْبَةِ الَّتِي مَسَّحَهُمُ اللَّهُ قِرْدَةً، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بِصَآئِرٍ لِلنَّاسِ وَهَدَىٰ وَرَحِمَهُ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴾ (۱۳) ۙ ﴾، (أخرجه الحاكم: ۲۵۴، وقال: صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه، تعليق الذهبي في التلخيص: على شرط البخاري ومسلم، وذكره السيوطي في الدر المنثور: (۴۱۷/۸) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ۙ، وعزاه للبخاري وابن المنذر والحاكم وصححه وابن مردويه).

واته: خوی بهرز هیچ سده ده کی له سده ده کان به سزایه ک له تاسمانه وه، یاخود له زهوییه وه نه فه وتاندوه، له و کاته وه که ته و پاتی ناردو ته خوار، جگه له و شاره ی که خوا (سَخ) ی کرد، کردنیه مه یموون، سه رنجی قسه ی خوی بهرز بده، که ده فه رموی: دوی نه وه ی سده ده پتشیووه کامان فه وتاندن، کتیمان (ته و پاتمان) بو موسا عليه السلام دابه زاند، (واته: دوی نه وه ی کتیب بو موسا عليه السلام دابه زناوه، خوا عليه السلام هیچ گه ل و کومه لگایه کی به سزایه کی له سه ریوه هاتوو، یان له خوار یوه په یدا بوو، نه فه وتاندوه).

ده لیم: زور پیده چن نایه ته که - ههروه ها ده فه که ی سونه تیش - تاماژه بی به یاسایه کی گه ردوونی خوا له ژبانی به شهردا، که له دوی دابه زاندنی ته و پات، خوا سزادانی بنبرکردن و قه لاچو کردنی گه ل و کومه لگایه کانی راگرتبی، به لام بیگومان جوړه کانی دیکه ی سزادان هه ر ماون، به لام سزای فه وتاندنی گشتی راگیراوه تاگو ناخیر زه مان دئی.

مهسه لهی دووهم:

خستنه پرووی نهو وراستییه که تاکه نه گه ری راست بو زانینی موحه ممه د
 و، ناشنایی بهو هه و آلهی له بارهی مووساوه، باسکران، ته نیا نه وهیه که
 خوا ﴿۱۱﴾ بو سروش کردوون و بو ی ناردون، چونکه موحه ممه د ﴿۱۲﴾ خو ی لهو
 شوینانه ناماده نه بووه، که تیاندا به یامی خوا ﴿۱۳﴾ بو مووسا ﴿۱۴﴾ تیردراوه و،
 په وانه کراوه بو لای فیرعه ون و گه لی میسر، هه روه ها له تیو گه لی مه دیه ن
 دا نه بووه، کاتیک که خوا ﴿۱۵﴾ شوعه یی بو لا په وان کردوون:

خوا ﴿۱۱﴾ ده فهرمو ی: ﴿۱۲﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْفَرْقِ إِذْ قَضَيْتَنَا إِلَىٰ مَوْسَىٰ الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ
 مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿۱۳﴾ وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلُ عَلَيْهِمُ الْأَمْرُ وَمَا كُنْتَ تَارِيًا
 فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ ؕ إِنَّا لَنَكْتُابُ مَا نُرِيدُ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۱۴﴾
 وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ
 الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ
 لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۱۵﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له ده برکه دا:

۱- ﴿۱۱﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْفَرْقِ ﴿۱۲﴾، (نه ی موحه ممه د!) تو، له ته نیشتی رۆژئاوا نه بووی
 (له نیزیک رۆژئاوا نه بووی)، زانا یان گوتوو یانه: ئەم ته عیبه (هه ذا مین اضا فة الموصوف
 الی صفة)، ئەمه له پالدانی وه سفکراو (موصوف) ه، بو لای سیفه ته که ی، (أی: الجانِب
 الغربی مِنَ الطُّورِ)، تو له لای رۆژئاوای طوو ر نه بووی، (جانِب) یانی: نیزیک و ته نیشت،
 (الْفَرْقِ) یانی: رۆژئاوا، که واته: ده بیته: (بِجَانِبِ الطُّورِ الْغَرْبِيِّ)، واته: له لای رۆژئاوای
 طوو ر، کیوی طوو ر که ناوی هه ر چیا به که، یا خود ناوی چیا به کی تابه ته.

۲- ﴿۱۳﴾ إِذْ قَضَيْتَنَا إِلَىٰ مَوْسَىٰ الْأَمْرَ ﴿۱۴﴾، کاتیک که کاره که مان بو مووسا ﴿۱۵﴾ نارد، پرۆسه که مان
 له گه ل مووسا ﴿۱۶﴾ نه نجام دا، که برتی بوو له فه رمایشت له گه لدا کردنی و، ناردنی به

بیتغهمبر، (الْأُمُّ الْمُقْصِي: أُمُّ الْوَجِي إِلَى مُوسَى)، نهو کاره‌ی که نه‌نجامدراوه، بریتی بووه له شروش ناردن بۆ مووسا عليه السلام، له ریتی دواندنیه‌وه، که خوا عليه السلام مووسای عليه السلام دواندوه و راسته‌وخۆ فه‌رمایشتی له‌گه‌ئدا کردوه، ﴿إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ﴾، (أَي: كَلَّفْنَاهُ وَالزَّمَانَةَ بِالْأَمْرِ)، کاتیک کاره‌که‌مان نارد بۆ مووسا و، مووسامان پین نه‌رکدار کردو، پتوه‌ی پابه‌ندمان کرد.

۳- ﴿وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾، تۆ له چاودتیران نه‌بووی، یاخود تۆ له ناماده‌بووان نه‌بووی، (شَاهِد) ده‌گونجی به‌مانای ناماده (حَاضِر) بئ، ده‌شگونجی به‌مانای بینهر (رَافِع) بئ، یانی: تۆ له‌وی نه‌بووی که دیمه‌نه‌که‌بینی، هه‌روه‌ها له‌ویش ناماده نه‌بووی، تا‌کو دوا‌یی به‌و شتیه‌ و‌رده‌کارییه که خوا عليه السلام گتیراویه‌ته‌وه، بیکتیره‌وه، که‌واته: دپاره له‌خواوه‌یه نه‌و هه‌واله‌ وردانه، نه‌و و‌رده‌کاریانه و، چۆنیته‌ی نه‌نجامدانی نه‌و پرۆسه‌ی دواندنی خوا عليه السلام بۆ مووسا و‌ه‌حیی ناردنی خوا بۆ مووسا، بگتیرته‌وه.

۴- ﴿وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾، به‌لام چهند سه‌ده‌یه‌که‌مان پینکه‌یانندن ته‌مه‌تیک‌ی درژیان به‌سه‌ردا تبه‌پری.

(إِسْتِذْرَاكَ لِبَيَانِ تَوْضِيحِ عِلَّةِ إِنْكَارِ الْكُفَّارِ لِلْوَحْيِ وَالنُّبُوَّةِ، بِأَنَّ السَّبَبَ هُوَ مُضِي مُدَّةٍ طَوِيلَةٍ دُونَ إِزْمَالِ رُسُلٍ بَعْدَ مُوسَى عليه السلام)، ته‌مه (به‌لام) تکه، ((إِسْتِذْرَاكَ) یانی: به‌لام)، بۆ روونکردنه‌وه‌ی هۆکاری نکوولیبکردنی کافره‌کان له و‌ه‌حیی و بیتغهمبرایه‌تیی، که هۆکاره‌که نه‌وه‌یه، ماوه‌یه‌کی درژت تبه‌پریوه به‌سه‌ر ناردنی بیتغهمبراندا، دوا‌ی مووسا عليه السلام، بۆیه نه‌وانه نکوولیی لی ده‌که‌ن.

واته: نا‌گونجی روونکردنه‌وه‌ی نه‌و و‌رده‌کاریانه‌ی که له قورئاندا هاتوون، ده‌رباره‌ی و‌ه‌حیی ناردن بۆ مووسا عليه السلام و، ده‌رباره‌ی به‌سه‌رهاتی شو‌عیب له‌گه‌ئ‌گه‌لی مه‌دی‌هندا، نا‌گونجی له‌جگه له‌خواوه‌ بئ، به‌لام نه‌وانه بۆیه نکوولیی لی ده‌که‌ن، چونکه ماوه‌یه‌کی زۆر تبه‌پریوه.

﴿فَنَطَأُولَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ﴾، واتە: تەمەنىكى زۆر درېزىيان تىبە راند، (أَي: طَأَلَتْ عَلَيْهِمُ الْمُهْلَةَ وَتَمَادَى عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ)، ماوہىكى زۆر تىبەرى و، ژيانىكى زۆريان بەرى کرد، بىن ئەوہى ھىچ پىغەمبەر ئىكيان بۇ بىن، يانى: باس و خواسى پىغەمبەر اىبە تىبى و پەيامى خوا، لە ھۇشدان (ذَاكِرَةٌ) ئەواندا سرا بۇوہ، كآل بوو بۇوہ، بۇيە نكوولپيان کرد، ئەگەرنا ئەدەبوو عەقَل و ھۇشيان ھىندە نەبىن، كە دىنباين لەوہى ئەو وردەكارىيانە، ئەو باس و خواسانە كە قورئان گرتوونىە خۇى، ەك چۆنەتى وەحىى ناردن بۇ مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ، بەسەرھاتە كانى دىكەى پىغەمبەر ان، دەبوو بزاندن كە بىجگە لە خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ، ھىچ كەس ئەو وردەكارىيانە نازانن و، ھىچ كەس ناتوانن ئەو باس و خواسانە بەو شىوہىە پروون بكانەوہ، چونكە تۇ ئەى موھەممەد! لەوئى نەبووى و نامادەو بىنەر نەبووى، تاكو ئەو بەسەرھاتە تانەيان ئاوا بۇ بگىزىيەوہ، چ دەربارەى مووسا عَلَيْهِ السَّلَامُ، چ دەربارەى شوعەيب و خەلىكى مەدەين، بەلەم بۇيە نكوولپىلئىدە كەن، نەك لەبەر ئەوہى كە سروشتى قورئان جىئى ئىشكال و گومان بىن، بەلكو بەھۇى ئەوہوہ كە ماوہىكى زۆريان بەسەردا تىبەرىبوہو، وەحىى و پەيامى خوايان لەلا نامۇ بۇتەوہ.

5- ﴿وَمَا كُنْتَ تَأْوِيًا فِى أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾، ھەرۇھە تۇ نىشتە جىئى نەبووى لە ئىو خەلىكى مەدەيندا، ئايەتە كائانيان بەسەردا بخوتىنەوہ.

ياخود ئايەتە كانى تىمە بەسەر خەلكە كەتدا، خەلىكى رۇزگارى خۇتدا بخوتىنەوہ، كە بەسەرھاتى مەدەين و شوعەبىيان عَلَيْهِمُ السَّلَامُ گرتوونە خۇيان.

6- ﴿وَلَنَكُنَّ كُنَّا مُرْسِلِينَ﴾، بەلكو ھەر تىمە تىرەر بووین، رەوانە كەر بووین، كەواتە: ئاگادار كەردنەوہى تۇو شارەزاىى تۇش لەو ھەوالە وردانە، بەلكە يە لەسەر ئەوہ كە تۇ خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ ناردووبى، چونكە تۇ لەوئى نەبووى، لە ئىو خەلىكى مەدەيندا، تاكو ئىستا ئەو ئايەتەنە بۇ خەلىكى رۇزگارى خۇت بخوتىنەوہ، كە باسى بەسەرھاتى مەدەين كە شوعەبىى برايان بۇ لايان رەوانە كرا وە، دەكەن، ھەرۇھە چۆنەتى وەحىى ناردن بۇ

موسا علیهِ السَّلَامُ، بهو ورده کاریبه ده کهن، تُو لهوئِ ناماده نه بووی، به لَام ههر ئیمهین نَبْرَه، ئیمهین که تُو مان رهوان کردوه، نهو ورده کاریبانه شمان له باره ی نهو پیغهمبه رانه وه، له باره ی نهو گه له پیشووانه وه، بُو تُو ناردوون، که بیجگه له خوا هِیج که سی دیکه ناگاداری نهو میژووه دوره، نهو تاریکیبانه ی میژووی به شهر نیه.

(۷) ﴿ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا ﴾، ههروه ها تُو له نه نیشته و نیزیک طوور نه بووی، کاتیک که بانگمان کرد، واته: بانگی مووسامان علیهِ السَّلَامُ کرد.

(۸) ﴿ وَلَكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ﴾، به لَام نهوه به زه بی بوو له پهروه ردگارتوه.

یانی: نهو کاته که ئیمه بانگی مووسامان کرد، تُو له نیزیک کیوی طوور نه بووی، تاکو بُو یان بکیرپه وه چه مَان بانگ کردو، گوتمان: پیللاوه کانت دانئ و، له شوئینکی پاک ی و، من پهروه ردگارتم و، ناوا مووسامان دواند، تُو لهوئِ نه بووی، به لَام نهوه ی که بُو مان ناردووی، که نهو راستیبانه ی گرتوونه خوئ، نهوه به زه بیه له پهروه ردگارتوه، ﴿ وَلَكِنْ فَعَلْنَا ذَلِكَ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رَحْمَةً ﴾، بُو یه وامانکرد چونکه به زه بیمان له گه ل تُو دا، له گه ل گه له کت دا، له گه ل مرؤفا به تیبدا نواند، یاخود: ﴿ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ﴾، ده گونجی به رکاری په ها (مفعول مطلق) بی، (أَي: رَحْمَةً وَرَحْمَةً)، به به زه بی په ها به زه بیمان نواند، ده شگونجی (مفعول من أجله) بی، واته: به هُوئِ نهوه وه که ویستمان به زه بی بنوئین، نهوه مان نارد.

(۹) ﴿ لِنُنذِرَ قَوْمًا مِمَّا أَنْتُمْ مِنْ نَذِيرٍ ﴾، تاکو کۆمه لئیک برستینی و وریا بکه یه وه، که له پیش تُو دا هِیج ترستینه رو هُو شیارکه ره وه بیه کیان بُو نه هاته وه، وهک خوا له شوئینی دیکه دا ده فه رموئ: ﴿ لِنُنذِرَ قَوْمًا مِمَّا أَنْذَرْنَا أَبَاؤَهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴾ (۱) هیس، تاکو کۆمه لئیک برستینی که باب و باپیرانیان نه ترستیراون، بُو یه بی ناگان، ههروه ها له سوورته ی (السجدة) دا ده فه رموئ: ﴿ لِنُنذِرَ قَوْمًا مِمَّا أَنْتُمْ مِنْ نَذِيرٍ ﴾، تاکو کۆمه لئیک برستینی، که له پیش تُو دا هِیج به تئورک (۲) هیس، واته: تاکو کۆمه لئیک وریا بکه یه وه و برستینی، که له پیش تُو دا هِیج

ئىسىنەرو ورياكەرەوہيان بۆ نہاتوون، بەلکو رىي راست بگرن، کہواته: ﴿لِيُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَتْهُمْ مِّنْ نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ﴾، يانى: تاكو كۆمەلئىك بترسىنى (كە خەلكى رۆژگارى خۆتن و)، لە پىش تۆدا هيچ ترسىنەرو ورياكەرەوہيان بۆ نہاتوون.

۱۰- ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، بەلکو (ئومىد وايە كە) وەبىريان بىتتەوہ، پەند وەربگرن.

مهسه لهی سیه‌م:

خوا موحه‌مه‌دی ﷺ به دوا نوسخه‌ی هیدایه‌تی خویه‌وه، بۆ مرؤ‌فایه‌تی ناردوه، تا‌کو به‌لگه و بیانوو‌یان نه‌میتنی، که چی دوا‌ی ئه‌وه‌ی هه‌قی بۆ هینان، که‌وتنه برو بیانوو، که بۆچی شتی وه‌ک هی مووسای عَلَيْهِ السَّلَامُ پنی نه‌دراوه؟ به‌ره‌رچدانه‌وه‌شیان به‌وه که کاتی خۆ‌ی مووسا و هاروونیشیان به دوو جادوو‌گه‌ر تۆمه‌تبارکردن، نه‌گه‌ر راستیش ده‌که‌ن، با کتیبکی هیدایه‌ت به‌خشته له قورن‌ان و ته‌ورات بینن، نه‌گه‌رنا دیاره شوینکه‌وتوو‌ی ئاره‌زوویانن:

خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ ده‌فرموی: ﴿وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أَوْفِيَتْ مَا أَوْفَىٰ مُوسَىٰ أَوْلَمَ يَكْفُرُوا بِمَا أَوْفَىٰ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَيْفٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبَعُهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ عَنِ هُدَىٰ رَبِّكَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م ئایه‌تانه، له چوارده برکه‌دا:

(١) - ﴿وَلَوْلَا أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾، نه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بووايه که به‌لایه‌کیان تووش ببن، به‌هۆی نه‌وه‌وه که ده‌سته‌کانیان پشیمان خسته‌وه (له خرابه‌وه تاوان).

(لولا: حَزَفَ امْتِنَاعَ لَوْجُودِ)، (لولا) لیره‌دا پیتی نه‌بوونه، له‌به‌ر بوون، یانی: له‌به‌ر بوونی خۆزگه‌ خواستنیان به‌ ناردنی پتغه‌مبه‌ر، سزیمان نه‌دان.

وه لآمه که ی قرتیزاوه، له بهر نه وهی به سیاق و سه لیه ده زاندری، یانی: (لَوْلَا إِصَابَتُهُمْ بِمُصِيبَةٍ يَعْقُبُهَا قَوْلُهُمْ: ﴿رِسًا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا﴾، مَا عَبْنَا بِرِسَاكَ إِلَيْهِمْ لِأَنَّهُمْ أَهْلُ عَنَادٍ)، نه گهر له بهر نه وه ده بووایه، به لآیه کیان تووش بی و، له نه جامی به لآ تووش بوونه که دا، بلین: پهروه ردگارمان! ده بووایه پیغهمبه ریکت بو نارد باین، تاکو شوین نایه ته کانت بکهوین و، بیینه بروادار، له بهر نه وه ده بووایه، تیمه گرنگییمان نه ددها، بایه خمان نه ددها، به ناردنی تو بو لایان، له بهر نه وهی نه وانه ناوا که لله پهق و نه سه بلین.

(لِلْمُصِيبَةِ: مَا يُصِيبُ الْإِنْسَانَ وَعَلَّيْتَ عَلَى الْأَذَى)، (مصيبة) هه شتیکه که تووشی مروف دی، له خپرو شهر، به لام زیاتر که ده گوتری: (مُصِيبَةٌ) - که له سهر کیشی (مُفْعِلَةٌ) یه، به مانای ناوی بکهه (اسم فاعل) ه، یانی: نهو شته ی که تووش دی - زیاتر بو نهو شتانه ی که ناخویشی و نازارو نارو هه تیین و، تووشی مروف دین، به کارهاتوه، نه که رنا (مُصِيبَةٌ)، یانی: هه شتیکه که تووشی مروف دی، له خپرو شهر.

﴿بِمَا قَدَّمْتَأَيْدِيهِمْ﴾، به هو ی نه وهی که ده سهه کانیان پتشی ده خه ن، نه جامی دده ن له کوفرو تاوان و خراپه، له بهر نه وهی که مروف به زوری به ده سهه کانی کرده وه کان نه نجام ددهات، نه که رنا، یانی: نه وهی که نه نجامیاند او ه، ننج اچ په یوه نندی به عق ل و هو شیان وه هه بی، وه ک مو عته قه داتی پووچ و خراپ، چ په یوه نندی به در برینه کانی زمانیان وه هه بی، چ په یوه نندی به کرده وهی نه دنامه کانی دیکه یانه وه هه بی، هه مووی ده گریته وه.

۲- ﴿فَيَقُولُوا رِسًا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا﴾، دوا ی نه وهی نهو به لآیه بیان تووش دی، بلین: پهروه ردگارمان! ده بووایه پیغهمبه ریکمان بو لا بنتری، ثم (لَوْلَا) یه پیتی هاندان (حَرْفٌ تَخْصِيصٍ) ه، یانی: (هَلَّا) ده بووایه پیغهمبه ریکمان بو لا بنتری.

۳- ﴿فَنَنْصَبُ عَلَيْكَ وَكَرْبًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾، ننج شوین نایه ته کانت بکهوین و، له برواداران بین، نه گهر له بهر نه وه ده بووایه که به لآیان تووش بی و دوا ی ناوا بلین،

تۆمان نهده نارد، نهم (فَتَنِّحَ) ه، (مَنْصُوب) ه، به (أَنْ يَكِي مه زنده كراو، يانی: (بَانَ تَنَّبِعَ)، كه نهم (أَنْ) ه، مه زنده (تَقْدِير) ده كَرِي و شيرراوه (مُضَمَّر) يه، پيويسته بشيردرتتهوه، له وه لَمِي (تَوَلَّآ) دا.

٤- ﴿ فَلَمَّا جَاءَهُمْ الْحُكْمُ مِنْ عِنْدِنَا ﴾، ننجا كاتيك هه قيان له لايه ني تيمه وه بو هات، واته: بيانوومان بو نه هيشتنه وهو پيغهمبه رمان بو لا ناردن.

كه چي دواي نه وه ي پيغهمبه رمان بو لا ناردن:

٥- ﴿ قَالُوا تَوَلَّآ أَوْفِي مِثْلِ مَا أَوْفَىٰ مُوسَىٰ ﴾، گو تيان: ده بووايه، و نه ي نه وه ي به مووسا دراوه، پي بدری، (تَوَلَّآ) ديسان بو هاندان (تَخْضِض) ه، به واتاي (هَلَا) يه، يانی: (هَلَا أَوْفِي مِثْلَ مَا أَوْفَىٰ مُوسَى) ده بووايه نه وه ي پي بدری كه به مووسا دراوه، كه مه به ستيان نهو موعجيزه به رهه ستانه ن، مووسا ﷺ پي دراو ن، وه ك گو چانه كه ي و، ده ستي و، ياسا دره كان كه مووسا ﷺ بو ثيقنا عكر دني خه لكي رُوژگاري خُو ي، پيويستي پنيان بووه، به شه رييه تيش نهو كاته له قوناغيتكدا بووه، زيارت تماشا ي شتي به رهه ستي كردوه، نه وانه نه يانزانيوه كه خوا كارزان و كار به جتيه، به شه رييه ت كاتيك كه له قوناغيتكي ساواتردا بووه، خوا ﷺ نهو جو ره موعجيزانه ي بو پيغهمبه راني ته رخان كر دوون، موعجيزه ي هه ر كام له پيغهمبه ران، له قه دهر خه لكي رُوژگاري خُو ي و عه قليبته و، پاشخاني فيكري و، ناستي رُو شنبيري ياندا بووه، به لَم دواي نه وه ي مرؤفايه تبي گه يشتوته قوناغي كامل بوون، ده بن له پي عه قله وه بدو پي تري، هه روه ها موعجيزه يه كيش كه بو پيغهمبه ري كو تايي كه موحه مه ده ﷺ، ته رخان ده كري، له قه دهر ناستي عه قَل و هُو ش و كامل بوون و گه شه كردني مرؤفايه تبي بَن، ده بن مرؤفايه تبي له مه ودوا له پي عه قله وه بدو پي تري، نه ك له پي هه سته وه ره كانيه وه.

٦- ﴿ خَا ﷻ وَهَلَمِيَان دده اته وه، نه وانه ي ده لَين: ده بووايه نه وه به موحه مه ده ﷻ بدری، كه به مووسا درابوو، ده ره موي: ﴿ أَوْلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أَوْفَىٰ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ﴾، نايان كافره كانی رُوژگاري مووسا بيپروا نه بوون، به وه ي كه پيشتر به مووسا درابوو؟ ده كو نچي

یه کتیک لیره دا بلتی: کافره کانی قوره یش نه بوون، که بیبروا بوون به وهی پشتر به موسا درابوو؟ به لکو قیبتیه کانی رۆژگاری موسا و رۆژگاری فیرعون بوون؟! ده لئین: راسته، به لأم کوفر هه مووی یه ک کۆمه لن، خوی پهروه ردگار وهک به ک کۆمه ل و تئایان ده کات، له بهر نه وهی له هۆکاره کانی کافر بووناندا یه کن، (مَتَمَّائِلُونَ فِي سَبَبِ كُفْرِهِمْ)، نه ویش نه وهی به که نکوولیی ده کهن، نجا وهک چۆن قیبتیه کان نکوولیان له موعجیزه کانی موسا ﷺ کرد، نه وه نیه کافره کانی قوره یش و، کافره کانی رۆژگاری پیغه مبه ریش ﷺ نکوولیی ده کهن له قورئان، هه ره چهنده له بهرانه ریشی دا دهسته وسان و دهسته پاچه ن!

(۷) - ﴿قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا﴾، کافره کانی رۆژگاری موسا ﷺ گوتیان: نه وه دوو جادوون، پشتی یه کدیان گرتوه.

(سِحْرَانِ) به (سَاحِرَانِ) یش، خویندراوه ته وه، (سَاحِرَانِ تَظَاهَرَا)، نه گهر (سِحْرَانِ) بئ، یانی: (دَوَا سِحْرَانِ) نه وانه خاوه نی دوو جادوون، پشتی یه کدیان گرتوه، که مه به ستیان پئیان موسا و هاروون بووه، یا خود (سِحْرَانِ) یانی: دوو جادوون، که نه و کاته مه به ست پئی قورئان و ته و پاته، یان قورئان و ئینجیله، یان ته و پات و ئینجیله، یان مه به ستیان: موسا و موحه ممه ده ﷺ، یا خود موسا و هاروونه ﷺ، واته: وهک هه ره خودی جادوو بن، موسا و هاروون!! نه وه نه گهر جوژی خویندنه وهی: (سِحْرَانِ) بئ، یانی: نه وانه دوو جادوون، دوو به ره جهسته که ری جادوون و، جادوو یان له خۆیاندا به ره جهسته کردوه، به لأم نه گهر خویندنه وهی: (سَاحِرَانِ) بئ، واته: نه وانه یانی: موسا و هاروون، یان: موسا و عیسا، یان: موسا و موحه ممه ده، دوو جادوو گهرن، ﴿تَظَاهَرَا﴾ پشتی یه کدیان گرتوه و هاوکاری یه کدیین.

(۸) - ﴿وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كُفْرُونَ﴾، ههروه ها گوتیان: ئیمه به هه ره کامیان بیبرواین، ته وینیی سه ره ﴿بِكُلِّ﴾، پئی ده گوتری: (عَوْضَ عَنِ الْبُضَافِ أَي: بَکُلِّ مِنَ السَّاحِرِينَ أَوْ بَکُلِّ رَسُولٍ)، یانی: قه ره بووو، جیداری پالدراو، واته: به هه ره کامیک له دوو جادوو که ره کان، یان به هه ره کامیک له دوو په وانه کراوه کان، بیبرواین.

۹- ﴿ قُلْ فَأَتُوا بِكُتُبٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِمَّا أُنزِلَ عَلَيْكُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ ﴾. بلن: ده جا کتیبیک له لایه‌ن خواوه بیئن، له‌وان پر رینمایتر بن، شوتنی ده‌که‌وم، له وه‌لامی نه‌وه‌دا که گوتووایانه: ده‌بووایه نه‌وه که به مووسا علیه السلام دراوه، به‌ویش بدری، خوا علیه السلام وه‌لامی دانه‌وه: که نه‌دی کاتی خوی بیپروا نه‌بوون به‌وهی که پشتر به مووسا درابوو؟ گوتیان: نه‌وه دوو جادوون، یان دوو جادووگرن، پشتی یه‌کدیان گرتوه، گوتیان: تیمه به ههردووکیان بیپرواین؟ نجا دوابی خوا علیه السلام بییان ده‌فه‌رموی: بلن: کتیبیک له لایه‌ن خواوه بیئن، له و دووانه (ته‌ورات و قورنان) رینمایکارتر بن، شوتنی ده‌که‌وم.

یانی: نه‌گهر به ته‌ورات و قورنان رازی نیسن، ده‌جا کتیبیکی له‌وان باشترم له‌لایه‌ن خواوه بو بیئن له پرووی رینمایکاریه‌وه، به دنیایی شوتنی ده‌که‌وم.

۱۰- ﴿ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴾. نه‌گهر تپوه له راستانن، نه‌گهر راست ده‌که‌ن و له هه‌ق ده‌گه‌رین، فه‌رموون کتیبیکی دیکه له لایه‌ن خواوه بیئن، که هیدایه‌ت و رینمایی زیاتری له قورنان و له ته‌ورات تیدابن.

۱۱- ﴿ فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّهُمْ كَذِبُونَ ﴾. نجا نه‌گهر وه‌لامتیان نه‌دایه‌وه، له‌وه‌دا که کتیبیک له لایه‌نی خواوه بیئن، پر هیدایه‌تترو پرووناکیی به‌خشر بن له قورنان و له ته‌ورات.

۱۲- ﴿ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُعْمِرُكُم أَهْوَاءُكُمْ ﴾. ده‌جا بزانه! که ته‌نیا شوین ناره‌زووه‌کانیان ده‌که‌ون و، له هه‌ق ناگه‌رین، مه‌به‌ستیان نیه هه‌ق بدوزنه‌وه و شوتنی بکه‌ون، به‌لگو ههر به دوابی ناره‌زووی خو‌یان ده‌که‌ون.

۱۳- ﴿ وَمَنْ أَسْلَمَ مِنِّي فَآتِهِ مِمَّا رَزَقْنَاكَ مِنْ غَيْرِ حِسَابٍ ﴾. نایا کن گومراتره لهو که‌سه‌ی شوین ناره‌زووی خوی ده‌که‌وی، به‌بن رینمایه‌ک له خواوه؟! لیره‌دا وشه‌ی (من) له: ﴿ وَمَنْ أَسْلَمَ ﴾ دا، (اسم استغفام عن ذات مذهبهم وهو استغفام إنكار)، ناوی پرسیار کردن (استغفام) ه، که مانای نکوولیبلیکردنیش ده‌گه‌به‌نن، واته: هیچ که‌س گومراتر نیه، له‌و که‌سه‌ی که شوین ناره‌زووی خوی ده‌که‌وی.

﴿يَضْرِبُ هُدًى مِّنَ اللَّهِ﴾، به بی پندمایه ک له خواوه، نجا به ته نکید شوینکه وتنی ناره زوو، هه ر به بی پندمایه له خواوه، به لام نه مه لیره دا زیاتر بو زه فکردنه وهی شوین که وتنی ناره زوو که یانه، نه گه رنا هه ر که سیک شوین ناره زوو خوی بکه وی، به دنایی پشتی له پندمای و به رنامه ی خوا کردوه، چونکه خوا ﷻ له هیدایه تی خویدا نه یناردوه، که خه لک شوین ناره زوو بکه وی، به لام بو زیاتر ناشیرین پیشاندانی حاله ته که یانه.

(۱۴) - ﴿إِنَّكَ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾، به دنایی خوا ﷻ کومه لی سته مکاران ناخاته سه ر راسته ری، ری پیشانداون، به لام نایانخاته سه ر راسته ری، نجا بو یه که سیک که شوین ناره زوو خوی ده که وی، له هه موو که س گومپراته، چونکه هه واو ناره زوو، خاوه نه که ی به ره و زور هه لدر ده بات و، پشتریش باسما ن کرد که نه و برو بیانوانه ی کافره کان گرتبوویان، له راستیدا له وه وه سه رچاوه یان گرتوه، که نه یان ویستوه: مل بو هه ق که چ بکه ن و، له هه ق نه گه راون، به لکو له بیانو گرتن گه راون، نه گه رنا جوړو چونه تی موعجیزه کانی هه ر کام له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، گونجاو بووه، له گه ل بارودوخی خویاندا، له گه ل پاشخانی فیکری و، ناستی رۆشنبیری کومه لکا کانیاندا، نجا کاتیک مرو فایه تی گه پشتوته قوناغیک، که ده بی له مه ودوا له پی عه قلیه وه بدویندری، که مرو ف به عه ق له نازه لان جیاده بیته وه، نه گه رنا هه سته ودره کان خالی هاو به شی نیوان مرو ف و نازه لان، له و کاته وه: خوا ﷻ موعجیزه یه کی فیکری و، عیلمی و، نه ده بی ناردوه، که زگماک و عه قله کان ده دوینتی، نجا نه گه ر موعجیزه ی پیغه مبه ری خاته م موحه ممه د ﷻ، وه ک هی پیغه مبه رانی پیشو بووا یه، به تایه ت وه ک موعجیزه کانی مووسا ﷻ، نه و کاته وه ک چو ن موعجیزه کانی مووسا ﷻ له گه ل کچی دوا یی خویدا کاریگه ربیان نه ماو، نیستا وه ک به سه رهات بو مان ده کیردرینه وه، نه گه ر موعجیزه ی پیغه مبه ری خاته میس ﷻ شتیکی وا بووا یه، به کچی دوا یی خوی کوتا یی پی دهات، به لام نه م فورنانه، وه ک چو ن بو پیغه مبه ر ﷻ، موعجیزه و به لکه بووه، بو نوممه ته که شی، بو تیمه و مانانیش، هه مان به لکه و موعجیزه له به رده ستماندایه، له به ر

نهوهی موعجزه‌یه‌کی فیکری و، عیلمیه و، خودی به‌نامه‌کویه، یانی: قورنن، هم
 به‌نامه‌ی پیغهمبری خاتمه ﷺ، هم موعجزه و به‌لکه‌شیه‌تی، بویه هم به‌نامه‌که
 ده‌بنی به‌رده‌وام بنی بو مرؤفایه‌تی، هم به‌لکه‌کەشی که له‌نیو خۆیدابه، پیویسته
 نه‌ویش به‌رده‌وام بنی، به‌لام پیغهمبرانی پئشو، به‌نامه‌که‌یان تایبه‌ت بووه به‌که‌له‌کی
 خۆیان و قوئاغه‌که‌ی خۆیانه‌وه، بویه به‌لکه‌کانیشیان، موعجزه‌کانیشیان ته‌مه‌نیان له‌که‌ل
 به‌نامه‌کانیاندن بوون، کاتیک به‌نامه‌کانیان دوا‌ی خۆیان کۆتاییان هاتوه، به‌لکه‌که‌ش
 کۆتایی هاتوه، به‌لام هی پیغهمبری کۆتایی موحه‌ممه‌د ﷺ، به‌نامه‌که‌ی بو هم‌موو
 مرؤفایه‌تییه، به‌لکه‌که‌شی ده‌بنی له‌که‌نی به‌رده‌وام بنی، تا‌کو نه‌و به‌نامه‌یه‌مینی.

مهسه لهی چواره م:

جه ختگردنوهه له سهر حکیمه تی بهرده وام ناردنی خوا **﴿۱۰﴾** بو په یامه کانی به پیغهمبه راندا و، مه دحکردنی که سانیکی به ویژدان له خاوهن کتیبه پینشووه کان، که برّوا به په یامی پیغهمبه ری کوتایی دینن **﴿۱۱﴾** و، وه سف کردنیان به ده (۱۰) له خهسلته به پسنده کانیان:

خوا **﴿۱۲﴾** ده فه رموی: **﴿۱۳﴾** وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَمَّ لَهُمْ يَذْكُرُونَ ﴿۱۳﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿۱۴﴾ وَإِذَا يُنزلُ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿۱۵﴾ أَوَلَيْكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿۱۶﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ لَا تَتَّبِعِ الْجَاهِلِينَ ﴿۱۷﴾

شیکردنوهی ئهم نایه تانه، له سیزده برگه دا:

۱- **﴿۱۳﴾** وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ **﴿۱۴﴾** به دنیابیش تیمه قسه مان بو یان په یوه ست کردوه، (وَصَّلْنَا) خویندراویشه ته وه: (وَصَّلْنَا)، دیاره (وَصَّلْنَا) یانی: که یاندوو مانه، به لام (وَصَّلْنَا) یانی: زور به توخی و زور به مه حکمه می که یاندوو مانه، یانی: په یام و فرمایشته مان بو که یاندوون، (التَّوَصُّلُ: مُتَابَعَةُ فِي الْوَصْلِ وَهُوَ صَمُّ بَعْضِ الشَّيْءِ إِلَى بَعْضٍ وَالْمُرَادُ بِهِ: الْفُرْأَنُ، فَالتَّعْرِيفُ لِلْعَهْدِ، أَوْ وَاصِلًا الرُّسُلَاتِ)، (تَوْصِلُ) زیده رژی بیکردنه له (وصل) دا، (وصل) یانی: که یاندن، (تَوْصِلُ) یانی: زور که یاندن، یان به مه حکمه می که یاندن، که بریتیه: له وهی شتیک به شتیکه وه بلکیندری، که لیره دا مه به ست پی قورنانه، که واته: **﴿۱۵﴾** وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ **﴿۱۶﴾**، ته لیف و لامی سهر (الْقَوْلُ) بو ناساندن (تعریف) ه، ناساندنه که ش:

أ- مه به ست پی (عَهْدِ) واته: قسه که مان بو که یاندوون، فرمایشته که مان بو که یاندوون، یانی: قورنانه مان په پتا بو ناردوون، سوورپت له دوا سوورپت، نایته له دوا نایته، ناردنی قورنانه مان به به که وه بو په یوه ست کردوون، نه ک دابرا و پچرانی بیته تیو.

ب- یاخود مہ بہست له (الْقَوْلُ)، (ال) دکہ بو ناساندن (تعریف) ه، به لَام مہ بہست پئی (جنس) ه، واتہ: (جِنْسُ الْقَوْلِ) فہرمایشتی خوا، کہ مہ بہست پئی پھیامہ ناسمانیہ کانی خواہہ ﷻ کہ بہ پیغہمبہرانداناردوونی، واتہ: یان مہ بہست پئی تھوہیہ کہ قورنغان پھیتا پھیتا و، سوورہت سوورہت و، ثابہت ثابہت بہ دواہیہ کدا، بہ بی تھوہی کہ دابران بی بی له نیوانیاندا بو ناردوون، یاخود مہ بہست تھوہیہ: کتیبہ کاهمان و، پھیامی پیغہمبہرانغان، پھیتا پھیتا بو ناردوون.

۲- ﴿لَمَلَّهُمْ يَنْذَرُوكَ﴾، بہ لکو بیریان بکہوتتھوہ، پھند ودر بگرن و، بیتھوہ سہر راستہ پئی، واز له پئی چھوت و لار بیتن.

ننجا خوا ﷻ دیتہ سہر باسی کہ سانیک له خواہن کتیبان کہ بہ ویزدانن و، له بہرانبہر ہفدا تہ سلیمن، مہ بہستیمان له ہق: پھیامی پیغہمبہری کوتایی موحممہدہ ﷻ کہ قورنغانہ:

۳- ﴿الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾، تھوانہی کہ کتیبان پنداون، له پیش ویدا، تھوان پئی ہرودارن، واتہ: له پیش قورنغاندا، یاخود له پیش موحممہددا ﷻ کہ بہ پھلی یہ کہم ﴿الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ﴾، تھوانہی کہ کتیبان پنداون، جوولہ کہ و نھصرائیہ کان دہگرتھوہ، بہ لَام جگہ لھوانیش دہگرتھوہ، ہھموو تھوانہی کہ خویان بہ خواہنی کتیبی خویای و ناسمانی دھزانن، ﴿الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ﴾، تھوانہی کہ پیش وی، پیش قورنغان، یان پیش موحممہد ﷻ، کتیبان پنداون.

﴿هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ﴾، تھوان بہ راستی ہر وای پی دینن، وھک پیشتریش نامازہمان پندا: تھوانہ کومہ لیکسی تابیہت ہوون، تھگہرنا ہھرچی کہ خواہن کتیبہ پیشووہ کانن، ہر وایان بہ قورنغان و موحممہد ﷻ نھینتاوہ، تاکو ہھموویان بگرتھوہ، یانی: کومہ لیکسی دانستہ و تابیہت، نا تھوانہ بہ راستی ہر وای پی دینن، ہر وای بہ قورنغان، یاخود بہ موحممہد دینن ﷻ، بہ لَام زیاتر مہ بہست پئی قورنغانہ، چونکہ دواہی دھفہرموی:

۴- ﴿ وَإِذَا مَثَلٌ عَلَّمَهُمْ قَالُوا مَأْمَأْمَأُ بِهِ ﴾، کاتیک نهو کتیبه یان، نهو فره مایشته یان به سه ردا ده خویندر یته وه، گو تیان: برومان پی هیئا.

﴿ قَالُوا مَأْمَأُ بِهِ ﴾، گو تیان: برومان پی هیئا، واته: برومان پی هیئا وه، پیش نهوهی دابه زئی، یا خود له بهر نهوهی که له کتیبه کانی پیغه مبه رانی پتسوودا، هه وائی پتدراوه، موژده دراوه به هه موو خاودن نو ممه ته کان که پیغه مبه ری کو تایی دی و، خوا دوا کتیبی خوئی و دوا په یامی خوئی پیدا ده تیری، پیش نهوهی دابه زئی، برومان پتهیئا وه، یا خود دوا ی نهوهی که دابه زئی، برومان پتهیئا وه.

۵- ﴿ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا ﴾، به دلنایی نهو (قورئان) ه، هه قه له پهروه ردگارمانه وه، یا خود: له بهر نهوهی نهو قورئانه هه قه و چه سپاوه له پهروه ردگارمانه وه، چونکه ده شگونج: ﴿ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا ﴾، وپری ژیری هه مزه ﴿ إِنَّهُ ﴾، به سه ر (آنه) ش بخویندر یته وه: ﴿ آمَنَّا بِهِ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا ﴾ برومان پی هیئا، له بهر نهوهی هه قه له پهروه ردگارمانه وه.

۶- ﴿ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴾، تیمه پیش ویش له ملکه چان بووین، واته: پیش نهوهی قورئانیش دابه زئی و، پیش نهوهی موحه ممه دیش ﴿ كُنَّا ﴾ ره وانه بکری، تیمه هه ر ملکه چ بووین، لیره دا (مُسْلِمِينَ) به مانا عورفی و باوه که ی نیه، به لکو به مانا راسته قینه و زمانه وانیسه که یه تی، چونکه پیش نهوهی که قورئان دابه زئی و موحه ممه د ﴿ كُنَّا ﴾ بی، مسولمانه تی به مانا باو و عورفییه که ی که موحه ممه د ﴿ كُنَّا ﴾ هیئا و یه تی، نه بووه، به لام لیره دا به مانا زمانه وانی و راسته قینه که یه تی: تیمه ملکه چ بووین بو خوا، پیش نهوهی قورئانیش دابه زئی، چونکه پابه ند بووین به کتیبه پتسووه کانه وه و، شوینکه و تووی پیغه مبه رانی پتسوو بووین.

۷- ﴿ أُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا ﴾، نا نه وانه دوو که ره تان پاداش تیان دده در یته وه، به هوئی نهوه وه که خو یان را گرتوه.

﴿ مَرَّتَيْنِ ﴾، ده شگونج مبه سه ست له دوو که ره تان، نهوه بی: دوو قات پاداش تیان دده در یته وه، ته عبیر له دوو قات کرانه وه، به: ﴿ مَرَّتَيْنِ ﴾ دوو که ره تان کراره،

له جياتى بفرموى: (ضَعْفَيْنِ) فرمويده تى: (مَرَّتَيْنِ)، نه گه رنا مه به ست پى دوو قاته، ده شگونجى مه به ست پى دوو كه پرت بن:

أ- جاريكيان له سه ر شوينكه ووتنى پيغه مبه رى پيشوو، پاداشتيان دده رتته وه.

ب- جاريكيشيان له سه ر ملكه چ بوون بو پيغه مبه ر ﷺ و كتيبى كو تاى خوا ﷺ، كه موحه ممه د ﷺ و قورتانن.

پيغه مبه ر ﷺ له و باره وه فرمايشتيكي هه يه، ده ففرموى:

الثَلَاثَةُ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ: ١- رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ، وَأَدْرَكَ النَّبِيُّ ﷺ قَامَنَ بِهِ وَاتَّبَعَهُ وَصَدَّقَهُ، فَلَهُ أَجْرَانِ، ٢- وَعَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَدَّى حَقَّ اللَّهِ تَعَالَى وَحَقَّ سَيِّدِهِ، فَلَهُ أَجْرَانِ، ٣- وَرَجُلٌ كَانَتْ لَهُ أُمَةٌ فَغَدَاَهَا فَأَحْسَنَ غِذَاءَهَا، ثُمَّ أَدْبَهَا فَأَحْسَنَ أَدْبَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ. (أخرجه أحمد: ١٩٦٥١، والبخاري: ٢٨٤٩، ومسلم: ١٥٤، والترمذي: ١١١٦، والنسائي: ٣٣٤٤، وابن ماجه: ١٩٥٦).

واته: سى كه س دوو جارن پاداشتيان دده رتته وه، ياخود پاداشتيان دوو قات دده رتته وه:

١- يه كيكيان پياوئىك له خاوه ن كتيان كه برواى به پيغه مبه ره كهى خوى هيناوه و، دواتر گه يشتوه به پيغه مبه ر (ى كو تاى) يش برواى پيئيناوه و شوئنى كه وتوه به پراستى داناه، نه وه دوو پاداشتى هه ن.

٢- كوئيله يه كى خاوه ندار، مافى خواى به رزو، مافى گه وره و خاوه نه كه يشى جى به جى ده كات، نه ويش دوو پاداشتى هه ن.

٣- پياوئىك كه نيزه كيكى هه بى، خواردنى پيئيدات، باش خوراكى پيئيدات، نجا په روه رده ي بكات، باش نه دهبى جوانى فير بكات، دواى نازادى بكات و هاوسه رگيرى له گه لدا بكات، نه ويش دوو پاداشتى هه ن.

﴿يَا صَبْرًا﴾، به هوی نه‌وهه که خوځان ډاگرت، خوځان له‌سه‌ر چی ډاگرت و له‌سه‌ر چی خوځاگرو پشوو دريژ بوون؟ چهند واتا به کی هه‌ن:

ا- خوځاگرو پشوو دريژ بوون، له‌سه‌ر شوینکه‌وتنی پیغه‌مبه‌ری پشوو و کتیبی پشوو.

ب- خوځاگر بوون له‌سه‌ر نه‌وهی واز له شوینکه‌وتنی به‌رنامه و کتیبی پشوو یان بټن، دواي نه‌وهی دوا کتیبی خوا و، دوا پیغه‌مبه‌ری خوا هات.

ج- هه‌روه‌ها خوځاگر بوون له‌سه‌ر نه‌وهی ده‌ستبه‌رداری نه‌و به‌رژه‌وه‌ندییه نا شه‌رعیانه بن، یاخود نه‌و به‌رژه‌وه‌ندیانه بن، که به‌هوی شوینکه‌وتنی پیغه‌مبه‌ری پشوو و کتیبی پشوو هه‌ بوځان ده‌سته‌به‌ر ده‌بوون، ده‌ستبه‌رداری نه‌و به‌رژه‌وه‌ندیانه بوون.

د- خوځاگر بوون له به‌رانبه‌ر توانج و پلاری خه‌لکدا که: نه‌ها واز له نایینی خوځان دټن! نه‌ها واز له پیغه‌مبه‌ری پشوو دټن! که له راستیشدا وانیه، چونکه نه‌وانه‌ی که بروا به پیغه‌مبه‌ری کوټایی موحه‌ممه‌د ﴿﴾ دټن و، بروا به دوا کتیبی خوا ﴿﴾ دټن، هم موحه‌ممه‌د ﴿﴾، هم قورټان، فه‌رمانیان پټ ده‌که‌ن: که ده‌بټ بروادار بن، به کتیبه پشوو هکان و، به پیغه‌مبه‌رانی پشوو، واته: که سټیک که بروا به موحه‌ممه‌د ﴿﴾ و بروا به قورټان دټن ده‌ستبه‌رداری کتیبه پشوو که و پیغه‌مبه‌ری پشوو نایټ، به لکو دوا کتیبی خوا و کوټا پیغه‌مبه‌ری خوا ﴿﴾ فه‌رمان ده‌که‌ن، به‌وانه‌ی پشتر شوینکه‌وتووی پیغه‌مبه‌ران و، کتیبه پشوو هکانی خوا ﴿﴾ بوون، که هه‌ر پټان بروادار بن، به لټم به نه‌صله‌که‌یان، نه‌ک به‌وهی ټیستایان که گوږدراوه و ټیکدراوه، نجا نه‌وانه که خوځاگر بوون، پادا شتیان دوو قات ده‌درټه‌وه، یاخود دوو که‌ږه‌تان.

٨- ﴿وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَاتِ﴾، سیفه‌تیکي دیکه‌یان نه‌وه‌یه که: به چاکه، خرابه، پال پټوه‌ده‌نتن، وه‌ک له سووره‌تی (فصلت) دا خوا ﴿﴾ ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا تَسْمَوْنَ لِحَسَنَةٍ وَلَا أَلْسِنَةٌ أَدْعَىٰ بِآلَتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾، واته: چاکه و خرابه به‌کسان نین، به‌وه سیفه‌ته‌ی که چاکره، خه‌سله‌تیک که خرابه، پالی پټوه بنټ، به‌کسه‌ر نه‌وه‌که‌سه‌ی له نټوانی تو و نه‌ودا، دژایه‌تیه‌ک هه‌یه، ده‌بیته‌ه‌دوستیکي

نیزیک و دلسوز، له نه نجامی نه وهدا که تو منه تبارو قهرزداري خوئی ده که ی و، له به رانبره خرابه که پدا، چاکت له گه لدا کردوه.

۹- ﴿وَمَا رَزَقْنَهُمْ يُفْقَرُونَ﴾، سیفه تیکی دیکه یان نه وهدیه: له وهدی پیمانداون ده به خشن، (رَزَقْنَهُمْ) یانی: (أَعْطَيْنَاهُمْ مِنْ نِعْمَتِنَا)، یانی: لهو نیعمه تانه ی که پیمان داون، نیعمه تی عیلمه، نیعمه تی عه قله، نیعمه تی مال و سامانه، نیعمه تی خرم و خویش و قهره بالغیه، لهو نیعمه تانه به کار دینن بو سوود گه یاندن به خه لک و رازیگردنی خوا

۱۰- ﴿وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ﴾، سیفه تیکی دیکه یان نه وهدیه: کاتیک که گوئیان له (لغو) ده بن، گوئیستی قسه ی پوچ ده بن، وازی لی دینن و پشتی تیده که ن، (اللغو) هُو الْعَبَثُ الَّذِي لَا فَايِدَةَ مِنْهُ قَوْلًا كَانَ أَوْ فِعْلًا، (لغو) بریتیه له ههر شتیکی پوچ، چ قسه بن، چ کرده وه، له نه صلدا ناوایه، به لام لیره که ده قهرموی: ﴿وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ﴾، کاتیک گوئیستی (لغو) بوون، که واته: لیره دا یانی: قسه ی پوچ، نه گه رنا وشه ی (لغو) ههم کرداری پوچ، ههم قسه ی پوچ ده گرتنه وه.

﴿أَعْرَضُوا عَنْهُ﴾، پشتی تن ده که ن، رووی لی وه ده چه رخینن، وازی لی دینن.

۱۱- ﴿وَقَالُوا لَنَّا أَعْمَلْنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ﴾، بییان ده لئین، [به به رانبره ره کانیا ن ده لئین، به وانه ی له گه لیاندا نه یارو نا کوکن، نجا چ له خاوه ن نایینی خو یان، چ له نه وانی دیکه، بییان ده لئین:] کرده وه ی خو مان بو خو مان و کرده وه ی خوشتان بو خو تان.

واته: بو ههر کامیکمان نه و کرده وانه ی که شایسته بنی، تایه تن پیته وه، که نه مه زور شت له نیتو خویدا هه لده گری:

أ- واته: نیتوه که توانج و پلرمان تیده گرتن و قسه مان پیده لئین و تانه مان لیده ده ن، دیاره نه و جوړه په فتاره شایسته ی نیتوه یه و لیتان دوه د شیتته وه، تیمه ش که سه بر ده گرین و وه لمتان ناده ی نه وه، پشتان تیده که ی ن، نا نه وه ش شایسته ی نیتمه یه.

ب- واتابه کی دیکه ی نهوویه: نهو خرابانه ی تیره ده یانگه ن، شایسته ی تیره ن و، کرده وه چاکه کانی خوشمان، شایسته ی تیمه ن.

ج- واتابه کی دیکه ی: تیره کرده وه کانی خوٚتان، چاک بن، یان خراب بن، تایه تن به خوٚتانه وه، له دنیا دا و له دواروژیشدا، که له دنیا دا کرده وه ی چاک مایه ی سه ربه رزیه و، کرده وه ی خراب مایه ی سه رشوپیه و، له دواروژیشدا کرده وه ی چاک مایه ی پاداشته و، کرده وه ی خراب مایه ی سزایه و، تیمه ش کرده وه ی خوٚمان بوٚ خوٚمان، له چاک و خراب.

(۱۲) - ﴿سَلَّمَ عَلَيْكُمْ﴾، سه لامتان لی بن، یانی: (سَلَامٌ مُتَارَكَةٌ وَمُوَادَعَةٌ)، سه لامی خواحافیزی و، لی دوورکه و تنه وه یه، ﴿سَلَّمَ عَلَيْكُمْ﴾، واته: تیمه له که له تیره پیره ناچین و، له وه لامی قسه خرابه کانتاندا، تیمه وه ک تیره ناٚیین، به لکو ده لئین: سه لام.

(۱۳) - ﴿لَا تَنْفِي الْجَاهِلِينَ﴾، واته: تیمه نه فامان ناخوازین، واته: ناخوازین که له که له نه فاماندا تیکه ل بین و، له که لیاندا تووشی شه ره قسه و شه ره دهن دووکه بین، له که لیان دا بچینه ته رازوو و هاوکوفی نه وان بین، تیمه خوٚمان له وه ناوه شینینه وه.

کورثہ باسیک: ہم ٹاہہ تانہ بہ سہر کیندا دہچہ سپن؟!

تیرہدا کہ دہ فہ رموی: ﴿الَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٦﴾ وَإِذَا بَلَغَ عَلَيْهِمْ قَالُوا أَمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٧﴾ أُولَٰئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ الْسَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ لَا تَبْغَى الْجَاهِلِينَ ﴿٥٩﴾﴾

بیگومان مہ بہ ست بہم ٹاہہ تانہ تیکرای خاوهن کتیبان نیہ، بہ لکو کہ سانیکی دیاریکراوہ تابیہ تن، بؤ وئنه: وەرہ قہی کوری نہ وفہل، کورہ پوری خہ دیجہ (خوا لیبان رازی بن)، کہ سہرہ تا پیغہ مہری خوا ﷺ وەحیی بؤ دابہ زینرا، بردی بؤ لای و راویژی پیکرد، ہہ روہا سہمانی فارسی و، سوہہ بیسی رومی و، ریفاعہ کوری ریفاعہ قورہ زبی، لہ مہ ککہ مسولمان بوون پیش کؤچ کردنی پیغہ مہری خوا ﷺ بؤ مہ دینہ، سہمانیش پیش نہ وہی پیغہ مہری خوا ﷺ کؤچ بکات لہ مہ ککہ وہ بؤ مہ دینہ، بہ دہنگ و باس و خواسی نہ وہ وہ ہاتوہو، دوایی بروای پیہنواہو، کہ بہ لگہ و نیشانہ کانی بؤ دہر کہ وتوون.

ہہ ندیکیش گوتوویانہ: نہوانہ و ہ فدیکسی نہ صرانیہ کانی حہ بہ شہ بوون، دوازده (۱۲) پیاو بوون، نہ جاشیی ناردوونی بؤ خزمہت پیغہ مہر ﷺ، بہ نوئنہ رایہ تیی و، خوی مسولمان بوون، ہہر چؤن بن نہوانہ دیارہ کؤمہ لہ کہ سیکسی دیاریکراو و تابیہت بوون، نہ گہرنا مہ بہ ست پیٹی ہہ موو خاوهن کتیبہ کان، نیہ^(۱).

(۱) پروانہ: الإستيعاب في بيان الأسباب، ج. ۳، ص ۳۵، ۳۴، کہ سن کیرراوہ (روایہ) ی لہو باروہ ہیناون، کہ نہ مہ یان لہ رووی (سند) وہ لہ ہہ موویان راسترہ: عن مجاهد: (وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ...)، قال: أناس من أهل الكتاب أسلموا فكلن أناس من اليهود، إذا مروا عليهم سبّوهم، فأنزل الله هذه الآية فيهم.

أخرجه ابن حاتم في تفسيره (۲/۳۹۹۳)، قلنا: وهذا مرسل صحيح الإسناد، وذكره السيوطي في

به نسبت رُوژگاری پیغهمبه ره وه ۷، که سانئیکی دیاریبکراو و تابهت بوون و، له دوای رُوژگاری پیغهمبه ریشه وه ۸، ههر که سانئیکی تابهتن و دیاریبکراون، له خاوهن کتیبه کان، چ جووله که، چ نه صرائیسی، که عه قل و ئینصاف زال ده کن، به سه ره هواو ناره زوو، به رژه وه ندیبه کان و، ده مارگیریان بو به رنامه ی خو یانداو، مسولمان ده بن، هه لبه ته وهک جاری دیکه ش گو توومانه: نه وه که سه ی ئیمان به ئایینی موحه ممه د ۹ دینئ، مووسا و عیسا و کتیبه کانئ نه وانیش له ده ست نادات، به لکو با شتر ئیمان به مووسا دینئ، وهک شایسته ی مووسایه و، ئیمان به ته ورات دینئ، وهک شایسته یه بو ته ورات و، ئیمان به عیسا و ئینجیل دینئ، وهک شایسته یه بو عیسا و بو ئینجیل، نهک وهک نه وه ی که واقعی ئیستای مووسا و عیسا (سه لامی خویان لیتن)، هه ره وه ها پیغهمبه رانی پشوو، چ نه وانیه ی که ناویان له قورئاندا هاتوه و، چ نه وانیه ی که ناویان نه هاتوه و، کتیبه پشوو هه کان، نهک وهک واقعی ئیستایان، که زور تیکدراون و شیتویندراون و گه چلیندراون، که سیک که ئیمان به موحه ممه د ۱۰ به قورئان دینئ، ئیمانیه که ی به مووسا و به عیسا ش راست ده کاته وه وه، پاکئ ده کاته وه له وه خلته و خال و ژهنگ و ژاره ی که خاوهن کتیبه کان تییان خستوه، که واته: ئیمان هئنان به موحه ممه د ۱۱ پیغهمبه ری کو تایی، وهک له زیندانی نه مریکاییه کاندای پتمده گوتن: نه وه که سه ی که ئیمان به موحه ممه د ۱۲ دینئ و، دینته ئو ئیسلامه وه، جووایه تیی و نه صرائیه تیش له ده ست نادات و، مووسا و عیسا و ته ورات و ئینجیلش له ده ست نادات، هه ره وه ها زه بووری داوودو صوحوفی ئیبراهیمیش له ده ست نادات، به لکو به پنجه وانه وه: به هوی قورئانه وه، ئیمان هئنان به وه کتیبه پشوو انه وه، به وه پیغهمبه ره پشوو انه، زیاتر ساغ ده کاته وه وه، پاکئ ده کاته وه وه، چاکی ده کات، به شیوه یک که شایسته ی نه وه پیغهمبه رانه بی و، شایسته ی نه وه کتیبه پشوو انه بی، که خوا ۱۳ ههر کامیکانی بو رُوژگارئیکی تابهت و، بو کومه لگایه کی تابهت و، بو چاره سه ری کومه له کیشه و گرفتئیکی تابهت ناروون، نهک وهک قورئان که

بُوْهُمُو مَرْوَفَايَه تَبِي و، بُوْ چاره‌سهری هه‌موو کيشه‌کانی به‌شهر بينبیري، ههر بُوْيه‌ش خوا ﷻ هيج کاميکيانی نه پاراستوه، له ده‌ستکاریکران و تیکدراڼ، به‌لام کتیبی کۆتایی خۆی که قورئانه بُوْ خۆی پاراستنی وه‌نه‌ستۆ گرتوه، که ده‌فه‌رموی: **﴿ إِنَّا نَحْنُ الذِّكْرُ وَإِنَّكُمْ لَحَافِظُونَ ﴿١﴾ ۞ العَجْر، واته: تيمه خۆمان دابه‌زنه‌ری کتیب (ذکر)ین و، خۆشمان پاريزه‌رينی، شتيکيش خوا ﷻ بيپاريزي، ده‌پاريزي، نهم قورئانه‌ش پاريزراوه، وهک زۆر جاری دیکه گوتوومانه: نه پيتيکی و، نه وشه‌يه‌کی، لن کهم و زياد کراوه، چ جای سووره‌تیک و چ جای نايه‌تیک، به پيچه‌وانه‌ی کتیبه‌کانی دیکه‌وه، که زۆر گۆردراون و ده‌ستکاریکران و شيوتندراون، له‌به‌ر نه‌وه‌ی حیکمه‌تی خوا ﷻ نه‌بوسته‌وه خۆی راسته‌وخۆ بيپاريزي، پاراستنی عايدي مَرْوَفَه‌کان کردوه، وهک له سووره‌تی (المالدة) دا ده‌فه‌رموی:**

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا الْقُرْآنَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يُحْكُمُ بِهَا الَّذِينَ آسَلُمُوا لِلدِّينِ هَادُوا وَالرَّحِيمِينَ وَالْأَحْيَارُ بِمَا اسْتَحْفَظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ﴿١١﴾ ۞، واته: تيمه ته‌ورائمان ناردۆته خوار، رينمايي و رووناکيي تيدايه، نه‌و پيغه‌مبه‌رانه‌ی که بُوْ خوا ﷻ ملکه‌چ بوون، حوکميان پنده‌کرد، هه‌روه‌ها ره‌بانيه‌کان و نه‌حبار، (نه‌و زانايانه‌ خاوه‌نی حوکمراڼيي بوون و، نه‌و زانايانه‌ش که خاوه‌ن ده‌سته‌لات نه‌بوون، نه‌وانه‌ش حوکميان پئ ده‌کرد)، **﴿ لِلَّذِينَ هَادُوا ۞، بُوْ جووله‌که‌کان، ﴿ بِمَا اسْتَحْفَظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ۞، واته: (بِهَا وَكُلُّ إِلَيْهِمْ حِفْظُ كِتَابِ اللَّهِ) به‌هۆی نه‌وه‌وه که پاراستنی کتیبی خويان پئ سپيډردا بوو، که‌واته: پاراستنی ته‌ورات و، کتیبه‌کانی دیکه، به مَرْوَفَه‌کان و به زانايان سپيډرداوه، ئنجا مَرْوَفِيش زانا بيت، ياخود ههر که‌ستیک بيت، توانايه‌که‌ی سنوورداره‌و، نه‌و شته‌ی پتي ده‌پاريزي له‌قه‌ده‌ر خۆی پتي ده‌پاريزي، خواش ﷻ توانايه‌که‌ی بن سنووره‌و، نه‌و شته‌ی که ده‌پاريزي له‌قه‌ده‌ر خۆی ده‌پاريزي، وهک پتويست.**

ده (۱۰) سیفه‌تی نهو خاوهن کتیبانه‌ی که خوا ﷺ باسیان دهکات

نهو ده (۱۰) سیفه‌ته‌ی که نهو خاوهن کتیبانه، که بروا دینن به پیغمبره‌ی خاتمه ﷺ، پاداشتیان دوو قات دهرتته‌وه، نه‌مانه‌ن:

(۱) ﴿ قَالُوا مَأْمَأَ بِهٖ ﴾، گوتیان: بروامان پی‌ی هینا.

(۲) ﴿ اِنَّهٗ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴾، به دنیایی نه‌وه هه‌قه له په‌روه‌ردگارمانه‌وه، تیمه پیش دابه‌زینی نه‌م قورئانه‌ش، یان: پیش موحه‌ممه‌دیش ﷺ بو خوا ﷺ ملکه‌چ بووین، واته: بو خوا ملکه‌چ بووین که ههر کاتیک کو‌تا کتیبی خوا هات و کو‌تا پیغمبره‌ی خوا ﷺ هات، بروایان پی‌ی دینن.

(۳) ﴿ اُولٰٓئِكَ يُوْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَّرَّتَيْنِ ﴾، نه‌وانه دوو که‌ره‌تان، یاخود دوو قات، پاداشتیان دهرتته‌وه.

(۴) ﴿ يَمَّا صَبُرُوا ﴾، به‌هوی نه‌وه‌وه که خو‌پاگر بوون، له‌سه‌ر زور شت خو‌پاگر بوون، وه‌ک پیشتر چه‌مکه‌که‌یمان باسکرد.

(۵) ﴿ وَيَذَرُوْنَ بِالْحَسَنَةِ اَلْسِيَّتَةَ ﴾، به چاکه خرابه پال پی‌وه‌ده‌تین، له به‌رانبه‌ر خرابه‌دا، چاکه ده‌که‌ن.

(۶) ﴿ وَمَا رَفَعْتَهُمْ بُيُوتَک ﴾، له‌وه‌ی پیمانداون ده‌به‌خشن، له‌وه‌ی که پیمانداون مه‌رج نه‌به‌ه‌ر شتی ماددی بی، به‌لکو شتی مه‌عنه‌ویش دهرتته‌وه: عه‌قلیک که خوا پییداون، خه‌لکی لی به‌هرمه‌مند ده‌که‌ن، زانیاریه‌ک که خوا پییداون، خه‌لکی لی به‌هرمه‌مند ده‌که‌ن، لایه‌نی روو‌حیی و، سیفه‌ته به‌رزه‌کان که خوا پی‌ی داون، خه‌لکیان لی به‌هرمه‌مند ده‌که‌ن... هتد.

(۷) ﴿ وَاِذَا سَمِعُوا اَلْلَغُوْا اَعْرَضُوْا عَنْهٗ ﴾، کاتیک قسه‌ی پووج ده‌بیستن، پشتی تیده‌که‌ن، رووی لی وهرده‌چه‌رخینن.

۸- ﴿ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ ﴾، هه‌روه‌ها گوتیان: کرده‌وی خۆمان بۆ خۆمان و، کرده‌وی خۆشتان بۆ خۆتان، واته: پټیان ده‌لټین: ټیوه ټهو کرده‌وانه ده‌که‌ن، که شایسته‌تان و، ټیمه‌ش کرده‌وی شایسته‌ی خۆمان ده‌که‌ین.

۹- ﴿ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ ﴾، که‌سانټیک که قسه‌ی ناشایستیان له‌گه‌ل ده‌که‌ن، یاخود په‌فتاری ناشایستیان له به‌رانبه‌ردا دهنوټنن، پټیان ده‌لټین: ﴿ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ ﴾، ناشتیتان له‌سه‌ر بټ، له لایه‌ن ټیمه‌وه تووشی زیان نابن، وه‌ک ټیوه ده‌تانه‌وی ټیمه تووشی زیان بکه‌ن، ټه‌وه واتایه‌کی، یاخود ﴿ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ ﴾، (سَلَامٌ مُّتَارِكَةٌ وَمُؤَادَعَةٌ)، خوا حافیزتان بټ، ټیمه له‌گه‌ل‌تان نایه‌ینه ټیو ته‌رازوووه‌وو، خۆمان به‌هاوکوفی ټیوه نازانین.

۱۰- ﴿ لَا يَنْفِي الْجَنِّهِلِينَ ﴾، ټیمه خوازیری نه‌فامان نین، که له‌گه‌لیان ټیکه‌ل بین و، شه‌ره دهنووکه‌یان له‌گه‌ل‌دا بکه‌ین و له‌گه‌لیان بچینه ټیو قسه‌و باسه‌وه، واته: خوازیری ټه‌وه نین، له‌گه‌ل که‌سانټیکدا مامه‌له بکه‌ین، که له ناستیکی نزمندان، له جیاتی ټه‌وی له ناستی به‌رزی ناکاریی و عیلمیی دا مامه‌له بکه‌ن، له ناستی نزمی نه‌فامییدا مامه‌له ده‌که‌ن.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دەرسى ھەشتەم

پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان له بیست (۲۰) نایه‌ت پیک دئی، نایه‌ته‌کانی: (۵۶ - ۷۵)، که ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیان باسی قیامه‌ته، باسی زیندوو بوونه‌وه‌و هه‌لسانه‌وه‌یه، به‌لام وێپرای نه‌وه، چه‌ند راستیه‌کی گه‌وره و گرنگیش بو پیغه‌مبه‌ری خاتم موحه‌مه‌د ﷺ، و، شوێنکه‌وتووانی خراونه‌ پروو.

هه‌روه‌ها ناما‌زه‌یه‌ک به‌ میژووی گه‌لانی مله‌پرو له‌ خو‌بایی کراوه، که نه‌و ناز و نیعمه‌ته‌ی خوا پیتی دابوون، تیی‌دا بو‌غراو له‌خو‌بایی بوون، بوو به‌ هۆی له‌ که‌ولێ خو‌ ده‌رچوونیان، که‌ که‌لاوه‌کانیان ماون و، دواتر خوا ﷻ وێپرای چه‌ند دیمه‌نیکی پوژی دوایی، باسی نیعمه‌تی شه‌وگارو پوژگاریش ده‌کات، که‌ له‌ به‌که‌میاندا مرو‌فه‌کان پشوو ده‌ده‌ن و ده‌خه‌ون و، له‌ دووه‌میشیاندا له‌ به‌خشی خوا داوا ده‌که‌ن و، کاسبی ده‌که‌ن و جموجۆل ده‌که‌ن.

له‌ کو‌تاییشدا خوا ﷻ باسی هیترا‌نی شایه‌دی‌ک له‌سه‌ر هه‌ر کو‌مه‌لی‌ک ده‌کات له‌ قیامه‌تدا، که‌ شایه‌دیان له‌سه‌ر ده‌دات و، له‌سه‌ریان ده‌بیته‌ به‌لکه‌.

﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾
 وَقَالُوا إِنَّا نَتَّبِعُ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُنحَظُّفَ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ تُكْمِلْ لَهُمْ حَرَمًا مَّا مَنَّا بِمَجِيئِ
 إِلَيْهِ نَمَرَتْ كُلُّ شَيْءٍ وَرِزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا
 مِن قَبْلِكَ بَطَرَتْ مِعِشَّتَهَا فَبَلَكَ مَسْكِنُهُمْ لَمَّا شَكَنَ مِنْ بَدْرِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا
 عَنِ الزَّوَارِبِ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمَةٍ رَّسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ
 مَّا بَيْنَنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ شَيْءٍ

فَتَنَعَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ آمَنَ وَعَدَنَّهُ وَعَدَا
حَسَنًا فَهُوَ لَئِيمٌ كَمَن مَّنَعْنَاهُ مَتَعَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٦٢﴾
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ
رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا أَغْوَيْنَا تَرَانَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٤﴾
وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿٦٦﴾ فَعَيَّبْتَ عَلَيْهِمُ الْأَنْبِيَاءَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا
يَتَسَاءَلُونَ ﴿٦٧﴾ فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَسَوْفَ آتَىٰ بِكُرْسِيِّ مِنْ أَلْفَلَحٍ ﴿٦٨﴾
وَرَبُّكَ بِخَلْقِ مَا يَنسَاءُ وَتَخْتَارُ مَا كَانَتْ لَهُمْ لِحْيَتُهُمْ تُحِبُّهُنَّ اللَّهُ وَتَكْلِفُ مَا
يُبْسِرُونَ ﴿٦٩﴾ وَرَبُّكَ بِسَلْمِ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٠﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَسَدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ
اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِنْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرَ اللَّهِ بِأَيْدِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧٢﴾
قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِنْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرَ
اللَّهِ بِأَيْدِيكُمْ يَلْبِثُ تَسْكُرُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٣﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ
وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ
شُرَكَاءِ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٥﴾ وَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَلَقْنَا هَؤُلَاءِ
رَبَّهُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٦﴾

مانای ده قاو ده قی نایه تهاکان

(به دنیایی تو نه و کسهی خوشت دهوی (هرچه نده سوور بی) راسته
 پئی ناکهی، (نایخیه سهه راسته شه قامی خوا)، به لام خوا ههه که سئکی بوئی،
 راسته پئی ده کات، نه ویش به پئی راستگرتووان (نهوانهی شایستهی پئی راست
 گرتن) زانتره ﴿٦٦﴾ ههروهها (بیپروایه کان) گوتیان: نه گهه له گهه ل تودا شوین
 پئیمای (خوا) بکهوین، له سهه زه مینی خو مان ده پئیترین! نایا هه ره میتکی پر
 هئیمینی و ناسایشمان بو نه ره خساندوون، میوه و به ره همی هه موو شتیکی
 بو ده هئیرق و، لئی خرد ده کرته وه، که بژیوه له لایه ن تیمه وه، به لام زوره بیان
 نازانن؟ ﴿٦٧﴾ گه لیک ناوه دانیشمان فهوتاندوون، ژیان و گوزه رانیان (که پر بوو
 له ناز و نیعمه ت)، بوغرا و باغی کردن، نهوانه ش خانووه کانیا ن، دوی وان
 که میک نه بن، نه کرانه شوینی نیشته جن بوون و، ته نیا تیمه بووینه میراتگریان
 ﴿٦٨﴾ ناشگونجن په روه ردگارت فهوتینه ری (خه لکی) ناوه دانیه کان بی، (به هوئی
 کوفرو خراپه پانه وه)، هه تا له ناوه دانیه دایکانه (بنه پرتیه) که یاندا پیغهمبر تک
 نه تیری، که نایه ته کا مانیا ن به سه ردا بخوئینته وه و، تیمه فهوتینه ری ناوه دانیه کان
 نابین، مه گهه خه لکه که بیان سته مکار بی ﴿٦٩﴾ ههه شتیکیستان پیدرا بی (نهی
 مرو فها کان! له ناز و نیعمه تی دنیا) نه وه به هره وه رگرتنیکی (که می) ژیا نی دنیا و
 جوانیه که به تی و، نه وهی له لای خوا به، چاکترو به رده و امتریشه، نایا نافامن؟ ﴿٧٠﴾
 نایا که سیک که گفت و به لئینیکی باشمان (له رژی دویای دا)، پیداره و مسو گهه
 پئشی ده کات، وه ک که سیکه که به هره مهندی ده که بن، له ربا واردنی که می
 ژیا نی دنیا، دوییش نه وه له رژی قیامه تدا له ناماده کراوانه (بو ئیو دوزه خ)؟
 ﴿٧١﴾ نه وه رژه هه که (خوا) بانکیان ده کات ده فه رموی: کوان نه وه هاوبه شانم که
 پئتان وابوو (هاوبه شمن)؟ ﴿٧٢﴾ نهوانه ی قسه و بریار (ی سزاداران) یان به سه ردا

چہ سپیوہ، کوتیان: پورہ ردگارمان! نا نوانہی کہ سہرگردان و بيمرادمان کردن، وهک چوَن خۆمان سہرگردان و بيمراد بووین، نوانیشمان (بہ مہرہدی خۆمان بردو) سہرگردان و بتی ناکامان کردن، تیتستاش حاشایان لئی دہکہین و، لئیان دوور دہکہوینوہ بہرہو لای تو، نوان (راست ناکہن) تيمہیان نەدہ بہرست ﴿١٦٢﴾ پيشيان گوترا: ہاوبہشہ کانتان بانگ بکہن، یہکسہر بانگیان کردن، بہ لَام وہ لَمیان نەدانہوہ، نازارو سزای دۆزہخ) یان دی، (خۆزگہیان خواست) کہ ریتی راستیان گرتباہ (و تیتستا سہرفراز ببوونایہ) ﴿١٦١﴾ ہہروہا نەو رۆژہی (خوا) بانگیان دہکات، دہفہرموئی: چ وہ لَمیکی تیردراوانتان دایہوہ؟ (نہو رۆژہ رۆژتکی زۆر مہزنہ) ﴿١٦٠﴾ کہ چی ہہوالہ کانیان لئی پەنہان و بزر بوون (و نہک ہہر توانای وہ لَمدانہوہیان نیہ)، بگرہ لہ یہکدیش ناپرسن (بۆ دۆزینہوہی وہ لَام، چونکہ دہزانن نیہ) ﴿١٦٦﴾ نتجا کہ سَیِّک بگہریتہوہو برِوا بیتنی و کردہوہی باش بکات، پدنگہ لہ سہرفرازان بتی ﴿١٦٧﴾ پورہ ردگاریشٹ ہہرچی بوئی، دوستی دہکات (و ہہر کہسی بوئی بۆ ختیرو چاکہ) وہ ہلیدہ بژیرتی، نوان (مرؤفہ کان) توانای ہہ لَبژاردنیان نیہ، (لہ بہرانبہر خوادا)، پاکیی بۆ خوا و، بہرزیی بۆوی لہوہی دہیکہنہ ہاوبہشی ﴿١٦٨﴾ ہہروہا پورہ ردگارٹ نەوہی (دل و) سینہ کانیان پەنہانی دہکات و، نەوہی ناشکرای دہکہن، دہیزانتی ﴿١٦٩﴾ ہہروہا نەو خواہیہ، جگہ لہو ہییچ پەرستراویک نیہ، لہ (ژیانی) یہکہم و (ژیانی) دواروژدا، ستایش ہہر شایستہی ویہ و، حوکم و بریار ہہر بہدہست ویہ و، تہنیا بۆ لای ویش دہگپردننہوہ ﴿١٧٠﴾ بَلَّتْ: پیم بَلَّتْ: نایا نەگہر خوا شہوگارتان لہسہر بہرردہوام بکات، ہہتا رۆژی قیامت، چ پەرستراویک (ہہیہ) جگہ لہ خوا پرووناکیی (رۆزگار) تان بۆ بیتنی، نایا نابیستق؟ ﴿١٧١﴾ بَلَّتْ: ہہوالم پی بدن، نایا نەگہر خوا رۆزگارتان لہسہر بہرردہوام بکات، ہہتا رۆژی قیامت، چ پەرستراویک (ہہیہ) جگہ لہ خوا، شہوگارتان بۆ بیتنی تیبدا بسرہون، نایا نابینن؟ ﴿١٧٢﴾ ہہروہا (خوا) بہ بہزہیی خۆی، شہو و رۆژی بۆ وا لیکردوون کہ تیاندا بسرہون (و بخہون) و

له به خششی وی بخوازن (کاروکاسبی بکهن) و، به لکو سوپاسگوزاری بکهن
 (۷۶) نهو رۆژهش که خوا بانگیان ده کات، ده فهرموئی: کوان نهو هاوبه شانهی
 که پیتان و ابوو (هاوبه شمن)؟ (۷۶) له ههر کۆمه لیکیش شایه دیکمان دهرهینا و
 گوتمان: به لگه تان پیتن (له سه ر راستی په رستراوه کانتان)، به لام زانیان که هه ق
 ته نیا هی خواجه، نه وهی (له دنیا دا) به درۆ هه لیان ده به ست (وه ک هاوبه شی
 خوا) لیان ون بوو (۷۷) ۱.

ئیکرنه وهی هه ندیک له وئنه کان

(نَحَطَفَ): واته: ده رفیتیرین، (الْحَطَفُ وَالْإِغْطَافُ: الْإِغْطَافُ بِسُرْعَةٍ، حَطَفَ
 يَغْطِفُ وَحَطَفَ يَغْطِفُ)، (حَطَفٌ وَ إِغْطَافٌ) بریتیه له دزینی به خیرایی،
 ده گوتری: (حَطَفَ يَغْطِفُ) و، ده شکوتری: (حَطَفَ يَغْطِفُ)، واته: کردار (فعل)
 هه کی، زُر (کسرة) ی هه بئ، یا خود سه ر (فتحة) ی هه بئ، یه ک مانای هه به، واته:
 (نُقْتَلُ وَنُسَلَبُ) ده کوژرتن و پرووت ده کرینه وه.

(مُجِبَّ): ده گوتری: (جَبِيْتُ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ: جَمَعْتُهُ، وَالْحَوْضُ الْجَامِعُ: الْجَابِيَةُ)، نه گه ر
 ناو له هه وزدا کو بکرته وه، ده گوتری: (جَبِيْتُهٗ) و، (جَابِيَةُ) به هه وزکی گه وه
 ده گوتری، که ناویکی زۆر کۆده کاته وه، (وَالْإِجْتَبَاءُ: الْخَفْعُ عَلَى طَرِيقِ الْإِضْطِفَاءِ)،
 (إِجْتَبَاهُ) یش بریتیه له کۆکردنه وهی شتیک به شتیهی هه لباژردن و گولبژکردن.

(بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا): (أَي: بَطَرْتُهَا مَعِيشَتُهَا) ژبانه که یان بوغرای کردن و، له
 که ولی خوئی دهرچوواندن و، یاخی کردن، ژبانه که یان، (البَطْرُ: دَهَشٌ يَغْتَرِي
 الْإِنْسَانَ مِنْ سُوءِ النُّعْمَةِ)، (بَطْرٌ) به حاله تیک ده گوتری، حاله تیکی سه رسامیی و
 له خوایی بوون، که له نه نجامی نه وه دا مروؤف نهو نیعمه ته ی، نهو چاکه ی
 بوئی دی، چاکه ناتوانتی نیستیعیابی بکات و، ته هه ممولی بکات، پئی له خوایی

دهبی، هروههها (بَطَّرَ) به مانای (طَفَّیان) یاخیی بوون به هؤی نیعمه تهوه دئی، که دهفه رموی: ﴿بَطَّرَتْ مَعِيشَتَهَا﴾، یانی: (فِي مَعِيشَتِهَا)، واته: خه لکی نهو شارو ولاته له ژیانیدا له خوا بَطَّرَتْ یاخیی بوو، له کهه ولی خؤی دهرچوو، نه مه وهک نه وهیه که دهفه رموی: ﴿وَأَخَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَعِينَ رَجُلًا﴾، الاعراف، (وَأَخَارَ مُوسَى قَوْمَهُ)، واته: (مِن قَوْمِهِ)، که واته: لیرهش ﴿بَطَّرَتْ مَعِيشَتَهَا﴾، یانی: (بَطَّرَتْ فِي مَعِيشَتِهَا)، که مه بهست له (بَطَّرَتْ مَعِيشَتَهَا) (أَي: جَهَلَتْ سُكَّرَ نِعْمَتِهَا) واته: نه فام بوو به رانبه ره به وهی سوپاسگوزاریی چاکه ی خوا بکات.

(تَزَعُمُونَ): (الرُّعْمُ: حِكَايَةُ قَوْلٍ يَكُونُ مَظْنَةً لِلْكَذِبِ)، (زَعَمَ) بریتیه له گپرانه وهی قسه بهک که مه زه نه هی درؤ بن.

(أَغْرَبْنَا): واته: بيمرادمان کردن، بیتاکامان کردن، (عَوِي أَي: جَهَلٌ، خَابٌ، فَسَدَ عَشْتُهُ)، بهو ستی مانایه دئی: (عَوِي) هم به مانای (جَهَلٌ) دئی، نه فام بوو، یاخود په شیمان بوو، یاخود ژانی تیکچوو.

(فَعِيَّتْ): (عَمِيَ عَلَيْهِ: اشْتَبَهَ حَتَّى صَارَ بِالْإِضَافَةِ إِلَيْهِ كَالْأَعْمَى)، (فَعِيَّتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ)، ههواله کان له به رانبه ریاندا کوئر بوون، واته: زه فه ریان به ههواله کان نه ده بردن، به لام لیره دا وهک ههواله کان کوئرین و، نه وان نه دؤزنه وه، چونکه ههوال بؤ مروؤف دئی.

(تُكِنُّ): واته: په نهانی دهکات، (الْكِنُّ: مَا يُحْفَظُ فِيهِ الشَّيْءُ، كَتَنَنْتُ الشَّيْءَ: جَعَلْتُهُ فِي كِنٍّ، كِنٌّ) هه ره شوینیکه، هه ره شتیکه شتی تیدا ده پاریزری، ده گوتری: (كَتَنْتُ الشَّيْءَ)، واته: نهو شتهم خسته شوینیکه وه، که شتی تیدا بهاریزری، وشه ی (کون) له کوردیی دا رهنکه له وه وه هاتبیت، واته: شوینیک که شتی لی ده پاریزری.

(سَرَمَدًا): (السَّرْمَدُ: الدَّائِمُ)، (سَرَمَدٌ) به مانای بهردهوام دئی، (وَالسَّرْمَدُ: مَا لَيْسَ لَهُ بَدَايَةٌ وَلَا نِهَايَةٌ، أَي: أَزَلِيٌّ وَأَبَدِيٌّ)، (سَرَمَدٌ) شتیکه نه سه ره تای هه بن، نه کو تایی هه بیت، واته: هه ره بوو بن و بنی کو تایی بن، که دیاره بهس خوا بَطَّرَتْ بهو شیوهیه.

هوی هاتنه خواره وهی نایه ته کان

هوی هاتنه خواره وهی نهم نایه ته: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾، دوو گنیردراوه دینین لهو باره وه:

(۱) - إِبْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعُمِّهِ عِنْدَ الْمَوْتِ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»، فَأَبَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۶۳).

واته: نه بوو هوره بره ﷺ ده لئ: پیغه مبهری خوا ﷺ له کاتی مردن (سه ره مه رگ) دا به مامی (نه بوو تالیبی) فه رموو: بلئ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) بیتجگه له خوا هیچ بهرستراویک نیه، تا کو له روژی قیامه تدا شایه دیت بؤ بدهم، (که نه هلی ته وحید بووی)، به لام ناماده نه بوو بیلئ، ئیدی بهو بؤنه وه خوای بهرز نهم نایه ته ی نارده خوار.

(۲) - إِبْنُ سَعِيدٍ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةَ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، فَقَالَ: أَيُّ عَمٍّ! قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَحَاجُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَقَالَ: أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ، أَتُرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْرِضُهَا عَلَيْهِ، وَيُعِيدَانِهِ بِتِلْكَ الْمَقَالَةِ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ آخِرَ مَا كَلَّمَهُمْ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَاللَّهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أَتَمَّ أَنَّهُ عِنْدَكَ»، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿مَا كَانَتْ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أَوْلَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾، وَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۷۷۷).

واته: سه‌عیدی کوپی موسه‌یه‌ب له بای ده‌گیریت‌ه‌وه، ده‌لئی: کاتیک مردن گه‌یشته سهر (نه‌بوو تالیب)، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷻ هاته لای، نه‌بوو جه‌هل و عه‌بدوللای کوپی نومه‌یه‌ی کوپی موغیره، له لای بوون، پیغه‌مبه‌ر ﷻ فه‌رمووی: نه‌ی مامه! بلئی: (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، وشه‌یه‌که، له رۆژی قیامه‌ندا ده‌یکمه‌ به‌لگه له خزمه‌ت خوادا، نه‌بوو جه‌هل و عه‌بدوللای کوپی نومه‌یه‌ هه‌ردووکیان پټیان گوت: نایا واز له رټیازی عه‌بدولموته‌لیب دټنی؟ ئیدی به‌رده‌وام پیغه‌مبه‌ر ﷻ پټس‌نیاره‌که‌ی خوئی بو مامی دووباره ده‌کرده‌وه، نه‌وانیش (نه‌بوو جه‌هل و عه‌بدوللای کوپی نومه‌یه‌)، نه‌و قسه‌یان دووباره ده‌کرده‌وه، تاکو کۆتا قسه‌ی نه‌بوو تالیب که نه‌وانی پټواند، پټش گیان ده‌رچوون، گوتی: من له‌سهر رټیازی عه‌بدولموته‌لییم و، ناماده نه‌بوو بلئی: (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷻ فه‌رمووی: هه‌ر داوای لی‌وردنت بو ده‌که‌م، مادام قه‌ده‌غه نه‌کریم، خوا ﷻ به‌و بو‌نه‌وه نه‌و تابه‌ته‌ی سووره‌تی (التوبة)‌ی نارده‌ خواره‌وه، که ده‌فه‌رمووی: ﴿ مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴾، واته: پیغه‌مبه‌ر ﷻ و نه‌وانه‌ی ب‌رودارن بو‌یان نه‌، داوای لی‌وردن بو هاوبه‌ش بو خوادانه‌ره‌دکان بکه‌ن، دوا‌ی نه‌وه‌ی بو‌یان ده‌رکه‌وتوه، هاوه‌لی گلپه‌ی دۆزه‌خن، له باره‌ی نه‌بوو تالیب‌شه‌وه، خوا ﷻ به‌ پیغه‌مبه‌ری ﷻ فه‌رمووی: ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَئِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴾، به‌ دلنایبی تو نه‌وه‌ی حه‌ز ده‌که‌ی، نایخه‌یه‌ سه‌ر راسته‌ ری، به‌لَم خوا ﷻ هه‌ر که‌ستیکی بو‌ی راسته‌ ری ده‌کات و، نه‌و زاناره‌ به‌وانه‌ی که شایسته‌ی ری راسته‌ گرتنن (و دل‌بیان وه‌رده‌چه‌رخ‌ینتی بو‌ گرتنی ری راسته‌).

مانای گشتیی نابه‌ته‌کان

خوایا روو له پیغه‌مبه‌ری خاتهم ده‌کات، هه‌روه‌ها له پشت نه‌ویسه‌وه له هه‌ر که‌سێک که به شوین پیغه‌مبه‌ری خاتهم دا هه‌نگاو ده‌نی و، په‌یره‌ویی لی ده‌کات و، روویان تیده‌کات و ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾، به دنیایی تو که‌سێک که خوشت ده‌وی، نایخه‌یه سه‌ر راسته‌ ری، واته: ناتوانی بیخه‌یه سه‌ر راسته‌ ری، راسته‌ ری بکه‌ی، ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾، به‌لام خوایا هه‌ر که‌سێکی بیه‌وی، راسته‌ ری ده‌کات، لیره‌دا ده‌بی دنیایی‌ن که وشه‌ی هیدایه‌ت به مانای رنمایی کردن نیه، چونکه خوایا به پیغه‌مبه‌ری خاتهمی فه‌رموه: ﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ الشوری، به دنیایی تو هه‌لک رنمایی ده‌که‌ی بو راسته‌ ری، به‌لام لیره‌دا که ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾، به دنیایی نه‌و که‌سه‌ی تو خوشت ده‌وی، ناتوانی هیدایه‌تی بده‌ی، واته: ناتوانی راسته‌ ری بکه‌ی، نه‌ک نه‌توانی ری پشان بدات، ﴿وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾، خواش زاناره به هیدایه‌ت‌دراوان، به‌وانه‌ی که شایسته‌ی وه‌رگرتنی هیدایه‌ت و، شایسته‌ی راسته‌ ری بوون.

﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْهُدَىٰ مَعَكَ تَنَحَّطَفُ مِنْ أَرْضِنَا﴾، (کافرده‌کان) گوئیان: نه‌گه‌ر له‌گه‌ل تو‌دا به‌دوای رنمایی خوایا بکه‌وین، له‌سه‌ر زه‌مینی خویمان ده‌ره‌فترین، ده‌بردترین و ده‌کوژترین، واته: دوژمنانم گنجه‌لمان پنده‌که‌ن، شه‌رمان پی ده‌فه‌روشن، له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که شوین نایین و به‌رنامه‌که‌ی تو که‌وتووین، خوایا له وه‌لامیاندا، له به‌ره‌به‌رچدانه‌وه‌یابندا ده‌فه‌رموی: ﴿أَوَلَمْ نُكَلِّمِ لَهُمْ حَرَمًا مَّا مَجِيئَ إِلَيْهِ نَمَرٌ كُلُّ شَيْءٍ رِزْقًا مِّن لَّدُنَّا﴾، نایا تیمه‌ه‌ه‌ه‌میک‌ی پر هیمینی و ناسایشمان بو نه‌ره‌خساندون، که له به‌رو میوه‌ی هه‌موو شتیکی بو ده‌هترینه‌وه، واته: هه‌موو جوړه میوه و به‌رهمیک‌ی نه‌ملا ولای بو ده‌هترنی، که وه‌ک بزویوکی

تخرانگراو و دابینگراو، له لایه ن تیمه وه بۆ نه وان وایه، ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾، به لأم زۆربه یان نازان، واته: له بهر شهوی زانا نین، خاوه ن عیلم نین، بۆیه قه دری نه و نیعمه ته نازان، یاخود قه دری نیعمه تی، هیدایه تیک که خوا ﷺ به پیغمبهری خاتمه دا ﷺ ناردوو یه تی، نایزانن، دین نه و بره بیانوانه دیتنه وه بۆ شهوی بره ی پین نه هینن.

، نجا خوا ﷺ ده داینگیریته وه بۆ میژوو، که تیهوش وریا بن، وهک گه له پیتشووه کانتان لئ نه یهت و به مه ره دی نه وان نه چن: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَابَةٍ بَطِرْتْ مَعِيشَتَهَا﴾، (گم) لیره دا (گم الغیریه) بۆ زۆریه، واته: زۆر ناوه دانیمان فهوتاندن، ﴿بَطِرْتْ مَعِيشَتَهَا﴾، که ژیان و گوزهرانه خوشه که یان به ترانی کردبوون، گومراو بوغرای کرد بوون، یاخود له ژیا نه که ی خویدا بوغرا و یاخی بوو بوون له خوا ﷺ، ﴿فَلَيْلَاكَ مَسْكِنُهُمْ لَمْ يَكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾، نا نه وانه خانوو به ردگان یانن، جیکا و ریکا کانیانن، له دوا ی وان که میگ نه ی، نه کرانه شوینی نیشته جن بوون، مه گه ر ریبوار تیک، که سیک به ویدا تیه ر بووین، له کاولگه به کدا نیشته جن بووین، نه گه رنا که س تییاندا نیشته جن نه بوون، ﴿وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثُونَ﴾، هه ر تیمه ش میراتگر بووین، واته: که س نه چوو ه جیکا و ریکا و شوینه گانیان و، که سی لئ نه ما بوؤد، وهک چۆن میراتیک ده گیریته وه بۆ لای خاوه نه که ی، نه و جیکا و ریکا یانه ش، هاتنه وه لای تیمه، وهک چۆن میراتیک که ده چن بۆ لای میراتگر، ته نیا خواش ﷺ خاوه ن و میراتگری هه موو شیتکه.

نجا خوا ی پهروه ردگار شه وه روون ده کاته وه، که موحه ممه دی ﷺ ناردوه وهک پیغمبهری کوژایی بۆ نه و خه لکه، شه وه یاسای خوا وایه، که ده یب لئ وه شوینانه ی چه قن و مه لبه ندی شه وه قه رهن، پیغمبهریان تیدا ره وان بکات، پیش نه وه ی سزایان بدات، ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمْنَاهَا رَسُولًا﴾، پهروه ردگار یشت فهوتینه ری ناوه دانیه کان نه، تاکو له دایکانه که بایندا، له وه یاندا که شاری چه ق و بنه به ته بۆ ده وره به ده که ی، ره وانه کراویکی تیدا نه تیری، ﴿يَسْأَلُوا

عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا ۖ نَابِهِنَّ كَانِيَائِمًا تَتَرَفْنَ وَهَنًا كَمَا كُنَّ مُتَمَلِّكِي
 الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ۖ، پیشتریش تیمه فهوتنه ری ناوه دانیه کان
 نه بووین، مه گهر خه لکه که بیان سته مکار بووین، لادرو تاوانبار بووین، نه گهرنا
 تیمه عاده همان وانیه، بهی ناکادار کردنه وه بهی هوشدارین پیدان و، بهی
 پیام بو ناردن، سزای ناوه دانیه کان بدین و، بیانغه وتینین.

نجا خوا ﷺ جار یکی دیکه روو ده کاته وه مروّفه کان به گشتی و، به تابهت
 بیروایه کان و، نه یاره کانی پیغه مبری خاتم ﷺ و، په یامه که ی که هیناویه تی،
 ده فهرموئ: ﴿وَمَا أُوتِئْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّعُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّا لَهَا ۖ هِيَ شَتَّىٰ كَمَا
 يَتَّبَعُونَ ۚ هِيَ مَوْرُودٌ دَهْ جَيْتَه جَوَارِجِي وَهِي رَابُورْدَن و گوزهرانی ژبانی دنیا و
 جوانیه که یه وه، هه مووی رابواردنیکسی که می ژبانی دنیا یه و، جوانی و زریق
 و بریقیکسی که می ژبانی دنیا یه، ﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۖ، نه وه ی
 له لای خواهی، باشریسه و، در ژخایه ن تریشه، زباتریش ده میتنه وه، نایا نافامن؟
 وه ک په کیک له زانایان گوتوو په تی: نه گهر به ههشت خه زه ف (واته: مادده ی
 دیزه و گوزه) بووایه و، ژبانی دنیا گه وه ره بووایه، مادام به ههشت هه میشه یه
 و ده میتنه وه وه، دنیا کاتبیه و له بهین ده چی، هه ره نهو خه زه فه له و گه وه ره
 باشره، له حالیکدا که به ههشت له گه ل ژبانی دنیا دا، به راورد ناکرئ، له جوړو
 چو نیه تیی دا و، له رووی مانه وه شه وه، دپاره به ههشت هه میشه یه و، ژبانی
 دنیا ماوه به کی که مه و، قو ناعیکسی راگوزهره ره، ته نیا بو تاقیکرانه وه ی مروّفه کانه،
 بو یه ده فهرموئ: ﴿أَفَلَا تَمْلُونَ ۖ، نایا نافامن؟ عه قلتان نه؟ که هه رگیز نه ده بوو
 به ههشت و روژی دواپی، بگورنه وه به ژبانی که می دنیا.

﴿أَمْ نَعِدُهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَئِيْلٌ كَمَنْ مَنَعْتَهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ نَابِهِنَّ
 که سیک که به لیتیکسی باشمان پیدلوه و، به دلناییش پیی ده گات، به لینه باشه که
 به هه شته، ژبانی نه برپاوه ی روژی دواپی، نایا که سیک که ناوایه، وه ک که سیک
 وایه که به هره مهندی ده که یین له رابواردنی ژبانی دنیا؟ ﴿ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۱﴾، دواپی نهو له پوژی هه لسانه وه دا، له ناماده کراوان ده بی،
 واته: له ناماده کراوان ده بی بۆ سزا و دۆزه خ، ئایا وهک به کن و به کسان؟ به
 ته نکید نه خیر، نهو هه مزه یه ی (أَقْمَن) پی پی ده گوتری: هه مزه ی پرسیار کردنی
 نکوولییلکه رانه، بۆ وینه: که گوتم: ئایا نه مه تۆمار که ر (مُسَجَّلَةً) نه؟ یان نه مه
 سه عات نه؟ چاوه ری و له لām ناکه م، چونکه نه وه پرسیار کردنیکی نکوولییلکه رانه به،
 یانی: نکوولییی ده که م له وه ی نه مه تۆمار که ر نه بی، و نکوولییی له وه ده که م
 نه مه سه عات نه بی، ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۱﴾،
 نهو پوژده که (خوا) بانگیان ده کات، ده فه رموی: کوان نهو هاوبه شانم که
 پیتان وابوو، خه یالتان وابوو، داتانابوو (هاوبه شی منن)؟ ﴿قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ
 الْقَوْلُ﴾، نه وانه ی که قسه یان له سه ر په یوه ست بووه، بریاری خویان له سه ر
 هاتوته دی، که ده بی بچنه دۆزه خه وه، گوتیان: ﴿رَبَّنَا هَاتُوا لَنَا آيَاتِنَا أَوْ نَحْنُ
 كَمَا عَرَّبْنَا﴾، په روه دگامان! نا نه وانه ی سه ر که ردان و بیمرادو، بی ناکامان
 کردوون، وهک چۆن خۆمان سه ر که ردان و بی ناکام و بیمراد بووین، ﴿تَبَرَّأْنَا
 إِلَيْكَ﴾، تیمه دووری له وان ده که یین بۆ لای تو، حاشا له وان ده که یین، نه وان
 دوور ده خه یینه وهو بۆ لای تو ده که ریینه وه، ﴿مَا كَانُوا إِلَّا نَارًا مَبْعُودَاتٍ﴾، نه وانه
 تیمه یان نه ده په رست، واته: له راستیدا نه وانه په رسته ری تیمه نه بوون، به لکو
 هه وا و ناره زوو هکانی خۆیان ده په رست، به رژه وه ندیه کانی خۆیان ده په رست،
 تیمه یان، کرد بوو به بیانوو.

﴿وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ﴾، پیتان گوترا: هاوبه شه کانتان بانگ بکه ن، واته:
 نه وانه ی که پیتان وابوو هاوبه شی خوان، هه ندیک له سیفه ته کانی خواتان
 بۆ بریار دابوون، یان له په رستارندا به شدارتان کردبوون، که ده بی ته نیا خوا
 په رستری، یا خود هه ندیک له سیفه ته کانی خواتان بۆ وان بریار دابوون،
 وهک سه ر خستن و ژیر خستن و شیفا هیتان و، نه خو ش کردن و، هه تا دواپی،
 ﴿فَدَعَوْهُمْ﴾، نه وانیش بانگیان کردن، په رستاره کان په رستراوه کانیان بانگ کرد، که

به خه یالی خویان هاوبه شی خوا بوون، ﴿فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾، که چی هیچ و لهلمیان نه دانسه وهو به دهنگیانه وه نه هاتن، ﴿وَرَأَوْا الْعَذَابَ﴾، هممووشیان نازارو سزای دوزه خیان بینی، ﴿لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ﴾، خورگه یان خواست که راستیان گرتبایه، کاتی خوی له ژبانی دنیا دا.

یاخود: سزای دوزه خیان ده بینی به چاوی عقل و دل، نه گهر ری پی راستیان گرتبایه، نه گهر سه راست و هوشیار بوونایه، ده یانزانی که نهو ری تازی شیرک و کوفرو گونا ه و تاوانه، هه ره بهو سزایانه یان ده گه یه نی.

﴿وَيَوْمَ يُأْتِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ﴾، نهو روزه ه که بانکیان ده کات ده فهرمووی: چیتان وه لأمی ره وانه کراوان دایه وه؟ بیگومان خوا ﴿بِئْسَ خَوِي لِه و ان باشتر ده زانی، به لأم خوا ﴿دیه وی خویان دانی پیدایینن، ﴿فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ﴾، لهو روزه دا هه و آلله کان له به رانبه ریاندا کوتر بوون، له بهر نه وه ی هه و آل بؤ مروف دی، ننجنا نه گهر هه و آلیک کوتر بی، نازانی بؤ کووی بچی، لیره دا مه به ست نه وه یه که هیچیان نه زانی، هه و آل و دهنگ و باس و خواسه کانیان نه زانین، بویه نه یان توانی وه لأم بده نه وه، ﴿فَهُمْ لَا يَسْأَلُونَ﴾، نه ک هه ره و لأمی پرسیا ره که نازانن، به لکو له یه کدیش ناپرسن، چونکه دلنیا ن که له یه کدی پرسینان، بی سووده، یاخود: له بهر نه وه ی ده زانن: هه ره کامیکیان به رانبه ره که شی له خوی نه زانتر و بی وه لمترو، بی قسه تره، ﴿فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾، به لأم که سیک گه رابینه وه بؤ لای خوا ﴿و بروای هینا بی و کرده وه ی باش بکات، نیزیکه له سه ره فرازان و به خته وه ران و دهر باز بووان بی.

ننجا خوا ﴿ده دینه سه ره خسته نه رووی چهنده سیفه تیکی بی وینه ی خوی و، چهنده کرده وه یه کی ناوازه ی خوی، که پتویسته له بهر رۆشنایی ناوو سیفه ت و کرده وه بی وینه کانیدا، تیمه خوا ﴿بناسین و مامه له ی شایسته و پتویستی له گه لدا بکه ین، سه ره تا له باره ی کومه لیک سیفه تیه وه ده فهرمووی: ﴿وَرَبُّكَ﴾

يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ﴿١﴾، پهروه ردگار شت هر شتیکی بیهوی دروستی دهکات و، هر شتیکی بیهوی هه لیده بژیتری، ﴿مَا كَانَتْ لَهُمْ الْخِيَرَةُ﴾، مروقه کان له به رانبر خوادا، توانای هه لیزاردنیان نیه، بو وینه: خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ بریاری داوه که مروف هه بی و دروستی بکات، مروف مافی هه لیزاردنی نیه، بلی: نه ده بوو دروست بکریتم، خوا بریاری مردنی بو داو، ناتوانن بلین: نابی بمرین، خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ بریاری بو داو که به شتیکیان تیر بن و به شتیکیان می بن، نه وان مافی سه ریشک بوونیان نیه، که په گه زی خویمان بگوین، خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ بو ی بریارداون که دابهش بن به سهر نه ته وه کاند، به سهر زمان و په نگه کاند، هیچ کهس له توانیدا نیه نه ته وه و په چه له کسی خو ی بگویری و هتد، ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾، پاکسی و به رزی بو خوا، له وهی ده یکه ن به هاوبه شی خوا، خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ زور له وه پاکترو به رزتره، که نه و شتانه بکریته هاوبه شی و، بهیترینه ناستی خوا ﴿يَخْلُقُ﴾، ﴿وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾، پهروه ردگار شت ده زانی سینه کانیان چی په نهان دهکات و، چی ناشکرا دهکات، نه وهی سینه کانیان په نهانی دهکات و ده یشاریته وه، نه وهش که ناشکرای ده که ن و ده بلین به قسه، یا خود به کرده وه نه جامی ده دن، پهروه ردگار ت هم مووی وه ک یه ک ده زانی.

﴿وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، هر نه و خواجه، جکه له نه و هیچ په رستراویک نیه، ﴿لَهُ الْحَدُّ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ﴾، له یه که مین و دوا به میندا، ستایش بهس بو ویه، واته: له یه که مدا که ژیا نی دیا به و، دوا به میندا، که روژی دوا به، ستایش ته نیا بو نه وه، ﴿وَلَهُ الْحُكْمُ﴾، حوکم و بریاردان و، حوکم پانی و بالآ دهستی هه ر هی نه وه، ﴿وَالِيَهُ تُرْجَعُونَ﴾، بهس بو لای نه ویش ده گپردینه وه.

تنجا خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ چه ند کرده وه یه کسی خو ی، که بهس هی وین و تابه تن به وه وه، ده خاته روو: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْمِثْلَ سَرْمَدًا﴾، بلی: نایا ده بینن؟ یان: هه وایم پی بدن، یان: نایا ده زانن نه گه ر خوا ﴿يَخْلُقُ﴾ شه وگاری له سه رتان

همیشه‌ی و بهره‌وام کرد بایه، (سُرْمَد: مَا لَا نَهَايَةَ لَهُ)، ﴿إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾، تاكو رُوژى هه‌سانه‌وه و رُوژى دواى، تاكو دنيا به كوژا دى، ﴿مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ بِأَيِّكُمْ بَضِيَاءٌ﴾، جگه له خوا چ په‌رستراوىكى ديكه هه‌يه، كه رُوژشايتان بُو بىتنى؛ رُوژشايى رُوژگار، ﴿أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾، نايابا ناييستى؟ يانى: خروكه‌ى زهوى له جياتى نه‌وهى له به‌رانبه‌ر خوردا، به ده‌ورى خووى دا بخوليتنه‌وه، له بيست و چوار (۲۴) سه‌عات دا چارىك، خوليتك به ده‌ورى خويدا لى بىدا، تاكو نيوهى بيته شهو، نيوهى بيته رُوژ، نه‌گه‌ر نه‌خولابايه‌وه، وهك هه‌ندى له خروكه‌كان، كه هه‌ميشه يهك رويان له خوره، واته: ديويكيان هه‌ميشه رُوژه و ديويكيان هه‌ميشه شه‌وه، نه‌گه‌ر خوا ﴿لَا تَزُولُ﴾ زه‌ويشى وا ليكرد بايه، چ په‌رستراوىك هه‌بوو بتوانى رُوژگارتان بُو بىتنى، نه‌گه‌ر هه‌ر شه‌وه بووايه، نايابا ناييستى؟ واته: نه‌گه‌ر هه‌ق بىيستتن، ده‌بى برانن خوايهك ﴿لَا تَزُولُ﴾ كه به‌س نه‌وه شه‌وگارو رُوژگار به‌دواى به‌كدا دىتنى، ده‌بى ته‌نيا نه‌ويش بيه‌رستى.

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾، بلىتن: نايابا ده‌زانن، ده‌بينن، نه‌وه بينينه چ بينينى چاو بى، چ زانينى عه‌قل، نه‌گه‌ر خوا ﴿لَا تَزُولُ﴾ رُوژگارى له‌سه‌رتان به‌رده‌وام كرد بايه، تاكو رُوژى هه‌سانه‌وه، ﴿مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ بِأَيِّكُمْ بِلَيْلٍ تَشْكُرُونَ فِيهِ﴾، چ په‌رستراوىك جگه له خوا ﴿لَا تَزُولُ﴾ ده‌يتوانى شه‌وگارتان بُو بىتنى، كه تىيدا پشوو بدن و بخه‌ون، ﴿أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾، نايابا نايينى؟ هى پيشى فه‌رمووى: ﴿أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾، چونكه له كايتىكدا كه شه‌وگار بى، ئينسان ته‌نيا له‌رتى بىستنه‌وه ده‌توانى په‌يوه‌ندى له‌گه‌ل نه‌وانى ديكه‌دا بكات، چونكه نايينى، به‌لام له هى دووه‌مدا ده‌فه‌رموى: ﴿أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾، چونكه له رُوژدا ئينسان ده‌بينى، زياتر له رتى دىتنه‌وه له‌گه‌ل نه‌وانى ديكه‌دا په‌يوه‌ندى به‌رقه‌رار ده‌كات، ﴿وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَشْكُرُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ، وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾، هه‌روه‌ها (خوا) له به‌زه‌بى خو‌يه‌وه، شه‌وگارو رُوژگارى بُو وا ليكردوون، كه تىياندا پشوو بدن و،

له به‌خششی خوا ﷻ داوا بکن و، بؤ نه‌وه‌ش که سوپاس‌گوزاری نه‌نجام بدن (بؤ خوا)، بویه فرم‌وو‌یه‌تی: ﴿لِتَكْفُرًا فِيهِ وَيَلْتَبِعُوا مِن فَضْلِهِ﴾، چونکه هه‌ندی‌ک که‌س له شه‌ویندا کارو کاسییی ده‌کهن و، له‌رؤژدا پشوو دده‌ن و نیس‌را‌حه‌ت ده‌کهن، هه‌رچه‌نده له نه‌صلدا شه‌و بؤ خه‌وتن و پشوو‌دانه و، رؤژگار بؤ کارو کاسییی، به‌لام جاری واش هه‌یه له هه‌ندی شوین، یاخود هه‌ندی‌ک که‌س، وای بؤ ده‌گونجی، به‌شه‌و کارو کاسییی بکات، و‌دک هه‌ندی‌ک کاروانچی و، هه‌ندی‌ک جوژه کارو کاسییی، که به‌شه‌و نه‌نجام ده‌درین، یان هه‌ندی‌ک سه‌فه‌رو هاتن و چوون.

﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾، نه‌و رؤژه‌ش که بانگیان ده‌کات، ده‌فه‌رموی: له کوین نه‌و هاوبه‌شانه‌م، که پیتان و‌ابوو هاوبه‌شی منن، کوان له کوین؟ دیاره نه‌مه پیشت‌ر خوا ﷻ دووباره‌ی کردۆته‌وه له تابه‌تی (۶۲) شدا فرم‌وو‌یه‌تی، لی‌ره‌ش له تابه‌تی (۷۴) دا دووباره‌ی کردۆته‌وه، ننج‌ا له‌وئی وه‌لامه‌که‌یان باس ده‌کات و ده‌فه‌رموی: ﴿قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِنَاءً يُعْبَدُونَ﴾، له‌وئی ناوا وه‌لام دده‌نه‌وه، به‌لام لی‌ره‌دا وه‌لامه‌که‌ی نه‌گوتۆته‌وه، ئیکتی‌فای کردوه به‌ وه‌لامی پشوو، یاخود بویه وه‌لامه‌که‌ی دیار نیه، چونکه وه‌لامیان نیه، کوان نه‌و هاوبه‌شانه له کوین؟ بوونه به‌ردی بن گو‌مئ.

له کۆتاییدا ده‌فه‌رموی: ﴿وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا﴾، له هه‌ر کۆمه‌لیک چاودیریک و شایه‌دیکمان هینا، ﴿فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ﴾، پیمان گوتن: نه‌ی کۆمه‌له‌که! نه‌ی خه‌لکه‌که! به‌لکه‌ی خۆتان بئین، به‌لام زانیان که هه‌ق ته‌نیا هی‌ خوایه، ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتُرُونَ﴾، نه‌وه‌ش که هه‌لیانده‌به‌ست، و‌دک هاوبه‌ش بؤ خوا، لی‌یان ون بوون و نه‌یان‌توانی بینه‌ روو، له‌به‌ر نه‌وه‌ی به‌س له گومان و خه‌یالی نه‌واندا، هاوبه‌ش بوون بؤ خوا، نه‌گه‌رنا له‌ پاستیدا دروست‌کراوی خوا ﷻ بوون، ننج‌ا چ مادده‌ی بی‌ ژیان بووبن، چ

ماددەى ژياندار بووبىن، لە پووەك و لە نازەل، چ وێپرای ژياندار بوون، خاوەنى
 ھەست و ويستيش بووبىن، ھەك تىكپرای تەو جندو مرووف و فریشتانەى بە
 جۆرتىك لە جۆرەكانى پەرستان، پەرستاون.

مهسه له گرنه گان

مهسه له ی به که م:

خستنه سهر پرسی راست و پرنمایی کردن، ته نیا له توانای خودایه و، به ناره زووی مرفه گان نیه و، خواش زاناره کن شایسته ی هیدایه تدرانه:

خوَا ۞ دَهْفَه رَمَوِي: ﴿۸﴾ اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اَللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿۸﴾

شیکردنه وهی ئهم ئایه ته، له سون برگه دا:

۱- ﴿۸﴾ اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ ۞، به دلنمایی تو ناتوانی که سیک راسته پرسی بکه ی، که گوشت دهوی.

۲- ﴿۸﴾ وَلَكِنَّ اَللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۞، به لأم خوا ۞ ههر که سیک بوئی، راسته پرسی ده کات.

که ده فهرموی: ﴿۸﴾ وَلَكِنَّ اَللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۞، مه به ست پرسی نه وه به که ویستی خوا ۞ ره هایه و بن سنوره، نه که رنا به دلنمایی خوا ۞ له گو تره که س راسته پرسی ناکات و، له گو تره ش که س سهر لن ناشیونتی، وه ک له شویتی دیکه دا فهرموی ته ی: ﴿۹﴾ وَيَهْدِي اِلَيْهِ مَنْ يُّنِيبُ ﴿۹﴾ الشوری، ﴿۱۰﴾ وَيَهْدِي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿۱۰﴾ الرعد، نه وانه ده خاته سهر راسته پرسی، که له ناخه وه بو لای خوا ده که پرنه وه، به لأم ﴿۱۱﴾ وَيُضِلُّ اَللَّهُ الظَّالِمِيْنَ ﴿۱۱﴾ ابراهیم، خوا سته مکاران سه ره گردان ده کات، بیان ﴿۱۲﴾ اِنَّ اَللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۱۲﴾ المنافقون، خوا ۞ کومه لی لادهران راسته پرسی ناکات.

۳- ﴿ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالسَّهَدَاتِ ﴾، ئەو زانائە بەوانەى رېئى راستگرتوون، واتە: شایستەى ئەو ئەن بخرتتە سەر رېئى راست.

تایا كى شایستەى ئەو ەىە، خوا ئەستى بەستى بەگرتى و راستە رېئى بەكات؟ بەگومان كەستىك كە تارەزوو و رەبەتەى ەىە، و خواى پەرورەدگارى خۆش دەوى، لە دڵەو بەرەو خوا وەرەدە چەرخى، لە دڵەو بەرەو خوا دەجوولتى و دەخروشتى، خواى كاربەجىش ەەر كەسە لە قەدەر خۆى مامەئەى لە كەلدا دەكات.

ەئەتە ەوى ەاتتە خوارەو ەكەى تايەتە، وەك پېشتەر باسمان كەردو، دوو رېوايەتەمان ەتتەن، بەلام چەمك و ەوكمەكەى گشتگىرە، وەك زۆرچار كوتراو، زانايان دايانناو ەك بەنچىنەىەك: (إِنَّ خُصُوصَ السَّبَبِ لَا يَمْتَنِعُ شُمُولَ الْمَعْنَى)، واتە: تايەت بوونى ەوكار، رېگەر نە لە گشتى بوونى واتا.

کورتہ باسیک: له پینج سہرنجدا

۱- تہانہت پیغہمبہریش موحمہد ﷺ کہ سہروہری پیغہمبہرانہ، ہہموو شتیکی بہپئی ویست و نارہزووی نہبووہ، شتی پئی خوُش بووہ، نہبووہ و، شتیسی پئی ناخوُش بووہ، بووہ، چونکہ مروُف مروُفہ، با پیغہمبہریش پئی، ٹوہ تہنیا خواہہ ﷺ کہ ہہرچی بیہوئی دہیکات و، ہہرچی نہیہوئی نابن: ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾

۲- چہمکی (ہیدایہت) زور گرنکہ بہپئی سیاق دہرک بکری، نگہرنا تووشی ہہلہی کوشندہ دہبین، بو وینہ: لیرہ لہ نایہتی (۵۶) دا، خوا ﷺ دہفہرموئی: ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ ﴾، بہ دلنیایی تو ہیدایہتی نہو کہسہ نادہی کہ خوُشدہوئی، بہلام لہ سوورہتی (الشوری) دہفہرموئی: ﴿ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾، واتہ: بہ دلنیایی تو بہرہو راستہ شہقام رینمایی دہکے، لہوئی دہفہرموئی: تو بہرہو راستہ شہقام رینمایی دہکے و، لیرہشدا دہفہرموئی: کہسے کہ خوُشت دہوئی و حہزت لینیہ ہیدایہت بدری، ہیدایہتیت پئی نادری، واتاو چہمکی (ہیدایہت) لہم دوو شوینہدا لیک جیایہ، لہ سوورہتی (القصص) دا کہ دہفہرموئی: تو ہہر کہسیک خوُشت دہوئی، ناتوانی ہیدایہتی بدہی، واتہ: ناتوانی بیخہیہ سہر راستہری، نہک ناتوانی رپی پیشان بدہی، نایہتی (۵۲) لہ سوورہتی (الشوری) دا، کہ دہفہرموئی: ﴿ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾، واتہ: تو بو راستہ شہقام رینمایی دہکے (ہدایہ)، بہ مانای رینمایی کردن و رپی پیشانانہ.

پیغہمبہر ﷺ رپی پیشانی ہہموو کہس داوہ، بہلام ٹوہ خواہہ ﷺ کہ دہتوانی ہہندیک لہ مروُفہکان راستہ رپی بکات و، بیانخاتہ سہر راستہ رپی، نا ٹوہیان تہنیا بہدہست خواہہ، بہلام ٹوہ بہ دہست پیغہمبہرہ ﷺ کہ رینماییان بکات، خوای

پهروه ردگارش پیغه مبهری خوئی ناردوه، تاكو رینمایان بکات و، رینان پیشان بدات و، به رچاویان رۆشن بکاته وه، ههروه ها خوا ﷺ ده فهرموئی: ﴿إِنْ تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرَةٍ﴾ (النحل، واته: نه گهر سوور بی له سهه هیدایه تیان، به دلنپایی خوا ﷺ نه گهر که سیک گومرا بکات، هیدایه تی نادات و، هیچ پشتیوانیشیان نین، لیره دا ﴿لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ﴾ (النحل، واته: نایخاته سهه راسته ری، نه گهر نا خوا قورنانی ناردوه (هدی للغالین)، و، پیغه مبهری ناردوه که خه لک رینمای بکات بو راسته شه قام، وه ک ری پشان دان، به لام وه ک دل وهر چهر خاندن و خستنه سهه ری، نه وه خوا ﷺ نه وهی بو هه موو که س ناوی، ته نیا بو نه وه که سانهی ده وی، که شایسته ن و، بو نه وه که سانهی ده وی که له دل هه بو خوا ده جوشین و ده خرۆشین.

۳- هیدایه تدانی خوا له گوتره نیه، به به لگهی نه وه رسته قورنانهی که ده فهرموئی: ﴿وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾، خوا زاناره به هیدایه ت دراوان، واته: زاناره به وهی کن شایسته ی نه وه یه، خوا هیدایه تیان بدات و، بیانخاته سهه راسته ری، له برگهی سینه می نه م مه سه له یه ش دا تیشکی زیاترمان خسته سهه نه م بابه ته.

۴- هه رچه نده هوی هاتنه خواریمان باس کرد، به لام لیره ش نه م ده فه دینین، که تیشکی زیاتر ده خاته سهه نه وهی بوچی نه بوو تالیب ناماده نه بوو، هیدایه ت له برازابه که ی خوئی وهر بگری:

﴿عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعَمِّهِ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»، قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُعْرِي قُرَيْشَ يَقُولُونَ إِنَّمَا حَمَلَهُ عَلَىٰ ذَلِكَ الْجَزَعُ، لِأَقْرَبَتْ بِهَا عَيْنَكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ (أخرجه مسلم: ۲۵).

واته: نه بوو هه ربه ربه ﷺ ده لن: پیغه مبهری خوا ﷺ له کاتی مردندا به مامی (واته نه بوو تالیبی) فه رموو: بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) له رۆژی دواییدا، شایه دیت بو

پئی دہدہم، واتہ: دہیکہمہ بہ لگہ بۆت، ئەویش گوتی: ئەگەر زانیبام قورەیشییەکان
عەبیب لئی ناگرن و، پەخنەم لئی ناگرن، دلئی تۆم پئی خۆش دەکرد، خواش لەو
بارەوہ ئەو نایەتە ی ناردە خواریوە.

لە رپوایەتی دیکەدا هاتوہ، کە گوتوویەتی: ئەگەر لەبەر ئەوہ نەبوایە،
نافرەتانی قورەیش پەخنەم لئی بگرن، یان قورەیشییەکان بلین: لە مردن ترسا،
ئەوہ تێستا دلئی تۆم پئی خۆش دەکرد، ئنجاً تەماشای ئەو نەفامییە بکەن!
مرۆف لەبەر ئەوہی خەلک پەخنە ی لئی نەگرئ، یان لەبەر ئەوہی نەلین: لە
مردن دەترسن، لەسەر کوفرو گومرایی مەبیتەوہو، بە قسە ی پێغەمبەری خوا
ﷺ نەکات و بشزانئ پێغەمبەری خوا یە ﷺ لەبەر ئەوہی، مام لە هەموو کەس
باشتر برازای خۆی دەناسن، بە لأم دیارە هیدایەت بە دەست خوا یە.

(٥) - هە ئۆیستی شیعه لە بارە ی ئەم نایەتەوہ:

(أ) - (مُحَمَّدٌ حُسَيْنَ الطَّبَّاطِبَانِي) خاوەن تەفسیری (الميزان في تفسير القرآن)^(١) دەلئی:

(أَنَّ الزَّوْاِيَاتِ الْمُسْتَفِيضَةَ عَنْ أَهْلِ الْبَيْتِ، دَلَّتْ عَلَى إِيمَانِهِ، وَالْمَنْقُولِ مِنْ أَشْعَارِهِ
بِالْإِقْرَارِ عَلَى صَدَقِ النَّبِيِّ ﷺ وَحَقِيَّةِ دِينِهِ، وَهُوَ الَّذِي أَوَى النَّبِيَّ ﷺ صَغِيرًا وَحَمَاهُ
بَعْدَ الْبُعْثَةِ، وَقَبْلَ الْهَجْرَةِ فَقَدْ كَانَ أَثَرُ مُجَاهَدَتِهِ وَحَدِهِ، فِي حِفْظِ نَفْسِهِ الشَّرِيفِ، فِي
الْعَشْرِ سَنِينَ قَبْلَ الْهَجْرَةِ، يَعْدِلُ أَثَرَ مُجَاهَدَةِ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ بِأَجْمَعِهِمْ فِي الْعَشْرِ
سَنِينَ بَعْدَ الْهَجْرَةِ)؟!.

ئەفامیی ناوا دەبئی، دەمارگیریی ناوا دەبئی، هەموو سنووری بەزاندوون،
کاک (طَبَّاطِبَانِي)! کە شیعه کان دەلین: پوونکەرەوہو ساغکەرەوہی زانی شاردازا،
تەماشای بکەن، چ نەزانییە ک و چ نەفامییە ک لە قسەکانی دەتکن!

دەلئی: رپوایەتەکانی پێشەوا یانی (أَهْلُ الْبَيْتِ)، واتە: خزمانی پێغەمبەر
ﷺ، زۆرن لەو بارەوہ کە تیمانی هینا واتە: نەبوو تالیب و، ئەوہی کە لە

شيعره كانيهوه نه قل بووه، پرن له وه كه دانى پىداهيتاوه: پىغهمبه ر ﷺ راست ده كات و نايينه كه ي راسته و، نه بوو تاليب بوو كه پىغهمبه رى ﷺ به گچكه يى به خىو كردو، دواييش به گه وره يى دواى نه وه ي كه ره وانه كرا و، پيش كوچكردن بو مه دينه پاراستى، شوينه وارى هه ولدانى و، تىكوشانى نه بوو تاليب به ته نيا، له پاراستى نه فسى پىغهمبه ردا ﷺ له ده (۱۰) سالى پيش كوچ كردندا، به رانبهر هه ولدان و تىكوشانى هه موو كوچكه ران و پشتيوانان به تىكرا، له ده (۱۰) سالى دواى كوچكردن!!!

تانه وه يه ده مارگيرى و، تپه راندن و نه فامى و نه زانى، كه تو بىنى كارى نه بوو تاليب به ته نيا پيش كوچكردن، بيخه يه ته رازوويه ك، له گه ل كرده وه ي باش و نه وه هه موو خه بات و خوين و، كوچ و ناواره يى و ناره حه تيه ي، تىكراى كوچكه ران و پشتيوانان، كه له كوئا ته مهنى پىغهمبه ردا ﷺ ژماره يان له سه ده هه زار (۱۰۰،۰۰۰) كه س تپه ريه! بويه ش شيعه به زورى به وه ده مارگيرى و تپه راندن هه فوتاون، كه نه وه هيچ مه نتيقى تيدا نيه، بو كه سيك كه هيچ به لگه يه كت به ده سه ته وه نيه، له سه ر مسولمانبوونى، عاتيفه ي نه وه نه بى كه بابى عه لى كورى نه بى تاليب بووه، دياره عه لى ﷺ به كيكه له چوار خه ليفه كان و، ناموزاى پىغهمبه ره ﷺ، به كيكه له ده (۱۰) موژده پىدراوه كان، چه ندى بلئى، نه وه ننده سيفه تى به رز و باشى هه ن، به لام نجا بلئىن چى، بابى كافر بووه و برواى نه هيتاوه، هه روه ك چون نووح بو خوئى پىغهمبه رى خوا بوو، به لام خيزانه كه ي كافر بووه، هه روه ها كوره كه ي كافر بووه به قسه ي نه كرده، دوايى خوا سه ر زه نشتى كرده كه: نه ي نووح! له نه زانان نه بى، دواى ده ربا زبوونم بو كوره كه ت لى نه كه ي! هه روه ها لووط خيزانه كه ي كافر بووه، وه ك خوا ده فه رموى: ﴿كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾ (۸۳) الاعراف، له گه ل نه وانه دا بوو كه فوتان و به جى مامون، ديسان نىبراهيم بابى كافر بووه و برواى پى نه هيتاوه، بويه ش خواى په روه رداگار ده فه رموى: له هه موو شتىكدا شوئى نىبراهيم بكه ون،

جگہ له وهی که داوای لیبوردنی بو بایی کرد، ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ ﴾ (۳۱) التوبة، جگہ له داوای لیبوردنی ئیبراهیم بو بایی، له وه دا مه یکه نه سهر مه شق، له وه دا نه بیگاو، خوا ﴿ خاتری که س ناگری، به لام شیعه ههر له بهر نه وهی نه بوو تألیب بایی عه لی ﴿ بووه، ده لئین: تیکووشانی وی به نه نن به قه ده ر هی هه موو کوچکه ران و پشتیوانانه!!

(ب)- ته فسیری (غونه) ش له ژیر ناوونیشانی: (ئیمانی نه بوو تألیب و هه راو هۆریابه ک که له و باره وه به ریاکراوه) (۱)، نه ویش شه ش لاپه ره له ته فسیره که ی پر ده کاته وه به قسه ی بن که لک، ته نیا تانه دانه له نه بوو هورپه پره ﴿، له بهر نه وهی نه و فه رمایشته ی کپراوه ته وه، هه روه ها له هاوه لانی دیکه و، پیدا هه لگوتنی زۆری نه بوو تألیبه، هه ندیک شیعران دینن که ناوای گوتوه و ناوای گوتوه، نجا زۆر که سی دیکه ش هه بووه، زۆری ریز له پیغه مبه ری خوا ﴿ گرتوه و، زۆری پیدا هه لگوتوه، به لام که ئیمانی بن نه هیناوه، بلئین چی!

مهسه لهی دووهم:

بیانو و گرتنی کافرانی پوژگاری ینغه مبهری خاتهم ﷺ، که نه گهر مسولمان بن، له ولاتی خویمان ده پفترین و، بهر په رچدانه وه بیان که به هوی کابه وه، نه مان و نانیان بو دابین کراوه و، سه رنچراکیشانیان بو میژووی گهلانی بوغرا بوو به خو شگوزارانیان، که فه وتاون و، خواش هه رگیز ینش په یام ناردن، هیچ گه لیکي نه فه وتاندوه:

خو ﷺ ده فه رموی: ﴿ وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْمَدْيَنَ مَعَكَ نُنْخِطُفَ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ؕ أَمَا يُبْجَىٰ إِلَيْهِ مَرْثُ كُلِّ شَيْءٍ ؕ رِزْقًا مِّن لَّدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَيْسَتَهَا فَنَلِكُ مَسْكِنَهُمْ لَمَّا تَشْكَنُ مِنْ بَدِيرٍ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا عَنِ الْأَرْزَاقِ ﴿٧٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمَةٍ رَسُولًا يَلْتَأُوا عَلَيْهِمْ ؕ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ ۞

شیکردنه هوی ئهم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿ وَقَالُوا إِن نَّبِيعَ الْمَدْيَنَ مَعَكَ نُنْخِطُفَ مِنْ أَرْضِنَا ۞ ﴾، کافره کانی پوژگاری ینغه مبهری ﷺ، کوتیان: نه گهر ینمه له گه ل تودا به دواوی رینمایی بکه وین، به دواوی به رنامه به ک و، ری پشاندا نیک که خو ﷺ ناردوویه تی، له سه ر زه مینی خو مان ده پفترین.

(التَّخْطُفُ: مُبَالَغَةٌ فِي الْخَطْفِ وَهُوَ انْتِزَاعُ شَيْءٍ بِسُرْعَةٍ)، (تَخْطُفُ) له سه ر کیشی (تَفْعُلُ) زیده پوویه له (عَطْف) دا، (عَطْف) یش بریتیه له هوی شتیک به خپراسی وهر بگری و له شوینی خووی هه لیکه نی و بیرفینی.

هه لیه ته ئیستاش که سانیک هه ن، ده لین: نه گهر بیت و روو له ئیسلام بکه یان و پابه ند بین به ئیسلامه وه، روژنواو مامه له مان له گه لدا ناکات، روژه لات شه پمان پی ده فروشتی، جووله که دانووی له گه لماندا ناکولتی، وه ک به داخه وه ئیستا زور

له دهوله تانی که نداو هاتوونه سهر نهو مه شره به، که کاتی خوئی کافره کانی قوره یش دهیانکرده بیانوو، که نه گهر له گهل تودا به دواى هیدایه تی خوا ځکه بکه وین، ده پښتیزین، ټیستاش زور له دهوله تانی که نداو ته سلیمی کوفری جیهانی بوون، به سه رکړدایه تی نه مریکا و جووله که، به بیانوو ټهوه که نه گهر له گهل نهواندا به ینمان باش نه بی، دزایه تیمان ده کن و، ناتوانین به ردهوام بین، ناخر بویه ناتوانی به ردهوام بی چونکه تو، حوکمیکى بنه مال پی و میراتی و، خوسه پینانه ت په پیره و کردوه، له دلې خه لکدا نیت، رډگ و ریشه ت نیه، بویه ناچارى که پال به زله پزانه وه بدهی، نه گهرنا نه گهر تو به پی: ﴿وَأْمُرْهُمْ شَرِئِیَّتِهِمْ﴾ (۲۸) الشوری، حوکمرانی بکه ی، نهو کاته ناچار نابى نه مریکا به رگریت لى بکات، خترو بیره که ت به ری و بلتى: بینه پاره، چونکه ده تپاريزم، نه گهر من به س چوار پوزان نه تپاريزم ده رووختی، نایا چ نابروویه ک بو ټهوه دهوله ته ده مینتته وه، که نه مریکا وای پى بلتى؟.

(۲) - ﴿أَوْلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا﴾، نایا تیمه چه رهمیکى پر هیمن و ناسایشمان بو نه په خساندوون؟ بومان نه چه سپاندوون؟ (التَّمَكِّينُ: الْجَعْلُ فِي مَكَانٍ)، (تمکین) چه سپاندنی شتیکه له شوتنیک دا، چه رهم: مه به ست پى مه ککه و ده رو به ریه تی که په له هیمنی و ناسایش.

(۳) - ﴿يَجْعَلْ إِلَيْهِ مَرَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾، به رو بوومی هر شتیکى بو لا کو ده کړته وه. هه لته به لیره (کُلِّ شَيْءٍ) مانایه که ی عور فییه، یانى: هر شتیک که باوه هه ر شتیک که ده گونجی، لى کو ده کړته وه، هه موو به رو بووم و میوه کان، هه موو به رهمه کان ده هیندرینه وه بو ټهوى، ټیستاش هه روايه.

(۴) - ﴿رَزَقًا مِّنْ لَّدُنَّا﴾، بڑویکه له لایه ن تیمه وه، وشه ی (رِزْقًا): (عَالَ مِنَ الثَّمَرَاتِ) هم به رومیوانه که ده هیترنه وه بو ټهوى، ټهوه بڑیودانیکه له لایه ن تیمه وه.

۵- ﴿وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ﴾، به لّام زۆربه‌یان نازان، (اِسْتَذْرَاكَ اَي اَكْثَرُهُمْ لَا عِلْمَ لَهُمْ، لِذٰلِكَ لَمْ يَتَّقُوا اِلٰى كُنْهٖ هٰذِهِ النُّعْمَةِ)، (لكن به مانای (به لّام)ه، به لّام زۆربه‌یان نازان و زانیاریان نیه، بویه ده‌رکی چیه‌تی نهو نیعمه‌ته ناکهن، که نهو هه‌موو نیعمه‌تانه‌یان به‌هۆی مه‌ککه‌و چه‌رهمه‌که‌ی و که‌عبه‌وه، به‌هۆی نهو مالی خوا‌به‌وه، چنگیان که‌وتوون.

نجنا له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌وانه به زۆری به هۆی خۆش‌گوزه‌رانی و ناز و نیعمه‌تی دنیاوه، پشتیان له پتغه‌مبه‌ری خوا ﷻ کرده و، ترساون که بازپه‌که‌یان لی تیکبچن، بویه خوا ﷻ ده‌فه‌رموی:

۶- ﴿وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِكَ ۗ اَمْ نَرٰكَ لَهٗ نٰوَهٗ دٰنِیْبَهٗ كٰمٰنًا فِهٖ تٰنْدُوونَ، نَهْمَ (كَمْ)ه، (كَمْ الْخَبْرِيَّةُ)یه‌یانی: (کبیر)، زۆر، (كَبِيْرًا اَهْلَكْنَا مِنَ الْقَبْرِ) زۆر ناوه‌دانیمان فه‌وتاندوون.

۷- ﴿بَطَّرْتَ مَعِيشَتَهَا﴾، (البَطْرُ: الطُّغْيَانُ وَالْكِبْرُ)، یانی: له ژیانه‌که‌ی خۆیا‌ندا تووشی حاله‌تی له خۆبایی بوون و، له که‌ولی خۆ ده‌رچوون و، خۆ به‌زلگری بوون، یاخود ﴿بَطَّرْتَ مَعِيشَتَهَا﴾، (بَطَّرْتَ اَيَّامَ عَيْشِهَا)، له رۆژه‌کانی ژیان و گوزه‌رانی‌دا تووشی حاله‌تی له خۆبایی بوون و بوغرای، بوون، یاخود (كَفَّرْتَ نِعْمَةً رَّبُّهَا فِي مَعِيشَتِهَا) چاکه‌ی په‌روه‌ردگاری نادیده‌گرتوه‌و سپله‌یی به‌رانبه‌ر نواندوه، له ژیان و گوزه‌رانه‌که‌ی خۆیدا.

که‌واته: پسته‌ی ﴿بَطَّرْتَ مَعِيشَتَهَا﴾، وه‌ک زانایان گوتوو‌یا‌نه: ده‌گونجی به‌کیک له سنی مه‌به‌ستی هه‌بن:

أ- ژیانه‌ خۆش و گوزه‌رانه‌ خۆشه‌که‌ی، بوغرای کرد.

ب- بوغرا بوو، له ژیان و گوزه‌رانه‌که‌یدا.

ج- سپله‌یی (کفران)ی کرد له‌و ژیان و گوزه‌رانه‌ خۆشه‌ی دا، که خوا ﷻ بۆ په‌خساند بوو، که پر بوو له نازو نیعمه‌ت.

۸- ﴿فَإِنَّكَ مَسْكُوتُهُمْ لَمَّا شُكِّنَ مِنْ بَدْرِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾، نه‌وانه خانوبه‌ره کانیان، له دوی نه‌وان که‌میک نه‌بن نیشته‌جیان تیدا نه‌کرا، نه‌کرانه جی‌گای نیشته‌جی بوون و تیدا مانه‌وه، (السُّكُوتِ: الخُلُوفِ فِي الْبَيْتِ)، (سُكُوتِ) بریتیه له مانه‌وه له مالیکدا، که ده‌فه‌رموی: ﴿إِلَّا قَلِيلًا﴾، یانی: (إِلَّا أَزْمَانًا قَلِيلَةً وَإِلَّا سَكُنَى قَلِيلًا وَهُوَ سَكُونُ الْمَارِّينَ)، چه‌ند ماوه‌یه‌کی که‌م نه‌بن، و نیشته‌جی بوونیک‌ی که‌م نه‌بن، خه‌لک تییاندا نیشته‌جی نه‌بووه، نه‌ویش بریتی بووه له نیشته‌جی بوونی نه‌و ری‌وارانه‌ی به‌و شوینه‌دا ده‌رؤن، (جاری وا بووه له‌و کاولکه‌یه‌دا، توزه پشوویه‌کیان داوه).

۹- ﴿وَكُنَّا حَنْ أَوْزُرِيكَ﴾، هرر تیمه‌ش خو‌مان میراتگر بووین، واته: هاتنه‌وه ده‌ستی تیمه و، هیچ که‌س خاوه‌نیان نه‌بوو.

لیرده‌دا خوای خاوه‌ندار خاوه‌نداریه‌تیبه‌که‌ی به‌ میرات (وراثه) ناوانه‌و، یانی: گه‌رانه‌وه بو لای تیمه و، که‌س نه‌بوو خاوه‌نداریتیسی نه‌و خانوبه‌رانه بکات.

نجا خوا ﷺ راستیه‌کی دیکه ده‌خاته روو، که بوچی پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده‌نیری؟ ده‌فه‌رموی:

۱۰- ﴿وَمَا كَانَ رِؤُكَ مُهِمَّكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَّهَاتِ رَسُوْلًا يَلْقَوْنَ عَلَيْهِمْ ءَايَاتِنَا﴾، په‌روه‌ردگار ت فه‌وتینه‌ری ناوه‌دانییه‌کان نیه، تا‌کو له دایکانه‌که‌یان و بنه‌ره‌ته‌که‌یاندای پیغه‌مبه‌ریک نه‌نیری، نایه‌ته‌که‌کامانیان به‌سه‌ردا بخوینینه‌وه.

بو‌یه ناو له مه‌که‌که‌ نراوه: (أُمُّ الْقُرَى) واته: دایکی شاره‌کان، (أُمُّ الْقُرَى) ش بریتیه له شاریکی مه‌زن، نه‌و شاره‌ی که‌مه‌ل‌بندو چه‌قی شاره‌کانی دیکه‌بن. ﴿يَلْقَوْنَ عَلَيْهِمْ ءَايَاتِنَا﴾، (نه‌و پیغه‌مبه‌ره) نایه‌ته‌کانی تیمه به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا (خه‌لکی شاره‌که‌دا) ده‌خوینینه‌وه.

۱۱- ﴿وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ﴾، تیمه فه‌وتینه‌ری ناوه‌دانییه‌کان نه‌بووین له رابردووشدا، مه‌گر دانیش‌تو‌وانه‌کانیان و خه‌لکه‌که‌یان

سته مکار بووبن، واته: تیمه له هیچ حالاندا فهوئینه ری خه لکی ناوه دانیه کان نه بووبن، مه گهر له حالیکدا نهوان سته مکارو تاوانبارو خه تاکار بووبن.

کورته باسینک له بارهی بههره مهند بوونی خه لکی مهککه و دهووروبه ریه وه، له چه ره می مهککه

ئهم راستیه خوا ﷻ له چه ند شوئیتکی دیکه شدا به یانی کردوه، باسی که عبه و له په نای که عبه دا بههره مهند بوون له هیمینی و ناسایش و نان و نه مان، بوئینه:

۱- له سوره تنی (قریش) دا، خوا فهرموویه تی: (بسم الله الرحمن الرحيم): ﴿لَا يَلْفِيفُ فَرَسِثٌ ۙ اِلَآ اِلْفِهِمْ رِحْلَةَ الِشَّآءِ وَالصَّيْفِ ۙ فليَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ﴿٢﴾ الَّذِي اَطْعَمَهُمْ مِّنْ جُوعٍ وَّءَامَنَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ ﴿١﴾﴾.

واته: به ناوی خوای به به زهیی به خشنده. به هۆی خووگرتن و عاده تگرتنی قوره یشه وه ﴿١﴾ عاده تگرتنیان به سه فه ری زستانه و هاوینه وه، (بو بازرگانیی زستانان بو شام، هاوینان بو یه من) ﴿٢﴾ با په ره ردگاری نه و ماله به رستی ﴿٣﴾ که له برسیه تیی تیری کردوون و له ترس و بیمیش دلنایی کردوون ﴿٤﴾.

۲- له سوره تنی (العنکبوت) دا، خوا فهرموویه تی: ﴿اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَّيَحْتَفُطُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ اَفِآ لَيَطِلَّ يُؤْمِنُونَ وِنِعْمَةَ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿١٧﴾﴾، واته: نایا نابین که تیمه چه ره میکی پر هیمینی و ناسایشمان بو ره خساندوون و، خه لکیش له دهووروبه ریان ده رفیندری، نایا بروا به باتیل دین و، سپله یی به رانه ر نیعمه ت و چاکه کانی خوا ده که ن؟

مرگه وتی پڼغه مبه ریش ﷻ، هه م له رووی هیمنی و ئاسایشه وه، هه م له رووی قه درو قیمه ت و نیعتیاره وه، هه م له رووی ئابووری و ژیان و گوزهرانه وه، به تابه تی که له و دوا بویانه دا نه وتیش دوزرایه وه، غاییش دوزرایه وه له و، زور که و تونه خوشگوزهرانیه وه، به لأم به داخه وه وه ک چون کاتی خوئی قوره بشیه مله و په کان به رانبه ر به پڼغه مبه ر ﷻ، و، به رانبه ر به هیدایه تیک که پڼغه مبه ری خوا ﷻ هیتابووی، سه رکه ش و یاخی بوون و، به رانبه ر به نیعمه تی خوا که له که عبه دا به رجه سه ته بوو بوو، بی باک بوون، نادیده گیر بوون، تیتاش وه ک ده ئین: (التاریخُ عیضُ نَفْسُهُ) له م روژگارو زهمانه ی که تیمه تیدا ده ئین، که نه مرپو (۲۵)ی / ۷ (۲۰۱۹)ی زاینیه و، (۲۲)ی شه ووالی (۱۴۴۰)ی کچییه، ئا له م ئان و ساته دا، هه مان وه زع دووباره بوته وه جارئکی دیکه، نه وانه ی که تیتا له وئی حوکمران، زاناکان له زیندانه کان به ند ده کهن، بوغرا بوون و هه موو ناز و نیعمه تیک که له وئی هه یه، به هی مائیکی ده زانن و، به هی نه و که سانه ی ده سه ته و وابه سه ته ی نه و مالن و، خه لکی دیکه یان لی بی به ش کرده و، به داخه وه که له جیاتی نه وه ی میهره بانیی و نه رم و نیانیی له گه ل خه لکی خویندا پیشان بدن، نه رم و نو ل و، نیچیرئکی تووک نه رمن به رانبه ر به جووله که، به رانبه ر به زله ئزانی دنیا، به رانبه ر به نه هلی کوفری دنیا، به سه رکردایه تی نه رمیکا، که چی به رانبه ر به خه لکه که ی خوین زور زبرن، یانی: ریک پڼچه وانه ی نه وه یه که خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿ اذْلَمَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعْرَضَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾ (۱۸) المائدة، واته: میهره بانن له سه ر بپواداران (نه رم و نیانن) و، له به رانبه ر نه هلی کوفردا زیرو به ده مارن، نه وان به پڼچه وانه وه: زیرو به ده مارن به رانبه ر به نه هلی نیمان، به تابه تی زانایانیک که هه قیان پت ده ئین و، تووک نه رم و، بی زه رو سه لامه تن، به رانبه ر به دوژمنان و ناحه زانی نیسلام و مسولمانان، هه روه ها وه ک خوا (عَزَّ وَجَلَّ) له وه سفی هاوه لاند ده فه رموی: ﴿ اَشِدَّاءُ عَلَى الْكٰفِرِ رَحَمًا بَيْنَهُمْ ﴾ (۱۹) الفتح، واته: له سه ر کافران توندوتیژن، له نیو خویندا به ده حم و به زه یین، که چی نه وان

به پېچه‌وانه‌وه: له‌گه‌ل کافره‌کاندا به ږه‌حم و به‌زه‌یین، بزنانن داخو جووله‌که به چ رازی ده‌بی، چوون جووله‌که سه‌لامه‌ت ده‌بی (قه‌واره‌ی زایوونی) و، بزنانن نه‌مریکا چوون رازی ده‌بی، ناوا ده‌که‌ن، به‌لام سه‌ختی و توندیبه‌که‌یان به‌رانبه‌ر به‌نه‌لی خوځیانه، نچا هه‌ندی‌ک هه‌لکی دیکه‌ش که کار‌تیک‌راو بووه به‌و ته‌وژمه لاره‌و به‌و مه‌ش‌ږدبه ناله‌باره، که هه‌ر له سه‌رده‌تاوه به‌رانبه‌ر به‌نه‌لی ئیمان توند بوون، خویتی مسولمانانیاں به‌هه‌لال داناو و، به‌رانبه‌ر به‌نه‌لی کوفر بی مزه‌ږه‌ت و سه‌لامه‌ت بوون، هه‌ندی‌ک له‌وانه‌که به‌پرژو بلاویسی هه‌ن، له‌عالمی نیسلامی دا، نه‌وانه‌ش دیسان له‌سه‌ر هه‌مان پېچکه ده‌ږوون، به‌رانبه‌ر به‌نه‌لی ئیمان زمانیاں زور تیزو زور زبرو بی ږحم و دل‌ږه‌قن، به‌لام له‌به‌رانبه‌ر نه‌لی کوفرو نیفاقد، زور نه‌رم و نوول و تووک نه‌رم‌ن، که نه‌وه به‌راستی ری‌ک هه‌لگتیرانه‌وه‌ی نه‌و سیفه‌تانه‌یه، که خوا ﷻ هاوه‌لانی به‌رزیان پتی وه‌سف ده‌کات، که ده‌بی له‌تیو خوځاندا، له‌گه‌ل نه‌لی ئیمان دا، میهره‌بان و به‌ږه‌حم و به‌سوژ بن و، له‌به‌رانبه‌ر دوژمنان و ناحه‌زانیاندا، نه‌وانه‌ی شه‌ریان پتی ده‌فروشن و گېچه‌لیان پتده‌که‌ن، زبرو توندو به‌ده‌مار بن.

نه‌گه‌رنا نه‌لی کوفریش نه‌گه‌ر شه‌رت له‌دژ نه‌کات، له‌گه‌لیدا خوځ خولق بی، زور پتویسته، به‌لام کافر‌یک که سه‌نگه‌رت لی ده‌گرځی و ولاتت داگیر ده‌کات، ده‌یه‌وی خترو بی‌ری تو بو خووی به‌ری و، ژیر ده‌ست و ژیر چه‌پوکت بکات، له‌گه‌لی نه‌رم و نیان بی و به‌ده‌میوه‌ پیکه‌نی، به‌لام خوشک و برا مسولمانه‌کانت، له‌گه‌لیاندا زبرو گرژو موون و ته‌نگ و تال بی، به‌ته‌نکید نه‌وه پېچه‌وانه‌ی نه‌وه‌یه که خوا‌ی په‌روه‌ردگار هاوه‌لانی به‌رزی پیغه‌مبه‌ری ﷻ و، به‌نده په‌سندنه‌کانی خووی پتی وه‌سف کردوون.

خوا به‌لوتف و که‌ږه‌می خووی تیمه له‌و به‌نده چاکانه بگتیرځی، نه‌وه‌ی که خوا له‌قورئاندا فه‌رموویه‌تی بو نه‌لی ئیمان، خو‌مان به‌و سیفه‌تانه‌ پراز‌تینه‌وه‌و، خو‌مان پار‌تیزین له‌پېچه‌وانه‌ی نه‌و سیفه‌تانه، که به‌داخه‌وه، تیتا زور‌یک

لەو خەلکانەى خۆیان بە شوینکەوتووی پتیشینی چاک و پابەندى قورئان و سوننەت و، پارێزەرى ئىسلام و مسولمانان دەزانن، ئەو سىفەتە خراپانەیان لە خۆیاندا هیناوەنە دى و، سىفەتە کانیان لە خۆیاندا پتچەوانەوہ کردوونەوہ.

مه‌سه‌له‌ی سیه‌م:

به‌راوردیکی تیوان ژبانی دنیای بیبروایان و، پاداشتی به‌هشتی بروداران و، باسی ده‌سته‌پرؤیی و بی‌ناکامیی جگه‌له‌ خوا‌په‌رستان‌له‌ پرؤژی دوا‌یی داو، ده‌م بوونه‌ته‌له‌ی ته‌قیو و هیج‌ پی‌نه‌گوترانیان، له‌ کاتی پرسیارلیکران و سه‌رزه‌نشترانیان دا:

خو! ﴿١٠٠﴾ ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا أُوتِیْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَمَنْعُ الْحَیْوَةِ الدُّنْیَا وَرِیْبَتْهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠١﴾ اَمَّنْ وَعِدْنَهُ وَعَدًّا حَسَنًا فَهُوَ لِقَبِیْهِ كَمَنْ مَنَعْتَهُ مَنَعَهُ مَنَعُ الْحَیْوَةِ الدُّنْیَا ثُمَّ هُوَ یَوْمَ الْقِیَمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِّیْنَ ﴿١٠٢﴾ وَیَوْمَ یُنَادِیهِمْ فِی قَوْلٍ اٰنْ شُرَکَآءِ الَّذِیْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿١٠٣﴾ قَالَ الَّذِیْنَ حَقَّ عَلَیْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِیْنَ اَعْوَجْنَا اَعْوَجْتَهُمْ كَمَا عَوْجُنَا تَبَرَّأْنَا اِلَیْكَ مَا كَانُوا اِیَّانَا یَعْبُدُوْنَ ﴿١٠٤﴾ وَقِیْلَ اَدْعُوا شُرَکَآءَکُمْ فِدَعُوْهُمْ فَلَمْ یَسْتَجِیْبُوْا لَهُمْ وَرَاَوْا الْعَذَابَ لَوْ اَنْهَمْ کَانُوْا یَهْتَدُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَیَوْمَ یُنَادِیهِمْ فِی قَوْلٍ مَا اٰذَا اَجْبَسْتُمْ الْمُرْسَلِیْنَ ﴿١٠٦﴾ فَعَمِیْتَ عَلَیْهِمُ الْاَنْبَاءُ یَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا یَتَسَاءَلُوْنَ ﴿١٠٧﴾ فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَمَقَّوْا اَنْ یَّكُوْبَ مِنْ الْمُقْلِحِیْنَ ﴿١٠٨﴾

شیکردنه‌وه‌ی ئه‌م، ئایه‌تانه، له‌ بیست و دوو برکه‌دا:

١- ﴿وَمَا أُوتِیْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَمَنْعُ الْحَیْوَةِ الدُّنْیَا وَرِیْبَتْهَا﴾، ئه‌ی مرؤفه‌کان! که‌ نه‌ یارو‌ ناحه‌زی په‌یام و به‌رنامه‌ی خوآن و، ته‌نیا برواتان به‌ ژبانی دنیا‌هه‌به‌: هه‌ر شتی‌ک که‌ بی‌تاندراوه، له‌ دنیا‌دا، هه‌مووی به‌هره‌مند بوونیکی ژبانی دنیاو جوانیی و رازاوه‌بیته‌.

که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿مِنْ شَیْءٍ﴾، هه‌ر شتی‌ک، واته‌: هه‌ر شتی‌ک که‌م بی‌یان زور‌ بی‌، که‌ بی‌تاندراوه، هه‌مووی هه‌ر ده‌چینه‌وه‌ چوارچینه‌وه‌ی: ﴿فَمَنْعُ الْحَیْوَةِ الدُّنْیَا وَرِیْبَتْهَا﴾، هه‌لبه‌ته‌ لی‌ره‌دا که‌ ده‌فه‌رموی: ﴿وَمَا أُوتِیْتُمْ مِنْ شَیْءٍ﴾، به‌پن‌سیاق ده‌زانری، یانی: ئه‌و شتانه‌ی مرؤف‌لییان به‌هره‌مندو سوودمه‌ند ده‌بی‌.

که ده‌فهرموی: ﴿فَمَنْعُ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَرِزْقُهَا﴾، نه‌وه به‌هرمه‌ند بوونیکي که‌می ژيانی دنيايه و، جوانيي و رازاوه‌يي ژيانی دنيايه، مه‌به‌ست لهم ته‌عبيره بيرخسته‌نه‌ويانه، بيرخسته‌وه‌ی نه‌و راستيه‌يه که ناز و نيعمه‌تی ژيانی رۆژی دوايي، له‌گه‌ل هی دنيا‌دا، ناخرتته ته‌رازووه‌وه، بو نه‌وه‌ی وانه‌زانن که ژيانی دنيا تا‌که نامانجیکه ده‌بن مروّف هه‌ولّي بو بدات، (متاع) به مانای به‌هرمه‌ند بوونیکي که‌م دي، به‌هرمه‌ند بوونیکي کاتي، (متاع: مَا يُنْتَفَعُ بِهِ زَمَانًا لَمْ يَزُولْ)، (متاع) شتيکه مروّف ماوه‌يه‌کي که‌م لّی به‌هرمه‌ند ده‌بن، دوايي ده‌پروا ناميتته‌وه.

(وَرِزْقُهَا) جوانيي و رازاوه‌يي ژيانی دنيايه، (الرِّزْقَةُ: مَا يُحَسَّنُ الْأَجْسَامَ)، (زينة) هه‌ر شتيکه جه‌سته‌کان، رواله‌تی مروّف ده‌رازنيتته‌وه‌و جواني ده‌کات.

(٢) - ﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْغَى﴾، نه‌وه‌ی له لای خوايه باشته و، ماوه‌تریشه، زياتریش ده‌ميتته‌وه.

﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ﴾، نه‌وه‌ی له لای خوايه، نه‌وه هه‌موو شتيک ده‌گرته‌وه، چونکه نه‌وه‌ی له لای خوايه، مه‌به‌ست پتي ناز و نيعمه‌ته‌کانی رۆژی دوايه، که ناز و نيعمه‌ته‌کانی رۆژی دوايي، وه‌ک هی دنيا نين، هه‌ر که‌سه به‌پتي هه‌ول و کۆششی خو‌ی که له دنيا‌دا ده‌يدا، شتيکی ديتته ده‌ست، به‌لام له رۆژی دوايي دا، هه‌موو نه‌و شتانه له لای خوان ﷻ، که‌سيک له دنيا‌دا شتيکی نه‌کردبتي و کۆششيکی نه‌کردبتي، له‌وه‌ی هه‌ولّي بو نادرتي و هيچي ده‌ستگير نابتي، له‌وه‌ی هه‌موو شتيک له ژير رکيف و ده‌سته‌لاتي راسته‌وخوي خواي به‌رزو مه‌زن دايه.

(٣) - ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾، نایا نافامن؟ خویندراويشه‌ته‌وه: (أَفَلَا يَعْقِلُونَ) به شتوه‌ی ناديار، نایا نافامن؟ نه‌ی نه‌وانه‌ی باوده‌ش به ژيانی دنيا‌دا ده‌که‌ن و، به‌هوی زرق و برقي ژيانی دنياو رابواردنی کورت و که‌می ژيانی دنياوه، بپروا ده‌بن به په‌يامی پتغهمبه‌ری خاتمه موچه‌مه‌د ﷻ!!

نجا خوا ﷻ به راورد یک دهکات له نِتوان که سائیکدا که به تمای دیداری خوان و، له رُوژی دواپی دا خوا ﷻ رَیز و حورمه تیان لَی دهنی و، پاداشتیان ده داتوهو، که سائیک که ته نیا به هره ی ژیا نیان هیه، به لَم له رُوژی قیامت دا، ناماده ده کرین بُو سزا و، ساز ده کرین بُو دُو زه خ، ده فهرموی:

٤- ﴿أَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعَدَاكَ فَأَنفَرُوا لَقِيَهُ﴾، نایا که سیک که به لَینتکی باشمان پنداوه، نجا به دنیایی نهو تووشی دی، دهکات بهو به لَینه چاکه که پَیدراوه، که مه به ست پی بروادارانه، یانی: نایا نهو بروادارانه ی که به لَینتکی باشمان پَیداون که به هه شته، هر کامیکان پیشی دهکات، (ف) یان: بُو به دواداهاتن (تعقیب) ه، واته: به خیرایی پی دهکات، دوا ی نهوه ی روحو له جهسته ی جیا ده بیتهوه، یاخود: بُو بادانهوه (عطف) یه، وهک هُوکاریک، واته: سه ره نجام بهو به لَینه چاکه ی خوا دهکات.

٥- ﴿كَمْ مَنَعْنَاهُ مَنَعَ الْحَيَوٰۤءِ الدُّنْيَا﴾، نایا که سیک که ناوایه، وهک که سیک وایه که به هره مه ندمان کردوه له رابواردنی که می ژیا نی دنیا؟ (مَن) ی (کَمَن) بُو کُو به و مه به ست پی بیروایه کانه و، له هه مان کاتدا (مَن) بُو پرسیار کردنیشه، یانی: نایا که سیک که خوا ﷻ به لَینتکی باشی پنداوه و، نهو به لَینه شی بُو دَینته دی به دنیایی، وهک که سیک وایه که به هره مه مند کراوه له رابواردنیک که می ژیا نی دنیا؟ یانی: به ته نکید وهک یهک نین، نه مه پرسیار کردنی نکوولَینیکه رانه یه، به دنیایی نهو دووانه وهک یهک نین، وهک نهوه وایه بلتی: نایا تاریکی و روونایی وهک یهکن؟ چاوه ری ناکه یه کیک بلتی: به لَی، چونکه وه لَمه که ی دیاره.

٦- ﴿ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ﴾، نهو که سه، که له ژیا نی دنیا دا به هره مه مند کراوه له رابواردنیک که می دنیا، به لَم دواپی له رُوژی هه لَسانه وهدا، له ناماده کراوانه، (مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ) واته: له وانه ی که ناماده ده کرین، به دنیایی بُو سزا و، بُو دُو زه خ ناماده ده کرین.

ئنجا خوا عَلَيْهِ دېته سەر پېشاندانی هەندیک دیمەن لە پۆژی دوای دا، بۆ ئەوانەى كە بېپروان، حالیان چۆن دەبن، حال و بالیان چى لى دى، دەفەرموى:

(۷) - ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ﴾، ئەم (و) ه بۆ بادانەوه (عطف) به، بۆ سەر رسته پێشوو دەكان: ئەو پۆژه كە بانگیان دەكات (یانى: خوا عَلَيْهِ بانگیان دەكات)، ئەو پۆژه پۆژی قیامەتە.

(۸) - ﴿فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾، خوا دەفەرموى: كوان ئەو هاوبەشانەم كە ئێوه پێتان وابوو (هاوبەشى منن) و، هاوبەشتان دەکردن لە بەندایەتیی بۆ كردن و پەرستراندا، ﴿أَيْنَ شُرَكَائِيَ﴾، كوان ئەو هاوبەشانەم، كە بە پۆلەت پرسیار كرده لە شوێنەكەيان، شوێنەكەيان لە كوتیە؟ كوان لە كوتی؟ بەلام لە راستیدا مەبەست پێى نكوولیی كرده لە بوونیان، یانى: هەر بوونیان نیه، ئەگەر تۆ بە كەسێك بلێی: كوا فلانكەس كە پیت وابوو هەیه، لە كوتیە؟ یانى: هەر نیه، چونكە وشەى (زَعَمَ) بریتیه لە قسەیه كە گومانى درۆى لى بكړى، یانى: ئەوانەى كە پێتان وابوو هەن، بەلام بە هەلدا چوو بوون.

(۹) - ﴿قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾، ئەوانەى كە قسەیان لەسەر هاتۆتە دى، یانى: سزای خاویان لەسەر هاتۆتە دى، بەلام بە (الْقَوْلُ) تەعبیری لێكراوه، لەبەر ئەوەى بپارەكان بە پێى ئەوه كە ئیمە پێى ئاشناین، بە قسە دەدرین، بە نووسین و بە بیژە، ئەو بپارەكانە كە بۆ سزا دەدرین، دەنووسین و دەبیژرین، دواى لە سزادا بەرجەسته دەبن.

یاخود: ﴿قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾، ئەوانەى ئەو قسەیان لەسەر پتویست بوو، كە دواى دى، گوتیان:

(۱۰) - ﴿رَبَّنَا هَاتُوا لَنَا آيَاتِنَا﴾، پەرودەركارمان! تا ئەوانەى كە ئیمە گومارمان كردهبوون، ئەوانەى ئیمە سەرگەردان و بيمرادو بى ناکامان كردهبوون.

(۱۱) - ﴿أَعْوَيْنَهُمْ كَمَا عَوَيْنَا﴾، ئیمە ئەوانمان بى ناکامان كرد، وهك چۆن خۆشمان بيمرادو بى ناکام بووین.

﴿كَمَا غَوَيْنَا﴾، وهك چؤن خؤمان بئناكام و بئ نامانچ بووین، واته: وهك چؤن ئیمه به ویستی خؤمان، کاتی خؤی بئناکام و سه‌رگه‌ردان بوو بووین، نه‌وانه‌شمان که بئمرادو سه‌رگه‌ردان کرد، نه‌وانه‌ش به‌ویستی خؤیان شوئیمان که‌وتن، یانی: بئناکام و بئمراد بوونه‌که‌ی نه‌وانیش، هه‌روهک بئ ناکام و بئمراد بوونه‌که‌ی ئیمه‌یه، که کاتی خؤی ئیمه به‌ویستی خؤمان نه‌و رینه‌مان هه‌لبژاردبوو، نه‌وانیش به هه‌مان شیوه، به‌لئئ ئیمه هؤکار بووین، به‌لام له راستییدا به ویستی خؤیان شوئیمانکه‌وتن، یانی: ﴿كَمَا أَنْغَوَيْنَا كَانَتْ بَرَاذِنًا وَفِعْلَانَا، وَكَذَلِكَ غَوَيْنَاهُمْ كَانَتْ بَرَاذِنُهُمْ﴾، هه‌روهک چؤن بئمراد بوون و سه‌رگه‌ردان بوونه‌که‌ی ئیمه به ویستی خؤمان و کرداری خؤمان بوو، نه‌وانیش هه‌ر به‌ویستی خؤیان بوو و به‌کرده‌وه‌ی خؤشیان بوو.

(۱۲) - ﴿نَبَرْنَا إِلَيْكَ﴾، ئیمه دووری له‌وان ده‌که‌ین بؤ لای تو، ﴿التَّبْرَةُ: التَّفْعُلُ مِنْ التَّبْرَةِ وَهِيَ الْإِنْفَاءُ﴾، له‌سه‌ر کئشی (تَفْعُل) بریتیه له (تَبْرَة) که بریتیه له‌وه‌ی مرؤف دووری بکات و، شتیک لا به‌رئ، یانی: په‌یوه‌ندی که‌سبک به خؤیه‌وه نه‌فیی بکات، یان په‌یوه‌ندی خؤی به‌وه‌وه نه‌فیی بکات، یانی: ئیمه له‌وان دوورین و، نه‌وانیش له ئیمه‌وه دوورن.

(۱۳) - ﴿مَا كَانُوا إِلَّا نَا بَعْبُدُونَ﴾، نه‌وانه ئیمه‌یان نه‌ده‌په‌رست، یانی: نه‌وانه که هاوبه‌شیان بؤ تو داده‌نا، نه‌وه نه‌بوو که ئیمه به‌رستن و بؤ ئیمه ملکه‌چ بن، به‌لکو ملکه‌چی هه‌وا و ناره‌زوو و بؤچوونه‌کانی خؤیان بوون، نئجا نه‌مه وهک فه‌رمایشتی خواجه که له سووره‌تی (یونس) دا، ده‌فه‌رموئ: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائِكُمْ فَرَيْلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنُمْ إِلَّا نَا بَعْبُدُونَ ﴿۸﴾ فَكُنْ بِاللَّهِ شَهِدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغْفِيلًا ﴿۹﴾﴾، واته: یاد بکه‌وه! نه‌و پرؤزه‌ی هه‌موویان کو ده‌که‌ینه‌وه، دوا‌یی به‌وانه‌ی که هاوبه‌شیان دانا‌بوو، ده‌لئین: نئجا خؤتان و هاوبه‌شه‌کانتان له جئی خؤتان بوه‌ستن، لئکمان جیا‌کردنه‌وه‌و، هاوبه‌شه‌کانیان

(نه‌وانه‌ی که به خه‌یالی خوْیان کردبوویانن به هاوبه‌شی خوا)، گوتیان: تَبُوهُ تَيْمَةً تان نه‌ده‌په‌رست، خوا ۱۰۰ به‌سه که شایه‌د بِنِ له نِتْوان تَيْمَه و تَبُوهُ‌دا، بِنِگومان تَيْمَه له په‌رستنی تَبُوهُ بِنِ ناگا بووین.

ننجا نه‌وه نه‌گهر دارو به‌ردو، بت و سه‌نه‌مه‌کان بن، نه‌وه دپاره که بِنِساگا بوون و، نه‌گهر پَنِغمه‌به‌ران و فریشته‌کان و، زانایان و پَنِشه‌وایانیک بووین، که رازی نه‌بوون، دپاره بِنِساگا بوون له‌وه که ده‌پانپه‌رستن، چونکه به قسه‌و ناراسته‌ی وان نه‌بووه.

۱۴- ﴿وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ﴾، پَنِیان گوترا: هاوبه‌شه‌کانتان بانگ بکه‌ن، نه‌وانه‌ی که به خه‌یالی خوْتان هاوبه‌شی خوا بوون.

۱۵- ﴿فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾، نه‌وانیش بانگیان کردن، به‌لَم وه‌لَمیان نه‌دانه‌وه.

۱۶- ﴿وَرَأَوْا الْعَذَابَ﴾، سزا و نازاریان بینی، دَوْزه‌خیان بینی و بوْیان به‌رجه‌سته بوو.

۱۷- ﴿لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْتَدُونَ﴾، واته: (وَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ) خوْزگه‌یان ده‌خواست، بریایان ده‌خواست، نه‌گهر رِیی راستیان گرتبایه، یاخود: ﴿وَرَأَوْا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْتَدُونَ﴾، سزای سه‌ختیان بینی، نه‌گهر له دنیا‌دا رِیی راستیان گرتبایه، به چاوی عه‌قَل و دَلّ ده‌یانبینی که، نه‌گهر رِیی کوفرو شیرک بگرن، دَوْزه‌خ چاوه‌رِییان ده‌کات، واته: نه‌م (وَرَأَوْا) له‌سهر واتای په‌که‌م: دیتنی چاوه، به چاوی سهر له قیامت دا دَوْزه‌خیان بینی و، خوْزگه‌یان خواست که رِیی راستیان گرتبایه، به پِیی واتای دووهم: ﴿وَرَأَوْا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَسْتَدُونَ﴾، به چاوی عه‌قَل و دَلّ سزای دَوْزه‌خیان بینی له دنیا‌دا، یانی: نه‌گهر له دنیا‌دا رِیی راستیان گرتبایه، به چاوی عه‌قَل و دَلّ، ده‌یانزانی که له نه‌نجامی کوفرو شیرک‌دا، نه‌وه دَوْزه‌خ چاوه‌رِییانه.

۱۸- ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ﴾، ننجا خوا ۱۰۰ دیمه‌نیک‌ی دیکه ده‌خاته روو، ههر له دیمه‌نه‌کانی روْزی دوابی ده‌فهرموئی: نه‌و روْزه که (خوا) بانگیان ده‌کات.

۱۹- ﴿فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ﴾، دد فہ رموی: چیتان وہ لامی رہوانہ کراوان دایہ وہ؟ واتہ: رہوانہ کراوان و پیغہ مبرانی من کہ ہاتن بؤ لاتان، کوا وہ لامہ کہ تان چی بوو و چیتان پین گوتن؟ چؤن مامہ لہ تان لہ گہ لدا کردن؟

۲۰- ﴿فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ يَوْمَئِذٍ﴾، لہو رۆژہ دا ہہوالہ کان لہ ناستاندا کویر بوون، ﴿فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنْبَاءُ﴾، بہ چہند تہ عبیریک توڑو رہوانی فورٹان نهم رستہ یان مانا کردوہ: ﴿حَفِيثٌ عَلَيْهِمُ الْأَقْوَالُ لِلْإِجَابَةِ، عَمِيَتْ فَلَا تُهْتَدِي إِلَيْهِمْ، حَفِيثٌ إِلَيْهِمْ مَا يَخْتَجُونَ بِهِ﴾،

۱- لہو رۆژہ دا تہو قسانہی کہ پیوستہ، وہ لامی تہو پرسیارہ یان پین بدریتہوہ، لئیان پھنہان بوون، نہ یانزانی چی وہ لام بدہنہوہو زاریان بوو بہ تہ لہی تہ قیو.

۲- یاخود: ہہوالہ کان، یان وہ لامہ کان وہک کویر یان لی ہات، کہ کویر ناتوانی بچیتہ شوتنی مہ بہست، تہو وہ لامانہش نہ یانتوانی بیتہ لای تہوان و، بیتہ تئو ہؤشدان (ذاکرة) و، بیتہ سہر زمانیان.

۳- یاخود: لئیان پھنہان و شیردراوہ بوو، تہوہی کہ دہبوو بہ بہ لگہ بیہینتہوہ.

۲۱- ﴿فَهُمْ لَا يَسَاءَلُونَ﴾، بؤیہ لہ یہ کدی پرسیار ناکہن، یانی: لہو رۆژہ دا داواش لہ یہ کدی ناکہن، تہوہ ہیچ کہ وہ لامیان پین نیہ، داواش لہ یہ کدی ناکہن، کہ تہری چی وہ لام بدہینہوہو چؤن وہ لام بدہینہوہ؟ چونکہ ہہر کامیکیان دہزانی تہوی دیکہ لہ خوی کولہ وارترو دہستہ پاچہ ترہ و، بن قسہ ترہو بن ولامتہرہ، لہ بہردہم دادگای خوی دادگہ ردا، وہک دنیا نیہ کہ خہ لک بتوانی درؤو دہلہ سہ بکات، خہ لک بتوانی حاشا بکات، ہہموو شتہ کان لہوی بہر جہستہ دہبن، ﴿يَوْمَ تَبَىٰ الرَّابِئِ﴾ ۱، ﴿فَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ﴾ ۲، الطارق، واتہ: تہو رۆژہی نہینیبہ کان ناشکرا دہبن، (ہیچکہ سیک) نہ ہیزیکی ہہبہ، نہ یارمہ تییدہ ریکی ہہبہ.

۲۲- ﴿فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَمَقَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾، ننجبا کہ سیک کہ گہراوہ تہوہو، پروای ہیتاوہ و، کردوہی باشی کردوہ، تہوہ نیزیکہ تہو

کەسە لەسەر فرازان بێ. کەواتە: ئەگەر دەتانهوێ لەوێ سەرفراز بێ، بگەرێتەوه بۆ لای خوا، بپروا بێتێن و کردەوهی باش بکەن، ئەهێ ئەوانهێ تاکو تێستا لە خوا تێستا دوور بوون، بپروا بوون و، خاوهنی کردەوه خراب بوون! چونکە لە ئەنجامی گەرانەوه بۆ لای خوا و، بپروا هێنان و کردەوهی باشدا، لەوێ سەرفرازی و بە مراد گەیشتن نیزیکه کە بۆ مروف فەراهەم بێ، و، دەستەبەر بێ، هێ بابایهکی ئاواش لەوانهیهو نیزیکه، چ جای هێ کەسێکی بپروای دوور لە خوای کردار خراب!!

مهسه له ی چواره م:

خستنه پرووی چهند سیفه تیکی بهرز و مهزنی خوا ﷺ، وهک: دروستکردن و ههلبژاردن و ته نیایی له په رستراندوا، زانایی به په نهان و ناشکراو، بالا دهستی ره ها:

خوا ﷺ ده فهرموی: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه تانه، له ده (۱۰) برگه دا:

۱- ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾، په روه ردگارت نه و زاته په که هه ر شتیکی بیهوی ده بیته دی، دروستی دهکات، هیچی له بهر عاسی نابنی، ﴿وَيَخْتَارُ﴾، هه روه ها هه ر شتیکی بیهوی له هه ر شتیکیدا، ده توانی هه لبژیروی و، گولبژیروی بکات، یاخود: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ﴾، په روه ردگارت هه رچی بیهوی دروستی دهکات، ﴿وَيَخْتَارُ﴾، یانی: (يَخْتَارُ مَا هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ) نهودی که بو ئیوه باشه بو تان هه لده بژیروی.

۲- ﴿مَا كَانَتْ لَهُمُ الْخِيَرَةُ﴾، نهوان (مروقه کان) مافی هه لبژاردنیان نیه له بهرانبه ر هه لبژاردنی خوادا، بو وینه: خوا ﷺ پیغه مبه رانی خوئی له مروقان ناردوون، به لام نهوان داوایان ده کرد له فریشتان بن، نه خیر! خوا کارزانه و کاربه جیته، ده زانی که ده بی پوهانه کراوی لای مروقان له مروقان بن، پاشان که خوا ﷺ پیغه مبه رانی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بهو شیویه، بهو سیفه تانه وه دروستکردوون، نه وه هه لبژاردنی خوایه، که بهو شیویه هه لبژاردوون، نهک بهو شیویه ی کافره کان چاوه روانییان ده کرد، که فلانکه سی

۸- ﴿لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ﴾، ستايىش بەس بۆ ويە لە يەكەم و لە دوایەمیندا،
واتە: لە ژيانى دنيا، كە قۇناغى يەكەمى ژيانى مرۆڤە، لە رۆژى دوایىش دا، كە
قۇناغى دوایىه تى.

۹- ﴿وَلَهُ الْحُكْمُ﴾، بربارى رەها تەنيا بە دەست ئەو.

۱۰- ﴿وَالِيهِ تُرْجَمُونَ﴾، بەس بۆ لای ویش دەگىردىنەو، واتە: بۆ لای خوا ﷻ، يان بۆ
لای بربارو حوكمى خوا، نەك بۆ لای كەسكى دىكە، كەواتە: بۆ خۇتان باش وردىبنەو،
بە چ چا و پرووبەك و، چۆن و بە چ پەرىز و بەرھەمىكەو، دىنەو خزمەت خوا ﷻ؟!
چونكە تەنيا بۆ لای وى دەگىردىنەو، هېچ بۆ لاگەراو (مَرْجِع) يەكتان نى، جگە لەو،
هېچ كەسكى دىكەى بۆ لاگەراو تان نى، كەس و شوتنى بۆ لاگەرانەو تان بەس ئەو.

مهسه له ی پینجه م:

نیعمه تی به دوا ی یه کدا هاتنی شه و و رۆژ، تاکو له یه که میان دا بخه ون و بسره ون، له دووه میان دا بجووئین و کارو کاسبیی بکه ن، نا نه وه بهرجه سته که ری به زهیی و به خششی خواجه و، شایسته ی سوپاسگوزاریی مروفانه، چونکه دهگونجا هه ر کام له شه وگارو رۆژگار بهرده وام و نه پساوه بن، که نه و کاته نه و ژبانه ناسایه ی تستا ده یگوزهرتین، زۆر به زهحمه ت ده کهوت، نه گه ر نه تین ژبان مه حال ده بوو، چونکه نه و کاته نیوه ی خرۆکه ی زهوی هه میسه شه و ده بوو، نیوه شی هه میسه رۆژ ده بوو، نه و نیوه یه ی که هه میسه شه و ده بوو، ده بوو به به سته له ک و، نه و نیوه یه ی که هه میسه رۆژ ده بوو، ده بوو به قه ره برووت و ده سووتا، به لام خوا ﷻ وایکرده له ماوه ی بیست و چوار (۲۴) سه عات دا، جاریک شه و و رۆژ به سه ر زهوی دا بین، له هه ر تاویکیشدا شویتیکی زهوی شه وه، به رانه ره که شی رۆژه، شه و و رۆژ به خیرایی به دوا ی یه کدا دین، وه ک له سووره تی (الأعراف) دا، خوا ﷻ ده فه رموی:

﴿يُنْفِثُ الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا ۗ﴾ خوا ﷻ به شه وگار رۆژگار داده پۆشی، به خیرایی شوینی ده که وئی، هه له ته رۆژگاریش به خیرایی به دوا ی شه وگار ده که وئی، وه ک یه کدی راو بنین:

خوا ﷻ ده فه رموی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿۷۱﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهَا أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۷۲﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِيَتَسَكَّنُوا فِيهِ وَلِيَبْلُغُوا مِنْ فَضْلِهِ. وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۷۳﴾﴾

شیکردن هوی، ثم، ثایه تانه، له یازده برگه دا:

(۱) ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ﴾، بلئی: یتیم بلئین، یاخود: نایا بینیتان، به چاوی سهر؟ یاخود نایا دوزانن؟.

(۲) ﴿إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا﴾، نه گهر خوا ﷻ شهوگارتان بو هه میشه بی بکات، به رده وام بکات، (السَّرْمَدُ: الدائمُ الَّذِي لَا يَنْقَطِعُ مِنَ السَّرْدِ، وَهُوَ الْمَتَابَعَةُ، وَالْأَشْهُرُ الْحَرَامُ ثَلَاثَةُ سَرْدٍ وَوَاحِدٌ فَرْدٌ)، (سَرْمَد) به به رده وامتیک ده گوتری که نه بری، له (سَرْد) دوه هاتوه، (سَرْد) یش بریتیه له به دوا یه یک کهوتن، ده گوتری: مانگه چه پامه کان (ثَلَاثَةُ سَرْدٍ، وَوَاحِدٌ فَرْدٌ)، سئیان به دوا یه یکدا دئین، که: (ذُو الْقَعْدَةِ وَذِي الْحِجَّةِ وَمَعْرَمٌ) ن و، یه کیکیشیان به ته نایا به که مانگی (رَجَب) ه.

(۳) ﴿إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾، هه تا رۆژی قیامت، واته: شهوگار هه موو کاته کانی ژیانی دنیا بگریته وه، تاکو قوناغی دیکه دیتته پیتش، که قوناغی رۆژی دوابیه.

ئنجا نه گهر خوا ﷻ وایکردبایه:

(۴) ﴿مَنْ لَمْ يَلِدْ غَيْرَ اللَّهِ يَأْتِكُمْ بِضِيَاءٍ﴾، چ په رستراویک جگه له خوا، رۆشنایی بو ده هیتان؟

(ضیاء)، یانی: رۆشنایی، له (ضوه) هوه هاتوه.

ئهم پرسیاره، پرسیارلیکردنی نکوولیبیلنکه رانه یه: ﴿مَنْ لَمْ يَلِدْ غَيْرَ اللَّهِ يَأْتِكُمْ بِضِيَاءٍ﴾، چ په رستراویک جگه له خوا ﷻ رۆشنایی بو ده هیتان، نه گهر خوا ﷻ هه همیشه دنیای لی تاریک داهیتابانایه؟

(۵) ﴿أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾، نایا نابیستن؟ له بهر ئه وهی که له شهوی تاریکدا، مرؤف ته نیا له ههسته وه ری بیستن به هرهمه ند ده بی، بویه ده فه رموی: ﴿أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾، نایا راستیی و هه ق نابیستن، که ته نیا خوا ﷻ وایکردوه، شهو و رۆژ به دوا یه یکدا بین، ئنجا نه گهر ههر شهوگار بووابیه، کئی رۆژگارو رۆشنایی بو ده هیتان؟ بیگومان که س.

۶- ﴿ قُلْ أَرَأَيْتُمْ بَلَىٰ، بَلَىٰ: پیم بلین، یاخود: نایا ده‌بینن به چاوی عه‌قل و دل، یان به چاوی سر.

۷- ﴿ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ﴾، نه‌گهر خوا ﷻ رۆژگاری بۆ به‌رده‌وام کردبانا، تاکو رۆژی هه‌لسانهوه، تاکو رۆژی دواپی.

۸- ﴿ مَنْ إِلَهُ عِزِّ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَنَكُّرًا فِيهِ ﴾، چ په‌سترای‌یک جگه له خوا ﷻ شه‌وگاری بۆ ده‌هینان، که تئیدا نۆقره بگرن، تئیدا بخه‌ون و پشوو بدن، دواپی ماندوو‌بوونی رۆژ، به‌هوی کارو کاسبیی و گه‌ران و سووران‌هوه؟

۹- ﴿ أَفَلَا تَبْصُرُونَ ﴾، نایا نابینن؟ له‌به‌ر نه‌وه‌ی له رۆژدا، مرو‌ف ده‌توانن له پئی هه‌سته‌وه‌ری دیتنه‌وه، مامه‌له له‌گه‌ل شته‌کاندا بکات، بۆیه فه‌رموو‌یه‌تی: نایا نابینن؟ نایا هه‌ق نابینن؟ که نه‌وه خوا‌یه ﷻ به‌و شی‌وه‌یه مشووری لێ خوار‌دوون، شه‌و و رۆژان به دواپی یه‌کدا دینن، که به هاوکۆ (مُعَدَّل) یی دابه‌ش ده‌بن بۆ دوا‌زده (۱۲) سه‌عات، به دوا‌زده (۱۲) سه‌عات، کورت و درێژی که‌م و زۆریشیان ده‌بن به پئی جیا‌وازیی جو‌گرافی نا‌وجه‌کانی زه‌وی له (۱۶ - ۸)، تاکو (۲۰ - ۴) و زیاتریش.

۱۰- ﴿ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَتَّكِفُوا فِيهِ وَتَلْبَسُوا مِنْ فَضْلِهِ ﴾، خوا ﷻ له به‌زه‌یی خۆ‌یه‌وه، شه‌و‌گارو رۆژگاری وا بۆ هه‌له‌خستوون، که تئیدا بسه‌رون و نۆقره بگرن و له‌به‌خششی ویش بخوازن (کارو کاسبیی بکه‌ن).

﴿ لِتَتَّكِفُوا فِيهِ وَتَلْبَسُوا مِنْ فَضْلِهِ ﴾، که تئیدا نارام بگرن و، تئیدا له به‌خششی خوا ﷻ داوا بکه‌ن، ﴿ لِتَتَّكِفُوا فِيهِ ﴾، واته: له شه‌وه‌که‌یدا پشوو بدن، نارام بگرن، بخه‌ون، ﴿ وَتَلْبَسُوا مِنْ فَضْلِهِ ﴾، له رۆژه‌که‌شدا له به‌خششی خوا داوا بکه‌ن.

۱۱- ﴿ وَلَلَّكُم تَنَكُّرُونَ ﴾، هه‌روه‌ها به‌لکو سوپاس‌گوزارییش بکه‌ن بۆ خوا، بۆیه‌وا‌ی بۆ لیک‌ردوون.

تیرەدا که خوای پەروردگار شەوو پۆژ هەردووکیان پێکەوه هیناون، لەبەر ئەوەیە که دەشگونجێن که سانیک لە شەوگادا کاسیبی بکەن و، لە پۆژگادا بخەون، بۆیە که دەفەر مۆی: ﴿لَتَكُونُوا فِيهِ وَاَلَيْسَ فِيهِ فَضْلٌ﴾، یانی: هەم لە شەوگاو هەم لە پۆژگادا، لەو کاتەدا که دابەش دەبێ بۆ شەو و پۆژ، دەتوانن تییاندا بخەون و پشوو بدەن و، دەشتوانن تییاندا کارو کاسیبی بکەن و، لە بەخششی خوا داوا بکەن.

ئەمەش دەگێردرێتەوه سەر ئەو نێعمەت و چاکەییە: بەزەیی خوا ﷻ بەرانبەر بە خەڵک.

جاری دیکەش باسمان کردووە: ئەو نێعمەتی شەو و پۆژە، که لە ئەنجامی خولانەوهی زەوی بە دەوری خۆی لە بەرانبەر خۆردا پەیدا دەبێ، یانی: زەوی بە دەوری خۆیدا دەخولیتەوه، لە بەرانبەر خۆردا، ئەو پووهی دەکهوێتە لای خۆر، دەبێتە پۆژگارو، پشتەوهشی دەبێتە شەوگار، ئنجا ئەگەر زەوی بە دەوری خۆیدا نەخولابایەوه، که زەوی بە خێرای سی (۳۰) کیلۆمەتر لە دەققەیه کدا، بە دەوری خۆیدا دەخولیتەوه لە بەرانبەر خۆردا، شەوو پۆژ پەیدانە دەبوون، هەر وهها بە خێرای سی (۳۰) کیلۆمەتر لە چرکه یه کدا دەسوو پێتەوه بە دەوری خۆردا، واتە: شەست (۶۰) هیندەهی خێرای خولانەوهی بە دەوری خۆیدا، بە دەوری خۆردا دەسوو پێتەوه، ئەوەش دەبێتە هۆی پەیدا بوونی که شەکانی سأل.

مه سه له ی شه شم و کو تایی:

خستنه پرووی دیمه تیکی سامناکی قیامت، که کافره کان له به رانبهر به لنگه و ئیسانی ئیماندا، سه راسیمه و بی قسه ده بن:

خوا ﴿٧٦﴾ ده فهرموی: ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٦﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٧﴾﴾.

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایه ته، له شهش برگه دا:

(١) - ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ﴾، ئەو رۆژه که بانگیان ده کات، هه لیه ته: ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ﴾، لهم چه ند ئایه تانه دا سی جارن دوو باره بوته وه، له بهر ئەوه ی دوو باره کردنه وه ی مه به ستیک، زیاتر ده یچه سپینن له مینشکدا، ئنجا لیره دا مه به ست سه رزه نشت کردنی بیروایه کانه، بۆیه پتویسته جار له دوای جار، سه رزه نشت بکړین و نو قرحکه بیان لئ بدری، به لکو به خه بهر بین و بیدار بینه وه، که نه گهر بیت و پروا نه هینن، ئەوه رۆژیکی ئاوا که ئەو هه موو سه رزه نشت و لۆمه و سه رکۆنه یه، پروایان تیده کات، بۆیان دیته پیتش.

(٢) - ﴿فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ﴾، ده فهرموی: کوان ئەو هاو به شانه تان، که پیتان وابوو، پیتان وابوو هاو به شن، له خه یالی خو تاندا، پیتش وه لآمه که بیان دایه وه: ﴿وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٦﴾﴾، له وی وه لآمیان دایه وه: ﴿قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا آيَاتِنَا يَعْبُدُونَ ﴿٧٦﴾﴾، ئنجا لیره وه لآمه که ی نه داوه ته وه و نیکتیا فراوه به وه لآمی پیتش، واته: هیه و لآمیکیان نیه، ئەوه نه بی که دان به وه دا بینن: ئەوانه ی که شو ئینان که وتوون، به ویستی خو بیان گو مړاو سه رگه ردان و، بيمراد بوون، وه ک چون سه رکرده کانیش هه ر به ویستی خو بیان، ئەو رنیه چه وته یان گرتوته بهر.

۳- ﴿ وَزَعَمْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ۖ لَهُ هَر كُومَه لَيْك شایه دیکمان دارنی، شایه دیکمان وهرگرت، (الْبُرْهَانُ: جَذْبُ الشَّيْءِ مِنْ بَيْنِ مَا هُوَ مُخْتَلَطٌ بِهِ، وَاسْتَعْبَرَهُ هُنَا لِإِعْرَاجِ بَعْضٍ مِنْ جَمَاعَةٍ)، (نَزَعٌ) بریتیه له دارنینی شتیک، له کومه له شتیک که له گه لیاندا تیکه له، به لأم لیره دا خوازراوه ته وه بو دهرهیتانی هه ندیک کهس له کومه لیک، له هه کومه لیک شایه دیکمان لیدنین.

۴- ﴿ فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۖ پیمان گوتن: به لکه تان بئین، (هَاتُوا)، ناوی کردار (اسم فعل)، لیره دا (هیتان) خوازراوه ته وه بو دهرخستنی به لکه، ﴿ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۖ، واته: به لکه که تان دهربخه ن.

۵- ﴿ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ ۖ، نجا بویان دهرکهوت که هه ق هه مووی هی خوابه ﴿ ۖ، واته: بویان دهرکهوت که له دنیا دا به هه له دا چوو بوون و کلویان له سه رنرابوو، یاخود خویان به هه له دا برد بوو.

۶- ﴿ وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۖ، نه وهی که هه لیان ده به ست، (له هاوبه ش بو خوا دانان، له کوفر، له و بیروکه پووچ و بئ بنه مایانه)، هه موویان لئ ون بوو.

لیره دا ناماده نه بوونی شتیک له عقل و هوشیاند، که وه لأم بده نه وه، وشه ی (وَصَلَّى) ی بو خوازراوه ته وه، واته: لئیان ون بوو، یانی: نه صلنه وه لمه که نه بوو، نجا وه ک هه بووبئ و لئیان ون بووبئ.

﴿ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ۖ، نه وهی که هه لیان ده به ست له درؤ و ده له سه، که نه و په رستراوانه ی نه وان، هاوبه شی خوان و له رؤزی دوایی دا شتیکیان به ده ستو تکا (شفاعة) یان بو ده کن!

بهو شیوه به خوا ﴿ ۖ زور به روونی نه و دیمه نانه ی رؤزی دوایی ده خاته بهرچای تیمه، که نه گهر کافر ه کان، هاوبه ش بو خوا دانه ره کان، جگه له خواپه رستان، نه گه رینه وه، نه وه له و دیمه نانه دا خویان ده بیننه وه و، بهو شیوه به

جگه له عهیداری و، جگه له زار بوونه ته لهی ته قیوو، بئی وه لام بوون و دان به هه لهی خو داهینان، شتیکی دیکه بیان بو نامینتته وه، خوا تهن له و که سانه مان بکیرتی که له پوژی دوایی دا سهر بهرز و سه رفراز ده بن و، به زمانیکی په وان و گویا وه لامی پرسیاره کان ده ده نه وه، له خزمهت خوی په روه ردگادا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✪ دەرسى نۆيەم ✪

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان چهوت (۷) نایهت ده‌گرتنه خوئی، نایه‌ته‌کانی: (۷۶ - ۸۲)، که تییاندا به‌سره‌هاتی قاروون گیراوه‌ته‌وه، که له هه‌موو قورئاندا به‌سره‌هاتی قاروون، ته‌نیا لیره‌دا هاتوه، به‌لام له چه‌ند شوئینیکدا باسی قاروون کراوه، وه‌ک ناوه‌ئینان له‌گه‌ل فیرعه‌ون و هاماندا.

شایانی باسیشه: قاروون هه‌ر له‌گه‌لی مووسا (نه‌وه‌ی نیسپرائیل) بووه، به‌لام لییان هه‌لگه‌راوه‌ته‌وه‌و، پشتی فیرعه‌ونی گرتوه، له به‌رانبه‌ر گه‌له هه‌ژارو سته‌م دیده‌که‌ی خوئیدا، به‌ه‌وئی نه‌و پاره و سامان و، ته‌ماعه‌ چه‌رام و خراپه‌وه، که له په‌نای فیرعه‌ون دا کۆی کردۆته‌وه‌و وه‌سه‌ریکی ناوه، وه‌ک چۆن هه‌ندی‌ک له‌و ده‌وله‌مهنده‌ مشه‌خوړانه‌ی له په‌نای ده‌سته‌لاتدارانی نهم پۆژگا‌ره‌شدا، خوئیان ده‌وله‌مهنده‌ ده‌کن، به‌ پاره‌ی چه‌رام و، به‌ گه‌نده‌لی‌ی و پۆخه‌لی‌ی و، له‌گه‌ل ده‌سته‌لاتداره‌ خو‌سه‌پینه‌کاندا ده‌بنه‌ شه‌ریکه‌ دز.

﴿إِنَّ قُرُونَ كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ مُّسِيئِينَ فَعَقَّبَهُمُ اللَّهُ وَآتَيْنَهُم مِنَ الْعَذَابِ مَا لَمْ يَأْتِ قَوْمًا يَالْتَعْصَبُ أُولَى الْأَقْوَامِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَاتَّبَعَ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بَلِّغْنَا مَا آؤَفَّقَ قُرُونُ مِنَّا لَنَلْهُوَ حَظَّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ اللَّهُ خَيْرٌ لِمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا

يُلْقِنَهَا إِلَّا الْكَسْبُورُ ﴿٨٠﴾ فَسَفْنَا بِهِ، وَيَدَارِهِ الْأَرْضُ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِتْنٍ يَنْصُرُوهُ،
 مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَتْ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ
 وَيَكَانُ اللَّهُ يَسْطُرُ الرُّزُقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
 بِنَا وَيَكَانَهُ، لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

مانای ده قانو ده قى نایه تەکان

{به دنیایی قاروون له گهلی مووسا بوو، که چی لییان یاخیی بوو} و سته می
 لیکردن)، له حالیکدا که هینده شمان مأل و سامانی په زهمنده کراو دابویه،
 که کۆمه لیکی به هیز به قورسیی (به زهحههت) کلیله کاننیان بو هه لده گیران،
 (کاتیک لییان یاخیی بوو) که گه له که ی پنیان گوت: زۆر دلخۆش مه به (بهو
 مأل سامانهت)، بیگومان خوا زۆر دلخۆشان (ی به مأل و سامان) ی خۆشناوین
 ﴿٧٩﴾ مه نزلسگای دوارۆزیش بخوازه، له میانی به هرهمه ند بوون له وهدا که خوا
 پینداوی و، به شی خۆشت له (ژیانی) دنیا له بیرمه که و، وهک چۆن خوا چاکه ی
 له گه ل کردوی، تۆش چاکه (له گه ل خه لکی دا) بکه و (چاوت له تیکدان نه بی
 و)، خرابه کاریی له زه ویدا مه خوازه، بیگومان خوا (چاره ی) تیکده رانی ناوی
 ﴿٨٠﴾ (قاروون) گوتی: مسۆگه ر مأل و سامانه که مم به هۆی زانیاریه که وه که
 له لامه، هاتۆته دهستم، نایا (قاروون) نازانی که خوا ﴿٨١﴾ له پیش ویدا چه ند
 سه ده به کی فه وتانددون؟ که له وی هیزیان توندترو، سامانی کۆکراوه شیان پتر
 بووه و، تاوانبارانیش (له رۆژی دوایدا) له باره ی گوناوه کانیا نه وه، لییان ناپرسری،
 (چونکه هه موو شتیگ تۆمار کراوه) ﴿٨٢﴾ ننجا (قاروون، به پاراوه یی ته واوی و)
 له زرق و برق و جوان و بهرچاویدا خۆی بو گه له که ی رانواند (وهک شانازی
 به سه ردا کردن)، نه وانه ی ژیا نی دنیا یان گه ره که، گوتیان: نه ی خۆزگه وهک
 نه وه ی به قاروون دراوه، هه مان بووا یه، به راستیی نه و خاوه ن به شیکی مه زنه!

﴿٧٩﴾ نه‌وانه‌ش که زانیاریان پیدراوه کوتیان: هاوار بۆ ئیوه، پاداشتی خوا (له) پوژی دوایدا) بۆ نه‌وهی برپای هیناوه و کرده‌وهی چاک ده‌کات (زۆر له‌وه) باشته و، ته‌نیا به خوراگرانی‌ش ده‌دری ﴿٨٠﴾ سه‌ره‌نجام خۆی و خانوو‌که‌ی‌مان به زه‌ویدا رۆب‌ردن، ئنجا هیچ کومه‌ئیکی نه‌بوو له به‌رانبه‌ر (سزای) خوادا سه‌ری به‌غن و، خۆی‌شی (توانای نه‌بوو) له‌سه‌رکه‌وتوو‌ان نه‌بوو ﴿٨١﴾ نه‌وانه‌ش که دوئنی خۆزگه‌یان به شوئنه‌که‌ی ده‌خواست، وایان لتهات ده‌یانگوت: نایا ده‌زانی خوا بژیو بۆ هه‌ر کام له به‌نده‌کانی که بیه‌وی زۆرو فراوان ده‌کات و (بۆ هه‌ر کامیشیان بیه‌وی) که‌م و به‌رته‌سک ده‌کات! نه‌گه‌ر خوا چاکه‌ی له‌گه‌ڵ نه‌کردباین (که خۆزگه‌که‌مانی نه‌هینایه‌ دی) ئیمه‌شی (به‌زه‌ویدا) رۆده‌برد، نایا ده‌زانی بی‌پروایان سه‌رفراز نابن! ﴿٨٢﴾.

ئشیکر نه‌وه‌ی هه‌ندیک له وشه‌کان

(الْكَوْرُ): الكنوز: جمع کنز، (الکَنز: جَمْعُ الْمَالِ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ وَحِفْظُهُ)، (گۆز) بریتیه له‌وه که سه‌رودت و سامان کۆبکرتیه‌وه بۆ سه‌ر یه‌ک و، پارێزری، په‌زمه‌نده بکری.

(مَفَاتِحُ): (مَفَاتِحُ وَمَفَاتِيحُ: جَمْعُ مِفْتَاحٍ وَمِفْتَاحٍ)، (مَفَاتِيحُ) و (مَفَاتِيحُ) کۆی (مِفْتَاحُ) و (مِفْتَاحَان، هه‌ردووکیان به مانای: (کلیل).

(لَسْنَا): یانی: (تَتَّقُلُ)، (تَنَوُّةٌ)، (تَتَّقُلُ، تَتَّقُلُ مَعَ الْعَضْبَةِ)، واته: کومه‌له‌ پیاویکی به‌هیزیش بۆیان قورس ده‌بوو، کلیلی خه‌زنه و عه‌مباره‌کانی قاروون، که پاره و سامانی تیدا کۆکردبووه، هه‌لبه‌گرن.

(بِالْمَعْصُكَةِ): (الْعَضْبَةُ: الْجَمَاعَةُ مِنْ عَشْرَةٍ إِلَى خَمْسَةِ عَشْرَةٍ)، (عَضْبَةٌ) زانایان راجاییان تیدایه: هه‌ندیکیان گوتووایانه: له ده‌وه تا‌کو پازده (١٠ - ١٥) یه، هه‌ندیکی دیکه گوتووایانه: له سیوه تا‌کو نو (٢ - ٩) یه.

(لَا تَفْرَحْ): (الْفَرَحُ: أَشَدُّ السُّرُورِ)، (فَرَحَ) بریتیه له زور دَلْغُوشِ بُوون، (الْفَرَحُ: انْشِرَاحُ الصُّدْرِ بِلَذَّةٍ عَاجِلَةٍ)، (فَرَحَ) بریتیه له سینه گوشادبوون به خوْشیی و رابواردنتیکی به په لهی دنیا. (حَقْلٌ): (الْحَطُّ: النَّصِيبُ الْمَقْدَرُ) به شیک که نه دنازه گیری کراوه، (وَقَدْ حَظَّطْتُ وَحُظِّطْتُ فَأَنَا مَحْظُوظٌ)، له زمانی عه په بیدا وا ده گوتری: (حَظَّطْتُ وَحُظِّطْتُ) واته: به خته وهر بووم و به خته وهر کرام، (فَأَنَا مَحْظُوظٌ) من خاوهن پشک و به شم، به خته وهرم.

(حَفَنَّا): (حَسَفَهُ اللَّهُ وَحَسَفَ هُوَ: ذَهَبَ وَسَاخٌ)، (حَسَفَ) هم به تپه کهر (مُتَعَدِّي) دئی، وهک: (حَسَفَهُ اللَّهُ)، هم به لازمییش دئی، وهک: (حَسَفَ هُوَ) یانی: بو خوئی به زه ویدا رډچوو، (ذَهَبَ وَسَاخٌ) رډیشت و به زه ویدا چووه خوار.

(وَيَكَاكِبُ): (وَي: كَلِمَةٌ تُذَكِّرُ لِلتَّعْسُرِ وَالتَّنَدُّمِ وَالتَّعَجُّبِ: وَي لِعَبْدِ اللَّهِ، وَيْلَكَ: وَوَيْلَكَ، وَيَكَاكِبُ: الطَّيْرِي، أَلَمْ تَرَ، أَلَمْ تَعْلَمْ)، وشه ی (وَي) وشه یه که به کارده هیتری بو خه فته خواردن و، په شیمانیه و، سه رسومان، ده گوتری: (وَي لِعَبْدِ اللَّهِ) نای بو (عبدالله)؛ واته: په شیمان بته وه، یا خود سه رسومانم بو وی هه یه، هه روه ها جاری واش هه یه پیتی کاف (ک) ی ده خرتیه سه ر (وَيْلَكَ، وَيْلَكَ)، (الطَّيْرِي) وای لیکداوه ته وه که (وَيَكَاكِبُ) واته: نایا نابینی؟ نایا نازانی؟ هه لته ته له باره ی شیکردنه وه دی نه و وشه یه وه زانایان زور قسه یان کردوه، که دواپی قسه ی لی ده که یین.

(بَسَّطُ الرِّزْفَ): واته: پوزی و بزویو فراوان ده کات، (بَسَّطُ الشَّيْءِ: نَشْرُهُ وَتَوْسِيعُهُ)، شتیک که بلاو بکریته وه فراوان بکری، وشه ی (بَسَّطُ) ی بو به کاردی.

(وَيَقْدِرُ): (أَي: يُضَيِّقُ، يُقَلِّلُ) ته نک ده کات و، کم ده کات.

مانای گشتیی نایه‌ته‌کان

نەم حەوت (۷) نایه‌ته موبارە‌که، وەک پتشتیش گومان، بەسەرھاتی قاروون دەگرنە خۆیان، خوا ﷻ لێردا کە بەسەرھاتی قاروون دەگیرێتەو، بەپرای بەندە کۆمە‌ئیک نامانجی لە پشته‌وه هەن:

(۱)- یەک لە نامانجە‌کان ئەو‌ه‌یه کە خوا ﷻ دەولە‌مەندو ساماندارە‌کانی رۆژگاری پتغە‌مبەر ﷺ، کە بە‌هۆی سامان و داراییە‌که‌یانە‌وه بوغرا بوون و لە خوا ﷻ یاخیی بوون و، خۆیان پێ لە خە‌لک زلت‌ر بوو، تە‌نانەت خۆیان پێ لە‌وه گەرە‌تر بوو، گوێ بۆ پە‌یامی خوا بگرن، هۆ‌شداریی بە‌وان دە‌دات، کە خە‌لکی لە‌ تێ‌وه دە‌ولە‌مەند‌تر هە‌بوو، وە‌ک قاروون، کە‌چی ئە‌وه سەرە‌نجامی بوو!

(۲)- دلدانە‌وه‌شە بۆ هە‌ژاران و نە‌داران، کە تێ‌وه پتتان وانە‌پ و، سەر‌سام مە‌بن بە‌و ساماندارە‌ مله‌ورو بې‌بروایانە، پتتان وایێ لە‌بەر ئە‌ودی سامانیان هە‌یه، پە‌نگە لە‌ تێ‌وه‌ش عاقل‌تر بن، مە‌که‌ونه گومان و دوو دلیی لە‌ خۆتان، ئە‌وه‌تا خە‌لکی ساماندار‌تر لە‌وانیش بوو، بە‌لام ئە‌وه سەرە‌نجامە تال و شوومە‌که‌یه‌تی!

(۳)- ئە‌وانە‌ی کە ساماندارن، پتویستە وە‌ک ئە‌مانە‌تی خوا، تە‌ماشای مال و سامانە‌که‌یان بکە‌ن، کە خوا پتیداون و لە دە‌ستی وانیدا داناو، شتێ‌کی کاتییه، ماوه‌یه‌ک بە‌دە‌ستی ئە‌وانە‌و، دوایی دە‌چیتە دە‌ست خە‌لکێ‌کی دیکە، وە‌ک پتشینانی خۆمان دە‌لێن: (مال و سامان چلکی دە‌ستانە)، منیش دە‌لێم: (دنیا یان بە‌جیی دێ‌لی، یان بە‌جیت دێ‌لی)، یان ئە‌و تۆ بە‌جیدێ‌لی و تۆ هە‌ژار دێ‌که‌وی، یان تۆ ئە‌و بە‌جیدێ‌لی و دە‌بیتە میرات.

(۴)- مرۆ‌فی ئی‌ماندار، هەر شتێ‌ک کە خوا ﷻ پتیی دە‌دات، دە‌بێ بپتە‌ مایه‌ی ملکه‌چی زیاتری بۆ خوا، نە‌ک بوغرا بوونی و لە‌ خۆبایی بوونی و، لە‌ که‌ولی خۆ دەر‌چوونی، دە‌بێ مالی دنیا وە‌ک نامزاتێ‌ک بۆ بە‌دە‌ست هێنانی پە‌زامە‌ندیی خوا ﷻ، بە‌ هۆی خزمە‌تی

خه لکوه، ههروهها به ددهست هیتانی بهههشتی خوا، به هوی خه رجگردنی ماله که ی له بهرژدهندی گشتییدا به کاریتن.

دهگونجی که لیک نامانجی دیکهش له پشت نهو بهسه رها ته ی قاروون و گه لکه بهوه باس بکرتن.

خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿إِنَّ قُرُونَ كَانَتْ مِنْ قَوْمِ مُوسَى﴾، به دنئیایی قاروون له گه لی مووسا بوو، واته: ههر له بهنوو ئیسرائیل بوو، له گه له سته م دیدده که ی مووسا بوو، ﴿فَبَقِيَ عَلَيْهِمْ﴾، که چی لیتان یاخیی بوو، سته می لیکردن و، لیتان هه لکه پراهه وه.

نجا هوکاره که ی باس دهکات: ﴿وَالَّذِينَ مِنَ الْكُوفَرِ مَا إِنَّ مَفَاجِعَهُ لَسَوَاءٌ يُعْصَبُ أَوْلِي الْأَقْوَمِ﴾، هیتنده مان مالی وه سه ریکتراو پیتدا بوو، که کلپله کانی کومه له پیاوینکی خاوهن هیز به قورسیی بویان هه لدهگیران، ﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ﴾، کاتیک که خه لکه که ی پیتان گوت (واته: خه لکی بهنوو ئیسرائیل): زور دلخوش مه به، (فرخ)، به مانای دلخوش بوون نیه، به لکو به مانای: نهو په ری دلخوشییه، چونکه ئینسان به مال و سامان ههر دلخوش ده بی، یانی: زور دلخوش مه به، زور دلخوش بوونی ئینسان، ده بی ته نیا به به خششی خوا و به به زه یی خوا بی، وه ک ده فهرموئ: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا﴾ یونس، بلتی: با به به خششی خوا و، به زه یی خوا، ههر به وه زور دلخوش بن، زور به ی تویره ره وانی قوربان نهو جیاوازییه ورده یان نه کردوده وایانزانیوه (فرخ) ههر به مانای دلخوشی، ئاساییه، به لام نه وه تا له سووره ته ی (یونس) دا، خوا ﷻ ده فهرموئ: با ته نیا به به خششی خوا و، به به زه یی خوا، زور دلخوش بن، نه گه رنا به مال و سامانی دنیا، دلخوش بی، قه پناکات، به لام زور دلخوش مه به، تیمه په رینه، به گوره درتین ناوات و هیوای خوئی دامه نن، وه ک پیغه مبه ری خوا ﷻ ده فهرموئ: ﴿وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمًّا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا﴾ (أخرجه والترمذي: ۳۵۰۲ وقال: حسن غريب، والعاكم: ۱۹۳۴، وقال: صحيح على شرط البخاري).

واته: نهی خواهی! دنیا مه که به گه وره ترین خه فه همان و نه وپه ری زانیاریمان!
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ﴾، به دلنمایی خوا زور دلخوش بووانی (به ناز و نیعمه تی
دنیا) خوش ناوین.

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ﴾، له وهش دا که خوا پتی داوی،
مه نزلگای دواروژ داوا بکه، واته: نه م مال و سامانه بکه، به نامر ازیک، بو
که بشتن به مه نزلگای دواروژ، که به هه شتی به رینه، ﴿وَلَا تَسْكَنْ نِصِيبَكَ مِنْ
الدُّنْيَا﴾، به شی خوشت له دنیا فه راموش مه که، ﴿وَإِخْرَجْنَا كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ
إِلَيْكَ﴾، واته: ناز و نیعمه تیک که خوا ﴿يَتَدَات﴾، لیتی به هره مه ند به،
به شی خوت و، چاکه بکه، وه ک چون خوا چاکه ی له گه ل تو کرده، توش چاکه
له گه ل خه لکی خوادا بکه، ﴿وَلَا تَبْغِ الْفَكَارَ فِي الْأَرْضِ﴾، به مال و سامانه که ت،
تیکدان و خراپه کاری له زه ویدا مه خوازه، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾، بنگومان
خوا تیکده رانی خوشناوین، نه وانه ی مال و سامانیک که خوا ﴿يَتَدَات﴾ پتی داون، بو
تیکدان و خراپه کاری به کاری دینن، وه ک هه مو نه و دهوله مه ندو ساماندارانه ی
که له ری کاسبی چه رام و، له ری گه نده لسی و، پوخه لیه وه و، به شیوازی
ناشه رعیی سه روه ت و سامان به سه ریه که وه ده تین، هه ر سه روه ت و سامانیک
به ری ناشه رعیی به سه ریه که وه نرابن، له ری ناشه رعیشه وه خه رج ده کری.
﴿قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي﴾، (قاروون) وه لامی خه لکه که ی خوی دابه وه
که نه و ناموژگاری به باشانه یان کرد، گوتی: به دلنمایی به هو ی زانیاری خومه وه،
نه و مال و سامانه م پندراوه، خوم به ده ستم هیناوه و، به زیره کیسی خوم و
شاره زایی خوم!

خواش ﴿وَهَلْ أَمْلِئُكُمْ مِنْهُ يَوْمَ تُنْفَخُ الْأَشْفَارُ﴾، اولم یلم انک الله قد اهلك من قبليه
﴿مَنْ الْفُرُونَ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا﴾، تبا نازانتی که خوا له پیش ویدا
چه ندان سه ده ی فه و تاندوون، که له وی به هیزتر بوون و، سه روه ت و سامانیشیان
زیاتر له وی کو کرده بووه، یا خود خه لک و قه ره بالغیشیان، زیاتر به ده وره وه بوو؟

﴿وَلَا يُسْتَلَّ عَنْ دُؤْبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾، تاوانبارانیش له باره‌ی گونا‌هه‌کانیانه‌وه لیتان ناپرس‌ریتسه‌وه، چونکه هه‌موو شتیک تو‌مار کراوه و دباره، واته: لیتان ناپرس‌رتی، پرس‌یار کرد‌نیتک که: نایا کردووته، یان نه‌تکردوه؟ چونکه هه‌موو شتیک دباره، به‌آزم که ده‌فرموی: ﴿وَقَوْمَهُمْ إِنِّهْم مَسْئُولُونَ﴾ (۱۱) الصافات، ئەم پرس‌یارکردنه بو سه‌رزه‌نشست و سه‌رکۆنه‌کردنه، نه‌ک بو نه‌وه داخۆ کردووایانه، یان نه‌یانکردوه؟

﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ﴾، قاروون له جوانی و پازاوه‌یی و، زرق و برقی خویدا، خو‌ی رانواند له‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌ی، چوو ده‌رتی بو نه‌وه‌ی که‌ش و فش و شانازیان به‌سه‌روهه بکات، ﴿قَالَ الذِّیْنَ بُرِیدُونَ الْحَیْوةَ الدُّنْیَا﴾، نه‌وانه‌ی که ژیا‌نی دنیا‌یان ده‌وی، گو‌تیا‌ن: ﴿يَبْلِغَتْ لَنَا مِثْلَ مَا أُوفِیَ قُرُونٌ﴾، خو‌زگه تیمه‌ش ته‌وه‌ی که به قاروون دراوه، هه‌مانبو‌ویه! ﴿إِنَّهٗ لَذُو حَظٍّ عَظِیْمٍ﴾، به‌راستی نه‌و خاوه‌ن پشک و به‌شتیکی مه‌زنه، خو‌زگه‌یان پتی خواست، ﴿وَقَالَ الذِّیْنَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَبَلَغْکُمْ قُرْآنُ اللَّهِ خَبَرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعِیْلٌ صَلیحًا﴾، به‌لام نه‌وانه‌ی که زانیا‌ریان پیدراوه، واته: زانیا‌ری و ده‌حیی و هی‌دایه‌تی خواست، گو‌تیا‌ن: سزای سه‌خت بو تیره، هاوار بو تیره، بی‌قه‌زا بن، پاداشتی خواست چاک‌تره، بو که‌ستیک بر‌وا بینتی و کرده‌وه‌ی باش بکات، پاداشتی خوا له روژی دوا‌یی دا، باش‌تره له‌و تو‌زه نی‌عه‌ته‌ی که‌له دنیا‌دا هه‌یه، ﴿وَلَا یُلْقِیْهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ﴾، ته‌نیا خو‌راک‌رانی‌ش پینان ده‌درتی (نه‌و پاداشته)، هه‌ر نه‌وان شایسته‌تی، سه‌رده‌نجام: ﴿فَنَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ﴾، خو‌ی و خانوو و کۆشکه‌که‌ی‌مان به‌زه‌ویدا برده‌ خوار، رو‌مان برده‌ زه‌وی، به‌ ناخیی زه‌ویدا چوو خوار، ﴿فَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ فِئَةٍ یَنْصُرُوْهُ، مِنْ دُوْنِ اللَّهِ﴾، نجا کۆمه‌لیکی نه‌بوون له به‌رانبه‌ر خوادا سه‌ری بخه‌ن، له به‌رانبه‌ر سزای خوادا به‌رگری لی بکه‌ن و ده‌ربازی بکه‌ن، ﴿وَمَا کَانَ مِنَ الْمُتَصَرِّفِیْنَ﴾، خو‌بشی نه‌بتوانی خو‌ی سه‌ریخت و، توانای نه‌بوو.

﴿وَأَصْبَحَ الذِّیْنَ تَسَنَّوْا مَکَانَهُ بِالْأَمْسِ﴾، نه‌وانه‌ی که دو‌ینتی خو‌زگه‌یان به شو‌ینته‌که‌ی ده‌خواست، به‌ ینگه‌که‌ی ده‌خواست، وایان لی‌هات، ﴿یَقُولُونَ وَیکَافُکَ

اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَيَقْدِرُ ۝، دەیانگوت: ئایا تۆ دەزانى، تۆ دەبینى، خوا بڑیو بۆ ھەر کام لە بەندەکانى که بیهوئى، فراوان دەکات، یاخود بۆ ھەر کامتیکیان که بیهوئى لىی وەتەنگ دىنى، یان بۆ ھەر کامتیکیان، ھەندىک جاران بۆى فراوان دەکات و ھەندىک جاران لىی وەتەنگ دىنى، ﴿لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۝، ئەگەر خوا ۛ چاکەى لەگەڵ نەکردباين و، خۆزگەکەى بۆ نەھیتاباينە دى، ئەو ھە چاکە بوو لە لایەن خواو ھ، که ئەو خۆزگەى نەھیتاباينە دى، ئنجا ئەگەر ئەو چاکەى لەگەڵدا نەکردباين، ﴿لَخَسَفَ يَنَا ۝، ئىستا بە زەویدا دەبردینە خوارو، بە مەرەدى قاروون دەچووین، ﴿وَيَكَاذِبُ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُونَ ۝، ئایا دەزانى! که بىبڕوایان سەرفرازو بەختەو ھەر نابن.

ھەمیشە کوفر مایەى بەدبەختى و پەشیمانىیەو ھ، ھۆکارى مآل و ئیرانىیە لە دنیا و دواروژدا.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

باسی قاروون که ههرچه نده له گه لی مووسا عليه السلام بووه، به لأم به هوی بوغرابوونی به سامانه که ی، لیبان هه لگه راوه ته وه، گه له که یسی هه ندیک ناموزگاریی زور گرنگی ده که ن که: سامانه که ی بکاته نامرزی رازی کردنی خوا و، به شی خویسی له دنیا له بیر نه کات و، چاکه بکات و، خراپه کاریی له زه ویدا نه کات و، زور دلخوش نه بی به مال و سامانه که ی:

خوای عليه السلام ده فهرموی: ﴿إِنَّ قُرُونَ كَانَتْ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ بَغِيٍّ عَلَيْهِمْ ۖ وَءَايَاتُهُ مِنَ الْكُتُبِ ۚ مَا إِنَّ مَعَهَا لَسُنُوءًا بِالْعَصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾ وَاسْتَفْهِمُوا مَا تَكَلَّمَ اللَّهُ ۚ اللَّهُ الْغَادِرُ الْآخِزَةُ وَلَا تُنْسِكُمْ نَصِيبَكُمْ مِنَ الدُّنْيَا ۚ وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا أَفْسَادًا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾﴾

شیکردنه وهی ئهم دوو ئایه ته، له یازده برکه دا:

(١) - ﴿إِنَّ قُرُونَ كَانَتْ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ﴾، به دنیایی قاروون له گه لی مووسا بوو، له په یمانی کوندا له (سفر الخروج) دا، ده لئ: قاروون ناوی قورح بووه و ناموزای مووسا، (ابن عم موسی) بووه، په چه له که که شی ناوا دینئ: (قورح ابن یضهار بن قهات بن لاوی بن یعقوب بن إسحاق بن ابراهیم)، مووساش (موسی بن عمرم (عمران) بن قهات بن لاوی بن یعقوب بن إسحاق بن ابراهیم)، به پئی نه وهی که له په یمانی کوندا هاتوه، ناوا یه، که به ته نکید جیی متمانه نیه، دیسان هه ره له په یمانی کون دا ده لئ: فیرعهون (قورحی) قاروونی کرد بوو به سه روکی به نوو ئیسرائیل^(١)، به لأم له قورنان دا، نه وه باس نه کراوه.

(١) التفسیر التطبیقی للکتاب المقدس. العهد القديم. سفر العدد، الإصحاح: ١٦، ص: ٣٠٧ - ٣١٠.

۲- ﴿بَنِي عَلَيْهِمْ﴾، دوابی (قاروون) لیان یاخیی بوو، یانی: سته می لیکردن، بچی سته می لیکردن؟ چونکه پالی ده دایه لای فیرعه و نیک که سوغره و بنگاریان پښ ده کات، نیرینه کانیان سه رده بری و، مینه کانیان ده هیلته وهو، سوو کابه تی دنیای پښ کردوون، که چی قاروون به هوی مال و سامانه به گنده لیب په یداکراو و، به چه پامی وه سه ریکتراوه که به وه، پالی ده دایه لای فیرعه ون، دزی گه له سته م دیده که ی خوی!!

۳- ﴿وَأَيُّنَهُ مِنَ الْكُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُورًا يَالْمُصْبِرِ أُولِي الْقُوَّةِ﴾، هینده شمان مال و سامانی وه سه ریکتراوه په زمه نده کراو پندابوو، که کلپه کانی کومه له پیاوکی به هیز، به قورسی و زحمه ت بویان هه لده گیران. (کوز: جمع کوز: مخرن المال من صندوبی وخرانه)، (کوز) کوی (گنزه: مال و سامانیکه وه سه ریکترای و کوزرایته وه له نیو سندووقدا، یاخود له شوینیکدا که تیدا کوزکراوه ته وه.

(مفاتیح) به (مفاتیح) یش هاتوه، هه ردوکیان (جمع مفتاح و مفتاح)، نجا هه نديک ده لاین: (مفاتیح) کوی (مفتاح) ه و، (مفاتیح) کوی (مفتاح) ه، هه ردوکیان به مانای کلپل دین، هه نديکیان گوتوویانه: به مانای خه زنه دی، عه مبار، به لام راستیه که ی نه وه به که به مانای کلپل دی، (لنور)، یانی: (تثقل) هینده مان خه زنه و مال و سامان و سهروه تی کوزکراوه پندا بوو، که کومه له پیاوکی به زحمه ت کلپه کانیان بو هه لده گیران، نه گه ر کلپه کانیان هه لکرتیان، هه ستیان به بار قورسی ده کردو، به ملا ولادا ده چوون، له بهر نه و کوله قورسه ی هه لیا نگرته وه.

۴- ﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ﴾، یاد بکه وه! کاتیک خه لکه که ی، (که گه لی سته م دیده ی به نوو نپسرایل بوون)، پیمان گوت: زور دلخوش مه به، (لَا تَفْرَحْ) (أَي: لَا تَكُونُ مَسْرُورًا أَشَدُّ السُّرُورِ)، یانی: زور دلخوش مه به به و مال و سامانه ی که هه ته.

پیشتریش باسمرکد: که زوره ی له تویره وه وانی فورتن وشه ی (سور) و (فرح) یان، وه ک هاوواتا (مترادف) هتیاون، به لام له راستیدا وانی وه، وشه ی

(فَرَح) له قورئان دا هه‌میشه زه‌مکراوه، مه‌گه‌ر په‌یوه‌ندیی هه‌بتی به‌ خوا و پادا‌شتی خواوه، وه‌ک له‌ سووره‌تی (یونس) دا ده‌فرمووی: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ قَدْ لَاقَىٰ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿۵۵﴾، واته: بلی: به‌ به‌خششی خوا و، به‌ به‌زه‌یی خوا، به‌س به‌ ئه‌وه زۆر دلخۆش بن، (فَرَح) واته: زۆر دلخۆش بوون، به‌لام دلخۆش بوونی ناسایی، به‌ مأل و سامانی، به‌ منداأل، به‌ هه‌ر شتی‌ک، ئینسان دلخۆش بێ، ناساییه، به‌لام زۆر دلخۆش بوون، ده‌بتی ته‌نیا به‌ به‌خششی خوا و به‌ به‌زه‌یی خوا بێ.

۵- ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الْفَرِحِينَ﴾، به‌ دلنایی خوا زۆر دلخۆشانی خۆشناوین، واته: زۆر دلخۆشان به‌ مأل و سامان.

۶- ﴿وَأَنْتَغِي فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ﴾، مه‌نزلكای دواړوژبیش له‌وه‌دا به‌خوازه‌ که‌ خوا پیتی داوی، واته: نه‌وه‌ی خوا پیتداوی، بیکه‌ به‌ نامراژیک بو و ده‌ده‌ست هیتانی مه‌نزلكای دواړوژ، که‌ به‌هه‌شته، یانی: (أَطْلَبُ الْآخِرَةَ بِالْدُنْيَا الَّتِي أُعْطِيتُ) دواړوژ به‌و دنیا‌یه‌ی که‌ پیتدراوه، به‌خوازه‌و ده‌سته‌به‌ری بکه‌.

۷- ﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيحَتَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾، (أَي: لَا تَتْرُكْ حَظَّكَ وَقِسْطَكَ)، به‌ش و پشکی خۆشت له‌ دنیا‌دا فه‌رامو‌ش مه‌که، واته: هیتنده‌ گرنگی و با‌یه‌خ به‌ روژی داوی بده، که‌ هه‌ر نه‌وه‌نده‌ بن دنیا‌ت له‌بیر نه‌چن، ئاوا دواړوژ بکه‌ به‌ نامانج، دیا‌ره له‌ فه‌رمایشی پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ هاته‌وه^(۱)؛ هه‌ر کات خوا نیعه‌تتکی به‌ به‌نده‌که‌یدا، پیتی خۆشه‌ شویتنه‌واری نیعه‌ته‌که‌ی له‌سه‌ر ببینتی، نه‌وه‌ش له‌ کاتیکدا بووه‌ که‌ پیاوینکی بینی، قرژن و ئالوژ و، به‌رگیک‌ی نه‌گونجای له‌به‌ردا بوو، فه‌رمووی: مأل و سامانت نیه؟ گو‌تی: با، حوشت‌م هه‌ن، ره‌شه‌ولاخ‌م هه‌ن، مه‌رو بزمن هه‌ن، فه‌رمووی: خوا چه‌ز ده‌کات ته‌گه‌ر

۱) (عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كَلُّوا وَانْمُرُوا وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا فِي غَيْرِ مَخِيلَةٍ وَلَا تَرْفِ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُرَىٰ نَعْمَتُهُ عَلَىٰ عَبْدِهِ) (أخرجه أحمد: ۷۸، والحاكم: ۷۱۸، وقال: صحيح الإسناد، والبيهقي في شعب الإيمان: ۵۷۱، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده حسن).

چاکه یهک، نیعمه تیکی به بهندهی خوئی دا، شوینه وارده که ی لهسه ربینن، واته: خوٓت پرووت و ره جال پٚشان مه ده، مادام هه ته.

۸- ﴿وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾، هه روه ک چون خوا چاکه ی لهگه لندا کردوه، توٓش ناوا چاکه بکه لهگه ل خه لکی خوادا، یانی: (الکاف: لِلشَّيْبَةِ، وَهَمًّا، مُضْطَرِيَّةً)، (ک) بو وٚچواندن و (ما) چاوگییه، یانی: (أَحْسِنَ إِلَى النَّاسِ إِحْسَانَ اللَّهِ إِلَيْكَ)، چاکه لهگه ل خه لندا بکه، وه ک چون خوا چاکه ی لهگه ل توٓدا کردوه، (وَأَحْسِنَ) لیره دا (مُتَعَلِّقُ الإِحْسَانِ مَخْذُوفٌ) نه وه ی که نیحسان پٚوه ی په یوه ست ده بن، فرتیندراوه، یانی: (وَأَحْسِنَ إِلَى النَّاسِ، أَوْ إِلَى عَمَلِكِ)، چاکه لهگه ل خه لک، یان لهگه ل نه وانی دیکه دا بکه.

۹- ﴿وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ﴾، تیکدان و خراپه کاری مه خوازه له زه ویدا، واته: لهو زه ویهه دا که نه وان لهسه رنن، نه لیف و لام (أل) ی سه ر (أَرْض) بوٓ ناساندنه، به لام مه به ست پٚتی (عَهْد) ه، واته: لهسه ر زه ویهه که، له ولاته که دا، که ولاتی میسه ر، خراپه کاری مه خوازه.

۱۰- ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾، به دلنیا یی خوا ﴿تَتَكَدَّرَانِ﴾ خراپه کارانی خوٓش ناوٚن، نه مه به لگه به لهسه ر نه وه که قاروون خواناس بووه و، خوا ی ناسیوه، بوٚیه هوٓشاری پٚده دن که توٓ مادام خوا دهناسی و، هه ز ده که ی خوا خوٓشبوٚتی، دلنیا به که خوا تیکد ره ران و خراپه کارانی خوٓشناوٚن.

ئنجا نه م نایه ته که خوا ﴿تَهْتَدُونَ﴾ ده فه رموی: ﴿إِنْ قَرُّونَ كُنَّا مِنْ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ عَلَيْهِمْ...﴾، سنٚ راستیی مه زنی لنٚ ورده گیرٚن:

۱- که سٚک له خه لک و نه ته وه یه ک بن، لٚشیا ن هه لگه رٚته وه و سه میان لنٚ بکات، ئٚشی زیاتره، له وه که لهو فه وم و نه ته وه یه نه بن، وه ک گوتراوه:

وَطَلْمُ ذَوِي الْقُرْبَىٰ أَشَدُّ مَضَاظَةً

عَلَى الْمَرْءِ مِنَ وَقْعِ الْحَسَامِ الْمُهْتَدِ

۱ | واټە: ستەمى نىزىكان لەسەر مروّف بە تىشتەرە لە تىشى شمشىرى بىرندە.

ب- دەولەمەندىي ھۆكارى ياخىي بوون و بوغرابوونە، ئەگەر مروّف لە خۆي وريا نەبى.
ج- مآل و سامان ھۆكارى خراپەكارىيە، ئەگەر بە دەست خەلكى خراپەوہ بى، خراپەكارىي پى دەكات و تىكدانى پى دەكات، گوناھ و تاوانى پى دەكات و پىي بىلادودەكاتەوہ، وەك تىستا زۆربەي دەولەمەندەكان لەم ھەرىمى كوردستانەدا، لە عىراقدا، لە سەرتاسەرى دنىادا، بە زۆرى ئەوانەي كە دەولەمەندن، بەلام لە پىي ناشەرىيەوہ دەولەمەند بوون، بەھۆي گەندەلىي و شەرىكە دز بوون لەگەل دەسەلتدارە خوۋسەپتەكاندا، سەررەوت و سامانەكانيان چۆن بە ناشەرىي پەيدا كر دوون، ئاواش بە ناشەرىي خەرجيان دەكەن، بەلام كەسىك مآل و سامانى خۆي بە خەللىي پەيدا كر دى، لە رىي شەرىيەوہو بە پاكىي، بە تەتكىد ھەر لە پىي شەرىي و پاكىي و چاكىيەوہ خەرجى دەكات، كە سوپاس بۆ خوا لەو جۆرە دەولەمەندو ساماندارانەش ھەن، كە كاسبىي خەللى دەكەن، لە رىي خەللىوہ سەررەوت و سامان وەسەرىكدەن، دوايىش لە رىي خەللى و باشىشەوہ سەررەوت و سامانە خەللىكەيان خەرج دەكەن.

لە راستىدا نەم چەند نامۆزگارىيانەي قاروون لىرەدا، كە لە لاىەن قەومەكەيەوہ كر او، بەرنامەيەكى گشتگىريان تىدايە، بۆ چۆنيەتى مامەلەكرەن لەگەل مآل و ساماندا، چۆنيەتى تەماشا كرنى ژيانى دنيا، تەماشا كرنى رۆژى دوايى، نامۆزگارىيەكانىش ئەم شەشەن:

۱- دەبى نىنسان بە مآل و سامان زۆر دلخۆش نەبى، با دلخۆش بى، بەلام زۆر دلخۆش نەبى، چونكە خوا ﷻ زۆر دل خۆشان بە مآل و سامانى، خۆش ناوئى.

۲- دەبى مروّف مآل و سامانەكەي بكاتە ئامراز و ھۆكار بۆ وەدەستەيتانى مەزلەكاي رۆژى دوايى، كە بەھەشتە، ئەويش بەوہ كە ئەو مآل و سامانە، لە پىناو رەزامەندىي خواداو بۆ بەختەوہركرنى خەلك و، داينكرەننى بەرژەوہندىيەكانى خەلك، خەرج بكات.

۳- دەبن نینسان ئەوەندە گرنکیی بە پوژی دوایی بدات، کە تەنیا بەشی خۆی لە دنیا فەرامۆش نەکات، لەبیر نەچت، نەک باوەش بە دنیا دا بکات، و دواپوژی لەبیر بچت و گوریس لە بن دنیا رابخات، و دواپوژیش فەرامۆش بکات.

۴- دەبن بابای ساماندار وەک چۆن خوا چاکە ی لەگەڵ ویدا کردووە و مأل و سامانی پێداو، ئەویش چاکە لەگەڵ خەنکی خودادا بکات، سوودیان پێیگەیهنت، هاوکاریان بن.

۵- دەبن ساماندار لە خۆی وریا بن، مأل و سامانەکە ی بو تیکدان و خراپەکاری لە زهوییدا بەکارنەهێنت، وەک ئەوانە ی شوینی گوناھو، شوینی قومارو، شوینی مەیحۆری و، شوینی نیرگە لە کیشان و، شوینی تیکە لکردنی کوپ و کچان و، شوینی وروژاندنی غەریزەکان، دەکە ئەو، بە داخەو ئەو ساماندارە حەرامخۆرو گەندە ل و مشە خۆرانە ی لەگەڵ دەسەلاتدارە خۆسە پێتەکان دا، خاوەن پشک و بەشن و لەگەڵ ئەواندا شەریکە دزن، هەمیشە سامانە کە یان بو خراپەکاری بە کار دینن.

۶- پێویستە مروف هەمیشە هەول بدات، خوا ﷻ خۆشیبوی، خواش ﷻ چاکە کارانی خۆش دەوین ﷻ **وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ** ﴿۳۱﴾ آل عمران - ۱۳۴، ﴿۱۳۴﴾ **إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِيْنَ** ﷻ، بە دنیایی خوا تیکدەران و، خراپەکارانی خۆش ناوین.

مه سه له ی دووه م:

وه لآمدانه وه ی قاروون که به زانیاری و، شان و شه و که تی خوئی مال و سامانه که ی پهبیادی کرده و، بهر په رچدانه وه ی خودای کارزان بۆی، که خوا له پیش ویدا، خه لکی دیکه ی فهوتاندوون، له ویش ساماندارتر و به هیزتر بوون و، له ویش ده ور قه په بالغتر بوون:

خوای: ده فه رموی: ﴿ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ، عَلَّ عَلِيْرٍ عِنْدِيْ اَوْلَمَّ يَعْلَمُ اَنَّ اَللهَ قَدَّ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ. مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُوْبِهِمْ اَلْمُجْرِمُوْنَ ﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه ته، له سێ برگه دا:

١- ﴿ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ، عَلَّ عَلِيْرٍ عِنْدِيْ ﴾، قاروون وه لآمی که له که ی خوئی دایه وه، که نامۆزگاریه کی زۆر دلسۆزانه یان کرد، گوئی: به دنیایی من نه وه ی پیمدراوه له و مال و سامانه، به هۆی زانیاری خۆمه وه پیمدراوه، خۆم به ده ستم هیناوه، به پتویست نه زاندراوه به (و)، یان به (ف) بابدربته وه، چونکه نه وه وتویژه له نیتوان قاروون و خه لکه که ییدا، هه میشه نه هلی نیمان، به خشش و چاکه کانی که له ژبانیان دا ههن، بۆ خویان ده گپرنه وه، وه ک سوله یمان فه رموی: ﴿ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ ﴾، نه وه به خششی په روه ردگارمه، نه یگوت: به شان و شه و که تی خۆم په یدام کرده، به لآم نهوانه ی نه هلی نیمان نین، هه میشه نیعمه ته که ان ده گپرنه وه بۆ شان و شه و که تی خۆیان.

٢- ﴿ اَوْلَمَّ يَعْلَمُ اَنَّ اَللهَ قَدَّ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ. مِنَ الْقُرُوْنِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاكْثَرُ جَمْعًا ﴾، ئنجا خوا وه لآمی ده داته وه، ده فه رموی: ئایا نازانی که خوا له پیش ویدا له سه ده کاندای که سانی وای فهوتاندوون، که له و ی به هیزتر بوون و له ویش سامان کۆکه ره وه تر بوون؟! ئەمه پرسیا ری نکو و لیبیلکه رانه و سه رسوره یته رانه یه، (اَلِاسْتِفْهَامُ لِلانْكَارِ وَالتَّعْجِيبِ)،

هروه‌ها جورنگه له دواندی مسولمانانیش به شیوهی ناراسته‌وخۆ و، ناوێرانه‌وه لێیان: مسولمانینه! گوێگره‌کان! نایا قاروون نهیده‌زانی؟

﴿أَرَأَيْتَ إِذْ أُنزِلَتْ آيَاتُنَا لَنْزِيلٍ فَجَاءَتْ طَائِفَةٌ مِّنَ الْيَهُودِ وَآخَرَتُهَا مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ مَدِينَةَ يُدَعُّونَكَ فَجَاءَكَ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ قَالُوا إِنَّكَ كَاشِرٌ بِالْحَقِّ وَتَسْتَكْبِرُ ۚ فَتَمَثَّلْتَ لَهُمْ كَلْبًا ذَلِيلًا ۚ﴾
 خوا ڤه‌وێر، که له‌وهی به‌هێزتر بوون، هه‌روه‌ها له‌ویش سه‌روه‌ت و ساماندارتر بوون، ﴿وَأَكْثَرُهُمْ أَكْثَرُ جَهَنَّمَ﴾، ده‌گونجی مه‌به‌ست له (جمع) کو‌کردنه‌وه‌ی ماڵ و سامان بن، ده‌شگونجی مه‌به‌ست کو‌کردنه‌وه‌ی خزم و خه‌لک و قه‌ره‌بآلغی ده‌ورو به‌ر بن، واته: هه‌م هێزی عه‌سکه‌رییان له‌و زیاتر بووه‌و، هه‌م سه‌روه‌ت و سامان، یاخود هێزی سوپایی و به‌شه‌ریشیان له‌ قاروون زیاتر بووه‌و، خواش فه‌وتاندوونی؟

(۳) ﴿وَلَا يَسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾، تاوانبارانیش له‌ باره‌ی گوناهاه‌کانیا نه‌وه لێیان ناپرسی، واته: له‌ دنیا دا خوا ڤه‌وێر لێیان ناپرسی، هه‌ر کاتیک بیه‌وی سزایان بدات، یاخود له‌ رۆژی دوا‌یی دا لێیان ناپرسی، له‌ لایه‌ن خوای زاناو شاره‌زاوه، چونکه ده‌زانی چیان کردوه و، هه‌موو شیتکیان له‌سه‌ر تۆمارکراوه، تنجا که له‌ مه‌قامیکێ دیکه‌دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَقَوْمًا إِنَّمَا سَمِعُوا النَّبِيَّ يَقُولُ إِنَّهُ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ فَاسْتَكْبَرُوا فَاتَّخَذُوا آلِهَتَهُمُ الْبَتَّةَ عُتَقَارًا وَاللَّهُ يَتَّبِعُ الْمُكَذِّبِينَ﴾
 نه‌وه پرسیارکردنی سه‌رزه‌نشکردن و سه‌رکۆنه‌کردنه، نه‌ک پرسیارکردنی: نایا کردووته؟ یان نه‌تکرده‌وه؟

مهسه لهی سیه م:

خوارواندنی قاروون و، که شخه یی کردنی به زرق و برقه وه به سهر خه لکه که ی دا و، خوزگه پیخواستی که سائیکی دنیایی، نه زان و ناموزگاری کردنی زانایان بویان، که پاداشتی خوا له گه ل نه وه دا که به قاروون دراوه، به راورد ناکری، تیوه چاو بپرنه پاداشتی خوا و به هه شتی خوا و، به زرق و برقی قاروون هه لمه خه له تین و خوزگه ی پی مه خوازن:

خوارواندنی قاروون: ﴿فَرَجَّ عَلَ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ. قَالَ الَّذِي يُرِيدُوكَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بَلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُتْرُونَ إِنَّهُ لَدُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ الَّذِي أُوتِيَ الْعِلْمَ وَيَلَّكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِمَنْ ءَامَرَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلْقَاهَا إِلَّا الصَّادِقُونَ ﴿٧٩﴾﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له پینچ برکه دا:

١- ﴿فَرَجَّ عَلَ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ﴾، قاروون چوو له خه لکه که ی، لیان هاته دهری له کۆشک و خانوو که ی خوی، له جوانیه که ی خۆیدا، ئەم (ف) یه بو (تعقیب) د، واته: ههر له که ل ناموزگاریه که ی بیست، له جیاتی ئەوه ی ناموزگاریه که دهر بکری، ئاوا وه لایمی دایه وه، یه کسهر به کرده وه ش ئەوه ی له خۆیدا بهرجهسته کرد، که ئەو ناموزگاریه ههچ کاری تینه کرده و ههچ لئ وه نه گرتن، که به فیز و که شخه و به پاراوه یی، چوو دهری، خوی پێشانی خه لکه که ی دا و، خوی له سهر رانواندن.

وشه ی (زینة) له ﴿زِينَتِهِ﴾، (الزینة): ما به جمال الشيء والثباھی من الثياب والمراکب والسلاح والغدیم إلى آخره، (زینة) ههر شتی که شتی پی جوان پی و، خوی پیوه هه لیکشیری، له بهرگ و پۆشاک و له نامپازی سواریی و چه ک و له خه لک و خزمه تکارو، دهور به رو، هه تا دواپی.

٢- ﴿قَالَ الَّذِي يُرِيدُوكَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بَلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُتْرُونَ﴾، نه وانه ی که ژبانی دنیایان دهوی، گوئیان: ئە ی خوزگه وینه ی ئەوه که به قاروون دراوه، همانبوایه، که

مه به ست خه لکه که بووه به گشتیی، نه وانه ی نیمانان کز بووه، چونکه نه وان هه موویان له به نوو ئیسرا ئیل بوون، به به لکه ی نه وه که دوایی له به رانه بیری نه واندا، خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ باسی نه هلی عیلم ده کات، باسی زانایان ده کات، که واته: دیاره نه وانه ی خه لکی عوام و ساده و نه زان بوون و، دنیا یی بوون، نه و خوژگه و بریا یه یان به قاروون خواستوه.

(۳) - ﴿ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِیْمٍ ۙ ﴾، به راستیی نه و خاودن پشک و به شیکی مه زنه، (الْحَظُّ: الْقِسْمُ الَّذِیْ یُعْطَاهُ الْمُقْسُوْمُ لَهٗ عِنْدَ الْعَطَاةِ)، (حَظٌّ) یانی: نه و به شی کا تیک شت دابه ش ده کری، بابای به شدراو پی پی ده درئی، پی پی ده گو تری: (حَظٌّ) و (نصیب).

(۴) - ﴿ وَكَالَّذِیْنَ اٰتُوْا الْعِلْمَ وَبَلَغْتُمْ نَوَابِ اَللّٰهِ خَبْرًا لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَسَلْ صٰلِحًا ۙ ﴾، نه وانه ی زانیاریان پیدراوه، گو تیان: هاوار بو تیه و پاداشتی خوا باشته بو که سیک برپوی هی تان و کرده وی باش بکات.

﴿ اُوْتُوْا الْعِلْمَ ۙ ﴾، زانیاریان پیدراوه، یانی: خو یان به ده ستیان نه هیتاوه، به لکو زانیاری و ه حییان پیدراوه، له پیغه مبه رانه وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه ریان گرتوه، بئ نه وه ی خو یانی پی توه ماندوو بکه ن و تاره قه ی پی توه بکه ن، واته: نه و عیلمه عیلمیکی به غشراو (وهی) یه وه ده ستی تراو (کسبی) نیه، به لام نه ک راسته و خو به وان درابن، نه و زانیاریه خواییه ی پیمان گه یستوه، به هوی پیغه مبه رانه وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نه وانه گو تیان.

(ویلکم): هاوار بو تیه، یان فه وتان بو تیه، یان حال خرابیی بو تیه، یا خود: بئ قه زابن، نه و وشه یه جاری و اه یه به بو تیخو رین (زجر) به کارده هیتری.

(۵) - ﴿ وَلَا یَلْقَیْهَا اِلَّا الصَّٰكِرُوْنَ ۙ ﴾، نه و خه سلته ش که بریتیه له پاداشتی خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ له روژی دوایی دا، ته نیا خو راگران پیمان ده درئی، نجا نهم راناوه (وَلَا یَلْقَیْهَا) دیاره بو (ثواب) ناچیته وه، چونکه (ثواب) (مذکر) ه، به لکو (الضَّمِیْرُ (ها) عَائِدٌ اِلٰی مَفْهُوْمٍ مِّنَ الْكَلِمِ الَّذِیْ یُخْرِیْ عَلٰی التَّائِیْبِ اٰی: الْحَضَلَةُ) واته: راناوی (ها) ده چیته وه بو فامراوه یه ک له قسه که، که میتینه یه، یانی: نه و خه سلته، که بریتیه له گه یشتن به پاداشتی خوا، ته نیا خو راگران پیمان ده درئی.

مهسه لهی چواره م و کۆتایی:

به زهویدا رۆبړدنی قاروون و کۆشک و سامانه که ی، په شیمان بوونه وهی
خۆزگه پنخوازانی و، سوپاسی خوا کردنیان، که وهک وی نه بوون و، به مه ره دی
وی نه چوون:

خوَا ﴿۴۱﴾ دَه رَمَوِيْ: ﴿۴۱﴾ خَسَفْنَا بِهٖ وَاِذَا رِهٖ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوْهُ،
مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَتْ مِنْ الْمُتَنَصِّرِيْنَ ﴿۴۱﴾ وَاَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاٰمِسِّ يَقُوْلُوْنَ
وَيَكْفُرُوْنَ اِنَّ اللّٰهَ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَوْلَا اَنْ مِّنَ اللّٰهِ عَلَيْنَا لَخَسَفَ
بِنَا وَيَكْفُرُوْنَ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُوْنَ ﴿۴۲﴾

شیکردنه وهی ئه م، دوو ټایه ته، له شه ش برگه دا:

(۱) - ﴿۴۱﴾ خَسَفْنَا بِهٖ وَاِذَا رِهٖ الْاَرْضَ ﴿۴۱﴾، تنجا خوی و خانوو به ره و کۆشک و تله لاره که یمان،
به زهویدا برده خوار، به (ف) ی (تعقیب) هیناویه تی، واته: به کسه ر دوا ی نه وه به
زهویمان برده خوار، هر له گه رمه ی خورانوندن و خو عه رزکردنه که و، که ش و
فشه که ی به سه ر خه لکدا، به زهویمان برده خوار، (الْخَسْفُ: اِنْقِلَابٌ بَعْضُ ظَاهِرِ الْاَرْضِ
اِلَى بَاطِنِهَا وَعَكْسِهٖ)، (خَسَفَ) بریتیه له وه نه وه ی له سه ر زهویبه بچیته بن و، نه وه ی له
بنیه تی، بیته سه ری، واته: به زهویدا چوونه خوار.

(۲) - ﴿۴۲﴾ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوْهُ، مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ﴿۴۲﴾، هیچ کومه ټیک ی نه بوون که سه ری
بخه ن، جگه له خوا.

له په یمانی کوندا ده لټی: دوو سه دو په نجا (۲۵۰) که س له هاوکاران و
کاربه ده ست و پشتگیریانی هه بوون، نه وانیش له گه ل ی به زهویدا چوونه خوار.

(۳) - ﴿۴۱﴾ وَمَا كَانَتْ مِنْ الْمُتَنَصِّرِيْنَ ﴿۴۱﴾، (له دهره وه ی خوی که س نه بوو هاوکاری بکات)،
هه روه ها خو شیی له وانه نه بوو بتوانی خوی سه ریخت و خوی دهر باز بکات.

۴- ﴿وَأَصْحَابُ الَّذِينَ تَسْتَوْنَ مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَسُبُّوا اللَّهَ يَسُبُّوا رَبَّهُمْ لَمَّا نَسُوا اللَّهَ يَسُبُّوا رَبَّهُمْ لَمَّا نَسُوا اللَّهَ يَسُبُّوا رَبَّهُمْ لَمَّا نَسُوا اللَّهَ يَسُبُّوا رَبَّهُمْ لَمَّا نَسُوا اللَّهَ﴾
 یَسَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَيَقْدِرُ ﴿﴾، ئەوانەى كە دویتى خۆزگەیان بە پتگەو جیگەو پتگەو
 شۆیتەكەى دەخواست، وایان لێهات دەیانگوت: ئایا دەبینی، یان (سەرم سوپدەمیتى)
 كە خوا ﴿﴾، بۆ ھەر كام لە بەندەكانى بیهوى، بژیو فراوان دەكات و بۆ ھەر كەسێكىشى
 بوئى لێى وەتەنگ دیتى، یان لە یەك كاتدا، بۆ كەسێك جارى وایە بژیوى بۆ فراوان
 دەكات، جارى واش ھەبە، لێى وەتەنگ دیتى، بۆ تاقىكردنەوھى.

۵- ﴿لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا﴾، ئەگەر خوا ﴿﴾ چاكەى لەگەڵ نەكردباين، تێمەشى
 بە زەویددا رۆدەبرد، خۆیتدراویشەتەوھ: (لَخَسِفَ بِنَا) واتە: بە زەویددا رۆ دەچۆتوارینە خوار.

۶- ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْكُفْرَانِ﴾، ئایا دەزانى؟ یاخود: سەرم سوپدەمیتى كە بیپروایان
 سەرفراز نابن، وشەى: (وَيَسْأَلُونَكَ):

(الطَّيْرِي) دواى ئەوھى زۆر قسەى لێكردوھ، گوتوویەتى: ئەم وشەبە وا باشترەو
 وا راسترە بە: (أَلَمْ تَرَ، أَلَمْ تَعْلَمْ) واتە: ئایا دەزانى؟ ئایا دەبینى؟ لێك بدریتەوھ.

ھەندىكیش گوتوویانە: (وي)، يانى: (أَعْجَبُ)، كەواتە: (وَيَسْأَلُونَكَ) يانى: (أَمَا
 تَعْجَبُ أَنْ اللَّهُ)، واتە: ئایا سەرت سوپ نامیتى كە خوا ﴿﴾، بۆ ھەر كەسێك كە
 بیهوى بژیوى بۆ فراوان دەكات و، بۆ ھەر كەسێك كە بیهوى لێى وەتەنگ دیتى.

لە پەیمانى كۆن^(۱)، لە ژێر ناوونیشانى: ﴿تَمَرُذُ قُورِح وَدَاثَان وَأَبِيرَام﴾ دا، بە
 تەفصیل باسى قاپوونى كردوھو رەچەلەكى قاپوونى ناوا ھیناوە: (قُورِح بَنُ
 يَضْهَار بَنُ قَهَات بَن لَوي بَن يَعْقُوب بَن إِسْحَاق بَن اِبْرَاهِيم)، ھەر وەھا لە ژێر
 ناوونیشانىكى دیکە دا: ﴿تَامِرَةُ مَعَ مِثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ مِنْ رُؤَسَاءِ جَمَاعَةِ بَنِي إِسْرَائِيل﴾،
 واتە: پیلانگێرانی قۆرِح (قاپوون) لەگەڵ دووسەدو پەنجالە سەركردەكانى
 كۆمەلى بەنوو ئیسرائیل دا، دواى ئەم تەعبیرەى ھیناوە:

(۱) التفسير التطبيقي للكتاب المقدس، العهد القديم، سفر العدد: ۱۶، ص: ۳۰۷ - ۳۱۰

(وَخَالَمَا أَنْتَهَى مِنْ كَلَامِهِ، انْشَقَّتِ الْأَرْضُ تَحْتَهُمْ، وَفَتَحَتْ فَأَهَا وَابْتَلَعَتْهُمْ مَعَ بِيُوتِهِمْ، كَمَا ابْتَلَعَتْ رَجَالٌ قُورِحَ مَعَ كُلِّ مَا يَمْلِكُونَ)، به پیتی قسه‌ی په‌یمانی کون، ده‌لن: قاروون مشت و مریکی بوو له‌گه‌ل مووسادا عليه السلام، خوئی به‌سهر مووسادا هه‌ل‌کیشاوه و، بر‌وای پښ نه‌هیناوه، مووساش گوتوو‌یه‌تی: نه‌گهر من پیغهمبه‌ری خوا بم و له‌سهر هه‌ق بم، ده‌بن خوا تیس‌تا سزات بدات، ده‌لن: کاتیک که قسه‌که‌ی ته‌واو کرد، به‌کسه‌ر زه‌وی له ژیر قارووندا و، نه‌وه‌ی که له‌گه‌ل‌یدا بوو، قلیشاو له‌ت بوو، زه‌وی زاری خوئی کرده‌وه‌و، خویمان و خانووبه‌ره‌کانیانی قووتدا، هه‌روه‌ها نه‌و پیاوانه‌ش که له‌گه‌ل قاروون دا بوون و هه‌رچی که هه‌یانبوو، تیکرایانی قووتدا و، به‌زه‌ویدا چوونه‌خوار.

که‌واته: نه‌وه‌ی که له‌په‌یمانی کونیشدا هاتوه، نیوه‌رؤکه‌که‌ی وه‌ک نه‌وه‌یه که خوا عليه السلام له‌قورن‌ان دا فه‌رموو‌یه‌تی.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ درسی دهیم ❖

بیناسہی نهم دہرسہ

نهم دہرسہمان له شہش (٦) نایہتی کۆتایی سوورہتی (القصص) پینک دئی، نایہتہکانی: (٨٣ - ٨٨)، که خوی زانا و توانا چند راستییهکی گهوره و گرنک پاددهگهینن، له بارهی مهنزلکای رۆژی دواپی و، له بارهی گیرانهوهی پیغهمبهری خواوه ﴿٨٣﴾ (پاش کۆچکردنی بۆ شاری مهککه، یان له ژبانی دنیا وه بۆ مهنزلکای رۆژی دواپی که بههسته).

پاشان چند رینماییهکی گهوره و گرنک بۆ پیغهمبهر (محمد) ﴿٨٤﴾ دهخاته رپو، له بارهی چۆنیهتی مامهلهکردنی لهگهله خهلهک دا به گشتی و، بیبروایان به نایهتی.

﴿ تِلْكَ الْأَنْدَارُ الْأَخْرَجُ جَعَلَهَا لِّلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا قِسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ حَبْرٌ مِّثْلُهَا وَمَن جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا مَعَادُ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَن جَاءَ بِالْهَدْيِ وَمَن هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَن يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَاهِرًا لِّلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ مَّيْمَنَةِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الشَّرِيعِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْخُلُوعُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾ ﴾

ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

{ئەو مەنزىلگاي كۆتايىە بۆ كەسانىكى دادەئىين، كە نايانەھوئى بەرزىيى (خۆسەپاندىن) و تىكدان لە زەھوويدا بىكەن و، سەرەنجام (ى چاك) يش بۆ پارىزكارانە ﴿۸۳﴾ (رۆژى دوايى) ھەر كەس بە چاكەھوە بى (پاداشتى) لەو چاكترى ھەپە و، ھەر كەس بە خراپەھوە بى، ئەوانەى خراپەكانيان كىردوون، تەنيا بەگۆئىرەى ئەھوئى كىردوويانە سزا دەدرىن ﴿۸۴﴾ بە دلىيائى ئەو خواپە (بەرز و مەزن)ەى قورئانى لەسەرت پىويست كىردو، بەرەو شوئىنى بەرەو لاگەرانەھوت دەگىرئەھو، بلى: پەرورەدگارم زانائارە كى بە پىنمايەھوە ھاتو، و، كىش لە گومرايەكى روون دايە! ﴿۸۵﴾ (ئەى موھەممەد!) تۆ بە ئومئىدى ئەھو نەبووى كىتب (ى كۆتايى خوا)ت، بۆلا بىئىردى، بەلكو تەنيا بەزەيى پەرورەدگار تھۆكار بوو، بۆپە ھەرگىز پىشتىگىرى بىئىروايان مەبە ﴿۸۶﴾ ھەرەھەبا (بىئىروايەكان) لە ئايەتەكانى خوات لانەھەن، دواى ئەھوئى بۆ لات دابەزىئراون و، بانگەواز (ى خەلك) بۆ لاي پەرورەدگار بىكە و، بە ھىچ شىئەپەك لە ھاوبەشدانەران مەبە (توخنيان مەكەھو) ﴿۸۷﴾ لەگەل خواش دا لە ھىچ پەرستراوئىك مەپارئەھو، جگە لەو ھىچ پەرستراوئىك نىە، بىجگە لە روو (زات)ى وى، ھەموو شىئىك دەفەوتى، ھوكم و بىريار تەنھا ھى وپەو، بەس بۆ لاي وىش دەگىرئەھوە ﴿۸۸﴾.

شیکرنه وهی هه ندیک له وشه کان

(فَرَضَ): (أَوْجَبَ أَي: أَوْجَبَ عَلَيْكَ الْعَمَلَ بِهِ)، ﴿إِنَّ أَلَّيْ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ﴾، نهو که سهی که قورنانی له سهر تو پتویست کردوه، یاخود کار کردن به قورنانی له سهر تو پتویست کردوه.

(مَعَارٍ): (الْمَعَادُ: الْعَوْدُ، مَكَانُ الْعَوْدِ، أَوْ زَمَانُ الْعَوْدِ)، (مَعَاد) به مانای گه رانه وه دئی، چاوگ، به مانای شوینی بؤلا گه رانه وه دئی و، به مانای کاتی گه رانه وه وه دئی.

(هَالِكٌ): (قَانٍ)، (وَالْهَالِكُ: بَطْلَانُ الشَّيْءِ وَعَدَمُهُ رَأْسًا)، (هَلَاك) بریتیه له شتیک که له بهین بچتی و نه مینتی.

(وَجْهَهُ): (ذَاتُهُ) واته: خودی خوا عَلَيْهِ، یاخود: نه وهی که رووی پیکرا وه خوا، نه وهی که مه بهستی پی پده زامه ندیی خوا بووه.

(الْمُكْرَمُ): (الْعُكْمُ بِالشَّيْءِ: أَنْ تُقْضِيَ بَأَنَّهُ كَذَا أَوْ لَيْسَ بِكَذَا)، حوکم له شتیکدا واته: تو بریار بدهی که نهو شته ناوایه، یان ناوا نیه.

مانای گنشتیی ئایه ته کان

خوا عَلَيْهِ له کوتایی نهم سووره ته موباره که دا، چهند راستیه کی زور گه وره و گرنکمان بو ده خاته روو، سه ره تا ده فه رموی: ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ﴾، نهو مه نزلکای دوا برۆژ، که زور دووره له رووی پیگه و پله و پایه وه، بویه به ناوی ناماژهی دوور (تِلْكَ) ناماژهی پی ده کات، ﴿فَعْمَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا﴾.

بؤ که سائیکی داده تینن، که نایانه وی له زه وییدا نه خو بیان بهر بزبکه نه وه، خو بیان بهسه بیتن بهسه خه لکدا و، نه تیکدان و خراپه کاریش بکن، ﴿وَالْمَقْبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾، سه ره نجامی خترو چاکه ش له گره وی پاریزکاراندا به، ته نیا بؤ نه وان داندراوه.

﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا﴾، هه ره که سیک چاکه بیتن (له روژی دوا بی دا)، له چاکه که ی خو ی باشتی بؤ هه به، پاداشته که ی، له چاکه که ی خو ی چاکه ره، ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يَجْزِي الذَّرَّكَ عَمَلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، به لأم که سیک خراپه بیتن، خراپه ش بریتیه له کوفرو، شیرک و، نیفاق و گونا هو، تاوان و، لادان، هه ره که سیک خراپه بیتن، نه وان هه که خراپه کانیا نه انجامداوه، ته نیا سزای نه وه که کردوو یانه له کاری خراپ، ته نیا سزای نه وه یان ده دریته وه، زنده یان بؤ ناخرتیه سه ر، به لأم که سیک چاکه بیتن، له چاکه که ی خو ی باشتی پاداشتی ده دریته وه.

پاشان روو ده کاته پیغه مبه ری خاتم ﷺ، ده فهرموئ: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ أَرَادَ لَكَ الْإِنْفَاقَ﴾، به دننایی نه وه که سه ی قورنایی بؤ تو دابه زاندوه، یان قورنایی له سه ر تو پتویست کردوه، یان کارکردن به قورنایی له سه ر تو پتویست کردوه، نه ی موحه ممه د! ﷺ، تو ده گتیریته وه بؤ شوینی بؤلا گه رانه وه، شوینی بؤلا گه رانه وه (معاد) ده گونجی مه به ست پتی شاری مه ککه بن، نه وه ش ناماژیه بؤ نه وه که تو له م شاری مه ککه ده رده کرتی، ده ره ده ر ده کرتی، به لأم دوا بی بؤی ده گه ریته وه به سه ر به رزی و سه رفرازی و به سه ر که وتوو بی، ده شوکونجی مه به ست له: ﴿مَعَادٍ﴾، (شوینی بؤلا گه رانه وه) مه نزلگای دوا روژ بن، به هه شت بن، واته: خوا ﷺ تو ده گتیریته وه سه ره رزانه بؤ به هه شت ده باته وه، ﴿قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى﴾، بلی: په روه ردگارم زاناتره به وه که سه ی رینمایی هینا وه، به رینماییه وه هاتوه، به به رچاو روونیه وه هاتوه، که موحه ممه د ﷺ خو به تی، ﴿وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، هه روه ها زاناتریشه

بهو که سہی له گومرایہ کی پوون و ناشکرای چہندو چوون دایہ، کہ نہ یارو ناحہزہ کانی موحمہ مدن ﷻ، له پوژگاری خوئی دا، دوی پوژگاری خویشی، تاکو دنیا به کوئا دی.

﴿وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكُتُبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ﴾ (نہی موحمہ مدہ!) تو به نومید نہ بووی کہ کتیبب بؤلا بنیردری، به لکو تہ نیا به هوئی به زہیسی پەروہ ردگار تہوہ بوئ هات، واتہ: موحمہ مدہ ﷻ ہیچ چاوه پروانیہ کی نہ بووہ، یان: هوولی بو بدات، وهک هہندیک له پوژہ لاتناسہ کان، گوتوویانہ: کہ موحمہ مدہ ﷻ چوتہ ئەشکہوتی حیراہ خوا پەرستی کردوہ، ئەوہ خو نامادہ کردنیک بووہ بو ئەوہی وه حیی بو بی! ئەوہ قسہ به کی پووچہ، چونکہ پیغہ مہر ﷻ ہەر سہری سوپماوہ کاتیک جیریل به خوہوہ دە گوشتی و، دە لئی: بخوتنہ، ئەویش دە لئی: خویندہ وارنیم و، دە چتہوہ بو لای دایکمان خەدیجہ (خوا لئی رازی بی) و، دە لئی: له خویم ترسام (واتہ: کہ دەستم لی وه شیند رابن، شہیتانہ کان زہ فہریان پی بردم)، ئەویش دلنای دە کاتہوہ کہ شہیتانہ کان زہ فہری پی نابہن، لەبەر ئەوہی خواوہنی کۆمہ لیک سیفہتی بہرز و جوانہ، یانی: ئەوانہی خواوہنی ئەو سیفہتہ بہرز و جوانانہ بن، خوا ﷻ ری نادات، شہیتانہ کان زہ فہریان پی بہرن، کہ واتہ: پیغہ مہر موحمہ مدہ ﷻ ہیچ به هیوای ئەوہ نہ بووہ، خوا کتیبی بؤلا بنیرتہ خوار، بہ لام خوا ﷻ به بہ زہیسی خوئی و له بہ زہیسی خوہوہ موحمہ مدہی بہرہ مہند کرد، چونکہ پلہی پیغہ مہر رابہ تیی (وہبی) یہ و، (کسبی) نیہ، واتہ: بہ خشاوہ و دەدہ ستہ پتراو نیہ، ﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيراً لِّلْكَافِرِينَ﴾، کہ واتہ: تو ش ہاواکارو پشتگیری بی پروایان مہ بہ، ہہ لہ تہ ئەمہ وهک ئەو پەندہیہ کہ دە لئی: (دیوار لە کہل تۆمہ، گوئی سووانہ، گوئی لئی بی)، یانی: لیرہدا خوا ﷻ روو له پیغہ مہر ﷻ دەکات، بہ لام مہ بہستی پی شوینکە وتووانیہتی، یاخود: ئەوہ سہرزہ نشتکردنہ بو کافرہ کان، کہ بزائن! پیغہ مہری خانہم ﷻ خوا ﷻ لئی قہدہ غہ کردوہ، زور بہ جہختکردنہ وودوہ کہ

پشتگیری و هاوکارتان بی، له سهر نه و کوفره ی که له سهرینی، ﴿وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ مَّآبِئِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ﴾، با (کافره کان) لات نه دهن له نایه ته کانی خوا، دوا ی نه وه ی بؤ لات دابه زیتراون، ﴿وَأَدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ﴾، بانگه وازیش بکه بؤ لای پهروه ردگارت، بؤ لای پیمازی پهروه ردگارت خه لک بانگ بکه، ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾، هه رگیز له هاوبه شدانه ران بؤ خوا مه به، دیاره خوا ﴿ذَٰلَٰتِیْ که پیغمبه ر ﴿نه هاوکاره بؤ کافران و، نه له هاوبه ش بؤ خوا دانه رانه، به لأم بؤ نه وه یه که له پشت پیغمبه روه ﴿ناموژگاری بیرواداران بکات، پاشان له لایرا سه رزه نشتی کافره کان بکات، که نه وه ی تیوه له سهرینی، که بریتیه له هاوبه ش بؤ خوا دانان، خوا ﴿له پیغمبه ری خوی ﴿قه دهغه کرده، که توختان بکه وئ و، به هیچ شیوه یه ک لیتان نیزیک بی و، هاوکارتان بی، که واته: تیوه ش ده سته برداری نه و شیرک و کوفره بن، که خوا ﴿له پیغمبه ری خاته می خوی ﴿قه دهغه کرده و، هه رده ششی لیک کرده، وه ک له سوورپه تی (الزمس) دا ده فهرموئ: ﴿لَیْنِ اَشْرَکَتْ لَیَحْطُنَّ عَمَلُکَ ﴿نه گه ر تو هاوبه ش بؤ خوا دابنئی، کرده وت هه لده وه شیتنه وه، ﴿وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ اِلٰهًا اٰخَرَ﴾، له گه ل خوادا له هیچ په رستراویکی دیکه مه پارِتوه هیچ شتیکی دیکه شایسته ی په رستران نیه و، هیچ شتیکی دیکه، په رستراو (اله) نیه، به لأم نه و شتانه له خه یال دانی خه لک داو، به خه یال و وه می خه لک به په رستراو داده نرین، نه گه رنا له راستییدا په رستراو ته نها خوابه ﴿په رستراویک که شایسته ی په رستنه، ﴿لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ﴾، جکه له و هیچ په رستراویک نیه، واته: په رستراوی راسته قینه (لا اِلٰهَ بَعْدَیْ اِلَّا هُوَ)، نه گه رنا په رستراوی ناراست و ساخته (مُزَيَّف) زورن، ﴿کُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ﴾، جکه له رووی نه و، هه موو شتیکی ده فوتئی، واته: جکه له زاتی نه و، یا خود جکه له شتیکی که مه به ست پیئی وده ده سته نانی دیداری خواو، پاداشت و په زامه ندیی خوا بی، نه وی دیکه هیچی نامینئی، ﴿لَهُ اَلْحُکْمُ وَاِلَیْهِ تُرْجَعُوْنَ﴾، حوکم و بریار به س بؤ نه وه و هه ر بؤ لای ویش ده گپردترنه وه، که واته: بزائن به چ روویه که وه ده چنه خزمهت خوا ﴿!

مەسەلە گرنگەکان

مەسەلەى يەكەم:

مەنزىلگای كۆتايى لە گرهوى پارىز كارائىكدايه، كه چاويان لە خۆسەپاندن و خرابەكارىي نيه و، لە دواړوژيش دا، پاداشتي چاكەكاران بە چاكتر، هى خرابەكارانىش سزاي پر به پيست و دادگەرانهيه.

خواتى دهفرموى: ﴿ تِلْكَ أَلْدَارُ الْأَخْرَةِ يُجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٦﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٧﴾

شيكردنهوى ئەم دوو ئايەتە، لە پينج برگەدا:

١- ﴿ تِلْكَ أَلْدَارُ الْأَخْرَةِ يُجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ﴾، ئەم مەنزىلگای كۆتايە بۆ كەسانىكى دادەنئين، كه نەبەرزىيان دەوى لە زەهويىدا نەتێكدانىشان دەوى.

(الذّار: مَحَلُّ السُّكْنَى)، (دار) شوئى تبا نيشته جى بوونه، (وَالْآخِرَةُ: الدَّاهِيَةُ الَّتِي لَا دَارَ بَعْدَهَا)، ﴿الذّارُ الْأَخْرَةُ﴾، شوئى تيدا نيشته جى بوونى بەردەوام، چونكه شتىك كه هيج شتى ديكەى بە دوادا نەيت، ماناي وايە بەردەوامە و كۆتايى نايەت، ئەم مەنزىلگای كۆتايە، ئەم مەنزىلگای دواړوژە، ئەم مەنزىلگای بەردەوامە كه كۆتايى نايەت.

بۆ كەسانىكى دادەنئين كه نە بەرزىيان دەوى لە زەهويىدا، نە تێكدان و خرابەكارىيش، كه دەفرموى: بۆ وانى دادەنئين، واتە: بۆ ئەوان و لەبەر ئەوان نامادە دەكرى، ئەك لەبەر غەيرى ئەوان.

که دده فرموی: ﴿لَا يُرِيدُونَ﴾، واته: نه که ههر نایگهن، نه که ههر خو سه پاندن و خو به زکردنوه به سه هر خه لکداو خرابه کاری ناکهن، له زه ویددا، به لکو ههر ناشیانه وی و له دلشیا نندا نیه و ههر له نیه تیاندنا نیه، هه لبه ته کاتیکیش نینسان شتیکی له دلدا دهبی، هه ول دهدات پراکتیزه ی بکات بو کرده وه، به لام نه وانه نه و بیرو که یه ههر له دلشیا نندا نیه و بیریان لن نه کردو ته وه.

(۲) - ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾، سه ره نجامی چاکیش بو پاریزکارانه، وشه ی (عَاقِبَةُ) وَصَفٌ عُمُولٌ مُعَامَلَةٌ الْأَسْمَاءِ لِكَثْرَةِ الْوَصْفِ بِهِ، وَهِيَ الْحَالَةُ الْأَخْرَجَةُ بَعْدَ حَالَةٍ سَابِقَةٍ، وَعَلَبَ إِطْلَاقَهَا عَلَى الْغَيْرِ، وشه ی (عَاقِبَةُ) وه سفیکه، مامه له ی ناوه کانی له گه لدا کراوه، چونکه زور به کارده هیتری بو شت وه سفکردن، که بریتیه له حاله تیک که له دوا ی حاله تیکی پتشته وه دی، به لام زیاتر بو حاله تی چاک به کارهاتوه، واته: سه ره نجامی چاک بو پاریزکارانه، که له به هه شت دا به رجه سته دهبی.

(۳) - ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا﴾، ههر که سیک چاکه بیینی، چاکتر له و چاکه یه ی خو ی (پاداشتی) هه یه.

واته: له رۆزی دوا یی دا، نه لیف و لامی سه ره (بِالْحَسَنَةِ) بو ناساندنوه بو سه رجه م (چُنُس) ه، واته: ههر که سیک (چُنُس) ی چاکه بیینی، یا خود بو (عَهْد) ه، یانی: چاکه که بیینی، چونکه (الْمُتَبَادِرُ مِنَ الْإِطْلَاقِ هُوَ الْقِرْدُ الْكَامِلُ وَهُوَ التَّوْحِيدُ)، کاتیک شتیکی به ره های ی باسده کروی، مه به ست پتی تاکه تیرو ته واره که یه تی، که خوا به یه کگرتنه، چاکترین چاکه، بریتیه له خوا ﴿﴾ به یه کگرتن و ته نیا به ندا یه تیی بو خوا کردن، ههر که سیک نه وه بیینی.

﴿فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا﴾، چاکتر له کرده وه که ی خو ی، چاکتر له چاکه که ی خو ی پاداشتی هه یه، که بریتیه له ره زامه ندیی خوا، دیداری خوا، به هه شتی خوا.

(۴) - ﴿وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ﴾، ههر که سیک خرابه ش بیینی، (سَيِّئَةٌ) هه موو جو ره کانی خرابه دهر گرتیه وه، نه ویش (أَل) ناساندن (تعریف) له سه ره: أ - سه رجه م (چُنُس) ی

خرابه بئین، له شیرک و کوفرو نیفاق و، ننجاً کرده‌وه‌کانی دل و، کرده‌وه‌کانی زمان و، کرده‌وه‌کانی نه‌ندامه‌کان.

ب- یاخود: مه‌به‌ست له ﴿بِالْأَيْتَةِ﴾ (أل) بؤ ناساندن (تعریف) ه، به‌لام مه‌به‌ست پیتی (عهد) ه، واته: خرابه‌که بئین، که خرابترینی خرابه، بریتیه له شیرک و کوفرو.

ه- ﴿فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾، نه‌وانه‌ی خرابه‌کانیان نه‌نجام داو،

ته‌نیا بایی نه‌ونده که کردوویانه، سزایان ده‌درتیه‌وه، واته: سزایه‌کی پر به‌پستی نه‌وه‌ی کردوویانه، له خرابه‌که‌یان زیاد سزا نادرین.

(الْقُرْطُبِي) له ته‌فسیره‌که‌یدا^(۱)، نه‌م قسه‌یه دینتی، که قسه‌یه‌کی خوش و جوانه:

(وَرَوَى سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: مَرَّ عَلِيٌّ بِبَنِي الْحُسَيْنِ وَهُوَ رَاكِبٌ عَلَى مَسَاكِينٍ يَأْكُلُونَ كَبْتًا لَهُمْ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَدَعَاَهُ إِلَى طَعَامِهِمْ، فَقَالَ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ جَعَلَهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُنْفِقِينَ﴾ ﴿٨٣﴾، ثُمَّ نَزَلَ وَأَكَلَ مَعَهُمْ. ثُمَّ قَالَ: قَدْ أَجْبَثْتُكُمْ فَأَجِيبُونِي، فَحَمَلْتُمْ إِلَيَّ مِنْزِلَهُ، فَأَطَعْتَهُمْ وَكَسَاهُمْ وَصَرَفْتَهُمْ).

واته: سوفیانی کورپی عوبه‌ینه‌ی کورپی نیسماعیلی کورپی خالید ده‌گپرتیه‌وه ده‌لتی: عه‌لی کورپی حوسه‌ین (که به (زَيْنُ الْعَابِدِينَ) ناسراو بووه)، به سواری به لای کۆمه‌لیک هه‌ژارو نه‌داردا تیده‌به‌رتی، (نایتیکی ساده‌ی خویان) له‌تکه نان و وردکه نان و شتی ساده ده‌خۆن، سه‌لامیان لئ ده‌کات، نه‌وانیش بانگی ده‌که‌ن بؤ خواردنه‌کیان، نه‌ویش نه‌م نایه‌ته ده‌خوینتیه‌وه: ﴿تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ جَعَلَهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُنْفِقِينَ﴾ ﴿٨٣﴾، دوایی داده‌به‌زی و،

نانيان لەگەل دەخوات، ئنجا دوايى پتيان دەلّيت: ئەوہ من وەلامم دانەوہ،
 ئيۈەش وەلامى دەعوەتەكەم بەنەوہ، تەوانيش دەلّين: فەرموو، ئيدى سواری
 و لاخيان دەكات و، لەگەل خۆى دەيانبات بو مالى خۆى و، لەوئى خواردنيان
 دەداتى و، پۆشاكيشيان بو دەكات و، دوايى بەرپتيان دەكات.

مهسه لهی دووهم:

خوای زانا و توانا پیغمبره که ی دنیا ده کاته وه، که نه و زاته ی قورنانی له سه ر پتیست کردوه، ده شیگیریته وه بو شوینی بؤلا گه رانه وه (مه که که، یان به به هشت)، فه رمانیشی پتده کات که به کافره کان بلی: خوا زاناته ره: کن رینمای ی هینا وه و، کیش له گومرای ی ناشکر ادایه:

خوا پیغمبر ده فه رموی: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا وَمَا قُلْتُمْ أَنَا نَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾

شیگردنه وه ی ئه م ئایه ته، له سن برکه دا:

۱- ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا وَمَا نَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، به دنیایی نه وه که سه ی قورنانی له سه ر تو پتیست کردوه، (که خوا به پیغمبر)، ده تکثیریته وه بو شوینی گه رانه وه.

﴿لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا وَمَا نَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، (الرؤد: إرجاع الشيء إلى حاله أو مكانه)، (رد) بریتیه له گه رانه وه ی شتیک بو حاله تی پتیشی، یا خود بو شوینی پتیشی، ﴿لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا وَمَا نَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، واته: تو ده گه ریته وه بو شوینی بؤلا گه رانه وه ت، (معاذ الرجل بلسه، لأنه ينصرف إليه ثم يعود)، واته: شوینی بؤلا گه رانه وه ی پیاو، واته که به تی، شاره که به تی، چونکه به جیسی دلیس و دوا یی بو لای ده گه ریته وه، هه ندیکیش گوتوو یانه: (معاذ) لیره دا مه به ست پتی به هه شته، چونکه له نه صلدا دایک و بابی مرؤف له به هه شتدا بوون، به هوی گونا هه وه وده رنراون، دوا یی بو لای ده گه ریته وه، (مقاتل) لیره دا که به کیکه له شاره زایانی قورنانی نه م ده قه ی لی گه راره وه توه:

(قَالَ مُقَاتِلٌ: حَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْغَارِ لَيْلًا مُهَاجِرًا إِلَى الْمَدِينَةِ فِي غَيْرِ الطَّرِيقِ، مَخَافَةَ الطَّلَبِ، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى الطَّرِيقِ وَنَزَلَ الْجُحْفَةَ، عَرَفَ الطَّرِيقَ إِلَى مَكَّةَ فَاشْتَقَ إِلَيْهَا، فَقَالَ لَهُ جَبْرِيلُ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَيْنَا﴾)

مَعَارٍ ۞، أَنِي إِلَى مَكَّةَ ظَاهِرًا عَلَيْهَا. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ بِالْجُحْفَةِ لَيْسَتْ مَكِّيَّةً وَلَا مَدْيَنِيَّةً^(۱).

واتہ: (مُقَاتِلٌ) گوتوویہ تی: پیغہمبہر ﷺ بہ شوو لہ نہ شکہوتی (نور) چوودہ دہری، کوچی کرد بو مہدینہ، لہ ریہ کی نہ زانراوہوہ، (لہ رتی ناسایی خوہوہ نہ چوو)، لہ ترسی نہوہی بہ دوا کی کہوتبوون، کاتیک گہ پایہوہ سہر ریہ کہہ، لہ جوحفہ دابہ زین و، ریہ کہی ناسیہوہ بہرہو مہ کہہ، نارہ زوومہند بوو، (تامہ زرو بوو بو مہ کہہ)، جیریل پیسی گوت: خوا ﷺ پیت دہفہ رموی: ﴿إِنَّ الْأَذَىٰ فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدِكَ إِلَىٰ مَعَارٍ ۞﴾، نہو کہسہی قورنانی لہ سہر تو پیویستکردوہ، تو دہ گپریتہوہ بو شوینی بو لای گہرانہوہ، واتہ: بو لای مہ کہت دہ گپریتہوہ، بہ سہر کہوتووی، عہدوللای کوری عہ عباس (خوا لیان رازیبن) دہ لئی: نہم نایہ تہ لہ جوحفہ دابہ زیوہ، بوہ نہ نایہ تیکی مہ کہہ ییہو نہ مہدینہ ییہ.

بہو واتایہ کہ نہ لہ مہ کہہ دابہ زیوہ، نہ لہ مہدینہ، بہ لام دیارہ ہہر نایہ تیک لہ دوا کی کوچی پیغہمبہر ﷺ بو مہدینہ، دابہ زیبئی، بہ مہدینہ یی لہ قہ لہم دہ دہری، کہ واتہ: وشہی (مَعَارٍ):

۱- بہ مانای مردن دی.

۲- بہ مانای قیامت دی.

۳- بہ مانای بہہشت دی.

۴- بہ مانای شاری مہ کہہ ش دی، نہو شاری کہ پیغہمبہری خوا بو لای دہ گہ ریہوہ.

۲- ﴿قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ ۞﴾، بلئی: پەرودہ ردگارم زانارہ بہو کہسہی رینمایا ہیناوہ.

که بیگومان موحه ممه ده ﴿۳﴾، چونکه نه وان پتبان گوتوه: شیتی، جادو و گه ری، گومرای، هه لّخه له تاوی، خوا ده فه رموی: تۆ له وه لّماندا بلّی: په روه ردگارم زاناتره کئی ریتنماییی هیتاوه.

۳- ﴿وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾، په روه ردگاریشم زاناتره به وهی کئی له گومراییه کی روون و ناشکرادایه، تیتدا نغرو و نقووم بووه.

مهسه لهی سئیه م:

یتغهمبهری خاتهم ﷺ به هیوا نه بووه وه حی بووی، ته نیا له به زهیی خواوه کتییی بۆ دابه زیناوه، و خواش پشتگیری له کافران، و لاده ران له نایه ته کانی لی قه دهغه کردوه، و فرمانی پیکردوه که بالگه واز بۆ لای خوا ﷺ بکات، و توخی شیرک نه که وی، و بزانی که جگه له خوا هیچ په رستراویک نیه، و هه موو شتیکیش جگه له خوا ده فیه وتی، و حوکم ته نیا هی ویهو، بهس بۆ لای ویش ده گتیردینه وه:

خوا ﷺ ده فیه رموی: ﴿ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿۸۶﴾ وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بِعَدَاةٍ إِذْ أُتِرْتَ بِالْكِتَابِ وَأَدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمَشْرِكِينَ ﴿۸۷﴾ وَلَا تَتَّبِعْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْخُكْرُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۸۸﴾ ۱۰

شیکردنه وهی، ئه م، نایه تانه، له دوازه برگه دا:

۱- ﴿ وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ﴾، تۆ نهی موحه ممه د ﷺ! ئومیده وار نه بووی که کتیب بۆ لا بنیردری، جگه له به زهیه ک له پهروه ردگارتوه، ئه مه وه ک گوتمان: به درۆ خسته وهی پۆژه ه لاتاسه کان و هاووینه کانیانه، که ده لێن: موحه ممه د ﷺ خۆی ناماده کردوه، و پراوه مه شقی پوو حی کردوه، تا کو وه حی بۆ بی! که نه وه قسه به کی پووچ و بی بناغه یه، پله ی یتغهمبه رابه تیی به خشراو (وهی) ه وهو به ده سه تیراو (کسبی) نیه.

﴿ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ ﴾، جگه له به زهیی پهروه ردگارتوه، ئه مه له پوو ی پزمانی عه ره بییه وه پتی ده کو تری: (إِسْتِثْنَاءٌ مُنْقَطِعٌ)، هه لواردی دابراو، یانی: (إِلَّا) لیره دا به مانای به لām (لِکِن ه)، (لِکِن رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ کَانَتْ السَّبَبُ)، به لām به زهیی له پهروه ردگارتوه، هۆکاری نه وه بوو که وه حییت بۆ بی، و کتیب بۆ لا بنیردری.

(۲) ﴿فَلَا تَكُونَنَّ ظَهْرًا لِّلْكَافِرِينَ﴾، نجا توش پشتیان و هاوکاری بیبرویان مبه، یانی: توش مادام بی نهوی که چاوه پروانی بکهی و، نومیده وار بی، خوا ﷻ له بهزه بی خویه وه، نهو پله و پایه بهرز و مهزنی به تو داوه، که هیچ پله یهک نایکاتی له نیو مرو قایه تی دا، توش له به ران بهری نهو دا، سوپاسی چاکه و نيمه تی خوا بکهو، پشتگیرو هاوکاری بیبروایه کان مبه، (الظَّهْرُ: الْمُعِينُ، وَالْمُظَاهَرَةُ: الْمَعُونَةُ وَهِيَ مَرَاتِبُ أَعْلَاهَا النَّصْرَةُ، وَأُذُنَاهَا الْمَصَانَعَةُ وَالْمُسَامَحَةُ)، (ظهور) به مانای یارمه تییدر دی، (معونة) ش به مانای هاوکاری کردن دی، که نهویش پله پله یه، بهرزترین بریتیه له پشتگیری کردن و که مترنی بریتیه له وه که توژی موجهامه له یان بکهی و، نهزمکیشییان بو بکهی، یانی: هیچ کام له پله کانی پشتگیری کردنی کافران، با له توذا نه بن، نهی موجهامه ده! ﷻ.

(۳) ﴿وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾، با نهو کافرانهش تو لا نه دهن له نایه ته کانی خوا، تو لییان نه گنینه وه، (آي: لَا تَقْبَلُ مِنْهُمْ مَا يُؤَدِّي إِلَى الصِّدِّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ)، لییان قبول مه که، نهوی که بیته مایه ی لادانی تو له نایه ته کانی خوا، دهن نهوان نه یانگوتوه: نهوه نایه ته کانی خوان و، وهره لییان لابده، یانی: تو کارنک مه که، بیته هوی نهوه که تو له نایه ته کانی خوا لا بدی.

(۴) ﴿بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ﴾، دوی نهوی نهو نایه تانه بو لات دابه ز تراون، یانی: دوی نهوی خوا نایه ته کانی بو لای تو دابه زاندوون، نهو شهرف و پیگه بهزه بی به تو داوه، بی نهوی که چاوه پروانی بکهی، خوا ﷻ توی کردوته پیغمبهری خوئی و، نهو کتیه مهزنی بو تو دابه زاندوه، هیچ جوره هاوکاری و پشتگیری کی کافره کان مه که، راسته خو و ناراسته خو، ریگهش مهده نهوان تو له نایه ته کانی خوا لابدهن، دوی نهوی بو لات دابه ز تراون.

(۵) ﴿وَأَدْعُ إِلَى رَيْبِكَ﴾، واته: بانگه واز بکه بو لای پهروه دگارت، واته: بهرده وام به لهسه ر بانگه واز کردنی خه لک بو لای پهروه دگارت و، ریبازی پهروه دگارت.

(۶) ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُرْسِكِينَ﴾، به هیچ جورنک له هاوبه شدانه ران بو خوا، مبه، هه لیه ته وهک پیشتریش گوتمان: نهم دواندنه رووی له پیغمبه ره ﷻ وهک هاندان و

تیزکردنی پیغمبر ﷺ له بهرانبر هاوبه شدانه رو کافره کاند، یا خود مه بهست پی پی
پهیره وانیه تی، واته: نهی نه وانهی شوین پیغمبر ده که ون! ﷺ، به هیچ جوړیک توخنی
هاوبه ش بو خوا دانهران مه که ون و، مه که ونه ژیر کاریگه رییان.

(۷) ﴿وَلَا تَلْعَبْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾، له که ل خوادا له هیچ په رستراونکی دیکه مه پارټوه،
نهمه ش دیسان رووی له پیغمبره ﷺ به روا له ت، به لآم مه بهست پی پی هه لوه شانده و دی
شیرک و، پارانه ویه له غه پری خوا و، دهر خستنی گومرایی خه لکه که به تی، چونکه نه وان
نیددیعیای نه ویه یان ده کرد، خوا ﷺ ده ناسن، که چی له جگه له خواهش ده پارانه وه.

(۸) ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، جگه له خوا، هیچ په رستراونک نیه.

(۹) ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾، هه موو شتیک فموتوه، جگه له رووی خوا، واته:
جگه له زاتی خوا، هه موو شتیک ده فموتی و هیچ شتیک نامینن، هیچ شتیک بوونی
له خوږه وده نیوه هه مووی بوونی خوازراوده خوا ﷺ پی پی داوه، ئنجا هه ر کاتیک خوا ﷺ
بوونی لی ستانده وه، سفر ده بیته وه و ده چپته وه حاله تی نه بوون.

(۱۰) ﴿لَهُ الْمُلْكُ﴾، بالآ دهستی، ده ست رویشتوویه تی ته نیا هی خواهیه.

(۱۱) ﴿وَالِيَهُ تُرْجَعُونَ﴾، هه ر بو لای نه ویش ده گپردرینه وه.

که واته: له بهر چوار هوکاران هاوبه ش بو خوا دامه نن و، له جگه له خوا
ﷺ مه پارټوه:

۱- جگه له نه و هیچ په رستراونک نیه.

۲- جگه له رووی نه و، جگه له زاتی نه و، هه موو شتیک ده فموتی.

۳- له بهر نه و دی بهس نه و بالآ ده ست و بریار به دهسته، له دنیا و دواړو ژدا.

۴- له بهر نه و دی گپرانده و ته نیا بو لای نه و، هه موویان ده چنه و بهر قاپی نه و، هه موویان
ده چنه و خزمه ت نه و، نه و شوته نی که نه و دیاریی کردوه.

لێره شدا دێنه کۆتایی تهفسیری سوورەتی (القصص)، له خوای به بهزهیی داواکارین له نوورو هیدایهتی قورئان زیاتر بههره‌مه‌ندمان بکات و یارمه‌تییمان بدات، ئه‌وه‌ی ده‌یزانین بیتوانین، حالی بوونه‌که‌مان بکاته حال و، یارمه‌تییمان بدات زیاتر لێ تێگه‌ین، ئه‌و هیدایهت و نووره‌ی که تێدایه، زیاتر له خۆماندا به‌رجه‌سته‌ی بکه‌ین.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

تہ فیسیری سوورہ تی

العنکبوت

دهسینک

به پرتزان!

نه مریو (۲۴) ی شه ووالی سالی (۱۴۴۰) ی کوجیه، به رانبر ۲۷ / ۶ / ۲۰۱۹ ی زایینی، خوا پشتیوان بی ده ست ده که یین به روونکردنه وهی چه مک و مه به سته کانی نایه ته موباره که کانی سووره تی (العنکبوت)، سه ره تاش پیناسه و نیوه پروکی نه م سووره ته موباره که ده خه یینه پروو:

پیناسه ی سووره تی (العنکبوت) و باب ته کانی

(۱)- ناوی ئهم سووره ته:

نه زانراوه ئهم سووره ته موباره که جکه له: (سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ)، ناویکی دیکه ی هه بی، له و باره وهش ئهم دوو شوئنه واره هاتوون:

أ. عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: كَانَ الْمُشْرِكُونَ إِذَا سَمِعُوا تَسْمِيَةَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَسُورَةِ الْعَنْكَبُوتِ، يَسْتَهْزِئُونَ بِهَا، فَنَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿۹۵﴾﴾ الحجر ﴿۹۵﴾.

واته: عیکریمه ده لئ: هاویهش بو خوادانه ره کان کاتیکی ناوی سووره تی به قه ره و سووره تی عه نکه بووتیان ده بیست، گالته یان پی ده کردن، قسه ی خوی بهرز له و باره وه دابه زی: ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿۹۵﴾﴾ الحجر، واته: ئیمه گالته پیکه ره کائمان له کول کردوو یه وه.

ب- (عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَزَلَتْ سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ بِمَكَّةَ)^(۱).

واتە: سوۋرەتى (العنكبوت) لە مەككە ھاتۆتە خوارى.

دیارە تەفسىرەکانى دیکەش، ھەموویان باس دەکەن، کە ئەم سوۋرەتە غەبرى ناۋى (العنكبوت) ناۋىكى دیکەى بۆ بەکارنەھىتراۋە.

(۲)- شۆینى دابەزىنى:

ئەم سوۋرەتە لە كوئى ھاتۆتە خوار؟ واتە: مەككەىيە، یان مەدینەىيە؟ لەو بارەوہ سى را ھەن:

۱- ئەم سوۋرەتە سوۋرەتیکى مەككەىيە، کە ئەو رايە لە ھەموویان بەھىترە.

۲- ئەم سوۋرەتە سوۋرەتیکى مەدینەىيە، لەبەر ئەوہى باسى جىھادو کۆچ کردن و، ھەندىک شتى تىدا کراۋە کە دەشوبھىتە نىۋەرۆكى سوۋرەتە مەدینەىيەکان.

۳- ئەم سوۋرەتە مەككەىيە، جگە لە ھەندىكى، یان دوو ئايەتى سەرەتا کە لە مەدینە دابەزىون.

راى بەندە ئەوہىيە: کە ئەم سوۋرەتە مەككەىيەو، لە کۆتايى قۇناغى مەككەدا ھاتۆتە خوار، بەر لە کۆچکردن، واتە: کۆچ کردنى پىغەمبەر ﷺ بۆ مەدینە، واپىندەچى لە سەرەتاو گەرمەى کۆچکردنى ھاۋەلان (خوالتيان پازىبى)دا بۆ يەئرب ھاتبىتە خوار، چونکە بە لای کەمەوہ سالتىک، دوو سأل پىش ئەوہى پىغەمبەر ﷺ کۆچ بکات بۆ مەدینە، يەئربىيەکان مسولمان بوون و پىغەمبەرىش ﷺ ھەندىک لە ھاۋەلانیشى مۆلتەت داۋن، نىجا چ ۋەک بانگەوازکار، چ ۋەک خۆ دەربازکردن لە دەست نازارو ئەشکەنجەى کافرەکان، کە کۆچ بکەن بۆ يەئرب.

(۱) ذكره السيوطي في (الدر المنثور) (٤٤٩/٦) ونسبه لابن الضريس والتحاس وابن مردويه في (الذلائل). الإستيعاب في بيان الأسباب، ج٢، ص ٤١.

بۆهەش هەندیک لە زانیان گوتووینە: (هَذِهِ السُّورَةُ آخِرُ مَا نَزَلَ بِكَ) ئەم سوورەتە کۆتایشتیکە لە شاری مەککە، لە قۆناغی مەککەدا دا بەزیو.

(۳) - ریزبەندیی لە موصحفە و دا بەزین دا:

ریزبەندیی ئەم سوورەتە لە دا بەزین (ترتیب السُّور) دا (۸۵) ه، واتە: (۸۴) سوورەت لە پێش ئەم سوورەتە دا بەزیون و ئەمە هەشتاو پینجە مینیانە، پێش (المطففين) و دوا (الروم) دا بەزیو.

لە ریزبەندیی موصحفە فیش دا کە هاو لەن (خوا لێیان رازیبی) لە دوو تویی موصحفەدا، سوورەتەکانیان کۆکردوونەوه، ریزبەندیی ئەم سوورەتە (۲۹) یه^(۱).

(۴) - ژمارە ی ئایەتەکانی:

ژمارە ی ئایەتەکانی ئەم سوورەتە، بە یە کدەنگیی هەموو ژمیرەران (ئەوانە) کە ئایەتەکانی قورئانیان ژماردوون (شەست و نۆ (۶۹) یه).

(۵) - نیوهرۆکی:

نیوهرۆکی ئەم سوورەتەش هەمان نیوهرۆکی سوورەتە مەککەییەکانە، لە باسی: خوا بەهە ککرتن لە پەرستیداو، بەلگەکانی خواناسیی لە دیار دەو دیمەنە دلبرۆینەکانی گەردوون، بەسەرھاتی پێغەمبەرەان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

(۱) نێمە لە کتیبی: (بە لە خزمەت قورئان دا بین)، بە درزیی و، بە وردیی باسی چۆنیەتی ریزبەندیی سوورەتەکانمان کردو، لە نیو دوو تویی موصحفەدا، چ لە سەردەمی ئەبوو بە کردا بە پێشئاری عومەر، چ دواتر لە سەردەمی عوسماندا (خوا لە هەموویان رازی بێ).

بەلام لیکۆلینەوهی تیرۆ تەسەلتمان لەو بارەوه لە کتیبی: (قورئان مەزن لە نۆزدە تەوهردا) کردو، کە تێستا لە ژێر چاپە.

والسّلام)، که لەم سوورەتەدا ناماژەیک بە بەسەرھاتی نووح کراوە، گۆشەبەک لە بەسەرھاتی ئیبراھیم باسکراوە، ھەرودھا بەسەرھاتی لووط، دوایی ناماژەیک کراوە بە بەسەرھاتی شوەیب لەگەڵ گەلی مەدیەن، دوایی ناوی ھەر کام لە گەلی عادو سەموود ھیتراوە، ھەرودھا ناوی ھەریەکە لە قاروون و فیرعون و ھامان ھیتراوە، کہ مووسا بە بەلگە پروونەکانەوہ بو لایان پەوانە کراوە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).

ھەرودھا باسی خۆراگریی لەسەر نازارو مەینەتی و ناپەرحەتیبەکان کراوە، باسی ناماژەکردن بە کۆچکردنی ھاوہلان کراوە، کہ دیارە پێش ئەوہی ھاوہلان کۆچ بکەن بو بەئریب، پێستی دوو جار کۆچیان کردوہ بو ھەبەشە، ھەرودھا لەم سوورەتەدا ئیسپاتی پێغەمبەرایەتی و وەحیی کراوە، باسی زیندوو بوونەوہو سزاو پاداشتی خوا لە پۆزی دوایی دا کراوە.

٦- تاییبەتمەندیبەکانی:

ھەر کام لە سوورەتەکانی قورئان، کۆمەڵیک تاییبەتمەندییان ھەن، واتە: کۆمەڵیک جیاکەرەویان ھەن، کہ تەنیا لەو سوورەتەدا ھەن، لەم سوورەتەش دا ناماژە بە پێنجیان دەکەین:

١- باسی جیھادو تاقیکردنەوہ (إبتلاء)ی خوا بو بەندەکانی لە سەرھتاو کۆتایی سوورەتەکەدا ھاتوہ، بەلەم وشە (جھاد) بەچەمک و واتای گشتیی و فراوانی بەکارھیتراوە، نەک چەمک و واتای تاییبەت کہ جھنگ و فیداکاریی و بەرھەنگاربوونەوہیە.

٢- وشە (العنكبوت) جالبالۆکە، کہ لە ھەندیک شوێن پێی دەلێن: پیرەمۆتەو، لە ھەندیک شوێن پێی دەلێن: جۆلاییکەر، تەنیا لەم سوورەتەدا ھاتوہ، وێنە پێ ھیتراوەتەوہ، وێنە بە مائی جالبالۆکە ھیتراوەتەوہ، بو ئەوانەیی پنا دەبەنە بەر جگە لە خوا، جگە لە خوا دەکەنە سەرپەرشتیارو دۆست و پەرسراوی خویان.

۳- تهنیا لهم سوورہ تہدا وشہی (سُبُلْنَا) پالدر اوہ تہ لای خوا ﷻ، وہک دہ فہ رموی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلًا﴾، واتہ: تہ وانہی لہ پیناوی تیمہ دا تیدہ کوشن، ریبازہ کانی خومانیان پیشان دہ دین، چونکہ تیکوشان بو لای خوا، بو ہرقہ رار کردنی بہرنامہ و تاینی خوا، پیوستی بہ ریبازو شیوازی جوراوجور دہ کات، بہ پتی گورانی ژینگہ و ہل و مہرجہ کان، وشہی (سُبُلْنَا) ش تهنیا لیرہ دا بہ کارہیتراوہ، بہ آن، لہ سوورہ تی (النحل) دا خوا دہ فہ رموی: ﴿فَأَسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا﴾ النحل، بہ لأم (سُبُلْنَا) تهنیا لیرہ دا ہاتوہ، لہ ویش کہ دہ فہ رموی: ﴿فَأَسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا﴾ النحل، واتہ: بہ ملکہ چپی بہ دوی ریبازہ کانی پەرور دگارت بکہوہ، تہو حالہ تہ غہریزیہی خوا ﷻ بو ہنکی داناوہ، کہ چون ہنگوین دروست بکات و، شیلہی گولان ہڑی، لہ ویدا مہ بہ ست لہ وہیہ.

۴- تهنیا لهم سوورہ تہ باسی ماوہی مانہ وہی نوح ﷺ کراوہ، کہ بریتی بووہ: لہ نو سہدو بہنجا (۹۵۰) سال پیش توفان، وہک دہ فہ رموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ آلْفَ سَنَةٍ إِلَّا حَمِيحًا عَامًا﴾، واتہ: پیش توفان، نوح نو سہدو پہنجا سال وہک پیغہ مہر لہ نیتو گہ لہ کہ یدا ماوہ تہوہ.

۵- لهم سوورہ تہدا باسی چوار جورہ سزادانی خوا بو گہ لہ یاخیبہ کان کراوہ، تہوہی بیتہ یادم، تهنیا لهم سوورہ تہدا تہم چوار جورہ سزایہ، ناوا بہ دوی یہ کدا ہاتون:

- (ا) - ﴿فِيَنَّهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا﴾.
- (ب) - ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ﴾.
- (ج) - ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ﴾.
- (د) - ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ أَعْرَقْنَا﴾.

تہم چوار جورہ سزایہ (حَاصِب، صَيْحَة، خَسَف، غَرَق) تهنیا لهم تہ تہی ژمارہ (۴۰) ی سوورہ تی (العنکبوت) دا، بہو شیوہ یہ ہاتون، کہ خوا ﷻ گہ لہ

ياخيه كاني، يان زۆر بەي هەرە زۆرى گەلە ياخيه كاني بە يەكئىك، يان زياتر لەو چوار جۆرە سزايە فەوتاندووە.

(۷) - دابەشکردنى بۆ چەند دەرسىك:

ئيمە ئەو شەست و نۆ (٦٩) ئايەتە، بۆ پىنج دەرس دابەش دەكەين:

دەرسى يەكەم: ئايەتە كانى: (١ - ١٣) دەگرىتە خۆي، ئەم سىز دە ئايەتە وەك پىشەكئىي وان بۆ كۆي بابەتە كاني دىكە، كە لەم سوورەتە موبارەكەدا هاتوون.

دەرسى دووهم: ئايەتە كانى: (١٤ - ٢٧)، واتە: چوار دە ئايەت، كە بەسەرھاتى نووح عليه السلام زۆر بە كورتىي و نامازە ئاساو، بەسەرھاتى ئىبراھىم عليه السلام تارادە يەك بەدرىژئىي لەو چوار دە ئايەتەدا خراونە پوو.

دەرسى سىيەم: ئايەتە كانى: (٢٨ - ٤٠)، واتە: (١٢) ئايەت، كە وىرئىي بەسەرھاتى لىووط عليه السلام لەگەل گەلە پەوشت نزمەكەي دا، نامازە كىش كراو بەسەرھاتى شوعەيب عليه السلام و گەلى مەدىنە و، ناوى هەر كام لە گەلە كانى: عادو سەموود هينزاو، هەر وەها ناوى قاروون و فىرەوون و هامانىش هينزاو، كە مووسا يان بە بەلگە پۆشنەكانەو بەلگە پۆشنەكانى خواي بۆ بردوون.

دەرسى چوار دەم: ئايەتە كانى: (٤١ - ٥٥)، واتە: (١٥) ئايەت، كە لەو پاز دە ئايەتەدا خوا تعالى وىتەي بە مالى جالجالو كە هينتاو تەو، بۆ ئەوانەي كە جگە لە خوا دەكەنە سەرپەرشتيارو دۆست و پشتيوان و پەرس تراوي خۆيان، نىجا باسى ئەو كراو كە خوا تعالى ئەم گەردوونەي بە هەق نەبى ئەهينتاو تە دى، داويى فەرمانى كردو بە پىغەمبەر صلى الله عليه وسلم كە قورئان بخوئىن و نوئىز بەرپا بكات، داويى باسى قورئان كراو، ئەو شوبهەو تۆمە تانەي ناخەزانى ئىسلام ئاراستەي قورئان يان كردو دەيانكەن، خواي زاناو شارەزا وەلامى داونەو، پاشان وەلامى ئەوانەي داوايان دەكرد كە موخەممەد صلى الله عليه وسلم پىغەمبەرى كوئايىش، وەك پىغەمبەرانى

پیش خوی موعجزه به رهسته کان و، یاسادره کانی له رووی به رهسته تیه وه بو ببن، خوای په روه ردگار وه لمی داونه وه که قورن ان کافیه و یاسادره، به لام عقل و هوشی مرّفه کان ده دوتین، نه ک ههسته وه ره کانیان بدوتین، بو که سیک که بیه وی بروا ببن قورن ان به سهو، قورن ان به لکه ی پیغمبه ری کۆتایه ﷺ، دوایی باسی رۆژی دوایی و باسی چاره نووسی شوومی بیبروایان کراوه، که چۆن په له ده کهن له هاتنی سزای خوا، له حالیکدا که سزای خوا زۆر لیبان نیزیکه و، دۆزه خ نابلووقه ی داون.

دهرسی پینجه م و کۆتایی: نایه ته کانی: (۵۶ - ۶۹)، واته: چوارده نایه ت، باسی کۆچکردن و هاندانی خوا بو کۆچکردنی برواداران و، نه مانه وه بیان له ژنر زه خت و فشاری کافره کاند، که رتی دینداری و خواپه رستیان لی ده گرن، هه روه ها نه و شتانه ش که ده بنه په رچ و کۆسپ له به رده میاندا، خوا ﷺ لایداون، دوایی ژماره یه ک له دیمه نه کانی گه ردوون و نیعمه ته کانی خوا له ژبانی مرؤفدا خراونه روو، بو زیاتر هاندانی برواداران که به ره و خوا، به ره و نه و شوینه ی که په زامه ندیی خوای لیه و ده توانن دینداری لی بکه ن، کۆچ بکه ن، پاشان باسی ژبانی دنیاو، ژبانی رۆژی دوایی کراوه، دیسان چه ند نیعمه تیکی دیکه، هیتراونه وه بیری نه وانیه ی له رۆژگاری پیغمبه ر ﷺ دابوون، به هه موو لایه که وه.

له کۆتاییدا خوا ﷺ پیغمبه ری خاتم ﷺ و، شویتکه و تووانی، موژده بیان پنده دات که نه گه ر له پیناوی نه ودا تیبکۆشن، ریبازه کانی خویمان پینان ده دات و سه ر راستیان ده کات و، پینان راده گه یه نن که به دلنایی خوا له گه ل چاکه کاراندایه.

❖ دهرسی یه کم ❖

بیناسهی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له سیزده (۱۳) نایه تی سه ره تائ سوره تی (العنکبوت) پیکدی:
(۱ - ۱۳)، که وهک پیشه کی و ان بو کوی نایه ته کانی دیکه، له م سیزده نایه ته دا
خوا باسی مسوگه ربوونی تاقیرانه وهی برواداران و، له یهک هه لاوتردرانی
پاستان و دروژنانی کردوه.

پاشان باسی ناتاجیی مرووف به هه ولدانی خوئی و بینازی خواو، باسی
خه سه له ته بنه ره تیهه کانی مسولمانان و، چوئیه تیی مامه له یان له گه ل باب و
دایکیان دا، کراوه.

له کو تایی دا باسی که سائیکی لاف لیدهری خوژانه گر له تاقیرانه وه دا کراوهو،
قسه ی کافره کان به رانه بر به برواداران که نه گه ر به قسه یان بکه ن و هه لگه ریته وه،
نه وه گونا هه کانیان وه نه ستو ده گرن، که بیگومان قسه که یان راست نه بووه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ
فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْمُوتُوا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ
لَا إِلَهَ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ
﴿٦﴾ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْحَمَتِكَ فَأَتَيْتُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ لَفِظَتَهُ مِنَ النَّاسِ كَذَابًا لِلَّهِ وَلَئِن جَاءَ نَصْرٌ مِّنَ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوْلَىٰ آلَيْتُمُ اللَّهَ بِالْعِلْمِ بِمَا فِي صُدُورِ الْمَلَائِكَةِ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلنَحْمِلَ خَطِيئَتَكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطِيئَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَنفَالَهُمْ مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيَسْتَلْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَقْرَأُونَ ﴿١٣﴾

مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

۱) به ناوی خوای به به‌زه‌یی به‌خشنده، نه‌لیف، لام، میم ﴿۱﴾ نایا خه‌لک
 بیان وایه ته‌نیا به‌ونده که بلین: پرومان هینا، وازیان لی ده‌هینری و تاقی
 ناکریته‌وه؟ ﴿۲﴾ له حالیکدا که به دلنایی نه‌وانه‌ی پیش نه‌وامان تاقیکردنه‌وه،
 که سه‌ره‌نجام خوا نه‌وانه‌ی راستیان کردوه بزانی و، نه‌وانه‌ش بزانی که دروکارن
 (له‌سه‌ر نه‌ری واقع راستی و درویمان ده‌ربکه‌وی) ﴿۳﴾ یان نایا نه‌وانه‌ی
 خراپان ده‌که‌ن بیان وایه پیشمان ده‌که‌ونه‌وه (له ده‌ستمان قوتار ده‌بن!) نه‌وه
 خراپترین بوجوون و پریاره که پنیگه‌یون ﴿۴﴾ هه‌ر که‌س به هیوای دیداری
 خوایه (با مشووری خوی بضوات چونکه) بیگومان کاتی دیاریکراوی خوا (بو
 هانتی دیداری خوا) هه‌ردی و، نه‌ویش بیسه‌ری زانابه ﴿۵﴾ هه‌ر که‌سیکیش (له
 پنی خوادا تیبکووشن) نه‌وه بو سوودی خوی تیده‌کووشن، چونکه به دلنایی
 خوا له جیهانیان بینبازه ﴿۶﴾ نه‌وانه‌ش که پرویمان هیناوه کرده‌وه چاکه‌کان

ده‌کهن، مسوگەر خرابه‌کانیان لَی دهرینه‌وهو، به پیتی باشتینی کرده‌وه‌کانیان پاداشتیان ده‌دینه‌وه (۷) مرؤفیشمان له باره‌ی باب و دایکیه‌وه به چاکه‌کاری پاسبارد (که چاکه‌بان له‌گه‌لدا بکات و پیتیمانراگه‌باند): ته‌گهر زۆریشیان هه‌وَل له‌گه‌لدا، شتیک بکه‌یه هاوبه‌شم که زانیاریت له باره‌یه‌وه نیه (چونکه بوونی نیه) به قسه‌یان مه‌که، گه‌رانه‌وه‌تان بۆ لای منه‌و، له باره‌ی نه‌وه‌وه که ده‌تانکرد هه‌واتان پیده‌دهم (ئنجما به گوێره‌ی کرده‌وه‌کان سزا، یان پاداشت هه‌یه) (۸)

به دنیاییش نه‌وانه‌ی بروایان هیتاوه‌وه کرده‌وه باشه‌کان ده‌کهن، ده‌یانخه‌ینه نیو (ریزی) چاکانه‌وه (۹) له خه‌نکیش که‌سی وا هه‌یه ده‌لَی: بروامان به خوا هیتاوه، که چی که له‌سه‌ر خوا نازاردرا، به‌لای نازاردانی خه‌نک وه‌ک سزاو نازاردانی خوا داده‌نی و، ته‌گهر یارمه‌تیی و سه‌رخستتیکیش بی‌ له په‌روه‌ردگارته‌وه، ده‌لَین: بئگومان تیمه‌ش له‌گه‌لتان بووین و هاوبه‌شین، نایا خوا زانتر نیه به‌وه‌ی که له سینه‌کانی جیهانیاندا هه‌یه؟ (۱۰) به دنیاییش خوا نه‌وانه ده‌زانَی (و ده‌ناسَی) که بروایان هیتاوه‌وه، مسوگەر ده‌غه‌ل و مونا‌فیه‌کانیش ده‌زانَی و پیتیان ناشنایه (۱۱) نه‌وانه‌ش که بی‌پروا بوون، به‌وانه‌یان گوت که بروایان هیتاوه: نیوه شوین رِبازَه‌که‌مان بکه‌ون، با گونا‌هه‌کانتان له جیاتیتان هه‌لگیرین، هه‌لبه‌ته هه‌چ شتیک له گونا‌هه‌کانیان له جیاتیتان هه‌لناگرن (و له کوْلیان ناکه‌نه‌وه)، بئگومان نه‌وان دروکارن (۱۲) به دنیاییش نه‌وان (کافره سه‌رمه‌شقه‌کان) قورساییه‌کانی خوْیان هه‌لده‌گرن و، کوْمه‌لَیک قورسای و تیرای قورساییه‌کانیان (هه‌لده‌گرن)، له رۆژی قیامه‌تیشدا له باره‌ی نه‌وه‌وه که هه‌لیده‌به‌ستن، لَیان ده‌پرس‌ته‌وه (۱۳).

شیکرنه وهی هه ندیک له وشه کان

(أَحْسَبَ): (أ) لیره دا هه مزه (أ) ی پرسیارکردن (اسْتَفْهَمَ ه)، (حَسِبَ أَي: ظَنُّ)،
واته: نایا پیتی وایه؟ وا ده زانی، وا گومان ده بات.

(لَا يَمْتَنُونَ): (لَا يَمْتَنُونَ، لَا يُتَمَلَّون، لَا يُؤَدُّون)، واته: نایا پیتان وایه ناجه پیتترین؟
تاقینا کرینه وه؟ نازار نادرین و ناره چه تیان به سه ر نایه ت؟

(جَهَدَ): واته: زور تیکوشاوه، (الْجَهَادُ: مُبَالَغَةٌ فِي الْجُهْدِ الَّذِي هُوَ مُصَدَّرُ جَهَدَ
كَمْتَحَ)، (جَهَادَ): زیده روویکردنه له (جُهْدَ دا، جُهْدَ) یانی: هه وڵ و تیکوشان،
چا وگی (جَهْدَ) یه، (جَهْدَ يَجْهَدُ جُهْدًا)، یان (جَهْدَ يَجْهَدُ جُهْدًا) وه ک (مَنْعَ يَنْعُ
مَنْعًا)، ننجا (جُهْدَ)، ناوه که یه و (جُهْدَ) چا وگه که یه.

(وَوَصَّيْنَا): واته: ناموزگار ییمان کردوه، (وَصَّى كَأَوْصَى، وَالْوَصِيَّةُ: أَمْرٌ بِفِعْلِ شَيْءٍ فِي
مَغِيبِ الْأَمْرِ بِهِ، فَبِي الْإِنْيَاءِ مَعْنَى التَّخْرِيبِ)، (وَصَّى): وه ک (أَوْصَى) یه ک و اتایان
هه به، (وَصَاهُ وَأَوْصَاهُ)، (وَصَّى بِهِ، وَأَوْصَى بِهِ)، (وَصِيَّةٌ): فرمانه به شتیک له
کاتیکدا که فرمان پیکه ر له وئی نیه، بۆیه له وشه ی وه سه یه ت کردندا مانای
هاندان و پالپوه نان هه یه.

(وَأَنْفَالًا): (أَنْفَالٌ جَمْعٌ ثَقُلَ، مِثْلُ أُوزَارٍ جَمْعٌ وَزُرٌ، يُعَبَّرُ بِهَا عَنِ الْأَثَامِ)، (أَنْفَالٌ):
کۆی (ثَقُلَ) ه، (ثَقُلَ) قورسای، (أَنْفَالٌ) قورسایه کان، وه ک: (وَزُرٌ) که به (أَوْزَارٌ)
کۆده کریته وه، که به هه مان شتوه هه ر به مانای قورسای، یان کۆلیکران دی و،
ته عبیر به (أَنْفَالٌ) و (أَوْزَارٌ) ده کرئی له گونا هه کان، چونکه گونا هیش باری شانی
ئینسان قورس ده کات.

هوی هاتنه خوارهوهی نایه ته کان

(۱) - هوی هاتنه خوارهوهی نهم سنی نایه ته: ﴿الرَّ ۱﴾ أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَآمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿۳﴾. له وباردهوه نهم دهقه گپردراودهوه:

عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: إِنَّهَا نَزَلَتْ، يَعْنِي: ﴿الرَّ ۱﴾ أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَآمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿۳﴾ فِي أَنَسِ كَانُوا مَكَّةَ أَقْرَبُوا بِالإِسْلَامِ، فَكُتِبَ إِلَيْهِمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ: إِنَّهُ لَا يَقْبَلُ مِنْكُمْ إِفْرَارًا بِالإِسْلَامِ حَتَّى تَهَاجَرُوا، فَهَاجَرُوا عَامِدِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَاتَّبَعَهُمُ الْمُشْرِكُونَ فَرَدُّوهُمْ، فَتَزَلَّتْ فِيهِمْ هَذِهِ الْآيَةُ، فَكُتِبُوا إِلَيْهِمْ: إِنَّهُ قَدْ نَزَلَتْ فِيكُمْ آيَةٌ كَذًا وَكَذَا، فَقَالُوا: نَخْرُجُ، فَإِنْ اتَّبَعْنَا أَحَدًا قَاتَلْنَا؛ قَالَ: فَهَاجَرُوا فَاتَّبَعَهُمُ الْمُشْرِكُونَ فَقَاتَلُوهُمْ ثُمَّ فَمِنَهُمْ مَنْ قُتِلَ، وَمِنْهُمْ مَنْ نَجَا، فَأَنْزَلَهُ اللَّهُ فِيهِمْ: ﴿ثُمَّ إِنَّكَ رَبُّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا تُرِّمُهُمْ جَنَاحَهُمْ بِإِذْنِهِ لِيُخْرِجُوهُمْ مِنْ أَرْضِهِمْ نَارًا يُخْرِجُهَا مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ عَصَافٍ أَلْسِنَتُهُ مَخْرُجَةٌ كَمَا يَخْرُجُهَا مِنْ فَمِهِمْ يَوْمَ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾ ﴿النحل: ۱۱۱﴾.

واته: شه عیبی ده لن: ﴿الرَّ ۱﴾ أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَآمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿۳﴾. له بارهی که سائیکه وه هاتنه خوار که له مه کهکه بوون، دانیان به نیسلامدا هیتابوو، هاوه لانی موحه ممه ده ﷺ له مه دینه وه (دیاره نه وانهی که زووتر کوچیان کردوه) بویان نووسین که دان هیتان به نیسلامتاندای قبول نا کرئی تاکو کوچ نه کن، نه وانیش رویشتن چوونه دهرو روویان کرده مه دینه، به لام

(۱) أخرجه الطبري في تفسيره: ۲۷۶۵۵، وابن أبي حاتم في تفسيره: ۱۷۱۳۱، قال مؤلفنا الإستهباب في بيان الأسباب: قلنا: وسنده ضعيف. ج ۳، ص ۴۲.

هاوبه‌ش بؤ خوادانه‌ره‌کان شوئنیان که‌وتن، گپ‌ایاننه‌وه، له باره‌ی وانه‌وه نهم نایه‌تانه هاتنه خوار، نئجا نه‌وانه‌ی که کۆچیان کرد بؤ مه‌دینه، بؤیان نووسین که له باره‌تانه‌وه فلان نایه‌ت و فلان نایه‌ت هاتۆته خوار، نئجا نه‌وانه‌ی که له مه‌ککه مابوونه‌وه گوئیان: له‌مه‌ودوا دهرده‌چین، نه‌گهر که‌سیک شوئیمان که‌وت له‌گه‌لی ده‌جه‌نگین، دهرچوون، هاوبه‌ش بؤ خوادانه‌ره‌کانیش شوئنیان که‌وتن و نه‌وانیش له‌گه‌لیان جه‌نگان، ده‌سته‌وه‌که‌ریان کرد، هه‌یانبوو کوژراو هه‌شیان بوو دهر‌بازبوو، خوا له باره‌ی نه‌وانه‌وه نهم نایه‌ته‌ی دابه‌زانند: ﴿ثُمَّ إِنَّكَ رَبَّنَا لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا لَشَرٌّ جَنُودًا وَّصَبْرًا إِنَّكَ رَبُّكَ مِن بَعْدِهَا لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۳۷﴾ النحل، واته: نئجا به‌ دلنیا‌یی په‌روه‌ردگارت بؤ که‌سائیک که کۆچیان کردوه، دوا‌ی نه‌وه‌ی نازار دراوون و سزا دراوون و، نه‌شکه‌نجه دراوون، دوا‌یی تیکۆشاون و خۆراگر بوون، به‌ دلنیا‌یی په‌روه‌ردگارت لیبورده‌ی میهره‌بانه به‌رانبه‌ریان.

۲- هوی هاتنه خواره‌وه‌ی نهم نایه‌ته‌ی که خوا تئیدا دد‌فه‌رموی: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْحَمَتِكَ قَائِمًا يَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸۱﴾﴾، چه‌ند ریوایه‌تیک هاتوون، تئمه به‌کیکیانمان هئناوه:

﴿عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَتْ أُمِّي: أَلَيْسَ تَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ بِأُمَّرِكَ بِصَلَةِ الرَّحِمِ وَبِرِّ الْوَالِدَيْنِ؟ قَوْلَ اللَّهِ: لَا أَكُلُ طَعَامًا، وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّىٰ تَكْفُرَ، وَلَمْ تَأْكُلْ طَعَامًا وَلَمْ تَشْرَبْ شَرَابًا، وَكَانُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُطْعِمُوهَا شَجَرُوا فَمَهَا بَعْضًا فَيَصِيبُونَ فِيهِ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ، فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا...﴾﴾ (أخرجه أحمد: ۱۵۶۷ وغيره، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده حسن، والبزار: ۱۱۶۹، والألفظ له).

واته: سه‌عدی کووری نه‌بی وه‌ققاص (خوا لئی رازی بی) ده‌لی: دایکم پیتی گوتم: نایا تو پیت وانیه که خوا فه‌رمانی پتی کردووی په‌یوه‌ندیی خزمایه‌تیی بگه‌به‌نی و، له‌گه‌ل باب و دایکتدا چاک بی؟ سوئند به‌خوا نه‌هیچ خواردنیک

ده‌خۆم، نه هیچ شله‌مه‌نیه‌ک ده‌خۆمه‌وه، تا‌کو هه‌له‌گه‌ر‌یه‌وه‌و بی‌پروا نه‌بی (تا‌کو بی‌پروا نه‌بی به‌ موحه‌مه‌د ﷺ و به‌ تیس‌لام)، سو‌تنده‌که‌ی خۆ‌ی برده‌ سه‌ر، هیچ‌ خو‌اردنی نه‌خو‌اردو، هیچ‌ خو‌اردنه‌وه‌ی نه‌خو‌ارده‌وه‌و، نه‌گه‌ر وی‌ستبایان خو‌اردنیکی بده‌نن، به‌ گۆ‌چانی‌ک، (به‌ دارن‌ک شتی‌ک) زاریان لیک‌ده‌کرده‌وه‌و، خو‌اردن یان خو‌اردنه‌وه‌یان له‌ زاری ده‌کرد، له‌و باره‌وه‌ ئه‌م ئایه‌ته‌ هاته‌خو‌ار: که‌ له‌گه‌ل باب و دا‌یکتان چاک‌ بن، به‌لام‌ نه‌گه‌ر هه‌ولیان له‌گه‌ل‌دان تا‌کو بی‌پروا بن، ها‌وبه‌شم بۆ‌ دا‌بئین، به‌ قسه‌یان مه‌که‌ن، (نه‌گه‌رنا له‌بواری دیکه‌دا چۆن چاکه‌ له‌گه‌لیان دا، وای‌ن).

هه‌لبه‌ته‌ ئه‌مه‌ له‌ سو‌وره‌تی (لقمان) و (الإسراء) و (الأحقاف)یشدا هاتوه، به‌ هه‌عبیری نیزی‌ک له‌و ته‌عبیره‌ی که‌ له‌م سو‌وره‌ته‌ مو‌باره‌که‌دا هاتوه.

مانای گشتیی نایه‌ته‌کان

وهک گوتمان: ئەم سێزده نایه‌ته وهک پێشه‌کیی وان، بۆ کۆی نایه‌ته‌کانی ئەم سوورده‌ته، نجا خوا پشتیوان بێ، له‌به‌ر ئەوهی باسیکی سه‌ربه‌خۆ ده‌که‌ین له باره‌ی تاقییکردنه‌وهی خواوه بۆ به‌نده‌کانی، لێره‌دا به کورتیی مانای گشتیی نایه‌ته‌کان ده‌که‌ین و زۆر ناچینه ئیو ورده‌کاریه‌که‌نه‌وه:

سه‌ره‌تا خوا ﷻ ده‌فه‌رموی: (بسم الله الرحمن الرحيم):

به ناوی خوی به به‌زه‌یی به‌خشنده.

واته: ده‌ستپێکردم به ناوی خویبه، له‌کاتی گوتنی ئەم رسته موباره‌که‌شدا به‌لای که‌مه‌وه، ده‌بێ ئەم چوار واتایه له‌عه‌قل و دل دا بچه‌سپێترین:

١- ئەم کاره‌ ته‌نها بۆ خوا ده‌که‌م.

٢- ئەم کاره به پێی شه‌رعی خوا ده‌یکه‌م.

٣- ئەم کاره به توانا و یارمه‌تی خوی په‌روه‌ردگار ده‌یکه‌م.

٤- ئەم کاره بۆ هێتانه‌ی په‌زنامه‌ندیی خوا ئەنجامی ده‌ده‌م.

﴿الْعَرَفِ﴾، ئەمانه، سێ پێتن: ئەلیف، لام، میم، زۆر جاری دیکه‌ش قسه‌مان له‌و باره‌وه کردوه، که نه‌و پێته‌ پچ‌ر پچ‌رانه له سه‌ره‌تای بیست و نۆ (٢٩) له سوورده‌ته‌کانی قورئان دا هاتوون، که زۆربه‌یان سوورده‌ته مه‌که‌که‌یه‌کانن و، دووانیشیان سوورده‌ته مه‌دینه‌یه‌کانن، زانایان له باره‌ی هاتنی ئەم پێته‌ پچ‌ر پچ‌رانه (الْحُرُوفُ الْمُقَطَّعَةُ) وه، زۆر شتیان گوته‌وه، باشترین بۆچوون هه‌ر ئەوه‌یه که بگوتری: خوا ﷻ ده‌یه‌وی به‌ مروّفه‌کان بفه‌رموی: ئەو قورئانه‌ی له‌به‌ر ده‌ستاندایه‌و، له به‌رانبه‌ریدا ده‌سته‌وسانن، که نه‌ک قورئانیکی وهک ئەو، بگره

ده سوورپه تی وهک هی ویش ناهینن و تهنانهت سوورپه تیکش!، نهو قورنانه هر لهو بیت و دهنگانه پیکهاتوه که له نووسیندا به کاریان دینن، له فسه کردندا به کاریان دینن، پسته کانی: نهلیف و لام و صادو قاف تاکو کو تایی، که واته که نه تانتوانی وهک قورنن، یان وهک ده سوورپه تی قورنن، یان سوورپه تیکی قورنن بیتن، له کاتیکدا که رهسته کهش له بهر ده ستاندا ههیه، نهوه دلنیا بن که خویبهک ﷻ نهو فه رمایشته ی فه رموو، به دیهینه ری تپوهش و هی هه موو شتیکیشه و پهروه ردگاری هه موو شتیکیشه، بویهش فه رمایشته که شی له قه ده ر خویبه تی، هیچ کهس ناتوانی وینه ی فه رمایشتی خوا بیتن، چ زوری چ که می.

﴿ أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا ﴾ نایا خه لک پیمان وایه، وا ده زانن، وازیان لی بهینه ری هه ر به ونده ی که ده لین: برومان هینا، ﴿ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، به بی نه وه ی تاقیکردنه وه: نایا که ده لین: برومان هینا، راست ده که ن یان راست ناکه ن، نایا تاکو چ رادده بهک نهوه حه قیقه تیکه و ته عبیریان لی کردوه، پیش نه وه ی به زمان ته عبیری لیکه ن، له عه قل و دلاندا جتیکیر بووه؟ نه که ر پیمان وابی نه وه خه یال پلویان کردوه، به هه له دا چوون، بوچی؟

﴿ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾، به دلنیا یی نتمه نه وانی پیش و ایمان که برویان هیناوه، تاقیکردنه وهوه، جه رباندمانن، تالیی و شیرینی، هه ورازو نشیوو، سه رماو که رمایان هاته ری، نازارو ناره حه تیان هاته ری.

نجا له نه نجامی تاقیکردنه وه که دا ﴿ فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴾، خوا نه وانه ده زانن که راستیان کردوه، نه وانه ش ده زانن که دروکارن، واته: له نه نجامی تاقیکردنه وه که دا له سه ر نه رزی واقع ده رده که ون و ده زانرین، نه که رنا خوا ﷻ به زانیاری بیسنووری خو ی، پیش تاقیکردنه وهش هه ر ناسیونی و، زانیونی، به لام له سه ر نه رزی واقع دوا ی نه وه ی تاقیده کرتنه وه، جه وهه ر و چیه تیان ده رده که وی.

﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْفُوتَنَا ﴾، یان نایا نهوانه‌ی کرده‌وه خراپه‌کان ده‌کهن، پئیان وایه پئیتمان ده‌کونه‌وه؟ له ده‌ستمان قوتار ده‌بن و دره‌باز ده‌بن؟ ﴿ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴾، نه‌وه خراپترین حوکمه که ده‌یدن، خراپترین بؤجوونه، خراپترین بریاره ده‌یدن و راست نیه، ﴿ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ ﴾، ههر که سیک به نومی‌دی دیداری خوایه، واته: له به‌هشت و له رۆزی دئیایی کاتی خوا، نه‌و کاته‌ی خوا دیاری کرده‌وه بؤ نه‌وه‌ی بنده‌کانی به دیداری شاد بن و، لپرسینه‌وه سزاو پاداشت بؤ بنده‌کانی بئیتیه گوږی، به تهنید هه‌ردی، به دئیایی، ﴿ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾، نه‌ویش بیسه‌ری زانایه، ده‌زانی چیانگوتوه و ده‌زانی چیانگوده، ده‌بیستی چیان گوتوه، ده‌شزانی چیانگوده.

﴿ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ﴾، ههر که سئیکش زۆر تیکۆشن و هه‌وڵ بدات و ته‌قه‌للا بکات، به دئیایی تیکۆشانه‌که‌ی به سوودی خو‌به‌تی، خو‌ی لئی به‌هره‌منده، بؤچی؟ ﴿ إِنْ اللَّهُ لَفَقِ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾، به دئیایی خوا بئینازه‌وه ده‌وله‌منده له جیهانیان و پیوستی پئیان نیه، ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ﴾، نه‌وانه‌ش که له پئناوی خوادا تیده‌کۆشن، با پئیان وانه‌بی رنج و زه‌حمه‌ت و ته‌قه‌لایه‌که‌یان، ههر ته‌نیا نه‌وندیه پی‌ی ده‌چه به‌هشت، به‌لکو وئرای نه‌وه‌ش، نه‌وانه‌ی بروایان هئناوه، کرده‌وه باشه‌کان نه‌نجام ده‌دن، به دئیایی خراپه‌کانیان لئ ده‌سپرنه‌وه‌وه، پاکیان ده‌که‌ینه‌وه، ﴿ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، هه‌روه‌ها به دئیایی پاداشتیان ده‌دینه‌وه به باشرینی نه‌و کرده‌وانه‌ی ده‌یکهن، واته: باشرینی کرده‌وه‌یان ده‌که‌ینه‌وه بؤ پاداشت دانه‌وه‌یان، یاخود پاداشتی باشرینی کرده‌وه‌کانیان ده‌دینه‌وه، که باشرینی کرده‌وه‌کان نه‌وانه‌ن بؤ خوا نه‌نجام درابن، به پی‌ی به‌رنامه‌ی خوا بن و، ره‌زانه‌ندیی خوی په‌روه‌دگاریان تیدا په‌چاو کرابی.

تنجا له بوارى مامه لئى مروّف له گه لّ باب و دايكيدا، له بهر نه وهى كه نيزيكترن بازنه يه له مروّفه وه، له په يوه ندييه كۆمه لايه تيبه كان دا، دد فهرموى:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِرُؤْيَيْ حَسَنٍ﴾، هه روه ها مروّفمان پاسپاردوه، ناموزگاريمان كردوه، له بازى باب و دايكيه وه به چاكه، رامانسپاردوه كه چاكه يان له گه لّ بكات، يانى: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ أَنْ يُخْسِنَ إِلَيْهِمَا حَسَنًا﴾، ﴿وَإِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، به لّام ته گهر زور هه وليان له گه لّ داي، شتيك بكه يه هاوبه شم كه زانيارييت پتي نيه، واته: بوونى نيه چونكه شتيك كه نه بتي، زانيارىي خوا پتوهى په يوه ست نابتي، واته: هه وليان له گه لّ داي شتيك بكه يه به هاوبه شم كه هاوبه ش نيهو، له سهر نه رزى واقيع بوونى نيه، ته نيا له خه يالندان و وه همى هاوبه ش بو خوا دانه ره كاندا هيه، ﴿فَلَا تُطْعَمُهُمَا﴾، له وه دا گو تر يه تيبان مه كه وه به قسه يان مه كه، له گه تيان باشبه، به لّام له كافر بوون و له هاوبه ش بو خوا دانان، به لكو له گونا هو تاواندا به قسه يان مه كه، ﴿إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ﴾، كه رانه وه تان به س بو لاي منهو، دپنه وه لاي من، ﴿فَأُنشِرُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، تنجا نهو كاته هه والتان پتي ددهم به وهى كه ده تان كرد، واته: ته گهر خراب بتي، سزاتان ددهم و، ته گهر باش بتي پاداشتتان ددهمه وه، كه واته بزنانن چوّن دپنه وه بو ديدارو خزمه تى من.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، دووباره ي ده كاته وه: هه روه ها نه وان هى بروايان هينا وه به هه موو نه و شتانه ي پتويسته بروايان پتي به تيرى و، كردوه وه باشه كانيان نه نجام داون، چ په يوه ندييان به دل و ده روونه وه هه بتي، چ به ته عبيره كانى زمان (تستا به نووسين)، چ به كردوه ي نه ندامه كان، نه وان هى كه بروايان هينا وه به و شتانه ي كه پتويسته بروايان پتي به تيرى و، كردوه وه باشه كان نه نجام ده دن به هه موو جو ره كانيانه وه، ﴿لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ﴾، به دل نيابى ده يان خه ينه تيو چاكانه وه، ده يان خه ينه ريزى به نده چاكه كانه وه له روژى دواييدا.

نجا خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ باسی جوړه خه لکینکی دیکه دهکات، که له تافیکردنه وه دکانی
 خوادا خوږاگرو دامه زراو نین وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ، هه روه ها له
 خه لکی هه یه، هی وا ده لن: بپروامان به خوا هیناوه، فَإِذَا أُرزِيَ فِي اللَّهِ، به لآم
 کاتیک له پیناوی خوادا نازاردرا: قسه ی پنگوترا، ده کرکا، نان بپراو کرا، ناره حه تکرکا،
 شه ری پتفرؤشرا، گنچه لئی پتکرا، تومه تی پتکرا، له پیناوی خوادا نازاردرا، هه موو
 نه وانه ده گرتیه وه، زیان به جه سته ی گه به نرا، زیان به مال و سامانی گه به نرا،
 زیان به دهوروبه ری گه به ندرکا، هه ر کامیک له وانه جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَذَابِ
 اللَّهِ، نازاردانی خه لک و تافیکردنه وه ی خه لک بوئی، وه ک نازارو سزای خوا
 تهماشا دهکات، پتی وایه شتیکی زور گه ووه ی به سهر هاتوه، بوئه به چوک دادتی،
 نه وه له کاتی نه هاتیدا، نجا با بزاین له کاتی هاتیدا چی دهکات؟ وَلَيْنَ جَاءَ
 نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ، کاتیک له په روه ردگار یسته وه سه رکه وتتیک، پشتگرتتیک هات،
يَقُولُ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ، زور به دلنبا یی ده لاین: تیمه ش له گه ل تیوه دا بووین،
 ده بی له خیردا شه ریک بین، (له شه ریډا ته ریکن، به لآم ده یانه وئی له خیریدا
 شه ریک بن!)، له کاتی ناره حه تیبا نندا به چوک دادین و ته سلیم ده بن، سزادانی
 خه لکیان پتی وه ک نازاری خوا وایه، بوئه له به رانه بریدا ته سلیم ده بن، به چوک
 دادین، به لآم له کاتی هات و له کاتی خو شیدا، خو یان به هاوبه ش ده زانن، له
 حالیکدا: نه وه که سه له هاتدا هاوبه شه، که له نه هاتدا خوږاگر بی، نه وه که سه
 له کاتی خو شیی دا پشک و به شی هه یه، که له کاتی ناخو شیدا خوږاگر بی،
 به چوک دانه یه ت، بوئه ده فهرموئی: أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ،
 نه و(ا)یه هه مزه ی پرسیا ر لیکردنی نکو و لیلی لکه رانه یه، تیا خوا زانتر نیه به ووه ی
 له سینه کانی جیبهانیان دا هه یه؟ خوا ده زانتی چی له سینه کانیاندا هه یه، نه گهر
 سینه کانیان نیمان و ته قوای تیدا بی، به ته نکید جه سته شیان خوږاگر ده بی، وه ک
 من په ندنکی عه پره بییم هه یه ده لیم: (لَا يَضَعُفُ جِسْمٌ عَمَّا قَوِيَتْ عَلَيْهِ الرُّوحُ)
 واته: هه رگیز جه سته بته یز نابتی، له به رانه بر شتیکدا که پووح له به رانه بریدا

به هیئتی بی، نه‌وه رووحه هیئتی ده‌داته جه‌سته، هه‌روه‌ها هه‌ر رووحه که هه‌یزو پی‌ز له جه‌سته ده‌بری، نه‌گه‌ر رووحه که تیش‌کاو مروؤف له ده‌روونه تیش‌کا، به‌رواله تیش‌تیده‌شکن، نه‌گه‌ر له ده‌روونه‌وه خؤ‌راگر بی، به‌رواله تیش‌خؤ‌راگره.

﴿وَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ﴾، به‌دنیاییش خوا‌نه‌وانه‌ی بروایان هه‌تئاوه ده‌یانزانن، ده‌یانناسن و، مونا‌فیه‌کانیش ده‌ناسن و ده‌یانزانن.

له‌کۆتایی دا ده‌فه‌رموئ: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُنزِلُ الْآيَاتُ عَلَيْنَا أَمْ أَنشِئُهَا عَلَيْنَا أَمْ لَا﴾، نه‌وانه‌ی بی‌پروان، به‌وانه‌یان‌گوت که بروایان هه‌تئاوه، به‌ته‌نکید نه‌وانه‌ی بی‌پروان یان: سه‌ران و سه‌رمه‌شقانی کافران، نه‌وانه‌ی بریار به‌ده‌ست و خاوه‌ن بریارن، ﴿أَنشِئُوا سُبُلًا وَلْنَجِدَلْهُمْ مَخْرَجًا﴾، تئوه شوین پزیا‌ه‌که‌ی تیمه‌بکه‌ون و، با تیمه‌ش گونا‌ه‌کانتان هه‌لگیرن، نه‌م (ل)ه، ده‌گونجی (لام‌الأم‌ر) بی‌واته: تیمه‌ش فه‌رمان به‌خۆمان ده‌که‌ین که گونا‌ه‌کانتان هه‌لگیرن، ده‌شگونجی (لام‌العاق‌به) بی، واته: دوا‌ی پزیا‌ه‌که‌ی تیمه‌بکه‌ون و، سه‌ره‌نجام تیمه‌ش گونا‌ه‌کانتان هه‌لده‌گیرن و له‌کۆلتان ده‌که‌ینه‌وه، ناهه‌یلین تئوه له‌سه‌ریان سزا بدرین، ده‌یان‌خه‌ینه‌سه‌ر گونا‌ه‌کانی خۆمان، ﴿وَمَا هُمْ بِمُحْسِلِينَ مِنَ خَطِيئَتِهِمْ إِلَىٰ غَيْرِهَا﴾، خوا‌ده‌فه‌رموئ: به‌لام نه‌وان هه‌لگری هه‌چ کام له‌گونا‌هو تا‌وانه‌کانیشیان نین، ﴿إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾، به‌دنیایی نه‌وانه‌درؤ ده‌که‌ن که ده‌لین: گونا‌ه‌کانتان هه‌لده‌گیرن، هه‌له‌به‌ته‌کافره‌کان مه‌به‌ستیان به‌ته‌وس و تا‌نجه‌وه قسه‌کردن بووه له‌گه‌ل برواداران داو، بروایان به‌وه نه‌بووه که رؤؤتیک دئی له‌سه‌ر کوفرو خراپه‌کانیان سزا بدرین، تا‌کو هی بروادارانیش بخه‌نه سه‌ر ملی خۆیان، له‌حاله‌یکدا که شو‌ئینان ده‌که‌ون و، واز له‌نایین و به‌رنامه‌که‌یان دینن، ﴿وَلْيَحْضِرْ﴾، ﴿أَفْأَلْمُمْ وَأَنْتُمْ لَا مَعَ أَفْأَلْمُمْ﴾، به‌دنیایی قورساییه‌کانی خۆیان هه‌لده‌گیرن و، چه‌ند قورساییه‌کیش له‌گه‌ل قورساییه‌کانی خۆیاندا، واته: و‌پرای قورساییه‌کانی خۆیان، قورساییه‌یکه‌ش هه‌لده‌گیرن، گونا‌ه‌کانی خۆیان که قورسایین هه‌ل‌بانه‌گیرن، گونا‌ه‌کانی نه‌وانه‌ش که گومرایان ده‌که‌ن و له‌پزبان لاده‌دن، گونا‌ه‌کانی

نه و انیش، دیاره گوناھی گومرا کردنه که بیان، نه ک گوناهه کانی نه وان بخه نه سه کۆلی خۆیان، وه ک خۆیان به لئینیان داوه، نا، له وه دا درۆ ده که ن، به لام گوناھی نه وه بیان هه لده گرن، که گومرایانکردوون، نه که رنا گومرایه کانیش گوناهیان هه ر له نه ستۆی خۆیانه، به لام گومرا که ره کان گوناھی خۆیانه لده گرن و، گوناھی گومرا کردنی نه و انیش هه لده گرن، ﴿وَلْيَسْئَلَنَّ يَوْمَ الْفَيْكَمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْعُرُونَ﴾، له رۆژی هه لسانه وه ش دا، له باره ی نه وه وه که هه لیانده به ست له باره ی خواوه که گوايه ده توانن له قیامه تدا گوناهه کانیان بۆ له کۆل بنین و هه لیان بگرن، له کۆل نه و انیان بکه نه وه، له سه ر نه وه لئیان ده پرسرته وه واته: له سه ری سزا ده درین، چونکه پئیان ده گوتری: بۆچی واتانگوت؟ ئایا زانیاریتتان هه بوو له خواوه، به لئینتکتان پئدرا بوو له خواوه؟ بۆچی نه و درۆیه تان به ناوی خواوه کرد؟ بۆچی نه وه تان هه لبه ست؟ له سه ر نه وه که لئیان ده پرسرته وه یانی: سزا ده درین و سه رزه نشت ده کرین.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

حه میسی بوونی تاقیکردنه وهی خوا بو به لنده پرواداره کانی و، لیک جیاکردنه وهی راست و ناراستیان و، ده ربازنه بوونی خراپه کاران له سزای خواو، بئینازی خوا له مروغه کان و، پاککرانه وهی پرواداران له خراپه کانیان و، به باشترین شیوه پاداشت درانه وه بیان:

خوا ده فرموی: ﴿الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُبْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿١﴾ وَكَذَّبُوا فَتَنًا أَلَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿٢﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْفُتُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٣﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّكِيمُ ﴿٤﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له دوازه برگه دا:

(١) - ﴿الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُبْرَكُوا﴾، له باری پسته پچرپچره کانه وه که له سه ره تایی (٢٩) سوورپه ت له سوورپه ت کانی فورئاندا هاتوون، زانا یان زور شتیان کوتوه، تیمهش باسیکی خهست و خو لمان لهو باره وه کردوه، له سه ره تایی ته فیسیری سوورپه تی (یونس) دا، بویه هه میسه خوئنه رانی به ریز ده گپینه وه بو ئه وی، لیره دا ههر ئه وه نده زیاد ده که یین، که هه ندیک له زانا یان گو توویانه: (آلّه) یاخود (ص) یا (ق) نه وانه بو ناگادار کردنه وهن، واته: مه رج نیه مانایه کی تاییه تیان هه بن، ته نیا بو ناگادار کردنه وهی پیغه مبه ر ﴿﴾ بووه که ئه وه سوورپه تیکی بو دی.

ننجا (الشعراوی) له (خواطر) هکه ی خویدا قسه به کی جوان دهکات ده لئ: نه گهر که سئیک که ردهستی ئاوریشمی بخه به بهر دهست و، په کیکی دیکه ش موو (مووی بز،) یان خوری مه، یان تووکی حوشر، ننجا بلئی: شتیکم بو بچن، نه وانه یان که موو یان خوری، یان تووکی حوشر یان له به ردهست دایه، نه گهر نه یان توانی شتیکي جوانی وهک نه و که سه بچن که ئاوریشمی له به ردهست دایه، بو یان هه به بلین: ئاخر تیمه که ردهسته که مان له ئاست که ردهسته ی نه ودا نه بوو!! ده لئ: نه و که ردهسته به ی خوا قورئانی لئ پئیک هیناوه، نه و فرمایشته ی خو، که پته کانن، دهنکه کانن، ههر نه و بیست و نو پینه ن که تیمه قسه یان پئ ده که ین، که له زمانی عه ره بییدا هه ن، له زمانی کوردیش دا چهند پیتکیان بو زیاد کراون که: (پ و چ و ژ و و و پ) ن، چهند پیتکیش که له عه ره بییدا هه ن له کوردیدا نین که: (ص، ض، ذ، ث، ظ، ط، ن)، ننجا نه و پیتانه له به ردهستی مروفه کانیشدا هه ن، نه و دهنگانه له به ردهستی مروفه کانیشدا هه ن و، هه مان که ردهستن، ننجا مادام خوا ﷻ توانی فرمایشتیک له و پیتانه بینته دی، که تیوه له به رانه بریدا دهسته وسانن و تیوه ناتوانن شتیکي ئاوا ی لئ بیننه دی، که واته: بزنان نه و فرمایشته که خوا ﷻ له و پیتانه له و دهنگانه پئکی هیناوه، که له بهر دهستی تیوه شدا هه ن، بزنان سه رچاوه که ی و بیره ره که ی خواجه ﷻ، نه گه رنا نه گهر مروفئیکي وهک خوئان بووايه، موحه ممه د ﷻ یان غه بری موحه ممه د، تیوه ش ده تان توانی شتیکي وهک نه و، یا خود نیزیک له وه بیننه دی.

﴿۲﴾ - أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يُبْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَآمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾، ئایا خه لک پئیان وایه وازیان لئ به تری، به وه که گوئیان برومان هیناوه و نه وان تاقینا کرئنه وه؟! (أَحْسِبَ) نهم هه مزه (أ) په هه مزه ی پرسیا رکردنی نکوولیلئیکه رانه به، واته: من نکوولیی ده که م که نه وه وای، مروف یان خه لک وازیان لئ به تری، ههر به وه نده ی که ده لئین: برومان هیناوه و تاقیی نه کرئنه وه.

رسته‌ی: ﴿أَنْ يَقُولُوا أَمَنَّا﴾، تنیا به‌ونده‌ی که ده‌لین: برومان هینا، (فی مَوْضِعِ النُّصْبِ عَلَى نَصْبِ الْغَافِضِ الَّذِي هُوَ لَمْ التَّغْلِيلِ، أَيْ لِأَجْلِ أَنْ يَقُولُوا أَمَنَّا)، که‌واته: ناوای لیدیتته‌وه: (أَنْ يُزَكُّوا لِأَجْلِ أَنْ يَقُولُوا أَمَنَّا)، (أَنْ يُتَزَكَّرَ) نه‌و شته‌ی ژئردار (مَجْرور)‌ی کردوه، لیداردنداره، که (ل)ه‌و چوته شوینی سه‌ردار (مفتوح-منصوب)، یانی: (أَحْسِبَ النَّاسَ تَزَكُّهُمْ)، ئایا وایانزانی وازیان لی بیهترتی؟ به‌هوی نه‌وه‌وه که ده‌لین: برومان هینا! نه‌خیر، ناگونجی له‌به‌ر نه‌وه‌نده وازیان لی بهترتی.

﴿وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾، نه‌وان تاقیی ناکرینه‌وه، (لَا يُفْتَنُونَ) واته: له‌ لایه‌ن خوای به‌رزوه تاقیی نه‌کرینه‌وه، یاخود (لَا يُفْتَنُونَ) واته: نازار نه‌درین له‌ لایه‌نی کافره‌کانه‌وه، واته: نازارو نه‌شکه‌نجه نه‌درین، ناگونجی بلین: برومان هینا، خوا تاقییان نه‌کاته‌وه، یاخود له‌ لایه‌ن ناحه‌زو دوژمنه‌کانیانه‌وه که نه‌هلی کوفرن، نازار نه‌درین و ناره‌حه‌ت نه‌کرین.

۳- ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾، به‌ دلنیایی نه‌وانه‌ی پیش نه‌وامان تاقیکرده‌وه، نازارو ناره‌حه‌تیی و، سه‌رتیشه‌وه هه‌ورازو نشیومان بو هینانه‌ پیش، نه‌مه یاسای خوا بووه له‌ ژبانی خه‌لکدا، که تاقییان بکاته‌وه.

۴- ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ﴾، (خوا تاقییان ده‌کاته‌وه) سه‌ره‌نجام به‌مسوگه‌ریی نه‌وانه‌ی راستیان‌کردوه ده‌یاناسی و ده‌یانزانی و، نه‌وانه‌ش که دروکار بوون، نه‌وانه‌ش ده‌زانئ.

بو پرواداران به‌ راستیان‌کردوه (صَدَقُوا) هیناویه‌تی، یانی: تپه‌ریوه‌وه راستیان کردوه له‌گه‌ل خواداو، پروایان هیناوه، به‌لام بو ناراسته‌کان فه‌رمویه‌تی: دروکاران (الْكٰذِبِينَ) چونکه به‌و سیفته‌ی دروکردنه‌ ناسراون، (کاذبین) کوی (کاذب) و ناوی بکه‌ر (اسم فاعل)ه‌و، چه‌سپاویی ده‌گه‌یه‌نی، نه‌و سیفته‌ی دروکردنه‌ تیاندا چه‌سپاوه.

لهو بارهوه نهم دهقه بئین باشه، که زیاتر تیشک دهخاته سهر نهو کهش و بارودوخه، که نهم سوږه تی (العنكبوت) به گشتی و، نهم نایه تانهی سهره تای تیدا دابه زیون:

{ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: إِنَّ أَوَّلَ مَنْ أَظْهَرَ إِسْلَامَهُ سَبْعَةَ رَسُولٍ اللَّهُ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، وَعَمَّارٌ، وَأُمُّهُ سَمِيَّةٌ، وَصُهَيْبٌ، وَبِلَالٌ، وَالْمِقْدَادُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَنْعَهُ اللَّهُ بِعَمِّهِ أَبِي طَالِبٍ، وَأَمَّا أَبُو بَكْرٍ فَمَنْعَهُ اللَّهُ بِقَوْمِيهِ، وَأَمَّا سَائِرُهُمْ فَأَخَذَهُمُ الْمُشْرِكُونَ فَأَلْبَسُوهُمْ أَذْرَاعَ الْحَدِيدِ، وَأَوْتَقَوْهُمْ فِي الشَّمْسِ، فَمَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدَّ وَأَتَاهُمْ عَلَى مَا أَرَادُوا غَيْرَ بِلَالٍ، فَإِنَّهُ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فِي اللَّهِ وَهَانَ عَلَى قَوْمِيهِ، فَأَعْطَوْهُ الْوِلْدَانَ فَجَعَلُوا يَطْوِفُونَ بِهِ فِي شِعَابِ مَكَّةَ، وَجَعَلَ يَقُولُ: أَحَدٌ أَحَدٌ (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ ۲۸۳۲، وَابْنُ مَاجَهَ: ۱۵۰، وَالْحَاكِمُ: ۵۲۲۸، وَالْبَزَارُ: ۱۸۴۵، وَالْبَيْهَقِيُّ فِي الْكِبْرِيِّ: ۱۷۳۵۱، وَحَسَنَةُ كُلِّ مِنَ الْأَبْيَانِي وَشَعِيبُ الْأَرْنُؤُوطِ).

واته: عه بدوللای کوری مه سعوود (خوا لیتی رازی بن) ده لئی: به که مین که ساتیک که مسولمانه تیی خویان ناشکرا کرد، جهوت که س بوون، پیغه مبهری خوا ﷺ، نه بوو به کرو، عه ماری کوری یاسیرو سومه بیهی دایکی و، صوهه یب و، بیلال و، میقداد، خوا لیتان رازی بن، هه رچی پیغه مبهری خوا بوو ﷺ، خوا به هوی نه بوو تالیبی مامیه وه پاراستی، هه روده ها نه بوو به کریش خوا به هوی خزمه کانیه وه وه خه لکه که بیه وه پاراستی، به لام نه وانسی دیکه، هاوبه ش بو خوا دانهره کان گرتیانن، زرتی تانسیان له بهر کردن و، له بهر خور رایانده گرتن، هیچ کامیان نه بوو، مه گهر نه وهی که هاوبه ش دانهره کان لیتان دهویست، نهرمییه کی بو نواندن، جگه له بیلال، نهو له پیناوی خوادا نه فسی خوی پی هیچ نه بوو و، خه لکه که ش که کویله یان بوو، پینان هیچ نه بوو، چونکه بیکه س بوو، بویه گرتیان و، ته سلیمی منداله وردکانیان کرد، منداله وردکه له دؤل و شیوه کانی مه که که دا دیانگیترا، نهویش هه ر ده بکوت: (أَحَدٌ أَحَدٌ) خوا تاکه تاک، هاوبه شی نیه، (تیوه به هه له دا چوون هه مووتان).

هه‌لّه‌ته که ده‌لئ: هیچ کامیان نه‌بوو، مه‌گه‌ر شتیکی پئندان له‌وه‌ی که‌ویستیان، یانی: بیلال له‌هه‌موویان سه‌رسه‌خترو، توندتر بووه، نه‌گه‌رنا وه‌نه‌بئ نه‌وانیش په‌شیمان بووبنه‌وه، به‌لام زه‌نگه‌ نه‌و سه‌ختیی و پته‌ویی و رووبه‌روو بوونه‌وه به‌هیزه‌ی بیلالیان (به‌رای عه‌بدوئلای کوری مه‌سعوود) نه‌بووبئ، لیره‌دا ده‌بئ نه‌و قیینییه‌ بخه‌ینه‌ روو، بۆ نه‌وه‌ی که‌ ستایشی بیلال ده‌که‌ین، سه‌رزه‌نشتی هاوه‌لانی دیکه‌ نه‌که‌ین (خوا لئیان رازی بئ). هه‌موویان کیو بوون، خۆراگر بوون، شیر بوون، به‌لام عه‌بدوئلای کوری مه‌سعوود وای هاتۆته‌ به‌رچاو، له‌سۆنگه‌ی نه‌وه‌وه‌ که‌ بیلالیان زۆر نه‌زیه‌ت داوه‌و نا‌په‌حه‌تیان کردوه، پئی وابوووه‌ نه‌و به‌هیچ جوریک، هئنده‌ی تالّه‌ موویک ته‌نازولی بۆ نه‌کردوون، به‌لام نه‌وانی دیکه‌ زه‌نگه‌ شتیکیان گوته‌ی و شتیکیان کردبئ، بیپروایه‌کان پئیان خۆش بووبئ، نه‌وه‌ش بۆچوونی نه‌وه‌ (خوا له‌هه‌موویان رازی بئ).

ننجا خوا ﷻ دیته‌ سه‌ر باسی نه‌وانه‌ی که‌ خراپه‌ ده‌که‌ن و، سزای نه‌و مسؤلمانه‌ چه‌وسیتراوانه‌یان داوه‌:

٥- ﴿أَمْ حَبِيبَ الَّذِينَ يَمْلُؤُونَ السِّتَاتِ أَنْ يَسْمِعُونَا﴾، یان نایا نه‌وانه‌ی خراپه‌کان ده‌که‌ن، پئیان وایه‌ پئشمان بکه‌ونه‌وه، له‌ده‌ستمان ده‌ربازبن؟ که‌ له‌ خراپه‌کانیان: کوفره، شیرکه، قه‌تله، زینابه، مه‌یخورییه، ... هتد، به‌لکو به‌شیک له‌و گوناها‌نه‌شیان نازارو نه‌شکه‌نجه‌دانی مسؤلمانانه‌ له‌سه‌ر ئیمان.

(أَمْ حَبِيبَ) (أَمْ): لِلْإِضْرَابِ الْإِنْتِقَالِي وَيُقَدَّرُ بَعْدَهَا الْإِسْتِفْهَامُ الْإِنْكَارِي، (أَمْ) بۆ گواسته‌نه‌وه‌یه، واته: نه‌وه‌ نیه، به‌لکو له‌وه‌ خراپتر، یان نه‌وه‌ نیه‌ به‌لکو له‌وه‌ چاکتر، ننجا له‌ دوا‌ی نه‌وه‌ پرسیارکردنی نکوولیییکردن (إِسْتِفْهَامُ الْإِنْكَارِي) ته‌قدیر ده‌کری، واته: یان نایا نه‌وانه‌ی که‌ خراپه‌کاری ده‌که‌ن، پئیان وایه‌ له‌ ده‌ستمان ده‌رباز ده‌بن؟ به‌ نکوولیییکردنه‌وه‌ و ده‌فه‌رمووئ، نه‌خیر ده‌رباز نابن.

﴿أَنْ يَسْمُوتَا﴾، نایا نهوانه‌ی نهو خراپانه ده‌کهن، پټیان وایه پټشمان بکه‌ونه‌وه؟ که‌سټک که پیش که‌سټک ده‌که‌وټه‌وهو لټی تیده‌په‌رټی، مانای وایه بؤی ناگیرټی، یانی: لټیمان دهر باز بن و له ده‌ستمان قوتار بن و نه‌توانین سزایان بده‌ین؟

٦- ﴿سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾، نه‌وه خراپترین دادوه‌ریه ده‌یکهن، یانی: (بئس العکم حکمهم) نه‌وه خراپترین حوکمه، خراپترین بؤ‌چوونه که نه‌وان هه‌یانه، به‌ته‌نکید له ده‌ستی تټمه دهر باز نابن.

٧- ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ﴾، [ئه‌مه دل‌دانه‌وه‌ی بر‌وادارانه]، ههر که‌سټک به‌نومټدی دیداری خوا‌به، به‌دل‌نهایی کاتی دیداری خوا‌دی، نه‌و کاته‌ی خوا‌ دیاری‌یکردوه بؤ دیداری خو‌ی، (أَجَلَ اللَّهِ): (أَجَلَ اللَّهِ لَلِقَاءِ، وهو الوقت الذي عَمِنَهُ اللَّهُ لِلْبُعْثِ وَالْحِسَابِ) واته: مه‌به‌ست پټی نه‌و کاته‌به که خوا‌ دیاری‌یکردوه بؤ لټیرسینه‌وهو سزاو پاداشت، یان: نه‌و کاته‌ی خوا‌ دیاری‌یکردوه بؤ سه‌رخستنی بر‌واداران و دهر باز‌کردن‌یان له‌و واقیعه‌ته‌نگ و تاله‌ی تټیکه‌وتوون، له‌ شاری مه‌ککه، یان له‌ ههر شو‌تټیکی دیکه که مسول‌مانان تټیده‌که‌ون، دی، چونکه‌ تم‌ نایه‌تانه به‌لټن یه‌که‌مجار له‌ مه‌ککه دابه‌زیون و نه‌و خه‌ل‌که‌ی که له‌و پؤ‌زگاره‌دا ژباون، یه‌که‌مجار پټیان دوټراون، به‌لټم له‌ راستی‌دا دوا‌یی بؤ تټکرای به‌شهرن به‌چاک و خراپانه‌وه.

٨- ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾، ههر خوا‌ بیسه‌ری زانابه، واته: قسه‌ی هه‌مووان ده‌بیستن، زاناشه به‌کرده‌وه‌ی هه‌مووان و، به‌نه‌ئینی نټو دل‌ی هه‌موویان.

٩- ﴿وَمَنْ جَاهَدْ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ﴾، ههر که‌سټکیش تټیکو‌شټی و زؤر خو‌ی ماندوو بکات، به‌ دل‌نهایی زؤر خو‌ ماندوو کردن و، تټیکو‌شان و ته‌قه‌لا دانه‌که‌ی به‌ سوودی خو‌یه‌تی، یانی: (نَفْعُ جِهَادِهِ رَاجِعٌ إِلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) له‌ دنیاو دوا‌رپؤ‌ژدا سوودی تټیکو‌شان و هه‌ول‌دانه‌که بؤ خو‌ی ده‌گه‌رټه‌وه، بؤیه‌ش (إِنَّمَا)ی خراوه‌ته‌سه‌ر، چونکه (إِنَّمَا) آداةُ الْغَضْرِ وَالْإِثْبَاتِ (إِنَّمَا) نام‌رازی چه‌سپاندن و کورته‌ه‌لټنانه، یانی: به‌ دل‌نهایی ته‌نیا خو‌ی له

تیکوشانه که ی به هر دمه نده، خوا ﴿۱۰﴾ پتویستی به تیکوشانی که س نیهو، په کی له سر نه که وتوهو، خوا له ود به رزتره که مروقه کان به هه ولدان و تیکوشانی خو بان، بتوان سوودی پی بگه ی نن، یان به پیچه وانه وه: به کوفرو تاوانیان بتوان زبانی لی بدن، نهمه وهک نهو نایه ته موباره که وایه که ده فهرموی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ ﴿۱۰﴾ فاطر، واته: نهی خه لکینه! تیوه هه ژارن بولی خواو، خوا بینبازی شایسته ی ستایشه، ستایشکراوه.

(۱۰) - ﴿إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾، بیگومان خوا بینبازه له جیهانیان، پتویستی به تیکوشانی که س نیه، پتویستی به خو ماندوو کردنی که س نیه، نهو مروقه کانن که پتویستیان به وه هیه له پتیاوی خوادا تیکوشن و، ته قه لاکه ن و هه ولبدن.

(۱۱) - ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ﴾، به دلنایی نه وانه ش که پروایان هیناوه به هه موو نهو شتانه ی که پتویسته پروایان پتیه تری و، کرده وه باشه کان نه نجامده دن، بیگومان تیمه خرابه کانیان لیده سپنه وه، واته: به هو ی نارحه تی و گرفتاریه کان و، سه رتیشه و نازارو مهینه تیبه کانه وه که کافره کان بویان دیننه پیش، گوناوه کانیان لی دهر سپنه وه و پاکیان ده که ی نه وه، چاکیان ده که ی ن.

(۱۲) - ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَمْسَلُونَ﴾، پاداشتی باشرینی نه وده ش که ده ی که ن، باشرینی کرده وه کانیان، دده ی نه وه، (أَحْسَنَ: وَصَفَ لِمُضَدِّرٍ مَخْذُوفٍ وَهُوَ مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ مِنْ فِعْلِ (وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ) وَتَقْدِيرُهُ: وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ جَزَاءَ أَحْسَنِ أَعْمَالِهِمْ، أَي: جَزَاءَ هُوَ مُقَدَّرٌ بِأَحْسَنِ أَعْمَالِهِمْ)، وشه ی (أَحْسَنَ) وه سفه بو چاوگیکی قرتیندراو که بریتیه له به رکاری رها (مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ) له کرداری: (وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ): (لَنَجْزِيَنَّهُمْ جَزَاءَ أَحْسَنِ أَعْمَالِهِمْ) پاداشتیان دده ی نه وه، پاداشتی باشرینی کرده وه کانیان، واته: پاداشتی که نه ندازه گیری ده کری، به باشرینی کرده وه کانیان و، باشرینی کرده وه کانیان ده کری نه پتوره بو پاداشت دانه و یان.

مهسه لهی دووه م:

خوا نامۆزگاریی مرۆفی کردوه که له گه‌ل باب و دایکیدا چاکه کاریی، به‌لام
بو کوفرو شیرک گوێزایه‌لیان نه‌یی و، بروادارانیش دنیابن که ده‌خړینه لێو
چاکه کارانه‌وه، له رۆژی دوایی دا:

خوا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهِ، عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْحَمَتِكَ فَاثْبُرْ إِمَّا كَثُرَ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

شیکردنه‌وهی ئەم دوو نایه‌ته، له شه‌ش برگه‌دا:

١- ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ﴾، مرۆفمان راسپاردوه که چاکه له‌گه‌ل باب و
دایکیدا بکات، (حُسْنًا): (اسم مَصْدَر، أَي بِإِحْسَانٍ، أَي: وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ بِحُسْنٍ، يَنْزِعُ
الْخَافِضِ)، (حُسْنًا) ناوی چاوگه، یانی به‌چاکه‌کاریی، واته: مرۆفمان راسپاردوه به‌چاکه
کردن به‌ دارینی ژێردارکه‌ر.

زانایان و شاره‌زایانی زمانی عه‌ره‌یی، به‌چهند جوړیک واتای ئەم رسته
قورتانیه‌یان لیکداوه‌ته‌وه:

أ- وشه‌ی (حُسْنًا) ناوی چاوگه ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ﴾، واته: مرۆفمان راسپاردوه
به‌چاکه‌کردن له‌گه‌ل باب و دایکی، (وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ بِحُسْنٍ) نه‌و (ب) ی ده‌بته
هۆی ژێردار (مجرور) کردنی، لێی لابرداوه، که پتی ده‌گوتی: (نَزَعَ الْخَافِضِ) سه‌ره‌نجام
(منصوب) بووه‌و بوته‌ (حُسْنًا).

ب- هه‌ندیکه‌ دیکه له‌ زانایان گووتویانه: (وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ وَوَصَّيْنَاهُ حُسْنًا) واته:
مرۆفمان به‌رانه‌ر دایک و بابی راسپاردوه، نامۆزگارییمان کردوه به‌چاکه له‌گه‌لیاندا.

۲- ﴿وَإِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، نجا به کسر خوا تَعَلَّقَ له شیوهی نادیاره ده یگوازیته وه بو شیوهی دواندن (خطاب): نهی نینسان! هه رکاتیگ باب و دایکت زور هه ولیان له گه لئدا، له گه لئت تیکووشان که هاوبه شینکم بو په یدابکهی، که زانیاریت له باره یه وه نه، شتیگ بکه یه هاوبه شم که تو زانیاریت پی نه، یانی: بوونی نه، بوینه زانیاری پیوهی په یوه ست نابن، (أَي: أَشْيَاءٌ لَا تَشْتَبِدُ إِلَى دَلِيلٍ مِنْ عَقْلِ أَوْ شَرَعٍ عَلَى اسْتِحْقَاقِهَا لِلْعِبَادَةِ)، واته: شتاتیگ بکه یه هاوبه شم که پشت نه ستور نین به به لئکهی هه قَل یان شهرع، که شایستهی په رستران.

(الْمُخْشِرِي) له ته فسیری (الكشاف) دا ده لئ: (إِنَّ نَفْسِي الْعِلْمِ كِتَابَةٌ عَنْ نَفْسِي الْمَغْلُومِ)^(۱)، که ده فهموئ: ﴿مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾، نهمه کینایه یه بو شه وهی بوونیان نه، واته: نه گه ر باب و دایکت هه ولیان له گه لئدا، شتیگ بکه یه هاوبه شم که بوونی نه.

۳- ﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾، به قسه یان مه که، فه رمانه بریان مه که.

۴- ﴿إِلَىٰ مَرْحَمِكُمْ﴾، که پانه وه تان بو لای منه، نه یفه رموود: (مَرْجِعُكُمْ إِلَيَّ)، به لکو فه رموویته: ﴿إِلَىٰ مَرْحَمِكُمْ﴾، نهم ژیردارکه ر و ژیردارکراو (الجار والمجرور) ه که پیئشه خری، ده لاله ت له سه ر کورتهه لئتان ده کات، یانی: که پانه وه تان ته نیا بو لای منه، نهم ترساننده له وهی که به قسه ی باب و دایگ بکری له کوفرو له تاوان و خراپه دا.

۵- ﴿فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، هه وائتان پیئده ده م به وهی که ده تان کرد، دیاره په یوه ست (لازم) ی هه وائ پیئدان، نه وهی که له هه وائ پیئدانه وه دپته دی، بریتیه له سزا، یاخود پاداشت دانه وه، که لئره دا مه به ست پیئ سزایه.

۶- ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ﴾، به دلنایی نه وانهی بریوان هیناوه و، کرده وه باشه کانیان نه نجامداون، به مسوگه ری دیانخه یه نیو به بنده چاکه کانه وه.

نہمەش جوړتک له دلدانه وده بۆ ئەوانه‌ی باب و دایکیان لێیان تووږه ده‌بن له‌سه‌ر خوا، له‌سه‌ر ئیسلام، له‌به‌ر ئەوه‌ی که به‌ قسه‌یان ناکه‌ن له‌ گونا‌هو له‌ تاوان دا، باب و دایکیان په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ڵ ده‌په‌چرێنن، زۆر جار ان ئەوه بۆ گه‌نجه‌کان دێته‌ پێش، که‌چه‌ یان کوږه‌، باب و دایکی ده‌یو‌غزێنن، له‌به‌ر ئەوه‌ی هاموشو‌ی مزگه‌وت ده‌کات، یان له‌به‌ر ئەوه‌ی گو‌ی ده‌گرێ له‌ وتاری مام‌وستایه‌ک، یان له‌به‌ر ئەوه‌ی کتییی خه‌لکیکی دیندارو ئیسلامیی و بۆ خوا سو‌لحاو ده‌خو‌ینته‌وه‌، یان گو‌ی له‌ وتاره‌کانیان ده‌گرێ، هاموشو‌یان ده‌کات، یان له‌گه‌لیان تیکه‌ڵ ده‌بن، باب و دایکی ده‌یو‌غزێنن، لێره خوا ده‌فه‌رمو‌ی: ئەوانه‌ی ئیمانیان هێناوه‌و کرده‌وه‌ باشه‌کان ته‌نجام ده‌دن، با په‌کیان به‌وه‌ نه‌که‌و‌ی که‌ باب و دایکیان، یان خزم و که‌سیان ده‌یان‌بو‌غزێنن و دووریان لێده‌که‌ن به‌ ناهه‌ق، ئیمه‌ ده‌یان‌خه‌ینه‌ ئیو‌ چاکانه‌وه‌، له‌ دنیا‌دا ده‌که‌ونه‌ ئیو‌ کاروانی بۆ خوا سو‌لحاوان، که‌ پێغه‌مبه‌ران سه‌رقا‌فله‌بنی، له‌ دوا‌رپو‌ژیشدا ده‌یان‌خه‌ینه‌ ئیو‌ چاکانه‌وه‌وه‌، ئەو کاته‌ بێنیازو بێ منه‌ت ده‌بن، له‌و باب و دایکه‌یان که‌ رێی دیندارییان لێده‌گرن، یان له‌و خزم و که‌سانه‌، یان له‌و دو‌ست و په‌فیکانه‌ که‌ له‌ ته‌نجامی ئەوه‌دا که‌ واز له‌ رێیازی چه‌وتی ئەوان دێنن، ده‌یان‌بو‌غزێنن و دووریان لێ ده‌که‌ن و حاشایان لێ ده‌که‌ن، هه‌م له‌ دنیا‌دا هه‌م له‌ دوا‌رپو‌ژدا، ده‌یان‌خه‌ینه‌ ریزی ئەو کاروانه‌ نوورینه‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ السَّلَامُ) سه‌ر قا‌فله‌بنی.

مهسه لهی ستيه م:

باسی جوړه که ساتیکي بیهیزو لهرزوک که وهک سزای خوا ته ماشای نازاری مروغان دهکن و، له کاتی هاتیشدا لافی زل زل لیده دهن! بیتخه بهر له وهی خوا به نه نیسی سینه کان ناگادارهو، بروادارو دهغه لآن ده ناسی و، له یه کیان هه لداویری:

خو ده فهرموی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةً لِلنَّاسِ كَذَّابٍ إِلَّاهُ وَلَئِن جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولَنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوْلَىٰ آلِهَةٌ بِالْعِلْمِ مِمَّا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنْفِقِينَ ﴿١١﴾﴾

شیکردنه وهی ثم دهو ثایاته، له ههشت برگه دا:

(۱) - ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ﴾، هه روه ها له خه لکی هه به، که ساتیک که ده لاین: پروامان به خوا هیناوه.

له هه ندیک له ته فسیره کاندا هاتوه: (هَذَا فَرِيقٌ أَسْلَمُوا بِمَكَّةَ كَانَ خَالْتُهُمْ فِي عِلَاقَاتِهِمْ مَعَ الْمُشْرِكِينَ خَالٍ مِّنْ لَا يَضُرُّ عَلَى الْأَدَى، فَإِذَا لِحَقَّهُمْ أَدَى رَجَعُوا إِلَى الشِّرْكِ)،
 نه مه باسی دهسته به که که له مه که مسولمان بوون، به لأم حالیان له په یوه ندیی له گه ل هاوبهش بو خوا دانه رده کاندا، وهک حالی که ساتیک بوو که له سه ر نازارو مهینه تیی خوړانا گرن، کاتیکیش نازار نیکیان تووش ده بوو ده گرانه وه بو شیرک.

له وانه به نه مانه تاکو ته رابه کی که م بووین، بویه له کتیبه کانی سپرده دا به شیوه کی وا ناویان نه هاتوه زه ق بی، به لأم گرنک نه وه یه خوا ﴿﴾ باس ده کات و دیاره که ساتیکیش بهو جوړه هه ر بوون.

(۲) - ﴿فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ﴾، کاتیک له پیناوی خوا داو، له بهر خوا نازار درا.

۳- ﴿جَعَلْ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾، نازاردانى خه لک وهک سزاو نازاری خوا تهماشا ده کات، (أَيُّ جَعَلُوا أَدَى الْكُفَّارِ مُسَاوِيًا لِعَذَابِ اللَّهِ) واته: نازاردان و نه شکه نجه دانى کافره کان، ناره حه تيبه کانى که نه وان بؤيان ديتنه پيش، وهک سزاو نازاری خوا تهماشا ده کهن، پيان وايه شتيكى زور گه وره يان به سه رها توه.

نه مهش وايه: نينسان تاكو نيمانه کهى مه حکمه تر بن، نهو ناره حه تيبانه ي ده دنه ريزى، به بچوو کريان تهماشا ده کات، به لام ته گهر نيمانه کهى وهک پتويست نه بن، شتيكى گچکه ي به سه ر بن، پتى وايه به لايه کى به سه ر هاتوه، به سه ر کهس نه هاتوه، هى وا هيه مه من ده بيبينم، يان ديتنه لام له مه لاو له غه پيرى مه لا، شتيكى گچکه ي به سه رها توه، چهنه ر پوزي ده گيرى، ماوه بهک ده گيرى، يا خود زياتكى ماددى پنده گات، يا خود شتيكى له سه ر ده نو سري، يان پرو پاگه نده يه کى بو ده کرى، به شيوه يهک له شيوه کان نازار ده درى، دى، دنياى لى هاتوه توه بهک، پتى وايه له بن دره ختيکه بهک گه لاي پتوه نيه، دلى بوته تووره کهى بزماران، پتمگوتوه: ها چيه چيت لى قه وماوه؟ شتيان له سه ر نووسيوم، يان فلان قسه يان پنگوتووم، يان: فه سلين کردووم و نانيان بريوم، يان: ده ريان کردووم له شوپنه کم، يان: گيچه لم پنده کهن و رهنکه همگرن!!

بوپه نه مه هم مووى هو شدارى پيدانه، که خوا ده فه رموى: هى واهيه ته گهر له پتناوى خوا دا نازاردا، نازاردان و نه شکه نجه دانى خه لک، وهک سزاي خوا، تهماشا ده کات، نه فامى واش هه يه هه نديک به ندى پيشينان ده لى، که خه لکى نه فام و بووده له گو توويانه: (لؤمه ي عه بدان له عه زابى قهر ناخو شتره)، که نهو قسه به هيج نيه، چونکه خوا به ده قى نايه ت ده فه رموى: ﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾ المائدة، نه وان هى خوا خو شى ده وپن و خوا يان خو ش ده وى، له لؤمه ي لؤمه کاران ناترسن، بن باک و بن منه تن، نه گهر په يوه نديت له گه ل خوا دا باش بن، نه به مه دحى خه لک زور دلخو ش ده بى، نه به زميان زور دلناخو ش ده بى، به لى! مرو ف قسه ي خو شى پى خو شهو، هى ناخو شى پى

ناخوښه، به لأم که سیک که هاوسه نگیی ټیکده چی و زور ده شله ژئی، له بهر نه وهی دوو قسه ی پیگو تراون، به لایه کی به سه رهاتوه و ناره حهت بووه، بابای وا له راسته ری لایداوه، له جیاتی نه وهی دل ی پی خوښ بی بلئی: کئی له سه ر خوا تووشی ناره حه تی بووه؟ پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ السَّلَامَةُ وَالسَّلَامُ) و بو خوا سولجاوان، منیش تووشی ناره حه تی بووم له سه ر خواو نایینی خوا، که واته: ده بی دلم به خوښ خوښ بی که له سه ر ری پیغه مبه رم ﷺ! که چی نه و له جیاتی نه وهی دل ی به ناره حه تی هک خوښ بن، که له سه ر خوا تووشی هاتوه، سه ری دنیای لی دیته وه به ک!!

٤- ﴿وَلَمَّا جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ﴾، نه گه ر یارمه تی و سه ر خستیک له پهروه ردگارته وه هات.

٥- ﴿لَقَوْلُنَا إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ﴾، ده لین: ټیمه ش له گه ل ټیوه بووین.

نه مه ش نه وه ده گه به نی که له مه و دوا مسولمانان ده رووی خیریان لیده کړته وه، یارمه تی یان بو دئی و خوا سه ریان ده خات، واته: له م حال و بارودوخه که له مه ککه تییدا بوون، نامیننه وه، له و مهینه تی یانه دا نامیننه وه، خوا ده رووی خیریان لی ده کاته وه، نجا نه وه بو مسولمانی رږوگاری پیغه مبه ر ﷺ و ابووه، بو ټیمه ش هه ر وایه، ټیمه ش له و ناره حه تی و مهینه تی یانه که تیستا له م دوخه دا تی یان داین، له هه ر یم و عیراق، له سووریا، (شام) له فه لسته تین، له لوبنان، له نوردن، له میسر و لیبیا و تونس و سوودان و په مهن و، له ده وله تانی دیکه ی عه رهبیی و، له ده وله تانی که نداو له ناوچه که دا، به گشتی، که به داخه وه زوربه ی ده وله ته کان ته سلمی کوفری جیهانی بوون و گوئی له مستی نه وانن، خیر و بیریان به تالان ده بن و، له به رانه ردا چه کیان پیده ده ن، که شه ری پی له ټیو خو یانداو، له گه ل مسولماناندا بکن، هه روه ها له باقی دیکه ی ولاتانی مسولماننشیندا له عه رهبیی و غه بری عه رهبیی، مسولمانان له و

حاله‌ها نامننه‌وه، شه‌وگار هه‌رچه‌نده خه‌ست و خوۆل بئ، به‌لام به‌رده‌بیان هه‌ر هه‌یه، به‌رده‌بیانی به‌دوا دادی.

۶- ﴿أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ﴾، ئایا خوا زانتر نیه به‌وهی که له سینه‌کانی جیهانیاندایه؟ نهم پرسیاره پرسیارکردنی نکوولیبلیکه‌رانه‌یه، ده‌شگونجین پرسیار لیکردنی پئ چه‌سپاندن (تقریری) بئ و، رووی پئ له پیغه‌مبه‌ر ﴿بئ: ئایا نه‌ی موحه‌ممه‌د ﷺ دانی پئدادتی که خوا زانتره به‌وهی له سینه‌ی خه‌لکه‌کاندا هه‌یه، که پالنه‌رو هاندهریان چیه، کاتیک خوۆیان راده‌گرن، کاتیک که خوۆیان راناگرن، له کاتی نه‌هاتدا که به‌چۆک دادین و، له کاتی هاتدا سینگ ده‌رده‌په‌رینن، چی له دلئاندا هه‌یه؟ خوا پئی زانیه‌و لئی ناگاداره.

۷- ﴿وَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا﴾، به‌دلئایی خواش نه‌وانه‌ی بروایان هیناوه ده‌یانزانی، ده‌یانناسی.

۸- ﴿وَلْيَعْلَمَنَّ الْمُنْفِقِينَ﴾، هه‌روه‌ها خوا مونافیق و ده‌غەل و دوورووه‌کانیش ده‌ناسی.

ئهمه‌ جوۆرکه‌ له‌ گرنگیی پئدانی تابیه‌ت به‌و دوو کۆمه‌له‌، به‌ ئیمانداران و ده‌غه‌لان، بوچی ئیماندارانی به‌ کرداری رابردوو هیناوه (آمئوا)؟ واته‌: پئشتر ئیمانیان هیناوه‌و تئیدا چه‌سپاون، له‌ رابردوودا ئیمانیان هیناوه‌و، ناسنامه‌ی ئیمانیان پئنه‌، ﴿وَلْيَعْلَمَنَّ الْمُنْفِقِينَ﴾، واته‌: سیفته‌ی نیفاق هینده‌ تئیاندا ریشه‌دارو رۆچوووبه‌ که‌ پئی ناسراون و، بوونه‌ چاوگی ده‌غه‌لیی و موخه‌نه‌تی.

مهسه لهی چواره م و کو تایی:

هه وئدانی کافرانی بالآدهست و هوکمران که نیمانداران فریو بدن، گوايه گوناوه کانیان لئ هه ئده گرن! به درو خسته وهی خوش بویان و، جه ختکردنه وه لهسه ره لگرتنی قورسایی سه رباری قورسایه کانیان و، سزادارانیا لهسه ره درو هه ئه ستیان به ناوی خواوه:

خو ده فهرموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطِيئَتَكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطِيئَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَنْفَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞

شیکردنه وهی ئهم دوو ئایه ته، له ئو برگه دا:

١- ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطِيئَتَكُمْ ۞ ۱۲﴾
 ئه وانیه بیئرو بوون، به وانیه یان گوت که برویان هئناوه: شوین پبازه که مان بکهون و با گوناوه کانتان هه لگرن.

ئایا ئه وانیه وایانگوتوه کافری رهش و پرووت و بن دست و پی و ساده بوون؟ به ته نکید نه خیر، چونکه که سن بتوانی لافی وا گهوره ئیید، ده بی به رپرس و دستر ویشتوو بی: وهرن به دواى پبازیه تیمه بکهون و تیمه ش گوناوه کانتان بو هه ئده گرین! کافره رهش و پرووته کان پبازیان نه بووه، شوینکه وتوو و لاسایکه ره وه بوون، ئیستاش هه روان، ئیستاش زورینه ی ئه وانیه به دواى نه هلی نیفاق و کوفرو فیسق و خراپه ده کهون، هیچ نین، جاری وایه هه ر نازانی به رنامه و پبازه که چیه؟! به لام ئه وهی که ده مپراسته و بریار به دهسته، ده زانی پبازه که ی چیه! پبازه که ی نه وه یه خه لک خزمه تی خو ی و بنه ماله که ی خو ی و خزم و حیزبه که ی بکات و، کو یله و ژرده سه ست بن، زه بوون بی و کرکی گرتنه بی، نه و پبازه که ی خو ی زور چاک ده زانی و، ده زانی پبازه که ی ری نادا نایین و

به‌رنامه‌ی خوا بچه‌سپن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی نایین و به‌رنامه‌ی خوا ری نادات زولم بکری، ری نادات چینایه‌تیی و قری و پری هه‌بن، ده‌لتی: نیعمه‌ته‌کانی خوا بو هم‌وو به‌نده‌کانی خوان، مروّقه‌کان هه‌موویان وه‌ک به‌کن، که‌س له‌که‌س که‌وره‌تر نیه، که‌س نایب‌ بالاده‌ست و که‌س‌یش نایب‌ بنده‌ست بئ، جگه‌ له‌وانه‌ی کۆمه‌لگا خوئی نه‌رکی به‌رپرسیارنئییان پی ده‌سپیری، نه‌ویش له‌و سنوورده‌دا که‌ بویان دیاری ده‌کن، بو نه‌وه‌ی دادگه‌رییان له‌ به‌یندا بچه‌سپین و، چاکه‌یان بو بچه‌سپین و خراپه‌یان له‌ نئودا ریشه‌کیش بکه‌ن، نه‌ک خویان به‌سه‌ردا به‌سپین، به‌لکو بو نه‌وه‌ی دادگه‌ری بچه‌سپین.

که‌واته‌ لیره‌دا: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، به‌ سیاق و سه‌لیقه‌ دیاره‌ یانی: نه‌و کافره‌ بریار به‌ ده‌ست و خو‌به‌زلگرو خو‌سه‌پینه‌کان، به‌وانه‌یان گوت که‌ برویان هیناوه، چیمان پی‌گوتن؟

﴿ أَنْبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَكُمْ ﴾، شوین ری‌بازه‌که‌مان بکه‌ون، با تیمه‌ش گونا‌ه‌کانتان هه‌لگرین، ری‌بازه‌که‌ی نه‌وانیش بریتی بووه‌ له‌ کوفرو شیرک و خراپه‌کاری، هه‌له‌ته‌ لیره‌دا خوا ﴿﴾ به‌ کورتیی و پوختیی قسه‌ی کافره‌ بریار به‌ ده‌سته‌کان دینتی، نه‌گه‌رنا به‌ پوالت وادباره‌ گوتوو‌یانه: نه‌ تیمه‌و نه‌ نیوه‌ زیندوو‌ نا‌کرینه‌وه‌و لیپرسینه‌وه‌و سزاو پادا‌شت نیه، ئنجا نه‌گه‌ر گریمان هه‌سبئ، نه‌و کاته‌ تیمه‌ گونا‌ه‌کانتان بو هه‌لده‌گرین، وه‌رن واز له‌و ناینه‌ تازیه‌ بی‌ن: که‌ ده‌لتی: ته‌نیا ده‌بی خوا به‌رستری، نه‌وانی دیکه‌ هه‌موویان به‌نده‌ی خوان و هه‌موویان له‌یه‌ک ناست دان، واز له‌وه‌ بی‌ن و وه‌رنه‌وه‌ سه‌ر ری‌بازه‌که‌ی تیمه‌، ری‌بازه‌که‌ی نه‌وانیش نه‌وه‌ بو: که‌مینه‌یه‌ک به‌سه‌ر زۆرینه‌دا خو‌یان سه‌پاندبوو، خیره‌و بی‌ریان لی قو‌رخ کردبوون، به‌ چاوی خزمه‌تکارو خه‌ده‌م و هه‌ش‌م ته‌ماشایان ده‌کردن! که‌ بی‌گومان هه‌روایه‌و نه‌وه‌ بو زله‌ زله‌کان و خو‌سه‌پینه‌کان عه‌یبی نیه، به‌لام ره‌ش و رووته‌کان مآلو‌یران!!

﴿وَلَنَحْمِلَ خَطَايَكُمْ﴾، نهو (ل)ی (وَلَنَحْمِلُ) بؤ فرمانه، واته: فرمان به خۆمان ده که یین که گوناهاه کانتان هه لَبگَرین، ئەمەش جه ختکردنه وه یه که به ته نکید گوناهاه کانیان هه ر بؤ هه لَده گرن و زۆر له خۆیان ده کهن!

دهشگونجی (ل) لامی سه ره نجام (لام العاقبة) بی، یانی: سه ره نجام گوناهاه کانتان بؤ هه لَده گرن.

خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ به درۆیان ده خاته وه و ده فه رموی:

(۲) - ﴿وَمَا هُمْ بِحَمِيلِكُمْ مِنْ خَطَايَهُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾، ئەوان هه لگرن هیچ له گوناهاه کانیان نابن، ئەوان هه لگرن هیچ کام له گوناهاه کانیان نین، نه کهم، نه زۆر.

(۳) - ﴿إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾، به دلنیا یی ئەوان درۆکارن، درۆزنن و ناتوانن گوناهاه کانی ئەوان هه لَبگرن.

(۴) - ﴿وَلِيَحْمِلُوا أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ﴾، به دلنیا یی قورسایه کانی خۆیان هه لَده گرن، و پزای قورسایه کانی خۆیان، قورسای دیکهش هه لَده گرن.

ئەمە که سی به روالهت ته ماشای بکات، ده لئ: نه وه ی خوا له پشدا لای بردوه، دوایی نیسپاتی کردوه، پششی ده فه رموی: هیچ له گوناهاه کانیان هه لَناکرن، دوایی ده فه رموی: گوناها ی خۆیان هه لَده گرن و، و پزای قورسایه کانی خۆیان، گوناها و قورسای دیکهش هه لَده گرن، یانی: هی ئەوانه ی گومراییان کردوون! به لَام وه لَامه که ی ناوایه:

(الْحَمْلُ الْمَثْبُوتِيُّ هُوَ مَا كَانَ الْمَقْضُودُ مِنْهُ: دَفْعُ الثُّبَعِ عَنِ الْعَمْرِ وَتَرْكُهُ مِنْ جَنَائِزِهِ)، واته: هه لگرتتیک که لای برداره، نه وه یه که گوناج له کوژ وان بکه نه وه، ته بریه یان بکهن، گوناهاه کانیان لئ دوور بخه نه وه، نه وه ی لای براره نه وه یه، به لَام نه وه ی چه سپتاره، بریتیه له بارقورسکرانی خۆیان و، زینده یی له سزادان دا، نه ک گوناها تیک له کوژ شوینکه وه تووه کانیان بکه نه وه و لئیان دوور بخه نه وه، شوینکه وه تووه کانیان گوناها ی خۆیان هه ر له نه ستۆی خۆیانه،

به‌لأم سه‌ر کرده‌کان، نه‌وانه‌ی که خه‌لکیان گومرا کرده، گونا‌هه قورسه‌کانی خو‌یان له کو‌ل ده‌نینن و گونا‌هی گومرا کردنی نه‌و هه‌ل‌خه‌له‌تاوانه‌ش له کو‌ل ده‌نین، گونا‌هی هه‌ل‌خه‌له‌تانه‌که‌یان، نه‌ک گونا‌هه‌کانیان که نه‌نجامیان ده‌دن، هه‌ر که‌سه گونا‌هی خو‌ی له نه‌ستوی خو‌یه‌تی، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ فاطر، واته: هیچ بارگرا‌تیک، باری گرا‌نی که‌سینکی دیکه هه‌ل‌ناگرئ، هه‌ر که‌سه گونا‌هی خو‌ی له نه‌ستوی خو‌یه‌تی، به‌لأم به‌ هو‌ی نه‌وه‌وه که گومرا‌یان کردوون، سزاو گونا‌هی نه‌و گومرا‌کردنه‌ش هه‌ل‌ده‌گرن، که‌واته: نه‌وه‌ی نه‌فی کراوه، بریتیه له‌وه‌ی گونا‌هه‌کان له کو‌ل هه‌ل‌خه‌له‌تاوه‌کان بکه‌نه‌وه، به‌لأم گونا‌هیان له کو‌ل نا‌کرتیه‌وه، نه‌وه‌ش که چه‌سینزاوه، بریتیه له‌وه‌ی له‌سه‌ر گومرا‌کردنی نه‌وان سزا ده‌درین و، گونا‌هی گومرا‌کردنه‌که‌یان هه‌ل‌ده‌گرن.

له‌و باره‌وه نهم فه‌رمایشته‌ی پتغه‌مبه‌ریش هه‌یه ﴿﴾:

{مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا، وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ، مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُوزَارِهِمْ شَيْءٌ} (أخرجه الطيالسي: ٦٧٠، وأحمد: ١٩١٧٩، ومسلم: ١٠١٧، والترمذي: ٢٦٧٥، والنسائي: ٢٥٥٤، وابن ماجه: ٢٠٣، وابن حبان: ٣٣٠٨).

واته: هه‌ر که‌سێک له ئیسلامدا رتیه‌کی باش دا‌بنئ، (سوننه‌ت به‌ مانای بنچینه‌و ریش‌کاندن و کارنکی باش دئ)، له دوا‌ی خو‌ی کاری پت بکری، نه‌وه پادا‌شتی نه‌و کار پیکردنه‌ی هه‌موو نه‌وانه‌ی هه‌یه، (پادا‌شتی هه‌موو نه‌وانه‌ی کاریان پیکردوه، تاکو‌و رۆژی قیامه‌ت)، پت نه‌وه‌ی پادا‌شتی نه‌وانه‌ی کاریان کرده به‌و بنه‌رده‌ته‌ی نه‌و دا‌یناوه، که‌م بکرتیه‌وه، هه‌روه‌ها هه‌ر که‌سێک له ئیسلامدا شتینکی خراپ دا‌بنئ، (دا‌بنکی خراپ، بنچینه‌یه‌کی خراپ، عاده‌تیکێ خراپ، شو‌ننه‌وارنکی خراپ جت بپلئ)، نه‌وه گونا‌هی خو‌یشی له‌سه‌ره‌و هی هه‌موو

نه‌وانه‌ش که کاریان به‌و پُشکاندنه خراپه، به‌و بنه‌رته خراپه کردوه، بی‌
 نه‌وهی له گوناھی نه‌وان که‌م بکریت‌ه‌وه، هینده‌ی هه‌مووان گوناھی ده‌گاتن،
 چونکه نه‌و هۆکار بووه، که نه‌و خه‌لکه تووشی نه‌و خراپه بووه، به‌هۆی نه‌و
 پُشکاندنه‌و نه‌و یری پُشانده‌ی نه‌وه‌وه.

نه‌مه وه‌ک نایه‌ته‌که‌ی سووره‌تی (النحل) ه، خوا ده‌فه‌رموئ: ﴿لِيَحْمِلُوا
 أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا
 يَزُرُونَ﴾ (١٥)، واته: با گونا‌هه‌کانی خۆیان هه‌لبکرن له پوژی قیامه‌تدا به
 ته‌واویی و، له گوناھی نه‌وانه‌ش که گومرایان ده‌که‌ن به‌بی زانیاری، ناگادارین!
 نه‌وه خراپترین شته که له کۆلیان ناوه، که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ
 يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، واته: له گوناھی گومرا کردنه‌که‌یان، نه‌که‌رنا گومرا
 بووه‌کانیش، گوناھی خۆیان له نه‌ستۆی خۆیانه.

٥- ﴿وَلَيْسَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْعُرُونَ﴾، له پوژی هه‌لسانه‌وه‌ش دا، له
 پوژی دوایدا له‌باره‌ی نه‌وه‌وه که هه‌لیان ده‌به‌ست، لیان ده‌پرسریت‌ه‌وه، واته: له‌سه‌ری
 سزا ده‌درین، چونکه که لیان پرسرایه‌وه، وه‌لام و به‌لکه‌یان نیه‌و، تووشی سزاو جه‌زه‌به
 ده‌بن.

﴿عَمَّا كَانُوا يَفْعُرُونَ﴾، له باره‌ی نه‌وه‌وه که هه‌لیانده‌به‌ست له دنیا‌دا
 به‌ ناوی خواوه، بوچی ده‌فه‌رموئ: (يَفْعُرُونَ)؛ چونکه قسه‌کردن له کاروباری
 پوژی دوا‌یی و قیامه‌ت، له راستیدا درۆ هه‌لبه‌ستنه به‌ ناوی خواوه، قسه‌کردن
 به‌بی پوشتایی وه‌حیی، هه‌رچی بگوتری، درۆیه‌و، قسه‌هه‌لبه‌ستنه به‌ ناوی
 خواوه، چونکه کاروباری قیامه‌ت هه‌مووی عایدی خوا‌به ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ
 آيَاتِنَا هُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، په‌نهان و نادیاره‌و
 به‌بی وه‌حیی قسه‌له‌باره‌وه کردنی، تفه‌نگ به‌تاریکیا‌یه‌وه‌نانه.

كورتە باسنىك

لە بارەى تاقىكردنەھى خواوہ بۇ بەندەكانى

ئەم كورتە باسە لە سى تەوہردا دەخەينەپوو:

تەوہرى يەكەم: پىناسەى تاقىكردنەوہ، بواردەكانى، ھەممى بوونى، ھىكمەتى، ھۆكارى تىدا كەوتنى، ھۆكارى تىدا دەرچوونى.

تەوہرى دووہم: ھەوت پاستى گزنگ لە بارەى تاقىكردنەوہوہ.

تەوہرى سىئەم: سى ناكادارى پىويست لە بارەى تاقىكردنەوہوہ.

تەوہرى يەكەم: پىناسەى تاقىكردنەوہ، بواردەكانى، ھەممى بوونى، ھىكمەتى، ھۆكارى تىدا كەوتنى، ھۆكارى تىدا دەرچوونى

بىرگەى يەكەم: پىناسە:

سى وشە ھەن لە زمانى عەرەبىيداو لە بەكارھىنانى قورئاندا، كە بىرتىن لە: (الْإِبْلَاءُ، الْإِفْتِيَانُ، الْإِمْتِحَانُ)، خوا ﷻ نەو سى وشەبەى بە كارھىناون بۇ تاقىكردنەوہ، بۇ ھەركام لە وشەكان چەند ئىمۇنەبەك دىئىن:

(أ) - وشەى (الْإِبْلَاءُ):

۱- خوا لە سوورەتى (الملك) دا، دەفەرموى: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ﴾، واتە: خوا ئەو كەسە يە مردن و ژيانى ھىناونەدى، تاكو تاقىتان بكا تەوہ.

۲- لە سوورەتى (البقرة) دا، دەفەرموى: ﴿وَإِذْ أَسْنَأَ إِبرٰهٖمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ﴾، واتە: ياد بکەوہ كاتىك پەرورەدگارى ئىبراھىم، ئىبراھىمى بە چەند وشەبەك، واتە: بە چەند ئەركىك تاقىكردەوہ.

۳- له سووره تی (البقرة) دا، ده فهرموی: ﴿وَلَنْبَلُوْنَكُمْ يَتِي وَّ مِنْ الْخَوَفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصِ مِنْ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالْأَمْوَالِ وَالْأَمْوَالِ﴾، واته: به دنیای تاقیتان ده کهینه وه، به به شتیک له ترس و برسیه تیی و له دست چوونی مال و سامان و خو شه ویستان و، به رههم و میوه جات.

۴- له سووره تی (آل عمران) دا ده فهرموی: ﴿لَتُجْلِبُوْكَ فِيْ أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ﴾، واته: به دنیای له سامانتانداو، له نفسی خو شتانداندا تاقیده کرتیه وه. راغیبی ته صفه هانیسی ده لئ: (إبتلاء) به مانای (إختبار) ه، تاقیکردنه وه (إبتلاء) و (إختبار) ی خوا بو بنده کانی، دوو واتای هه ن:

واتای به که میان: بو خوای پهروه ردگار ناشی، نه ویش نه وه به که سیک که سیک تاقیکاته وه، بو نه وه ی پتی ناشنا بن و بیناسی، که به ته تکید خوای پهروه ردگار هه موو شتیک ده زانی و، هه موو که س ده ناسی.

واتای دووه میان: نه وه به که خوا ﷺ مرؤف تاقیده کاته وه تا کو هه رچی له سینهدا له هه ناویدا هه به بیخاته گوړی، له سهر نه رزی واقع بناسری، نه وه یان شتیکی ناسایه، خوا مرؤفه کان تاقیده کاته وه، تا کو هی بن به ړتیان بیته سهر به ړی، هی ټیو هه ناویان بیته ده ری.

ب- وشه ی (الإفتان) که به وشه ی (فئنه) له فورئاندا زور هاتوه، وشه ی (فئنه) ش له نه صلی زمانی عه ږه بییدا به وه ده گو ترئ:

بابای زېږینگر زېږه که ی خو ی یاخود زیوه که ی، یاخود کانزایه که ی خو ی قال بکاته وه له سهر ناگر، تا کو نه گهر کانزایه کی نامو ی ږه گه ل ټیکه ل بوو ی، دهر که وئ، بو یه کورده واریی خو مان ده لئ ن: (زېږی سوور، یان زېږی پاک له ناگر ناترسی)، زېږ هه رچهند سووری بکه یه وه و قالی بکه یه وه، له بهر نه وه ی زېږی پاکه، کانزای دیکه ی له گه ل ټیکه ل نه کراوه، وه ک فافون و ته نه که، که م ناکات.

دو نمونهش بؤ وشه‌ی (فتنة) له قورئان دا دینینه‌وه:

- ۱- له سووره‌تی (العنکبوت) دا که تیس‌تا خه‌ریک ته‌فسیر کردنی، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُزَكَّوْا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾ ۱، واته: نایا خه‌لک بی‌یان وایه وازیان لن به‌یندری که بلین: پروامان هیناو (افتان) نه‌کرین؟ واته: تاقی نه‌کرینه‌وه؟
- ۲- هه‌ر له سووره‌تی (العنکبوت) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ﴾ ۲، واته: به‌دل‌نایبی نه‌وانه‌ی پیش‌ته‌وامان تاقیکردنه‌وه.

وشه‌ی (فتنة) ش له قورئاندا زۆر هاتوه، تیمه‌ ته‌نیا مه‌به‌ستمان نه‌وه بوو، وه‌ک چۆن وشه‌ی (إبتلاء) له قورئاندا هاتوه، وشه‌ی (إفتان) پیش هاتوه.

ج- وشه‌ی سبیه (الإمتحان)، که به‌ تیگه‌یشتن و سه‌رنجدانی من، ته‌نیا دوو‌جاران له قورئاندا هاتوه، جاریک بؤ پیاوان، جاریک بؤ نافرته‌تان:

- ۱- له سووره‌تی (الحجرات) دا بؤ پیاوان هاتوه، له باره‌ی نه‌وانه‌وه که خوای به‌رز ده‌فه‌رموی: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ آمَنَ اللَّهُ فُلُوبُهُمْ لِلْقَوِيِّ﴾ ۲، واته: نه‌وانه‌ی که له خزمه‌ت پیغه‌مه‌ردا ۷ ده‌نگی خو‌یان نزم ده‌که‌نه‌وه و کپ ده‌که‌ن، له کاتیک دا قسه‌ی له‌که‌ل ده‌که‌ن، وه‌ک نه‌ده‌ب و ریز، نه‌وانه‌ خوا دل‌ی تاقیکردوونه‌وه و له بی‌زینگی داو، تا‌کو ته‌قوا به‌جینه‌ نیویان.
- ۲- جاری دووه‌می هاتنی وشه‌ی (إمتحان) به‌ مانای تاقیکردنه‌وه، نه‌وه‌به که خوای به‌رزو بی‌ونه‌ له سووره‌تی (المُمتحنة) دا، بؤ نافرته‌تان به‌کاری هیناوه، ده‌فه‌رموی: ﴿يَأْتِيهَا الْبُيُوتُ ءَامِنًا إِذَا جَاءَ كُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهْجِرَاتٍ فَاْمَتَّحُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ﴾ ۱، واته: نه‌ی نه‌وانه‌ی پرواتان هیناوه! هه‌ر کاتیک نافرته‌تانی پرواداری کۆچکه‌ر هاتن بؤ لاتان، تاقیبان بکه‌نه‌وه، خواش به‌ نیمانه‌که‌یان نا‌گادارتره.

که‌واته: وشه‌کانی: (إمتحان)، (إبتلاء)، (إفتان) به‌ مانای تاقیکردنه‌وه و جه‌رباندن و، ده‌رخسته‌نی ماهیه‌ت و جه‌وه‌ه‌ری نه‌و که‌سه‌ن، که تاقی ده‌کرینه‌وه و ده‌جه‌ربینتری.

برگهی دووهم: بواره کانی تیدا تاقیکردنه وه:

به کورتیی ده لئین: بواره کانی تیدا تاقیکرانه وهی برواداران بریتین له هه موو
بواره کانی ژیان و گوزه ران، با سه رنج بده دین:

۱- وهک له سووره تی (البقرة) دا ده فهرموئی: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْغُوفِ وَالْجُوعِ
وَنَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالْأَمْوَالِ وَالشَّرَّابِ وَالصَّخِرِ ﴿١٣٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٣٦﴾. واته: به ته نکید تاقیتان ده که یینه وه. به شتیگ له
ترس و برسیه تیی و که میی مآل و سامان، نه فسه کان (مردنی عه زیزو خو شه ویستان)
و، به ره مه مه کان، موژده ش بده به نارامکران، نه وانهی که به لایان تووش یوو ده لئین: تیمه
هی خواین و بو لای خو اش ده گه پئینه وه.

که واته: به هه موو جو ره کانی تاقیکردنه وه، خوا برواداران تاقی ده کاته وه.

۲- هه رو هه له سووره تی (آل عمران) دا ده فهرموئی: ﴿لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ ﴿١٣٨﴾. واته: به دلنایی تاقی ده کرینه وه له مآل و سامانه کانتان و،
له نه فسی خو شتاند، واته: هه مآل و سامانتان ده که وپته مه ترسیی، هه م خو شتان
ده که ونه بهر مه ترسیی.

۳- له سووره تی (البقرة) خوا ده فهرموئی: ﴿وَإِذْ أَنْتَ إِذْ رَعَىٰ رَبُّهُ بِكَلِمَتٍ ﴿١٤٠﴾. واته:
یاد بکه وه! کاتیک به پوره ردگاری ئیبراهیم، ئیبراهیمی به چه ند وشه بهک، (به چه ند
نه رکیک، نهک به بهک و دووان، به زور نه رکان) تاقیکردنه وه، له هه مووشیان ده رجوو،
نجا به که لکی پئشه وایه تیی هات: ﴿قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ﴿١٤١﴾. البقرة، (خوا)
فهرمووی: ده تکمه پئشه وایه بو خه لک، ده بی له تاقیکردنه وه کان ده ربجی، له کل
ده ربجی، ده بی ساغ بیه وه و خلتت پئوه نه مین، نجا به که لکی پئشه وایه تیی دی،
به که لکی نه وه دی خوا ﴿بَتَّكَاتِهِ سَهْرَمَشَقِ بُوْ خَه لَكِ بَه گشتیی و نه هلی ئیمان،
به تاییه ت.

برگه‌ی سیهم: تاقیکردنه‌وی خوا بو به‌نده‌کانی، بریاریکی حه‌تمیی خواجه:

به‌مسوگه‌ریی دوی نه‌وی مروّفه‌کان نیعلانی نیمان ده‌که‌ن، خوا تاقیبان ده‌کاته‌وه، وهک نایه‌ته‌که‌ی سووره‌تی (العنكبوت) ده‌فرموی: ﴿أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ﴾ ﴿٢٢﴾

که‌واته تاقیکردنه‌وه که حه‌تمیه.

بیان که ده‌فرموی: ﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدَّخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمِ الْأَسَافَةِ وَالضَّالَّةِ وَالزَّالِمُونَ حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ ءَآلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ ﴿١١١﴾ البقرة، واته: نایا پیتان وابوو بچنه به‌هه‌شت، به‌ر له‌وی نه‌وتان به‌سه‌ربن که به‌سه‌ر نه‌وانی پیش تیوه هات، که ناره‌حه‌تیی و نه‌خوشیی و نازاریان تووش بوو، هه‌تا رادده‌یه‌ک که پیغه‌مبه‌ر ﴿١١٢﴾ نه‌وانی له‌ خزمه‌تی دابوون، گوئیان: که‌نگی یارمه‌تی خوا دتی؟ ناگاداربن! یارمه‌رتی خوا نزیکه.

برگه‌ی چواره‌م: حیکمه‌ت و نامانجی تاقیکردنه‌وه:

حیکمه‌ت و نامانجی تاقیکردنه‌وه، نه‌ویه که خوا رایگه‌یانده‌وه: ﴿فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ﴾ ﴿٢٢﴾ العنكبوت، واته: به‌دنیایی خوا له‌ نه‌نجامی تاقیکردنه‌وی دا بو به‌نده‌کانی، نه‌وانی راست ده‌که‌ن ده‌یانزانن و، دروژنه‌کانیش ده‌زانن.

هه‌روه‌رها له‌ سووره‌تی (آل عمران) دا ده‌فرموی: ﴿مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيٰ مِنْ رُسُلِهِ مَن يَشَاءُ فَاتَّبِعُوا اللَّهَ وَرُسُلَهُ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾ ﴿١٧٦﴾ ، واته: خوا عاده‌تی وا نیه له‌ برواداران بگه‌رتی، وهک نه‌و حاله‌ی تیوه‌تیستا له‌ سه‌ربنی، (که وهک ماش و برنج تیکه‌لن، له‌که‌ل دلنه‌خوش و ده‌غه‌له‌کان

دا)، به لکو تاقیتان ده کاته وه تاکو پیس له پاک جیاده کاته وه، که واته: حکمه تی تاقیکردنه وه و نامانجه که ی بریتیه له وه ی پاک و پیس لیک هه لباو پدردرن، کاو دانی مسولمانان لیک جیا بکرینه وه.

برگه ی پنجمه م: هۆکاره کانی که وتن له تاقیکردنه وه دا:

مرؤف بۆچی و، به چی له تاقیکردنه وه ی خوادا ده که وی؟ له راستیدا به هۆی سه ریچی له فه رمانی خواو، به هۆی زالبوونی خۆشه ویستی دنیا به سه ریدا، وه که له و نایه ته ی سووره تی (آل عمران) دا زۆر دیاره که ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ، إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِآيَاتِهِ. حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَزَّعْتُمْ فِي الْأُمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِمَّا بَعَدَ مَا أُرْسِلْكُمْ مَا تَاجِبُونَ مِنْكُمْ مَن يُرِيدِ الدُّنْيَا وَمَنْكُم مَّن يُرِيدُ الْآخِرَةَ تُمْ سَرَكَكُمْ عَنْهُم لِيَتْلِيَكُمُ اللَّهُ﴾، واته: خوا به لینی خۆی له گه ل تپوه دا راست برده سه ر (که فه رموی: سه رتان ده خه م، به لینی خۆی له گه ل تپوه دا راست برده سه ر)، هه تا کاتی که تپوه بیه یز بوون و، له نپو خوتاندا ناکۆک بوون و، سه ریچیستان کرد (له فه رمانی پیغمه به ر ﷺ) دوا ی نه وه ی شتیکی پیشاندان که هه زتان لئ ده کرد، (ده سته که وتی جه نگ)، هه تانبوو دنیای ده ویست و هه تانبوو دواروژی ده ویست، دوا یی خوا تپوه ی له وان لادا، تا کو تاقیتان بکاته وه...

یانی: زالبوونی خۆشه ویستی دنیا به سه ر خۆشه ویستی دواروژدا له هه ندیکتاندا، هۆی نه وه بوو که فه رمانی پیغمه به رتان ﷺ شکاندا، له نه نجامی نه وه شدا له نپو خوتاندا ناکۆک بوون، له نه نجامی نه وه شدا بیه یزی و فه شه ل رووی تیکردن، که واته: هۆکاری که وتن له تاقیکردنه وه ی خوادا، بیه یزی نیمان و، زالبوونی خۆشه ویستی دنیا به سه ر.

برگه ی شه شه م و کو تایی: هۆکاری ده رچوون له تاقیکردنه وه دا:

هۆکاری ده رچوونیش له تاقیکردنه وه ی خوا، نه وه یه که ئینسان ئیمان ه که ی باش بئ، په یوه ندیی له گه ل خوادا توندو تو ل و که رم و گو پ بئ، نه وکاته پیلانی

دوژمنان، ناپه‌ه‌تیه‌کانی که دینه پئی، زه‌فهری پئی نابهن، وه‌ک ده‌فهرمویی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا أَمْتَدَيْتُمْ ۗ﴾ (المائدة، واته: نهی ته‌وانهی بر‌واتان هیناوه! وریای خوتان بن، نه‌وانهی که گومرا بوون زیانتان لینادهن، نه‌گهر ئیوه پئی راست بگرن، نه‌گهر ئیوه پئی راست گرتووین و پایه‌ندبن به شه‌ریعه‌تی خواوه.

یاق: نیمانیکی باستان هه‌بن، عیاده‌تیکی باستان هه‌بن، په‌وشتیکی په‌سندتان هه‌بن، سیفه‌ته به‌رزه‌کانتان هه‌بن و، سه‌برو ته‌قواو پاره‌ستایی و دامه‌زراویی، نه‌وکاته دوژمنان و ناحه‌زانتان زه‌فهرتان پئی نابهن.

هه‌روه‌ک له سووره‌تی (آل عمران) دا، ده‌فهرمویی: ﴿وَإِنْ تَصِيرُوا فِي الْأَرْضِ كَالَّذِينَ لَا ضَرْبَ لَهُمْ شِقَاقًا﴾ (آل عمران، واته: نه‌گهر ئیوه خورابگرن و پاریز بکه‌ن، پیلانی نه‌وان هیچ زیانگنتان لینادات، که‌واته: هوی دهرچوون له تاقیکردنه‌وهی خوا، بریتیه له: نیمانی باش، ته‌قوا باش، خورابگری، هه‌روه‌ک له سووره‌تی (البقرة) دا ده‌فهرمویی: ﴿وَالصَّالِحِينَ فِي الْأَسَاءِ وَالْفَمْرِ وَحِينَ الْأَسِ الْأُولِيكِ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولِيكِ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ (آل عمران، واته: خورابگران له کاتی سه‌ختیدا، له کاتی ناخوشی و نه‌خوشی و هه‌زاری و نه‌داری داو، له کاتی دهر دو مه‌ینه‌تی داو، له کاتی پووبه‌پوو بوونه‌وهو جه‌نگدا، (نه‌وانهی خوراده‌گرن لهو سن حاله‌تانه‌دا)، نا نه‌وانه راست ده‌که‌ن و نا نه‌وانه پاریزکاران.

خوا به لوتف و که‌په‌می خوی تیمه لهو که‌سانه بگپیری، که له تاقیکردنه‌وهی خوا ﴿﴾ له ژبانی دنیادا سه‌بره‌رزانه دهرده‌چن، به هوی نیمانی پته‌وو، خورابگری و پاریزکاری و پازانه‌وه بهو سیفه‌ته به‌رزانه‌وه، که ده‌سته‌به‌ره‌کری دهرچوونی مروفن له تاقیکردنه‌وهی خوا.

توهوری دووهم : جهوت راستیی گرنگ له بارهی تاقیکردنه وهی خواوه بو بهنده کانی

ئه مئیش له جهوت برگه دا شی ده کهینه وه:

۱- خوا ﷻ ئینسانی بو بهنده تییکردن خولقاندوهو، بهنده تیی ئینسانیش بو خوا له میانی تاقیکردنه وهیدا ده بن، نهم راستیه، راستیه کی یه کجار گه و رهو گرنکه، نه گه ر نه ئین گه و ره ترین راستیه له ژیا نی مرؤفا، که خوا مرؤفی بو بهنده تییکردن بو خوی هینا وه ته دی، بهنده تیه که شی له میانی تاقیکردنه وهیدا بهرجه سته ده بن، وه ک خوا ﷻ له سوورده تی (الذاریات) دا ده فه رموی: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾، واته: جندو مرؤفم ته نیا بو ئه وه دروستکردوون و، بهنده تیه تیمم بو بکه ن، بجه رستن.

هه لبه ته بهنده تیه جندو مرؤف بو خوا ﷻ، وه نه بنی تامانجیک بو خوا بئیتیه دی، به لام تامانجی خویان دئیتیه دی، خوا ﷻ بویه بهنده تییکردن بو خوی له سه ر مرؤف و جند، پئویست کردوه، چونکه به وه به خته وهر ده بن و ئه وه مایه ی سه رفرازیانه و، مایه ی نازادیی و نازاییانه له دنیا داو، مایه ی سه رفرازیی و رووسووریانه له داوارژدا، نه گه رنا خوا ﷻ به کیک له سیفه ته کانی بریتیه له وه که بئینازه له دروستکراوه کانی: ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَنَفِي عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾ العنكبوت.

ناگونجی خوا ﷻ پئویستی به جگه له خوی بن، به لام ئه وه مرؤفه کانی پئویستیان به وه هیه که بهنده تیه بو خوا بکه ن، بو ئه وه ی تووشی کویلا به تیه و ژرده سته یی و زه بوونی بو مرؤفیککی وه ک خویان، یان شتیکی دیکه ی له خوار مرؤفیشه وه نه بن، وه ک پاره و سامان، هه واو ئاره زوو، حیزب و پزیم، دارو به رد،

خورو مانک و نه‌ستیره... هتد، ننجاً نه‌وه که خوا ﴿۲﴾ مروّقی بویه هیناوه‌ته دی، تاکو تاقیکاته‌وه له زوریک له سووره‌ته‌کانی قورناند اراکه‌یه‌ندراوه، به راشکاوی، بؤ وینه: له سووره‌تی (الإنسان) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿۱﴾ إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿۲﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿۳﴾، واته: به دنیایی تیمه مروّقمان له توره‌مه‌یه‌کی تیکه‌ل، (نوتفه‌یه‌کی تیکه‌ل) دروست‌کردوه، ننجاً له‌به‌ر نه‌وه‌ی تاقیده‌که‌ینه‌وه، بویه گپرومانه به بینه‌رو بیسه‌ر، (هسته‌وه‌ره‌که‌مان پیداون) و، تیمه پتی راستمان پیشانداوه، ننجاً سویاسگوزار ده‌بی یاخود سه‌پله.

۲- سروشتی نیسلامیش تاقیکردنه‌وه‌ی مروّق ده‌کاته شتیکی چه‌می، نیسلامیک که خوا ﴿۱﴾ به تاکه به‌رنامه‌ی په‌سندکراوی خوی داناوه، بؤ ژیان و گوزه‌رانی نینسان و، جگه له نیسلامی له قورنات و سونه‌تدا، خوا له مروّقه‌کان قبول ناکات، بیکه‌نه به‌رنامه‌ی ژیانان، وه‌ک ده‌فه‌رموی: ﴿۱﴾ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ﴿۲﴾، واته: نه‌مرو ناینه‌که‌تانم بؤ ته‌واوکردن و، چاکه‌ی خومم به ته‌واوی له‌گه‌لدا کردوون، نیسلامیشم به به‌رنامه‌ی ژیان بؤ په‌سند کردوون، که دیاره‌ئمه‌ نایه‌ته موباره‌که له‌جه‌ی مالئاوایی (حَجَّةُ الْوُدَاع) دا بؤ سه‌ر دلّی پیغه‌مبه‌ری سه‌روه‌رمان ﴿۱﴾ دابه‌زی، وه‌ک له (صحیح البخاری) دا^۱ هاتووه.

هه‌روه‌ها له سووره‌تی (آل عمران) دا ده‌فه‌رموی: ﴿۱﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۲﴾، واته: هه‌ر که‌ستیک جگه له نیسلام به‌رنامه‌یه‌کی دیکه بخوازی، لئی وه‌رناگیرئ و، نه‌وه له دواوژریش دا له زیانبارانه.

لئی قبول ناکرئ به‌وواتیه‌یه که پزگای نادری جگه له نیسلام بکاته به‌رنامه، وه‌ک پپیدران پتی ده‌درئ، چونکه خوا ده‌فه‌رموی: ﴿۱﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿۲﴾ الْكَافِرُونَ، هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموی: ﴿۱﴾ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فِي الدِّينِ ﴿۲﴾ الْبَقَرَةُ.

بەلەم بەھ و واتايە دىيى كە لە دۈرۈژدا لىيى قىبوول ناكىرى، ئەگەر بە دۈاي جگە لە ئىسلام كەوتىيى لە ژيانى دىيىاي دا، ئنجا ئىسلامىش كە خوا كىرۈويەتى بە ئايىن و بەرنامە يەكى تىرو تەواو، جگە لە ئىسلامىش خوا لە مەرۈفە كان قىبوول ناكات، ئەو ئىسلامە بە كەمتر لە ھۆكۈمىرانيى و بالادەستىيى رازى نايى، ۋەك خوا لە سۈورەتى (التوبة) دا دەفەرمويى: ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾، واتە: خوا ئەو زاتەيە كە پىغەمبەرى خۆي بە پىنمايى و بە بەرنامەي ھەقەو ھەقەو ناردە، تاكو بەسەر تىكىراي بەرنامە كاندا بالادەستى بكات، واتە: ئىسلام ھاتو ھۆكۈمىران بى، ئىسلام ھاتو ھاتو سايەو سىبەر بى، ئنجا ئىسلامىكى ئاوا، كەسانىك شوپىيى بگەن بە تەتكىد ئەو كەسانە لەگەل ئەو سىستەمە تاغووتىيى و خۆسەپىننەدا كە ھەلقوولوى نارەزوو و بۇچوونەكانى مەرۈفن، تىكدەگىرى، بەرژەو ھەندىيى ناشەرعىيى رىژمە خۆسەپىننەكان، لەگەل ئازادىيى ئەو مەرۈفانەدا كە دەيانەوئى بەو شىوہە بىيىن، خوا بۆي دىيارىي كىرۈون، تىكدەگىرى، سەرەنجام مەرۈف تووشى سەختىيى و ناپەحەتىيى و، ھەورازو نىشوو، تالىيى و سوتىرىي دەبىي.

۳- سۈرۈشى ئەھلى كوفرىش ھۆكارىكى گىرنگى تاقىكردنەو ھى مسولمانانە، ئەگەر تەماشاي فۇرئان بگەين، ھەمىشە سەرائى ئەھلى كوفىر، كە لە خۆ بەزلىكران و خۆ سەپىننەن و، خۆشگۈزەرانان و چەواشەكاراندا بەرجەستە بوون، سەرائى ئەھلى كوفىر ھەمىشە لەگەل پىغەمبەراندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) تىكىكران، لەبەرچى؟

۱- لەبەرئەو ھى پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھاتوون ژيانىكى رەببانيانە بەرقەرار بگەن لەسەر زەوى، بەلەم ئەوان چاويان لە ژيانى شەيتانىيانە تاغووتانە بوو.

ب- پىغەمبەران ھاتوون مەرۈفەكان ھەموويان يەكسان بگەن، ھەموويان پىكەو ھەتەباين، بەندەي خوا بن، بەلەم تاغووت و رىژمە خۆسەپىننەكان وىستوويانەو، دەيانەوئى: خەلك ھەمووي كۆيلەر، خىزمەتكارو بىندەستى ئەوان بى.

ج- پیغمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هاتوون دادگه‌ریی بجه‌سپن، به‌لام نه‌وان چاویان له ستمه و چه‌وسانه‌وه بووه.

د- پیغمبران هاتوون نازو نیعمه‌ته‌کانی خوا به یه‌کسانیی بۆ مرؤفه‌کان ده‌سته‌به‌ر بکرن، به‌لام نه‌وان چاویان له گهنده‌لیی و قورخکاریی و ده‌ست به‌سه‌رداگرتنی مولک و مالی خه‌لکی بووه، له نه‌نجامی نه‌وه‌دا به ته‌نکید تیکگیران دروست ده‌بن.

با ته‌ماشای چند تابه‌تیک بکه‌ین، بۆ وینه:

یه‌ک: خوا له سورہتی (الزخرف) دا ده‌فه‌رموی: ﴿وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرِيْبٍ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّا قَالُ مُرْفُوْهَا اِنَّا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا عَلٰى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰى مَا نَكْرِهِيْمُ مُفْتَدُوْنَ﴾ (۳۳)، واته: هه‌ر به‌و شتوبه‌یه له پيش تودا له هه‌چ ناوه‌دانیه‌کدا، هه‌چ ترسته‌رو هوشیارکه‌روه‌ویه‌کمان نه‌ناردوه، مه‌گه‌ر خو‌شگوزه‌رانه‌کانی نه‌و ناوه‌دانیه‌ گوتووایانه: تیمه‌ باب و باپیراهمان له‌سه‌ر ریبازیک بینیه‌وه، تیمه‌ به‌ شوتنه‌واری نه‌واندا ده‌رۆین.

دوو: هه‌روه‌ها له سورہتی (البقرة) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَا يَزَالُوْنَ يُكْفِرُوْنَ حَتّٰى يُرْدُوْكُمْ عَن دِيْنِكُمْ اِنْ اَسْتَلْعَمُوْا﴾ (۱۷)، واته: نه‌هلی کوفر به‌رده‌وام له دژتان ده‌جه‌نگن، تا‌کو نه‌گه‌ر بتوانن له نایینه‌که‌تان هه‌لتانگه‌زنه‌وه.

سێ: هه‌روه‌ها هه‌ر له سورہتی (البقرة) دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَلَنْ رَّصَعْنَا عَنْكَ اَلْهُوْدُ وَلَا النَّصْرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ (۱۷)، واته: جووله‌که‌وه نه‌صرانییه‌کان لیت رازی نابن، تا‌کو شوین ریبازی نه‌وان نه‌که‌وی.

که‌واته: نابن هه‌چ‌که‌سه‌ له مسوولمانان خه‌یالی واین که ده‌توانن مسوولمانیکی سه‌لامه‌ت و، بن به‌لاو گه‌رتن، له‌ حالیکدا که چه‌ندان تاغوتی مله‌ور له‌سه‌ر زه‌وی، خو‌یان له‌ خه‌لک کردۆته‌ په‌روه‌ردگارو په‌رستراو، ته‌راتین له‌ زه‌وی دا ده‌که‌ن و، گه‌مه‌و یاریی به‌ چاره‌نووس و خه‌یرو بیری سه‌دان به‌لکو ملیاران خه‌لک ده‌که‌ن، نه‌جا به‌ ته‌نکید که‌سانیک بیان‌ه‌وی به‌ مسوولمانه‌تی بژین،

له گهَلْ نهو تاغووت و دیکتاتورَه ملهورانه دا، تیکده گیرین که وهک گوتم: چاویان له ستم و بی دادیی و خوْسه پاندنه.

۴- راستیی جوارهم نهو هیه که سروشتی مروْفتش، تافیکردنه وهی مروْفت پیوست ده کات، یانی: نینسان لهم گهردوونه دا خاوه نی که سایه تیی و سروشتیکی تایه تی ناوازه به، که خوی کاربه جن ﴿۶﴾ به مه بهستی گونجانی بو تافیکردنه وه، سروشتی نینسانی وا مه لختسوه، مروْفت له نیو هه موو دروستکراوه کانی خوادا، ده توانی زور به رزیتته وه، به بهندایه تیی بو خواو، خو وه نیزیکه خستن له خواو، خو پازاندنه وه به سیفته ته به رزه کان و به ها په سنده کان، ههروهک دهشتوانی زور نزم بیته وه، به دوور که وتته وه له خواو، نیزیک که وتته وه له شه تان و، خو پیس و پوخل کردن، وهک خوا ﴿۷﴾ ده فهرموی: ﴿كَلَّا اِنَّ كِتٰبَ الْفُجَارِ لَیْ سَیِّئٍ ﴿۷﴾ وَمَا اَدْرٰکَ مَا سَیِّئٍ ﴿۸﴾ کِتٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿۹﴾ وَاِلَیْ یَوْمَیْزِ لَئِن کَذَّبَیْنِ ﴿۱۰﴾ الَّذِیْنَ یُکَذِّبُوْنَ یَوْمَ الَّذِیْنَ ﴿۱۱﴾ المطففین.

واته: لیستی کرده وهی تاوانباران له (سیئین) ه، ده زانی (سیئین) چیه؟ کتیبیکی نووسراوه، سزای سهخت لهو پرۆده دا بو به درۆدانه ران، نهوانه ی پرۆزی سزا و پاداشت به درۆ داده نین.

دوایی خوا ﴿۶﴾ له درنژی نایه ته کاند ده فهرموی: نهوانه که سانیکن ده چنه دۆزه خوه، به لام دوایی له سیاقی هه مان نهو نایه تانه دا ده فهرموی: ﴿كَلَّا اِنَّ کِتٰبَ الْاٰذْرَارِ لَیْ عَیِّیْنٍ ﴿۱۲﴾ المطففین، واته: نه خیر وانیه، وهک تیهو ده لین، لیستی چاکه کاران له (عیئین) ه، ننجانه گهر (سیئین) زور نزمه، (عیئین) یش زور به رزه.

کهواته: مروْفت دهشتوانی زور به رزیت و، دهشتوانی زور نزم بی، هه به ویست و خواستی نازادانه ی خوئی، وهک له سووره تی (الشمس) دا ده فهرموی: ﴿وَتَنبِیْیٰ وَمَا سَوَّیْنٰهَا ﴿۷﴾ فَاَلْمَسْمٰهُمُجْرُؤٰهَا وَتَقْوٰیٰهَا ﴿۸﴾ قَدْ اَطْلَعَ مِنْ رَکْبٰهَا ﴿۹﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّهَا ﴿۱۰﴾، واته: سوئند به نهفس و به وهی که نهفسی ریکه خستوه. گوناکارایی و پاریزکاری فیر کرده. به دلنایی سه رفرازه نهو که سهی خوئی پاک و چاک

کردوه، ههروهها بیگومان په شیمانوه به دبهخته نهو کهسهی نهفسی خوئی له بن چلکی گوناهندا، ون کردوه.

سروشتی مروّف وهک گوتمان: له بهر نهوهی ههم پالنهری چاکه کاری، ههم پالنهری خراپه کاری تیدا بهو، خوا وای هه لڅستوه: بتوانی بهرز بی و نزم بی، به پیچوهانوی دروستکراوه کانی دیکه وه، که فریشته هه فریشته، نازه ل هه نازه ل، درنده هه درنده، ماده دهی بی ژیان هه ماده دهی بی ژیان، پروهک هه پروهک، به لام لهو نیوانه دا مروّف - هه لبه ته جندیش - ده توانن چاک بن و خراپ بن، بهرز بنه وه و نزم بنه وه.

5- نینسانی مسولمان و کومه لکای مسولمان، به بی تاقیکردنه وه، به بی برینی سه ختی و دژواریه کان، پوخت و کامل نابن، ههمیشه نینسان له نهجامی تاقیکردنه وه کاند، له نهجامی برینی سه ختی و دژواریه کان و هه ورازو نشیوه کاند، زیاتر خوئی ده ناسی، پوخت و کامل ده بی.

ا- وهک خوی پهروه ردگار ده فهرموئ: ﴿وَلْيَبْتَئِلِ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾ (آل عمران، واته: بو نهودش خوا ﷻ بهو شیوهیه هیتابه پیتش (که له جهنگی نوچوددا له نهجامی سه ریچییکردن له فرمانی پیغمه بهر ﷺ، تیشکان)، تاکو خوا نهوهی له سینه کانتاندا ههیه، تاقی بکاته وهو، نهوهی که له دلّه کانتاندا ههیه پالفتهی بکات.

کهواته: له نهجامی ناره حه تیه کاند، نینسان پالفته ده بی و، خلته و خالی پیوه نامینن.

ب- ههروهها هه له سوورهدتی (آل عمران) دا خوا ده فهرموئ:

﴿إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَاتُ نَدَاؤُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾

وَلِيَمَّحَصَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١١١﴾، واته: نه گهر برینیکتان تیبوه، خه لکه که ی دورمانیستان، به رانه ره کانیستان به هه مان شیوه برینیان تیبوه، نهو پرژانهش ده ستاو ده ستیان پی ده که یین له نیوان خه لکداو، بو نه وهش خوا ښووننده نهو ناره چه تیبیانه تان بو دینته پیش) تاکو نیمانداران بزانی و، شه هیدان له نیوتاندا هه لبریزی، خواش سته مکارانی خوشناوین و، بو نه وهش که نیمانداران بیالیوی و پالفته بکات، هه روه ها کافره کان خه فهو بیده سته لات بکات (که نه توانن نه هلی نیمان بچه وسینته وه).

6- یاسای خوا وایه که هه تا مسولمانان قوناغی تاقیکردنه وه نه برن و ساغ نه بنه وه، نایانباغه قوناغی بالاده ستیی و حوکمرانییه وه، سوننه تی خوا وایه، که ده بی مسولمانان به ناره چه تیبیه کاندا برۆن، هه رازو نشیوه کان برن، پوخته بن و پیکن، نجا به که لکی نه وه دین، خوا بالاده ستیان بکات له زهوی داو، جلهوی به پرزه بردنی کاروباری ولاتیان بخاته ده ست.

وهک له سوورته تی (الأنفال) دا خوا ده فه رموی: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخَطَفَكُمُ النَّاسُ فَنَآوِنَكُمُ وَأَيْدِيكُمْ بَصِيرَةٌ وَرَزَقَكُمُ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَمَّا كُنتُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٦٠﴾، واته: یادی نهو کاته بکه نه وه! کاتیگ تیبوه چه ستره وه بوون و که م بوون له زهوییدا، ده ترسان که خه لک بتانرفینتی، به لأم خوا تیبوه په ناداو، به یارمه تیی خوی تیبوه به هیز کردو، له بزیه پاک و چاکه کان به تیبوه به خشیی، به لکو سوپاسگوزاری بکه ن.

ب- هه روه ها خوا ښووننده له باره ی نیبراهیمه وه ﴿وَلِذَٰلِكَ يَرْجِعُ رَبُّهُ بِكَلِمَتٍ قَاتِمَةٍ قَالِ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالِ وَمِن دُرِّي قَالِ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿١٦١﴾ البقرة، واته: یاد بکه وه! کاتیگ په روه ردگاری نیبراهیم، نیبراهیمی به چند وشه یهک، (به چند نه رکیک)، تاقیکرده وه، ته واوی کردن، (هه مووی جینه جن کردن)، نجا خوا فه رموی: من گیره ی توم به پیشه وا بو خه لک، گوتی: نه دی له وه چه که م؟ (خوا) فه رموی: سته مکاران په یمانی من نایانگریته وه.

واته: له وده که ت نهوانه ی له سه ر ږی تۆ برؤن، خوا په رست و ږنک و راست بن، نهوانه ش نهو به آینه ی به تۆ دراوه، نهوانیش ددگریته وه، به لأم که سانئ سته مکارو لارو لادرو تاوانباربن، با وده چه ی تۆش بن، نهو به آین و موژده یه نایانگریته وه، که واته: ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَام دوا ی نهوه ی ئه رکه کانی جینه جئ کردن و، له تاقیکردنه وه کاندا دهرچوو، ئنجا به که لکی نهوه هات خوا بیکاته پتسه وا بۆ خه لکی.

۷- تاقیکردنه وه ی مسولمانان له سایه ی شوومی جیهانگیری (عولمة): (Globalization) دا، په کجار قورس و سه خته و، پتویسته خو یانی بۆ ساز بکن، راستیه که ی له م پوژگاری تبستاماندا، که به داخه وه نه هلی کوفر هوکمرانی زه وین به قیاده ی نه مریکاو، له و لاشه وه پروسیا و چین، پاشان ده وله تانی نه ورووپای، هه رکه سه له قه ددر خو ی، که هه موویان نه هلی کوفرن، له نه نجامی نه وه دا، بارودوختیکی سه خت بۆ نه هلی ئیسلام هاتوته ئاراه، نه ویش نه وه په که ده بئ بۆ نه وه ی بتوان دینداری شه خسی، دینداری خیزانی، دینداری کۆمه لایه تییان بکن، نه ک هوکمرانییش، ده بئ زۆر به ته حه ممول و زۆر خو ږاگر بن، ده بئ دژی نه و ته وژمه ماددیگه رای و به ئاژه ل ته ماشاکه ردی که زله یزان به سه ر دنیا باندا فه رز کرده، دژی نه و ته وژمه بوه ستنه وه، که نه وه ش کارتیکی ئاسان نیه، به لأم بیگومان نه وه ی که پاریزه ری مسولمانانه و، هاوکار یانه بۆ نه وه ی بتوان دینداری بکن و، له سه ر راسته شه قامی خوا و پیغه مبه ری خوا بن ﷺ بریتیه له وه ی دۆستی خوا بن و نیزیکی خوا بن، نه هلی نیمان و ته قوا بن:

أ- وه ک خوا ده فه رموی: ﴿ وَإِنْ تَسِبُّواْ وَتَسْفُواْ لَا يَمُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْقًا ﴾ ﴿١٣﴾ عمران، واته: نه گه ر ئیوه خو ږاگر بن و پاریزکار بن، پیلان و قیلئ نه وان هیچ زیانتان لئ نادات.

واته: نهو زیانه تان لئ نادات، که په کتان بخت، نه گه رنا به ته نکید مسولمانان تووشی ئازارو نا په حه تیی و گرفتاریی ده بن به ده ستی نه هلی کوفره وه.

ب- هر روه‌ها نه‌وانه‌ی دوستی خوا بن، خواترس و خهم و په‌ژاره‌ی لی لابردوون: ﴿أَلَا إِنَّكَ أَوْلَىٰ آلَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ﴿۱۲﴾ یونس، واته: ناگدار بن! دوستانی خوا، نیزیکانی خوا، نه ترسیان له‌سهره، نه خهم و په‌ژاره داده‌گرن، واته: نه‌و ترسه‌ی که خه‌لک هه‌یه‌تی، نه‌و خهم و په‌ژاره‌ی که خه‌لک هه‌یه‌تی، نه‌وان نیانه، نه‌گه‌رنا نه‌هلی ئیمانیش، بیگومان بیترس و بیخهم و خه‌فته و ناره‌حه‌تی نیان، نایا دوستانی خوا کین؟ ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ ﴿۱۳﴾ یونس، نه‌وانه‌ی که بر‌وایان هیناوه! (به هه‌موو نه‌و شتانه‌ی پئویسته بر‌وایان پی‌هتیری)، عاده‌تیشیان وابوو پار‌یزیان ده‌کرد، هه‌میشه پار‌یزکارانه ده‌ژیان.

ته‌مانه نه‌و هه‌وت راستییه‌ن، که پئویسته له‌به‌ر چاومان بن، کاتییک که ده‌زانیین تیمه له‌م سه‌ر زه‌وییه بو‌ تاکیکردنه‌وه‌ی دانراوین.

تەۋەرى سىنىم: سى ئاگادارىي پىۋىست. بۇ ئەۋەي لە تىگە يىشتىنى ئاڧىكىردنەۋەدا، بە ھەلەدا نەچىن

۱- ھەر كەستىك لەسەر پىيازو بەرنامەي جگە لە خوا بى، لەسەر بەلۇو
گرفتارىيە كانى، پاداشتى نابى:

كاتىك مرۆڧى مسولمان لەسەر بەلۇو گرفتارىيە كانى، لەسەر نارە ھەتتەپە كانى،
پاداشتى دەبى و، دەبنە ھۆي پاكبۈنەۋەو لە خوا نىزىك بۈنەۋەدى، ئەگەر
لەسەر راستە شەقامى خوا بى، بەلام ئەگەر لە پى خوا لايداۋ، شۈزىن
بىردۆزەپەك و پىچكەپەكى شەيتانىي كەوت، بىگومان ئەو كاتە نابى چاۋەپى
پاداشتى خوا بى، با لەو پىيازەدا كە گرتۈۋىتە بەر، توۋشى نارە ھەتتى و
گرفتارىيش بى، لىرەدا بۇ پۈۈنكردنەۋەدى مەبەست، بە پىۋىستى دەزانم، ئەم
گورتە بىرەۋەرىيەي خۇم بگىرەۋە:

لە سالانى سەرەتاي راپەرىنى جەماۋەرى، سالى (۱۹۹۱ ز) دا بوو، لە مە جلىستىكدا
لەگەل يەككىك لەو كەسانەي خۇيان بە مسولمان دەزانن و، بەرپرسى حىزبىكى
عەلمانىيشن، ئەم وتوۋىژەمان بوو: دۋاي چەند قسەپەك:

پىم گوت: فلانكەس، ئايا تۇ خۆت بە مسولمان دەزانى، يان نا؟

گوتى: بەلن، بىگومان خۇم بە مسولمان دەزانم و نوۋىزۇ رۇزۋوشم ھەپە.

گوتم: باشە، بەلام ئەو حىزبەي تۇ بەرپرسىيارىيەتتى دەكەي، بەرنامەكەي
جگە لە نىسلامە!

گوتى: نىچا چ گرفتىك ھەپە لەۋەدا؟ ئەۋە بۇ كارو چالاكىي سىياسىي و،
ھىتانەدى ئامانجە نەتەۋەپپە كاھانە.

گوتم: ناخر ناگونجی نینسان خوئی به مسولمان بزانی، به لام له بواری لایه نیککی گرنگی ژبان و گوزهراندا، شوین جگه له نیسلام بکهوئی و جگه له نیسلام، به سهر نیسلامدا هه لیزیری!

گوئی: نهوه نازانم، نهوه نده هه یه له ریی میلله ته که مدا ره نجی زۆرم کیشاوه، خه باتی زۆرم کردوه، خوشم هه به مسولمان داده نیتیم.

گوتم: راسته خۆت ماندوو کردوه و ره نجت داوه، به لام نایا چاوه پروانیی پاداشتی لای خوا ده که ی، له به رانه ر نهو خه بات و قوربانیه تدا، که هه ره له سه ره تاوه ناوی خوات لی نه هیناوه، له سه ر بناغه ی شه ریه ت بنیاتت نه ناوه؟

گوئی: به لی، مه که ره له نایه تدا نه، که خوا پاداشتی هیچ که س بزر ناکات؟

گوتم: با نه وه له نایه ت دایه، به لام نایه ته که ده فه رموی: ﴿إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾ (الكهف، واته: نیمه پاداشتی که سیک که کرده وی باشی کرده، زایه ناکه یین، که وته کاتیک خوا پاداشت ده داده وه که کرده وه که ت باشین.

گوئی: تنجا نایا به رگری لیکردنی ولات و میلله ت کرده به کی باش نیه؟

گوتم: با، به لام نه گه ر به وه ی پاداشتی لای خوات هه بی و، بو دنیا ش کاره که ت به ره مدار بی، ده بی نهو کرده وه باشه ت دوو مه رچی سه ره کیی تیدا بن.

گوئی: چی و چی؟

گوتم: یه که م به پیی به رنامه ی خوا بی و له چوارچێوه ی شه ریه تدا نه نجامت دای.

دووه م ته نیا مه به ست پئی پازیکردنی خوا بی.

پاشان نه م وینه یه م بو هینایه وه:

گوتم: نایا نه گهر کابرایه ک چهند کریکارنک به کری بگری و، بناغه ی بینایه کیان بو پونهگ بریژی و، بلتی: تیردم بو هه لیکه نن و، بیکه نه خنده ک بو بناغه، که چی نه وان له جیاتی نه و شوینه ی که بو یان دیاریبکراوه، بچن خنده ک و چایکی قوول و زل له شوینیکی دیکه لیدهن، نایا هه قیانه تیواره داوای کریه که بکه ن و، نایا کابرای خاوه ن نیش پیمان نالتی: کاکه تیوه هیچ هه قتان ناکه وی، چونکه نه و کاره ی من پیم گوتوون، نه جامتان نه داوه، بهووده خوتان ماندوو کرده، رهنجتان به فیرو چووه! نایا نه گهر وایان پتی بلتی، قسه به کی هه قی نه کرده؟

گوتمی: با.

گوتم: ده باشه توش هیچ کهس نالتی: بهرگری له خه لک و له خاک کردنه کهت، شتیکی خراپه، بگره فه رزو پیوستیشه، چونکه خوای کار به جی و دادگه ر فه رموو یه تی: ﴿لَا تَطْلُمُونَ وَلَا تَظْلُمُونَ﴾ ﴿۱۷۱﴾ البقرة، نه سته م بکه ن، نه با سته میشتان لی بگری، واته: نه سته م له خه لکی بکه ن و نه قبوولیش بکه ن هیچ کهس سته متان لی بکات، به لام نایا نه گهر خوای په نهانین له رژی قیامت دا پتی فه رمووی: نه ری فلانکهس! نه وه بوچی شوین بیردوزه و ریچکه ی (...) که وتبووی؟ مه گه ر من فورناتم بو تو نه ناردبوو که بیکه به بهرنامه و ریباری ژیان و گوزه رانت؟ نایا فورناتم بو ناردبووی یان فلان ریچکه؟

گوتمی: منیش ده لیم: خویبه! من هه ر نه وه نده م لیده زانی و، خه تای مه لایه کان بوو، پیتیمان نه که وتن و ری خه باتیان پیشان نه داین!

گوتم: ناخر خوای دادگه ریش ده فه رمووی: تنجا مادام به ری راستت نه ده زانی، بوچی به نه زانیی پیتش میلله ت که وتبووی؟ مه گه ر له فورناتدا پیم نه فه رموو بووی: که نه گه ر نازانن، له زانایان پرسیار بکه ن؟ ﴿فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ ﴿۷﴾ الانبیاء!

نیدی لیره دا گفتوگو به که مان ته و او بوو.

که واته: به لئی، نابتی هه موو بابایه کی به لادارو گرفتار، که رهنج و مهینه تیی دیت، پئی وابتی هه ره له بهر نه وهی که ناوی مسولمانی له سهره، له سهره نارهحه تیی و رهنج و دهرده سهره کانی پاداشتی له لای خوا هیه، به لکو به بی پیبازو نایینی خوا گرتن، مرووف نه گهر به شمشیر هه ور دابینتی، له لای خوای دادگه روهه بو قیامت، کاره که ی فلسیک ناهیتی و سه پانی پووشه، ده بی تیمه کاتیک چاوه رتی پاداشت بین له خوا، که ناوی خوامان له کاره که مان هیتابی و، هه م به پئی شهرعی خوا بی، هه م مه به ستان پئی به ده سته پینانی په زامه ندیی خوا بی، نه گهر نا وه ک له فه رمایشتی پیغه مبه ردا ﴿هاتوه﴾: که سیک که بو سه رنجراکتیشانی خه لک کاریک بکات، نه گهر ده و له مه ندیکه پاره ده به خشی، نه گهر زانایه که وه قسه ی باش بو خه لک ده کات، نه گهر جه نکاوه ریکه به پوالهت له پیناوی خوادا له سهره پیبازی نیسلام ده کوژری، به لام مادام مه به ستی پی خوا نه بی، خوا له رۆژی قیامت دا پینان ده فه رموی: مه دحت کراو ستایشت کراو، پاداشتی خوت وه رگرتوه، هه ره بو نه وه شت بوو، بو نه وه ت نه بوو من پاداشت بدمه وه، هه روه ها نه و جوژه که سانه یه که خوا ده فه رموی: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا﴾ الفرقان، واته: پوو مان کرده نه و کرده وه یه یه که کردبوویان (کرده وه باشه کان)، کردمانه توژو گهر، چونکه ناوی خویان لی نه هینا بوو و، هه وینی تیمان و خوا پی مه به ست بوونی تیدا نه بوو.

۲- که سیک له سهره گوناوه تاوان، گیرۆده ی دهر دو گرفتاریه ک بی، نه وه هیچ که پاداشتی نیه، بگره لپرسینه وه شی له سهره:

نه مه ش ناگاداریه کی پتویسته بو نه وه ی به هه له له چه مک و واتای تاقیرکرنه وه (ابتلاء) تینه گه یین، بو وینه: نایا بابایه کی دزو جه رده و پیکر، یان داوین پیس، یان خوینرێژو پیاو کوژ، له نه جانی کاره دزیوو ناشه رعیه که ییدا، گیرۆده ی سزاو تو له و باجدان بی، ده گونجی به هیوا بی له سهر نازارو نارهحه تیی

و نهو سزاو تۆلوه جه زره به یه، خوا پاداشتی بداته وه و بۆی به چاکه و خیر له قهلهم بدری و، دلی خووی به وه خووش بکات که نه وه تاقیکردنه وهی خوا به، به لآو گرفتاریه که به سه ری هیتاوه، خوا ی کار به جتی نه وانهی خووشیده وین تاقیمان ده کاته وه و تووشی سه ختی و نازاریان ده کات؟! به ته نکید نه خیر، چونکه:

(أ) - هه موو نه و فرمایشته نهی باسی پاداشتی به لآو گرفتاری و ناره حه تیی ده کن، له کاتی باسکردن و ناوه تینانی مسولمانانی دیندارو چاک دا، باسی نه و پاداشت و پله و پایه ده کن.

(ب) - له هیچ کام له فرمایشته کانداناژه به وه نه کراوه، که بابابه ک به هوی گونا و هه لآو لادانیشه وه، تووشی به لآو گرفت و ناره حه تیی بووین، هه مان پاداشت و پله ی هه به، با ته ماشا بکه ی:

یه ک: خوا ده فرموی: ﴿وَبَشِّرِ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابْتَهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٥٧﴾﴾ البقرة، واته: موژده به خوژاگران بده، نه وانهی کاتیک به لایه کیان تووش ده بین ده لاین: تیمه هی خواین و، بۆ لای خواش ده گهرینه وه، نا نه وانه خوا مه دحیان ده کات و به زه یی پیناندا دی و، نا نه وانه پئی راست گرتووانن.

دوو: هه روه ها پیغه مبه ریش ﷺ ده فرموی: ﴿مَا يَزَالُ النَّبَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ، حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ حَظِيئَةٌ﴾ (أخرجه أحمد: ٩٨١٠، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناد حسن، والترمذي: ٢٣٩٩، وقال: حسن صحيح، والبيهقي في شعب الإيمان: ٩٨٣٦، وابن حبان: ٢٩١٣، والحاكم: ٧٨٧٩، وقال: صحيح على شرط مسلم عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: به لآو ناره حه تیی به رده وام تووشی پیاوی بروادارو ئافره تی بروادار دی، له نه نفسی خویدا و له منداله کانیدا و له سامانیدا، تا کو کاتیک ده گاته خوا ی به رز، هیچ گوناھی پیته نه ماوه.

سَيِّئًا مِمَّا كَانُوا يَفْعَلُونَ فَهَرَمُوهُمَا بِتَغْمِيرِهِمْ ﴿١١٢١﴾ إِنَّ عَظَمَ الْجَزَاءِ مَعَ عَظَمِ الْبَلَاءِ، وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ، فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا، وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ (أخرجه الترمذي: ٢٣٩٦، وقال: حسن غريب» وابن ماجه: ٤٠٣١، البيهقي في شعب الإيمان: ٩٧٨٢، والقضاعي: ١١٢١، عن أنس رضي الله عنه، وقال الألباني: حديث حسن).

واته: پاداشتی مهزن له گهَل تأفیکردنه وهی مهزن دایه، (واته: تا کو به لا مهزتر بی، پاداشته که شی مهزتره) و، خوای بهرز نه گهر که سانیکی خویشوست، تاقیان ده کاته وه، نجا نه وهی پازی بوو، خوا لئی پازیسه، (په زامه ندیی خوای بو هه یه) و، نه وهش که تووره بوو، خوا لئی تووره ده بی.

چوار: ههروهها پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: (مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ) (أخرجه أحمد: ٧٣٢٤، والبخاري: ٥٣٢١، وابن حبان: ٢٩٠٧، عن أبي هريرة رضي الله عنه).

واته: هه که سیک خوا چاکه ی بو ی، تووشی گرفتاری ده کات، تووشی به لاو ناره حه تی ده کات.

هه که س له فهدهر نیمانی خو ی، تا کو نیمانه که چاکتر بی، تأفیکردنه وه که ی قورستر ده بی، که واته: خوای به خشندهو به به زده یی به هو ی تأفیکردنه وه ی به نده کانیه وه، بهو به لاو نازارو مهینه تیانه ی که دینه ری یان، گونا هه کانیان لئ هه لده وه ری تی و پله و پایه یان بهرز ده کاته وه، به لام به مه رجیک به نه نقه ست، ههروهها به هو ی گونا هو سه ری پیچیه کانه وه، خو یان گیروده ی نهو به لاو نازارو ناره حه تیانه نه کرد بی، چونکه له حالیک ی وادا، نازارو ناره حه تی و گرفتاریه کانی نهو جوړه که سانه، نهو په په که ی بابی نه وه ده کات که بیته مایه ی پاکبوونه وه ی خاوه نه کانیان له خودی نهو گونا هو تاوانانه ی که به هو یانه وه دوو چاری به لاو سزاو تو له و ناره حه تی بوون، نه ماما خودی به لاو ناره حه تیبه کان که به هو ی گونا هو تاوانه وه بوون، له راستیدا زور نیزیکه خوا سزاشیان بدات، بوچی نهو به لایهت به سهر خو ت هینا؟ له نه نجامی نه وه دا که تو به ریبه کی چه وت دا رویشتی، خو ت تووشی گونا ح کرد، تووشی نهو باج دانه بووی!

۳- هەر کەسێک بە شێوەیەکی هەڵەو ناشەرعیانه، خۆی بخاته بەر بە لۆ تاقیکردنەوهیەک، نابێ بە تەمای پاداشت بێ:

ناگادارییە کە مەمان لە بارە ی کەسانیکەوه بوو، کە لە حالیکیدا شوێن بەرنامەو پێبازی جگە لە خوا کەوتوون، بە هیوان، کە بە لۆ نازارو نارەحەتیەکانی، ببەنە مایە ی پاداشت درانەوه یان لە دواوژدا، کە ئەوانە خەیاڵپلویان کردو.

ناگاداری دووهمیش دەربارە ی کەسانیک بوو، کە لە خودی خۆیاندا مسوڵمانان و بە پیتی ئیسلام بە پێوە دەچن، بە لām لە حالیکی دا کە لە سۆنگە ی لە شەرع لادان و خراپەو تاوانەوه، دووچار ی سزاو نازارو، تۆلە، یان نەخۆشی و مەینەتباری بوون، بە نومییدی ئەودن خوا پاداشتیان بداتەوهو، پلەو پایەیان بۆ بەرز بکاتەوه، ئەوانەش هەر خەیاڵپلویان کردو.

ناگاداری سێهەمیش لە بارە ی کەسانیکەوهیە کە بە حیسابی خۆیان بە کاری چاکەو خێر هەلەدەستن، بۆ وێنە: فەرمان بە چاکەو پێگیری لە خراپە، یان جەنگ و جیهاد، یان هەق بێژی، بە لām لە سۆنگە ی ئەوهوه کە کارەکیان لە خودی خۆیدا شەرعیی و راستە، بە لām چۆنیەتی نەجامدانەکی، هەلومەرجەکی، کات و شوێنەکی، بەو جوۆرە نیە کە شەرع دیاریکێردو، ئەوانەش نەک هەر هیچ پاداشتیان نیە، بگرە بە ئەندازە ی ناتەواوی کارەکیان و، زەرەر و زیان لیکەوتنەوه ی بۆ ئیسلام و مسوڵمانان، گرفتاری لێپرسینەوهو سزاو جەزەبەش دەبن، هەندیکی کەس و دەزانێ کە پیغمبەر ﷺ فەرموویەتی: **إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَىٰ** (أخرجه البخاري: ۱، ومسلم: ۴۵، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

واتە: بێگومان کردووه کەن بە گوێرە ی نیازو مەبەستەکان و، بە تەنکید هەر کەسە بە پیتی نیازو مەبەستی، پاداشتی هەیه.

وا ده زانن مادام پیغه مبهر ﷺ فرموویه تی: بیگومان کرده و ده کان به گویره ی نیازو مه به سته کانن و پاداشتیان هه یه، هه رکه سیک هه ر چوئیکی عه قلی بری به کاریکی خیرو چاکه هه لسا، نجا نه و کاره نه نجام و ناکامی هه ر چوئیک بئ، هه ر شوئنه واریکی چاک یان خرابی لب بکه وئته وه، خاوه نی کرده وه که به گویره ی نیازو مه به سته نیو دلئ، پاداشتی له لای خوا هه ر مسوگه ره، چونکه مادام له رتی خواو نیسلام دا، تووشی گرفتاری و به لآو مهینه تی و، رهنج و نازارو سه رتیشان بووه، نه وه به نه ندازه ی تیش و نازارو ناره حه تیه که ی، مادام نیازی نیو دلئ ته واو بئ، پاداشتی هه ر ده درتیه وه، که بیگومان نه و جوړه بیرکردنه و یه و، نه و جوړه یتکه بشته له مه سه له ی تاقیرکرنه وه و به لآو ناره حه تی به سه ر هاتن دا، زور هه لئ و سه رکیلانه یه و، خاوه نه که ی تووشی غه له تی سه بر سه بر ده کات و، رهنکه هه لوئستی وای پئ بنوئنئ، که نه م په نده کوردیه ی به سه ردا بچه سپئ، که ده لئ: (بؤ ده سته سړیک قه یسه ریه ک ده سووئتنئ)، ده توانین زور به لکان له و بواره وه بینین بؤ پاستی نه و قسه یه ی گوئمان:

أ- یه کیک له وانه، خوا له سه ر زاری کوړه باشه که ی نادم، ده فرموی: ﴿إِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ (۲۷) واته: به ته نکید خوا ته نیا له پارزکاران قبوول ده کات، نجا پارزکاری، دوو مهرجی پتویستن:

یه که م: ده بئ نه و کاره ی نه نجامی داوه، به پئی شهرعی خوا بئ.

دووه م: ده بئ ته نیا خوی پئ مه به ست بئ.

نجا به پئی شهرعی خوا بوونی کرده وه ی باش، هه م مه به ست پئی نه صلی کرده وه که یه، هه م چوئیه تی و کات و شوئنی نه نجامد انیشی، نه وانیش ده گرته وه، بؤ وینه:

که سیک نوئز ده کات، ده بئ دیار بئ: چ جوړه نوئزیک ده کات، نوئزیک بئ که شهرع دا بنابئ، بؤ وینه: نوئزی چیشه نگاو، نه ک بؤ خوی له خووه

جوړه نوږټیک داینتی، پاشان دهبی نوږزه که شی به و چوښه تیبیه بکات که شرع دیناوه، نهک بیتنی له نوږټیکدا سنی چوار سه جدهی زیاد، یان سنی چوار پکووعی زیاد، یان بیکاته چند ته حیاتیکی، دهبی به و شیوه یه بی که شرع دیار بیکردوه.

ب- هه روه ها خوا ﷻ ددغه رموی: ﴿ فَأَقْرَأُوا اللَّهَ مَا آسَأْتُمْ ﴾ (التغابن، واته: نه و ندهی که ده توانن پاریز له خوا بکن.

ج- هه روه ها پیغمبر ﷺ ددغه رموی: ﴿ وَإِذَا أَمَرْتُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾ (أخرجه البخاري: ٦٨٥٨، ومسلم: ١٣٣٧، والنسائي ٣٦١٩، وابن ماجه ٢ عن أبي هريرة).

واته: کاتیک فرمانم به کاریک پیکردن، نه و ندهی که له تواناناندا هه یه، لیتی نه نجام بدن.

ننجا زاناو پيشه وایانی نیسلام له سر نه وه پیککه و توون و، به کده ننگن که سه رجه م جووؤ و چالاکیه شه رعیه کان له حالیکدا که تواناو برست و هه لومه رجه نه نجامد رانیان وهک پتویست نه ره خسابن و، له کاتی ددست بو بردنیان دا، نه گهری زهره رو زیان و به ناکام نه گه پشنتیان زیاتر بی، دروست نیه، ده ستیان بو ببردتی، بو وینه له باره ی جهنگ و جیهاده وه گو توویانه: جهنگ و جیهاد به گو تره ی هه لومه رجه جیاوازه کان هوکمی ده گو پتی و، له حاله تی جیا جیادا هه ر پینج هوکمه شه رعیه کان (الأحكام الشرعية الخمسة)، به سه ردا ده چه سپن، جاری وا هه یه فه رزه (فه رزی کیفیه، یان فه رزی عین)، جاری وا هه یه سوخته ته و، جاری واش هه یه فه ددغه یه، جاری واش هه یه نا په سنده و، جاری واش هه یه ره وایه، نه وهش هه مووی ده گه پرتته وه بو نه وه، که نایا نه و کاره هه رچه نده له نه سلدا شه رعیه، به لیم که نه نجام دهر تی به پیی هه لومه رجه که، به پیی کات و قوناغه که، به پیی تواناو برسته که، به پیی چوښه تیبیه که، نایا مسولمانان لیتی به هر مه نندن، یان زهره رمه نندن؟!

د- به لگه‌به‌کی دیکه لهو باره‌وه، نه‌وه‌یه که پتغهمبه‌ری خوا ﷺ قه‌ده‌غی کردوه، بابای موسولمان خوی بخاته حاله‌تیکه‌وه که تئیدا زه‌بوون بین، وهک لهم فه‌رموده‌یه‌دا هاتوه: **إِعْنْ حَدِيثَهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: لَيْسَ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُدَلَّ نَفْسَهُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ يُدَلَّ نَفْسَهُ؟ قَالَ: يَتَعَرَّضُ مِنَ الْبَلَاءِ لِمَا لَا يُطِيقُ** (أخرجه أحمد: ۲۳۴۹۱، والترمذي: ۲۲۵۴، وقال: حسن غريب، وابن ماجه: ۴۰۱۶، قال الألباني: صحيح)^(۱).

واته: حوزه‌یفه خوا لئی رازی بی، ده‌لتی: پتغهمبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: هیج پروادارتک بوئی نیه خوی زه‌بوون بکات، گوتیان: نه‌ی پتغهمبه‌ری خوا! چۆن خوی زه‌بوون ده‌کات؟ فه‌رمووی: خوی ده‌داته به‌ر به‌لآو تاقیکردنه‌وه‌ی وا، که له توانایدا نیه.

نه‌مانه، نه‌و سۆ راستییه بوون، که گرنکه تیمه له‌به‌رچاویان بگرین، له کاتیکدا باس باسی تاقیکردنه‌وه‌ی خوا به‌نده‌کانسی.

شایانی باسه: نه‌م کورته باسه له نامیلکه‌ی (تاقیکردنه‌وه‌ی خوا بو به‌نده‌کانی) که دانراوی به‌نده‌یه‌و، تالفه‌ی هه‌فده‌یه‌مه له زنجیره‌ی باه‌ته هه‌نووکه‌یه‌یه‌کان به گوشراوی و خوآسه‌یی وه‌رمانگرت.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

(۱) حدیث ابن عمر: أخرجه الطبراني في الكبير: ۱۲۵۰۷، وأخرجه أيضًا: في الأوسط: ۵۲۵۷، قال الهيثمي (۲۷۴/۷): رواه البزار والطبراني في الأوسط والكبير وإسناد الطبراني في الكبير جيد ورجاله رجال الصحيح، غير زكريا بن يحيى بن أيوب الضير، ذكره الخطيب، روى عن جماعة، وروى عنه جماعة، ولم يتكلم فيه أحد.

✱ درسی دووم ✱

بیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه‌مان چوارده (۱۴) نایه‌ت ده‌گرتنه خوی، نایه‌ته‌کانی: (۱۴ - ۲۷)، که نام‌آزه‌یه‌کی کورتیان تیدایه به به‌سهرهاتی نوح عليه السلام، تیشکیکی تا رادده‌یه‌ک باشی تیدا خراوه‌ته سهر به‌سهرهاتی ئیبراهیم عليه السلام و گه‌له‌که‌ی و، دهر‌باز‌بوونی له پیلانی سووتیزانی له لایه‌ن کافره‌کان و، بپروا بیته‌نانی لوط و، پاداشت درانه‌وه‌ی له دنیاو دواروژداو، پیته‌خشرانی ههرکام له ئیسحاق و به‌عقووب، که ئیسحاق کوریه‌تی و به‌عقوویش نه‌وه‌یه‌تی و کوری ئیسحاقه.

﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا حَمِيًّا وَعَمَّا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۱۴﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۵﴾ وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَأَقْرَبُوا إِلَيْهِ إِنَّكُمْ بِعَشْرٍ ذَاتِ آيَاتٍ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۶﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَأَبِلِكُم مِّن رِّزْقِنَا فَابْتَغُوا عِندَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَعَلَّكُمْ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۷﴾ وَإِن تَكذَّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ﴿۱۸﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ بَدَأَ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۱۹﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۰﴾ يَعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿۲۱﴾ وَمَا أَسْرِعُ بِمُحْمِرِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۲۲﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَكُونُ مِنَ الرَّحْمَةِ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۲۳﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ

اللَّهُ مِنْ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ
 أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ
 وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن تَنْصِيرٍ ﴿١٢﴾ ﴿١١﴾
 فَمَنْ لَّهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ
 وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَنْبِيَاءَ وَالْكَتَّابَ وَعَآيِنَهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ
 لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٤﴾ ﴿١٣﴾ ﴿١٤﴾

مانای ده قواو ده قی نایه تهکان

بہ دنیایی نووحیسمان بۆ لای گه له که ی نار، نجا هه زار سالیان جگه
 له په نجا سأل له نیودا مایه وه (هه ره که رمی بانگه واز بوو)، به لام بروایان
 پینه هینا، بۆیه سه ره نجام تۆفان گرتنی له حالیکدا که سته مکار بوون ﴿١١﴾
 به کسه ره خۆی و هاوه لانی که شتیبه که مان پرگار کردو، گپیرامان به نیشانه بهک
 (ی مه زن) بۆ جیهانیان ﴿١٢﴾ هه روه ها ئیپراهمیمیش (یاد بکه وه) کاتیک به
 گه له که ی گوت: خوا به رست و پارێزی ئیکه ن، نه گه ر بزانی نا نه وه تان بۆ تیوه
 باشتره (که ته نیا خوا به رست بن) ﴿١٣﴾ بیکومان تیوه ته نیا بتان له جیاتی خوا
 ده په رست و درۆ هه لده به ستن، به راستی نه وانهی جگه له خوا ده یان په رست، هه یچ
 بژیوتکیان بۆتان به ده ست نیه، ده جا بژیو ته نیا له لای خوا بخوازن و، به په رست
 و سواسی بکه ن، به س بۆ لای وی ده گپیرتنه وه ﴿١٤﴾ نه گه ر (په یامی خواش)
 به درۆ دابتن، به دنیایی چه ند کومه لگایه ک پش تیوه ش (به رانه ر په یامی
 خوا بیپروا بوون و) به درۆیان داناو، پیغمبه ریش به س گه یاندنی رۆشن و
 پوونکه روه (ی په یامی خوا) ی له سه ره ﴿١٥﴾ تا یا (بیپروایان) نه یاندیهو چه ون خوا
 دروستکراو ده ست پنه ده کات و، دواپی (پاش نه مان) ده یگپیرتنه وه (بۆ بوون)،

نهوه (کارِکِه) بۆ خوا ئاسانه ﴿۱۸﴾ بَلَى: به زه ویددا برۆن، سه رنج بدهن! (خوا) چۆن سه ره تا دروستکراوی هیناوه ته دی؟! دوایی خوا پینگه یاندن و دروستکردنی کۆتایی ده په خستینی، بیگومان خوا له سه ره هه موو شتیک به توانایه ﴿۱۹﴾ (خوا) هه ره که سی بوئی (به پیتی خراپه کانی) نازارو سزای ده دات و، هه ره که سیشی بوئی (به پیتی چاکه کانی) به زه یی پیدادی و، هه ره بۆ لای ویش ده گپردرته وه ﴿۲۰﴾ (ته ی مرۆفه کان!) ئیوه نه له زه مین و، نه له ئاسمان دا ده سته وسانکه ره (ی خوا) نین و، جگه له خواش هه یج دۆست و پشتیوانیکتان نیه ﴿۲۱﴾ نه و که سانه ش که به نیشانه کانی خوا و دیداری بیپروان، ئا نه وانه له به زه یی من نا ئومید بوون و، نه وانه (له پۆزی دوایی دا) نازارکی به تیشیان هه به ﴿۲۲﴾ وه لامی گه له که شی (گه لی ئیپراهیم) ته نیا نه وه بوو که گوتیان: بیکوژن یان بیسووتین، خواش له ناگر قوتاری کرد، بیگومان له وه دا نیشانه هه ن بۆ کۆمه لیک بره وایین ﴿۲۳﴾ ههروه ها (ئیپراهیم) گوتی: ئیوه ته نیا به مه به سته خۆشه وستی ئیوانتان له ژیا نی دنیا دا، به کانتان له جیاتی خوا (به په رسترا و) گرتوون، دوایی له پۆزی قیامهت دا به رانه به به یه کدی بیپروا ده بن و، نه فرین له یه کدی ده که ن و، په ناگه تان ناگر (ی دۆزهخ) ه و، هه یج یارمه تییده ریکتان نابئی ﴿۲۴﴾ نجا لوه و پرا ی (به خوا و په یامه که ی) بۆ هینا و، (ئیپراهیم) گوتی: من به ره و لای په ره و ردگارم کۆچکه رم، به دنیایی ته نیا نه و زالی کارزانه ﴿۲۵﴾ نیه سحاق و یه عقوو بیشمان پیته خشین و، پیغه مه رایه تی و (دابه زینی) کتیبشمان خسته وه چه که به وه، له دنیا دا پادا شته کیمان دایه وه و، به دنیایی له دوا رۆژیشدا له چاکانه (له پزی صالحان دایه) ﴿۲۶﴾!

شیکرنهوهی ههندیک له وشهکان

(فَلَيْتَ): واته: له نیواندا مایهوه، نووح له نیو گهلهکهی دامایهوه (لَيْتَ بِأَمَّاكَ: أَقَامَ بِهِ لَازِمًا) له شویتیک مایهوه، نهو شویتیهی چۆل نهکرد.

(الطُّوفَانُ): (الطُّوفَانُ: كُلُّ حَادِثَةٍ تُحِيطُ بِالْإِنْسَانِ، وَصَارَ مُتَعَارِفًا فِي الْمَاءِ الْمَتَّهِ فِي الْكَثْرَةِ)، (طوفان): ههر ږووداویکه که دهوری مرووف دهوات، کارهساتیکی بیژدهزا، ږووداویکى گهوهو مهزن، بهلام له عورفدا زیاتر بو نهو ناوه که زور زوره، لافاوو لیزماو، بهکاردههیتری به کوردیی، توّفانیش ههر بهکاردههیتری.

(أَوْثَانًا): (أَوْثَانٌ وَاحِدَةٌ: وَثْنٌ، وَهُوَ حِجَارَةٌ كَانَتْ تُعْبَدُ، وَالصَّمَمُ: جُثَّةٌ مُتَّخِذَةٌ مِنْ فِصَّةٍ أَوْ نَحَاسٍ أَوْ حَشَبٍ، وَجَمْعُهُ أَصْنَامٌ)، دوو وشه ههن: (أَوْثَانٌ) و (أَصْنَامٌ). (أَوْثَانٌ) کوی (وثن ه، (أصنام) کوی (صمم ه، (وثن): بریتیه له بهردیک که په رستری به بی نهوهی شیوهو دیمه نیکى دیارییکراوی پندرابی، به پیروزیان زانیوه، به لام (صمم): بریتیه له په بکه ریک له شیوهی شتیکدا، (بالنده، مرووف، فریشته)، که له زیو، یاخود مس، یاخود تهخته، یاخود له ههر ماده به کی دیکه دروستیانکردوه، له شیوهی مرووف یان ههر شتیکداو په رستوو یانه.

(وَوَخَّلُوهُمْ إِنْكَآ): واته: درۆ هه لده به ستن، وشهی (خلق): به مانای نه دنازه گیری دى، به مانای دا هیتانیش دى، به لام لیره دا به مانای هه لبه ستن دى، درۆ هه لبه ستنیش نهوه یه: که که سیک قسه یه ک بکات نه صلی نه بی، نه وهش ههر جوړیکه له په یادکردن، به لام په یادکردنی قسه یه کی درۆ که بنه مایه کی نه.

(إِنْكَآ): (الْإِنْكَآ: كُلُّ مَضْرُوفٍ عَنِ وَجْهِهِ الَّذِي يَحِقُّ أَنْ يَكُونَ عَلَيْهِ)، (إفك): بریتیه له ههر شتیک لهو ږوهی لادرابی که پیویست بووه له سه ری بی، (إفك) به مانای هه لکیرانه وهو لادان، دى (أَلَيْ يُؤْفَكُونَ) یانى: (أَلَيْ يُضْرَفُونَ) بو کوئ لاده درتین؟

(التَّائِبِينَ): (النُّشْأُ وَالنُّشْأَةُ: إِحْدَاثُ الشَّيْءِ وَتَرْبِيَّتُهُ)، وشهی (نُشَأُ) و (نَشَأَ): بریتیه له په پیداکردنی شتیک و، په روهرده کردن و گه وره کردن و، گه شه پیدانی.

مانای گشتی نایه تکان

نهم چوارده (۱۴) نایه تکان، باسی به سه رهاتق نوح عليه السلام، زور به کورتیی و خولاصه یی ده گتپنه وهو، گژشه یه کیش له ژبان و به سه رهاتق نبیراهیم له گهل گه له که ی دا ده گتپنه وهو، به لام به شتیوه یه کی دریزتر، (الطبری) جوانی گوتوه لیره دا، ده لئ: خوا عليه السلام دواى نه وهی باسی تاقیکردنه وهی خو، بو مسولمانان ده کات، که شتیکی حه تمیبه، پاشان باسی که ساتیکی کرد که له تاقیکردنه وهی خوادا خوراگر نابن و، له سه ر تهلن و له سه ر قه راغن، وهک له سووره تی (الحج) دا ده فهرمووی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ. وَإِنْ أَصَابَهُ فِتْنَةٌ أُنْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ. خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ذَلِكَ هُوَ الخُضْرَانُ الْمَيِّتُ ۝۱۱﴾، واته: که ساتیک هه ن خوا ده په رستن به لام له سه ر قه راغ وه ستاون، نه گه ر چاکه ی تووش بوو، پیى نارام ده گرتی، به لام نه گه ر خراپه ی به سه رهات، له سه ر رووی هه لده گه رتیه وه، دنیاو دواړوژی دوزاندوون، نه وه شه زیانباریی روشن.

لیره ه دواى نه وهی خوا فهرمووی: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِن جَاءَهُ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۝﴾، له خهلک هه یه که ساتیک که ده لئین: بروامان به خوا هینا، به لام نه گه ر له پیناوی خوادا نازاردرا، نازاردانی خه لکی بو، وهک سزای خوا ته ماشا ده کات، (زور له لای شتیکی گه وره وه مهنه، بویه له به رانبه ریدا به چوک دادتی)، به لام نه گه ر له په روهرده گارتیه وه یارمه تی و پشتیوانیه ک بوو، ده لئین: تیمه ش له گه لتان بووین، واته: له کاتی نه هاتدا خورا نه گرن و، له کاتی هاتدا، لایفیک لیده ده ن و

تجدیدعباده که ده‌کهن که هه‌قیان نیه، ئنجا دواى ئەوه خوا ﷺ به‌سه‌رهاتى نووح ﷺ ناماژه‌یه‌ک پى ده‌کات که چه‌ند خۇراگر بووه، نو سه‌دو په‌نجا (۹۵۰) سأل به‌رده‌وام بووه له‌گه‌ل گه‌له کافرو مله‌وړو که‌لله‌ره‌قه‌که‌ی دا، به‌لام وازی له‌کاره‌که‌ی خو‌ی نه‌هیتاوده ده‌ستبه‌ردار نه‌بووه، ماندوو نه‌بووهو شل نه‌بووهو کول نه‌بووه.

دوایی یاسی ئیبراهیم ﷺ ده‌کات، که ته‌نانه‌ت له‌ ناگری سوور نه‌ترساوه له‌ پیناوی خوادا، خستوو‌یانه‌ته نټو مه‌نجه‌نیق و به‌ مه‌نجه‌نیق هه‌لیانداوه‌ته نټو بلیسه‌ی ناگر، به‌لام ده‌ستبه‌رداری په‌یام و به‌رنامه‌ی خواى په‌روه‌دگار نه‌بووه، واته: نټوه‌ش نووح بکه‌نه سه‌رمه‌شق بو خۇراگری و پشوو درټزی و، ئیبراهیم بکه‌نه سه‌رمه‌شق (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، له‌وه‌دا که له‌ پیناوی خوادا ناماده‌بن فری بدرینه نټو ناگری سووره‌وهو، ناماده‌بن له‌ پیناوی خوادا کوچ بکه‌ن و، هه‌موو شتیک به‌جیبه‌یتلن.

ده‌فه‌رموئى: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ فَلَيْتَ فِيهِمْ أَنْفُسَهُ أَإِذَا حُمِلَتِ عَامًّا﴾، به‌ دلنیاى نووحمان بو لای که‌له‌که‌ی نارد، هه‌زار (۱۰۰۰) سأل جگه‌ له‌ په‌نجا (۵۰) له‌ نټویاندا مایه‌وه، واته: (۹۵۰) سأل له‌ نټویاندا مایه‌وه، ﴿فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾، توفان گرتنى، لافاوئیکى گه‌وره گرتنى، له‌ حالئیک دا که نه‌وان سه‌مه‌کاربوون، خوا ﷺ ده‌یتوانی به‌فه‌رموئى: (فَلَيْتَ فِيهِمْ تِسْعَ مِائَةٍ وَخَمْسِينَ عَامًّا، أَوْ سَنَةً) به‌لام به‌و ته‌عبیره فه‌رموویه‌تى: هه‌زار جگه‌ له‌ په‌نجا، بو ئەوه‌ی که بزائری به‌ وردی، (۹۵۰) سأل بووه، نه‌گه‌ر فه‌رموویای: (۹۵۰) له‌وانه‌به‌یه‌کیک گوته‌بایه: ده‌بټ به‌ جوړئیک له‌ زنده‌رؤیى، یان بو زور پيشاندانى نه‌و ماوه‌یه‌ بن، به‌لام که خوا دیار‌بیکردوه: هه‌زار جگه‌ له‌ په‌نجا، مانای وایه‌ رټک (۹۵۰) سأل، نووح ﷺ پيش توفان له‌ نټو که‌له‌که‌یدا ماوه‌ته‌وهو، له‌گه‌لیاندا سه‌رگه‌رمی بانگه‌وازو تټکه‌یانندن و هوشیار‌کردنه‌وه‌یان بووه، که ده‌فه‌رموئى: ﴿فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾، توفان گرتنى له‌ حالئیکدا سه‌مه‌کار بوون، واته: به‌ هوی سه‌مه‌که‌یانه‌وه توفان گرتنى، نه‌گه‌رنا خوا ﷺ سه‌تم له‌ به‌نده‌کانى ناکات.

﴿ فَأَمَّا بَيْنَهُمْ وَأَسْحَابَ السَّمَاوَاتِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴾، تیمه خوئی و هاوه لانی که شتیبه که مان ده رباز کردن و، گپرامان به نیشانه یه ک بو جیهانیان.

نایا نهم رانای (ها) له (وَجَعَلْنَاهَا) دا، بو (سَفِينَةَ) ده چپته وه، یان بو به سه رهاته که ده چپته وه، یان بو نهو سزایه ده چپته وه که کافره کانی پی سزا دراو؟ هم موویان گونجاون، به لام وه ک دواپیش باسی ده که یین وا نیزی کتره راناوه که بو که شتیبه که بچپته وه، چونکه به پی پی ریزمانی عه ره پیی راناو (ضمیر) ده چپته وه بو نیزی کترین باسکراو (أَقْرَبُ مَذْكَورٍ) که نه ویش (السَّفِينَةَ) یه، ﴿ فَأَمَّا بَيْنَهُمْ وَأَسْحَابَ السَّمَاوَاتِ وَجَعَلْنَاهَا ﴾، (أَيَّ وَجَعَلْنَا السَّفِينَةَ آيَةً لِلْعَالَمِينَ)، که دواپی باسی ده که یین: که شتیبه که چونه و، چون نیشانه یه و موعجیزه یه بو جیهانیان، هه لبه ته تیمه پشتریش باسمان کرده، که له سوورپه تی (هود) دا لی کو لینه وه یه کی تاکو رادده یه ک تیرو ته سه لمان کرده، له باره ی به سه رهاته ی نووح (ص) و گه له که یه وه.

نجا یه کسه ر دپته سه ر باسی نیبراهیم و ده فه رموی: ﴿ وَإِذْ هَبْنَا سُرَّاتِنَا إِلَى الْفُلَيْنِ فَاثْبَثْتُمْ فِي شَوَاهِدٍ لِّبُحْرَيْنِ أَبْوَابًا وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴾، هه روه ها نیبراهیمیشمان ره وانکرد، نهم (و) ه نهمه ده گپریته وه و بایده داته وه بو سه ر (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا) واته: (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِبْرَاهِيمَ)، نیبراهیمیشمان ره وانکرد، ﴿ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ ﴾، کاتیکک به گه له که ی خوئی فه رموو: به ندایه تیسی بو خوا بکن، خوا به رستن، ﴿ وَأَنْتَ لَهُمْ كَرِيمٌ ﴾، هه روه ها پاریزی لیکهن، ﴿ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾، نا نه وه که ته نیا خوا به رستن و ته نیا پاریزی له خوا بکن، بو تپوه چاکتره نه گهر بزانون، نه گهر زانایریتان هه بن، بیجگه له خوا به رستی، هیچ شتیکی دیکه شایسته ی مروف نیه.

﴿ إِنَّمَا تَتَّبِعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا ﴾، به دنئیایی تپوه له جیاتی خوا، له خوار خواوه، جگه له خوا، ته نیا بتان ده په رستن، (أَوْثَانٌ) کوئی (وَتَّن) ه، که بریتیبه له به ردیک په رستی، هه ره چهنده هه ندیک له زانایان گوتوو یانه: (وَتَّن) ده گونجی

هەر بەردیک بێ، دەشگونجێن پەیکەرێک بێ بە شیوەی مرووف، یان لە هەر شیوەیهکی دیکەدا، بەلام زۆر بەیان دەتێن (وَتُن) مەرج نیە شیوەی هەبێ، بەلام (صَنَم) شیوەی هەیه، ﴿وَتَحَلُّوْنَ اِفْكَاً﴾، هەر وهەا درۆ هەلەدەبەستن، ﴿وَتَحَلُّوْنَ﴾ یانی: پەیدای دەکەن، درۆ پەیدا دەکەن، هەلەدەبەستن، شتیک دەتێن که هیچ بنەمایەکی نیە، چونکە هاوبەشانی خوا، بوونیان نیە، ﴿اِنَّكَ اَلَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ لَكُمْ رِزْقًا﴾، بە دلنایایی ئەوانە لە جیاتی خوا، جگە لە خوا دەیانپەرستن، بژیویان بۆ نیوە بە دەست نیە، ﴿فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ اَرْزَاقًا﴾، نجا بژیو لە لای خوا داوا بکەن، ﴿وَأَعْبُدُوْهُ وَاشْكُرُوْا لَهٗ﴾، بپەرستن، سوپاسگوزاری بۆ ئەنجامدەن، ﴿اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ﴾، هەر بۆ لای وی دەگیردرێنەوه، بۆیە بزانی بە چ چاوو پوویەکەوه دەچنەوه خزمەتی خوا، بزانی بە چ دەست و تویشوویەکەوه بە چ پەرتیزو بەرھەمیتکەوه، دەچنەوه خزمەتی.

﴿وَإِنْ تَكْذِبُوا﴾، ئەگەر ئەوەش که دەپلێم، بە درۆی دابنێن، ئەو پەيامە، ئەو بەرنامەیهی خوا بە درۆ دابنێن، ﴿فَقَدْ كَذَبَ اَمْرٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ﴾، بە دنیایی لە پیش تێوه دا گەلانێک، کۆمەلگایانێک، پیغمبەران و پەيامەکانی خویان بە درۆ دانان، ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ﴾، ڕەوانەکراو (ی خوا) یش، تەنیا گەیانندی پوونکە ڕەوو و ناشکراکەری لەسەرە، دواي ئەوەی پەيامی خواي بە پوونیی و بە ناشکرای پێگەیاندن، ئەرکی خۆی ئەنجامداوه، ئەگەر تێوه وەلامی نەدەنەوه، ئەوه خۆتان زیانتان کردوه، ئەگەرنا ئەو زانی پێناگات، چونکە ئەو ئەرکی خۆی جێبەجێ کردوه، ئەرکەکەشی هەر ئەوەیە پەيامی خوا بگەبەنت، بە قسەو بە کردەوهو بە هەلوێست بیگەبەنت.

نجا ئەم نایەتانه: (۱۹ - ۲۳)، ئەم پێنج نایەتە موبارەکە، فەرمايشتی خوايە تێواخی کردوه لەگەڵ قسەکانی ئیبراھیم دا ﷺ پیش ئەوەی وەلامی کافرەکان بخاتەروو، هەندیکیش دەتێن: ئەوه هەر فەرمايشتی ئیبراھیمە، بەلام شیوەی دواندەنەکی لە دواندی راستەوخۆ (خِطَاب) هوه گۆریوه بۆ دواندی نادیار (غیاب)،

﴿أَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ﴾، نایا نابینن؟ بہ چاوی عہ قَل و دَل،
 نگہ رنا بہ چاوی سہر نابینرئ، نایا نابینن خوا چوں سہرہ تا دروستکراوہ دست
 پئ دہ کات، (أَبْدَأُ) کہ (مضارع) کہی (يُبْدِئُ) یہ، لہ گہ ل (بَدَأُ) کہ (مضارع) کہی
 (يَبْدَأُ) یہ، یہ ک و اتایان ہہ یہ، یہ کیان چواری (رباعی) یہ و یہ کیان سیانی (ثلاثی)
 یہ لہ رووی پتہ کانہوہ، (أَبْدَأُ يَبْدِئُ) لہ گہ ل (بَدَأُ يَبْدَأُ) ہہر یہ ک و اتایان ہہ یہ،
 واتہ: دہستی پتکرد، نایا نابینن بہ چاوی عہ قَل و دَل چوں خوا دروستکراوہ کان
 دہست پئ دہ کات؟ ﴿ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾، دواپی ٹہو دروستکراوہ دہ گتیرتہوہ، دواپی
 ٹہوہی لہ بہین دہ چن، جارئکی دیکہ دہ گتیرتہوہ بو بوون، ﴿إِنَّ ذَٰلِكَ
 عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾، بہ دلتیابی ٹہوہ لہ سہر خوا ناسانہ، کہ ٹیوہ ش دواپی ٹہوہی
 دہ فہوتین و دہ مرن، بتانگتیرتہوہ و زیندووتان بکاتہوہ، کہ واتہ: ٹیوہ ش پتتان
 وانہ بن، ٹہ گہر لہ بہین چوون و مراندنی، زیندوون ناکرتہوہ، بزائن کہ پڑژیک
 دئ، زیندووتان دہ کاتہوہ، تہ ماشا ناکہن! پڑژانہ خوا شتان دروست دہ کات و لہ
 بہینیان دہ بات و، دواپی دہ یانگتیرتہوہ؟ کاتی خوئی زانست ٹہوہی نہ زانیوہو،
 بوئی دہرنہ کہوتوہ، کہ لہ جہستہی مروؤفا بہ مہزہنہ و بہ نیزیککراوہ پی لہ
 ہہر جرکہ بہ کدا سہ دو بیست و پتتج ملیؤن (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانہ لہ جہستہی
 مروؤف دہ مرئ، سہ دو بیست و پتتج ملیؤن (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانہی دیکہ ش
 شوئتیان دہ گرنہوہ، جہستہی مروؤفیش ہہ مووی لہ نیزیکہی سہ د تربلیؤن
 (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) خانہ پتکھاتوہ، سہ د ہزار ملیار خانہ۔

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ﴾، بلن: بہ زہویدا برؤن و
 سہرنج بدہن، خوا دروستکراوہ کانی چوں دہست پتکردوہ! واتہ: لیتکوٹنہوہ،
 سہرنج بدہن، ﴿ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّسْأَةَ الْآخِرَةَ﴾، دواپی خوا دروستکردنہوہی دیکہ
 دینتہ گورئ و پتدہ گہ یہ نن، دروستکردنہوہی دیکہ، ٹہوہ دروستکردنہوہیہ کہ
 لہ پڑژئ دواپی دا دہ بن، واتہ: ٹیوہ تہ ماشا بکہن بو وینہ: لہ زیندہوہران،
 لہ ٹاژہ لان، خوا چوں دہ یامہرئین، یان گژو گیا چوں وشک دہ بن، دواپی ٹہوہ

لهوهرزی به هاردا، دووباره چه که ره ده کاتهوهو دیتهوه نارواه، تپوهش به هه مان شپوه ﴿سُرَّ اللَّهُ يُمْنِيُ النَّشَاءَ الْآخِرَةَ﴾، دواپی خوا پینگه یاندنی کوتایی دیتن، که له روژری دواپی دا ده بن و له دواپی نهو پینگه یاندن و دروستکردنه، مردن نابن، ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، به دنلیایی خوا له سه ر هه مو شتیک به توانایه.

﴿يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ﴾، خوا هه ر که سیتی بیهوئی نازاری ده دات، سزای ده دات و، هه ر که سیتی بیهوئی به زه پی پیدا دی، ﴿وَالَّذِينَ تَقُولُونَ﴾، هه ر بو لای ویش ده گپردرینه وه، دیاره لیره به ره های فه موویه تی: هه ر که سیتی بیهوئی سزای ده دات و، هه ر که سیتی بیهوئی به زه پی له گه ل ده نو تنن، به لام به ته نکید نه وه به گو تره نیه، چونکه سیفه ته کانی خوا ﴿يُنَكِّهٖهُ وَهُوَ كَارِهُهُ﴾، واته: وه ک چون خوا ویستیکی ره های هه یه، حکمه تیکی ره هاشی هه یه، به زه پی و میهره بانیه کی ره هاشی هه یه، زانیاریه کی بن سنووری هه یه، وه ک چون ده سه لاتیک کی بن سنووری هه یه، که واته: سیفه ته کانی خوا هه موویان پیکه وه کار ده کهن، بو وینه: خوا ویستی ره های هه یه، هه ر که سیتی بیهوئی گومرای ده کات و، هه ر که سیشی بیهوئی هیدایه تی ده دات، به لام کار به جتیه کی ره هاشی هه یه، خوا ده زانن کی گومرا ده کات و، ده زانن کی هیدایه تی ده دات، هه روه ها خوا هه ر که سیتی بوئی، سزای ده دات، به لام ده زانن به هه ق خه لک سزا ده دات و، به هه ق خه لک ده به خشی و، به زه پی به خه لک دادی، ﴿وَمَا أُنشِرُ بِمُعْجِزَاتِكَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾، تپوهش ده سه وسانکه ر نین بو خوا ﴿يُنَكِّهٖهُ﴾ نه له زه وی و نه له ناسمان دا، هه لبه ته مرؤف ناچن بو ناسمان، به لام یانی: نه گه ر گریمان بچن بو ناسمانیش، له ویش ناتوانن خوا ده سه وسان بکن، ﴿وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾، تپوهش جکه له خوا، هیچ سه ره رشتیاریو هاوکارو یارمه تیپه دریکتان نیه، واته: له به رانبه ر خوادا، نه گه ر بیهوئی سزاتان بدات، که س سه ره رشتیتان ناکات و که س هاوکارتان نابن و یارمه تیتان نادات.

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ ﴾، نه‌وانه‌ش که بروایان به نیشانه‌کانی
 خوا نیهو به دیداری خوا نیه، بیپروان به نیشانه‌کانی خوا، که نایه‌ته خوینراوه‌کانن،
 یان نایه‌ته بیتراره‌کانن، یان موعجزه‌کانی پیغهمبرانن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)،
 هه‌روه‌ها برواشیان به دیداری خوا نیه ﴿ أُولَئِكَ يَمُوتُوا مِنْ رَحْمَتِي ﴾، نا نه‌وانه له
 به‌زه‌یی من ناو می‌دبوون، ﴿ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه نازارتکی
 به تیشیان هه‌یه، که‌واته به هوی نیمان به نایه‌ته‌کانی خواوهو به دیداری خوا،
 مروّف شایسته‌ی به‌زه‌یی خوا ده‌بی، به‌لام به هوی کوفر به نایه‌ته‌کانی خواوهو،
 به دیداری خوا، مروّف شایسته‌ی سزای به تیشی خوا ده‌بی، که‌واته: نه به‌زه‌یی
 نواندنه‌که‌ی خوا، نه نازاردان و سزادانه‌که‌ی، هبجیان به گوتره نین، به‌لکو هه‌مووی
 پر به پیستهو له جیی خویه‌تی.

ننجا دپته سه‌ر وه‌لامی گه‌له کافره‌که‌ی نیپراهیم عليه السلام، ده‌فه‌رموی: ﴿ فَمَا
 كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَفْقُلُّوا أَوْ حَرِّقُوهُ ﴾، وه‌لامی گه‌له‌که‌ی هیچ شتیک
 نه‌بوو، جگه له‌وه‌ی گوتیان: بیکوژن، یان بیسووتینن، واته: یان بیکوژن به کوشتنی
 ناسایی، یاخود بیسووتینن، که نه‌ویش هه‌ر کوشتنه، به‌لام کوشتنیکی نانا‌ساییه.

ننجا نه‌وه هه‌مووی پیچراوه‌ته‌وه، که سه‌ره‌نجام بریاریاندا ناگرتکی بو
 بکه‌نه‌وه، ناگریان بو کرده‌وه، خستیانه نیو مه‌نجه‌نیق، به مه‌نجه‌نیق فریانداندا
 نیو مه‌شخه‌لی ناگه‌که‌وه، نه‌وه هه‌مووی پیچراوه‌ته‌وهو به‌که‌سه‌ر دپته‌سه‌ر
 سه‌ره‌نجامه‌که‌ی: ﴿ فَأَجْمَعُهُ اللَّهُ مِنَ الْنَّارِ ﴾، واته: دواي نه‌وه‌ی پیشی جوړیک
 له دل له دل‌دانیان هه‌بوو، گوتیان: نایا بیکوژین، یاخود بیسووتینن؟ دواي دل
 خویمان له‌سه‌ر نه‌وه ساغ کرده‌وه، که بیسووتینن و فریشیاندا به نیو ناگر، به‌لام
 خوا له ناگر ده‌ربازی کرد.

که‌واته: نه‌ی نه‌هلی نیمان! نیوه‌ش له پیناوی خوادا ده‌ربه‌ست مه‌بن، که
 نه‌گره‌ر فرییدرینه نیو ناگری سووره‌وه‌ش، خوا نه‌گره‌ر بیه‌وی له نیو ناگری

سووریش دا سه لاهمه تان ده کات و، نه گهر سه لاهمه تیش نه بوون، نه وه له پیناوی خوادا سووتیتران و کوژران و دهر به دهر کران و، ههر شت پتکران، له پیناوی خوادا هه مووی ناسانه، یانی: ده بت له لات سینا بی، خوا هینده به رزو مه زن و گوره یه، پاداشتی خوا هینده گوره یه، که هه موو شتیک له پیناوی خوادا ناسانه و ده بت پتت ناسان بی، نه گهر به راستی خواناس بی، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، به راستی له وه دا نیشانه هه ن بو کومه نیک بر وایتن، یانی: له به سه رهاتی نبیره ایم دا ﴿التَّوْبَةَ﴾، له وه دا که له پیناوی خوادا خرایه نیو ناگری سوور و خواش دهر بازی کرد، نیشانه زورن بو که سانی بر وایتن، به لام که سیک بر وانه هینتی، له نیشانه کانی خوا به هره مه ند نابن.

﴿وَقَالَ إِنَّمَا أَخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، هه روه ها نبیره ایم فهر مووی: به دناییی تبه نهو نهو بتانه له جیاتی خوا گرتووانن، ده یانه رستن بو خوشه ووستیتان له ژیانی دنیا دا، واته: خوشه ووستی نیوانتان، به کدی خوشه ووستنتان و، په یوه سستی عاتیفی و سوزتان له گه ل به کدی دا، وه ک لاسایی کردنه وهی کوترانه ی پشینانتان، یا خود له بهر خوشه ووستیتان بو به کان ده یانه رستن له ژیانی دنیا دا، واته: ﴿مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ﴾، ده گونجن مه به ست پتی نهو به تی که نهو بتانه ده په رستن، له بهر نهو خوشه ووستیه به که له نیوانتان دا هه یه، واته: له نیوان تبه وه په رسترا وه کانتان دا، یا خود: له نیوان خوتاندا، وه ک خه لکه که، تا کو نهو خوشه ووستی و په یوه ندیه کومه لایه تیانوه به رژه وه ندیانه ی پتکه وه هه تانن، به رده وام بن له ژیانی دنیا دا، بویه نهوانه ده په رستن، نه گه رناوه نه بی بنه مابه کیان هه بی و به لگه به کیان له پشت بی، ﴿ثُمَّ نَوْمَ الْيَوْمِ لِيَكْفُرَ بِعَصَابِكُمْ يُعْضِرُونَ وَيَلْعَنُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا﴾، دوابی له رژی هه لسانه وه دا هه ندیکتان بی پروا ده بن به هه ندیکتان، هه ندیکستان نه فرین له هه ندیکتان ده کهن، دیاره سه رکرده و دمپراسته کان بی پروا ده بن به شوینکه و توه کانیا، ده لاین: تیمه به رانه بر به نیوه بی پروا یین، تبه هه له تان کردوه که تیمه تان په رستوه، شوینکه و توه کانیش

نه فرین ده کهن له سه رکرده کانیان که بهو مه رده ده یان بردوون و، تووشی نهو حاله یان کردوون، یاخود هه موویان هه م بهرانبهر به یه کدی بی پروان و حاشا له یه کدی ده کهن، هه م نه فرینیش له یه کدی ده کهن و قسه به یه کدی ده تین، ﴿وَمَا أَوْلَاكُمْ أَلْتَارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ﴾، جینگای هه وانه وه تان ناگروه، هیچ یارمه تیده رو هاوکاریستان نین له رۆژی دوایی دا.

﴿فَقَامَنَ لَهُ لُوطٌ﴾، لوط بر وای بو هینا، واته: له بهر خۆشه ویستی نیبراهیم و له بهر متمانه ی به نیبراهیم، بر وای هینا به په یامه که ی خوا ﴿لُوطُ﴾، به وه ی که به نیبراهیم دا ناردوو یه تی، هه لبه ته زۆریه ی سه رچاوه کان ده تین: لوط بر ازای نیبراهیم بووه، مام و برازا بوون.

نه مهش دووباره قسه ی نیبراهیمه: ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَيْحٍ﴾، هه روه ها نیبراهیم فه رمووی: من به ره و په روه ردگارم کۆچکه رم، کۆچ ده که م به ره و په روه ردگارم، واته: به ره و نهو شوئنه ی که په روه ردگارم فه رمانم پئی ده کات، که ده توانم له وێ چاک په روه ردگارم به رستم، ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به دنیایی هه ر نهو زالی کارزانه، بالاده سته و ده مپاریزی و، پئی کۆچ کردنم بو ناسان ده کات، کارزان و کاربه جیشه، لیره بارودۆخم لی وه ته نک هاتوه، ده مبانه شوئینک که بتوانم له وێ به ده سترکراوه یی دینداری به کم، ﴿وَوَهَبْنَا لَهُمُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾، تیمهش هه رکام له نیسحاق و یه عقووبمان پئندان، که په یدا بوونی نیسحاق و نیسحاقه و نیسحاقیش کوری نیبراهیمه ﴿التَّائِبِينَ﴾، به ته نکید په یدا بوونی نیسحاق دوای په یدا بوونی نیسماعیله و، نیسحاق له ساره خاتوون بووه، هه روه ک نیسماعیل له هاجه ره خاتوون بووه، یه عقووبیش کوری نیسحاقه، نه مهش نه وه ده که به ننی که هه ر له رۆزگاری نیبراهیم دا بووه که خوای په روه ردگار یه عقووبی به نیسحاق به خشیوه.

﴿وَجَمَلًا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾، هر روه‌ها له وه‌چه‌ی ئیبراهیمدا پیغهمبه‌رایه‌تیی و کتییمان دانا، واته: له دواي ئیبراهیم ﷺ هر پیغهمبه‌رتک هاتبی له‌وه‌چه‌ی نه‌و بووه، هر کتییبک دابه‌زیندراستی، له‌وه‌چه‌ی نه‌ودا دابه‌زیندراوه، له هه‌ردوو لقی نیسحاق و نیسماعیله‌وه، به‌لکو هه‌ندیک گوتوو یانه: کوریکي دیکه‌شی هه‌بووه به ناوی میدیان و، شوعه‌یب بو گهل میدیان ره‌وانکراوهو شوعه‌یب ده‌چیته‌وه سه‌ر میدیان که نه‌ویش هر کوری ئیبراهیمه، وه‌ک له په‌یمانی کۆن دا هاتوه، ﴿وَأَيَّتَنَّهُ أَجْرُهُ فِي الدُّنْيَا﴾، له دنیادا پاداشته‌که‌یمان دایه‌وه، واته: به‌شیک له پاداشته‌که‌یمان له دنیادا دایه‌وه، که بریتیه له‌وه‌ی هه‌موو خاوه‌ن به‌نامه ئاسمانیه‌کان، به‌کده‌نگن له‌سه‌ر ئیبراهیم ﷺ و ستایشی ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها نه‌وه بوو که خوا وه‌چه‌یه‌کی باشی به ئیبراهیم دا، نه‌وه‌تا پیغهمبه‌رایه‌تیی له دواي ئیبراهیم ته‌نیا له‌وه‌چه‌ی نه‌ودا بووهو، کتیبه‌کانی خوا، ته‌نیا بو وه‌چه‌ی نه‌و دابه‌زیون، هه‌روه‌ها ئیبراهیم خوا توانایه‌کی ماددی باشی پێداوهو، سومعه‌و نیعتیاریکی باشی پێداوه، ئیبراهیم پیغهمبه‌رتیکی نیوده‌وله‌تیی بووه، له عیراق، له شام، له میسر، له حیجاز، که نه‌وکاته نه‌و چوار شوینه زیاتر کۆمه‌لگای به‌شه‌ریان تیدا کۆبۆته‌وه، نیوان دېجله‌و فورات و نیل، ﴿وَلَنَّمُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّلَاحِينَ﴾، له رۆژی دوايشدا، ئیبراهیم ﷺ له چاکانه، واته: له ریزی صالحان و چاکان دایه.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه که م:

ناردنی نووح بۆ لای گه له که ی، به رده وام بوونی له بانگه واز کردنیان بۆ ماوه ی نو سه دو په نجا (۹۵۰) سال و، فه وتیرانیان به لافاوکی مه زن و، دره باز کردنی خو ی و سواربوونی که شتیبه که و، کردنی که شتیبه که به نیشانه یه ک بۆ جیهانیان:

خو ا ده فه رموی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا حَمِيًّا
عَامًا فَآخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۱۱﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَمَلَنَهَا آيَةً
يَلْعَلِّيكَ ﴿۱۲﴾﴾

شیکردنه وه ی ئه م دوو ئایه ته، له پینج برکه دا:

۱- ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾، به دنیایی نیمه نووحمان بۆ لای خه لکه که ی، بۆ لای گه له که ی په وانکرد، واش پینده چن نه و کاته هه ر نه وه نده مرو فیه بووبن له سه ر زه ی که نووحیان بۆ لای په وانکراوه، وه ک دوایش زیاتر باسی ده که بن.

ئنجا وه ک پشتریش گو مان: نه وه بۆ چه سپاندنی پتغه مبه ری خاته مه ﷺ که نه و پتیه ی تۆ له سه ری و، نه و په یامه ی بۆ تۆ هاتوه، نه وه له پتیش تۆشدا نووح بووه، ئیبراهیم بووه، پتغه مبه رانی دیکه بوون (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، بۆیه ده بی تۆش خۆراگر بی، وه ک چۆن نووح نۆسه دو په نجا (۹۵۰) سال خو ی راگرت، هه لبه ته ته مه نه که ی درتژ بووه و، ته مه نی خه لکه که ش هه ر درتژ بووه نه و کاته.

۲- ﴿ فَلَيْتَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَيْرٌ عَامًا ﴾، هه‌زار سال جگه له په‌نجا له نيو خه‌لکه‌که‌پدا مایه‌وه، واته: خه‌ریکی بانگه‌وازو تیگه‌یانندن و هو‌شیار کردنه‌وهو، ترساندنیان بوو، وهک له سوورده‌تی (نوح) دا خوا **﴿﴾** له‌سه‌ر زمانی نوح وورده‌کارویه‌کانی چو‌نیه‌تی بانگه‌وازو بانگ‌کردن و هو‌شیار کردنه‌وهی بو گه‌له‌که‌ی باس ده‌کات، له ته‌فسیری سوورده‌تی (هود) یش دا به وردی باسی به‌سه‌ره‌اتی نووحیمان **﴿﴾** کردوه و ورده‌کارویه‌کامان خستونه‌روو.

۳- ﴿ فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴾، له کاتیکدا که سته‌مکار بوون، توفان گرتنی، لافاو‌یکی گه‌وره گرتنی.

۴- ﴿ فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَبَ السَّيِّئَةِ ﴾، تیمه‌ش خو‌ی و هاوه‌لانی که شتیبه‌که‌مان ده‌ریاز کردن، له توفانه‌که ده‌ریازمان کردن و، نه‌وانی دیکه هه‌موویان خنکان.

لی‌ره‌دا که ده‌فه‌رموئ: ﴿ فَلَيْتَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَيْرٌ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴾ **﴿﴾** فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَبَ السَّيِّئَةِ ﴿﴾، نه‌م سئ (ف)‌یه، هه‌موویان بو بادانه‌وه (عطف)‌ن.

۵- ﴿ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴾، که شتیبه‌که‌شمان کرده نیشانه‌یه‌ک بو جیهانیان. که تیش‌تاش له‌سه‌ر چی‌ای جوودی ماوه.

کورتہ باسینک

له كهوت كورته سهرنج دا

۱- تیمه به سهرهاتی نوو حمان له تهفسیری سووره تی (هود) دا به درژی بی باسکر دوه، له بهر نه وهی له سووره تی (هود) دا، جیا له هه موو سووره ته کانی دیکه، نهو ورده کاریانه ی له ویدا هاتوون دربارهی نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ و گه له که ی، له هیج شوئینکی دیکه دا نه هاتوون، که نایه ته کانی: (۲۵ - ۴۹) ن، یانی: بیست و پینج ثابت ته رخانکراون بو به سهرهاتی نووح عَلَيْهِ السَّلَامُ و، ورده کاریه کانی به سهرهاتی نووح لهو بیست و پینج نایه ته دا زور به جوانی خراونه روو.

۲- به پتی نایه ته کانی: وَلَقَدْ نَادَيْنَا نُوْحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِیْبُوْنَ ﴿۷۱﴾ وَجَعَلْنَاهُ وَاٰهْلَهُ مِنْ اَلْکَرِیْمِ الْعَظِیْمِ ﴿۷۲﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُرًّا لِّیَاقِیْنِ ﴿۷۳﴾ الصّٰفٰت، که مانایه که بیان تاویه: به دنیایی نووح بانگی تیمه ی کردو، تیمه ش باشرین وه لمده ره وه بووین بوی . خوی و نیزیکه کانیمان له به لای مه زن دهر باز کرد . ته نیا وه چه که پیمان کرد به ماوه وان، (نهوانه ی مانه وه له سهر زهوی له مرو فان).

به پتی نهم سن نایه ته موباره که، نووح بو تیکرای به شهر نیردراوه و، تو فانه که ی گشتگیر بووه و، ته نیا وه چه که ی نهویش ماون، ته نیا وه چه ی نووح، وه که وه چه ی نادم له سهر زهوی ماون، هه روه ها به به لگه ی نایه تی (۵۸) له سووره تی مه ریه م دا که ده فه رموی: ﴿ اُولٰٓئِكَ الَّذِیْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّیْنَ مِنْ ذُرِّیَةِ اٰدَمَ وَیَمَّٰنَ حَمَلْنَا مَع نُوْحٍ ﴿۵۸﴾ ﴾ مریم، واته: نهوانه که سانیکن خوا چاکه ی له گه ل دا کردوون له پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له وه چه ی نادم و لهوانه ی له گه ل نوو حدا هه لمان کرتن، دیاره هه موو پیغه مبه ران له وه چه ی نادمن، مانای وایه، هه موو نهو پیغه مبه رانه ش که له دوی نووح هاتوون، له وه چه ی نووح بوون.

که‌واته: مرؤفه‌کان هه‌موویان ته‌نیا نه‌وانه بوون که له‌گه‌ل نووحدا هه‌لگیراون، جگه له‌وانه‌ی که له که‌شتیه‌که‌دا هه‌لگیراون و پارێزراون، که‌سی دیکه له مرؤفان له‌سه‌ر زه‌وی نه‌ماوه.

۳- (الطبري) له ته‌فسیره‌که‌ی خۆیدا^(۱) ده‌لێ: (إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَ نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ وَهُوَ ابْنُ خَمْسِينَ وَثَلَاثَ مِائَةِ سَنَةٍ، فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا، ثُمَّ عَاشَ بَعْدَ ذَلِكَ خَمْسِينَ وَثَلَاثَ مِائَةِ سَنَةٍ).

واته: خوا نووحی بو لای گه‌له‌که‌ی نارد که ته‌مه‌نی سێسه‌دو په‌نجا (۳۵۰) سأل بوو، نوسه‌دو په‌نجا (۹۵۰) سالیس له نێویاندا مایه‌وه، که ده‌کاته هه‌زارو سێسه‌د (۱۳۰۰) سأل، دواي تو‌فانیس سێسه‌دو په‌نجا (۳۵۰) سالی دیکه ژیا، که ده‌کاته هه‌زارو شه‌سه‌دو په‌نجا (۱۶۵۰) سأل، به پیتی نه‌و پریابه‌ته‌ی (الطبري) ته‌مه‌نی نووح له له دایک بوونیه‌وه، تا‌کو کۆچی دوايی ده‌کاته: (۱۶۵۰) سأل.

هه‌ر (الطبري) ده‌لێ: وشه‌ی (الطُّرُقَاتُ): (كُلُّ مَاءٍ كَثِيرٍ فَاشٍ طَامٌ فَهُوَ عِنْدَ الْقَرْبِ طُوفَانٌ سَيْلًا كَأَنَّ أَوْ غَيْرَهُ) واته: هه‌ر ناوێکی زۆری بلأوی بێره‌زا، له لای عه‌رهب به تو‌فان ناو ده‌برێ، چ لافاو بێ، چ جگه له لافاو.

۴- (الطبري) له قه‌تاده‌وه هیناویه‌تی که خوا ده‌فه‌رموی: ﴿فَأَمَّا جِنْتُهُ وَأَسْحَبَ السَّيْفِيْنِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِيْنَ﴾، واته: خۆی و هاوه‌لانی که‌شتیه‌که‌مان ده‌رباز کردن و، کردمانه نیشانه بو جیهانیان، قه‌تاده گوتوویه‌تی: (أَبْقَاهَا اللَّهُ آيَةً لِلنَّاسِ بِأَعْلَى الْجُودِيِّ)^(۲)، واته: خوا که‌شتیه‌که‌ی هێشته‌وه وه‌ک نیشانه‌یه‌ک بو خه‌لک، له‌سه‌ر لووتکه‌ی چیاي جوودی.

هه‌روه‌ها (محمد الطاهر ابن عاشور) یش ده‌لێ: (قَالَ قَتَادَةُ: بَقِيَتْ بَقَايَا السَّيْفِيْنَةِ عَلَى الْجُودِيِّ حَتَّى نَظَرْتُهَا أَوَائِلَ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَيُقَالُ: إِنَّهَا دَامَتْ إِلَى أَوَائِلِ الدُّوْلَةِ الْعَبَّاسِيَّةِ، ثُمَّ غَمَرَتْهَا التُّلُوجُ)^(۳).

(۱) جامع البيان: ۳۷۱۴.

(۲) جامع البيان: ۳۷۱۷.

(۳) التحرير والتنوير: ج ۲۰، ص ۲۲۳.

واته: قه‌تاده ده‌لئی: پاشماوه‌کانی که شتیی نووح، له‌سه‌ر چیا‌ی جوودی‌ی مابوونه‌وه تا‌کو سه‌ره‌تا‌کانی تۆمه‌تی ئی‌سلام سه‌رنجیان داوه‌و بینویانه‌و، گو‌تراوه: پاشماوه‌کانی که شتیی نووح ماونه‌وه تا‌کو سه‌ره‌تای ده‌ولته‌تی عه‌بباسی، دوا‌یی به‌ به‌فر داپۆ‌شراوه (که‌وتۆ‌ته‌ بن‌ خوَل و دارو به‌رد، له‌ نه‌نجامی داشو‌رانی چیا‌کان و هاتنی لافا‌ودا).

5- که ده‌فه‌رموئ: ﴿وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾: زانا‌بان زۆ‌ربه‌یان گو‌توویانه: وا پێ‌ده‌چێ‌ پانا‌وی (ها) مه‌به‌ست پێ‌ی که‌شتیبه‌که‌ بن و که‌شتیبه‌که‌ تیس‌تا‌هه‌یه، هه‌ندیک‌یش گو‌توویانه: مه‌به‌ست پێ‌ی هه‌والی یان به‌سه‌رهاتی نووحه، یانی: ﴿وَجَعَلْنَا قِصَّةَ نُوْحٍ آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾، هه‌ندیک‌یش گو‌توویانه: یانی: نه‌و سزایه‌ی که‌ خوا نار‌دوو‌یه‌تی که‌ بریتیه‌ له‌ تۆ‌فان بۆ‌ که‌لی نووح، نه‌وه‌مان کرد به‌ نیشانه‌ بۆ‌ هه‌موو جیهانیان، له‌به‌ر نه‌ودی هه‌والی به‌سه‌رهاتی نووح صَلَّى، نه‌و سزایه‌ی که‌ خوا نار‌دوو‌یه‌تی بۆ‌ که‌لی نووح، له‌ هه‌موو دنیا‌ی کۆ‌ن و تازه‌دا بلا‌بو‌توه‌وه، بۆ‌یه‌ خوا فه‌رمو‌یه‌تی: ﴿آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾.

6- له‌ په‌یمانی کۆ‌ندا هاتوه: ﴿وَاسْتَقَرَّ الْفُلْكَ عَلَىٰ جِبَالِ اَرَارَاطٍ﴾^(۱) قسه‌ی په‌یمانی کۆ‌ن هه‌ر نه‌وه‌نده‌یه: که‌شتیبه‌که‌ له‌سه‌ر چیا‌ی نارارات له‌نگه‌ری گرت، چیا‌ی ناراراتیش ناوه‌ بۆ‌ چیا‌ی جوودی‌ی.

(محمد الطاهر ابن عاشور) ده‌رباره‌ی (جِبَالِ اَرَارَاطٍ) ده‌لئی: ﴿وَقَدْ اخْتَلَفَ الْبَاحِثُونَ فِي تَعْيِينِ جِبَالِ اَرَارَاطٍ، فَمِنْهُمْ مَنْ قَالَ: إِنَّهُ اسْمُ الْجُدِيِّ، وَعَيْنُوا أَنَّهُ مِنْ جِبَالِ بِلَادِ الْأَكْرَادِ فِي الْحَدِّ الْجَنُوبِيِّ لِأَرْضِيَّتِيَا فِي سُهُولِ مَا بَيْنَ النَّهْرَيْنِ﴾^(۲)، واته: لیکۆ‌له‌ره‌وان راجیاییان هه‌یه له‌ دیاری‌ی کردنی چیا‌ی نارارات دا، هه‌ندیک‌یان ده‌لین: ناوی چیا‌ی جوودی‌یه‌و دیارییان کردوه که‌ له‌ چیا‌کانی کوردانه، له‌ سنووری باشووری نه‌رمینیا، له‌و ده‌شته‌ی که‌ پێ‌ی ده‌گو‌ترئ: نیوان دوو رووباره‌کان، [که‌ تیس‌تا‌ له‌ باکووری کوردستانی تورکیا‌یه، له‌ سه‌رووی زاخۆ‌ده‌].

(۱) العهد القديم: سفر التكوين، الإصحاح: ۸.

(۲) التحرير والتنوير: ج ۲۰، ص ۲۲۳.

۷- ویرای نه وهی که دهگونجی راناوه که بۆ که شتییه که بچیتته وه: ﴿وَجَعَلْنَاهَا﴾، (أی: وَجَعَلْنَا السُّفِينَةَ آيَةً لِلْعَالَمِينَ)، دهشگونجی بکه ریتته وه بۆ هه واله که، به وه که (خبر) ه که به مانای (قصة) یان (حَادِثَةٌ) بن، یانی: (وَجَعَلْنَا الْقِصَّةَ، أَوِ الْحَادِثَةَ الْمَذْكُورَةَ آيَةً لِلْعَالَمِينَ)، چونکه ده بن میننه (مؤنث) بن، یاخود به مانای (العُقُوبَةُ) نه و سزایه ی خوا ناردی بۆ گه لی نوح عليه السلام که نه و توفانه بوو پتی فه وتیران، کردمانه نیشانه بۆ جیهانیان.

مهسه لهی دووهم:

ناماژه یهک به وتووژی ئیبراهیم له گه له که یدا، که فه رمانی یتکردوون به خواپه رستی و پاریزکاری و، په خنه له به کانیان گرتوه که هیچ کاره و، سه رنجی بو میژووش پاکیشاون که په ندی لی وه رگرن:

خواد ه فرموی: ﴿وَإِذْ هَبَسَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ ذَالِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلَعُونَ إِفْكًَا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَقَدْ كَذَّبْتُمْ أَنَّ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾﴾

شیکردنه وهی ئه م ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿وَإِذْ هَبَسَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَأَنْتُمْ ذَالِكُمْ﴾، هه روه ها یادبکه وه کاتیک ئیبراهیم به خه لکه که ی خوی گوت: خوا به رستی و پاریزی لی بکه ن.

(و) سهر (وَإِذْ هَبَسَ) نه وهی تیره ده گپرتیه وه سه رسته ی پتشیوو: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾، که واته ناوای لی دی: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِبْرَاهِيمَ إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾ یاخود: ﴿وَأَذْكَرَ إِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾ یاخود: ﴿وَأَنْتُمْ عَلَيْنِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ﴾ یاد ی ئیبراهیم بکه کاتیک به گه له که ی خوی فه رموو.

شایانی باسه: تیمه به سه رهاتی ئیبراهیم مان به وردی له کاتی ته فسیرکردنی سووره تی (ئبراهیم) دا باسکردوه، ئنجا نایا گه لی ئیبراهیم که نه و وتووژی له گه لدا کردوون، کئی بوون؟ ئیبراهیم به پتی سه رچاوه میژوو ییه کان ده بی له باشووری عیراق بووی، هه ندیک له سه رچاوه میژوو ییه کان ده لین: (ئور الکلدانیین)، واته: گه لی ئیبراهیم له عیراقی ئیستا بوون، به لَم زیاتر له ده فه ری خوارووی عیراق بوون.

رسته‌ی ﴿اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْتَعُوا﴾، خوا بپرستن و پاریزی لیکن، بیکومان پیغمبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که به گه له کانی خویانیان گوتوه: خوا بپرستن، خواپرستی به چه‌مک و واتا راسته‌قینه‌که‌ی، به‌رنامه‌یه‌کی گشتگیری ژبانه، واته: بؤ خوا ملکه‌چ بن له هم‌مو ژبانتاندا، نه‌ک به‌و چه‌مک و واتا ته‌سک و باوه‌ی که ئیستا له زه‌ینی زۆربه‌ی مسولماناندا هه‌یه، که پیمان وایه خواپرستی ته‌نیا بریتیه له نه‌نجامدانی دروشمه‌کان، که پیمان ده‌گوتری: دروشمه‌کانی پرستن (شَعَائِرُ التَّعْبُدِ) وه‌ک نوژیو پۆژیو و زه‌کات و حه‌ج و، نه‌و پرستشانه‌ی دیکه که له نیوان مروّفی خوئی و خوای پروره‌دگادا نه‌نجام ده‌درین، به‌لکو خواپرستی و به‌ندایه‌تیی بؤ خوا یانی: ملکه‌چی بؤ خوا له هم‌مو وردو درشتی ژبان دا، له مزگه‌ت و بازار، له‌سه‌ر دوانگه‌و له فه‌رمانگه، له کیلگه‌و له کارگه‌و، له هم‌مو کایه‌کانی ژبان دا، به‌ندایه‌تیی بؤ خوا بکه‌ن و پاریزی لی بکه‌ن.

۲- ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾، نه‌وه بؤ ئیوه باشتره نه‌گه‌ر بزنان. یانی: نه‌گه‌ر زانیاریتان هه‌بن، ده‌زنان نه‌وه بؤ ئیوه باشترین شته، (خَيْرٌ) یانی: باشترین، چونکه چی‌گه‌روه‌وه نه‌ئه‌رناقیی به‌ندایه‌تیی کردنی مروّفی بؤ خوا، بریتیه له کۆیلایه‌تیی کردنی بؤ شته‌کانی دی، یان مروّفیکی وه‌ک خوئی، یاخود دروستکاره‌کانی دیکه‌ی خوار خوئی.

۳- ﴿إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا﴾، به‌دنیایی ئیوه له جیاتی خوا، یان له خوار خواوه، ته‌نیا بتان ده‌پرستن.

۴- ﴿وَتَعْلَمُونَ أَنَّهَا﴾، هه‌روه‌ها درۆی هه‌لکیراوه هه‌لده‌به‌ستن، (أَيُّ وَتَعْلَمُونَ كَذِبًا) درۆ هه‌لده‌به‌ستن بؤ خوا، گوايه هاوبه‌شی هه‌ن و، ئیوه‌ش نه‌و هاوبه‌شانه ده‌پرستن تاكو له خواتان نیزیک بخه‌نه‌وه، وه‌ک له سووره‌تی (الزمر) دا ده‌فه‌رموی: ﴿مَا تَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ (الزمر، نایانپه‌رستین مه‌گه‌ر بؤ نه‌وه‌ی له خوامان نیزیک بخه‌نه‌وه.

(الطبري) له مانای: ﴿وَتَخْلَعُونَ أَفْكَاءاً﴾، ده‌لن: ﴿وَتَضْمَعُونَ كَذِباً وَبِاطِلاً﴾
 واته: تیره درو و پوچ هه‌لده‌به‌ستن و دروست ده‌کهن، نهو هاوبه‌شانه، نهو
 بتانه‌ی ده‌یانه‌رستن گوايه هاوبه‌شی خوان، نهوه شتیکه هه‌لیده‌به‌ستن بۆ خواو،
 درویه‌که په‌یدای ده‌کهن، وشه‌ی (خَلَقَ) یانی: هیتانه‌دی شتیك له نه‌بوون، به‌لام
 لیره‌دا به مانای درو هه‌لبه‌ستن یانی: قسه‌یه‌ک بکرتی هیچ نه‌صل و بنه‌مايه‌کی
 نه‌بن، نه‌گه‌رنا (خَلَقَ) هیتانه‌دی شتانه له نه‌بوون، که ته‌نیا به‌ خواى په‌روه‌ردگار
 ده‌کرتی: ﴿أَلَمْ يَخْلُقْ كُلَّ شَيْءٍ﴾ (الزمر، ﴿٦٢﴾) خوا به‌دیهینه‌ری هه‌موو شتیکه،
 یاخود که ده‌فرموی: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ مَّعْدَرَةً نَّقِيرًا﴾ (الفرقان، واته: خوا
 هه‌موو شتیکی په‌پیدا‌کردوه، تنجا به‌ نه‌ندازه‌گیریه‌کی باش نه‌ندازه‌گیری کردوه.

تنجا درو هه‌لبه‌ستن نه‌ویه شتیك بگوترتی، بنه‌مايه‌ک و نه‌صلتیکی نه‌بن،
 نه‌ویش له‌و رووه‌وه ده‌شو‌به‌ته په‌پیدا‌کردن و هیتانه‌دی له نه‌بوون.

٥- ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَا يَلْمِزُوكُمْ لَكُمْ رِزْقًا﴾، به‌ دنیایی نه‌وانه‌ی
 تیره له جیاتی خوا ده‌یانه‌رستن، له خوار خواوه ده‌یانه‌رستن، جکه له خوا به‌ندایه‌تییان
 بۆ ده‌کهن، هیچ بژیویکیان بۆ تیره به‌ده‌ست نیه.

چونکه (رِزْقًا) به‌ نه‌زانراو (نَكِيرَةً) هاتوه، واته: که‌م و زور بژیویان بۆ تیره
 به‌ده‌ست نیه، بۆیه شایسته نین به‌رسترتین، په‌رستراو ده‌بتی بتوانن زیان
 له په‌رسته‌ره‌که‌ی دووربخاته‌وه‌و سوودی بۆ بینن، بژیوی بۆ دابین بکات،
 هیتانبیتیه‌دی، سه‌ره‌رشتی بکات، که نهو بتانه هیچکام له‌و سیفه‌تانه‌یان نین.

٦- ﴿فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ﴾، تیره بژیو له لای خوا به‌ خوا بخوازن.

٧- ﴿وَأَعْبُدُوهُ وَأَشْكُرُوا لَهُ﴾، هه‌روه‌ها بیبه‌رستن و سوپاسگوزاری بۆ نه‌نجام بدن،
 (شکر، یَشْكُرُهُ، شُكْرًا) بۆ خوی بۆ به‌رکار تیره‌ر ده‌کات و پیوستیه به‌ پیتیکی دیکه نیه،
 به‌لام لیره‌دا (وَأَشْكُرُوا لَهُ) واته: له‌به‌ر خاتری وی سوپاسگوزاری بکهن، نه‌مه مانا‌که‌ی
 به‌هتیرتو توختر ده‌کاته‌وه.

۸- ﴿إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، به دنیایی هر بۆ لای وی دهگیردرنهوه.

کهواته: لێردها ئیبراهیم علیه السلام چوار شتان دهکاته وهسف و پیناسه بۆ خوا:

یهک: بژیو ته نیا به دهست نهوه.

دوو: ده بۆ به ندایه تیی ته نیا بۆوی بۆ.

سێ: پارێزکردن ده بۆ ته نیا له وی بۆ.

چوار: گه رانه وهش ته نیا بۆ لای وه.

۹- ﴿وَإِنْ تَكْذِبُوا﴾، دوابی ئیبراهیم علیه السلام پێیان دهفرموی: نه گهر ئیوه په یامی خوا به درۆ دابنن، پیغه مبهری خوا به درۆ دابنن، بروای پینه کن.

۱۰- ﴿فَقَدْ كَذَّبَ أُمْرُؤٌ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾، خوا په کی به ئیوه ناکه وی، له پیش ئیوه دا، کۆمه لگایاتیکی دیکه په یام و پیغه مبهرانی خویان به درۆ دانا، به لأم سه رهنجام ته ماشا بکه ن چۆن سه ریان به فه تاره ت چوو!

۱۱- ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَسُكُمْ﴾، پیغه مبه ریش ته نیا گه یاندن و روونکردنه وه یکی ناشکرای، (یاخود ناشکراکه ری) له سه ره، (أَلْبَسُكُمْ) (بَلَّغُ يَبْلُغُ بَلَاغًا) گه یشت ده گات، گه یشتن، گه یاندن، (أَلْمِیْتُ) یس لێردها ده گونجی به مانای رۆشن بۆ، ده شگونجی به مانای رۆشنکه ره وه بۆ، یان له (أَبَانَ) ی (لا یزم) ه، به مانای رۆشن، یان (أَبَانَ) ی تپه رکه ر (مُتَعَدِّي) ه، به مانای رۆشنکه ره وه.

ئیبراهیم علیه السلام دهیوه وی پێیان بفرموی: نه گهر وه لأم نه ده نه وه دو، من به درۆ دابنن و په یامی خوا که به مندا نارده و په تیی، به درۆی دابنن، نه وه ته ماشای میژوو بکه ن، کۆمه لگایاتیکی دیکه وه، خه لگایاتیکی دیکه ش هه بوون که پیغه مبه رانیان به درۆ داناون، به لأم سه رهنجام سزادراون، منیش وه ک پیغه مبهری خوا، وه ک هه موو پیغه مبه ران، ته نیا گه یاندنی په یامی خوا م له سه ره، به شیوه یه کی روون و روونکه ره وه، ئنجا کاتیکی که په یامی خوا پێراگه یاندن،

ئەركى من لىرە تەواو دەبن، وا مەزانن كە تووشى چۆرتمىك دەبم، تووشى گرفت و كىشە يەك دىم، بە نىسبەت نىوان خۆم و خواو، تەگەر تىوۋە ۋە لامتان نەدامە ۋە، تىوۋە بەس خۆتان زىنبار دەبن و خۆتان تووشى سزا دەبن، تەگەرنا من ئەركەكەم ھەر ئەوۋە يە، پەيامى خواتان پىن رابگە يەنم.

دىارە گە ياندنى پەيامى خوا ^{يَا} مەرج نىبە تەنيا بە زمانى وتار بىن، بە ئكو بە زمانى كردار، بە زمانى ھە ئوئىست، بە زمانى جىبە جىن كردن، ھەموو ئەوۋە پىي دەگوترى: گە ياندن، واتە: پىغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ئەركدار (مكلف) بوون، پەيامى خوا ۋەك چۆن بە تەعبىرى زمان دەگە يەنن، بە ھەئسو كە ۋە تە كانىشيان، بە ھەئوئىستە كانىشيان، پەيامى خوا لە ئىانى تاكىي و خىزانىي و كۆمە لايە تىي و سياسىي خۇياندا، بەر جەستە بكنەن بۇ خەلك، بۇ ئەوۋەي خەلك و ئىراي ئەوۋەي ھە قىيان لىن دەبىستىن، ھە قىشيان تىدا بىينىن.

مهسه لهی ستهم:

سهرنجراکیشانی خوا بو مروفان که دروستکراوه کان دینتته دی و، ده یانگیرتته وه، فه مانکردن به به زه ویدار پویشتن و، سهرنجدانی یتگه یشتنی دروستکراوه کان و، کردنه به لگهی نه و حالته له سهر ژیانی روژی دوایی و، ناماژه کردن به هه ندیک له سیفه ته کانی خوا و دهسته پاچهیی مروفان و، سهره نجامی شوومی بیروایان به دیداری خوا:

خوا ده فه رموی: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ بَدَأَ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٦﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُعَادِنُوا اللَّهَ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ يَكْفُرُونَ مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٠﴾﴾.

شیکردنه وهی ته م نایه تانه، له دواژه برگه دا:

١- ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ بَدَأَ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾، نایا نه یانبینیوه، (به چاوی عهقل و دل)، خوا چۆن دروستکراوی ده سته پیکردوه، دواپی ده یگیرتته وه؛ لیره دا دیتن دیتنی دل و عهقله، ده شگونچن مه به ست له دیتن لیره دا، دیتنی چاوی بن، بو هه ندیک له و شتانهی به چاوه بیهترین، که خوا ﷻ چۆن ده ست به دروستکردنیان ده کات، پنجه گیایه ک، ده نکه توونیک چۆن ده پروی؟! دواپیش دوا ی نه وهی له به ینده چن، دووباره خوا ﷻ ده یژنیتته وه و ده پرویتنیتته وه، به لیم زیاتر وا پیده چن مه به ست له دیتن، دیتنی عهقلیی بن، وه ک زانایان ده لاین: (الرُّؤْيَةُ عَقْلِيَّةٌ وَلَيْسَتْ بَصَرِيَّةً) دیتنی عهقل مه به سته، نه ک دیتنی چاوی، (أَوَلَمْ يَرَوْا) خوینراویشه ته وه: (أَوَلَمْ تَرَوْا)، تنجا نه گهر (أَوَلَمْ يَرَوْا) بن، دواندنه که دواندنیکی نادیار (عَطَابٌ غِيَابِيٌّ)، نه گهر (أَوَلَمْ تَرَوْا) بن، دواندنه که دواندنیکی رووبه روویه.

نجا - وهک پتیشتریش باسمانکرد- نهو پتینج نایه ته دهگونجی هه مووی قسه ی ئیپراهیم علیه السلام بی، که به خه لکه که ی خوی فه رموون، ده شگونجی نه مه فه رمایشتی خوا علیه السلام بی، ئیواخنی کردوه له گه ل قسه کانی ئیپراهیم علیه السلام و وتووژی له گه ل خه لکه که ییدا، که دوا ی نه م پتینج نایه ته، نهوان وه لأم ده ده نه وه، خوا ی په روه ردگار نه م فه رمایشته ی خوی کردۆته ئیواخن و ئیوپره بو نهو دیالوگ وتووژی نهوان ئیپراهیم و گه له که ی.

وشه ی (بَدِئْتُ) له زمانی عه ره بییدا (أَبْدَأُ يُبْدِئُ) و (بَدَأُ يَبْدَأُ) وهک (الطبري) گوتوو یه تی: (لَقَتَانِ يَمَعَتَى وَاحِدٍ) دوو وشه ن به یهک واتا، (أَبْدَأُ) له گه ل (بَدَأُ)، (بَدَأُ) سَی پتی (ثلاثي) به، به لأم (أَبْدَأُ) چوار پیتی (رباعي) به، (أَبْدَأُ) واته: دهستی پتکردوه، (بَدَأُ) ش هه ر یانی: دهستی پتکردوه، نه م (همزة الإستفهام) ه له (أَوْلَمَ يَرَوْا) دا، زانایان گوتوو یانه: بو پرسیارکردنی نکوولییلتکردنه و چاوه پتی وه لأم ناکری، نایا نابینن به چاوی عه قل و دل چو ن خوا دروستکراو دهست پی ده کات، دوا یی ده یگتیرته وه، دوا ی نه وه ی له به ینی ده بات، ده یگتیرته وه و جار یکی دیکه دروستیده کاته وه.

(ثُمَّ يُعِيدُهُ) دوا یی ده یگتیرته وه، واته: دوا ی نه وه ی له به ین چوو ه، دووباره ی ده کاته وه بو بوون، (أَيُّ: يُعِيدُهُ بَعْدَ فَنَائِهِ وَبِلَا، كَمَا بَدَأَهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ خَلَقًا جَدِيدًا) وهک چو ن له سه ره تا وه دروستیکردوه، دوا ی نه وه ی که له ئیو ده چن، جار یکی دیکه ده یگتیرته وه و ده یه ئینته وه بو بوون.

(۲) - (إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) واته: نه وه له سه ر خوا ئاسانه، نه و ده ستپتکردن و له به ین بردن و دووباره هیتانه وه کایه، بو خوا ئاسانه، که واته وا مه زانن دوا ی نه وه ی تیوه ش ده مرن و له به ین ده چن، زیندووکرانه وه تان له لای خوا قورسه، نه وه تا رۆژانه خوا دروستکراوه کان دروسته کات و له به ییان ده بات و، دوا یی دووباره یان ده کاته وه.

پنشتريش باسماں كرد: تَبَسْتَا زانستى تَوْبَكَارِى (علم الفسلجة) دهريخستوه كه له ههر چركه به كدا نيزيكه ي سه دو بيست و پينج مليون (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانه له جهسته ي مرؤف دهمرئ، لهو سه د تريليون (۱۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) خانه يه ي كه جهسته ي مرؤفيان لئ پيڤهاتوه، واته: سه د هه زار مليار خانه به نيزيكه راوه يي جهسته ي مرؤفيان لئ پيڤهاتوه، له ههر چركه به كدا سه دو بيست و پينج مليون (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانه يان لئ دهمرن و، سه دو بيست و پينج مليون (۱۲۵,۰۰۰,۰۰۰) خانه ي ديكه شوئييان ده گرنه وه، نجا نه وه ههر له جهسته ي مرؤفدا، له ناژه لان، له په له وه ران، له ژيانداران، له دږندان، له هه وا، له ده ربا، له زهوى، له بن زهوى دا، نهم پرؤسه يه به رده وه امه.

۳- ﴿سُرُّ اَللّٰهُ يُسَيِّئُ اَلنَّسَاةَ اَلْاٰخِرَةَ﴾، دوايى خوا ﷺ پيڤه ياندنى كو تاييش جاريكى ديكه پئ ده گه به نيته وه، دروست كردنى كو تايى دروست ده كاته وه، دروست كردنى كو تايى نه وه دروست كردنه يه كه دوايى مردنى به دوا دا نايه ت، كه مه به ست پئي زيندوو كردنه وه ي روژى قيامه ته، كه نه وه دروست بوونى كو تاييه، چونكه نه بوون و مردنى به دوا دا نايئ.

(النَّسَاةُ: الْمَرْءُ مِنَ النَّسَاءِ وَهُوَ الْاِيْجَادُ)، (نَسَأَ) واته: په يدا كردن و په روه رده كردن، (نَسَاةٌ) جاريكه له (نَسَأَ يَنْسَأُ نَسْأً) كه واته: (يُسَيِّئُ النَّسَاةَ الْاٰخِرَةَ) يانئ: بو پيڤه ياندن و دروست كردنى كو تايى خوا ﷺ دوايى دروست ده كاته وه له روژى قيامه ت دا.

۴- ﴿اِنَّ اَللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ﴾، به دنيايى خوا له سه ر هه موو شتيك به توانابه، ليره دا خوا ﷺ شتيك كه له به ر چاوياندا رووده دات، ده يكا ته به لڤه بو شتيك كه ليان دووره، نه وه ي له به ر چاويان رووده دات، نه وه يه كه روژانه ههر خوڤان نهمام ده نيژن، توو دانه ويژه ده وه شينن، كشتوكال ده كهن، نه وه تا له به ر چاويان ده روئ، دروست ده بئ، گه شه ده كات، دوايى له به ين ده چئ، يا خود درهوى ده كهن ده بئته پووش، به آلم سائيكى ديكه دووباره ده نيژنه وه، يان دووباره تووه كه ده وه شينن، يا خود گيا به كان و دره خته كان

دهرۆینهوه، ئەوه له بهرچاویان ڕوودهات، نجا باییکه نه به لگه له سه رهوهی لیان دووره، که بریتیه له زیندوو بوونهوهو دروست بوونهوهی ڕۆژی دواپی، دواپی خوا ﷻ باسی چه ند سیفه یتکی دیکه ی خوێ دهکات، دهفه رموی:

(۵) ﴿يَعْدِبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ﴾، هه ره که سیک که بیهوی تازاری ده دات، سزای ده دات و، هه ره که سیکش بیهوی، به زه یی پێدادتی.

که دهفه رموی: هه ره که سیک بیهوی سزای ده دات و، هه ره که سیکش بیهوی به زه یی له گه ل ده نوێتی، مه به ست ئەوه یه که ویستی خوا ﷻ ره هایه، هه یچ کو ت و به ندیک ی له سه ره نیه، به لām مه به ست ئەوه نیه، خوا له گو تره و، هه ره له خو وه هه ندیک خه لک سزا بدات و، هه ندیک خه لکیش ره حم پی بکات و، بیانخاته نیو نازو نیعمه تی به هه شته وه! به لکو سیفه ته کانی خوا هه موویان پیکه وه کار ده که ن، وه ک جاری دیکه ش گو تو ومانه: ده سه لات ی خوا بی سنووره، ویستی خوا بی سنووره، زانیاری خوا بی سنووره، به لām حیکمه تی خواه بی سنووره و، خوا شتی بیجی ناکات، خوا ﷻ که سیک سزا ده دات که شایسته ی سزا بی، ره حم به که سیک ده کات شایسته ی په رۆش و به زه یی له گه ل نواندن بی، وه ک دهفه رموی: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۶) ﴿الأعراف﴾، واته: به زه یی خوا له چاکه کاران نیزیکه، به لām سزایه که ی له خرابه کاران نیزیکه به ته نکید: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالْسَيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا﴾ (۱۱) ﴿الأنعام﴾، له به ره ئەوه ی چاکه دێتی، خوا پاداشتی ده داته وه، ئەوه ی دیکه ش له به ره ئەوه ی خرابه دێتی، خوا سزای ده دات، چاکه و خرابه کانی ش خو یان نه نجامیان ده دن.

(۶) ﴿وَالِيَهُ تُقَلَّبُونَ﴾، ته نیا بو لای ویش ده گه ردرینه وه، (القلب: الرُّجُوعُ)، (قلب) گه رانه وه، (قلبه) یانی: هه لیکه ترایه وه، وه ک شتی که ده پرا، دواپی ته قله به ک لێدات و به شوینی خویدا بیته وه.

۷- ﴿وَمَا أَنْشُرْ بِمُعْجِزَاتِكَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾، هر روه‌ها تئوه ده‌سته‌وسانکه‌رین، نه له زهوی و نه له ناسماندا، واته: ده‌سته‌وسانکه‌ری خوانین، (المُعْجِزُ: هُوَ أَنْ يَجْعَلَ الْأَخْرَجَ عَاجِزًا)، (مُعْجِزٌ) نه‌ودیه که به‌رانبه‌ره‌که‌ی بئ ده‌سته‌لآت بکات، که لیره‌دا مه‌به‌ست پیئ نه‌ودیه، تئوه ناتوانن له ده‌ستی خوا، له ده‌سته‌لآتی خوا قوتار بن، ناتوانن له ژیر پکتیفی خوا بچنه‌ده‌ر، نه له زه‌ویدا که تئوه ژیا‌نی له‌سه‌ر ده‌گوزه‌رئتن و، نه له ناسمانیشدا، نه‌گه‌ر گریمان بتوانن بچنه‌ناسمانیش، له‌وئش ناتوانن له ژیر پکتیفی خوا قوتارو ده‌رباز بن، نه‌گه‌رنا، تیمه‌ی مرؤف و جند هه‌ر له‌سه‌ر زه‌وین، واته: له هه‌ر جئیه‌ک بن، هه‌ر له ژیر پکتیف و ده‌سته‌لآتی خوا‌ی په‌روه‌ردگار‌دان.

۸- ﴿وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾، تئوه له جکه له خوا، یان له به‌رانبه‌ر سزای خوادا، نه هیچ سه‌ره‌رشتیاریکتان هه‌یه، نه هیچ هاوکارو پشتیوانیکتان هه‌یه، (وَلِيٍّ) که‌سیکه سه‌ره‌رشتیی که‌سیک بکات و مشووری لئ بخوات و، به‌سه‌ری پارکات به ته‌واویی، به‌لام (نَصِيرٍ) بریتیه له‌ودی له کاتی ته‌نگانه‌دا هاوکاری بکات، واته: تئوه نه که‌سیک هه‌یه که سه‌ره‌رشتییان بکات به ته‌واویی له هه‌موو حالیکدا، نه که‌سیکیش هه‌یه که له ته‌نگانه‌دا ده‌فریاتان بن، له به‌رانبه‌ر سزای خوادا چه‌پاله‌تان بدات و بتانپارئزی.

۹- ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَخَابَتِ اللَّهُ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ يَكْفَرُونَ بِمَا يُرْسَلُونَ مِنْ رَحْمَتِي﴾، نه‌وانه‌ش بیپروا بوون به نیشانه‌کانی خولو، به دیداری خوا، نه‌وانه که‌سانیکن له به‌زه‌یی من نانومئدبوون، وه‌ک زورجار گوتوومانه: (آیات) کۆی (آیه)ه، که ده‌گونجئ به مانای رسته‌کانی قورئان بئ، یان رسته‌کانی فه‌رمایشی خوا، له قورئان، یان ته‌ورات، یان ئینجیل، یان زه‌بوور، یان له سوحواف دا، ده‌شگونجئ ئایه‌ت به مانای مو‌عجیزه‌ی پیغه‌مه‌ران بن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ده‌شگونجئ ئایه‌ته‌کان به مانای دیارده سروشتیه‌کان بن که نی‌عمه‌ته‌کانی خوان و ده‌سه‌لآتی خویان تئیدا ده‌دره‌وشئته‌وه، ده‌شگونجئ ئایه‌ته‌کان به مانای نه‌و به‌لایانه‌ بن که خوا به‌سه‌ر گه‌لانی هئنانون، که‌واته وشه‌ی (آیه) که به (آیات) کۆده‌کرئته‌وه چوار واتای هه‌ن و، به پیئ نه‌و سیاقه که تئیدا دئ، ده‌زانین کام واتای مه‌به‌سته:

- ۱- یان بە مانای فەرماشتی خوایه.
- ۲- یان بە مانای موعجیزەى پێغەمبەرانه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام).
- ۳- یان بە مانای دیاردە سروشتیەکانە.
- ۴- یان بە مانای ئەو بەلایانەن، کە خوا بەسەر گەلە پێشووەکانى هێناون بۆ فەوتاندنیان.
- لێرەدا ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا اللَّهُ وَلَقَدْ آتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِّنْهُ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴾ (آیات) وایندە چى مەبەست پێى فەرماشتى خوا بى، پسته كانى قورئان، بەلام لەم رەوتەدا موعجیزەکانى خواش دەگریتەوهو، دیاردە سروشتیەکانیش دەگریتەوه، کە لە بوونەوهرو دەورووبەردا خۆى پەرورەدگار بىلایى کردوونەوه.
- نجا ئەوانەى بێپروان بە نیشانەکان و بە دیدارى خوا، ئەوانە:
- ﴿ أُولَئِكَ يَسُؤُونَ مِنْ رَحْمَتِي ﴾، ئا ئەوانە لە بەزەىى من ناوئەمىد بوون، بە هۆى کوفره کەیانەوه، ناوئەمىد بوون لە بەزەىى خواو لە کەرەم و لیبوردن.
- ﴿ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾، هەر وهە ئەوانە سزاو نازاریکی بە تیشیان هەیه، نجا نازار هەر بە تیشە، بەلام یانى: سزاو نازاریکی وا کە بە مانای وشە تیش پێگەیهنەوه بە ژان و ناسۆره.

مهسه لهی چواره م:

وه لامدانه وهی به هه ره شهی گه له که ی و ده رباز کرانی و، تانه دانی ئیبراهیم له په رستیان بۆ بتان و، خسته پرووی سه ره نجامی شوومیان له رۆژی دوایی داو، بپروا پنهتانی لوط و کوچکردنی ئیبراهیم و، خیرو بهر که ت به سه ردا بارانیندرانی له دنیاو دوا رۆژدا، له لایه ن خوا وه، پینه خشرانی هه ر کام له ئیسحاق و به عقووب:

خوا ده فه رموی: ﴿فَمَا كَات جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَجَبَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿١٢﴾ فَمَنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَمَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ الْأَشْيَاءَ وَالْكَتَابَ وَءَاتَيْنَاهُ إِجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٤﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پازده بر گه دا:

١- ﴿فَمَا كَات جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ﴾، وه لمی گه له که ی هیچ شتیک نه بوو، نه وه نه بی که گو تیان: بیکوژن یا خود بیسووتینن، شیوازی کورتهه لێنان لێره دا به لگه به له سه ر نه وه ی به کده نگییان هه بووه له سه ر نه و سزادانه ی ئیبراهیم به کوشتن، یان به سووتاندن، هیچ دوود لێیان نه بووه، به کده نگ بوون له سه ر له نیو بردنی، به لām له پرووی شیوازو میکانیزم و چۆنیه تی له نیو بردنه که به وه، دوو را بوون، بیکوژن راسته وخۆ به شمشیر، یان به شتیک که راسته وخۆ هری، یا خود بیسووتینن، که سووتاندن خرابترین چۆری کوشتنه، نجا له وه دا که کامیان هه لێژین؟ دوو رایان

ههبون، که دیاره سهره نجام رای سووتاندن زآل ده کهن، که واته: وه لآمی گه له که ی بۆ قسه کانی ئیبراهیم علیه السلام ههر نهوه بوو که گوتیان: بیکوژن، یاخود بیسووتینن.

(۲) ﴿ فَأَجْمَعُهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ ﴾، به لآم خوا له ناگر دهر بازی کرد.

تیمه ههم له به سه رهاتی ئیبراهیم دا علیه السلام که له سووره تی (ئبراهیم) دا به وردیی باسمان کردوو، ههم له ته فسیر کردمان بۆ سووره تی (الانبیاء) که له وێ به وردیی باسی چۆ نه تی نهم ناگر بۆ کردنه و دی ئیبراهیم و خسته نه ئیو مه نه نیق و، هه لدا نی بۆ ئیو ناگر، به ته فصیل باسمان کردوو، به لآم ئیره خوا علیه السلام به کورتیی هیناویه تی و، تیمه ش به کورتیی له سه ری ده پۆین، نه وان بریار یاندا بیکوژن یان بیسووتینن، به لآم سه ره نجام سووتاندنیان هه لبارد، ناگریان بۆ کرده وه و فریاندایه ئیو ناگر، به لآم خوا له ناگر دهر بازی کرد، نه مه هه مووی پیچراوه ته وه و کورترکراوه ته وه.

(۳) ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾، به راستی له وه دا، (که ئیبراهیم علیه السلام خوا له ئیو ناگری سووردا پاراستی و دهر بازی کرد)، چه ندان نیشانه ههن بۆ کۆمه لیک بروابنن، (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) واته: ئیمان هینان، پیکه یته ر (مقوم) ی کۆمه له که یانه و کۆمه لیکن به نیمان وه ناسراون، ئیمان هینان بناغه ی بوونیانه، نجا بۆ نه وانه، نه و دهر بازی کرانی ئیبراهیم له ئیو نه و ناگره سووره، له و ناگره ی که گه له که ی ئیبراهیمیان هه لدا یه ئیوی، نیشانه ههن، له سه ر نه وه که خوا علیه السلام به نه ده کانی خۆی و ئیل ناگات، له ته نکانه دا ده فریایان دی، نه گه ر بیه وێ له ناگری سووردا ده یان پاریزی و، ناهیل زانیان پێ بگات، هه تا له ته فسیره کاندایه ندیکیان گوتوو یانه: نه وه ی له ئیبراهیم سووتا، ته نیا نه و کۆت و پیوه نه ده بوو که ده ست و پێیان پێی به ستبوو، به س نه وه ی سووتا، ده نا هه یج زانیان پێ نه گه یشت، چونکه خوا علیه السلام له سووره تی (الانبیاء) دا ده فه رموی: ﴿ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴾ (۳)، گوتمان: نه ی ناگر! سارد به و سه لامه ت به له سه ر ئیبراهیم.

(۴) ﴿ وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا ﴾، گوتیشی: ئیوه له جیاتی خوا ته نیا بتان ده په رستن.

نابا نیبراهیم دواى نه‌وى خوا ده‌ربازى كرده له سووتیزان، نه‌وى گوتوه، يان نه‌وه قسه‌ى پيشيه‌تى، به‌لام دواخراوه؟ گرنك نه‌ويه به‌گه‌له‌كه‌ى فهرموو: به‌دنيايى تيوه له جياتى خوا، هه‌نديك بتان ده‌پرستى، (أُولَئِكَ كُؤَى وَؤَنَّ ه)، (وَؤَنَّ) به‌ماناى به‌ردىك دى، ياخود هه‌ر شتىك به‌پرستى، به‌بى نه‌وى شيوه‌ى پندرابى، ياخود مه‌به‌ست پى كوى نه‌و شتانه‌يه كه ده‌پرستى و، له مادده‌ى بى ژيان دروست ده‌كرىن، چ په‌يكه‌ردار بن و شيوه‌يه‌كيان هه‌بى وه‌ك شيوه‌ى مرؤف يان بالنده، يان هه‌ر شيوه‌يه‌كى خه‌يالسى، ياخود شيوه‌يان نه‌بى، گرنك نه‌ويه نه‌وانه هه‌موويان په‌يكه‌رن و شتى بوئن.

5- ﴿مُؤَدَّةً بَيْنَكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، وه‌ك خوشه‌ويستى نيوانتان له‌ژيانى دنيا، (مُؤَدَّةً) به‌ماناى خوשוستى (مَحَبَّةً) ه، واته: تيوه به‌كانتان خوشه‌وى و تاكو نولفت و ته‌بايى نيوانتان له دنيا، به‌رده‌وام بى به‌هوى نه‌و به‌پرستيه‌وه، ياخود بوئه نه‌و بتانه ده‌پرستى، له‌به‌ر خوשוستيتان بو به‌كدى و لاسايى كرده‌وى به‌كدى و، ريزو خوشه‌ويستيتان بو باب و بايران و پيشينانان، نه‌ك له‌به‌ر نه‌وى به‌لگه‌به‌كتان به‌ده‌سته‌ويه، ﴿مُؤَدَّةً بَيْنَكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، هه‌ردوو واتا به‌كه ده‌گرته‌وه، خوشه‌ويستى نيوانتان:

أ- واته: تيوه به‌كانتان خوشه‌وى و پيتانوايه له‌خواتان نيزىك ده‌خه‌نه‌وه، يان پيتانوايه زيان و قازانچيان به‌ده‌سته.

ب- ياخود نه‌و بتانه ده‌پرستى له‌جياتى خوا، وه‌ك پاساوى به‌رده‌وام بوونى خوشه‌ويستى و ته‌بايى و نولفته‌ى نيوانتان له‌ژيانى دنيا، چونكه به‌هوى نه‌و به‌رستنه‌ى جگه له‌خواويه، كو بوونه‌وه، له‌و بتانه كو بوونه‌وه و پيگه‌وه ته‌بان و، كو مه‌لگه‌كان ژيانى ئاسايى دنيايى خوئى ده‌گوزهرىن، مه‌به‌ستى نيبراهيم ﷺ، نه‌ويه كه هيج به‌لگه‌به‌كتان به‌ده‌سته‌وه نيه، نه له‌عه‌قل نه له‌نه‌قل، نه له‌زانست و نه له‌زگماك، له‌سه‌ر راستى به‌پرستى، به‌لام نه‌وه خوشه‌ويستيتانه بو به‌كدى، ياخود سوزو عاتيفه‌تانه بو به‌كان، نه‌گه‌رنا له‌راستيدا هيج به‌لگه‌به‌كى عه‌قل و، زگماك و، نه‌قل و، زانست له‌سه‌ر به‌پرستى نيه.

۶- ﴿ تُمْرَ الْقِنَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْمُنُ بَعْضُكُم بَعْضًا ﴾
 دوابی له رُوژی هه‌ل‌سانه‌وه‌دا، هه‌ندیکتان بیپروا ده‌بن به هه‌ندیکتان و، هه‌ندیکتان نه‌فرین له هه‌ندیکتان ده‌که‌ن.

ئایا نه‌وه چۆنه؟

أ- (يَكْفُرُ الْعَابِدُونَ بِمَعْبُودِيهِمْ، وَيَلْعَنُ الْعَابِدُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا)، نه‌وانه‌ی که په‌رستار بوون، کوفر به په‌رستاره‌کانیان ده‌که‌ن و، حاشایان لیده‌که‌ن، دووریان لیده‌که‌ن، هه‌روه‌ها په‌رسته‌ره‌کانیش له نێو خۆیاندا، هه‌ندیکیان نه‌فرین له هه‌ندیکیان ده‌که‌ن، ئەم ده‌لێ: خه‌تای تۆ بوو، ئەم ده‌لێ: خه‌تای تۆ بوو.

ب- (يَكْفُرُ الْقَادَةُ بِالْأَتْبَاعِ وَيَتَّبِعُونَ مِنْهُمْ، وَيَلْعَنُ الْأَتْبَاعُ الْقَادَةَ وَيَسُبُّونَهُمْ)، واته: سه‌رکرده‌کان بیپروا ده‌بن به‌رانبه‌ر به شوینکه‌وتوو‌ه‌کانیان و دووریان لیده‌که‌ن و حاشایان لیده‌که‌ن، یه‌خه‌یان له‌به‌ر داده‌درن، شوینکه‌وتوو‌ه‌کانیش نه‌فرین ده‌که‌ن له سه‌رکرده‌کان و سه‌رمه‌شقه‌کان و، قسه‌یان پیده‌لێن و جنتیوان پیده‌لێن!

به‌س نه‌وه‌یان به‌ده‌ست ماوه له‌وی.

که‌واته: هه‌ردوو واتاکان گونجاون:

أ- ﴿ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ ﴾، واته: په‌رسته‌ره‌کان کوفر ده‌که‌ن به په‌رستاره‌کان، ﴿ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا ﴾، سه‌رکرده‌کانیش نه‌فرین له په‌رسته‌ره‌کان ده‌که‌ن.

ب- یاخود: سه‌رمه‌شق و سه‌رکرده‌کان بیپروا ده‌بن و حاشا ده‌که‌ن له‌وانه‌ی شوینیان که‌وتوون و، شوینکه‌وتوو‌ه‌کانیش نه‌فرین ده‌که‌ن له سه‌رکرده‌کان که له دنیا‌دا گوم‌رایان کردوون و، قسه‌یان پیده‌لێن.

۷- ﴿ وَمَأْوَاكُمْ أَنَارٌ ﴾، جینگاو ڕێگه‌شتان ناگره، (مَأْوَى: مَكَانُ اللُّجُوءِ)، (مَأْوَى) واته: شوینی په‌نا پێی‌درن، شوینی لێ حه‌وانه‌وه، شوینی لێ پارێزران، ئنجا نه‌گه‌ر که‌سی‌ک شوینی لێ پارێزرانی نێو ناگر بن، ده‌بێ شوینه‌کانی دیکه‌ی چۆن بن!؟

۸- ﴿وَمَا لَكُمْ مِّنْ تَائِبِينَ﴾، هیچ یارمه تیبیده ریکتان نیه، نهمه لابر دن (نقی) یه بو تیکرا (جنس) ی سه رخه ر (ناصر) یانی: هیچ جوړه یارمه تیبیده ریک و هاوکاریکتان نیه له و پژده دا.

۹- ﴿فَأَمَّا لَهُ لُوطٌ﴾، ننجا لوط نیمانی بو هینا، نهم (ف) یه بو به دواداهاتن (تعقیب) ه، (القاء: تَفْهِيمٌ مُّبَادَرَةٌ لُوطٌ لِلْإِيمَانِ بِهِ)، یانی: لوط عليه السلام یه کسه ر نیمانی بو نیبراهیم عليه السلام هینا، نیمانی به خوا هینا بو نیبراهیم، یاخود نیمانی بهو په یامه هینا که به نیبراهیم دا عليه السلام تیردراوه، له بهر خاتری نیبراهیم، جا (أَمَّنْ بِهِ) و، (أَمَّنْ لَهُ) له فوراندانو، له فه رمایشته کانی پیغهمبه ردا عليه السلام، هه ردووکیان هاتوون، بو وینه:

خو ده فه رموی: ﴿وَقَوْلُوكَ هُوَ أَذُنٌ قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَتُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ﴾ التوبة.

هه روه ها له فه رمایشته پیغهمبه ر عليه السلام هاتوه: ﴿وَقَالَ ابْنُ زَيْدٍ فِي حَدِيثِ الذَّنْبِ الَّذِي كَلَّمَ الرَّجُلَ، فَأَخْبِرَ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَامَنْتُ لَهُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ» وَتَيْسَ أَبُو بَكْرٍ وَلَا عُمَرُ مَعَهُ﴾ (أخرجه الطبري في تفسيره: ۲۷۶۹۳، البخاري: ۲۳۲۴، مسلم: ۲۳۸۸)

لهو فه رمووده یه دا که نیبو زید له باره ی گورگیکه وه که قسه ی له گه ل پیاوینک دا کردوه، هه و آل به پیغهمبه ر عليه السلام درا له و باره یه وه، پیغهمبه ری خوا عليه السلام فه رموی: من و نه بووبه کرو عومه ر پروامان بو هینا، که له و کاته دا نه بووبه کرو عومه ر له وئی نه بوون.

واته: هه ر شتیک من نیمانی پی بینم، نه بووبه کرو عومه ریش نیمانی پی دینن (خوا لییان رازی بن)، (قَامَنْتُ لَهُ أَي صَدَّقْتُهُ) واته: به راستم زانی.

که ده فه رموی: ﴿فَأَمَّا لَهُ لُوطٌ﴾، له (په یمانی کون) دا ده لئی: که نیبراهیم عليه السلام کوچ ده کات له عیراقه وه بو شام، ههم ساره خاتوونی خیزانی له گه لیدا ده بی، ههم لوط و هاوسه ری لوطیش که ناوی مه لیکه بووه، ننجا نایا نه و

خیزانه‌ی لوط هه‌ر نه‌وه‌یه که له‌گه‌لی فه‌وتاوه، یان ئافره‌تیک‌ی دیکه بووه؟ چونکه نه‌گه‌ر نه‌وه بووبن که له‌گه‌لی فه‌وتاوه، ده‌بن ئیمانی پئ نه‌هینابن، نه به‌ئیراهیم و نه به‌ لوطیش، بۆیه خوا سزای داوه له‌گه‌ل که له‌ خراپه‌کاره‌که‌یدا.

۱۰- ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي﴾، ئیبراهیم فه‌رمووی: من کۆچکه‌رم به‌ره‌و په‌روه‌ردگارم.

نه‌وه‌ش کاتیک بوو که خوا فه‌رمانی پئکرد: مادام ته‌و خه‌لکه‌هه‌ وایت عاسن بوون و که‌له‌به‌قن، وازیان لئ بینه‌و پشتیان تیکه، ئنجا که ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي﴾، یانی: بۆ ته‌و سه‌رزه‌مینه‌ کۆچ ده‌که‌م که خوا فه‌رمانی پئکردووم و، له‌هوی ده‌توانم چاک به‌ندایه‌تیی بۆ خوا بکه‌م، له‌هوی ده‌توانم په‌یامی خوا بکه‌یه‌نم و، خه‌لکه‌که‌ لیم وه‌بگرن.

۱۱- ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به‌ دنیایی هه‌ر نه‌و زالی کارزانه، که وه‌سفی خوی په‌روه‌ردگاریش ده‌کات به: ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، واته: نه‌و خویبه‌ی من به‌ندایه‌تیی بۆ ده‌که‌م و پشتی پئ ده‌به‌ستم، هه‌م بالاده‌سته، هه‌م کارزانیسه.

له‌ سه‌رچاوه‌ میژووویه‌کان دا ده‌لئ: ئیبراهیم پئشئ له‌ عیراقه‌وه له‌ ئووری کلدانیان، یاخود له‌ بابه‌وه‌ کۆچ ده‌کات بۆ سه‌رێران، که ناوچه‌یه‌که له‌ باکووری شام، که ئیستا کوردستانه‌و خه‌لکی کوردی لئیه‌و ده‌که‌وئته‌ ئیو جوگرافیای کوردستانه‌وه، دواویی له‌ سه‌رێرانیه‌وه ده‌چئ بۆ شام، دواویی ده‌چئته‌ خوارتر، باشووری شام^(۱).

(۱) پ‌روانه: مفصل العرب واليهود في التاريخ، الدكتور المهندس أحمد سوسة، ص ۵۶-۵۱، الطبعة الخامسة/۱۹۸۱م.

که نووسیه‌وتی: (إن أحدث التحقيقات الأثرية التي توصل إليها العلماء تشير إلى أن إبراهيم الخليل ظهر في القرن التاسع عشر قبل الميلاد، أي قبل حوالي أربعة آلاف عام...) له‌باره‌ی شوینی له‌دایک بوون و نیشه‌جئ بوونیشه‌وه، گو‌تویه‌تی: (... ویتفق المؤرخون على أن مولد إبراهيم الخليل كان في العراق، إلا أن الروايات اختلفت في تعيين مكان ولادته في العراق بالضبط، فبعضهم ذكر أن مولده كان في (أور الكلدانيين) وبعض الآخر عينه في بلدة (أوروك-الورقاء) وفي رواية أخرى أن مدينة (كوثا) كانت تسقط رأسه فيها طرح في النار.....).

(۱۲) - ﴿وَوَهَبْنَا لَهُمْ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾، هر کام له نِسْحَاق و یه عقوویمان پی به خشین، نِسْحَاق له ساره خاتوون ده بی و، یه عقوویش کوری نِسْحَاقه، پیشتیش گویمان: نه مه نهوه ده گه یه نن که هر له پرژگاری نیبراهیم دا، نِسْحَاق و هاوسه رده کشی یه عقوویمان بووی و نیبراهیم بینییتی، چونکه خوا ده فهرموی: به نیبراهیمان به خشین، نهوه زیاتر دیته زهینه وه، نه گه رنا ده شگونجن یه عقووب دوا نیبراهیم پهیدا بووی، نه وکاتهش هر مانای وایه که خوا به نیبراهیمی به خشیوه، چونکه نهوه یه تی.

(۱۳) - ﴿وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ﴾، پیغه مبرایه تی و کتیبمان له وه چه ی نیبراهیم دا دانا، وه شی (کتاب) مه به ست پی تیکرا (جنس) ی کتیبه، واته: ته ورات، نینجیل، زه بوور، قورنان، نه وانه هه موویان ده گرتیه وه، چونکه له دوا هاتی نیبراهیم التَّائِبِينَ، کتیبه کانی خوا ته نیا له وه چه ی نه ودا دابه زیون، پیغه مبرایه تییش ته نیا له وه چه ی نه ودا بووه، چ له لقی نِسْحَاق، که دواپی یه عقووبی ده بی، یه عقوویش نازناوه که ی نیسرا نیله، که به مانای به نده ی خوا به، نیسرا یانی (عبد) نیل یانی: (الله)، چ له لقی نیسماعیل که له هاجره خاتوون بووه، نجا نایا نیسماعیل به س پیغه مبری کوتابی خویمان موحه مه مد ﷺ لی بووه، یان پیغه مبرانی دیکه ش بوون؟ پاشان له په یمانی کون دا ده لن: نیبراهیم کورنکی دیکه شی بووه به ناوی (میدیان)، به لکو چند کورنکی دیکه شی باس ده کات، که ده بی خه لکی مه دیه نیش له وه چه ی میدیان بن، گرنک نهوه یه خوا که ده فهرموی: تیمه له وه چه ی نیبراهیم دا پیغه مبرایه تی و کتیبمان کورت هه لیتا، واته: له دوا نیبراهیم التَّائِبِينَ ته نیا له وه چه ی نه ودا هر پیغه مبریک هاتین، په چه له که که ی گه راوه ته وه سه ر نیبراهیم، هر کتیبیک دابه زرترا بن، بو نه وانه دابه زرتراوه که له توره مه و په چه له کی نیبراهیمان التَّائِبِينَ.

(۱۴) -- ﴿وَمَآ آتَيْنَاهُ آجْرًا فِي الدُّنْيَا﴾، له دنیا ش دا پاداشته که یمان دایه وه.

زانایان لهو باره وه زور قسه یان کردود: نایا مه به ست له پاداشته که ی له دنیا دا چیه؟

۱- هه نډیکیان گوتوو یانه: سه رکه وتینه تی به سه ر دوژمنانیدا.

۲- هه نډیکیان گوتوو یانه: مه به ست پتی ناوو ناوبانگی چاکه، که له سووړه تی (الشعراء) دا ئیبراهیم عليه السلام له خوا پاراوه ته وه: ﴿وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ﴾ (۸۳) الشعراء، ههروه ها ناوی چاکم به ئیو نه وانی دیکه دا بلاوکه وه، خواش دووعایه که ی قبول کرده.

۳- هه نډیک گوتوو یانه: زوری مولک و سامانه.

۴- هه نډیک گوتوو یانه: وه چه ی، چاکه که له پتی ئیصحاق و ئیسماعیله وه، نه که ر میدیانیسی بوو، و نه وانی دیکه شی بوو، و هک له (په یمانی کون) دا هاتوه، وه چه ی چاک و کورو کچانی چاک لې په یدا بوون، نه وه هه مووی بریتیه له پاداشتی دنیا، نه وانه ش هچیان پتکه وه ناکوک نین، واته: خوا هم به سه ر دوژمنانی سه ریخته وه، هم ناوو ناوبانگی چاک بووه، هم مال و سامانی باشی بووه، هم وه چه ی باشیسی بووه، نه وه هه مووی پاداشتی خوا بووه بو ئیبراهیم له دنیا دا.

(۱۵) - ﴿وَأَنذَرْتُ فِي الْآخِرَةِ لِمَنِ الصَّلٰوةُ﴾ به دننایی نه وه له داوروژنیدا له ریزی چاکاندا، واته: له به هه شتیشدا خوا ده یخاته ریزی چاکانه وه، مه به ست نه وه یه که ئیبراهیم عليه السلام هینده چاکه کاره، ده چپته ئیو قوولایی چاکه کارانه وه، نه که چه مکه که ی بهو شیوه یه ب، که نه ویش ده چپته ئیو چاکان، نا! یانی: له ئیو قوولایی چاکه کاراندا، یانی: سه رمه شقیانه و پتسه نگیانه، چونکه زانایانی ئیسلام زوره یان رایان وایه که دوی پتغه مبه ری تیمه موحه ممه د عليه السلام، گه وره ترینی پتغه مبه ران، ئیبراهیمه نجا دواپی نه وانی دیکه، شایانی باسه: ئیبراهیم عليه السلام و هک چون نوح پتیکوتراره: (أبو البشر الثاني) بابی دووه می مروفا یه تی، ئیبراهیمیش پتیکوتراره: (أبو الأنبياء) بابی پتغه مبه ران، له به ر نه وه ی له دوی ئیبراهیم عليه السلام و هک نه وایه ته ده یکه به نن، هه ر پتغه مبه ریک هاتب له وه چه ی ئیبراهیم بووه، خوا هه ر پتغه مبه ریکی نار د ب له وه چه ی ئیبراهیم نار دوویه تی و، هچ کتیبیکدی دانه به زانده، مه گه ر بو نه وانه ی له وه چه ی ئیبراهیم عليه السلام.

ئەوھى لە كۆتايى ئەم دەرسە دەيلىن ئەوھىيە كە: خوا ﷻ بەسەرھاتى ھەركام لە نووح و ئىبراھىم، ھەلبەتە دوايى لووط و ئەوانەش باس دەكات، بەلام ئەو دوو بەسەرھاتە، ئەو دوو پىغەمبەرە پاىە بەرزە، نووح كە بابى دووھى مرقۇبابەتتە، ئىبراھىم كە بابى پىغەمبەرە، بۆ موھەممەد پىغەمبەرى خاتەم ﷺ دەگىرپتە، كە تۆش ھەروھە شۆنكە وتوانىشى، چ لە رۆزگارى خۆيدا، چ دوايى، ھەتا دنيا كۆتايى دى، تىوھش نووح بگەنە سەرمەشق، كە نۆ سەدو پەنجا (۹۵۰) سالى بەس پىش تۆفان، بانگەوازي كىردوھو ماندوو نەبووھو شل و كول نەبووھ، ھەروھە ئىبراھىم بگەنە سەرمەشق، كە بۆ خوا نامادە بوو بسوو تىترى، بە مەنجەنىق خرايە نىو ناگرى سوور، كە زۆرەي خەلكى وادەزانن مەنجەنىقە كە ناگرە كەي تىدايە، نا! مەنجەنىق نامىرىك بووھ شتان پى ھەلداوھ، نىجا ئىبراھىميان خستۆتە نىو مەنجەنىقەوھ، بەو مەنجەنىقە ھەليانداوھ تە نىو ئەو مەشخەلەي ناگرە.

كەواتە: تىوھش ئەي مسولمانان! ئەي بروادارانى شۆنكە وتووي پىغەمبەرى خاتەم! ﷺ نووح بگەنە سەرمەشقى خۆتان، چاوساغي خۆتان، چاو لەو بگەن: چەند خۆراگر بووھو چەند پشوو درىز بووھ! ھەروھە ئىبراھىم بگەنە سەرمەشقى خۆتان، چەند خۆراگر بووھو، چەند فىداكار بووھ لە پىناوى خواي پەروەردگاردا!

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

❖ دهرسى سئيهه ❖

بیّناسہی نهم دہرسہ

نهم دہرسہ مان لہ سیزده (۱۲) نایہت پیکدی، نایہتہ کانی: (۲۸ - ۴۰)، کہ بہسہرہاتی لووط و گہلہ کہی و، ناماژہ یک بہ بہسہرہاتی شوعیب و گہلہ کہی مہدین دہگریتہ خوی، وپرای ناوبردنی گہلی عادی سہموودو، ہہر کام لہ: قاروون و فیرعہون و ہامان، کہ مووسا بہ بہلکہ پُوشنہ کانہوہ بُو لایان نیردراوہ، بہلأم خویان بہلزگرتوہ، لہ کُوتاییشدا خوا باسی چوار جورہ سزای سہرہکیی کردوہ، کہ زُورہی گہلہ یاخیبہ کانی پی لہ بہین بردوون:

﴿وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَأْتُونَ الدَّجِثَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿۱۸﴾ أَيْكُمْ لَأَتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَتَيْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿۱۹﴾ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿۲۰﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنْ أَهْلُهَا كَانُوا ظٰلِمِينَ ﴿۲۱﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرَانَهُ كَانَتْ مِنَ الْقَدِيرِينَ ﴿۲۲﴾ وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِوَىٰ يَوْمِ مِصْرَ وَمَضَىٰ يَوْمِ ذُرِّعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجِيكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا أَمْرَانِكَ كَانَتْ مِنَ الْقَدِيرِينَ ﴿۲۳﴾ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْرًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿۲۴﴾ وَلَقَدْ رَزَقْنَاهَا ءَابَةً بَيْنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۲۵﴾ وَإِلَىٰ مَدِينِ مَدْيَنَ إِذْ جَاءَتْهُ شُعَيْبًا فَقَالَ يَنْقُومِ عَبْدُوا اللَّهَ وَأَرْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوْنَا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۲۶﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ

جَنَّتِمْ ۝۳۷ وَعَادَا وَكُمُودَا وَقَدْ تَبَّيَّرَ لَكُمْ مِّن مَّكَئِبِهِمْ وَزَرَّتْ
لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُتَبَصِّرِينَ ۝۳۸ وَقَتُّوهُ
وَفِرْعَوْنَ وَهَمَانَ ۝۳۹ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا
كَانُوا سَاقِيَةً ۝۴۰ فَكَلَّمْنَا بِذُنُوبِهِمْ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَّنْ
أَخَذْتَهُ النَّصِيبَ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَعْرَقْنَا وَمَا كَانَ
اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝۴۱

مانای ده قوا ده قی نایه تہ کان

(ههروهها لوو طیش(مان نارد) کاتیک به گهله کی گوت: به راستی تیه
خرابه به کی قیزه ون ده کهن، که هیچ کهس له جیهانیان له کردنیدا پنتستان
نه که وتوه ۳۸) نایا تیه ده چنه لای پیاوان (بو تیرکردنی ناره زووی جینسی)
و پیکری ده کهن و، له کوره که تاندا کاری خراب و ناقولا ده کهن؟! وه لامی
گهله که شی ته نیا نه وه بوو که گوتیان: سزاو نازاری خوامان بو بینه، نه گهر
له راستانی (که پیغهمبهری خوی)؟ ۳۹) گوتی: پهروه دگارم! به سهر کومه لی
تیکده ران و خرابه کاراندا سهرم بخه ۴۰) کاتیکش فریشته رهوانه کراوه کامان
به موژدوه هاته لای نیبراهیم گوتیان: (بو ناگاداریست!) تیمه فهوتینه ری
خه لکی نهو ناوه دانییه یین (چونکه) بیگومان خه لکه که ی سته مکارن ۴۱)
(نیبراهیم) گوتی: ناخر لوو طیشی تیدابه! (فریشته کان) گوتیان: تیمه زانترین
بهو که سانه ی تیدان، به دلنایی (لووط) خوی و خیزانه که ی ده رباز ده کهن،
جگه له نافرته که ی (به پی بریاری خوا) نهو له فهوتوانه ۴۲) کاتیکش
(فریشته) رهوانه کراوه کامان چوونه لای لووط، به هو ی چوونانه وه حالی خراب
بوو (پی ناخوش بوو)، له به رانبر (پاراستن) یاندا ده سته پاچهو سه غلت بوو،

ئەوانیش گوتیان: مەترسەو خەمبار مەبە، بێگومان تێمە خۆت و خێزانەکەت دەرباز دەکەین، جگە لە ئافرەتەکەت، کە لە فەوتوانە ﴿٣٢﴾ تێمە لە سەرئۆه دابەزێنەری نازاریکین بەسەر خەلکی ئەم شارەدا، بە هۆی ئەووە کە لادان (لە عەقڵ و زگماک و شەرع) دەکەن ﴿٣٢﴾ بە دلتیاییشەو نیشانەبەکی ئاشکرمان لەو شارەدا بەجیھتت، بۆ کۆمەتیک بفامن ﴿٣٥﴾ هەرودەها بۆ لای (شاری) مەدبەنیش شووعیبی براپامان ناردو گوتی، ئەی گەلەکەم! خوا بەرستق و، بە هیوای (پاداشتی) پۆژی دوایی بن و، تیکدان و خرابەکاریی لە زەویدا مەکەن ﴿٣٦﴾ (بەلام گەلەکە) بە درۆیان داناو، پاتەکاندن و لەرزینەوئەبەک (ی بێرەزا) گرتی و، بەکسەر لە خانووہکانیاندا لەسەر چۆکان لەپەوورو کەوتن ﴿٣٧﴾ هەرودەرا (هەردوو گەلی) عادو سەموودیش (فەوتیتزان) کە لە خانووہکانیان دا بۆتان دەرکەوتوہ (لە حیجرو ئەحقات چۆن فەوتیتزانو)، شەیتانیش کارەکانیان بۆ پازاندنەوہو لە ریی (ی راست) لابدان، لە حالیکدا کە شارەزاو بەرچاو پوون بوون ﴿٣٨﴾ هەرودەها قاپوون و فیرعەون و هامانیش (سزاداران) و بە دلتیایی مووسا بەلگە پۆشنەکانی بۆ بردن، کەچی لە زەویدا خۆیان بە زلگرت و (کاتیکیش سزایان بۆ هات) لە قوتار بووان نەبوون ﴿٣٩﴾ هەر کامیکپامان بە هۆی گوناھو تاوانەکەبەوہ گرت (سزادا): هەیانبوو بای بەھیزی چەو هەلگرمان بۆ ناردو، هەیانبوو هاپرژن و دەنگی گەورە گرتی و، هەیانبوو بە زەویماندا پۆبەردە خوارو، هەیانبوو (لە ناودا) خنکاندمان، (ھەرگیزیش) نەدەگونجا خوا ستەمیان لێ بکات (بە ناھەق بیانفەوتیتن) بەلکو خۆیان بوون ستەمیان لە خۆیان کرد ﴿٤٠﴾.

شیکرنه وهی هه ندیک له وشهکان

(تکادیکم): (النَّادِي: الْمَكَانُ الَّذِي يَنْتَدِي فِيهِ النَّاسُ، أَيِ يَجْتَمِعُونَ نَهَارًا لِلْمُحَاوَرَةِ وَالْمُشَاوَرَةِ، مُشْتَقَّةٌ مِنَ النَّدْوِ بِوَزْنِ الْعَفْوِ، وَهُوَ الْاجْتِمَاعُ نَهَارًا، وَمَكَانُ الْاجْتِمَاعِ نَيْلًا: سَامِرًا)، (نادي): نهو شوئنه به که خه لک به رۆژ لئی کۆده بنه وه، بۆ وتووێژو رابوێژ کردن، له (ندو) دوه هاتوه، له سه ر کیشی (عفو)، بریتیه لهو شوئنه ی خه لک به رۆژ لئی کۆبیته وه، به لام شوئنی کۆبوونه وهی خه لک به شه وان، پتی ده گوتری: (سامر)، به لام هی رۆژ پتی ده گوتری: (نادي).

(الْعَابِرَاتُ): (الْعَابِرُ: الْهَالِكُ، الْبَاقِي مَعَ الْهَالِكِينَ، وَشَيْءٌ غَابِرٌ): دوو مانای پێچه وان هه ی به کدی هه ن: هه م به مانای تپه رپو، دێ، هه م به مانای ماوه، دێ، تپه ری واته: سزادراو رۆیشتوه و بۆته به شیک له مێژوو، یا خود به مانای شتیک دێ که ده مپیتته وه، واته: له گه ل سزادراواندا مایه وه.

(وَصَافَ بِهِمْ دَرْعًا): (الدَّرْعُ وَالذَّرْعُ، صَاقَ دَرْعُهُ: لَمْ يُطْفَأْ)، (دَرْعٌ) و (ذَرْعٌ) به مانای بآل دین، جا شتیک ئینسان بآلی لئی نه گاته وه، واته: تاقه تی پتی ناشکی، نه وه خوازراوه ته وه بۆ تاقه ت پتی نه شان، (وَصَافَ بِهِمْ دَرْعًا) واته: بآلی وه ته نک هات له وه که لئی بگاته وه، بانی: له به رانبه ریاندا، له به رانبه ر پاراستنیاندا، ده سه ته پاچه بوو، هه سته به ده سه ته پاچه یی کرد.

(رِجْرًا): (عَدَابًا)، (رِجْسٌ وَرِجْزٌ)، هه ردووکیان به مانای بیسی (خبث) و، به مانای سزای به تیش دین.

(الرَّجْفَةُ): (الرَّجْفَةُ: الزَّلْزَالُ الشَّدِيدُ الَّذِي تَرْجِفُ مِنْهُ الْأَرْضُ)، (رَجْفَةٌ): بریتیه له له رزینه وه به کی به هیز که به هۆیه وه زهوی ده هه ژێ.

(جَنِّيرٍ): (الْجُنُومُ: الرُّؤُكُ عَلَى الرُّكْبَتَيْنِ)، (جُنُوم) نەۋەيە كە ئىنسان لەسەر ئەزىيان بىكەۋى، (جَائِمِينَ) كۆى (جَائِم) ىش واتە: لەسەر ئەزىيان كەۋتو، لەپەۋرۋو كەۋتو، نەۋەش نەۋپەرى بىدەستە لاتىى و زەبوۋىيە.

(سُبَّصِيرِينَ): (الْإِسْتَبْصَارُ: الْبَصَارَةُ فِي الْأُمُورِ، أَي: كَانُوا ذَوِي عُقُولٍ)، (سُبَّصِيرِينَ) واتە: بەرچاۋپوون بوون، تىگەىشتو بوون، خالىيىكراۋ بوون، چونكە (إِسْتَبْصَار) بە ماناي بەرچاۋ پوونىى لە كاراندا، دى، يانى: كە خوا فەوتاندى، لە ئەنجامى نەۋەدا نەبوۋە نەزانن، بەلكو شوۋن ھىدايەتى خوا نەكەۋتن، نەگەرنا بەرچاۋيان روون كرابۆۋە، بەلگەيان لەسەر تەۋاۋ كرابوۋ.

(حَاصِبًا): (الْحَاصِبُ: الرِّيحُ الشَّدِيدَةُ، سُمِّيَتْ بِذَلِكَ لِأَنَّهَا تَقْلَعُ الْحَصْبَاءَ مِنَ الْأَرْضِ)، (حَاصِب): بە باى بەھىز دەگوترى، چونكە (حَصْبَاء) ھەلدەكەنن، يانى: چەۋو بەرد لەگەل خۆى رادەدات.

(الصَّيْحَةُ): واتە: چرىكە، نەعرەتە، دەنگى بەھىز، ھارۋن.

مانای گشتییی نایه‌ته‌کان

به‌سه‌رهاتی لووط **لُوطٌ** و گه‌له‌که‌یمان، له کاتی ته‌فسیر کردنی سووره‌تی هوود، نایه‌ته‌کانی: (۷۷ - ۸۳) دا، به درژیی باسکردوه، هه‌روه‌ها باسی شو‌عیب و گه‌له‌که‌یشی (مه‌دیهن) دیسان له سووره‌تی هوود، نایه‌ته‌کانی: (۸۴ - ۹۵) دا، به ته‌فصیل باس‌مان کردوه، هه‌روه‌ها باسی هوودو گه‌له‌که‌یشی (عاد) مان هه‌ر له هه‌مان سووره‌ت له نایه‌ته‌کانی: (۵۰ - ۶۰) دا باسکردوه، هه‌روه‌ها به‌سه‌رهاتی صالح و گه‌له‌که‌ی (هود) مان له کاتی ته‌فسیرکردنی سووره‌تی (العمر) نایه‌ته‌کانی: (۸۰ - ۸۴) دا، باسکردوه، به‌سه‌رهاتی قاروون و فیرعه‌ون و هامانیشمان له سووره‌تی (الأعراف) نایه‌ته‌کانی: (۱۰۳ - ۱۷۱) دا، هه‌روه‌ها له سووره‌تی (القصص) نایه‌ته‌کانی: (۱ - ۳۵) دا، باسکردوه.

خو **يٰۤاَيُّهَا** له‌م سووره‌ته‌دا دوا‌ی نه‌وه‌ی به‌سه‌رهاتی هه‌ر کام له نووج و ئیبراهیمی (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) باسکرد، ئنجا دپته‌سه‌ر باسی به‌سه‌رهاتی لووط، ده‌فه‌رموی: **﴿ وَرُوحًا ﴾**، هه‌روه‌ها لووطیشمان نارد، (و) بۆ بادانه‌وه‌یه‌و گێرده‌وه (عاطفة)‌یه، ئنجا یان ده‌چپته‌وه‌سه‌ر، **﴿ وَكَذٰلِكَ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ ﴾**، (رُوحًا) (أَي وَكَذٰلِكَ اَرْسَلْنَا لُوطًا)، یاخود: (وَادْكُرْ لُوطًا) واته: یادی لووط بکه‌وه، **﴿ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ ﴾**، کاتیک که به‌گه‌له‌که‌ی خو‌ی گوت، لووط به‌ته‌نکید له عیراقه‌وه چووه، چونکه‌ برارزای ئیبراهیمه، له‌کلدانییه‌کان، یاخود بابلیه‌کانی عیراقه‌و، نه‌و گه‌له‌ی که لووط بۆ لایان چووه، که‌نعانیی بوون له‌فه‌له‌ستین، به‌لام بۆچی ده‌فه‌رموی: **﴿ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ ﴾**؟ له‌به‌ر نه‌وه‌ی ماوه‌یه‌ک له‌نیویاندا ژیاوه‌وه‌ک به‌کێک له‌خۆیانی لیها‌توه، پینگوتن: **﴿ اِنَّكُمْ لَتَاۤوُنَ الْفٰجِحَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنْ اٰلِهٰتِكُمْ ﴾**، به‌دنیایی تبه‌وه‌گونا‌هیکی زۆر دزیوو‌نا‌قۆل، کرداریکی قیتزه‌ون نه‌نجام ده‌ده‌ن، که‌هیچ‌کس له‌جیهانییان

له پیش تئوهدا نه یکردوه، دواپی باسی ده کهین که نایا مه بهست له وه چیه؟ نایا مه بهست نه وه یه که هیچ کهس نیربازی نه کردوه له پیش گهلی لوظ دا؟ یان مه بهستی نه وه یه که هیچ کهس بهو شیوه یه ته به نینی نه کردوه به په سمی و به هه روه زبی، هه ردوو واتایه که ده گونجین.

(الْفَجْحَةَ) هه ر کرداریک که له دزیوی و ناشیرینیدا هه موو سنووریک تیه پراندب، ﴿لَأَيُّكُمْ لَتَأْتُوا الرِّجَالَ﴾، ئەم پرسیارکردنه، پرسیارکردنی سه رزه نشتکارانه یه (استفهام توبیخی) یه، بو سه رزه نشت و سه رکونه کردنه، نایا تئوه ده چن بو لای پیوان؟ یانی: له گه ل پیواندا جووت ده بن، نیربازی ده کهن؟ ﴿وَتَقَطُّعُونَ السَّبِيلَ﴾، هه روه ها ریگری ده کهن، خه لک پروت ده که نه وه، پاره و سامانیان لی ده ستین، یا خود ده یان کوژن، واتایه کی دیکه شی نه وه یه هه ندیک له توژه ره وان گو توویانه: ﴿وَتَقَطُّعُونَ السَّبِيلَ﴾، ریگری ده کهن واته: رپی زاووزی و بهر ده وام بوونی وه چه ی به شهر ده گرن؟ له نه نجامی نه وه دا که نه گهر پیوان له گه ل پیوان جووت بن و، نافرته تان له گه ل نافرته تان، مانای وایه: تووی به شهر ده برپته وه، نه وه ش واتایه کیه تی، هه ر چنده واتایه کیه دیکه ی دیارتره، ﴿وَتَأْتُونَ فِي تَارِكِكُمُ الْمُنْكَرِ﴾، هه روه ها له یانه که ی خوتاندا، له کوړو مه جلیسی خوتاندا خراپه ده کهن، نایا نهو خراپه یه چیه؟ توژه ره وانی قورپان زور شتیان باسکردوه:

أ- گو توویانه: په لاپتکه یان له خه لکی گرتوه.

ب- گو توویانه: له بهرچاوی یه کدی نیربازیان کردوه.

ج- هه ندیکی دیکه گو توویانه: چه پله یان لیداوه.

د- هه ندیک گو توویانه: فیکه بان کیشاوه.

به لام له راستیدا که ده هه رموی: ﴿وَتَأْتُونَ فِي تَارِكِكُمُ الْمُنْكَرِ﴾، له مه جلیسی خوتاندا خراپه ده کهن، هه موو خراپه یه ک ده گرتیه وه، هه موو نهو شتانه ی که له رووی شه رعه وه، له رووی عه قله وه، له رووی عورفه وه به خراپه داده نرین، هه موو نهو هه ل سوکه و تانه ده گرتیه وه.

﴿فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَنْتِنَا بِعَدَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، وه لمی گه له که هی هه نهوه بوو که گوئیان: نازارو سزای خوامان بو بیته، نه گه ر تو له راستانی، واته: نه گه ر له راستانی که پیغه مبهری خوی، سزای خوامان بو بیته، به لام هیئانی نازارو تو له و سزای خوا، به ده ست لووو نیه، ههروه ها به ده ست هیچ کام له پیغه مبهران نه بووه، نه وان به ندهی خوا بوون، بو یه لوو طیش په نای برده بهر خوا: ﴿قَالَ رَبِّ أَنْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ﴾، فه رموی: پهروه دگارم! به سه ر کومه لی تیکده ران و خرابه کاراندا سه رمبخه، واته: ده ر بزم بکه لیان و سزایان بده، ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى﴾، له چنه د شوئیان له قورئاندا خوا به سه رهاتی ئیپراهیم و لووو (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هه ر پکه وهه دینتی:

۱- لیره.

۲- له سووره تی (الذاریات).

۳- له سووره تی (هود) و، له زور شوئی قورئاندا، خوا ﴿يَا هُوَ هَر پکه وهه یان دینتی، لیره ش ده فه رموی: کاتیک نوینه ره کاهان هاتنه لای ئیپراهیم به موژده وه، نوینه ره کاهان، په وانه کراوه کاهان واته: فریشته کاهان که په واهان کردبوون، موژده ی چیان بو ئیپراهیم هیئا؟ موژده ی نه وه که خیزانه که ی ساره خاتوون که نه زوک بوو، خو شی که وتبووه ته مه نه وه، کوری ده بی که نیسحاقه و، له دوی نیسحاقیش به عقوبی ده بی، وه ک له سووره تی (هود) دا ده فه رموی: ﴿وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَصَحَّكَتُ بَشْرَتَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ رَأْوِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾، نه وه موژده که بوو بو ئیپراهیم، که له راستیندا جووت موژده بوو.

﴿قَالُوا إِنَّا مَهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ﴾، گوئیان: بو ناگاداریست تیمه فه وتینه ری خه لکی نه م شاره ی، نایا نه و شاره، شاری سه دووم بووه، یان عه مووره بووه، یا خود کومه له شاریک بوون، له په یمانی کوندا باسی پینچ شاران ده کات و تیمه کاتی خو ی به ته فصیل باسه که یمان هیئاوه، وه ک بهر چاو پرونییش له (په یمانی کون) دا هه ندیک شتمان هیئاوه.

﴿إِنَّ أَوْلَهُمَا كِتَابٌ كَرِيمٌ﴾، به راستی دانشتووان و خه لکی نهم شاره سته مکارو لادهرن: ستهم له خویمان ده کهن، ستهم له به شهر ده کهن، ستهم له پیغه مبه ران ده کهن، ستهم له فیترهت و زگماک ده کهن، ﴿قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا﴾، نیبراهیم فرهمووی: به دنیایی لووطی تیدایه له و شاره دا، ناگاتان لیبتی، به ته نکید فریشته کان له ویان چاکتر زانیوه، بویه ده لین: ﴿قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا﴾، گوتیان: تیمه زانترین به و که سانه ی که له و شاره دان، ﴿لَسْتَ جِنَّةً وَ أَهْلُهُ﴾، به دنیایی تیمه لووط خووی و نزیکه کانیشی دهر باز ده کهن، ﴿إِلَّا أَمْرًا تَهُمَّ﴾، جگه له نافرده ته که ی، ﴿كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ﴾، نه و له فه و تاوانه، یا خود: نه و له وانه یه که له ماوانه، ده میتینه وه له گه ل گه له فه و تاوه که ی دا، و اتایه که بیان هر به که یه:

أ- له گه ل و اندا دهر او تیده په پی و، ده بیته هه و الیک له میژوو.

ب- یا خود له گه ل و اندا ده میتینه وه، تا کو نه و سزایه بچیژی که گه له خرابه که ی پی سزا ده درین، له بهر نه وه ی پشتیوان و هاوکاری لووط عليه السلام نه بوو، به لکو به پیچه وانه وه هاوکاری گه له ره وشت نزمه که ی بووه.

﴿وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا﴾، کاتیک که ره وانه کراوه کامان، چوونه لای لووط، ﴿سَوَاءٌ يَهُمُّ﴾، حالی تیکچوو به هو ی وانه وه، واته: پی پی ناخوش بوو، چوونینی پی ناخوش بوو، حالی خراب بوو، ﴿وَصَافِكُمْ بِهِمْ دَرَجًا﴾، هه روه ها پی پی و ابوو که ده سته پاچه یه له به ران بهر پاراستنیان دا، ده یزانی که گه له که ی، نه و گه له ره وشت نزمه ی، ته ماع له هه ر میوانیک و پیواریک، له هه ر که سیتی غریب ده کهن، ده سترژی بکه نه سهر، ﴿وَصَافِكُمْ بِهِمْ دَرَجًا﴾، (وَصَافِكُمْ) یانی: ته نک بوو، ته سک بوو، (دَرَجًا) یانی: قوُل، بال، نجا ئینسان کاتیک بالی له شتیک نه گاته وه، باوه شی له شتیک نه گاته وه، پی پی ناگیری، نه مه ته عبیریکه به کاردی بو که متوانایی، واته: هه ستی به که م توانایی کرد له به ران بهر یاندا، له وه ی بیان پاریزی له گه له ره وشت نزمه که ی، زور سه غلّت بوو.

نهو به سه‌راهه‌ها له سووره‌ته‌کانی: (الحجر) و (هود) و (الذاریات) بشدا هاتوه، به‌لأم به تایبته له سووره‌تی (هود) دا، تیمه به تفصیل له‌وی باسماں کردوه، که چون گه‌له په‌وشته نزمه‌که‌ی ته‌ماع له میوانه‌کانی لووط ده‌کهن، ته‌ویش وا ده‌زانی میوانه‌کانی مرؤفن، وه‌ک گوتراوه: له‌سه‌ر شیوه‌ی گهنجی جوانیش بوون، نیدی زور ترساوه‌و زور خه‌فته‌ی خواردوه، هه‌تا گوتوویه‌تی: نه‌وه کچه‌کامن! یانی: نه‌گهر کچه‌کانی خوم ته‌سلیم کردین، نه‌وانه‌تان ته‌سلیم ناکه‌م، هه‌ندی‌ک له زانایانیش گوتووایانه: که گوتوویه‌تی: نه‌وه کچه‌کامن واته: نه‌وانه نافرته‌ی نوممه‌ته‌که‌من، خوا نافرته‌ی وا دروست کردوه، که پیوا له‌گه‌لی جووت بی، به‌لأم نه‌وان هه‌ر سوور ده‌بن له‌سه‌ر داوا‌ی خو‌یان، دوا‌یی لووط عليه السلام زور ناره‌حه‌ت ده‌بی، وه‌ک له سووره‌تی (هود) دا ده‌فه‌رموی: ﴿ قَالَ لَوْ اَنْ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ اَوْ اَوْ اِي اِلٰى رَبِّي شَدِيدٌ ﴾ هود، گوئی: بریا خوم هی‌زیکم هه‌بووا‌یه، بتوانم به‌ریه‌رچتان بده‌مه‌وه، یاخود په‌نایه‌کم هه‌بووا‌یه په‌نام بو بردبا‌یه! تنجا فریشته‌کان خو‌یان ناشکرا ده‌کهن: ﴿ قَالُوا يَلُوْطُ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّكَ لَنْ نَبْلُوْا اِلَيْكَ ﴾ هود، گوتیان: نه‌ی لووط! تیمه نیردراوانی په‌روه‌ردگار‌تین، نه‌وانه ده‌ستیان ناگاته تو و ده‌ستیان ناگاته میوانه‌کان.

بو‌یه لی‌ره‌ش پییان گوت: ﴿ وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ﴾، گوتیان: مه‌ترسه‌و خه‌مبار مه‌به، لی‌ره به کورتیی هیناویه‌تی و له‌وی به دریزی باسیکرده، ﴿ اِنَّا مُجْرِمُوْكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا اَمْرًا نَّكَ كَانَتْ مِنْ اَلْغٰیْبِ ﴾، تیمه ده‌ربازکه‌ری خوت و نیزیکانیشتین، خیزانه‌کشتین، جگه له نافرته‌ته‌که‌ت، نه‌وه له فه‌وتاوانه، یاخود له به‌جیماوانه، له هه‌موو قورئاندا خوا‌ی په‌روه‌ردگار که باسی ژنی نووح ده‌کات، له سووره‌تی (التحریم) داوه لی‌ره‌وه، له چه‌ند شوئی دیکه‌ش که باسی ژنی لووط ده‌کات، به (زوجه) یان (زوج) باسیان ناکات! چونکه له راستییدا نه‌وان هاوکووف و جووتی می‌رده‌کانیان نه‌بوون، بو‌یه به (امراتک) یان (امراته)، یان (امراته نوح، وامراته لوط) تاوا باسیان ده‌کات، هه‌ر نه‌وه‌نده‌یه مینیه بوون و له‌گه‌لیان بوون، نه‌گه‌رنا هاوسه‌ریک نه‌بوون، که هاوکووف و هاوتایان بن، له‌به‌ر نه‌وه‌ی پروایان پی نه‌هیناون.

﴿ إِنَّا مُزْتَلِمُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴾، تیمه دابه زینهری سزاو نازاریتکین له سه ریئوه بهسه ر خه لکی ئەم شارهدا ﴿ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴾، به هۆی نهوهوه که لادانیان دهکرد، لادان دهکەن، لادان له زگماک، له عهقل، له شهرع، ﴿ وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴾، به دلنایای تیمه نیشانهیهکی پۆشمانان لئ به جیئیشت، بۆ کۆمه لیک بفامن، له کوئی به جیئیشت؟ لهو شاره، دوایی له مهسه له گرنگهکان دا باسی دهکەین، لیکۆله رهوانی قورئان لهو بارهوه مشتومریان زۆره، ئایا نهو نیشانه پۆشنه چیه؟ به لأم وادیاره نیشانه پۆشنه که ههر نهو ده ریاچه مردوودیه، که ئیستا شوئی نهو شاره، بۆته ده ریاچه که که هیچ زینده وه ریک، هیچ ژیاندارکی تیدانیه.

ئنجا خوا باسی بهسه رهاتی مه دیهن و، نهو پیغه مه به رهی که بۆیان نیردراوه (شوعیب علیه السلام) دهکات: ﴿ وَالْإِن مَدِينٌ أَحَاهُمْ شَعْبًا ﴾، یانی: ﴿ وَأَرْسَلْنَا إِلَىٰ مَدْيَنَ أَحَاهُمْ شَعْبًا ﴾ ههروهها بۆ لای گه لی مه دیهن شوعه یی برابایمان په وانکرد، ﴿ فَقَالَ يَنْقُورُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْمُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴾، سئ شتی پئ فهرموون گوئی: نهی گه له کهم! به ندایه تیی بۆ خوا بکهن و ئومیده واربن به رۆژی دوایی پاداشتی رۆژی دوایی و، تیکده رانه خراپه کاریسی مه کهن له زهوییدا، لیردها بهس نهوهنده ده فهرمووی، به لأم وهک له شوئی خۆی دا، که بهسه رهاتی شوعه ییمان هیناوه، له سووره تی (هود) دا، باسمانکردوه: خراپه کارییه که بیان له زهوییدا نهوه بووه:

۱- ریکرییان کردوه.

۲- شتی خه لکیان به که مگرتوه.

۳- ته رازووبازیان کردوه.

۴- له پووئی ئابووری و، کۆمه لایه تیی و، ئەمنیه وه لادان و، تاوانی زۆریان کردوه.

﴿ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّيْفَةُ ﴾، به درویشان داناو پاته‌کاندن و
 راجله‌کاندنیکسی مه‌زن گرتنی، ﴿ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ ﴾، نجا له خانووه‌که‌ی
 خو‌یابندا، واته: له شاره‌که‌یان دا که هه‌موو وه‌ک یه‌ک خانوو بن وایه، له
 هه‌ندیک شوین ده‌فه‌رموی: ﴿ دَبَّرْتُمْ ﴾، که کوی (دار)ه: خانوو، به‌لام (دیار)
 خانوو‌ه‌کان، نجا که ده‌فه‌رموی: ﴿ فِي دَارِهِمْ ﴾ یانی: شاره‌که هه‌مووی وه‌ک یه‌ک
 مال بن، وابوو، پتکه‌وه مردن، چیمان لن هات؟ ﴿ جَنَّمِيكَ ﴾، (جائم) به
 (جَنَّمِيكَ)، کۆده‌کرتیه‌وه، واته: له‌سه‌ر نه‌ژنۆ که‌وتوو، له‌په‌وروو که‌وتوو،
 بالنده که هه‌لده‌نیشی و به‌زه‌وییه‌وه ده‌نوسی، ده‌گوتری: ﴿ جَنَّمِ الطَّيْرَ ﴾ واته:
 نیشت و به‌زه‌وییه‌وه نووسا.

نجا خوا ﴿ وَكَاذِبًا ﴾ باسی هه‌ر کام له گه‌لی عادو سه‌موودیش ده‌کات: ﴿ وَعَاذًا
 وَكَاذِبًا ﴾، یانی: ﴿ وَادَّكَّرَ عَادُ وَهُودًا ﴾ هه‌روه‌ها یادی گه‌لی عادو سه‌موودیش
 بکه، که خوا هوودی بو گه‌لی عاد نارد، سالیحیشی بو گه‌لی ته‌موود نارد،
 ﴿ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَنَاسِكِهِمْ ﴾، به‌دلنیا‌یی بو‌تان روون بو‌ته‌وه
 له خانوو‌به‌ره‌کانیان دا، یانی: بو‌تان روون بو‌ته‌وه که خوا چۆنی سزاداون،
 خانوو‌به‌ره‌کانیان له کو‌ین؟ گه‌لی عاد ته‌وه دیاره شو‌ینه‌که‌ی نه‌حقافه، ﴿ وَادَّكَّرَ
 لَمَّا عَادَ إِذْ أُنذِرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ ﴾ ﴿ ۱۸ ﴾ ﴿ الْأَحْقَافِ ﴾ (أَحْقَافِ) کوی (حِقف)ه، که به
 گردۆلکه‌ی گچکه‌ی م ده‌گوتری، که با جوول‌هی پن ده‌کات، شو‌ینه‌واری گه‌لی
 (هُود)یش (حِجر)ه، که نه‌حقاف ده‌که‌وینه‌ نیوه دورکه‌ی عه‌ره‌بییه‌وه‌و، حیجریش
 ده‌که‌وینه‌ نیوان شام و نیوه دوورکه‌ی عه‌ره‌بیی، کاتی خو‌ی باسما‌ن کردوه به
 ته‌فصیل، ﴿ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَنَاسِكِهِمْ ﴾، له خانوو‌به‌ره‌کانیاندا بو‌تان
 ده‌ره‌که‌وتوه (خوا چی پتکردن!) ﴿ وَرَزَقَكَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ ﴾، شه‌بتانیش
 کرده‌وه‌کانی خو‌یانی بو‌ پازاندنه‌وه، کرده‌وه‌کانیانی بو‌ جوان کردن، ﴿ فَصَدَّهُمْ عَنِ
 السَّبِيلِ ﴾ نجا له پری لایدان، له راسته‌پری لایدان، له راسته‌پری خوا، ﴿ وَكَانُوا
 مُسْتَصْرِبِينَ ﴾، له‌حالیک دا به‌رچاو روونیش بوون، به‌رییان ده‌زانی، وه‌نه‌بی که

شه‌یتان له ری لایدان، له‌به‌ر نه‌وه بووبتی که به‌پیمان نه‌زانیی، به‌پیمان ده‌زانی و به‌رچاو پروون و شاره‌زا بوون، بویه شایسته‌ی نه‌وه بوون که خوا سزایان بدات، نه‌گه‌رنا که سانیک که شاره‌زا نه‌بن و به‌رچاو پروون نه‌بن، خوا سزایان نادات، ﴿وَقُرُونٌ وَفَرَعُونَ وَهَلْمَنَ﴾ هه‌روه‌ها یادی قاروون و فیرعه‌ون و هامانیش بکه، که بیگومان قاروون هه‌ر له گه‌لی به‌نوو نیسپرائیل بوود، وه‌ک له سووره‌تی (القصص) دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنَّا قَرُونٌ كُنَّا مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَعِنَّا عَلَيْهِمْ﴾ به‌لام فیرعه‌ون و هامان، هه‌ر قیبتی بوون و له گه‌لی میسرپ بوون، ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ مووسا به‌لکه ره‌شه‌کانی بو هیتان، ﴿فَأَسْتَكْرَمُوا فِي الْأَرْضِ﴾ به‌لام له زه‌ویدا خویمان به زلگرت، واته: له‌سه‌ر زه‌مینی میسرپدا، نه‌م وشه‌ی (الْأَرْضِ) (ال)ه‌که‌ی بو ناساندنه، به‌لام بو ناساندنی (عهد) واته: له‌سه‌ر زه‌مینه‌که‌دا، له‌سه‌ر زه‌مینی میسرپدا خویمان به زلگرت، ﴿وَمَا كَانُوا سَيِّفِينَ﴾، نه‌وانه‌ش له پیشکه‌وتووون نه‌بوون، نه‌وه نه‌بوون پیش نیمه بکه‌ونه‌وه، چونکه که‌ستیک پیش که‌ستیک بکه‌وته‌وه، بو‌ی ناگیرتی، واته: نه‌وان نه‌وه نه‌بوون له ده‌ستمان ده‌ربازو قوتاربن.

﴿فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ﴾ هه‌ر کامیک له‌و گه‌لانه‌مان به‌گونه‌ه‌که‌ی گرت، سزایان دا، ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا﴾، ننجا هه‌یانبوو که بایه‌کی به‌هیز، که چه‌وو به‌رد له‌گه‌ل خو‌ی پامالن، ناردمانه سه‌ریان، وه‌ک گه‌لی عاد که به‌بای به‌هیز فه‌وتان، ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ﴾، هه‌شیانبوو به‌ده‌نگ و چریکه‌یه‌کی به‌هیز به‌هارژنیک فه‌وتا، وه‌ک گه‌لی سه‌موود، ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ﴾، هه‌شیانبووه به‌زه‌ویماندا برده‌خوار، وه‌ک گه‌لی لوو‌وو قاروون، ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ أَعْرَقْنَا﴾، هه‌شیانبوو له‌ئاودا فه‌وتاندمان، خنکاندمان، وه‌ک هه‌ر کام له گه‌لی نووح و گه‌لی فیرعه‌ون، ﴿وَمَا كُنَّا اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾، خواش نه‌ده‌گونه‌جا سه‌میان لیبکات، خوا لی‌ی ناوه‌شیته‌وه سه‌میان لی‌بکات، ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾، به‌لکو نه‌وان خویمان سه‌میان له

خۆیان کرد، بۆیە شایستەیی ئەووە بوون کە خوای دادگەر بەو جوۆرە سزایان بدات، ئەم چوار جوۆرە سزایە: (خَاصِب، صَيْحَة، خَسْف، غَرَق) واتە: بای بەهێزو، هارژن و، بە زه‌ویدا بردنە خوارو، خنکێزان لە ئاودا، زۆریەیی گەلە یاخییەکان بە یەکیک لەو چوار سزایانە، فەوتاون، یاخود پەنگە هەبێ زیاتر لە جوۆرە سزایەکیشی بۆ تەرخان کرابێ، بەووە فەوتیان.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

ناردنی لووط رضی اللہ عنہ بۆ لای گه له که ی و، هۆشدار بیدانی پێیان، له باره ی تیربازیه وه و سه رزه نشتکردنی بۆیان و، بێباکیی ده ربڕینیان و، پارانه وه ی لووط له خوا که سه ری بغات و ده ربازی بکات:

خو ده فه رموۆ: ﴿وَلَوْ كُنَّا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا نَتَّوُونَ الْفَنَاحَةَ مَا سَبَقْنَاكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ﴾ (١٨) ﴿إِنَّا نَتَّوُونَ الْفَنَاحَةَ وَتَقَطُّمُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُسَكَّرَ فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَنْتِنَا بِعَدَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ (١٩) ﴿قَالَ رَبِّ أَنْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ﴾ (٢٠) ﴿

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له هه شت برکه دا:

(١) - ﴿وَلَوْ كُنَّا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِمْ﴾، واته: بادی لووط بکه وه، بان لووط پشمان نارد کاتیک به گه له که ی گوت، وه ک پشتر باسمان کرد بۆیه فه رموویه تی: خه لکه که ی، گه له که ی، چونکه ماوه یه کی زۆر له نئویاندا بووه، له به رته وه ی زۆر بۆیان دلسۆز بووه، وه ک یه کیک له خۆیان بووبن له رووی په چه له که وه، پێخه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه ک برای بابی خۆیان، بۆ خه لک دلسۆز بوون، نه گه رنا لووط له رووی په چه له که وه له وه گه له نه بووه، که بۆیان نێرداوه، چونکه نه وه گه له له فه له ستین بووه، که نعانیه کان بوون، به لأم لووط له عیبرانییه کان بووه، خه لکی عێراق بووه، نه وه کاته هوکمرانانی عێراق: کلدانیی، یان بابلیی بوون^(١).

(١) پڕوانه: مفضل العرب واليهود في التاريخ، ص ٥٢١، که نووسيوويه تی: (...كانت تسود العراق

چی پنگوتن؟

(۷) - ﴿إِنَّكُمْ لَأَنْتُونَ الْفَجْحَةُ﴾، به دلنیاپی تیوه فاحیسه نه نجامدهدن، (الفاحشة: الفعلة القبيحة الباغية في القبح، فاحشة): بریتیه له کرداریکی ناشیرین که تیبیه راندبن له ناشیرینیدا، نه وپه ری ناشیرینی و قیزه ونیی، که مه بهست پی نیربازییه.

(۳) - ﴿مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾، هیچ که سیک له جیهانیان پیستان نه که و توتتهوه له نه نجامدانی نهو کاره قیزه ونه دا، که نیربازییه؟

پیتیش گوتمان: لهو باره وه روونکه ره وانسی قورئان، تویره ره وانسی قورئان مشومرپانه که: نایا مه بهست نه و دیه پیتش گه لی لووط هیچ که س کرده وهی نیربازیی نه نجام نه داوهو، نه وان یه که م که س بوون که دایانته وانه؟ یا خود مه بهست نه و دیه که تیوه یه که م که سن که به په سمی ته به ننیستان کرده، به هره وه زسی و پیتهوی ناسراون و، له حاله ته وه گواستوتانه وهو کرده و تانه به دیارده؟

وا پتده چن نه وهی دووه میان زیاتر مه بهست بی، که نه وان وه ک دیارده یه کیان لیکر دوه، نه گه رنا نهو گوناھو تاوان و لادانانه له ژیانی به شه ردا که م و زور هه ر بوون، به لام گه لی لووط یه که مین گه لیک بوون که له حاله ته وه، له شتیکی ده گمهن و ریزپه ردهو کردیان به یاسایه کی گشتی، کردوو یانه به عادهت و نه ریتیک که پیتهوی ناسراون و به گشتی ته به نییان کرده، بویه ش خوا **بیت** به گشتی سزای داون.

(۴) - ﴿أَيُّكُمْ لَأْتُونَكَ الرَّجَالَ﴾، نایا تیوه ده چنه لای پیوان؟ (أَيُّكُمْ) خویندراویشه ته وه: (إِنَّكُمْ، أ) له (أَيُّكُمْ) دا هم مزه که بو پرسار کردنی نکوو لیلینکه رانه، نایا تیوه ده چنه لای پیوان (بو تیرکردنی ناره زووی جینسیستان)؟

اثناء هجرة إبراهيم الخليل منه، نجد أن زمن هجرة الذي حدد بحوالي القرن التاسع عشر قبل الميلاد، يقع في فترة حرجة كانت تجتازها البلاد وهي في حالة اضطراب وتوتر...

۵- ﴿ وَتَقَطُّعُونَ السَّبِيلَ ﴾، ھەر وہا رى دەگرن، رى دەبىن، (قَطُّعُ الطَّرِيقِ: التَّصَدِي لِلْمَازِينَ بِأَخْذِ أَمْوَالِهِمْ، أَوْ قَتْلِ أَنْفُسِهِمْ، أَوْ الْفَاحِشَةِ بِهِمْ). مەبەست لەو دە فەرموئى: رى دەبىن، رى دەگرن، ئەو ھەيەتە ھەبەست سەر رى ئەو ھەسانەى رىبوارن و بە رى دادىن: يان مالى و سامانەكەيان لى بستىن، يان بيانكوژن، (يان ھەردوو لايان)، ياخود بۇ ئەو ھەيەتە نىربازيان لەگەل بەگن، ھەندىكىش گوتوويانە: ﴿ وَتَقَطُّعُونَ السَّبِيلَ ﴾، واتە: لە ئەنجامى ئەو كارە قىزەونەى تىوودا، تىوە رى دەگرن لە بەردەوام بوونى بەشەر لەسەر زەوى، بە ھەيەتە ئەو ھەموو كە رىدەگرن، پياوان و ئافرەتان پىكەو ھەساو ھەساو رىبەگىرى بەگن، بەو شىو ھەيەتە ئەگەر خەلك ھەموو ھەك تىوە بەگن، بەشەر دەپرىتەو، بەلام ماناى بەگەمیان زياتر لەگەل رەوت و لەگەل ئايەتەكەش دا دەگونجى.

۶- ﴿ وَتَأْتُونَ فِي نَارِكُمْ الْمُنْكَرَ ﴾، ھەر وہا لە كۆرە مەجلىسى خۇتاندا، خراپە دەكەن، پىشتەر گومان: (نادى) ئەو شىو ھەيەتە كە خەلك بە رۆژ تىيدا كۆدەبىتەو، (سامر) ئەو شىو ھەيەتە كە خەلك بە شو ھەيەتە تىيدا كۆدەبىتەو، كە دە فەرموئى: لە مەجلىسى خۇتاندا، لە شو ھەيەتە كۆبوونەو ھەتەن، خراپە ئەنجام دەدەن، روونى نەكردۆتەو خراپەكە چىيە؟ بەلام ماناكەى گىشىيە:

۱- توژەرهوانى قورئان زۆرەيان دەلەين: مەبەستيان پىي پەلەپىتەكە بە (حذف)، پەلەپىتەكەيان لە خەلكى گرتە.

۲- ھەندىك گوتوويانە: گالەيان بە خەلكى كردە.

۳- ھەندىك گوتوويانە: بە خەلكى پىكەنيون.

۴- ھەندىك گوتوويانە: لە كۆرە مەجلىسى خۇتاندا، ئەو فاحىشەى نىربازيان ئەنجام داو.

۵- ھەندىك گوتوويانە: فلان كارى خراپيان ئەنجام داو، بەلام لە راستىيدا ئەمانە ھەموويان گونجاون، ھىچكام لەوانەش تىكناگىرىن، مادام خوا دە فەرموئى: (الْمُنْكَرَ)، (ال) سەر (الْمُنْكَرَ) بۇ ناساندەو، ماناى تىكرا (جنس) دەگەيەن، واتە: ھەرچى جۆرى خراپەيەو بە خراپ دەنرى، لەو كۆرە مەجلىسى خۇتاندا ئەنجاميان داو، لە

کالتہ کردن به خه لک، له زهم و غه بیهت، له په لایبتکه هاویشتن، له شه پاب خوزی، له تیکدان و خراپه، همووی ده گریته وه.

لیره دا جیتی سه رنج نه وه یه که هم لیره، هم له سووره ته کانی: (هود، الحجر، الذاریات، الشعراء) داو، له هموو نهو شوئنه دا که خوا به سه رهاتی لوط عليه السلام و که له که ی باسده کات، باسی نهوه ناکات که لوط خه لکه که ی بانگ کردین بو ته نیا خوا په رستی، جکه له سووره تی (الشعراء)، له ویدا نهویش وهک سه رجه م پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نهو قسه یه ی خوی دووباره کردوته وهو فهرموویته: ته قوای خوا بکه ن، هیچ کرتان لئ داوا ناکه م، ته نیا له ویدا، نهوه هاتوه، نهویش له ریزی پیغه مبه رانی دیکه دا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وهک ده فهرمووی: ﴿كَذَبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا نُنْفِقُونَ ﴿١٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ فَانفَعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرْتُمْ إِلَّا عَنِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾ الشعراء.

ئجنا دپته سه ر باسی نهوه ی که ده فهرمووی: ﴿اتَّاتُوا الذِّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٧﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاطِرِينَ ﴿١٨﴾ الشعراء.

ئجنا پرسیار نهوه یه: بوچی پیغه مبه رانی دیکه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) خه لکه که یان بو ته و حیدو خوا په رستی بانگ کردوهو، له وپوه ده ستیان پیکردوه، به لوم لوط عليه السلام له هموو شوئنه کان دا، که خوا به سه رهاته که ی ده گریته وه، جکه له سووره تی (الشعراء) که نهویش وهک پیغه مبه رانی دیکه به وه ده ستی پیکردوه، له شوئنه کانی دیکه دا، لوط عليه السلام جه ختی کردوته وه له سه ر ده ست هه لگرتی گه له که ی، لهو په وشته نزمه، لهو کاره قیزه ونه، وه لکه که ی نهوه یه که لوط عليه السلام به کتیک بووه له شوئنه که وتووانی نیبراهیم، به کتیک بووه له براهیم نهوه یه رانی نیبراهیم، نیبراهیمیش عليه السلام نهو بانگه وازه ی ته نیا خوا په رستی

(توحید الله) هم له عیراق، هم له شام، هم له میسر، هم له حیجازا، له هم مووی بلأوی کردۆتهوه، واته: زۆر بهی خه لکی دنیای نهو کاته، کهوا پیده چن مرۆفایه تیی زیاتر لهو شوینانه نیشته چن بووین، چونکه ئیبراهیم علیه السلام به مهزهننه زیاتر له چوار ههزار (۴۰۰۰) سأل لهمه و پیش بووه، یانی: زیاتر له دوو ههزار (۲۰۰۰) سأل پیش له دایک بوونی عیسا علیه السلام، نه گهر زیاتریش نه بووین، وا پیده چن مرۆفه کان نهو کاته زیاتر لهو شوینانه نیشته چن بووین، له لای پوواری نیل و له نیوان دیجله و فورات، میزۆپۆتامیا، که عیراق و شام و حیجازو میسر ده گرتیهوه، ئیبراهیم علیه السلام بانگه وازو په یامی خۆی له وانه هم موویان دا بلأو کردۆتهوه، بۆیه په یامه کهی ئیبراهیم به هم مووان گه بشتهوه و لوو علیه السلام به پویستی نه زانیوه بانگیان بکات بۆ نهوه، به لکو په کسه نهوهی که زۆر مه بهستی بووه، نهوه بووه که نهو گه له رهوشت نزمهی، واز لهو کاره قیزهونه بیتن، له نیربازی.

۷- ﴿فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَنْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، وه لمی گه له کهی ههر نهوه بوو که گوئیان: نه گهر له راستانی نازار (سزای) خوامان بۆ بینه

﴿إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾، نه گهر تۆ له راستانی، واته: نه گهر تۆ له راستانی که پیغه مبهری خوای، په وانه کراوی خوای، با سزای خوامان بۆ بئ.

۸- ﴿قَالَ رَبِّ أَنْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ﴾، گوئی: پهروه دگرم! به سهه کۆمه لئی تیکده ران و خراپه کاران دا سهه رمبخه.

که به مانای وشه تیکده رهو خراپه کار بوون، خویبه به سهه تیکده ران دا سهه رمبخه، یانی: دهه رابزم بکهو نهوان سزا بده.

مهسه لهی دووهم:

چوونی فریشته نیردراوه کان بو لای نیبراهیم عليه السلام به موژده وهو، هه والپیدانی که خه لکی شاره بهد ره هفتاره که دهفه وتینین و، باسکردنی نیبراهیم عليه السلام که لووطیش لهو شاره دایه و، دنیا کردنه وهی فریشته کان بوئی که لئی ناگادارن و، لووطو خیزانه که ی جگه له ژنه که ی قوتار ده که ن:

خوادده رمویی: ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أُمَّرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَادِيَةِ ﴿٦٢﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم دوو ئایهته، له شەش بڕگەدا:

١- ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ﴾، کاتیک نیردراوه کامان موژده یان بو نیبراهیم برد، (لَمَّا أَدَاءٌ تَذُلُّ عَلَى التَّوْقِيتِ، وَهِيَ تَسْتَلْزِمُ وُجُودَ جُمْلَتَيْنِ وَهِيَ الْإِخْتِبَارُ بِمَا فِيهِ)، (لَمَّا) نامرانی که دیاری کردنی کات ده که یه نن، هه میسه دوو رسته ده خوازئی، کاتیک ئەوه بوو، ئەوه بوو ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا﴾، واته: کاتیک نیردراوه کامان موژده یان بو نیبراهیم برد، به موژده وهو چوون بو لای نیبراهیم، گوئیان.

﴿بِالْبُشْرَىٰ﴾، (بُشْرَى: اسْمٌ لِلْبَشَارَةِ، وَهِيَ الْإِخْتِبَارُ بِمَا فِيهِ مَسْرَةٌ لِلْمُخْبِرِ)، (بُشْرَى): ناوه بو (بشارة) که بریتیه له هه والدان به شتی که مایه ی دلخوشیه بو هه والپیدراو، که مه به ست ئەو موژده یه، له سوورپه تی (هود) دا به ته فصیل باس کراوه: ﴿وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٦١﴾﴾ هود، واته: هاوسه ره که ی (نیبراهیم) راوه ستابوو (واته: ساره خاتوون)، یتکه نی تیمه ش موژده ی نیسحاقمان پیداو، دوا ی نیسحاقیش یه عقووب.

هه روه ها له سوورپه تی (الحجر) دا، کاتیک فریشته کان و په وانه کراوه کان ده چن بو لای نیبراهیم عليه السلام و موژده ی پیدده دن، واته: موژده که هه به ساره ی

هاوسه ری دراوه، ههم به خودی نبراهیم ﷺ، خوا ﷻ ده فهرمووی: ﴿إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَّمْنَا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِئُونَ ﴿۵۳﴾ قَالُوا لَا نَوجَلُ إِنَّا نَبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلَيْكَ ﴿۵۴﴾ قَالَ أَبَشِّرْهُنَّ بِمَا كَسَبْنَ فَيَسَّرَ لَنَاسٍ فَيَسَّرَ لَنَاسٍ ﴿۵۵﴾ قَالُوا بَشِّرْنَا بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْفٰتِنٰتِ ﴿۵۶﴾﴾، یادبکه‌وه! که لئی وه ژوورکه‌وتن گوتیان: سه‌لامت لئ بئ، گوئی: تئمه به‌هوتانه‌وه داچله کیوین، گوتیان: مه‌ترسن، رامه‌چله‌که تئمه موژدهت پئ ده‌دهین به کورئکی زانا، (نبراهیم) گوتی: نایا موژدهم پئده‌دهن دواى نه‌وهی که‌وتووومه ته‌مه‌نه‌وه، موژدهی چیم پئ ده‌دهن؟ (فریشته‌کان) گوتیان: موژدهت پئ ده‌دهین به راستیی، ننجاً تو له ناتومیدان مه‌به.

له سووره‌تی (العجر) و (هود) دا ورده‌کاریی نه‌و موژده‌یه که به نبراهیم دراوه، باسکراوه.

﴿۲﴾ - ﴿قَالُوا إِنَّا مَهْلِكُوكُمَا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ﴾، پئیان گوت: تئمه فه‌وتئنه‌ری خه‌لکی ئەم شاره‌ین، واته: خه‌لکی ئەم شاره، که شاری سه‌دووم بووه، هه‌ندئیک گوتووایانه: عه‌مووره بووه.

﴿۳﴾ - ﴿إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظٰلِمِيْنَ﴾، به‌دئنیایی دانئشتووآن و خه‌لکی ئەم شاره له سه‌ته‌مکارانن.

ئمه‌ پاسا وه‌تانه‌وه‌یه بو فه‌وتاندنیان و، مه‌به‌ستیشیان نه‌وه بووه که زه‌مینه خو‌شبه‌کن بو نبراهیم ﷺ که نه‌و هه‌واله دلته‌نگکه‌رو، دلناره‌حه‌تکه‌ره ده‌بیستی، چونکه نبراهیم ﷺ پیاوئکی زور به ره‌حم و به سوژو په‌روش بووه، وه‌ک خوای په‌روه‌ردگار له سووره‌تی (هود) دا لئی ده‌گپه‌رتنه‌وه، ده‌فه‌رمووی: ﴿إِنَّ إِبْرٰهِيْمَ لَحٰمِيْمٌ اٰزَهٗ مُنِيْبٌ ﴿۷۶﴾﴾ هود.

﴿۴﴾ - ﴿قَالَ اِنَّكَ فِيْهَا لَطٰفٌ﴾، نبراهیم فه‌رمووی: به‌لام لووطئش له‌و شاره‌دایه.

ئمه‌ به‌رگریی کردنه له لووط و، داوا کردنه بو دهر‌بازکردنی.

۵- ﴿ قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا ﴾، گوئیان: تیمه زانانترین به‌وهی که تیبیدابه، لهو شاره‌دایه، دیاره ئیبراهیم علیه السلام و دک زانیاری ده‌ماو‌دهم و، زانیاری وده‌ده‌سته‌تراو، زانیوبه‌تی که لووطی برزای له‌وییه، به‌لام نه‌وان به زانیاری پیته‌خشاو، زانیاری وه‌حیی، نه‌وه‌بان زانیوه، بویه زانیاری نه‌وان ته‌واوتر بووه.

۶- ﴿ لَنْ نَجِيَنَّهُمْ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرَاتُهُمْ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴾، به دنیایی خوی و نیزیکه‌کانی، خیزانه‌که‌ی ده‌رباز ده‌که‌ین، جگه له ئافره‌ته‌که‌ی، نه‌و له فه‌وت‌وانه، نه‌مه پروونکرده‌نوه‌یه بو پسته‌ی پیشوو.

﴿ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴾، (كَانَتْ) له‌ئه‌سل دا (تكون)‌یه، به‌لام بویه به کرداری رابردوو هتاوبه‌تی، یانی: تازه تیبه‌ریوه، نه‌که‌رنا (تكونُ مِنَ الْغَابِرِينَ) له فه‌وت‌وان ده‌بن، یاخود له ماوان ده‌بن له سزای خوادا، له‌وانه ده‌بن که ده‌میتنه‌وه‌و، سزای خویان پیده‌گات، نه‌مه له سووره‌تی (هود)‌دا زیاتر ورده‌کاریی باس ده‌گات، که ده‌فرمووی: ﴿ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجِدِلُهُ فِي فَوْقٍ لُّوطٍ ﴿٧١﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُّنتَبٍ ﴿٧٢﴾ يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْصِرْ عَنْ هَذَا إِيَّاهُ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ لَمَاتِهِمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧٣﴾ ﴾ هود، واته: ئیبراهیم علیه السلام دوی نه‌وه‌ی ترس و راچله‌کینی لئ لاچوو و، موژده‌که‌ی بو هات، له باره‌ی گه‌لی لووطه وه مشتومری له‌که‌لماندا ده‌کرد، به دنیایی ئیبراهیم زور هیدی و مه‌ند، زور به په‌روش، زور گه‌راوه بوو بو لای خوا، (خوا فرمووی) نه‌ی ئیبراهیم! واز له‌وه بینه، فه‌رمانی په‌روه‌ردگارت هاتوه‌و، نه‌وانه سزایه‌کیان بو دئی که تازه په‌تئاکریته‌وه.

پیشتریش باس‌مانکرده‌وه که (غابِر) دوو مانای دژیه‌کی هه‌ن: (غابِر: ماض) تیبه‌ریو، (غابِر: باق) ماوه، یانی: تیبه‌ریو له سزادان دا، یان: ماوه له‌تیو سزادراوان دا.

مهسه لهی ستهم:

هانتی فریشتهکان بو لای لوط و، ههوالپیدانی و، نارهحهت و سهغلهت بوونی و، موژدهی دهربازکردنی خوئی و نیزیکهکانی جگه له ژنهکهی و، بهجهپهشتنی نیشانهیهکی ناشکرا له شوینهکهیان:

خواددهفرموی: ﴿وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيتًا بِهِيْمٍ وَصَافِكْ بِهِيْمٍ دَرَعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوْكْ وَأَهْلَكْ إِلَّا أَمْرَانَكْ كَانَتْ مِنَ الْعَذِيْبِ ۚ إِنَّا مُتْرِلُوْكْ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَآءِ يَمَا كَانُوا يَفْسُقُوْكْ ۚ﴾^(۳۷) ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا ءَايَةً بِّنَكْ لِقَوْمِ يَعْقِلُوْكْ ۚ﴾^(۳۸)

شیکردنهوهی ئەم ئایهتانه، له ههشت برگه دا:

۱- ﴿وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا ۚ﴾، کاتیك تیردراوه کامان، پهوانه کراوه کامان چوونه لای لوط.

(أَنْ) پیتیکه زیاد کراوه، بو زیاتر جه ختکردنهوه، به زوری له دواي (لَمَّا) ئەم (أَنْ) زیاد ده کری، بو بههیز کردنی واتایه که ی.

۲- ﴿سِيتًا بِهِيْمٍ وَصَافِكْ بِهِيْمٍ دَرَعًا ۚ﴾، به هوئی وانوهه حالی خراب بوو، پیتی ناخوش بوو و، بالی تهسک بوو، باوهشی تهسک بوو، بهو واتایه که خوئی دهسته پاچهو بیدهسته لات بیینی، له بهرانهر پاریزرانی ئەو میوانانهی دا، له گه له رهوشت نزمه که ی.

۳- ﴿وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۚ﴾، ئەوانیش گوتیان: مه ترسی و دلتهنگ مه به.

ترس و دلتهنگی په کی ئینسان ده خهن، دوو نه خووشیی زور کوشندهی مهعنهوین، بویه فریشتهکان پیتان گوت: نه ترست له سهه بی، مه ترسهو، دلتهنگ و په ژاره داریش مه به.

٤- ﴿إِنَّا مُنْجُوكَ وَأَهْلَكَ﴾، بە دنیایی ئیمە دەربازکەری تۆو نیزیکانتین، خێزانە کە تین، کەواتە: پێویست بە ترس و پەژارە ناکات، وشە (مُنْجُوكَ) خوێنراویشە تەو: (مُنْجُوكَ).

٥- ﴿إِلَّا أَمْرًا نَّكَ كَانَتْ مِنْكَ الْفَتْرِيَت﴾، جگە لە ئافرەتە کەت، ئەو لە فەوتوانبوو.

زۆر جار گوتوو مانە: (غَبْرَ) هەم بە مانای (مَضَى) دێ، هەم بە مانای (بَقِيَ) دێ، (غَابِرَ): (مَاضٍ)، (غَابِرَ): (بَاقٍ)، ئافرەتە کەت لە تێبەرێوانە، لە پرابردوانە، یاخود: لەوانەیە کە دەمێننەو، لە ماوانە، لەو سزایەدا کە بۆیان دێ، ئەویش دەگریتەو.

٦- ﴿إِنَّا مُنْزِلُوهُ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْرًا مِنَ السَّمَاءِ﴾، ئیمە دابەزێنەرین بۆ سەر خەلکی ئەم شارە، نازاریکی بە ئێش لەسەرێو.

٧- ﴿بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ﴾، بە هۆی ئەووە کە لادەدن و دەردەچن، لە چی؟ لە زگماک و لە عەقڵ و لە شەرع.

٨- ﴿وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِثْقَالَ عَائِنَةَ بَيْنَةَ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، بە دنیایی ئیمە لە شوێنی ئەو شارە، لەو شارە نیشانە یەکی پۆشمان بە جێهێشت، بۆ کۆمە ئێک بفا من.

پێشتریش باسکرد: توێژەرەوانی قورئان لە بارە ی ئەووە کە ئایا ئەو نیشانە یە چیە؟ را جیا یان هە یە:

١- هەندێک گوتوو یانە: ئەو سزایە یە، کە بۆی ناردوون.

٢- هەندێک گوتوو یانە: ئەو بەسەر هاتە یە، کە خوا خستوو یە تە کتیبە کانی خۆ یەو.

٣- بەلام لە راستییدا مەبەست لەو نیشانە پۆشنە: دەریاچی مردوو (بەر المیت)ە، هەر وە ک (مجاهد) دە ئن: (هُوَ الْمَاءُ الْأَسْوَدُ عَلَىٰ وَجْهِ الْأَرْضِ) واتە: ئاوە رەشە کە یە لەسەر پوو ی زهوی.

تیره که ده‌فهرموی: ﴿لَقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾، واته: به‌س عه‌قلیان هه‌بن، نه‌وه به‌سه دهرس و په‌ندی لئی وه‌ربگرن.

به‌لام بؤ که‌شتیه‌که‌ی نووح الطیبه: ﴿وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾، چونکه که‌شتیه‌که‌ی نووح، هه‌موو مرو‌فایه‌تیی به‌سه‌رهاته‌که‌ی زانیوه‌و ده‌توانن ته‌ماشای که‌شتیه‌که‌ی بکه‌ن، به‌لام به‌نسبه‌ت نه‌و سزایه‌ی که‌ی گه‌لی لووطی پی‌ سزادراوه‌و، نه‌و شوینه‌ی که‌ی لئی سزادراون، مه‌رج نیه‌ هه‌موو جیهان پی‌ بزائن، به‌لام هه‌ر که‌سیک عه‌قلی هه‌بن و، تیگه‌یشتنی هه‌بن، په‌ند وه‌رده‌گری له‌و نیشانه‌ی‌ی خوا له‌ گه‌لی لووط به‌جیه‌یشتوه، ئیمه‌ کاتی خو‌ی به‌ ته‌فصیل باس‌مانکرده‌و، که‌ی زانیاری شوینه‌وارناسیی ئیستا دۆزیویه‌ته‌وه، که‌ی له‌ ژیر ده‌ریاچه‌ی مردوودا، شاریک هه‌یه، به‌لام به‌هه‌لکه‌راوه‌یی، شوینه‌واری سزادان و نه‌شکه‌نجه‌دان هه‌یه‌و، لاشه‌ی مردووه‌کانیش هه‌ن، که‌ی به‌و سزایه‌ی خوا باسی کرده‌و، پی‌ فه‌وتی‌راون.

مهسه له ی چواره م:

ناردنی شوعه یب **الْحَمْدُ لِلَّهِ** بۆ لای گهلی مه دینه، که خوا به رستن و به هیوای پاداشتی دواوژوبن و، خرابه کاری نه کهن، به لأم به درودانرانی و، به لهرزینه وه به کی بیرهزا سزادانی گهلی مه دینه و، له به یین برانی:

خو ده فرموئ: ﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَنْقُومُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا
الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٦﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثِيمًا ﴿٦٧﴾

شیکردنه وه ی ئەم دوو ئایه ته، له شهش برگه دا:

١- ﴿ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ﴾، ههروهها بۆ لای گهلی مه دینه نیش شوعه یی برابامان نارد. (و ی سەر (وَإِلَىٰ) (و ی بادهروهه (عاطفة) به، واته: (وَأَرْسَلْنَا إِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا)، ههروهها بۆ لای گهلی مه دینه نیش شوعه یی برابامان په وانه کرد، پشتریش گوتمان: شوعه یب **الْحَمْدُ لِلَّهِ** هه ره له گهلی مه دینه بووه، له (په یمانی کۆن) دا، ده ئی: میدیان به کیک بووه له کورده کانی ئیبراهیم **الْحَمْدُ لِلَّهِ**، گهلی مه دینه نیش له تۆرهمه وه چه ی میدیان، نجا شوعه یی به هه ره یه کیک بووه له گهلی میدیان، بهو پینه بی ده بی شوعه یی به هه ره بچینه وه سه ره ئیبراهیم **الْحَمْدُ لِلَّهِ**.

٢- ﴿ فَقَالَ يَنْقُومُ اعْبُدُوا اللَّهَ ﴾، نجا گوئ: نه ی خه لکه که م! خوا به رستن.

پشتریش گوتمان: نيمه به سه رهاتای شوعه یب **الْحَمْدُ لِلَّهِ** و گه له که یمان: میدیان، یان مه دینه، ههروهها (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) ش، له کاتی ته فسیر کردنی سووره تی (هود) دا، لیکۆلینه وه به کی تیرو ته سه بلان له سه ره کردوه، به لأم لیره خوا **الْحَمْدُ لِلَّهِ** زۆر به پوختیی و گوشراوی به سه رهاته که دینن، شوعه یب به گه له که ی فه رموو: نه ی گه له که م! خوا به رستن.

۳- ﴿وَأَرْجُوا أَلْيَمَ الْأَخْرَجِ﴾، ههروههها به هیوای (پاداشتی) پوژی دوابی بن، (الرَّجَاءُ: الرَّقْبُ وَاعْتِقَادُ الْوُقُوعِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ)، (رَجَاءُ): بریتیه له چاوده پئی کردن و، باوهر هه بوون بهوهی که له داهاتوودا پرووده دات، به لأم (رَجَاءُ) له زمانی عه پهبیدا زیاتر بو حاله تیک به کاردی، که مروّف هوکاره کانی هینانه دی نهو ناواته دهسته بهر بکات، واته: نیتوه هوکاره کانی وهدهسته نانی مه نزلکای پوژی دوابی دهسته بهر بکه، به لأم (أَمَلُ): بریتیه لهوه که نینسان شتیک به ناوات بخوازی، به بی نهوهی هوکاره کانی دهسته بهر بکات، نهوه جیاوازی نیتوان (رَجَاءُ) و (أَمَلُ) ه، به نومیدی پوژی دوابی بن واته: به هیوای پاداشتی مه نزلکای پوژی دوابی بن، که به هه شته.

۴- ﴿وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾، خرابه کاری خهست و خوّل له زهوبیدا مه که، واته: له زهوی مه دینه نا، خرابه کارانه، تیکدهرانه هه ل سوکهوت مه که، (مُفْسِدِينَ) یانی: تیکدهرانه، (تَعْتَوُوا) له (عَتُوا وَهَاتُوا) (عَتَى يَعْتَوُ عَتْوًا): (الْفَسَادُ الْمُسْتَوْر): بریتیه له تیکدانیکی په نهان.

هه ندی کیش گوتوو یانه: ﴿وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾، یانی: (وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ) واته: هه ر بو ته نکید کردنه وهیه، و دک ده تین: (قَعَدْتُ جُلُوسًا) ته مه زیاتر بو جه ختکردنه وهیه، وشه کان لیک جیان، به لأم مانایان زور لیک نیزیکه، یا خود یانی: خرابه کاری نه په نهان و نه ناشکرا مه که.

(الْأَرْضِ) که (أل) ی ناساندن (تعریف) ی له سه ره، بو (عهد) ه، واته: له زهوی به که دا، له ولاته که دا که ولاتی مه دینه نه، خرابه کاری مه که، که واته: شوعه یب سنی ناموژگاری کردوون:

أ- گوتی: تهی گه له کهم! خوا به رستن، که خوا به رستی هه موو چاکه کان ده گرتته نیتو خوئی، هه رو دک کوفر هه موو خرابه کان ده گرتته نیتو خوئی.

ب- به هیوای پوژی دوابی بن، نومیده واربن، واته: نهو هوکارانهی که پاداشتی پوژی دوابیتان بو دهسته بهر ده که، فه راهه میان بیتن، دهسته بهر یان بکه، نهو هوکارانه بیتنه دی، نه که هه خه یال پلاو بکه.

(ج) - خرابه کاريش له زهوييدا مه کهن، نه هي پنهان و نه هي ناشکرا.

نهم سنيانه ههر کاميکيان نه ويديکه ده گرتنه ټيو خوږي: به نديايه ټي ټو خوا بکهن، که سيک به نديايه ټي ټو خوا بکات، نوميدوار ده ټي به ټوږي دوايي و، نهو هوکارانه ده ټه خستين که مه نزلگاي ټوږي دوايي ټو دهسته بهر ده کهن، که سيکيش خوا به رست ټي و، به هيواي ټوږي دوايي ټي، به ته نکيد خرابه کاري و ټي کدان له زهوييدا ناکات، چونکه ده زاني ده چيته وه خزمهت خواو، لټپرسي نه وه و سزاو پاداشت چاوه ټي ده کات.

به لام نه وان چيان کرد؟

(٥) - ﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ﴾، به دروږان دانا، نجا له رزينه وه وه ژان، گرتي، واته: گوتيان: تو راست ناکه ي، وهک له شوئي ديکه له سووږه تي (الأعراف) و (هود) و له چند شوئي ديکه دا هاتوه، گوتيان: نه گهر تو راست ده که ي و له پوهانه کراواني، نه گهر له راستاني، سزاي خوا مان ټو ټنه.

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ﴾، نجا له رزينه وه گرتي، ليره دا (الرَّجْفَةُ) (أل) ي ناساندن (تعريف) ي له سه ره، ياني: جينسي نهو له رزينه وه به که دياره و زاندراره، (الرَّجْفَةُ: الزَّلْزَالُ الشَّدِيدُ الَّذِي تَرْتَجِفُ مِنْهُ الْأَرْضُ) (رَجْفَةٌ) بريته لهو له رزينه وه به هيزه ي که زهوي به هويه وه ده له رزته وه، له سووږه تي (هود) و (الحجر) دا سزايه که گه لي شوعه يبي ټي سزادراره، ناوي به (صَيْحَةً) هاتوه: ﴿فَأَخَذَتْهُمُ السَّيْحَةُ مُصِحِّينَ﴾ (٨٢) الحجر، وادياره له نه صلدا چريکه وه هار ټنكي گه وره بووه، ټوته هو ي له رزينه وه ي زهوي، پاشان ټوته هو ي نه وه که خانوبه ره و شاره که يان هه مووي ټي کبرمي و، به سه ر به کدا بروخي.

(٦) - ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَمِيعًا﴾، نجا له خانووه که ياندا له سه ر نه ژنوږان که وتن، (جَمِيعًا) واته: (هَامِدِينَ بِلا جِزَالٍ) به مردووي که وتن ټي نه وه ي جووله يان ما ټي، ده گوتري: (جَمَعُ الطَّائِرِ جُمُوعًا: لَصِقَ بِالْأَرْضِ)، کاتيک بالنده ده نيش و به زهويه وه

دەنووسن، پیتی دەگوتری: (طَائِرٌ جَائِمٌ) ئەگەر نیشتی و بە زەویبەو نووسابن، (جُنُومٌ) بۆ مرۆف ئەوێهه که لەسەر تەژنۆ، لەسەر چۆک بکهوئ، لەپهپهروو.

لێره دەفهرموئ: ﴿فِي دَارِهِمْ﴾، بەلام له سوورەتی (هود) دا دەفهرموئ:
 ﴿فِي دِيَارِهِمْ﴾، تنجا که دەفهرموئ: ﴿فِي دَارِهِمْ﴾، الأعراف، وهک شاره که
 هه مووی بهک مأل بووی و، لهویدا لهپهپهروو که وتبن، که دهشفه رموئ: ﴿فِي
 دِيَارِهِمْ﴾، هود، له خانوو هکان دا، له ماله کانی خوێاندا، (دیار) کۆی (دار) ه،
 خانوو، مأل، هه رکامیان له مائی خویدا که وتبوو.

مهسه له ی پینجه م و کو تایی:

فهوتیرانی گه لی عادو گه لی سه موودیش، ویرای بهرچاو پرونیسان، ههروهها قاروون و فیرعهون و هامان، هههرچهنده مووساش به لگه پروونه کانی بو لابرذن، سههره نجام سزادرائی گه له یاخیسه کان، به باو چریکه و پوچوون و خنکان:

خواد هه فرموی: ﴿ وَعَادًا وَكُمُودًا وَقَدْ بَيَّنَّا لَكُم مِّن مَّكَانِهِمْ
وَزَيْنًا لَّهُمُ الشَّيْطَانُ أَغْنَاهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُتَّبِعِينَ ﴿٣٨﴾
وَقُرُونًا وَفِرْعَوْنَ وَمَنْعًا وَقَدْ جَاءَهُمْ مُّوسَىٰ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا فِي
الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَمِيعِينَ ﴿٣٩﴾ فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ فَمِنْهُمْ مَّن أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَّن أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّن خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّن أَغْرَقْنَا
وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ ۞

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له پازده برگه دا:

١- ﴿ وَعَادًا وَكُمُودًا وَقَدْ بَيَّنَّا لَكُم مِّن مَّكَانِهِمْ ۞ ههروهها گه له کانی:
عادو سه موودو له خانوو به ره کانی شیان بو تان ده رکه وتوه، چو ن فهوتاون؟ (وعادا و
کمودا) واته: (واهلکننا عادا و قومدا) یاخود: (واقصص علیهم عادا و قومدا) واته: به سه رهاتی
عادو سه موودیان بو بخوتنه وه، یان عادو سه موودیشمان فهوتان دن، عاد پیغه مبه ره که یان
هووده العیالی، سه موودیش پیغه مبه ره که یان صالحه العیالی، پیشتیش گوتوو مانه:
به سه رهاتی گه لی (هود) مان، واته: هوودو گه له که ی عادمان به درژی توژیوه ته وه،
له کاتی ته فسیرکردنی نهو ئایه تانه: (٥٠ - ٦١) له سووره تی (هود) و، به سه رهاتی گه لی
سه موودمان له گه ل پیغه مبه ره که یان صالح العیالی له سووره تی (الحجر) دا توژیوه ته وه، که
پینج ئایه تی موباره کن، بهو بو نه وه که له هه موو قورپاندا ته نیا لهو شوینه دا گه لی (هود) به
(اصحاب الحجر) واته: خاوه نانی حیجر، نهو ناوچه ی که حیجری پێ ده لێن: ناویان هاتوه،
خواد هه فرموی: گه لی عادو سه موودیشمان له به ین بردن.

﴿وَقَدْ تَوَّابٌ لَكُمْ مِنْ مَنكِبِهِمْ﴾، به دنیایی له خانووبه ره کانیان بۆتان دهرکه وتوه، واته: له سه رنجدانی خانووبه ره کانیان، شوینه وارد کانیان بۆتان دهرکه وتوه که چۆن فه وتیتراون، چۆن قره بر کراون.

له نه نجامی چیدا فه وتاون؟

(۲) - ﴿وَزَيَّنَّا لَهُمُ الشَّيْطَانَ اَعْمَلَهُمْ﴾، شه یتان کرده وه کانیان بۆ جوان کردن، واته: کرده وه خرابه کانیان، بیروایی و هاوبه ش بۆ خوادانان و، گونا هو تاوان و لادانه کان، شه یتان بۆی جوان کردن.

(۳) - ﴿فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ﴾، نجا له راسته شه قام لایدان، (فَصَدَّهُمْ): (مَنَعَهُمْ) أو (حَرَّفَهُمْ)، ریکری لیکردن له راسته شه قام، یاخود: له راسته شه قام لایدان و، به لاییدا بردن.

(الصَّدُّ: المَنعُ عَنِ عَمَلٍ)، (صَدَّ): بریتیه له پیشگیری کردن و ری لیکرتن له کرده وه به ک، (السَّبِيلُ: مَا يُوصَلُ إِلَى الْمَطْلُوبِ الْحَقِّ)، (سَبِيلُ): بریتیه له راسته شه قامی مروّف ده گه به یتته نامانج، لیره دا (السَّبِيلُ) به ته نکید مه به ست پیی راسته شه قامی خوابه ﴿صَلَّى﴾، واته: له نایین و به برنامه ی خوا لایدان.

(۴) - ﴿وَكَانُوا مُتَّبِعِينَ﴾، له حالیکیدا که نهوان به رچا ورون بوون، (أَي: كَانُوا أَهْلَ بَصَائِرٍ) خاوهن به صیرهت بوون، خاوهن عه قَل بوون، به رچا ورون بوون، یاخود له حالیکیدا که نهوان به رچاویان رۆشن کرابووه، هه ق و ناهه قیان بۆ خرابوونه پروو، واته: وه نه بی نهزان بووین، یاخود به ری نه زانن، بۆیه لایندابن، به لکو راسته شه قامیان له بهر چا و بوو، به لأم بۆیه به ری چهوت و لاردا رۆیشتن، وه ک هه موو حوکمرانه خو سه پیتن و خو له خه لککه ره په رستراوو په روه ردگاره کانی هه موو چاخ و رۆژگاره کان، بۆیه به راسته شه قامی خوادا نارۆن، چونکه نه گهر به راسته شه قامی خوادا برۆن، ری دزیی و جه رده یی و راوو پروت و، ریکری و خو سه پاندن و، قورخاریی و گهنده لییان نابن، نه وه ریچکه شه یتانییه کان و کویره رییه کانن، که نهو نامانجه ناشه رعییانه بۆ حوکمرانه

خۆسه پێنه کان دهسته بهر ده کهن، ههر بۆیهش کوردهواری ده لێن: (ته بیری گول عاشقی داری ژه قنه بووته).

له کتیبی: (گرنگیی پهوشت له سیاسه تدا) باسم کردوه، که نهو حوکمپانه ی بیهوێ نامانجه شه رعیه کان جبهه جتی بکات، خه فتانی نامپازو شیوازه چاکه کان ده خوات، به لām (پراوچی خراب له ناوی لێلدا پراو ده کات) و، (دز بازاری ئالۆزی دهوێ)، نهوه ی به ته مای حوکمیکی خۆسه پێنه، فیرعه وانانه و تاغووتیان به بێ، که سیک چاوی له قۆرخکاری و له چهوساندنه وه ی خه لک بێ، ده بێ خه فتانی نهو نامپازو شیوازه نش بکات، که نهو نامانجه ناشه رعیه ی بۆ دابین ده کهن، هه میشه نامانجه کانن که نامپازه کان په لکیش ده کهن، نه گهر نامپازه کان شه رعیه ی و راست و چاک بن، نهو نامانجه خاوه نه که بیان ناچار ده کهن به دوا ی شیوازه نامپازو، پێبازی شه رعیه ی و چاک و په سندیشدا بگه رێ، به لām نه گهر نامانجه که ناشه رعیه ی بوو، وه ک خۆسه پاندن و، قۆرخ کردن و، خه لک به کۆیله و خزمه تکار ته ماشا کردن، نهو کاته دیاره چاو ده گیرێ بۆ شیوازه نامپازو پێبازتک، به پێی سروشتی نهو نامانجه ناشه رعیه ی که هه یه تی.

٥- ﴿وَقَرْوَاتٍ وَقَرْوَاتٍ وَهَمَكٍ﴾، ههروه ها قاروون و فیرعه ون و هاما نیشمان فهوتاندن، که قاروون له گه لی به نوو ئیسرا ئیل بوو که عیبرانیی بوون، به لām فیرعه ون و هاما ن له قیبتیه کان بوون، قیبتیه کانی میسر، واته: ههر له گه له که ی فیرعه ون بوون.

٦- ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُّوَسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ﴾، مووسا عليه السلام به لگه پۆشنه کانی بۆ بردن، بۆ لای کێ چوو؟ بۆ لای قاروون و فیرعه ون و هاما ن، ته نیا نهو سته نه بوون، به لām خوا ﷻ بۆیه باسی نهو سته ده کات، چونکه نه وانه سه ره پهرشتی خه لکی میسر یان ده کردو، خه لکی میسر یان خستبووه ژیر رکیف و کۆنترۆلی خۆیانه وه.

٧- ﴿فَأَسْكَبُوا فِي الْأَرْضِ﴾، دوا ی نهوه ی مووسا عليه السلام به لگه پۆشنه کانی بۆ بردن، نه وان له سه ره زو پیدای خۆیان به زلکرت.

وشهی (الْأَرْضِ) لیره‌دا (أل) ده‌که‌ی بۆ ناساندن (تعریف) ه، به‌لام بۆ (عهد) ه، واته: له زه‌وییه‌که‌دا، نه‌لیف و لامی (عهد) له زمانی کوردییدا ده‌چیته‌وه به‌رانبه‌ر: (که)، بۆ وینه: نه‌گه‌ر گوتم: کتیبم بۆ بینه، نازانی کام کتیب؟ به‌لام نه‌گه‌ر گوتم: کتیبه‌که‌م بۆ بینه، ده‌زانی کامه‌یه، (جُنَّيْ كِتَابًا) نازانی کام کتیبه‌یه، به‌لام نه‌گه‌ر گوتم: (جُنَّيْ بِالْكِتَابِ) یانی: کتیبه‌که‌م بۆ بینه.

له‌سه‌ر زه‌مینى میسر‌دا خۆیان به‌ زلکرت، کوفره‌که‌یان له‌ رووی خۆبه‌زلگرتن و، خۆسه‌پاندن و، خۆ پى زۆر بوونه‌وه بوو، نه‌ک له‌ رووی نه‌زانی و بیتا‌گایه‌وه.
 (۸) ﴿ وَمَا كَانُوا سَاقِيَةً ﴾، کاتیکیش و‌یستمان سزایان بده‌ین، له‌ پیتشکه‌وو‌توان نه‌بوون. دوو که‌س که‌ پتکه‌وه پتشیبرکتی ده‌که‌ن، نه‌گه‌ر به‌کتیکیان پتشکه‌وته‌وه، نه‌وه دووه‌میان نه‌وی بۆ نه‌گیراوه و تپه‌ریوه، به‌لام خ‌وای زاناو توانا لیره‌دا ده‌رباز‌بوونی ته‌وان، ته‌و ته‌عبیره‌ی (سَاقِيَةً) ی بۆ به‌کاره‌یناوه، واته: پیتشکه‌وو‌توده‌وه نه‌بوون، (أَي: مَا كَانُوا مُفْلِتِينَ) ده‌رباز‌بوو، قوتار بوو، نه‌بوون له‌ سزای تپمه.

(۹) ﴿ فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ ﴾، هه‌ر کامیک له‌وانه، هه‌ر کامیک له‌و گه‌لانه‌ی باسکران و، له‌و که‌سایه‌تیبانه‌ی باسکران، به‌ گونا‌هی خۆی گرتمان، (الْأَعْدُ: الإِثْلَافُ وَالْإِهْلَاقُ): (أَخَذَ) لیره‌دا بریتیه له‌ له‌به‌ین بردن و فه‌وتاندن.

(۱۰) ﴿ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ﴾، ئنجا هه‌یانبوو با‌ی به‌هیزی چه‌وراده‌ر (حاصب) مان نارده‌ سه‌ری، (الْحَاصِبُ: إِعْصَارٌ شَدِيدٌ يَنْفِثُ بِالْحَصَى، وَالرِّيحُ الْعَاصِفَةُ أَشَدُّ)، (حَاصِبٌ): بریتیه له‌ بایه‌کی به‌هیز که‌ به‌ردو چه‌و له‌گه‌ل خۆی رامان، به‌لام (عَاصِفَةٌ) به‌هیزتریشه، خ‌وای تۆله‌ستین جاری واش هه‌به‌ وشه‌ی: (رِيحٌ عَاصِفٌ) بایه‌کی زۆر به‌هیز، به‌کاردینن: ﴿ هُوَ الَّذِي يُسَبِّحُ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفَلَاحِ وَجَرَيْنَ بِيَمِ رِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ

أَحْطَ بِهِمْ دَعَاُ اللَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الَّذِينَ لَئِن آمَحْتَنَا مِنْ هَدْيِهِ لَتَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ یونس، کهواته: لهو کۆمه لگایانه هی وابوو به بایهکی رامالکهری بهردو چهو، فهوتیتراوه، وهک گهلی عاد: ﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأَقْبَلُوا بُرْجِ صَرَصِرٍ عَابَتِي﴾ العاقبة. (١١) - ﴿وَيَوْمَهُمْ مَن أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ﴾ ههشیانوو هارژن گرتی، وهک گهلی مهدهین، که شوعهیب عليه السلام، پیغهمهریان بووه.

(١٢) - ﴿وَيَوْمَهُمْ مَن خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ﴾ ههشیانوو که به زهویماندا برده خوار، وهک گهلی لوووط، ههروهها قاروون و نهوانهی لهگهلی بوون.

(١٣) - ﴿وَيَوْمَهُمْ مَن أَعْرَقْنَا﴾ ههشیانوو که له ناودا خنکاندمان، وهک گهلی نووج، ههروهها گهلی فیرعهون.

(١٤) - ﴿وَمَا كَانَتِ اللَّهُ يُظْلِمُهُمْ﴾ ههرگیزیش وانهبوو خوا ستهمیان لئ بکات، نهم پستهیه وهک شارهزایانی زمانی عهردیبی ده لئین: مانایه که ی زور بههیزتره له وهی بفهرموئ: ﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ﴾، نه وهش هاتوه، به لأم لیره دا: ﴿وَمَا كَانَتِ اللَّهُ يُظْلِمُهُمْ﴾ هاتوه، خوا عليه السلام به پئی سیاق تهعبیره کان دئین، یانی: ههرگیز نه ده گونجواو شایسته ی خوا نه بوو، که ستهمیان لئ بکات (أَي لَا يَتَّبِعِي وَلَا يَلِيقُ بِهِ الظُّلْمُ).

(١٥) - ﴿وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ به لأم خویمان بوون که ستهمیان له خویمان کردو، خواش عليه السلام له سر ستهمه که یان سزای دان، نهو به لایه ی که به سهریان هات له لایه ن خواوه، ستهم نه بوو، به لکو نهوه به رههمی ستهمی خویمان بوو، خوا عليه السلام سزایدان له سر نهو ستهم و لادان و تاوانهی کردیان.

له کۆتایی نهم ده رسه ماندا، تبیینی و سه رنجیکی (فخر الدین الرازی) له تهفسیره که ی خوئی (مفاتیح الغیب) ^(١) دا دئین، تبیینیه کی جوانه، ده لئ: ﴿فَحَصَلَ الْعَذَابُ بِالْعُنَاصِرِ الْأَرْبَعَةِ وَالْإِنْسَانُ مُرْتَكِبٌ مِنْهَا، وَبِهَا قَوْمُهُ، وَبِسَبَبِهَا بَقَاؤُهُ وَدَوَامُهُ،

فَرَادًا أَرَادَ اللَّهُ هَلَاكَ الْإِنْسَانَ، جَعَلَ مَا مِنْهُ وَجُودَهُ، سَبَبًا لِعَذْمِهِ، وَمَا بِهِ بَقَاؤُهُ، سَبَبًا لِقُنَالِهِ).

واتە: سزادانی خوا بە چوار توخمەکان هاتە دی، بە چوار پێکھاتەکان، کە مرۆف لەو چوارانە پێکھاتو، (کە بریتین لە: ھەواو ئاگرو گل و ئاو)، ھەرۆھە بەو چوارانەش ھاوستانو بەو چوارانەش دەمیتێتھو بەردەوام دەبێ لە زیان دا، ئنجا کاتیک خوا بیھوێ مرۆف بھەوتیتن، ئەوھێ کە ھۆکاری بوونبەتی، دەیکاتە ھۆکاری نەبوونی و، ئەوھێ کە ھۆکاری مانەوہیەتی، دەیکاتە ھۆکاری لە بەین چوونی.

۱- بایە کە ئەو دياره، چونکە (حاصِب) کە لێرەدا هاتو، یان: ئەو بابە ی چەوو بەرد لەگەڵ خۆیدا ڕادەمالت.

۲- ئاگرە کەش لێرەدا ئەو ھاژن (صَبْحَة) و لەرزینەوہی، کە دوایی بۆتە ھۆی ژێرەو ژوور بوونی خەلکە کە، وەک بوومەلەرزەبەک و لەوانە یە سەرەنجام بووبیتە ئاگرپژن (برکان) یش.

۳- بەزەویدا پۆچوواندنیش، کە دەفەرمو: ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ حَسَفْنَا بِهٖ الْآرْضَ﴾، وەک گەلی لووط عَلَيْهِ السَّلَام و قاروون، ھەر ئەو زەویە ی لەسەری بوون لە بنیاندا رۆچوو، بە زەویدا چوونە خوار.

۴- ئاویش ئەو دياره ھەم تۆفانی نوح و، ھەم گەلی فیرعون کە لە دەریای سووردا فەوتیندرا.

کەواتە:

ئە ی مرۆفەکان بەھیچ شتیک بوغراو لەخۆبایی مەبن، چونکە خوی دادگەر و بالادەست ھەرکات ویستی بتانفەتین، ھەموو شتیک لەبەردەستە بو پئی سزادانتان و لەبەینردنتان!

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

✪ دهرسى چوارهم ✪

بیناسه‌ی لهم دهرسه

لهم دهرسه‌مان له پازده (۱۵) نایه‌ت پیکدی، نایه‌ت‌کان: (۴۱ - ۵۵)، که چوار نایه‌تی سهرستا: (۴۱ - ۴۴) باسی خوا به یه‌کگرتن و خواناسی ده‌کن و، هه‌شت نایه‌تی نیوه‌راست (۴۵ - ۵۲) ش هه‌موویان به پله‌ی یه‌که‌م باسی فورنان و، نه‌و تۆمه‌تانه‌ی که کافره‌کان له‌و باره‌وه ده‌یانلین ده‌کن و، سنی نایه‌تی کۆتایش (۵۳ - ۵۵) باسی رۆژی دوایی ده‌کن.

که‌واته: لهم پازده (۱۵) نایه‌ت‌دا، هه‌رسیک پایه‌ سهره‌کیه‌که‌ی فورنای مه‌که‌یی: (خواناسی و خوا به‌یه‌کگرتن و، وه‌حیی و پیغه‌مه‌رایه‌تی و، رۆژی دوایی) خراونه‌روو.

﴿مَثَلُ الَّذِينَ أَخْتَدُوا مِنَ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ
يَنْبَأً وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ إِنَّ اللَّهَ
يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢﴾ وَتِلْكَ
الْأَمْثَلُ نُصَرِّفُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿١٣﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ أَنْتَ مَا أُوجِبُ إِلَيْكَ مِنَ
الْكِتَابِ وَأَقْرِبُ الصَّلَاةَ إِسَاءَ الصَّلَاةِ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ
اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿١٥﴾ وَلَا تَجِدُوا أُمَّةً ظَالِمَةً إِلَّا يَأْتِيَهَا
أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا
وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ
الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿١٧﴾

وَمَا كُنْتُمْ تَسْأَلُونَ مِنْ قَبْلِهِ، مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَحْطُّهُ، بِسَمِيكَ إِذَا لَأَزْتَابَ الْمَطْلُوتُ ﴿١٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَنْتَقِ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أَوْفُوا أَلْعَلَّزَّ وَمَا يَحْكُمُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْغَلِيظُوتُ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ، قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٠﴾ أَوْلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ فِي ذَلِكَ رَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْبَطْلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٢﴾ وَسَتَجْلِبُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَئِنَّمِهِمْ بَقِيَّةٌ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ يَسْتَجْلِبُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُقُوا مَا كُنْتُمْ تَسْمُونَ ﴿٢٥﴾

مانای دهقاو دهقی نایه تهاکان

اوتنه‌ی نهو که سانه‌ی که جگه له خویان به دؤست (و پشتیوان و، سه‌رپه‌رشتیار) بان گرتوه، وهک جالجالۆکه‌یه که مالتکی دروستکردوه، بیکومان مالی جالجالۆکه‌ش بییه‌ترین ماله، نه‌گه‌ر بزائن ﴿١١﴾ به دنیایی خوا ده‌زانتی که جگه لهو له هیچ شتیگ (که بوونی راسته‌قینه‌ی هه‌بن) ناپارینه‌وهو، هه‌ر نهو زالی کارانه ﴿١٢﴾ نهو وینانه‌ش بو (تیگه‌بانندی) خه‌لکی ده‌به‌یتینه‌وهو، جگه له زانایانیش تیان ناگه‌ن ﴿١٣﴾ خوا ناسمانه‌کان و زهوی به هه‌ق هیتانوه‌دی، به دنیایی له‌وه‌دا نیشانه‌به‌ک (ی مه‌زن) هه‌یه بو پرواداران ﴿١٤﴾ نه‌وه‌ی له کتیب بو‌ت سروش کراوه، بیغونه‌وهو، نو‌تۆ به‌رپا بکه، بیکومان نو‌تۆ (خاوه‌نه‌که‌ی) له هه‌رچی قسه‌و کرداری خراپ و دزی‌وه ده‌گیرینه‌وهو، یادی خواش (له هه‌موو شتیگ) گه‌وره‌تروه، خواش ده‌زانتی کارامانه، چی ده‌که‌ن! ﴿١٥﴾ به‌باشترین

شیوازیس نه بئی له گهَلْ خواهن کتیبان دا شه ره قسه مه کهن، جگه له وانه یان که ستم ده کهن (به گو تره ی ستمه که یان وه لامیان بده نه وه) و بلّین: پرومان به وه هیناوه که بۆ لمان دابه زینراوه، به وه ی بۆ لای تیوهش دابه زینراوه، په رستراوی ئیمه و په رستراوی تیوه به کهو، ئیمه بۆی ملکه چین ﴿١٦﴾ به و شیوه به (که شیوه به کی به رزو ناوازه به) کتیبمان بۆ لات دابه زاننده، نجا نه وانه ی (پیشتر) کتیبمان پیداون (مادام عقل و ویزدان به کار بئین) بروای پتی دئین و، له وانهش (کافرانی روزگاری کۆمه لگای موحه ممه د ﴿١٧﴾ هه یانه بروای پدیدئین و، ته نیا کافره کانیش نکوولی له ئایه ته کامان ده کهن ﴿١٧﴾ توّش له پیش وی (قوربان) دا هیچ کتیبیکت نه خوئندۆ ته وه، به دهستی راستیش نه تنووسیوه، نه گه رنا (نه گه ر خوئندن و نووسینت هه بووايه) نه وانه ی له سه ر ناهه قن، ده که و ته دوود لیبه وه ﴿١٨﴾ (ئهم قوربان له جگه له خواوه وه نه هاته وه) به لکو ئایه تاتیکی پۆشن له سینه ی نه وانه دا که زانیاریان پیدراوه، جگه له ستم کارانیش هیچ که سیک نکوولی له ئایه ته کامان ناکات ﴿١٩﴾ هه روه ها (ببیروا بیانوگره کان) گو تیان: ده بووايه چه ند نیشانه یه ک (ی یاسا دپ) ی له په روه ردگاریه وه بۆ سه ر دابه زینرابان، بلّی: نیشانه (و معجزه) کان ته نیا له لایه ن خواوه ن و، من بهس وریاکه ره وه (ترستینه ر) یکی ئاشکرام ﴿٢٠﴾ ئایا بۆ نه وان بهس نیه که ئیمه کتیبمان دابه زاننده ته سه رت، به سه ریاندا ده خوئندرتّه وه! له وه دا بهزه یی و بیرخسته وه (به کی مه زن) هه به بۆ کۆمه لیک بروا بئین ﴿٢١﴾ بلّی: خوا به سه له نیوان من و تیوه دا شاید بئی، هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدیا به، ده یزانئی و، نه وانه ی پروایان به ناهه ق هیناوه و ببیروان به خوا، هه ر نه وانه ن زیانباران ﴿٢٢﴾ هه روه ها (ببیروایان) په له ت لی ده کهن به هاتنی سزاو نازار (یک که هه ره شه ت پتی لیان کردوه)، نه گه ر له به ر نه وهش نه بووايه، کاتیکی ناوبرا وه به (بۆ سزادرانیان) سزایان بۆ ده هات، مسۆگه ریش (سزاو نازار) کت و پر بئ نه وه ی هه ست بکه ن، بۆیان دئی ﴿٢٣﴾ په له ی هاتنی سزاو نازارمان لی ده کهن و،

بِگومان دۆزه خیش نابلووقه ده‌ری بی‌پروایانه ﴿٥٤﴾ نه و رۆژه که له سه‌روویانه‌وه و له ژیر لاقانیانه‌وه نازار (ناگری دۆزه‌خ) دایانده‌پۆش و (خوا) پیمان ده‌فه‌رموی: (سزای) نه‌وه بچیزن که ده‌تانکرد (له‌بیروایی و خرابه) ﴿٥٥﴾.

شیکرنه‌وه‌ی هه‌ندی‌ک له وئشه‌کان

(أَوْهَنَ): یانی: بیهیزتر (الْوَهْنُ: ضَعْفٌ مِنْ حَيْثُ الْخَلْقِ أَوْ الْخُلُقِ)، (وَهْنٌ): بریتیه له بیهیزی، له پووی جه‌سته‌یی و له پووی ده‌روونییه‌وه، له پووی پوواله‌تیی و له پووی ناکارییه‌وه.

(أَلْمَحْشَاءُ): (الْفُحْشُ وَالْفَحْشَاءُ وَالْفَاحِشَةُ: مَا عَظُمَ فُبْحُهُ مِنَ الْأَفْعَالِ وَالْأَقْوَالِ)، هه‌ر سێ وشه‌ی (فُحْشٌ، فُحْشَاءٌ، فَاحِشَةٌ) هه‌ر کرده‌وه و قسه‌یه‌که که ناشیرینی و دزیویه‌که‌ی، قیزه‌وونییه‌که‌ی، زۆر مه‌زن بێ.

(وَأَلْسُنَكَ): (الْمُنْكَرُ: كُلُّ فِعْلٍ تَعَكَّمُ الْعُقُولُ الصَّحِيحَةُ بِقُبْحِهِ، أَوْ الشَّرِيعَةُ)، (مُنْكَرٌ): بریتیه له هه‌ر کرده‌یه‌ک که عه‌قله‌ راسته‌کان حوکم بکه‌ن به‌ ناشیرینی، یاخود شه‌ریعت حوکم بکات، هه‌لبه‌ته‌ نه‌و گوتوووه‌تی: (كُلُّ فِعْلٍ)، به‌لام له راستییدا (مُنْكَرٌ) دیسان به‌ هه‌رکام له قسه‌و کرده‌وه‌ی نامۆ، له‌که‌ئێ سه‌روشت و عه‌قلدا نه‌گونجاو، ده‌گوتری.

(وَلَا تُجَادِلُوا): واته‌: مشتومرو شه‌رده‌قسه‌ مه‌که‌ن، (الْجِدَالُ: الصَّرَافُ وَإِسْقَاطُ الْإِنْسَانِ صَاحِبَهُ عَلَى الْجِدَالِ، وَهِيَ الْأَرْضُ الصُّلْبَةُ)، (جِدَالٌ): بریتیه له‌وه که مرووف زۆران بگری و هه‌ول ببات خاوه‌نه‌که‌ی بخاته سه‌ر جه‌داله‌، که بریتیه له زه‌وییه‌کی سه‌خت و پته‌و.

(يَجْحَدُ): (الْجَحْدُ: نَفْيُ مَا فِي الْقَلْبِ إِبْتِائُهُ، وَإِبْتِائٌ مَا فِي الْقَلْبِ نَفْيُهُ)، (جَحْدٌ): بریتیه له‌وه که شتی‌ک له دلدایا چه‌سه‌پاوه، لابیری و، شتی‌ک که له دلدایا،

بچه سیتزی، واته: نکوولییکردن له بوونی شتیک، یان له نه بوونی، له گه ل
ته وه شدا که له دل و دهرووندا پیچه وانهی شه و نکوولییکردنه هه یه.

(الْمُبْطِلُونَ): (الْبَاطِلُ: نَقِیضُ الْحَقِّ، وَهُوَ مَا لَا ثَبَاتَ لَهُ عِنْدَ الْفَخْصِ عَنْهُ)،
(باطل): پیچه وانهی هه فه، ته ویش بریتیه له وهی کاتیک ده پیشکنی و تئیده فکری،
هیچ بوونیکسی نیه، هیچ چه سپاوی نیه، ئنجا (مُْبَطِل) که سیکه هه لگری (باطل)
بن، واته: ته وانهی له سه ر ناهه قن.

(أَجَلٌ مُّسَمًّى): (أَجَلٌ) کاتی دیارییکراو، (مُسَمًّى) شتی ناوبراوو دیارییکراو.
(بَغْتَةٌ): کت و پر، له ناکاو (البَغْتُ: مُفَاجَأَةُ السُّيِّئِ مِنْ حَيْثُ لَا يُحْتَسَبُ)،
(بَغْتٌ): بریتیه له کت و پر هاتن، له ناکاو هاننی شتیک، به بی ته وهی حیسابی
بو کرابنی و چاوه ریتی کرابنی.

(يَفْسَنَهُمُ): (يَسْتَرْهَمُ وَيَقْطِئِهِمْ) دایانده بووشن، ده بانخاته ژیر خویه وه.

مانای گشتنی نایه‌ت‌ه‌کان

نهم پازده (۱۵) نایه‌ت‌ه، سنی‌ت‌ه‌و‌ه‌ری س‌ه‌ر‌ه‌ک‌یی د‌ه‌گ‌رن‌ه خ‌و‌ی‌ان: خ‌و‌ان‌اس‌یی و خ‌و‌ا ب‌ه‌ی‌ه‌ک‌گ‌رت‌ن، ق‌ور‌ث‌ان و و‌ه‌ح‌یی و یت‌غ‌م‌ب‌ه‌رای‌ه‌ت‌یی و، ر‌و‌ژ‌ی د‌و‌ای‌ی، ه‌ه‌ل‌ب‌ه‌ت‌ه ل‌ه‌گ‌ه‌ل‌ ن‌ه‌و س‌نی‌ب‌ا‌ه‌ت و س‌نی‌پ‌ای‌ه س‌ه‌ر‌ه‌ک‌یی‌ه‌ی ئ‌ی‌م‌ان و ع‌ه‌ق‌ید‌ه‌ی ئ‌ی‌س‌لام‌ی‌ش‌دا، ه‌ه‌ن‌د‌یک‌ ش‌تی د‌یک‌ه‌ش ل‌ه‌گ‌ه‌ل‌ی‌ان‌دا ن‌ی‌و‌اخ‌ن و ن‌ی‌و‌پ‌ر‌ه ک‌را‌و‌ه:

س‌ه‌ر‌ه‌ت‌ا خ‌و‌ا ﷻ د‌ه‌ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: ﴿مَثَلُ الَّذِي أَخَذُوا مِنَ دُونِ اللَّهِ أُولِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ أَخَذَتْ بَيْتًا﴾، و‌ین‌ه‌ی ن‌ه‌و‌ان‌ه‌ی ک‌ه ج‌گ‌ه ل‌ه خ‌و‌ای‌ان ک‌رد‌وه ب‌ه د‌و‌س‌ت و س‌ه‌ر‌پ‌ه‌ر‌ش‌ت‌ی‌ار و م‌ش‌و‌ر‌خ‌و‌ری خ‌و‌ی‌ان، (أُولِيَاءَ) ک‌و‌ی (وَلِيٍّ) ی‌ه، (وَلِيٍّ) ل‌ه ن‌ه‌ص‌ل‌دا ل‌ه (وَلِيٍّ) ی‌ه‌و‌ه ه‌ات‌و‌ه، و‌ات‌ه: (قُرْبٍ)، ب‌ه‌ل‌ام ب‌ه پ‌نی س‌ی‌اق م‌ان‌ای‌ه‌ک‌ه‌ی د‌ه‌گ‌و‌ژ‌ی، ج‌اری و‌ا ه‌ه‌ی‌ه (وَلِيٍّ) ب‌ه‌م‌ان‌ای: ن‌ی‌ز‌یک، ی‌ار‌م‌ه‌ت‌ی‌ی‌د‌ر، س‌ه‌ر‌پ‌ه‌ر‌ش‌ت‌ی‌ار، پ‌ه‌ر‌و‌ه‌ر‌د‌گ‌ار، س‌ه‌ر‌و‌ه‌ر، د‌ی، ل‌ی‌ر‌ه‌دا د‌ه‌ف‌ه‌ر‌م‌و‌ی: و‌ین‌ه‌ی ن‌ه‌و‌ان‌ه‌ی ج‌گ‌ه ل‌ه خ‌و‌ای‌ان ک‌رد‌وه ب‌ه د‌و‌س‌ت و س‌ه‌ر‌پ‌ه‌ر‌ش‌ت‌ی‌ار و پ‌ه‌ر‌س‌ت‌را و م‌ش‌و‌ر‌خ‌و‌ری خ‌و‌ی‌ان، و‌ه‌ک ج‌ال‌ج‌ال‌و‌ک‌ه‌ی‌ه ک‌ه م‌ال‌ت‌یک‌ی د‌ر‌و‌س‌ت‌ک‌رد‌وه، ﴿وَلِإِنَّ أَوْلَىٰ الْأَبْيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ﴾، ب‌ن‌ه‌ژ‌ت‌ر‌ین م‌ال و خ‌ان‌و‌ش، م‌ال و خ‌ان‌و‌ی ج‌ال‌ج‌ال‌و‌ک‌ه‌ی‌ه، ﴿لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾، ن‌ه‌گ‌ه‌ر ب‌زان‌ن، ن‌ه‌گ‌ه‌ر ز‌ان‌ی‌اری‌ان ه‌ب‌ن، د‌و‌ای‌ی ب‌اس‌ی د‌ه‌ک‌ه‌ی‌ن ن‌ه‌م‌ه ن‌ع‌ی‌ج‌از‌ت‌کی ع‌ی‌لم‌یی ت‌ی‌د‌ای‌ه، ک‌ه خ‌و‌ا ﷻ ز‌ان‌ی‌نی ب‌ن‌ه‌ژ‌ی و ب‌ن‌ه‌ژ‌ی و، ب‌ن س‌ه‌ر‌و‌ب‌ه‌ر‌ه‌ی م‌الی ج‌ال‌ج‌ال‌و‌ک‌ه‌ی ب‌ه‌س‌ت‌و‌ت‌ه‌و‌ه ب‌ه ه‌ه‌ب‌و‌نی ز‌ان‌ی‌اری‌ه‌و‌ه، ن‌ه‌گ‌ه‌ر ز‌ان‌ی‌اری‌ت ه‌ه‌ب‌ن د‌ه‌ز‌ان‌ی ک‌ه م‌الی ج‌ال‌ج‌ال‌و‌ک‌ه‌ی چ‌ه‌ن‌د ب‌ن‌ه‌ژ‌و پ‌ت‌زو، چ‌ه‌ن‌د پ‌ه‌ن‌ای‌ه‌ک‌ی ب‌ی‌س‌و‌د‌ه.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يدْعُرُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ قَوْمٍ﴾، ب‌ه د‌ن‌ی‌ایی خ‌و‌ا ﷻ د‌ه‌ز‌ان‌ی ک‌ه ل‌ه ه‌ی‌چ ش‌ت‌یک ل‌ه ج‌گ‌ه ل‌ه خ‌و‌ا، ن‌اپ‌ار‌ت‌ن‌ه‌و‌ه، و‌ات‌ه: ن‌ه‌و‌ی ل‌ی‌ی د‌ه‌پ‌ار‌ت‌ن‌ه‌و‌ه ه‌ی‌چ ن‌ی‌ه، ب‌و‌ونی ن‌ی‌ه، ی‌اخ‌ود (مَا) ل‌ی‌ر‌ه‌دا د‌ه‌گ‌و‌ن‌ج‌ی (مَوْضُوعًا) ب‌ن، و‌ات‌ه: ب‌ه د‌ن‌ی‌ایی خ‌و‌ا ن‌ه‌و‌ی ک‌ه ل‌ی‌ی د‌ه‌پ‌ار‌ت‌ن‌ه‌و‌ه، ه‌ه‌ر ش‌ت‌یک ب‌ن، د‌ه‌ز‌ان‌ی ل‌ه چ‌ی

ده پاپرنه وه، ده شگونجی (ما)ی پرسیارکردن (الإستفهامیه) بی که مانا کانیان لیک نیزیکن، ﴿ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، هه ر نهو (خو)ا تیش بالآدهست و زال و کاربه جتیه، ﴿ وَذَلِكَ الْأَمَثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَاكِلُونَ ﴾، نهو ویتانهش بو خه لکی دینینه وه، به لام ته نیا زانایان تیانده گهن و، فامیان ده کهن و، به وردیی لیمان حالیی ده بن، یانی: وهک پیویست، ته نیا زانایان لیمان تیده گهن.

﴿ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ﴾، خو)ا ناسمانه کان و زهوی به هه ق واته: به حکمهت و بو تامانجیک که په یوه ندیی به مرو فقه کانه وه هه یه، نهک خو)ی، هیتاونه دی، ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾، به دنیایی - له وه دا که خو)ا ناسمانه کان و زهوی به هه ق هیتاونه دی - نیشانه هکی مه زن هه یه بو برواداران، به لام نه وه ی بیبروابن، چونکه له بهر تیشکی نیمان دا له هیچ شتیک ورد نایتیه وه: په ند له هیچ شتیک وه رنا گری و، هیچ شتیک بو)ی نایتیه نیشانه و به لگه، له سه ر کاربه جتی و زانایی و ده سه لاتی خو)ا، له سه ر نه وه که ده بی ته نیا خو)ا په سه رتی و به ندایه تیی بو)ی بگری و، په زامه ندیی خو)ا بگریته به سه رترین لووتکه ی ناوات و هیوا له ژاندا، ته نیا برواداران له وه به سه رمه مند ده بن و، نه وه ده کهن به نیشانه و به لگه، یانی: که سیک بروای به خو)ا نه بی، کاتیک ته ماشای بوونه وه رو گه ر دوون و ده ور به ری خو)ی ده کات، به و چاوه ته ماشای ناکات که نه وه دروستکراوی خوا به و، نیشانه و به لگه ی خوا به، نیعمه تی خوا به و، ده سه تی خوا ی له پشته وه نابینن، وهک چو)ن که سیک که به چاوی رووت ته ماشای دلۆپه ناوتک بکات، هیچی تیدا نابینن، نجا نه وه له کو)ی که به میکرو سکوپ (وردیله بین) ته ماشا ده کات، ده بینی هه زاران دروستکراوی تیدایه، بو)یه به چاوی نیمان وه ته ماشای شان کردن، زور جیا به له سه ر نجان چاوی بی نیمانیه وه، نه گه رنا شته کان هه ر وهک خو)انن، به لام بینینه که سه ر ق ده کات.

تیستا نه وه له کو)ی: نایا زانایه ک ته ماشای گه ر دوون بکات چی تیدا ده بینن، بابایه کی عوامی نه خو)تنده واری نه شاره زاش چی تیدا ده بینن؟ به لتی عوامه که ش

به شی خوی تپیدا ده بپنن: نه وه دروستکراوی خواپه و، خوی په روه دگار نه و ورده کاریبه ی له گهردووندا دایناوه و، له جهسته ی مروّف و دهو ربه ردا دایناوه، هه ره که سه و به شی خوی لپی حالی ده بپ، به لام نه و که سه ی زانیه زیاتری لپی تپده گات، ئیمانیش واده گات که ئنسان عه قل و دلی رۆشنتر بی، شته کان باشتر و چاکتر ببینن.

دوای نه وه خوا ﴿فَرِحَ﴾ فرمان به پیغه مبهری خاتمه ﴿بِذَلِكَ﴾ ده گات، ده فهرموئ: ﴿أَنْتُمْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ﴾، نه وه ی له کتیب بوّت سروشکراوه، بوّت تپردراوه، بیخوئنه وه، واته: به سه ره خه لکیدا بیخوئنه وه، ﴿وَأَقْرَبَ الْمَسْكُوَّةَ﴾، نوئزیش به رپا بکه، قورنانه بخوئنه وه به سه ره خه لکداو، بو خؤشت بیخوئنه وه و، نوئزیش به رپا بکه، نوئز به و شیوه به بپنه دی و نه نجام بده که خوا فرمانی پتیکردووی، ﴿إِلَى الْمَسْكُوَّةِ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، به دنیاییه وه نوئز خاوه نه که ی قه دهغه ده گات له هه ره کردارو قسه به کی ناشیرین و، له هه ره کردارو قسه به کی خراب، (الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ) هه ردووکیان سیفه تن بو گوناهان، چ گوناھتیک بی به قسه بکری، چ به کرده وه، له بهر نه وه ی نه و گوناھه ی که به دل ده کری، ناشیرینیبه که ی و قیزه ونیبه که ی و خرابیه که ی دهرناکه وی، نه گه رنا له راستیدا گوناھه کان ده بنه سی به ش:

أ- به شتیکیان په نهان به دل و دهر وون ده کرین.

ب- به شتیکیان به زمان.

ج- به شتیکش به نه ندنامه کان، نجا گوناھه کان له و پرووه ده که ناشیرین و قیزه ون، خوا وشه ی (الْفَحْشَاءِ) ی بو به کاره یتاون، یانی: زور ناشیرین و قیزه ون، له و پرووه وش که خراب و زیان به خشن، وشه ی (وَالْمُنْكَرِ) ی بو به کاره یتاون، واته: ناپه سندنو خراب، نه و گوناھه نش چ دهر پرنه کانی زمان بن، یان جوړه کانی نووسینی ئیستا، چ کرده وه ی نه ندنامه کان بن، ده فهرموئ: نوئز خاوه نه که ی قه دهغه ده گات له گوناھو تاوانه کان، له قسه و کرداره خرابه کان، که له رووی ناشیرینیبه وه، تاکو بلپی ناشیرین و قیزه ون و، له

پروی خرابیسه‌وه تاكو بَلَّيْ خرابن، ﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ به ته‌نكيد يادی خواش گوره‌تره، واته: يادی خوا که نويزی بُو فہرز کراوه، چونکه خوا ده‌فہرموی: ﴿وَأَقْرَبَ الْمَلَأَةَ لِذِكْرِي﴾ طه، واته: نويز به‌رپا بکه بُو يادی من، نهو يادی خوا کردنه له نويزه‌که‌دا، گوره‌تره له خودی نويزه‌که، چونکه نامانج و پرووی نويزه‌که‌به.

واتابه‌کی دیکه‌ی نه‌وه‌يه که يادکردنی خوا بُو تيوه، گوره‌تره له يادکردنی تيوه بُو خوا، نه‌وه زور گوره‌يه که خوا يادتان بکات، نجا له نه‌نجامی چيدا خوا مروّفه‌کان ياد ده‌کات؟ له نه‌نجامی نه‌وه‌دا که مروّفه‌کان به‌ندايه‌تیی بُو خوا ده‌که‌ن و، يادی خوا ده‌که‌ن، ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ﴾ خواش ده‌زانتی تيوه چی ده‌که‌ن.

(فعل) هه‌يه، (عمل) هه‌يه، (صنع) هه‌يه، (کسب) هه‌يه، که هه‌رکامیک له‌وانه واتای خوئی هه‌يه:

۱- (فعل) زوربه‌ی زانايان ده‌لّين: هه‌ر کرده‌وه‌يه که بکرتی، نه‌تی له‌گه‌ل بِن يان نا.

۲- (عمل) کرده‌وه‌يه که نه‌تی له‌گه‌لدا بِن.

۳- (صنع) کرده‌وه‌يه که ورده‌کاری و کارامه‌یی تيدا به‌کاربه‌يتری.

۴- (کسب) وده‌سته‌يتان، وده‌سته‌يتانی کرده‌وه‌يه‌ک، نجا چ (فعل) بِن، چ (عمل) بِن، چ (صنع) بِن، هه‌مووی (کسب) ی بُو به‌کارده‌هيتری، بويه خوا ده‌فہرموی: ﴿لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ﴾ البقرة، واته: هه‌ر که‌سيک چاکه به‌ده‌ست بيتنی، سووده‌که‌ی بُو خوويه‌تی و، خرابه‌ش به‌ده‌ست بيتنی، زيانه‌که‌ی بُو خوويه‌تی.

﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ له‌به‌ر نه‌وه‌ی که له مه‌سه‌له‌ی قورئاندا مشتومر ديتنه پيش، خوا ده‌فہرموی: له‌گه‌ل خواهن کتیبه‌کاندا شه‌ره قسه مه‌که‌ن، مه‌گه‌ر به‌ شيوازيک که باشترينه، ﴿إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾ جکه له‌وانه‌يان که سته‌م ده‌که‌ن، واته: نه‌وانه‌يان که سته‌م

ده‌کهن، تیده‌په‌پرنن و سنوورشکینیی ده‌کهن، بۆتان هه‌یه وه‌ک خۆیان وه‌له‌میان
 بده‌نه‌وه‌و ده‌مکووتیان بکه‌ن، ئه‌گه‌رنا نابن په‌نا بپرینه به‌ر ده‌مکووتکردن و بن
 قسه‌کردنی خه‌لک، مه‌گه‌ر به‌رانبه‌ره‌که‌ت سته‌م بکات و تپه‌پرینن، نه‌و کاته
 بۆت هه‌یه به‌ نه‌ندازه‌ی نه‌وه که له‌ سنووری خۆی دابه‌، راپیگری و تۆش
 شیوازیک شیوه‌ی نه‌و به‌کاربینی، وه‌ک خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ
 مِّثْلُهَا ۗ﴾ الشوری، واته‌: سزای خراپه‌یه‌ک، خراپه‌یه‌کی وه‌ک خۆیه‌تی، ﴿وَقُولُوا
 ءَامَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزِلَ إِلَيْكُمْ ۗ﴾، ئه‌مه به‌رجه‌سته‌کردنی نه‌و رسته‌یه‌یه که
 ده‌فه‌رموی: ﴿إِلَّا بِالَّذِي هِيَ أَحْسَنُ ۗ﴾، واته‌: به‌ باشترین شیواز، به‌ باشترین شیواز
 چۆنه؟ نه‌وه‌یه که بلین: بروامان به‌وه هه‌تاوه که بۆ لامان دابه‌زنده‌راوه (که
 قورنانه) و، برواشمان به‌وه هه‌تاوه که بۆ لای تپوه دابه‌زنده‌راوه (له‌ کتبه‌کانی
 پتשוو، وه‌ک نه‌صله‌که‌یان: صوحوفی ئیبراهیم، ته‌وراتی موسا، زه‌بووری داود،
 ئینجیلی عیسا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ۗ)، ﴿وَاللُّهُنَّ وَاللَّهُمَّ وَجِدْ ۗ﴾، په‌رستراوی
 تپمه‌و په‌رستراوی تپوه به‌کیکه (که خواجه)، ﴿وَمَنْ لَهُ مُسْلِمُونَ ۗ﴾، تپمه‌ش
 بۆی ملکه‌چین، تپمه‌ بۆ خوا ملکه‌چین، بروا به‌ هه‌موو کتبه‌کانی دینین و
 برواش به‌ هه‌موو پتغه‌مبه‌ره‌کانی دینین، تپوه‌ش وابن، ﴿وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ
 الْكِتَابَ ۗ﴾، واته‌: به‌و شیوه (سه‌رسوپه‌ینه‌ره، به‌و شیوه‌ ناوازه‌یه که قورنانه‌مان
 پت دابه‌زاندوه، که هه‌ر ده‌بی به‌خۆی بجوینتی و تپوینتراو (مُشَبَّه) یک نیه پتی
 بجوینتری) کتیبمان بۆ لای تو دابه‌زاند، ﴿فَالَّذِينَ ءَانَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يُوْمِنُونَ بِهِ ۗ﴾،
 نجا نه‌وانه‌ی کتیبمان پتداون، (مادام عه‌قل و ویزدان به‌کار بینن)، بروای
 پتدینن، ﴿وَمِنَ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۗ﴾، له‌وانه‌ش، (له‌ کافرانی رۆژگاری تو نه‌ی
 موحه‌مه‌د ﷺ) هه‌یانه‌ بروای پتدینن، ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ۗ﴾،
 ته‌نیا بپروایه‌کانیش، (کافره‌کان که هه‌ق ده‌پۆشن، نه‌وانه‌ نکوولی ده‌کهن له
 نیشانه‌کانی تپمه‌و دانیان پتدانه‌ینن.

نجا دیته سر بهرپرچدانه‌وهی هندیگ له و تۆمه‌تانه‌ی که بو پیغه‌مبه
 ﴿كِرَابِوون و، تیس‌تاش ده‌کرتین: گوايه موحه‌ممه‌د ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾ بۆ خۆی قورئانی داناو،
 یان که‌سیکی دیکه فیری کردوه، ده‌فرموئ: ﴿وَمَا كُنْتَ تَسْلُوْا مِنْ قَبْلِهِۦ مِنْ
 كِتٰبٍ﴾، تۆ له پیش نه‌مه‌دا، پیش قورئان، هیچ کتیبیکت نه‌خویندۆته‌وه،
 ﴿وَلَا تُحِطُّهُۥ بِیَمِیْنِكَ﴾، به‌دهستی راستیشت هیچت نه‌نووسیوه، ﴿اِذَا لَا تَرٰتَابَ
 الْمُبْتَلُوْكَ﴾، نه‌گهر خویندنه‌وه و نووسینت هه‌بووایه، ئەوانه‌ی له‌سه‌ر ناهه‌فن،
 بۆیان هه‌بوو بکه‌ونه دوودلییه‌وه، به‌لام که تۆ له پیش قورئاندا دتیرکت
 نه‌خویندوه، هیچ وشه‌به‌کت نه‌نووسیوه، خویندن و نووسینت نه‌بووه (أَمِیْ)
 بووی به‌هه‌ردوو واتابه‌که‌ی، واته: نه‌شاره‌زا له کتیبی پیشووه‌کان و، نه‌زانیی
 خویندن و نووسین، هیچ بواری که‌وته تێو دوودلییان نیه، ﴿بَلْ هُوَ آٰیٰتٌ يِّنْتَضُ
 فِي۟ سُوْرٍ اَلَّذِیْكَ اُوْتُوْا الْعِلْمَ﴾، (نه‌و قورئانه‌وه‌ک ئەوان ده‌لین، هه‌لبه‌ستراو نیه،)
 به‌لکو نه‌و (قورئان) نابه‌ته‌رۆشنه‌کانن، له‌سینه‌ی ئەوانه‌دا که زانیاریان
 پیدراوه، ئەوانه‌ی زانیاریان پیدراوه له‌خاوه‌ن کتیبه پیشووه‌کانیش، ئەوانیش
 ده‌زانن که قورئان فرمایشتی خوایه‌و، چاوه‌روانیشیان کردوه پیغه‌مبه‌ری
 کۆتایی، موحه‌ممه‌د ﴿بِیْٓ، هه‌روه‌ها دوا کتیبی خوا، دوا نوسخه‌ی هیدایه‌تی
 شیفا به‌خشی خوا، بۆ سه‌ر موحه‌ممه‌د ﴿دابه‌زێ، ئەوانیش چاوه‌روانیان
 کردوه، وه‌ک له‌تفسیری سووره‌تی (الأعراف) دا، له‌وباره‌وه باسیکی سه‌ربه‌خۆمان
 کردوه، له‌و شوینه‌ی که خوا ده‌فرموئ: ﴿اَلَّذِیْنَ یَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ الَّذِیْ اُتِیَ بِالْحَقِّ
 اَلَّذِیْ یُحَدِّثُوْنَہٗ مَكْنُوْبًا عِنْدَہُمْ فِی التَّوْرٰتِ وَاِلَّا یُحِیْلِ﴾.

﴿وَمَا یُحِیْلِ﴾، تهنیا سته‌مکارانیش نکوویی ده‌که‌ن
 له‌نیشانه‌کانی تیمه، له‌نابه‌ته‌کانی تیمه، پیش نه‌وه به‌بیروایان (اَلْکٰفِرُوْنَ)
 نازده‌ی کردن، دواتر به‌ناهه‌قان (اَلْمُبْتَلُوْكَ) نجا به‌سته‌مکاران (اَلْقٰتِلُوْكَ).
 ﴿وَقَالُوْا لَوْلَا اُنزِلَ عَلَیْہٗ آٰیٰتٌ مِّنْ رَّبِّہٖ﴾، هه‌روه‌ها کافره‌کان گوئیان:
 ده‌بووایه له‌په‌روه‌ردگاریه‌وه نیشانه‌کانی دابه‌زنه‌ سه‌ر، واته: موعجیزه‌و نیشانه‌ی

وہک ہی پیغمبرانی پیشوو، موعجزہ بہرہستہکان، وہک: گوچانہکھی و
 دهستی موسا علیہ السلام، مردوو زیندووکردنہوہی عیسا علیہ السلام... ہتد، ﴿قُلْ إِنَّمَا
 الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ﴾، بَلَى: نشانہکان، موعجزہکان تہنیا لہ خواودن، بہ دست
 من نین، ﴿وَلَيْسَ آتَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾، من تہنیا وریاکہرہوہو ترستہنریکی روون و
 ناشکرام.

نجا بہرہرچی تہو پیشنبارہیان دہداتہوہو دہفرموی: ﴿أُولَئِكَ يَكْفُرُ أَنَا
 أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بُرْهَانًا لِّقَوْمٍ أَشِدَّاءُ لِّلْبَغْيِ﴾، تاپا بؤ نہوان بہس نیہ، نہگہر لہ ہہق
 بگہرتن، کہ تیمہ کتیبیکمان دابہزاندوٹہ سہرت، بہسہریاندا دہخوتندرتہوہو،
 لہوہ گہورہتر موعجزہ چی؟ فرماشتی خوا لہ لایہن پیغمبریکہوہ ﴿يَكْفُرُ
 أَنَّهُ هُوَ﴾ کہ ہہرگیز دروو خیلافی لی نہ بیستراوہ، ہہرگیز قسہی ناریکی لی نہ بیزاوہ،
 تہو فرماشتہی خوا بخوتنتہوہو، لہ خویدا بہرجہستہی بکات، نہک
 بہس بیخوتنتہوہو، بہلکو قورنان چی دہفرموی، بہو شیوہ بہدفتار بکات،
 تہو مروٹہ ہہرہ پاک و چاکہ، تہو فرماشتہ ہہرہ بہرزو راست و چاکہ
 بخوتنتہوہو، تاپا بہس نیہ بؤ نہوان؟ ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرًا
 لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، بہراستی لہوہدا، لہو قورنانہداو لہ خوتندنہوہی قورنان لہ
 لایہن موحممہدہوہ ﴿يَكْفُرُ﴾ بہسہر تیوہدا، بہزہیہکی تاپہت و بیرخستہنوہیہکی
 زیدہ مہزن ہہیہ، بؤ کومہ لیک پرواہینن، بؤ تہوہی پرواہینن، قورنان بہسہ
 بؤ بہلگہو شاہیدی موحممہد ﴿يَكْفُرُ﴾ کہ ہہم بہلگہو موعجزہشیہتی و، ہہم
 بہرنامہشیہتی.

﴿قُلْ كَفَرُوا بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا﴾، بَلَى: خوا بہسہ لہ نتوان من و
 تیوہدا شاہیدو بہلگہ بن، ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَطْلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ
 الْخٰسِرُونَ﴾، تہوانہش کہ پرواہیان بہ پووچ و ناہق ہیناوہو بہ خوا بیروا
 بوون، ہہر تہوانہ زبانباری راستہقینہن.

لہ کوتابی دا دپتہ سہر تہوہری سٹیہم، باسی روژی دواپی: ﴿وَسْتَغْفِرُكَ﴾

يَا لَعْدَابِ ۞، په له شت لى ده که نه به هاتنى سزاو نازارى خوا، ﴿وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِ هَٰؤُلَاءِ الْعَذَابِ ۞﴾، ته گهر کاتيکى ديار بيکراوو ناوبراو نه بووايه، سزايان بو ده هات، به لام خوا سيستمىکى بو گه ردوون و ژيانى مروف داناوو هه روا هه وه نته نيه، هه ر شتيک له کاتى خویدا دى، ﴿وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۞﴾، نه و سزايه ي خواش کتوپر بويان دى، بن نه وه ي که هه ست پى بکه نه، تنجا چ مه رگى خويان پى، چ سزايه کى دیکه و به لای ناگاهان پى، له دنيا دا به سه ريان پى، چ مه به ست پى ناخير زه مان پى، ﴿يَسْتَعْجِلُونَكَ يَا لَعْدَابِ ۞﴾، په له شت ليده که نه به هاتنى سزاو نازار، ﴿وَلِيَنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ۞﴾، به دنيايى دوزه خيش نابلووقه ده رى بيپروايانه، يانى: دوزه خ دى و نابلووقه شيان ده دات و ليشى قوتار نابن، ﴿يَوْمَ يَفْسَحُ لَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَإِنَّهُمْ لَآتَيْنَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ حَبًّا لَمْتَلَأُوا ۞﴾، نه و پوزه که سزاو نازار له سه روويانه وه و له بن لاقبانه وه دايدانه پو شى، واته: سه رو ژيريان ده گريته وه، ناگر ده يانخانه ژير ريکفى خو به وه، له نيو خو به وه ده يانپيچن، ﴿وَيَقُولُ دُوْفُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۞﴾، (خوا) ش ده فه رموى: بيچيژن نه وه ي که ده تانکرد، که بريتى بو له کوفرو لادان و تاوان و له خراپه، سزايه که ي بيچيژن.

مهسه له گرنگه کان

مهسه له ی به که م:

وینه هینانه وه به مانی جالجالوکه، بو به رستراوانیک که بیروایان به نایان پنده بهن، که له راستیدا به رستراوانی جگه له خوا هیچ نین و، ته نیا زانایانیش له وینه هینانه وه کانی خوا باش تیده گهن و، گهردووینش به ههق دروستکراوه و، نه و راستیهش جگه له برواداران تیناگهن:

خو ده فهرموئ: ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ أَخَذُوا مِنَ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْفَعْكُوتِ أَخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَرَهَا أَلْبُيُوتَ لَبَيْتُ الْمَنَكُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢﴾ وَذَلِكَ أَلْمَسْتُ لِنَفْسِي وَاللَّائِيْنَ وَمَا يَقُولُهَا إِلَّا الْكٰفِرُونَ ﴿١٣﴾ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾

شیکردنه وه ی ئەم ئایه تانه، له یازده برگه دا:

١- ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ أَخَذُوا مِنَ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْفَعْكُوتِ أَخَذَتْ بَيْتًا ﴾، وینه ی نهوانه ی جگه له خوا سه به رشتیاران و، دۆستان و پشتیوانان تیکیان گرتوون، وهک جالجالوکه ن، مانیکی گرتوه، (أَوْلِيَاءَ) (أَي: يُؤَالُوْنَهُمْ وَيَتَكَلَّمُونَ عَلَيْهِمْ فِي حَاجَتِهِمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، جَمَادًا كَانُوا، أَوْ حَيَوَانًا، أَوْ أَحْيَاءَهُ، أَوْ أَمْوَاتًا) یانی: نهوانه ی که دۆستایه تیان ده که ن و نیزیکیان لیده که ن، بو جیهه جی کردنی پنداویستیه کانیان، پشتیان پنی ده به ستن، نجا نهوانه مادده ی بنی ژیان بن، یان ژیاندار، زیندوو بن، یان مردوو، ههر شتیگ بن، ههر شتیگ جگه له خوا وهک خوا مامه له ی له گه لدا بکری، نهوه له راستیدا شیرکه و، جگه له خوا به رسته، چ به شیوه یه کی گشتی بن له هه موو

پروویه که‌وه، یان به شیوہیہ کی جوزئی بن له شتیک له شته کاند، که تاییه همه ندیی خوایه ۱۱۱.

﴿ كَمْثِلُ الْعَنْكَبُوتِ ﴾، وهک جالجالوکه به، وشه ی: (الْعَنْكَبُوتِ) تاکه و، بو کوش به کارده هینری، بو تیرینه و بو متینه ش به کارده هینری، به (عَنْكَبُوتِ) و (عَنْكَبُوتَاتِ) کوّده کرتته وه.

﴿ اتَّخَذَتْ بَيْتًا ﴾، وینه یان وهک وینه ی جالجالوکه به، که مایک، خانوو یک دروست دهکات، دیاره مالی جالجالوکه نه سه رما، نه گه رما، نه مه ترسی، هیچ شتیک ناگیرتته وه.

۲- ﴿ وَإِنَّ أَوْهَرَ الْأَبْصُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ ﴾، به دنیایی بیته زترین و، بیته زترین مایش، خانوو مالی جالجالوکه به.

۳- ﴿ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾، نه گه ر بزانی، نه گه ر زانیاریان ببوایه، نه و راستیه یان ده زانی که په رسترانی جگه له خوا، وهک په نا بردنه به مالی جالجالوکه، نه وانیه که په نا ده بنه بهر جگه له خوا، وهک نه و زینده ودرانه وان که په نا ده بنه بهر مالی جالجالوکه، که سه ره نجام له ویتدا سه ریان به فه تارهت ده چن^(۱).

۴- ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُرُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾، به دنیایی خوا ده زانی که جگه له و، له هیچ شتیک دیکه ناپارینه وه.

أ- ده گونجن (مَا يُدْعُرُونَ) یانی: له هیچ شتیک له جگه له خوا ناپارینه وه، له هیچ شتیک که بووتیکی راسته قینه ی هه بن و، شایسته ی لب پارانه وه و په رستش بن، هیچ شتیک وایان نیه، واته: (مَا) بو لابردن (نفي) به.

ب- ده شگونجن (ما) ، (المَوْصُولَةُ) بن واته: (إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ الَّذِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ) واته: خوا هه رچی که جگه له خوا، هه ر شتیک لبی بهارینه وه، ده بزانی.

(۱) دوایی چهن زانیاریهک له باره ی جالجالوکه و ماله که یه وه ده خه بنه روو.

ج- ده‌شگونجی (ما) (الإستفهامیة) بن واته: خوا دوزانی که له چی ده‌پارینه‌وه، له جگه له‌وی، هه‌ر شتی‌ک لئی بپارینه‌وه، ده‌زانی چییه، به‌لام زیاتر وا پنده‌چی (ما) به‌که بو لابردن (نقی) بن، واته: خوا به دلنیا بی ده‌زانی که هه‌رچی لئی ده‌پارینه‌وه، بوونی نیه، واته: نه‌و بوونه‌ی نیه که له خه‌یالی نه‌وان دا هه‌یه، که به ده‌نگیانه‌وه بن و، شایسته‌ی هاوار تبه‌ست و، پشت پتبه‌ست و، دا‌والیکردن بن، نه‌گرنا بوونی پ‌واله‌تیی و پروکه‌شیان هه‌یه وه‌ک نه‌ستیره‌یه، مانگه، خۆره، تیسک و پرووسکیی مردووینکه، یان زیندووینکه، یان په‌له‌وه‌رینکه، یان دارو به‌ردینکه، په‌یکه‌رینکه، نه‌وانه وه‌ک په‌یکه‌ر بوونیان هه‌یه، به‌لام وه‌ک نه‌وه‌ی که نه‌وان خه‌یالیان کردوه، له وه‌همی نه‌واندا هه‌یه، که نه‌وان په‌رستاون و دا‌واکاریه‌کانیان جینه‌جی ده‌کهن، وه‌ک نه‌وه بوونیان نیه.

(۵) - ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾، به دلنیا بی خواش زالی کارزانه.

(۶) - ﴿وَلَاكُ الْأَمْنُلُ نَضْرِيهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَقُولُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾، نه‌و وینانه‌ش بو خه‌لکی دینینه‌وه، به‌لام ته‌نیا زانایان لئیان تیده‌گهن، لیره‌دا خوا وینه‌ی به جالبانکه هیناوه‌توه، له سووره‌تی (البقرة) دا به می‌شوو له‌وه، له سووره‌تی (الحج) دا به می‌ش، یانی: نه‌و وینانه دینینه‌وه، به زیندوه‌ران و به شتی دیکه، به‌لام ته‌نیا زانایان له‌و وینه هینانانه‌وانه تیده‌گهن، واته: به‌س نه‌وانه‌ی زاناو شاره‌زان، له وینه هینانه‌وه‌کانی فورتان، وه‌ک پتویست حالیی ده‌بن و، له مه‌به‌سته‌که‌یان تیده‌گهن، ده‌نا هه‌موو که‌س له پ‌واله‌ته‌که‌یان حالیی ده‌بن، به‌لام حکمه‌ت و نامانج و مه‌به‌ست له‌و وینه هینانه‌وه‌یه، دیوی تیره‌وه‌ی و نه‌و نامانجه‌ی له پشتیه‌وه شیردراوه‌یه، چییه؟ نه‌وه زانایان تیده‌گهن.

(۷) - ﴿خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾، خوا ناسمانه‌کان و زه‌وی به هه‌ق هیناونه‌دی، واته: به هه‌وه‌نته‌و بن حکمه‌ت نه‌هیتراونه‌دی، ننجنا ئایا نه‌و هه‌قه بریتیه له چی؟ له سووره‌تی (الجاثیه) دا روونیکردوته‌وه: ﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَاجْزَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (۲۲)، واته: خوا ناسمانه‌کان و زه‌وی به هه‌ق، (به راستی و به حکمه‌ت هیناونه‌دی، ننجنا ئایا هه‌قه‌که بریتیه له

چی؟) تاكو هەر كەسێك بەوێ كێوووەتی سزا یان پاداشت بەدرێتەو، بێ ئەوێ ستهمیان لێ بكێی.

شایانی باسه: تیمه له سوورەتی (یونس) له تەفسیری ئایەتی ژماره (5) دا باستیکی سه‌ربه‌خۆمان له‌و باره‌وه كێوو، هه‌موو ئەو ئایه‌تانه‌ی له‌ قورئاندا ئەو راستیه‌ ده‌خه‌نه‌روو، كه‌ له‌ ده‌وری پازده‌ شوێن له‌ قورئاندا ئەو راستیه‌ خراوه‌ته‌ روو، زۆریش راستیه‌کی گه‌وره‌و گرنه‌، كه‌ ئەم گه‌ردوونه‌ به‌ هه‌ق دروستكراوه‌، ئەم گه‌ردوونه‌ حیکمه‌ت له‌ هێنانه‌دیدا هه‌یه‌و، مرۆف به‌ هه‌وه‌نته‌ لێره‌ دانه‌نراوه‌، ئەم راستیه‌ له‌ ده‌وری پازده‌ شوێنی قورئاندا جه‌ختی له‌سه‌ر كراوه‌ته‌وه‌.

٨- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾، به‌ دنیایی له‌وه‌دا نیشانه‌یه‌کی مه‌زن هه‌یه‌ بۆ برواداران.

چهند زانیارییهک له باره‌ی جالجالۆکه و ماله‌که‌یه‌وه

١- جالجالۆکه زینده‌وه‌رێکه که به گشتی هه‌شت پێی هه‌ن و، بیست هه‌زار (٢٠,٠٠٠) جۆر زیاتره^(١).

٢- جالجالۆکه وێرای نه‌وه‌ی که پست و چینی هه‌یه، وێرای نه‌وه‌ی که پسته‌ر (غَزَال) ه و چنه‌ر (نَسَاج) ه، هه‌م ده‌پێستی و هه‌م ده‌چنی، وه‌ستا (بُئَاء) یشه، یه‌کیک له زانایان له‌و باره‌وه‌ گوتویه‌تی: (لَوْ اجْتَمَعَ كُلُّ غَزَالٍ وَنَسَاجٍ فِي الدُّنْيَا، وَقُوِبِلَ صِنَاعَاتُهُمْ بِصِنَاعَةِ الْعَنْكَبُوتِ، لَفَاقَ الثَّانِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ)^(٢).

واته: نه‌گه‌ر هه‌رچی پسته‌رو چنه‌ر هه‌یه، (ئه‌وانه‌ی که ده‌پێسن و ده‌چنن)، ه‌ی دنیا هه‌موو کۆبهنه‌وه‌و، پشه‌سازیه‌کانیان، به‌ره‌مه‌کانیان به‌راورد بکری‌ن له‌گه‌ڵ نه‌وه‌دا که جالجالۆکه ده‌یچنی و ده‌پێستی، نه‌وه‌ی جالجالۆکه پێش هه‌موویان ده‌که‌وێته‌وه‌.

یانی: هه‌رچی چنه‌رو پێسه‌ر هه‌یه له‌ دنیا‌دا، هه‌موو به‌ره‌مه‌کانیان له‌گه‌ڵ ه‌ی جالجالۆکه‌دا کۆبکری‌ته‌وه‌و به‌راورد بکری، ه‌ی جالجالۆکه له‌ هه‌موویان ورده‌کاری زیاتری تێدا‌یه!

(١) هه‌له‌ته‌ نه‌و سه‌رچاوه‌یه‌ی من لێم وه‌رگرتوه‌ وایگوتوه‌، که هه‌تا زینده‌وه‌رزانی به‌ره‌و پێشه‌وه‌ بچن و زانایان زانیارییان فراوانتر بێ، له‌ باره‌ی زینده‌وه‌رانه‌وه‌ په‌نگه‌ جۆره‌کان زیاتر بکه‌ن، یه‌کیان ده‌لێ: بیست هه‌زار (٢٠,٠٠٠) یه‌کی دی ده‌لێ: نه‌خێر سه‌د هه‌زار (١٠٠,٠٠٠) جۆر جالجالۆکه هه‌یه، مه‌به‌ستم نه‌وه‌یه نه‌و ژمارانه، زیاتر به‌ شیوه‌ی نزیکه‌راوه‌یی و به‌ شیوه‌ی مه‌زه‌ننه‌ن.

(٢) الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم: ج١٤، ص١٦٤-١٦٥.

۳- جالجالۆكه به رېكتورين شيوه ي نه نندازه يي (هندسي) ي ماله كه ي خوي دروست ده كات، كه زياتر حالته ي شش پالووي هه يه، وه ك ه ي ههنگ و به قه دهر نووكي ده رزي هه له و كه م و كورپي له دروستكراوي جالجالۆكه دا نيه، ريسه كه شي ليكي نيو زاربه تي و، له هه زاران كونه وه مادده يه كي لينچ دپته ده رتي، دواي نه وه ي هه واي پي كه وت، ره ق ده بي و ده بيته ده زوو، نجا به شيوه يه كي هه نده سي وا دروستي ده كات، نارپكي تيدانيه.

۴- ده زووي جالجالۆكه چوار (۴) تاله، هه ر تالتيكان له هه زار (۱۰۰۰) تالي باريكتر پيكتي، واته: چوار جاري هه زار (۴ × ۱۰۰۰) = چوار هه زار (۴۰۰۰)، نجا نه گه ر چوار مليار داوي جالجالۆكه پي كه وه بن، هپنده ي تاله موويه كي ريش نه ستوور نين، ياني: چوار هه زار جاري چوار مليار (۴۰۰۰ × ۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) = (۱۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) شازده تريليون داوي جالجالۆكه كو بركرپته وه له داوه ورده كاني كه دواي ده زووه كه ي پي ك دپتن، چونكه هه ر ده زووه كي جالجالۆكه له چوار هه زار (۴۰۰۰) تالي باريكتر پيكتي، نجا هه موويان به قه دهر تاله موويه كي ريش نه ستوور نابن، هه ر كاميك له وانه ش له و ده زووانه له كونيكه وه له جه سته ي جالجالۆكه دپته ده ر، كه له نه صلدا مادده يه كي لينجه، دواي كه باي به ر ده كه وي، وشك ده بي و ده بيته نه و ده زووه پته وه !!

۵- ده زووي جالجالۆكه له پولا به هپتره، بگره به هپترين مادده يه تاكو تيستا دوزرابته وه و، پو شاك ي دزي گولله له سه ر ته قلدي داوي جالجالۆكه دروست كراوه، ياني: نه گه ر پولا به قه باره ي ده زووي جالجالۆكه باريك بكرپته وه، ده زووي جالجالۆكه زور به هپتره له پولا.

۶- جالجالۆكه چه ندان جو ره زينده وه ري زيانبه خش ده خوات، كه ژماره يان له مليونتيك (۱,۰۰۰,۰۰۰) جو ر زياتره، واته: جالجالۆكه وه نه بي به س ته ون برپسي و ته واول، به لكو زياتر له مليونتيك جو ر زينده وه ري زيانبه خش ده خوات، كه نه و ماله ي دروستي ده كات و نه و ته ونه ي رايده هپتي، ده يچني و ده يپرسي، نه وه ته له و داودو زينده وه ره كان پي ودي ده بن، نه وپش دواي ورده ورده ده چن ته راييه كه يان ده مرئي و، له و ته راييه ي ده مرئي، دووباره ده زووي دي كه دروست ده كات.

۷- بۆچی خوا دد فہرموی: مالی جالجالۆکه بئہترترین مالہ؟ خانووہ کھی بئہترترین خانووہ؟

ا- لہ بہر ئوہی مالی جالجالۆکه ہیچ شتیک ناگیرئتہوہ، نہ سہرما، نہ گہرما، نہ مہ ترسیی.
ب- لہ نیو مالی جالجالۆکہ دا ناژاوہیہ کی زور بئہرزا ہہیہ، ناژاوہ و ناشوویکی گورہی تیدایہ، میہ کہ نیرہ کہ دہ خوات، بہ چکہ کانیش یہ کدی دہ خون، یانی: لہ نیو مالی جالجالۆکہ دا نہ صلہن غوشیان سہ لامہت نین، دیارہ ہر زیندہ و ہر نکیش پنا بہرئ بؤ مالی جالجالۆکہ، بہ تہلو داوی جالجالۆکہ وہ دہ بن، جالجالۆکہ داوی وردہ وردہ دہ چئ دہ میڑئ، ہہ تا دہ یکات بہ کہ لہ شتیک و شکہ لاتوو، نہ گہر تہ ماشا بکن، مالی جالجالۆکہ کوللو و میشوولہ و پھولہ و مہ گہ زہ کانی پئوہن، بہ لام ہر کامیکیان کہ پایدہ و دہ شتینی، تہ نیا کہ لہ شتیک بؤشہ، چونکہ ہرچی تہ رایی تیدایہ، مژیویہ تی و ہہ مووی دہ کاتہ تہو لیکہو، تہون و داوی دیکہی پئ دروست دہ کات.

۸- شایانی باسہ: مینہی جالجالۆکہ یہ کہ تہونہ کہ دہ چئ، ہہ روہک خوا دد فہرموی: ﴿كَمَثَلِ الْاَعْنَكِ بُرْتِ اَعْمَدَتِ بَيْتًا﴾، وہک چؤن میہی شیر راو دہ کات، نیرہ کھی تہ نیا پاسہ و انبی شوئہ کہ دہ کات و، نایہ لئ دوژمن و ناژہ لئ دیکہ بئہ تہو شوئہ، بہ ہہ مان شوئہش میہی جالجالۆکہ یہ کہ خانووہ کہ دروست دہ کات، نہک نیرہ کھی، ہہر بؤیہش میہ کہ دوی ئوہی لہ گہ ل نیرہ کہ دا جووت دہ بن، یہ کسہر نیرہ کہ دہ خوات و، بہ چکہ کانیش کامیان بؤی بکری، ئوہی دیکہ دہ خوات^(۱).

(۱) تہو زانیاریانہم لہ: (تفسیر الجواہر: ج ۱۴، ص ۱۶۵-۱۷۹) کہ تہو زور بہ تہ فیصل شتی باس کردوہ، ہہ روہا (تفسیر النابلسی: ج ۷، ص ۵۱)، و ہہ ندیک سہرچاوہی دیکہ ش و ہر گرتوہ.

مهسه له ی دووه م:

فه زمان کردن به پیغهمبهری خوا، که کتیبی خوا بخوینتته وه و، نوئژ بهرپا بکات، نوئژی راسته قینه ش خاوه نه که ی له ههرچی قسه و کرداری دزیوو خرابه ده گپرتته وه:

خوا ده فه رموی: ﴿ اَنْتَلْ مَا اَوْحَىٰ اِلَيْكَ مِنْ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ اِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ اَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴾

شیکردنه وه ی ئه م، ئایه ته، له پینچ برکه دا:

(۱) ﴿ اَنْتَلْ مَا اَوْحَىٰ اِلَيْكَ مِنْ الْكِتَابِ ﴾، نه وه ی له کتیب بۆت سروشکراوه، بیخوینته وه، واته: بۆ خۆت بیخوینته وه، یان به سه ر خه لکدا بیخوینته وه، یاخود: خۆشت بیخوینته وه و به سه ر خه لکیش دا بیخوینته وه.

(۲) ﴿ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ ﴾، نوئژیش بهرپا بکه.

نوئژ بهرپا کردن (إقامة الصلاة) یانی: به و شیوه یه که خوا فه رزی کردوه، نه نجام دده در ی، چونکه شتیک که راده وه ستیتر ی، باشترین حالت و دیمه نی سروشتی خۆی وه رده گری، واته: نوئژ به و شیوه یه ی خوا فه رزی کردوه، جینه جیتی بکه.

(۳) ﴿ اِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾، به دنیایی نوئژ خاوه نه که ی فه ده غه ده کات و ده گپرتته وه له ههرچی گوناھو خرابه یه، له ههرچی قسه و کرده وه ی ناقولآو ناشیرین و دزیوه و، له ههرچی قسه و کرده وه ی خراب و زیانبه خشه، (إِنَّ)، لیره دا له شوینی (فاء التعلیل ه)، یانی: (فَالصَّلَاةُ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ) بۆیه نوئژ بکه، چونکه نوئژ خاوه نه که ی ده گپرتته وه له ههرچی کردار و قسه ی ناشیرین و خراب و زیانبه خشه.

٤- ﴿وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾، به دنیایی یادی خواش گه وره تره.

أ- واته: یادی خوا، که جه وهه رو نئوه پروک و کاکلی نوپژه، گه وره تره له هه موو شتیک.

ب- یاخود: یادی خوا، که له نئو کتیه که پدا هه به، له نئو قورنندا هه به، له هه موو شتیک گه وره تره.

ج- یاخود یادی خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ کردن له هه موو شتیک گه وره تره، وهک خوا نوپژیسی بو نه وه فهرز کردوه، که نینسان یادی خوا بکات ﴿وَأَقْرَبَ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ ١١ طه.

د- یاخود یادی خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ بو بنده کانی گه وره تره له یادکردنی نه وان بو خوا، هه روهک چون خوا ﴿يَعْلَمُ﴾ له فهرمووده به کی قودسیدا ده فهرموئی: ﴿وَإِذَا دُكِّرِيَ فِي مَلَأِ ذِكْرْتَهُ فِي مَلَأِ خَيْرٍ مِنْهُ﴾، (أخرجه البخاري: ٦٩٧٠، ومسلم: ٢٦٧٥).

واته: نه گهر مرووف له نئو کومه لئیک مروفدا یادم بکات، من له نئو کومه لئیکدا یادی ده که م، که چاکترن له و کومه له ی خوئی، (که فریشته زور له خوا نیزیکه کائن).

٥- ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ﴾، به دنیایی خواش ده زانن چی ده که ن، چی ده که ن به لئزانن، به کارامه یی و ورده کاری، چونکه وشه ی (صنع) وهک پیشتر باسما ن کرد یانی: کرداری لئزانانه ی پر ورده کاری و کارامانه.

کورتە باسیک له بارهی نوێژهوه^(۱)

به پـرـزان!

ئێهـدا کـورتـه باسیک له بارهی نوێژهوه ده خهینه پـرـو، له ههوت تهوهردا:

یهکهـم: نوێژ چیه؟

أ- له پـرـووی زمانهوه:

له زمانی کوردیدا نوێژ له بهران بهر (صلاة) ی عهـرهبییدا دانراوه، واشپـێـده چـت: وشهـی نوێژ وشهـیهکی له میژینه و کۆن بـی له زمانی کوردیدا، چونکه زانیان له سهـر نهـوه یه کدهنگن که نوێژ یه کیکه لهو خوا به رستیانهی، که له بهرنامه کانی سهـرجهـم پیغه مبهـرانی پایه به رزی خوادا ههـبووه، ئنجا وادیاره گهـلی کوردیش وهک تیکرایی گهـلانی دنیا، بهـر له هاتنی ئیسلامییش بۆ کوردستان، جوړیک یان زیاتریش تاین و بهـرنامهـی خوای له نێودا بووبی و، گهـلێکی خوا به رست و دیندار بووه، خوا پهـرستییه کانی وهک نوێژو پـرـووی ههـر نهـجام داو.

وشهـی (صلاة) که وشهـیهکی عهـرهبیه، زانیان ئاویان پیتاسه کردوه:

۱- (راغب الأصفهانی) له (مفردات الفاظ القرآن) دا دهـلـت: (الصَّلَاةُ قَالَتْ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ اللُّغَةِ: هِيَ الدُّعَاءُ وَالتَّزْبِيحُ وَالتَّمَجِيدُ، يُقَالُ: صَلَّيْتُ عَلَيْهِ أَي: دَعَوْتُ لَهُ)، واته: زۆر له شارهـزایانی زمان گوتوو یانه: نوێژ بریتیه له پاران هوه و به پـرـوژ گرتن و به پایه بهـرز دانان، دهـگوتـری: (صَلَّيْتُ عَلَيْهِ) واته: بۆی پارامهوه.

(۱) نهم کورتە باسهـمان به گوشین و دهـستکارییهوه له بهـرگی دووهـمی مهـوسووعهـی: (خوا به رستی ئیسلامی له بهـر رۆشنایی قورئان وسوننهـت دا) بهـناوونیشانی: (نوێژ بهـرپاکردن: یهـکهـمین دروشمی خوا به رستی) وهـرگرتوه.

۲- (النووي) بؤ پیناسهی (صلاة)، له (المجموع شرح المهذب)^(۱) دا.

۳- ههروهها هه مان شت (الشوكالي) یش ددهینتی له (نیل الأوطار) دا^(۲)، گوتوو یانه: (الصلاة في اللغة: الدعاء، وسميت الصلاة الشرعية صلاة لاشتمالها عليه، هذا هو الصحيح، وبه قال الجمهور من أهل اللغة وغيرهم من أهل التحقيق).

واته: (صلاة) له زماندا پارانه وهیه بویه نوژی شه عیبی بهو ناوه ناوهر او، چونکه نوژی یش پارانه وهی له نیو خویه وه گرتوه، نه مه قسه ی راست و دروسته و جه ماوهری زانایانی زمانزان و باقی لیکۆله رهوانی دیکه ش هه ر ایان گوتوه.

۴- ههروهها (ابن منظور) یش له (لسان العرب) دا، ته وهی ئەوان گوتوو یانه، به ته عبیریکی دیکه دوو باره ی ده کاته وه.

ب- له پرووی زاراوه ییه وه:

زانایانی شه رعزان تاوا پیناسهی نوژی ده که ن:

(الصلاة: عِبَادَةٌ تَتَضَمَّنُ أَقْوَالَ وَأَفْعَالَ مَخْصُوصَةً، مُفْتَتِحَةً بِتَكْبِيرِ اللَّهِ تَعَالَى مُخْتَمَةً بِالتَّسْلِيمِ)^(۳)، واته: نوژی خوا په رستییه که چهند قسه و کرده وه یه کی تایبه تیی تیدان، که به (اللَّهُ أَكْبَرُ) ده ست پی ده کات و، به سه لامدانوه کۆتایی دی.

دووهم: پله و پایه ی نوژی:

ده توانین له باره ی پله و پایه ی نوژی وه زۆر شت بلین، به لام له هه ژده خالان دا به کورتیی، نه وهی به پیوستیی بزانیان باسی ده که یان:

(۱) ج ۳، ص ۳.

(۲) ج ۱، ص ۳۶۰.

(۳) له زۆره ی کتبه فیقه ییه کاند، نه و پیناسه یه هاتوه.

۱- نوپڙ گه ورتين دروشم و بنچينهئى نيسلامه، بهر زترين و مه زترين جوڙى خواپه رستيه، له خواپه رستيه تايبه تيهه كان، وشهئى (صلاة) به هم مو سيغه كانيه وه نه وه دو نو (۹۹) جار له قورباندا هاتوه، واته: به ژمارهئى ناوه كانى خوا $\text{قُلْ: } [إِنَّ لَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا] \text{ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٦٠٤٧، وَمُسْلِم: ٣٦٧٧)}$.

۲- نوپڙ تاكه خوا پرستيه كه كه له هيچ حاله تيكدا چوواندن و نه كړدنې دروست نيه، به ساغبي و به نه خوشي، به دهوله مهندي و به نه داربي، له كاتى جهنگ و له كاتى ناشتبي دا، له سه فهر بن، يان له مال، سه رما بن يان كه رما، سوار بن، يان پياده بن، ده بن مروّف نوپڙه كهئى ههر بكات.

۳- خواى په روه رداگرو په نهانين، نوپڙى له گه ل هه ركام له: زيكرو زه كات و سه برو قوربانئى سه ربړيندا، باسكردوه:

۱- ده فهر موي: ﴿ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّ ﴾ (۱۱) ﴿ الْأَعْلَى.﴾

۲- هه روه ها ده فهر موي: ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ (۱۲) ﴿ الْبَقَرَةَ.﴾

۳- هه روه ها ده فهر موي: ﴿ وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ﴾ (۱۵) ﴿ الْبَقَرَةَ.﴾

۴- هه روه ها ده فهر موي: ﴿ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ ﴾ (۲) ﴿ الْكُوثر، كه واته: باسئى نوپڙ له گه ل زيكرو زه كات و، نارامگري و، قوربانئى سه ربړيندا هاتوه.

۴- خواى زاناو وردبين $\text{قُلْ: } [إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ] \text{ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٦٠٤٧، وَمُسْلِم: ٣٦٧٧)}$ حوكمئى خورانه گري و هه لپهئى به سه ربړيندئى نيسانه كاندا داوه، بيجكه له نوپڙه كان، وهك ده فهر موي: ﴿ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّا كَافِرٌ ﴾ (۱) ﴿ الْبَقَرَةَ.﴾ واته: مروّف $\text{قُلْ: } [إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ] \text{ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ٦٠٤٧، وَمُسْلِم: ٣٦٧٧)}$ خورانه گرو به هه لپه خولقنراوه، كاتيك خراپه به كي تووش دئ، زور ناربه حهت ده بن، كاتيكئى خوشيه كي تووش دئ، له خويدا هه پسي ده كات، جكه له نوپڙه كان.

۵- خوا له پيتاسه كړدنې پرواداران دا، له سه رده تاو كوتابئى خه سه له ته كانيان دا، نوپڙى باسكردوه، وهك ده فهر موي: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ (۱) ﴿ الْذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَائِفُونَ ﴾ (۲) ﴿ الْبَقَرَةَ.﴾

﴿۲﴾ الْمُؤْمِنُونَ، دوابی ده فہرموی: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ ﴿۱﴾ ﴿الْمُؤْمِنُونَ﴾
خوا پیناسہی پرواداران دکات، یہ کہمین سیفہ تیان ٹوہدیہ لہ نوڑہ کانیاںدا بو خوا
ملکہ چن، ہر وہا کوٹا سیفہ تیشیان ٹوہدیہ کہ پاریزگاری لہ نوڑہ کانیاںدا دہ کن.

۶- خوی دادگہر ہہ پڑشہی زور توندی لہو نوڑہ کہرانہ کردوہ، کہ لہ نوڑہ کانیاںدا
کہ متہ رخمن، بیتاگان لہ نوڑہ کانیاںدا: ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ ﴿۱﴾ ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ
صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ﴿۵﴾ ﴿الماعون﴾، واتہ: سزای سہ خت بو ٹوہ نوڑہ کہرانہی، لہ نوڑہ کانیاں
بیتاگان.

بیتگومان لہ نوڑہ کانیاں بیتاگان، جیاہ لہ لہ نوڑہ کانیاںدا بیتاگان، واتہ:
ٹوہانہی نوڑہ دہ کن، بہ لام نازانن نوڑہ کہ بیان چی بیتگوتن! بہرہ مہ کانی
نوڑہ کانیاں ناچنٹوہ، بہ لام نگہر فہرموہای: ﴿الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾
واتہ: ٹوہانہی لہ نوڑہ کانیاںدا بیتاگان، ٹوہ کہم کہس سہ لامت دہ بوو، بہ لام
خوا وابنٹہ فہرموہ، واتہ: مہ بہ ست پٹی ٹوہانہ نیہ کہ لہ نوڑہ دا دالغہو خہ یالیان
دہ روا، کہ بہ دنیایی مسولمانان کہ نوڑہ دکات دہ بی دلی نامادہ بی و، دالغہو
خہ یالی بہ ملاو لادا نہ چی، بہ لام خوا نہ یفہرموہ: ﴿فِي صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ بہ لکو
فہرموہی: ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ﴿۵﴾ ﴿الماعون﴾، لہ نوڑہ کانیاں بیتاگان، واتہ:
ہہ فی پینادہن و ٹوہ بہرہ مہ و دہ روا ویشٹہ باشانہ ناچنٹوہ، کہ پٹوہستہ نوڑہ
لہوانیاں دا بیتتہ دی.

۷- نوڑہ نہ کردن و بہ زاہدانی، بہ یہ کہمین خہ سلہتی خرابی ٹوہ پاشینہ بہ دہ دانراوہ
کہ لہ دوی پیغہ مہ ران ﴿عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ﴾ واز لہ ریازہ کہ بیان دینن و، دہ کونہ
دوی ہہ واو نارہ زوہ کانیاں، وک دہ فہرموی: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ
وَاتَّبَعُوا الشُّهْرَةَ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا﴾ ﴿۳﴾ ﴿مریم﴾، پیشتر باسی پیغہ مہ ران دکات دوابی
دہ فہرموی: پاشینکی خرابیاں لیوہ پاش کہوتن، (لہ دوی وان ہاتن)، نوڑہ یان زاہ کردو،
شوین نارہ زوہ کان کہوتن، لہ مہ ودوا تووشی بیتمرادی دین.

۸- پیغمبری خوا ﷺ نوژی به کۆله کهی مسولمانه تی داناو، و دک له فهرمووده به کدا ده فهرموی: **{وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ}** (أخرجه أحمد: ۲۲۰۶۹، والترمذي: ۲۶۱۶، وقال: حسن صحيح، وابن ماجه: ۳۹۷۳، والحاكم: ۳۵۴۸، وقال: صحيح على شرط الشيخين، وَصَحَّحَهُ الألباني).

واته: کۆله کهی دینداری و مسولمانه تی نوژی.

۹- ههروهها پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: نوژی به که مین شته، که به ندهکانی خوی له سههه دادگایی ده کرین له رۆزی دوابی دا، ئنجا نه گهر له نوژی که یدا چاک بێ، نه وه سه رهجه م کرده وهکانی دیکه شی باش ده بن و رزگاری ده بن، نه گهر خراپیش بێ، نه وه کرده وهکانی دیکه شی خراپ ده بن و هسه ساره مه ندو رهنج به هسه سار ده بن، و دک پیغمبر ﷺ ده فهرموی: **{إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ، فَإِنْ صَلَحَتْ، فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ، وَإِنْ فَسَدَتْ، فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ}** (أخرجه الترمذي: ۴۱۳، وقال: حسن غريب، والنسائي: ۴۶۵، وابن ماجه: ۱۴۲۵، وَصَحَّحَهُ الألباني).

۱۰- نوژی دوابین دیاردهی ئیسلامه تیه که له نیو ده چی و نامیتن، واته: کاتیک نوژی کردن نامیتن، که نابین هیچی لی نه مابن و بنبر کرابن، و دک پیغمبر ﷺ فهرموویه تی: **{إِنَّ أَوَّلَ مَا تَفْقَدُونَ مِنْ دِينِكُمْ الْأَمَانَةَ، وَأَخِرُ مَا تَفْقَدُونَ الصَّلَاةَ}** (أخرجه الخرائطي في مكارم الأخلاق، ص ۷۲، رقم: ۱۷۱، عن أنس وَصَحَّحَهُ الألباني في السلسلة الصحيحة: ۱۷۲۹).

واته: به که مین شتیک که له دینی خو تاندا له دهستی ده ده بن، بریتیه له ده ستپاکیی و نه مینیی و، دوابین شت که له دینه که تان نامیتن، بریتیه له نوژی.

۱۱- نوژی به که مین خوا به رستییه که له سههه مسولمانان پتویست کراوه، و نهیا خوا به رستییه کیشه که له ناسمانن و له کاتی شه ورۆو به رزبوونه وه **{الإسراء والمعراج}** پیغمبری ﷺ کۆتایی دا، فه رز کراوه، و دک گوتراوه: **{فَرَضَتِ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ}** (أخرجه عبد بن حميد في مسنده: ۹۵۷، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ).

واته: نوژی له سههه پیغمبر ﷺ له وه شه وه دا که شه ورۆیی پیکرا، فه رز کرا.

۱۲- دوزه خبیبه کان له وه لأمی بهه شتیبه کان دا که لییان ده پرسن: چ شتیگ بوو بووه مایه ی هاتنه نیو دوزه ختان؟ به که مین شت ده لَین: له نوئز که ران نه بووین: ﴿ مَا سَلَكَ فِي سَفَرٍ ﴾ ﴿۱۲﴾ فَأَلَا نُرَكِّمُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿۱۳﴾ المَدْرُ، واته: نیمانداران که به دهستی راست نامهی کرده و کانیان و درده گرنه وه، له دوزه خبیبه کان ده پرسن: چ شتیگ تیوه ی خسته نیو ناگری دوزه خ (سقر)؟ ده لَین: تیمه له نوئز که ران نه بووین، واته: تاوانباران نوئز نه کردن به یه که مین هوئی چوونه دوزه خیان داده تین، که واته: به پیچه وانه وه ش: نوئز یه که مین و سهره کیتیرین هوئی چوونه به هه شتی برواداران.

۱۳- له چه ندان دهقی قورئان و سوننه تدا، له دوا ی نیمان و خوا به یه کگرتن، راسته و خو باسی بهر پارکردنی نوئز کراوه، وه ک له سووره تی (المؤمنون) دا هاتوه: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ ﴿۱﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَائِفُونَ ﴿۲﴾، واته: به راستی نه و برواداران ی که له نوئزه کانیندا بو خوا ملکه چن، سهر فزان، له سووره تی (التوبة) ش دا ده فهرموی: ﴿ إِذَا أَنْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْضُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ إِن تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ ﴿۵﴾ ، ههرکات (چوار) مانگه جهنگ تیدا قه دهغه کراوه کان ته و او بوون، دژی هاوبه شدانه ره کان بجه نگن و بیانگرن و نابلوقه بیان بدن و، له ههر بوسه یه کدا بو یان دابنیشن، نجا نه گهر گه رانه وه بو لای خوا و، نوئز یان بهر پار کردو زه کاتیان دا، وازیان لیبتین.

پیغه مبه ریش ﷺ کاتیک که نوینه ره کانی خوئی به ملاولادا ده نارد بو بانگه واز کردنی خه لکی بو نیسلام، پیی ده فهرموی: له دوا ی نیمان و شایه تمان، بانگیان بکه ن بو نه نجامدانی پینج نوئزه فهرزه کان، بو وینه نه م فه رمووده یه: (عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: «إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَادْعُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ حَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَثَلَاثَةَ﴾ (أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ: ۱۴۲۵).

واته: عہدوللای کوری عہباس خوا لئیان پازی بی، ده لئی: پیغہمبہر ﷺ کاتیک موعازی کوری جہبہ لی نارد بو یہ مہن، پتی فرموو: تو دەچی بو لای کہ سائیک کہ خاوه نی کتین، با یہ کہ مین شتیک کہ تو ئەوانی بو بانگ دەکە، شاہ ئەمان هینان بی، بہوہ کہ جگہ لہ خوا هیچ پەرستراوتک نیہ، موحمہمہ دیش ﷺ پەروانہ کراوی خواہ، نجا نہ گەر گوێرہ ابہ لئیان کردی لہوودا، پتیشیان رابکہ بہنہ کہ خوا پینج نوێزی لہ شہوو پوژیاندا لہ سەر فەرز کردوون.

۱۴- نوێز تاکہ خوا پەرستییہ کہ کہ خوا پیغہمبہر کہی ﷺ فەرمانیان بہ ئینسانی موسولمان کردوہ، کہ ہاوسەر و مندالہ کانی خوی وادار بکات بہ ئەنجامدانی و ناموژگاریان بکات: ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ طہ، واتہ: فەرمان بہ مال و خیزانت بکہ بہ نوێزو، خوشت رابگرہ لہ سەر ئەنجامدانی نوێز.

ہەر وہا پیغہمبہر ﷺ دە فرموئی: ﴿مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سِنْعٍ سِينَةٍ، وَأَضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا، وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ، وَفُرْقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ﴾ (آخرجہ احمد: ۶۶۸۹، وابن أبي شیبہ: ۳۴۸۲، وأبو داود: ۴۹۵)، واتہ: مندالہ کانتان فەرمان پتیکہن بہ نوێز، کاتیک گہ یشتن بہ تہمہنی حہوت سالان، (رہابنہوتنن)، کہ گہ یشتنہ دە سال و نہ یانکرد، لئیان بدہن، (یانی: زبرییان لہ گہ ل بنوتنن، مہ بہ ست نہوہ نیہ فہ لاقہ یان بکہن، بہ لام گوئی راکتیشہ، با دلنیا بی کہ تو زورت مہ بہ ستہ) و، جینگای خہوتنیشیان لیک جیا بکہ نہوہ.

۱۵- نوێز بہ دروشم و نیشانہی موسولمانہ تی و، سنوری نیوان ئینسانی موسولمان و ئینسانی کافر دادہ نری، وەک پیغہمبہری پتیشہوامان ﷺ فرموویتہ: ﴿إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشَّرْكِ وَالْكَفْرِ، تَرَكُّ الصَّلَاةِ﴾ (آخرجہ مسلم: ۸۲ عن جابر رضي الله عنه)، واتہ: لہ نیوان پیاوو ہاوبہ شدانان و کوفردا، واز هینان لہ نوێزہ، (کہ سیک وازی لہ نوێزہ هیتا، دە چتہ تپو بازنہی کوفردوہ).

۱۶- ہاوہ لانی بہرێزی پیغہمبہر ﷺ (خوا لئیان پازی بی)، هیچ کردوہ یہ کیان بہ کوفر نہ دەدزانی، جگہ لہ وازہینان لہ نوێز، وەک شہ قیقی کوری عہدوللا کہ یہ کیکہ لہ

زانایانی تابعین ده‌تن: { كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا يَزُونَ شَيْئًا مِنَ الْأَعْمَالِ تَرَكَهُ كَفَرًا غَيْرَ الصَّلَاةِ } (أخرجه الترمذی: ۲۶۲۲، وصححه الألبانی)، واته: هاوولانی موحه‌مه‌ده ﷺ وازه‌تانی هیچ کام له کرده‌وه‌کانیان به کوفر دانه‌ده‌نا، جکه له وازه‌تیان له نو‌یز.

۱۷- له نو‌یز‌دا گه‌وره‌ترین و نه‌وپه‌ری شی‌ودی به‌ندایه‌تیی و گه‌ردنکه‌چی نه‌نجام ده‌دری بو خوا ﷺ، که بریتیه له چوونه پک‌ووع و کرن‌ووش بردن، خوا ﷺ له باره‌ی یه‌که‌میان‌ه‌وه له میانی باسکردنی هو‌ی که‌وتنه‌ نی‌و دۆزه‌خی تاوانبارانه‌وه، فه‌رموویه‌تی: ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ لَا يَرْكَبُوا تُرُوكُهُمْ ﴾ (۱۸) ﴿ وَيَلْبَسُوا ثِيَابًا كَثِيرًا ﴾ (۱۹) ﴿ الْفَرَسَاتِ ﴾، واته: کاتیک پ‌ت‌یان بگوت‌ری: بچنه پک‌ووع، پک‌ووع نابهن، له‌و رۆژه‌دا سزای سه‌خت بو‌ئه‌وانه‌ی نایینی خوا به‌ درۆ داده‌ت‌ین.

هه‌روه‌ها له باره‌ی سه‌جده‌نه‌بردنه‌وه، که دیسان به‌ هو‌کاری چوونه‌ نی‌و دۆزه‌خ و زه‌بوون بوونی کافره‌کانی داناه، فه‌رموویه‌تی: ﴿ وَيَدْعُونَ إِلَى الشُّجُورِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴾ (۱۴) ﴿ خَشِيعَةً أَنْسَرُهُمْ رَبُّهُمْ ذَلَّةً وَقَدْ كَانُوا بِدْعُونَ إِلَى الشُّجُورِ وَمُمْ سَلِيمُونَ ﴾ (۱۳) ﴿ الْقَلَمِ ﴾، واته: له‌و رۆژه‌دا بی‌پروایان بانگ ده‌کری‌ن بو‌ کرن‌ووش بردن، به‌لام نایتوانن، چاوه‌کانیان پر ترس و له‌رزن و، زه‌بوونی دایانده‌پوشن، پ‌ت‌یش‌تریش بانگ‌ده‌کران بو‌ سه‌جده‌ بردن، که نه‌و کاته سه‌لامه‌ت بوون (واته: له دنیا‌دا، به‌لام سه‌جده‌یان نه‌ده‌برد).

۱۸- له نو‌یز‌دا گه‌وره‌ترین سووره‌تی قورنات که فاتیه‌یه ده‌خو‌ت‌ری، چونکه (أبي سعيد رافع بن المعلی) ده‌گ‌یر‌ت‌ه‌وه ده‌تن: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پی‌ فه‌رمووم: نایا به‌ر له‌وه‌ی له‌ مزگه‌وت بچیه‌ ده‌ری مه‌زنت‌رین سووره‌تی قورنات فیربکه‌م؟ پاشان ده‌ستی گرت‌م، تنجا کاتیک ویستم‌ان بچینه‌ ده‌ری، گوت‌م: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا! ﷺ تو فه‌رموت: که مه‌زنت‌رین سووره‌تی قورنات فیر ده‌که‌م، فه‌رمووی: ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السُّبْحُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ ﴾ (أخرجه البخاري: ۴۲۰۴)، فه‌رمووی: ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (۱۹) ﴿ الْفَاتِحَةِ ﴾، واته: نه‌و سووره‌ته‌ی که به (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ده‌ست پ‌ن ده‌کات، نه‌وه بریتیه له‌ حموت نایه‌ته دووباره‌ کراوه‌کان و، نه‌و قورنانه مه‌زنه‌ی که پ‌ت‌مدراوه.

سبیەم: مەبەستی بەریاکردنی نوێژ چییە؟

لە جوار خالان دا وەلامی ئەم پرسیارە دەخەینە روو:

۱- بە دنیایی خواپەرستی تاکە نامانجی دروستکرانی مرۆفە، تاکە حیکمەتیک و نامانجیکە پەیوەست بێ بە مرۆفەو، خوا مرۆفی بو دروست کردبێ، وەک دەفەرمووی:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ لِنَفْسٍ وَلَا لِنَفْسٍ إِلَّا لِعِبَادِكُمْ ﴾ (۵۸) الذاریات.

۲- بەبێ بەندایەتی و خواپەرستی، ئینسان لە ئینسان دەشۆرێ، ئینسان کاتیک بەندەدی خواپەرستی، ئەو مرۆفە ریز لیکراوەیە کە خوا و یستوووەتی و، کاتیک بەندەدی خوا نامتێ، دەبیتە کۆیلە مرۆفتیکی وەک خوێ، یاخود کۆیلە شتیک کە لە خوار خۆشپەندەتی و لە مرۆف بوون دەشۆرێ: ﴿ ثُمَّ رَدَدْتُهُ أَسْفَلَ سَفَلِينَ ﴾ (۵۹) التین، واتە: دواوی گیرامانەوه بو پلە زێری ژێرەوه.

۳- تیکرای پیغمبەرانی خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بو ئەو نێردراون، خەلکی فیری بەندایەتی و خوا پەرستی بکەن، کە نوێژ گەورەترین جۆری خواپەرستی، بۆیە خوا فەرموویەتی: نوێژ بەرپا بکەن، بو ئەوێ چاکترین و گەورەترین جۆری خواپەرستی لە خۆماندا بەرجەستە بکەین.

۴- بە بێ بەندایەتی بو خواو پەرستی، شەیتان زەفرمان پێ دەبات و پێی ناویرین، ئنجا مادام نوێژ بەکێک بێ لە جۆرەکانی خواپەرستی، بەلکو گەورەترین و بەرزترین جۆری بێ، دیارە نامانج و مەبەستی ئەجامدرانی ویش، هەر هەمان نامانجی خواپەرستی بە گشتی.

خوای پەرورەدگاریش بە پیغمبەرنکی پایە بەرز وەک مووسا (عَلَيْهِ السَّلَام) فەرموو: ﴿ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ (۱۱) طه، واتە: بیکومان بەس من خوا، جگە لە من پەرستراوی دیکە نیە، ئنجا پەرستەو نوێژ بو یادکردنی من بەرپا بکە.

یانی: بابای نوژکەر نامانج و مەبەستی لە نوژ کردنەکید، پێشاناندانی
ملکەچی و بەندایەتیی خۆیەتی بو خواو، سەلماندنی وه فاداری و پابەندایەتییە،
بە بەلێن و پەیمانی بەندایەتییەوه، کە لەگەڵ خوای پەرورەدگارا بەستووێت.

هەرۆهە خوای بەرزو مەزن بە پێغمەبەری سەرورەو بەرێزمانی ﷺ
فەرموو: ﴿ قُلْ إِنِّي هَدَيْتِي رَبِّيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣١﴾ قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلرَّبِّ الْعَلِيِّ ﴿١٣٢﴾ لَا شَرِيكَ
لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٣٣﴾ الأنعام، واتە: بێن: بێگومان من پەرورەدگارم
بەرەو پاستەپێ رێروونی کردووم، [یان: خستوومیە سەر پاستە پێ]، بەرنامەبەکی
پاست و تەواو، رێبازی بێخەوشی ئیبراهیمە، من لە هاوبەش بو خوادانەران
نیم، بێن: بێگومان نوژم و، قوربانی سەرپرینم و، ژیانم و مردنم، بو خوای
پەرورەدگاری جیھانیانە، هاوبەشی نین و، هەر بەوێش فەرمانم بێکراوو، من
بەکەمینی مسوڵمانانم.

هەلبەتە مەبەستم لێردا ئەو بوو، کە هیچ کەس بە هەڵدا نەچێ
لەویدا، کە نامانج و مەبەستی نوژ بەرپا کردن، لەگەڵ بەرھەم و سوودەکانیدا
تیکەڵ بکات، دوایی ئیمە لە تەوێری حەوتەم و کوژتایی دا باسی بەرھەم
و سوودەکانی نوژ دەکەین، نامانج و مەبەستی نوژ بریتییە لە ئەنجامدانی
بەندایەتیی بو خواو لە خۆدا بەرجەستەکردنی بەندایەتیی بو خوا ﷻ، بەلام
بەرھەم و سوودەکانی نوژ، ئەوانەن کە بێ ئەوێ مەبەستی بن، بو بابای
نوژکەر دەستەبەر دەبن و دێنە دی.

چوارهم: حوکمی کردن و نه‌کردنی نویز:

نهم مه‌سه‌له‌یه توئزینه‌وه‌یه‌کی خه‌ست و خوئی دهوی و، تیمه له سه‌رچاودی ناماژه پتیکراودا^(۱)، به تفصیل باسماں کردوه، به‌لام لیرده‌دا زور به کورتییی چوار خالان دتین و ده‌تین:

۱- سه‌رجه‌م زاناو پتیشه‌واپان له‌سه‌ر نه‌وه په‌کده‌نگن که نویز کردن (واته: پتینج نویزه فه‌رزه‌که) له‌سه‌ر هه‌ر مسولمانتیکی عاقل و بالغ، نیر بی‌یان می‌بی، فه‌رزی تایه‌تیی (فرض العین)ه، واته: هیچ بیانوو‌یه‌ک و عوزریک بۆ چوواندنی نویز قبول ناکرئ و، پتویسته له هه‌موو حال و له هه‌موو هه‌لومه‌رجیکدا به‌گویره‌ی توانا، نویز نه‌نجام بدرئ (واته: پتینج نویزه فه‌رزه‌که)و، ده‌قی قورنان و سوننه‌تیش له‌و باره‌وه زورن، بۆ وینه:

أ/ غوا ده‌فه‌رموی: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَنِينًا ﴿۱۶۱﴾ البقرة، واته: پارزگاریی له نه‌نجامدانی نویزه‌کان بکه‌ن و له نویزی نیوه‌راست به تایه‌ت (که هه‌ندیک ده‌تین: نویزی به‌یانیه‌وه هه‌ندیک ده‌تین: نویزی عه‌سه‌رو هه‌ندیکیش ده‌تین: نیوه‌رۆیه)و، به‌گه‌ردنکه‌چییه‌وه بۆ خوا بوه‌ستن.

ب/ هه‌روه‌ها خوا له سووره‌تی (النساء)دا ده‌فه‌رموی: ﴿فَاقِمُْوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْفُوعًا ﴿۱۴۳﴾ النساء، واته: نویز به‌ریا بکه‌ن، چونکه بیکومان نویز له‌سه‌ر برواداران له‌چ‌ه‌ند کاتیکی دیاریکراودا پتویستکراوه.

ج/ پیغه‌مه‌ریش ﷺ فه‌رموویه‌تی: ﴿أَمُرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُخَمِّدًا رَسُولَ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بَعْقَ الْإِسْلَامِ، وَجَسَابَهُمْ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى﴾ (أخرجه البخاري: ۲۵، ومسلم: ۲۲، عن ابن عمر).

واته: فه‌رمانم پتیکراوه که له‌گه‌ل خه‌لکی دا بجه‌نگم، هه‌تا شایه‌دی ده‌ده‌ن (واته: نه‌وانه‌ی که جه‌نگ کردن له‌گه‌لیاندا په‌دوايه) که جگه له‌خوا په‌رستراویکی

(۱) به‌رکی دووه‌می خواپه‌رستی نیسلامی: نویز به‌ریا کردن، لاپه‌ره‌کانی: (۱۱۶ - ۱۵۳) بۆ نه‌و بابه‌ته‌مان ته‌رخانکردوون.

دیکه نیهو، موحه ممه دیش ﷺ پیغهمبه ری خوا به و نوئژ به رپا ده که ن و، زه کات دده ن، نجا نه گه ر نه وانه یان کرد، نه وه خوین و سامانی خوئیانیان له من پاراستوه مه گه ر به هه قی نیسلام - به پپی شه ریه تی نیسلام مافیکی که وتبیته سه ر - و لپرسینه وه شیان له سه ر خوی به رزه، واته: هه ر کاتیک نه وانه ی له دژیان دده نگم مسولمان بوون، که مسولمان بوونه که یان له شایه زمان هینان و، نوئژ کردن و، زه کات داندا خوئی ده نوئین، یان له شه رو ته بابوون، ته بابیه که شیان له چهند شتیکدا به رجه سته ده بی، وه ک: دژی یه کدی نه جه نگان، هاوکاری ده ولله تی نیسلامی کردن به شیوه یه که له شیوه کان، سه رانه دان... (وه ک له کتبه کانی سیرده دا هاتوه)، نه وه جه نگ و کوشتاریان دروست نیه و، خوئیانیان ناریزژی و مالیان ناکریته ده سته کوه ت (غنیمة).

۲- سه رجه م زانیان له سه ر نه وه ریککه وتوون، که هه ر کاتیک تینسان به هوئی له بیر چوون، یان خه وتن، یان بیهوئی، نوئژیک یان زیاتری بچی، گوناهاار نابن، به لیم ده بی دواپی بیگیریته وه، پیغهمبه ری خوا ﷺ له و باره وه فرموویه تی: **إِنَّهُ لَيْسَ فِي النُّومِ تَقْرِيطٌ إِمَّا التَّقْرِيطُ عَلَى مَنْ لَمْ يُصَلِّ الصَّلَاةَ حَتَّى يَجِيءَ وَفَتْ الصَّلَاةِ الْأُخْرَى، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَلْيُصَلِّهَا حِينَ يَنْتَبِهَ لَهَا، فَإِذَا كَانَ الْعَدُّ فَلْيُصَلِّهَا عِنْدَ وَفْتِهَا** (أخرجه مسلم: ۱۵۹۴ والألفظ له، الترمذي: ۱۷۷، وقال: حسن صحيح، والنسائي في الكبرى: ۱۵۸۲، وابن ماجه: ۶۹۸).

واته: که مته رجه می له خه وتندا نیه، به لکو که مته رجه می (له بیداریدایه) له وه دایه که سیک کاتی نوئژ کردن هاتوه، نه نجامی نادات تاکو کاتی نوئژکی دی دی، نجا نه گه ر یه کیکتان نه وه ی کرد، (نوئژی له بیر چوو، یان له به ر خه وتن لپی فه وتا) با هه ر کات هاتوه یادی بیکات، سه یینش با له کاتی خویدا بیکات.

هه روه ها پیغهمبه ر ﷺ فرموویه تی: **أَمَنْ نَسِيَ صَلَاةً، فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا، لَا كُفَّارَةَ لَهَا إِلَّا ذَلِكَ** (أخرجه البخاري: ۵۷۲، ومسلم: ۶۸۴، وأبو داود: ۴۴۲، والترمذي: ۱۷۸، وقال: حسن صحيح، وابن ماجه: ۶۹۵) واته: هه ر که سیک نوئژکی له بیر چوو، با کاتیک هاتوه یادی بیکات، ته نیا نه وه که فاره ت و سرانه وه که یه تی.

۳- تیکرای زانایان له سهر نه وهش به کده نکن که ههر که سیک له پووی:

ا- خۆبه زلگری (کبر).

ب- یان به سووک ته ماشا کردن (استخفاف).

ج- یان بیژیری پیکردن (إهانة).

د- یاخود پروا پینه بوون (جعود).

ه- یاخود پشتگووی خست و گرنگی پینه دان (الإعراض والإهمال) هوه، نوژیکی نه کرد، یان ده یکردو وازی لیتهنا، نه وه له ههر کام له و حاله تانه دا، به کافر له قه له م دهردی و له نایین دهرده چی، چونکه ههر کام له و په فتارانه، ته نیاو له خودی خویشاندا ئینسانیان پئ کافر ده بی، چ جای نوژی نه کردنیشان ناوخته بی و بیته سه رباریان، له و باره شه وه ده کرى زور به لگه بهیترینه وه، به کتیک له وانه:

خوا ده فه رموی: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿۳۶﴾ البقرة، یاد بکه وه! کاتیک به فریشته کامان فه رموو: کړنووش بو ناده م به رن، هه موویان کړنووشیان برد جگه له نیلیس، ناماده نه بوو، خوی به زلگرت و له کافران بوو.

هروه ها له باره ی به که م ته ماشا کردن و گالته پیکردنی دین به گشتی و به تابه تی نوژی هوه، خوی کار به چی له سووره تی (المائدة) دا ده فه رموی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ حُرُوفًا وَلَمَّا مِنَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنَ الْقَلْبِ مِنَ قَلْبِكُمْ وَالْكَفَّارُ أَوْلِيَاءُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ لَكَنُفٌ مُّؤْمِنِينَ ﴿۳۷﴾ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَىٰ الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا حُرُوفًا وَلَمَّا ذَلِكَ يَأْتُهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۳۸﴾، واته: نه ی نه وانه ی پرواتان هیناوه! نه وانه ی نایینه که تان به گالته ده گرن و یاری وگه مه ی پنده که ن و، له وانه ی که له پیش تیوه کتیبیان پندراوه و، له کافره کان به دوست مه گرن و، پاریز له خوا بکه ن نه گهر پروادارن، کاتیک بانگ ده که ن بو نوژی، گالته ی پنده که ن و به گه مه ی ده گرن، له بهر نه وه ی نافامن.

هروهها که سیک که هق بزانی و دانی پیدانه هینن، دیسان نهودش ههر کوفره، وهک خوا سوره نمل آیه ۱۳ له بهاری نالی فیرعه ونهوه دده فرموی: ﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُصْرًا قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۳﴾ وَحَمَدُوا بِهَا وَأَسْتَفْتَنَاهَا أَنفُسَهُمْ ظَلَمُوا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿۱۴﴾﴾ النمل، واته: کاتیک تابه ته کانی تیمه یان زور به روشنی بو هاتن، (وابوون که بهر چاویان روشن بکه نهوه)، گوتیان: نهودش جادوویه کی ناشکرابهو، نکوویان کرد له نیشانه کانی تیمه، له دلی خوشیان دا دلنیا بوون که راستی، ته ماشا بکه به هوی ستم و خو به زلگریه وه، سه ره نجامی تیکدهران چوون بوو؟

۴- تیکرای زانایان و پیشه وایان له سه ره نهوه به کده نکن، که پتویسته بابای نوژنه کهر، یان نوژ چوتنه، سزا بدری، به لام له سه ره چوتیه تیی سزادانه کی، ایان جیا به، دوی نهوه ی له سه ره نهوه پتکها توون که بابای نوژنه کهر نه کهر نوژ نه کردنه که ی به جوژیک بن، پی له تاین دهر بچن، پتویسته سزای کافر بوون و له دین هه لگه رانه وهی به سه ردا بچه سپتری.

ههر کام له مالیک و شافیعی و نه حمده ده لئن: نه کهر به هوی ته نه لیبی و ته وه زلیه وه بوو، ده بن پاش داوای په شیمان بوونه وه لیکردن (استتابه) بکوژری، نجا مالیک و شافیعی ده لئن: ده بن نوژری له سه ر بکری و له گورستانی مسولمانان دا بنژری.

به لام نه حمده ده لئت: چونکه به موته قیی نوژ نه کردن مروقی پی کافر ده بی، نابن نوژری له سه ر بکری و له گورستانی مسولمانان دا بنژری، نه بوو چه نیفه ش ده لئن: نابن بکوژری، به لکو چه پس ده کری و نه شکه نجه دهری، هه تا دینه ژیرباری شهرع و نوژنه کانی ده کات.

من نهو رایه ی نه بوو چه نیفه م پی به هیزتره له پرووی به لگه وه، چونکه نه زانراوه پیغه مبه ر سوره نمل آیه ۱۴ که سی له سه ره نوژ نه کردن کوشتن، به لکو فرمووی ته: به دلم دادی نهوانه ی که نایه ن بو نوژ، که سیک له شوینی خو م دابنیم نوژ بکات بو مسولمانان و، بچم ماله کانیان به سه ردا بسوو تینم^(۱)، به لام نهوه ی نه کردوه.

(۱) صحیح البخاری: کتاب: الأحکام باب: إخراج الغُضوم وأهل الرِّبِّ مِنَ الْبُیُوتِ، رقم: ۷۲۳۴.

ہے، ہبہ تہ زانایان ہموو لہ سہر نہوہ یہ کدہ نکن، کہ کہ سیک لہ نہ نجامی بیروا پیدا نوئز نہ کات، پیسی کافر دہ بی، بہ لام کہ سیک بلتی: بروام پیسی ہہ یہ، بہ لام لہ بہر تہ نہ لیبی نایکہم، لہ سہر نہوہ زانایان راجیایان ہہ یہ، کہ خستہ برووی نہوہ ش پیوستی بہ باستیکی سہر بہ خو دہ کات، کہ من لہ سہر چاوی ناوبراودا، پانتایہ کی باشم بو تہر خان کردوہ، بو یہ لیرہ نامہ وی ہہ لپیروو زیم، گرنک نہوہ بہ نوئز نہ کردن، زور زور شتیکی مہ تسیدارہ، بہ لام بہ تہ نکید لہ شوئنیکہوہ بو شوئنیکی، لہ کہ سیکہوہ بو کہ سیک، لہ حالیکہوہ بو حالیک، دہ گوئی، بو یہ ش زانایان لہو بارہوہ راجیایان ہہ یہ.

پینجہم: بہر یا کردنی نوئز (اقامة الصلاة) چیہو چو نہ؟

خوای زاناو شارہ زانایان ہر جارنک باسی نوئز کردنی کردتی لہ قورنانا، تہ نیا یہ کہ جوڑہ تہ عبیری بہ کارہیتاوہ، کہ بریتہ لہ بہر یا کردن (اقامة)، (اقاموا الصلاة، یقیمون الصلاة، اقم الصلاة، اقموا الصلاة)، کہ وشہی ناوبرا، بہ ہموو بہ کارہیتانہ کانیہوہ، پہنجا (۵۰) جار لہ قورنانا ہاتوہ، کہواتہ دہ بی سہرنج بدہین و بزانیان نوئز بہر یا کردن (اقامة الصلاة) چیہو؟ بوچی نہو جوڑہ تہ عبیرہ بہ کارہیتاوہ؟

(راغب الأصفہانی) لہ کتیبہ ناودارہ کہی خوئی (مفردات ألفاظ القرآن) دا لہ بارہی وشہی (اقامة الصلاة) ہوہ گوتوویہ تی: (وَإِقَامَةُ الشَّيْءِ تَوْفِيَةً عَلَيْهِ، وَقَالَ تَعَالَى: ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُبَيِّنُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ﴾ ﴿۱۷﴾ الْمَائِدَةِ، أَيْ: تَوْفُونَ حُقُوقَهُمَا بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ، وَلَمْ يَأْمُرْ تَعَالَىٰ بِالصَّلَاةِ حَيْثُ مَا أَمَرَ، وَلَا مَدَحَ بِهِ حَيْثُ مَا مَدَحَ، إِلَّا بِلَفْظِ الْإِقَامَةِ، تَنْبِيْهُمَا عَلَىٰ أَنَّ الْمُقْصُودَ مِنْهَا تَوْفِيَةٌ شَرَّاطُهَا لِلْإِتْيَانِ بِهَيْئَاتِهَا^(۱).

واتہ: نیکامہی ہر شتیکی بریتہ لہوہی کہ مافی خوئی پیبدری، کہ خوا بہ خاودن کتیبہ کانی فہرمووہ: بلتی نہی خاودن کتیبہ کان! لہ سہر ہیچ نین ہہ تاکو

تەۋرەت و ئىنجىل بەرپا دەكەن، واتە: مافى خۇيانيان پى دەدەن لە پووى زانىارىي و كىردەۋەۋە، خۇاى زانا ھەر كاتىك فەرمانى بە نوئۇز كىردىن، ۋ، ھەر كاتىك مەدھى كىردىن، تەنبا بە بىزەي (إقامة) باسىكردوۋە، ۋەك ناگادار كىردەۋە، كە گىرنگ ئەۋەيە مەرجه كانى تىدا جىبە جى بىكرىن، نەك تەنبا كىردەۋە پۋالەتتەيە كانى.

كەۋاتە: (إقامة الصلاة) بەرپا كىردىن نوئۇز يانى: بە جىھىنانى بە شىۋەيە كى وا كە خوا فەرمانى پىكردوۋە پى رازىيەۋ، ئەۋ تامانج و مەبەستانەي تىدا رەچاۋ كىراۋن، بىنە دى، دىيارە ئەۋىش بە بىن ھىنانە دى ماف و مەرجه پۋالەتتەي و دەروۋنىيە كانى، مەسۇگەر نابىن.

ئايا حىكمەتى بەكارھىنانى ئەۋ جۋرە تەعبىرە چىيە؟

بىگومان تىرو تەۋاترىن ھالەتى ھەر شىتىك، ھالەتى پۋەستاۋىەتى و لە ھالەتى ۋەستان دا، لە ھەموۋى زىاتەر و چاكتەر ھەقىقەت و سىماي ئەۋ شتە دەردەكەۋى و دەبىرتى، بۇ ۋىنە:

جەستەي ئىنسان لە كاتى پۋەستان (قىام)دا، ھەر كام لە ئەندامە كانى لە شۋىنى سىروشتىي خۇياندا جىگىر دەبن، ۋ، ھەر كامىكىان چاكتەر دەتۋانى ئەۋ ئەركەي پىنى سىپىردراۋە، ئەنجامى بدات و، خۇيان چۋنن ئاۋا دەربكەۋن و بىبىرتىن، ۋەختىك مەۋۇف پۋادەۋەستى، سەرى لە سەروۋى جەستەۋە دەبىن، جەستە لەسەر بىرپەردە كانى پىشت دەۋەستىن، ھەموۋشيان لەسەر ھەردوۋ لاقە كان پۋادەۋەستىن، دەمارە كانى ھەستىكردن و جۋولاندن بە ئاسانىي فەرمان ۋەردەگىرن و ھەۋال دەنپىرن، چاۋو گۋى و دەست و لاق بۇ ھەر جىبەكى بىانەۋى، بە ئاسانىي پۋوى تىدەكەن، ئىنسان لە كاتى پۋەستاندا لە تەۋاترىن دىمەندا خۇي دەبىننى، چۋنكە عەقلى و ھۇشى كە مەزىرتىن و بەرزىرتىن شتە لە مەۋۇفدا، لە كاتى پۋەستاندا لە سەروۋى لەشەۋە دەبىن، عەقلى كە زۆر پەيۋەندىي پاستەۋخۇي ھەيە بە مېشكەۋە، ئىنجا دۋاى عەقلى، دىل دى، كە كانگاي سۆزۋ عاتىفەيە، ۋىراي ئەۋەي كە ترومپاى

دابه شکردنی خوئنه به سهر هم موو جه سته دا، نه ویش له خوار عه قلّه وه قه رار ده گرتی، که واته: ده بی دل له ژیر فرمانی عه قلدا بی و، به پتی فرمانی عه قل، فلان شت بوئی و فلان شت نه وی، نه و شته بخوئی و نه و شته نه خوئی، به ره وه نه ملایه بچی و به ره وه نه ولایه نه چی، نجا دل له سه رووی گه ده وه قه رار ده گری، که گه ده عه مباری خوراک و بژیوه، پاشان ورگ و گه ده ش له سه رووی داوئنه وه، که کانگای ثاره زووی جینسیه، که واته: پیوسته ئینسان له کاتی پاوه ستاندا، نه دما و هیزه ده روونیه کانی چون ریزه بن، له هه لسوکه وتی ژبانیشیدا هه روا بن، عه قل و هوش ده مرستی بی، به دل و ده روون پالپشتی بریارو نه خشه کانی عه قل بکات و، گه ده له خزمهت میشک و دل و ده روونیدا بی، نه ک به پیچه وانه وه، هیزی جینسیش کاریک نه کات، پیچه وانه ی عه قل و به رژه وه ندیی گه ده وه جه سته ی بی، نجا هه روه ک چون تیرو ته اووی جه سته له کاتی پاوه ستانی دا ده رده که وی، واته: له حالیکدا که له باری سروشتی خوا کردیددا قه رار ده گرتی، نوژی تیرو ته اووو کاملیش، نه و نوژی ده که راست پابگیری و، به و شیوه و چوئیه تیه شه رعیه به پژه به ری، که خوی کار به جی و دادگر ﷺ فرمانی پیکردوه.

که واته: به رپا کردنی نوژی: جیه جی کردنی نوژه، به و شیوه یه که خوا فهرموویه تی و، به و شیوه یه که پیغه مبه ر ﷺ کردوو یه تی، چونکه پیغه مبه ری خوا ﷺ که نوژی کرده له به ر چاوی هاوه لانی (خوا لیان پازی بی)، به لای که مه وه دوو جاران له سهر مینه ر نوژی کرده وه، فهرموویه تی: (صَلُّوا کَمَا رَأَيْتُمُوِي اَصْلِي)، (أخرجہ: البخاري: ۷۸۵، ومسلم: ۶۷۴، عن مالك بن العُوَيْرِثِ رضي الله عنه) واته: نوژی بکه ن وه ک چون منتان بینی نوژی کرد، نجا با له و باره وه چند ده قیک له فهرماپشته کانی پیغه مبه ر ﷺ بینین:

۱- نهم ده قه یان له هه موویان گشتکیرتره، که له کتیه کانی سونه تدا به: (حَدِيثُ الْمَسِيءِ صَلَّاتُهُ)، فهرمووده ی نه و که سه ی نوژی ده کی باش نه کرد، هاتوه:

اَعْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ؛ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَرَدَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ السَّلَامَ؛ فَقَالَ: اِرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تَصَلِّ، فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: اِرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تَصَلِّ ثَلَاثًا فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أُحْسِنُ غَيْرَهُ، فَعَلَّمَنِي قَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَتَعَدَّلَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا } (أخرجه البخاري: ۷۵۷، ومسلم: ۳۹۷) واته: نه‌بو هوږه‌يره (خوا لتي رازی بن) ده‌گيرته‌وه ده‌لئ: پيغه‌مبه‌ر ﷺ پوژيک هاته مزگه‌وت، له مزگه‌وت به‌ژوور كه‌وت، پياوځيک‌ش هات نوږي کړد، دوايي هات سه‌لامی له پيغه‌مبه‌ر ﷺ کړد، نه‌ويش پيی فه‌رموو: بگه‌ړتو ده‌ نوږه‌که‌ت بکه، چونکه تۆ نوږت نه‌کړد، گه‌رايه‌وه نوږي کړد وه‌ک پيشتر، دووباره هاته‌وه وه سه‌لامی له پيغه‌مبه‌ر ﷺ کړد، نه‌ويش دووباره فه‌رموو: بچووه نوږه‌که‌ت بکه، چونکه تۆ نوږت نه‌کړد، ستی جارن (واي پتی فه‌رموو)، کابرا گوتی: سوږند به‌و که‌سه‌ی توی به‌هق په‌وانه کړدوه، له‌وه چاکتر که کړدم ناپزانم، فيرم بکه، پيغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو: نه‌گه‌ر بۆ نوږت هه‌لسای (الله اکبر) بکه (واته: نيه‌ت بيته)، دوايي نه‌وه‌نده‌ی که له‌وورنن بۆت ناسانه بيخوڼنه‌وه (مه‌به‌ست پيی سوږه‌تی فاتحيه به‌پای زوربه‌ی زانايان، چونکه هه‌موو که‌س ده‌توانی سوږه‌تی فاتحه له‌به‌ر بکات)، دوايي بچو رکووع هه‌تاکو نارام ده‌گری له رکووع دا، دوايي هه‌لسه‌وه تاکو ته‌واو هه‌لده‌ستيه‌وه نارام ده‌گریه‌وه، دوايي سه‌جده به‌ره تاکو له سه‌جده بردنه‌که‌تدا نارام ده‌گری، دوايي هه‌لسه‌وه تاکو له دانيشته‌که‌ی تيوان هه‌ردوو سه‌جده‌کان دا نارام ده‌گری، دوايي دووباره سه‌جده بيه‌وه تاکو نارام ده‌گری له سه‌جده‌که‌تدا، دوايي به‌و شي‌توده بکه له هه‌موو (پکاته‌کانی) نوږه‌که‌ت دا، له رپوايه‌تيکی موسليم دا هاتوه: نه‌گه‌ر هه‌لسای بۆ نوږت، ده‌ستوتوژيکی چاک بگه‌ر، دوايي روو بکه قبيله‌و (الله اکبر) بکه‌و، نوږت دابه‌سته.

۲- هر وه‌ها پیغمبر ﷺ ده‌فرموی: **لَيَنْتَهِيَنَّ قَوْمٌ بِنَصَرِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ، أَوْ لَا تَرْجِعَ إِلَيْهِمْ** (أخرجه مسلم: ۴۲۸، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)، واته: که‌سانتیک که‌چاو به‌رز ده‌که‌نه‌وه به‌ره‌و سه‌ری (له‌ نیو نوژدا)، یان‌ واز دین، یاخود‌ چاویان‌ بو‌ لایان‌ ناگه‌ریته‌وه واته: خوا‌ سزایان‌ ده‌دات‌ و کویریان‌ ده‌کات، یاخود‌ گوناھی‌ نه‌وه‌ که‌ له‌ نوژدا‌ سه‌ر به‌رز ده‌که‌نه‌وه، به‌ نه‌دازه‌ی‌ چاو‌ کویر‌ بوونه.

۳- پیغمبر ﷺ له‌ وه‌لامی‌ که‌سیکدا‌ که‌ ده‌بارهی‌ ناوردانه‌وه‌ له‌ نوژدا‌ پرساری‌ لیکردوه‌ فرموویته‌: **(هُوَ اخْتِلَافٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ)** (أخرجه البخاري: ۷۱۸، عن عائشة رضي الله عنها)، فرموویته‌: ته‌وه‌ دزیبه‌که‌ شه‌بتان‌ له‌ نوژی‌ به‌نده‌ دیدزی‌ کاتیک‌ که‌ ناوردانه‌وه‌).

هه‌لبه‌ته‌ پتشریش‌ نه‌و‌ نایه‌ته‌ موباره‌که‌مان‌ هیناوه‌: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾^(۱) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَائِعُونَ^(۲) الْمُؤْمِنُونَ، هه‌روه‌ها‌ نه‌و‌ نایه‌ته‌شمان‌ هینا‌ که‌ ده‌فرموی: ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾^(۳) الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ^(۴) ﴿الماعون.

۴- هه‌ر له‌و‌ باره‌وه‌ پیغمبر ﷺ ده‌فرموی: **إِلَّا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ، وَلَا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ** (أخرجه مسلم: ۵۶۰، وأبو داود: ۸۹، عن عائشة رضي الله عنها) واته: نوژ‌ کردن‌ نیه‌ له‌ کاتیک‌ دا‌ که‌ خواردن‌ ناماده‌یه، هه‌روه‌ها‌ کاتیک‌ که‌ دوو‌ شته‌ پیسه‌کان‌ مروّف‌ نه‌نگاو‌ ده‌که‌ن‌ (واته: میزو‌ پیسای).)

شہ شہم: چوں نویز بہ ریادہ کھی؟

بہ ریزان!

خوابستیوان بے نیمہ لہ بیست و چوار برگہ دا باسی چو نیہ تیی نہ نامدان
نویز دہ کھین، کہ بہ رای زوربہی زانایان یازدہ (۱۱) یان پایہن و، نہوانی دیکہ ش
یان فہ رزن یان سونہ تن.

ہہ لہ تہ کہ دہ لئین: چوں نویز بہ رپا دہ کھی؟ یانی: کاتی نویز ہاتوہ و،
دہ ستنویزت گرتوہ بہ پو شاکیکی پاکوہ و، لہ شوئینکی پاک، بہ رہ و پروگہ
(قبیلہ) و ہستای (چونکہ نہوانہ ہہ موویان مہ رجہ کانی نویزن)، نجا دہ چہ
تتو بہ کہ مین کاری نویزو پایہی یہ کہ می نویزوہ و، کہ بریتہ لہ:

۱- نہت ہینان:

نیازو مہ بہ ست (نیہ) بریتہ لہ بنچینہی ہہر کارنگ، و دک پیغہ مہر ﷺ
فہرموویہ تی: ﴿إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى﴾ (أخرجہ البخاری: ۱،
ومسلم: ۱۹۰۷ عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه) واتہ: کردوہ کان بہ پتی نہت و
نیازو مہ بہ ستی مروفن و، بو ہہر مروفتیک لہ کردوہ کھی بہس نہوہ ہہ یہ کہ
نہتی لئیناوہ، واتہ: بہ پتی نہتہ کھی کردوہ کھی بو حسابہ.

زانایان ہہ موویان لہ سہر نہوہ یہ کدہنگن، کہ شوئنی نہت بریتہ لہ دل،
بوہ ہہر بہ کورتیی دہ لئیم: نہوانہی پئیان وایہ گوگردن (تلفظ) و دہر پرنی
بیڑہی نہت، پئوستہ، لہ راستیدا نہک فہرز نہی، بہ لکو سونہ تیش نہوہ،
زوربہی زانایان بہ دہیندراو (بدعة) ی دہ زانن، چونکہ نہت کاری دلہ و لہ
دلہوہ پدیدادہ بتی و ہیچ پھیوہ ندیی بہ زارو زمانہوہ نہی، نہوہ ندہ ہہ یہ بو
نہت ہینانی حج، زانایان لہ سہر نہوہ یہ کدہنگن کہ دہ بتی مروفت دہنگی
پتی بہ رزبکاتہوہ، و دک دروشمیک کہ دہ لئ: ﴿تَبَيَّنَكَ اللَّهُمَّ حَجَّةً﴾ یان ﴿تَبَيَّنَكَ اللَّهُمَّ

عُمْرَةَ) یان (لَبَيْكَ اللَّهُمَّ حَبَّةٌ وَعُمْرَةٌ) نهوه هه لآوئردراوه که چه ج و عومره، نه تیان پئ ده هیترئ له کاتی ئیحرآم به ستندا، ده نگیان پئ بهرز ده کړته هوه، واته: به بیژه شه ده گوئری، وئرای نه وهی که له دلدا هه یه، به لآم به ته نکید بؤ هه ر کارئک له دلدا نه ت و نیازو مه به سته که ناماده نه بئ، یان: نهو مرؤفه نه تی نه هئناوه، نجا بؤ پؤژووگرتن، بؤ ده ستوئژ، بؤ غوسل، بؤ نوئژ و بؤ هه موو شتیک، به لآم گوگردن و ده برپینی بیژه ی نه ت هئنان، نه ک هه ر فه رز نه، به لکو سونه تیش نه و پیغه مبه ر ﷺ هه رگیز لئ نه گئراوه ته وه بؤ نوئژ فه رموو بیئئ: نه تم هه یه نوئژئ نیوه پؤ ده که م چوار پکات، یان نوئژئ شیوان سئ پکات، یان نه تم هه یه به پؤژوو ده بم، یان نه تم هه یه ده سنوئژ ده گرم، یان نه تم هه یه غوسل ده کم، له راستیدا نه وه هه مووی شه ر عزانان و زانایان په نگه بؤ ئیحتیات کردن وایانگوتوه، نه وه ک خه لک نه توانئ نهو شته به دلئ خوئیدا بیئئ، به لآم نه وه شتیکه زیاده یه و داهئراوه.

ناشئین: هه ر که سئک بیژه ی نه تی گو (تلفظ) کرد، نه ته که ی دروست نه، مادام له دلیدا هه بئ، نه وهی له دلیدایه، نه وه نه ته که یه تی و، نه وهی به زمان ده یلئ، زیاده یه، به لآم نالئین نهو زیاده یه نه ته که ی لئ تیکده دات، به لآم هه ر نه وه نده یه شتیکه زیاده ی کردوه.

۲- گوتئ (أَلله أَكْبَر):

دوای نه وهی به و جوړه ی گوترا، نیازو مه به سئ به رپاگردنی نوئژه که ت له دل و می شکندا ناماده ده که ی، نجا نوئژ به گوتئ (أَلله أَكْبَر) ده ست پیته کات، وه ک پیغه مبه ر ﷺ فه رموو یه تی: (مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ، وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ، وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ) (أخرجه أحمد: ۱۰۰۶، وأبو داود: ۶۱۸، والترمذي: ۳، وابن ماجه: ۳۷۵ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ).

واته: کللی نوئژ پاک و خاوئنییه، (پاک و خاوئنیئ له رووی جهسته وه، له رووی پؤشاکه وه، له رووی شوئنه وه) و چه رامکردنی نوئژ (به و واتایه که دوای

نهوهی نهو وشهیه ده لئی، هه موو شتیکت لئی قه دهغه ده بئی، بریته له (الله أكبر)، (الله أكبر) پئی ده گوتری: (تَعْرُومُ) واته: تۆ هه موو شتیکت له خووت قه دهغه ده که یی، و به سه لامدانه وه نه وانهی له نوژدا له تۆ قه دهغه بوون (وهک قسه کردن، خواردن، خواردنه وهو، شته کانی دیکه هه موویان) بو تۆ چه لال ده بن.

۳- بهرزگردنه وهی هه ردوو ده ست، تا کو ناستی گوئیته کانت:

دهسته کانت بهرزده که یه وهو سوننه ته په نجه گه وره که ت له لای نه رمه ی گویت بئی، نه مه ش ده گونجی له کاتی گوتنی (الله أكبر) کاندا بئی، ده شکونجی پیش، یان دوایی بئی، وهک له (صحيح البخاري) دا هاتوه، واش باشتره له کاتی ده ست بهرزگردنه وه که دا، په نجه کان نه پیکه وه نووسا و بن، نه زۆر بلاویش بن، به لکو ناسایی بن.

ئنجا وهک گوتمان: نه وه که ده بئی دهسته کان بهرز بکرتنه وه له کاتی نیه ت هیتاندا، له پیش، یان له کاتی نیه ت هیتانه که دا، یان له دوا، گرنک نه وه یه پیکه وه بوونیککی عورقیی بیت.

۴- پۆنانی دهستی راست له سه ر دهستی چه پ:

نهویش دیسان یه کیکه له کرده وه کانی نوژ، که زانایان له و باره وه راچایایان هه یه، که تایا دهسته کان له سه ر سینگ بن، یاخود له خوار سینگ، یان له سه ر نیوک، یان له خوار نیوک؟ به لکو رایه کی نیام مالیک هه یه، شیعه ی دوازده نیامیش هه ر رایان وایه که هه ر ده ست نه گرتن سوننه ته، ئنجا مادام مالیک که نیامی نه هلی مه دینه بووه، رایه کی وای هه بئی، دیاره نه و رایه ش نه صلئیکی بووه، په نکه پیغه مبه ر ﷺ هه موو حاله ته کانی کردبن، بو نه وه ی بو تۆمه ته که ی ناسان بئی.

۵- چاوپرینه شوینی کړنووش و ړاوهستان به ملکه چیهوه:

وهک خواى پهروهردگار دده فرموى: ﴿وَقَوْمًا لِلَّهِ فَتَنِينَ﴾ البقرة، به
ملکه چيى له خزمهت خوادا بوهستن، وا باشه لهو کاته دا که نينسان نوژده کهى
دا دده بوهستن، ته ماشاى شوینی کړنووش بردنه کهى بکات، يا خود ته ماشاى پيش
خوى بکات به گشتيى و به ملکه چيهوه بوهستن.

۶- خویندنی دوعاى (الإستفتاح) :

تهو دوعا يانهى که هی دهستينکردنى نوژيان پتده لين، که چند دوعا يهک
هه ن و وا باشه مروّف له سر به کتيکیان خوى کورت هه ننه هيتيى و، هه ر جاره
به کتيکیان بخوتين، چونکه مادام هه موويان له پتغه مبه رده ون ﴿﴾ دياره هه موويان
سونته تن، به لام کؤکردنه وهى هه موويان پيکه وه سونته نيه، به لکو دهبى هه ر
جاره به کتيکیان بخوتين، بو وينه:

أ- اَوْجِهْتُ وَجْهِي لِلذِّي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي
وَمَخْيَايَ وَمِمَّا يَلِيهِ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ، وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ (أخرجه
مسلم: ۷۷۱ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

ب- سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ (أخرجه أبو داود:
۷۷۶، والترمذي: ۲۴۳، وابن ماجه: ۸۰۶، وابن خزيمة: ۴۷۰، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا).

ج- اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (أخرجه مسلم: ۱۳۸۶، عَنِ
ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

د- اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ، كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا
كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالطَّلَجِ وَالْبَرْدِ (أخرجه ابن
أبي شيبة: ۲۹۲۰، وأحمد: ۷۱۶۴، والبخاري: ۷۱۱، ومسلم: ۵۹۸، وأبو داود: ۷۸۱، والنسائي:
۶۰، وابن ماجه: ۸۰۵، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

۷- گوتی: (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) که به کورتی (استعاذة) ی پیده‌ئینی:

واته: دوی نه‌وه‌ی یه‌کیک له دوعایه‌کانی کردنه‌وه‌ی، یان ده‌ست پی‌کردنی نوئژت خوئندی، ئنجا (استعاذة) بکه، چونکه له لای زۆر‌به‌ی زانایان، له ر‌کاتی یه‌که‌م له پیش خوئندی فاتیه‌دا، سوننه‌ته، دیاره (استعاذة) ش به چه‌ند ر‌ژژگه‌یه‌ک له پی‌غمبه‌ره‌وه ﷺ هاتوه:

أ/ (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) واته: په‌نا به خوا ده‌گرم له شه‌یتانی نه‌فرین لی‌کراو.
ب/ (أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ) (أخرجه أبو داود: ۷۷۵، وصححه الألبانی).

ج/ (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ وَنَفْثِهِ وَنَفْخِهِ) (أخرجه ابن أبي شيبه: ۲۳۹۶، وأبو داود: ۷۶۴، وابن ماجه: ۸۰۷).

واته: په‌نا به خوا ده‌گرم له شه‌یتانی نه‌فرین لی‌کراو، له خوت‌خوته‌ی و، فووی خو‌به‌زلگریی به‌به‌ردا کردنی و، شیعی خراپ فی‌کردنی.

دیاره له‌و نوئژانه‌دا که په‌نهانی (س‌ی) ن، یانی: فاتیه‌یان به ده‌نگی نزم تیدا ده‌خوئندی، نه‌وه (استعاذة) ش به هه‌مان شی‌وه، به‌لام له‌و نوئژانه‌دا که ناشکرا (جه‌ری) ی، به ده‌نگی به‌رز تییان دا ده‌خوئندی، به‌لام زۆر‌به‌ی زانایان رایان وایه که (استعاذة) به ده‌نگی نزم بخوئندی، به‌س شافیعی رای وایه که هه‌ردووک لا یه‌کسان، به‌لام بی‌گومان رای جه‌ماوه‌ری زانایان به‌ه‌یژت‌ره.

۸- خوئندی سووره‌تی فاتیه:

له‌و باره‌وه چه‌ند فه‌رمایش‌تیکی پی‌غمبه‌ر ﷺ هه‌ن، که به بی‌ خوئندی فاتیه، نوئژه‌که به‌رناکه‌وئ، بو وینه:

أ/ (لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ) (أخرجه البخاري: ۷۲۳، ومسلم: ۳۹۴، عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ).

واته: هر که سیک فاتحه نه خوئنی، نوژده‌ک‌ی به‌رناکه‌وی.

ب/ (مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِقَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَهُوَ خِدَاجٌ) (أخرجه أحمد: ۷۸۲۳، ومسلم: ۳۹۵، وأبو داود: ۸۲۱، والترمذي: ۲۹۵۳).

واته: هر که سیک نوژیک بکات، فاتحه‌ی کتیبی خوی تیدا نه خوئنی، نه‌وه نات‌ه‌واود.

زۆربه‌ی زانایان رایان وایه، که سووره‌تی (الفاتحة) له‌هر رکاتیک دا فه‌رزه، یان پایه‌یه.

به‌لام نه‌بوو حه‌نیفه (خوا لئی خووش بن) رای وایه که خوئندنی فاتحه به مه‌رج نه‌گیراوه، هر شوئتیکی دیکه‌ی قورئان بخوئنی، هر دروسته، به‌لام رای زۆربه‌ی زانایان راسته‌و به‌لکه‌داره.

هه‌ندیکیشیان خوئندنی فاتحه‌یان ته‌نیا له دوو، یان زۆربه‌ی رکاته‌کاندا به مه‌رج گرتوه.

به‌لام که سیک نه‌یتوانی سووره‌تی فاتحه فتریبی، ده‌بی به نه‌ندازه‌ی وی له سووره‌تیکی دیکه بخوئنی، نه‌گه‌ر نه‌وه‌شی هر بو نه‌کرا، با به نه‌ندازه‌ی سووره‌تی فاتحه، نه‌م زیکرانه بخوئنی: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ).

دیاره خوئندنی فاتحه‌ش، هه‌روه‌ها خوئندنی قورئانیش به گشتیی پتویسته به شینه‌یی بی و، له کوئایی نایه‌ته‌کان دا بوه‌ستی، مه‌گه‌ر کوئایی نایه‌تیک که دروست نه‌بی بوه‌ستی، وه‌ک: ﴿قَوْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ﴾ ۱ ﴿الماعون، نابئ له‌وی بوه‌ستی و، ده‌بی به‌کسه‌ر بجه‌سه‌ر نایه‌تی دواتر: ﴿قَوْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ﴾ ۱ ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ۵ ﴿الماعون، بو نه‌وه‌ی مانایه‌ک‌ی هه‌له‌ده‌رنه‌چن.

۹- گوټنی نامین له کوټای سوورہتی فاتحہدا:

که بوخاریی و نه بووداوود وایان له پیغهمبه رهود ﷺ هیناود، نهو کهسه که نوټز دهکات نیمام بټ، یان مه موموم بټ، پټویسته بټن: نامین، دیاره له نوټزه (جهر) یهکاندا به دهنگی بهرزو، له نوټزه په نهانه کانیشدا به دهنگی په نهان.

۱۰- هه نوهسته کردنی نیمام دواي گوټنی نامین:

واته: دواي نهوهی نیمام ده لټن: نامین، ده بټی هه لوهسته یهک بکات و بوهستن، تاکو ههم بو خوئی پشوویهک بدات، ههم مه مومومه کانیش بتوانن سوورہتی فاتحہ بخوټنن، لهو باره وهش نهه دهقه دټینن:

اعَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: يَا بَنِي إِفْرَءُوا فِي سَكْنَةِ الْإِمَامِ، فَإِنَّهُ لَا تَيْمٌ صَلَاةً إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ { (أخرجه النسائي في الكبرى: ۳۰۷۴).

واته: هیشامی کوری عوروه له باوکی ده گټرټهوه (که ناموژگاریی کورهکانی ده کرد)، گوټوویه تی: رټله کانم! کاتیک نیمام دهوه سټی (له دواي سوورہتی فاتحہ)، ټیوه (سوورہتی فاتحہ) بخوټنن، چونکه ههر که سټیک سوورہتی فاتحہ نه خوټنن، نوټزه که ی بهرناکهوئی.

ننجا نایا مهرجه مه موموم سوورہتی فاتحہ بخوټنن، یان نا؟ نایا خوټندنن نیمام وهبری خوټندنن مه مومومه کان ده کهوئی، یان نا؟ لهو باره وه راجاییهک هه یه:

نه بوو حه نیفه پټی وایه خوټندنن نیمام، وهبری وانیش ده کهوئی.

به لأم زوربهی زانایان ده لټن: نه خټر، به لکو مهرجه ههر که سټیک سوورہتی فاتحہ له هه موو رکاټه کاندا بخوټنن و، له راستیدا قسهی زوربهی زانایانیش راسته، دواي نهوهی نهو هه موو فه رمایشته ی پیغهمبه رمان ﷺ هینان، که ههر که سټیک سوورہتی فاتحہ نه خوټنن (واته: له هه موو رکاټه کاندا)، نوټزه که ی بهرناکهوئی، به لأم رای ژماره یه کی زوریش له زانایان وهک هی (أبو حنیفة) یه^(۱).

(۱) پروانه: مجموع الفتاوی لابن تیمیة، ج ۲۳، ص ۲۷۰، ههروهه پروانه: (فقه السنة المیسر).

۱۱- قورئان خویندنی پاش فاتیحه:

له دوی سووږه تی فاتیحه ش سوننه ته قورئان بخوینزی، ئنجا له نوټزی به یانی دا به زوړی و ابووه که پیغه مبه ر ﷺ قورئانی زیاتری خویندوه، بو وینه: جاری و اهه بووه سووږه تی (الواقعة) ی خویندوه، جاری و اهه بووه سووږه تی (ق) ی خویندوه، جاریش هه بووه به نه ندازه ی شه ست نایه تی له ږکاتیک یان له هه ردو ږکاته کاندای خویندوه، جاریش هه بووه که سووږه تی کی کورتی خویندوه، وهک سووږه تی (الزلزال)، هه روه ها له به یانی پی ږوژی جومعه له ږکاتی په که مدا، سووږه تی (السجدة) ی خویندوه، له ږکاتی دووه مدا: ﴿ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ ۙ نَسِيءٌ ۙ﴾ سووږه تی (الإنسان) ی خویندوه.

هه روه ها له نوټزی نیوه ږوډا پیغه مبه ر ﷺ له دوو ږکاتی په که مدا له پاش فاتیحه، دوو سووږه تی ده خویندن، له ږکاتی په که مدا زیاتری ده خویند له هی دووه م.

هه روه ها پیغه مبه ر ﷺ دیسان له دوو ږکاتی په که می تیواره (عصر) دا پاش فاتیحه، دوو سووږه تی خویندوون، په که می شی درټر کرډوټه وه له هی دووه م^(۱).

هه روه ها سووږه ته کورته کانی له نوټزی شیواندا ده خویندن، به لام جاری و اهه بووه سووږه تی (محمد) ی له نوټزی شیواندا خویندوه، هه ندیک جاریش سووږه تی (الأعراف) ی له دوو ږکاتی په که می نوټزی شیواندا ده خویند^(۲)، جاری و اهه بووه سووږه تی (الأنفال) ی له هه ردو ږکاته کانی شیوان دا خویندوه، وهک (الطبرانی) هیناویه تی.

به نسبت نوټزی هه وتنانه وه، پیغه مبه ر ﷺ له دوو ږکاتی په که میدا سووږه ته تیوه نجیبه کورته کانی ده خویندن، جاری و اهه بووه: ﴿ وَالْمَنِيِّ وَصَحْفَا

ج ۱، ص ۱۴۳، د عبدالله بن محمد المطلق.

(۱) بوخاری و موسلم هیناویانه.

(۲) بوخاری و موسلم هیناویانه.

﴿۱﴾ الشَّمْسُ، جَارِي وَاش هَبُووه سووړتی (الْإِنْشِقَاقِ) ی خویندوه: ﴿إِذَا أَلْمَأْأَمَ أَنْشَقَّتْ﴾ ﴿۱﴾ و سه جدهشی بردوه.

۱۲- رکووع بردن:

پاش خویندنی ثابته کان دواى سووړتی فاتحیه، نجا هه لوه سته یه ک ده کړی، دواى (أَللهُ أَكْبَرُ) ده کړی و رکووع دد بردی، رکووعیش نه وده یه که نینسان نانشکه کانی راست بکات و پهنجه کانی به ره و قبیلوه، پشتی راست بکات به شیوه یه که پشته ملی له گه ل پشتی دا یه ک ناست بن و تهخت بن، نجا له کاتی رکووع بردنیشدا، مرؤف ده بن له رکووعدا نارام بکړی و، له رکووعیشدا چهند دوعایه ک ههن وه ک:

أ- (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ)، ب- يان (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ)، ج- يان (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَالرُّوحِ)، د- هه روه ها: (اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، أَنْتَ رَبِّي، خَشَعْتُ سَمْعِي وَبَصَرِي وَدَمِي وَلَحْمِي وَعَظْمِي وَمَخِي وَعَصْبِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)، هه روه ها کومه نیک دوعای دیکه ش ههن.

۱۳- هه لسانه وه له رکووع که ریکوونه وه (اعتدال) ی پیده تین:

له کاتی هه لسانه وه دا ده گوتری: (سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)، نجا دواى پشت راستکردنوه، ده گوتری: (رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)، يان (رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ)، جَارِي وَا هه بووه نه وده شی خراوده ته سه ر: (مِلَّةَ السَّمَوَاتِ وَمِلَّةَ الْأَرْضِ وَمِلَّةَ مَا بَيْنَهُمَا وَمِلَّةَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ) (أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ: ۱۰۹۶)، دياره له هه لسانه وه له رکووعیش دا، مرؤف پتويسته نارام بکړی.

۱۴- کرنووش بردن (السجود):

نجا (أَللهُ أَكْبَرُ) ده کړی و مرؤف ده چپته سه جده، چونه تیی کرنووش بردنیش نه وده یه: که له دواى گوتی: (أَللهُ أَكْبَرُ) هه ردوو ده سته کانت له ته نیشه کانت

دوور بخهوه، نجا سه جده بيه، دهگونجی سه ره تا ههردو نه ژنوٽ و ههردو و له په دهستت بخهيه سه زهوی، كه نهوه رای ژوربه و جهماوه ری زانایانه، یاخود ههردو دهستت، پاشان دوو نه ژنویه كانت له سه زهوی دابنیتی، نهوهش رای هه نديکیانه، پتویسته له کاتی سه جده بردندا، حهوت نه ندامی مروٽف له سه زهوی بن: نیوچهوانی، ههردو و له په دهستی، ههردو و نه ژنوٽی، ههردو و سینگی پتی، له کاتی سه جده بردنیشدا کومه ټیک زیکر دهخوتیرین، بو وینه: أ- (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى)، ب- یاخود: (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ)، ج- (سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي)، ههروهه کومه ټیک زیکری دیکه ههن، كه وا باشه مروٽف هه رجاره به کیکیان بخوتینتی، نهك ته نیا له سه به کیکیان بهردهوام بی.

۱۵- هه آسانهوه له کړنووشی به کهم و دانیشتنی تیان کړنووشی به کهم و دووهم:

نه میس كه پتی ده گوتری: (جَلَسْتُ الْإِسْتِزَاةَ) واته: دانیشتنی پشوودان، پتویسته مروٽف نارامی تیدا بگری، لهو کاته شدا چه ند زیکریک دیار بیکراون، به کیك له وانه: (رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَارْزُقْنِي وَاهْدِنِي) (أخرجه أحمد: ۲۸۹۷، وأبو داود: ۱۵۱۶، وابن ماجه: ۳۸۱۴، وغيرهما، واللفظ لأحمد).

۱۶- کړنووش بردنی دووهم:

دوایی (أَلله أكبر) ده کړی و، سه جده ی دووهم ده بردری، وهك سه جده ی به کهم.

۱۷- هه آسانهوه دوی کړنووشی دووهم:

له دوی هه آسانهوه له کړنووشی دووهم، به شیک له زانایان پیمان وایه دانیشتنیک هه په پتی ده گوتری: پشوودان (جَلَسْتُ الْإِسْتِزَاةَ)، به لأم هه نديک له زانایانی دیکه كه من رای نهوه ی دووهم پتی په سنده، نهوه په كه نهوه بو كه سیکه، نه توانی به کسه ره له سیته وه، به لأم كه سیکش دابنیشیت، ناساییه و بواری تیدا هه په.

١٨- رکاتی دووهم:

رکاتی دووهمیش هر وهک رکاتی یه کهم ده خوینترئ، نه وهنده هه یه دعای (الإستفتاح) ناخوینترئ، به لکو به رای زوربهی زانایان، وا باشه: (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ) یش نه خوینترئ له پیش فاتیحه وه.

١٩- ته حیاتی یه کهم:

زوربهی زانایان ته حیاتی یه کهم به سوننهت داده تین، نه گهر نویره که دوو ته حیاتی بن، واته: سن یان چوار رکاتی بن، به لام نه گهر هه ر یهک ته حیاتی بن وهک نویره یه یانی، نه وه ته حیاتی فه رزه، هه لبه ته له سه ر ته حیاتی و ته کانی که تیندا ده گوترین، مانا و مه به سه تکانیان، قسه زورن.

٢٠- هه لسه نه وه بو رکاتی سیه م و چواره م:

دوای نه وهی که به و شیوه یه یه باسکرا، رکاتی یه کهم و دووهم ده کرین، نجا بو رکاتی سیه م و، دوای سیه میش بو چواره م، نه گهر چوار رکاتی بن، هه لسه سینه وه.

٢١- ته حیاتی کو تایی:

نه میش هر وهک ته حیاتی یه کهمه، له گهل چند جیاوازیهک وهک:

أ- له ته حیاتی یه کهمدا سوننه ته مروّف به (افتراش) دابنیش واته: له سه ر پئی چه پی دابنیش و، سینگی پئی راستی له زهوی بچه قینئ، به لام له ته حیاتی دووهمدا، جکه له نه بوو حه نیفه، زوربهی زانایان رایان وایه که به شیوهی (تَوْرُك) دابنیش، نه ویش نه وهیه که پئی چه پی له لای راستیه وه تیه رینئ و، نه وی دیکه یان بچه قینئ و له سه ر سمتی چه پی دابنیش.

ب- هر روه ها جه ماوه ری زانایان رایان وایه، که سه له واتدان له سه ر پیغه مبه ر ﷻ له ته حیاتی یه کهمدا سوننه ت نه، به لام شافعییه کان بیتان وایه ته نیا کوتی: (أَللَّهُمَّ صَلِّ

عَلَىٰ مُحَمَّدٍ) سوننه ته، هه نديکيشيان ده لَين: سه لاهه ته که به ته وایي سوننه ته، به لَام
پای نه وانی دیکه به هيژتره.

ج- جياوازيه کی دیکه يان نه وه يه، که تیکرای زانا يان رايان وايه، سوننه ته چه ند
دوعايه ک بخوئيرين له ته حيايتی کو تایی دا، پاشان سه لام بدرتته وه، به لَام له ته حيايتی
يه که مدا، دوعا کردن سوننه ت نيه.

۲۲- خوئندنی دوعای قونووت له نوئزی به يانی دا:

له و باره وه زانا يان چه ند رايه کيان هه ن:

أ- هه نديکيان ده لَين: دروست نيه دوعای (قنوت) بخوئندری، هه رچه نده کاتی خوئی
پتغه مبه ر ﷺ خوئندوو يه تی، به لَام دوا يی وازی ليه تئاوه، که واته: نه سخ کراوه ته وه، نه مه
پای نه بوو هه نيفه و ژماره يه کی دیکه يه له زانا يانی عتراق.

ب- پای دووه م نه وه يه ده لَين: سوننه ته له نوئزی به يانیان دا بخوئيری، له کاتی
ناسا ييداو له کاتی نااسایي دا ودک جه نگ، يان هه ر به لَو گرفتاريه کی دیکه، دروسته
که له هه ر پينج نوئزه فه رزه کاندا بخوئندری.

ج- پای ستيه م ده لَين: ته نيا له کاتی روودانی به لَو گرفتاری گشتيدا، سوننه ته (قنوت)
بخوئيری، نه وپش له کو تایی هه ر پينج نوئزه فه رزه کاندا

هه لته وه واپنده چن نه و رايه که ده لَين: (قنوت) ته نيا له نوئزی به يانيدا
هه يه، نه وه يان له رايه کانی دیکه به هيژتر بن، هه رچه نده (ابن القيم) ده لَين:
پتغه مبه ر ﷺ که لبي گيردراوه ته وه: [مَا زَالَ يُقْسِتُ فِي الْفَجْرِ] به س نه وه بووه که
پتغه مبه ر ﷺ له نوئزی به يانيدا زور له خزمه ت خوادا ماوه ته وه و فورئانی زوری
خوئندوه، مه به سه ته که نه وه يه، نه ک مه به سه ت پئی خوئندنی دوعای (قنوت) بن.

رايه که ی (ابن القيم) پش ليره دا زور به دلته وه ده نووست.

۲۳- سهلامدانه‌وه:

دوایی که هه‌موو کرده‌وه‌کانی نوێژ ته‌واو ده‌بن، نجا نینسان سه‌لام له لای راستی و نجا له لای چه‌پی ده‌داته‌وه‌و، نه‌و ده‌قه‌ش له‌وباره هاته‌وه:

اعْنُ عَبْدَ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنْ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ السَّلَامَ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةَ اللَّهِ، السَّلَامَ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةَ اللَّهِ، حَتَّى يُرَى بَيَاضَ غَدِهِ (أُخْرِجَهُ: ۳۶۹۹، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط مسلم).

عه‌بدو‌ل‌لای کو‌پی مه‌سه‌عوود خوا لیتی رازی بن، ده‌لن: پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوایی سلّوی له لای راستی ده‌دایه‌وه، سلّوی له‌لای چه‌پی ده‌دایه‌وه، هه‌تا‌کو سپیایی روومه‌تی (که سلّوی راستی ده‌دایه‌وه، له لای چه‌په‌وه روومه‌تی راستی دیار ده‌بوو و، که سلّوی لای چه‌پی ده‌دایه‌وه، روومه‌تی چه‌پی له لای راسته‌ دیار ده‌بوو، واته: ته‌واو ملی ده‌سوورانده).

۲۴- زیکره‌کانی دواى نوێژه فه‌رزه‌کان:

چهند زیکرێک هاتوون، وپه‌سندنه دواى نه‌وه‌ی مروّف له نوێژه فه‌رزه‌کان ته‌واو ده‌بێ، چهند زیکرێک بخوینن، به‌لام زیکره‌کان زیاتر به‌ ده‌نگی کپ و له‌به‌رخۆیه‌وه، نه‌ک به‌ کو‌پس و به‌ ده‌نگی به‌رز، هه‌رچه‌نده هه‌ندی‌ک له زانا‌بانایش بو‌ فێرکردنی مسو‌لمانان به‌ دروستیان دان‌اوه، به‌لام دواى نه‌وه‌ی فێر بوون، نه‌صل نه‌وه‌یه زیکره‌کان و ویرده‌کان له‌به‌رخۆیه‌وه بیانخوینن و، به‌ ده‌نگی کپ هه‌ر که‌سه بو‌ خو‌ی به‌ ته‌نیا، بو‌ وینه:

أ/ سَن جَار (أستغفر الله) کردن، پێغه‌مبه‌ر ﷺ عاده‌تی وابوووه دواى نه‌وه‌ی سه‌لامی داوه‌ته‌وه، سَن جَاران ده‌یفه‌رموو: (أستغفر الله)^(۱).

ب/ (اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ) رواه مسلم: ۵۹۱..

ج/ اَللّٰهُمَّ اَعْنِيْ عَلٰى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ | رواه أحمد وأبو داود والنسائي وابن خزيمة وابن حبان والحاكم.

د/ اِلَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَخَدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ، لَهٗ الْمُلْكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَلَا تَعْبُدْ اِلَّا اِيَّاهُ، لَهٗ النُّعْمَةُ وَلَهٗ الْفَضْلُ وَلَهٗ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُخْلِصِيْنَ لَهٗ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُوْنَ | (أخرجه مسلم: ٥٩٤).

هـ/ اِلَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَخَدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ، لَهٗ الْمُلْكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَّ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ | (أخرجه: البخاري: ٨٤٤ ، ومسلم: ٥٩٣).

و/ گوتنی: سی و سی (سبحان الله) و سی و سی (الحمد لله) و سی و سی (الله أكبر)، جاری سدهمین: اِلَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَخَدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ، لَهٗ الْمُلْكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ | (أخرجه أحمد: ٨٨٢٠، ومسلم: ٥٩٧، وابن حبان: ٢٠١٦^{١١})، ده گونجی زیکری دیکهش بخویترین، به لأم به نسبت دعاوه له دواى نوژیّه فه رزه کانه وه، نایا سونه ته، یان نا؟ له راستییدا دعا کردن بهو واتایه که ده ست بهرز بکریته وهو به کورس دعا بکری، یان به ته نیا دعا بکری، نالتین: دروست نیه، به لأم بیغهمبه ر ښه بکړدوه به عاده ت که لهو حالته دا بهو شیوه به دعا بکات و بیکاته عاده تیک، به لأم ته گهر جار جار مرو فیش له دواى نوژی فه رز دعا بکات ناسایه.

که واته: پایه وه رزه کانی نوژی، ده توانین بلتین: تم یازده بهن به دواى به کدا:

به که: نیه ت هیتان.

دوو: گوتی (الله أكبر).

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَعَمَدَ اللَّهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَكَبَّرَ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ قُتِلَ بِسَعَةِ وَتَسْعُونَ، وَقَالَ تَمَامُ الْمَاءَةِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَدَهٗ لَا شَرِيكَ لَهٗ لَهٗ الْمُلْكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، غَفِرَتْ خَطِيَاةَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ رَبْدِ الْبَحْرِ».

سی: نویژ دابهستن.

چوار: به پیوه راوهستان له نویژی فهزدا بو خویندنی فاتحه.

پینج: خویندنی سوهرتی فاتحه له هر رکاتیکدا.

شهش: رکوع بردن و نارام تیداگرتنی.

ههوت: ههسانهوهی دوی رکوع و راستبونهوهو نارام گرتن.

ههشت: دووچار کرنوش بردن و نارام تیدا گرتنی.

نو: دانیشتن له نیوان دوو کرنوشهکانداو نارام تیدا گرتیان.

ده: دانیشتن بو خویندنی تهحییاتی کوتایی.

یازده: سهلام دانهوهی یهکهه.

ریزگردنی پایهو فهزدهکان بهو جوړهه که باسکران، نهوهش که دهمینتهوه، سوننهتهکانی نویژن.

حهوتهه: بهرهمهکانی نویژ بهریا کردن

دهگونجی زور شت له بارهی بهرهمهکانی نویژ بهریاکردنهوه بلین، که من له سیزده خالدا کورتم کردونهوه:

۱- یهکهه بهرهمی نویژ، بریتیه له پهیمان نویکردنهوه:

کاتیک بابای نویژکهه له ههموو رکاتیکی نویژهکههیدا، روو له خوای پهروهردگارو بهخشندهی دهکات و پیسی دهفهرموئی: ﴿يَاكَ تَبَهُ وَيَاكَ نَسِيمُ﴾ الفاتحه، بهس تو دهپههستین و یارمهتی تهنیا له تو دهخوایین، ههروهها کاتیک روو به پهروهردگاری دهفهرموئی: ﴿أَعِدْنَا الْمَرْطَ الْمُسْتَعِيمِ﴾ الفاتحه، بهمنخه سهه ریی راست، مانای وایه پهیمان لهگهه خوادا تازه دهکاتهوه، کهواته یهکههین بهرهمی نویژ، بریتیه له پهیمان تازه کردنهوه لهگهه خوادا.

۲- دَلَّ و دەر وون روون بوونه ووه گه شبوونه وه:

خوای په روهر دگار ده فهرموئ: ﴿أَلَا يَنْصُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ (۲۸) ﴿الرعد، واته: ناگادار بن! به یادی خوا دلان نارام ده گرن، نوخوئیان بو دئ، له راستیدا نامانجی سه ره کئی نووژیش، بریتیه له یادی خوا، و دک له سوو پرتی (طه) دا خوا ده فهرموئ: ﴿وَأَقْرَبُ الصَّلَاةِ لِنَصْرِئِ﴾ (۱۱) ﴿طه، واته: نووژ بهرپا بکه بو یادی من، بویه نووژیک که ئینسان نه زانئ چی تیدا ده ئئ، له خزمهت کیدا وه ستاوه و، یادی خوای تیدا نه کات، که له شیکئی بی رووچه.

۳- ئیراده و عزم هه لبرانه ووه و تیژبوونه وه:

بیگومان که سیک خوئی به بنده و فه رمانبه ری خوا بزانی و، ته نیا خوا به په رستراو و گه ورده سه روهری په هاو، پشتیوانی خوئی دابنئ، هه میسه و دایم، به پرست و چوست و چالاک ده بنئ، نه گه ر جار جار له ژیر کاریگه ری تین و ته وژمی تیش و نازارو دهرده سه ریدا، تیغی ئیراده ی کول و، عزمی شل بی، به هوئی نووژ کردنه وه، و دک تیغی تازه دهمه زه دکراو، تیژ ده بیته ووه هه لده پرتنه وه، هه ر بویه ش پیغه مبه ر ﴿کاتیک تووشی سه غله تی و نارده حه تیه ک بوو بووايه، به هوئی گرفتاری و تیش و ژان و مو عاناته کانی رتی دینداریه وه، په نای دهرده بهر نووژو تاعهت: ﴿عَنْ حُدَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى﴾ (آخرجه أبو داود: ۱۳۲۱). واته: حوزه یغه خوا لئی رازی بن، ده ئئ: پیغه مبه ر ﴿کاتیک که کاریک سه غله ت و نارده حه تی ده کرد، نووژی ده کرد.

۴- بیرو زهین کو بوونه وه:

زانایان و شاره زایانی دهر وونناسیی نوئی ده ئین: هه بوونی توانا له سه ر بیر چه سپاندن (ترکیب الذهن) بنه ره تییترین هوئی سه ره کوه تن و، به ره و پشچووئی ئینسانه له ژایانیدا، ده ئین: گه وره ترین هوئی هه لکه وه تنی بلیمه ته کان، توانا هه بوونیا نه له سه ر بیر کردنه ووه چه سپاندنی زهین، له سه ر نه و مه به سه تی

دەيانەۋى، ديارە تاغە ھۆيە كېش كە دەبىتتە ھۆى زەين كۆبۈنە ۋەدى ئىنسان، ئەۋەيە كە مەيل و ئارەزۈۋو ۋۆشەۋىستىي و، بايەخ پىدانى لە دلدا ھەبى بەرانبەر بە تامانج و مەبەستىكى ديارىيىكراۋ، ئەۋە باشتىن ھۆكارە بۆ كۆكرنەۋەدى زەين، بىگومان باباى نوپۇزكەرىش بە ھۆى نوپۇز ۋو ۋا ۋەرستىيەكەبەۋە، ھەموو ئەۋ پىداۋىستىيانەى بۆ دابىنكراۋن، بە تايەت كەسائىك كە نوپۇزەكانيان بەۋ جۆرۈ چۆنەتتەيە كە شەرع ديارىيىكردۈە، ئەنجام دەدەن.

۵- لە تاۋان پاكبۈنەۋە:

لە ئەنجامى نوپۇزكرندا مرؤف لە چلک و چەپەرى گونا، پاكدەبىتتەۋە، ۋەك لەۋ فەرمودەبەدا ھاتۋە: **عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلُّ يَوْمٍ خَمْسًا، مَا تَقُولُ ذَلِكَ يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ؟ قَالُوا: لَا يُبْقِي مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا، قَالَ: فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَاةِ الْخَمْسِ يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْفُطْرَانَا** أخرجه أحمد: ۸۹۱۱، والبخاري: ۵۰۵، ومسلم: ۶۶۷. واتە: كە بىغەمبەر ﷺ دەفەرمۈى: ئايا ئەگەر رۈوبارىك بەبەر دەرگاى بەكىكتاندا بى، شەۋو رۇزى پىنج جارن، ھۆى لى بشۋات، چلكى پىۋە دەمىنى؟ گوتيان: ئەخىر چلكى پىۋە نامىنى، فەرمۈۋى: ئەۋەش ۋەك پىنج نوپۇزە فەرزەكانە، كە ھۆاى پەرۋەردگار گوناھەكانيان پى لە مرؤف دەسپىتتەۋە.

۶- لە كۆل بەدكارىي بۈۋنەۋە:

بە ھۆى نوپۇزەۋە مرؤف لە خراپەۋ گوناۋ دۈۋر دەبىن، ۋەك ھۆا دەفەرمۈى: **أَتَلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِئَلَّا تُصَلِّتَهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ** العنكبوت، ۋەك پىشتىرىش مانامان كرى، نوپۇز ھاۋەنەكەى قەدەغە دەكات لە ھەر قسەۋ رەفتارىكى ناقۇلاۋ، ناپەسندو خراپ، يانى: نوپۇز مرؤف لە خراپەكارىي پاك دەكاتەۋەۋ، خراپەكارىي لە كۆل مرؤف دەكاتەۋە.

7- گروه له شهیتان بردنه وه:

نیلیس یہ کتیک لهو دروستکراوانه ی خوا بوو که خوا زور ریزی لیتابوو، له نهجامی شهودا که بنی فرمانی کردو، فرمانی خوی حیبه جن نه کرد، خوا نه فرینی لیکرد، بویه له فرمودهدا هاتوه: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السُّجْدَةَ، اغْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَنْكِبِي، يَقُولُ: يَا وَيْلَهُ أُمِرَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ، وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَعَصَيْتُ فَلِيَ النَّارُ) أخرجه أحمد: ٩٧١١، ومسلم: ٨١، وابن ماجه: ١٠٥٢. واته: که هه کاتیک مروّف سجده بو خوا ده بات، شهیتان دوور ده که ویته وه دگري، ده لن: له سه ره شهو ملکه چیی و سه جدیه من شهوم به خوم کرد، که من ناماده نه بووم سه جده بو خوا بهرم و مل بو خوا که چ بگم، که واته مروّف نه گهر نویتز که ری چاک بن، له راستیدا گره وی له شهیتان بردوته وه.

8- وه رزش و ساغبونه وه:

زانو شاره زاو پسپورانی بواره جیاجی کانی پزیشکی و جهسته ناسیی ده لّین: وه رزش و جوولان، شتیکی زور گرنک و پیویسته بو جهسته ی تینسان، هه جهسته بهک بو ماوه به کی زور نه جوولتی و، کارو چالاکی نه بن، هیدی هیدی ماسوولکه کانی ده پووکتینه وه، ده ماره کانی خاو ده بنه وه، سه رجهم نه دامه کانی به ره و لاوازی و بنی تینی ده چن، باشتین جووری وه رزشیش شهویه که سه رجهم جومکه کانی مروّف و، هه موو ماسوولکه کانی و، ده ماره کانی جهسته ی تیدا بجوولّین، ناشکراشه نویتز، تیکرا هیچ ماسوولکه بهک، هیچ جومکه بهک، هیچ نه دامه کانی له جهسته دا نامتین - به تابهت نه گهر مروّف نویتزه که ی به پی سوننهت بکات، به پی ریبازی پیغهمبه ر ﷺ که نه جوولتی.

9- رازانه وه و پاکبونه وه:

خوای به روه دگار که ده فرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ البقرة، به دنیایی خوا زور گه راون و زور خو پاککه ره وانی خوش ده وین،

به ته نکید به هؤی نوژیه وه مرؤف ده گه ریته وه بؤ لای خواو پاکده بیته وه، چاکده بی و ده پازیته وه به به ندایه تیی بؤ خواو، به هه موو ئه و ره وشت و به ها به زانه ی که له به ندایه تیی بؤ خواوه نه بی، په یدا نابن.

۱۰- پیکه وه جو شدران و ساغبوونه وه:

زۆره ی زانایان ده لّین: ئەنجامدانی به کۆمه لّی پینج نوژیه فه رزه کان، فه رزی کیفایه یه، به لکو هه یانبوو ه گوتوو یه تی: فه رزی عه بنه، ئەوانی دیکه ش گوتوو یانه: سونه تیکی زۆر گرنگه و، نوژئی به کۆمه لّ وه که له فه رمایه تی پیغه مبه ر دا هاتوو ه بیست و پینج، یان به بیست و سه وت پله ی هه ن، که به ته نکید پیکه وه ئەنجامدانی نوژیه فه رزه کان، رۆژی پینج جارن له سه ر ناسی گه رپه ک و لادّی، ده بیته هؤی نه وه که مسو لمانان ناگایان له یه کدی بی و، پیکه وه جو شدرانو ساغ و تۆکمه بن.

۱۱- براهه تیی و یه کسانیی دره وشانه وه:

نه گه ر خه لک به دروشم و شیعار باسی براهه تیی و، باسی یه کسانیی ده کات، له نوژیه خوا په رستی دا، به تابه ت له نوژیدا، هه لبه ته هه جیش هه ر وایه و له پۆزووگر تیشدا، نه و یه کسانیی و براهه تیی و وه ک یه ک بوونه، زۆر به جوانیی به رجه سه ده بی، هه موو مسو لمانان پیکه وه ده وه ستن، یه کیک له پشیا نه وه یه تاکو نه و جووله نه کات، ئەوان جووله ناکه ن، که س پیش که س ناکه ویته وه، شان به شانی یه کدی وه، پت به پتی یه کدی وه، وه ک دیواریکی قورقوشمی وان.

۱۲- راهاتن به ریک و پیکیه وه:

وه ک پیغه مبه ر ﷺ فه رموو یه تی: [تَسْوُونَ صُفُوفَكُمْ، أَوْ لِيَخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ] (أخرجه البخاري: ۶۸۵ ومسلم: ۱۰۰۶ عن النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ)، واته: ریزه کانتان راست ده که ن، یا خود خوا رووشتان لیک وه رده گپرتی.

پیغمبر ﷺ زور گرنگی به وه داوه که مسولمانان به ریکی بوستی و، پال
و نکبدن و لیک نزیک بن، به لام به بی به کدی سه غلته کردن.

۱۲- خووگرتن به فرمانبه ریبه وه:

پیشه وا، ایمام بو ته وه یه که نویژی مسولمانان، ته و خوا پرستییه یان بو
ریک بخت، ده بی ته و جووله بکات، نجا ته وان به دواي ته ودا جووله بکه ن،
پیغمبر ﷺ هه ره شه یه کی که وره ی کرده له و که سه ی له پیش نیمامدا جووله
ده کات، وه ک فرموویه تی: (أَمَّا يَخْشَى أَخَذَكُمْ، أَوْ لَا يَخْشَى أَخَذَكُمْ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ
قَبْلَ الْإِمَامِ، أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ، أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ صُورَةَ حِمَارٍ؟!)
(أخرجه البخاري: ٦٩١، ومسلم: ٤٢٧)، واته: نابا یه کیتکتان ناترسی که له پیش
نیمامدا سر به رز ده کاته وه، خوا سه ری بکات به سه ری که ر؟ واته: نه و که سه
ئینسانیکی نه فامه، ایمام بو ته وه یه که به دواي ته ودا جووله بکرتی و چاو له و
بکرتی، به لام که سیک پیش نیمامه که ی بکه و نته وه، مانای وایه نازانی و نافامی
بوچی نویژ ده کات و بوچی ته و نیمامه داندراره!

مهسه لهی سیه م:

فهرمان کردن به پیغمبر ﷺ که به باشرین شیواز نه بن، مشتومر له گهل
خاوهن کتیباندا نه کات و، باسی نهوه که قورنان له خواوه دابه ز پراوه و، که سانی
به ویزدانی خاوهن کتیبان بروای پندین و، نه خوینده وار بوونی موحه ممه دیش
ﷺ باشرین به لگهی راستیه تی، وه حیی خوا بو هاتیه تی:

خوا دهه رموی: ﴿ وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَجِدْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿١٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَسْمَعُ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا نُحْمَلُهُ بِسَيِّئَاتِهِ إِذَا لَأْتَابَ الْمَطْلُوبَ ﴿١٨﴾ بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَبَيِّنُ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿١٩﴾

شیکردنه وی تم، ثایه تانه، له چواره برکه دا:

١- ﴿ وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾، شه ره قسه ش له گهل خاوهن
کتیباندا مه کن، مه گهر بهو شیوازه که باشرینه، (و) بو بادانه وه (عطف) بهو نه م
رسته به باده داته وه بو سهر رسته ی به که م: ﴿ أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقْرَأَ
الْمَسْكُوتَ ﴾، واته: کتیبی خوا بخوینه وه به سهر خه لکداو، نوژ بهر یا بکهو، له کاتی
تیکگیرانیشدا له گهل خاوهن کتیبه کاند، به باشرین شیواز نه بن، مشتومرو شه ره قسه
مه که، خو ت و هاوه لآن و شوینکه وتوانت.

وشه ی (مُجَادَلَةٌ: مُفَاعَلَةٌ مِنَ الْجَدْلِ، وَهُوَ إِقَامَةُ الدَّلِيلِ عَلَى رَأْيٍ اخْتَلَفَ صَاحِبُهُ
مَعَ غَيْرِهِ)، (مُجَادَلَةٌ) له سهر کیشی (مُفَاعَلَةٌ) به له (جَدَلٌ) هوه هاتوه، نهویش بریتیه
له به لگه هیتانه وه له سهر رایه ک، که خاوه نه که ی له گهل به رانبه ره که بیدا راجیابه.

هه‌ندیکیش گوتوو یانه: (جدال) نه‌و‌به که هه‌ر کامیک له دوو ته‌ره‌فه‌کان، یان زیاتر له دوو ته‌ره‌فیش بن، ده‌یه‌وی هاوه‌له‌که‌ی بخاته سه‌ر زه‌وی که (جدال) ای پی‌ ده‌گوتری واته: زه‌ویه‌کی ره‌ق، هه‌ر کامیکیان ده‌یه‌وی نه‌ویدیکه بخات.

﴿إِلَّا بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾، مه‌گه‌ر به شیوازیک که باشترین شیوازه، نه‌م (إِلَّا) به، ((استثناء) مِنْ مَّخْذُوفٍ دَلَّ عَلَيْهِ الْمُسْتثنَى)) هه‌لاواردنه له فرتیراویک که هه‌لاویراوه که ده‌یکه‌یه‌نی، یانی: (لَا تُجَادِلُوهُمْ بِالْجِدَالِ إِلَّا بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ) واته: شه‌ره‌قه‌سیان له‌گه‌ل مه‌که‌ن به شه‌ره‌قه‌سه‌کردن، مه‌گه‌ر به شه‌ره‌قه‌سه‌یه‌ک که باشترینه، نجا (بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ) دوو واتای هه‌ن:

یه‌که‌م: (بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ مِنْ مُجَادِلَةِ الْمُشْرِكِينَ) واته: به شیوازیک که باشترینه له شیوازی شه‌ره‌قه‌سه‌له‌گه‌ل هاوبه‌ش بو خوا دانه‌ران دا.

دووهم: (بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ) نه‌وه نیه که به‌رانبه‌ریکی له‌به‌ر چاو گیرایی و به‌رزی و نرمیان پیکرایی، به‌لکو: به‌رزی و نرمی لیدارنراو (مَسْلُوبُ الْمُفَاضَلَةِ) ه، مه‌به‌ست نه‌وه نیه باشتر بی له به‌رانبه‌ره‌که‌ی، به‌لکو له خودی خویدا باشترین بی.

٢- ﴿إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾، جگه له‌وانه‌ی که ستم ده‌که‌ن له‌وان، نه‌وانه‌ی ناسه‌لمینن، یان نه‌وانه‌ی دزایه‌تیی مسولمانان ده‌که‌ن و سنوره‌کان ده‌به‌زینن، نه‌وانه بو‌تان هه‌یه، به شیوازیک که به‌ریه‌رچ ده‌درتیه‌وه‌و ده‌مکوت ده‌کرتن، بیاندوینن، نه‌ک به باشترین شیوازه، وه‌ک گوتراوه: (لِكُلِّ مَقَامٍ مَقَالٌ) بو هه‌ر شوینه قسه‌ی خو‌ی هه‌یه، که‌سیک ده‌یه‌وی بتشکینن، ده‌یه‌وی تو وا پیشان بدات که نازانی، یان په‌یامه‌که‌ت هه‌له‌یه، جاری واو له‌گه‌ل که‌سی وادا، له‌سه‌ر به‌رده‌وام بوون به باشترین شیوازه، راست نیه‌و پر به پیستی حاله‌ته‌که‌ن نابن، بو‌یه ده‌بی هه‌ر که‌سه به پیی خو‌ی مامه‌له‌ی له‌گه‌ل دا بکری، به‌لام هه‌ر له ناستی به‌رزی ره‌وشت و ناکاری مسولمانانه‌دا.

۳- ﴿ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزِلَ إِلَيْكُمْ ﴾، ھەرودھا بَلَّيْن: بڕوامان ھێنا بەوہی کہ بۆ لای ئێمە دابەزێتراو، ھەرودھا (بەوہی) بۆ لای ئێوہش دابەزێتراو.

۴- ﴿ وَاللَّهْمَا وَاللَّهْمَّ وَجِدْ ﴾، پەرستراوی ئێمەو پەرستراوی ئێوہش بەکیکە (کہ خوا بہو ﴿﴾، بەس ئەو شایستەیی پەرستراوە).

۵- ﴿ وَخُنُّ لَمْ، مُسْلِمُونَ ﴾، ئێمە بۆ ویش ملکہ چین، واتە: ئێوہش وەرن ملکہ چ بن بۆ خوا، ئەمە ھەم زەمینە خۆشکردنە، ھەم فێرکردنی موناقدەشەو شەرەقسەبە بە باشترین شێواز، کہ بریتییە لە دیاریکردنی خالە ھاوبەشەکان، پێش خالە جیاواژەکان.

ئێرەدا چەند خائێکی ھاوبەش باسکراون:

ا- ﴿ آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأَنْزِلَ إِلَيْكُمْ ﴾.

ب- ﴿ وَاللَّهْمَا وَاللَّهْمَّ وَجِدْ ﴾.

ج- ﴿ وَخُنُّ لَمْ، مُسْلِمُونَ ﴾، یانی: ئێوہش خۆتان ھەرودا دەزانن کہ ملکہ چن بۆ خوا، کہ واتە: ئەوہش خالی ھاوبەشە لە نێوانماندا.

پێغەمبەریش ﷺ لەو بارەوہ فەرمايشتیکی ھەبە، دەفەرەموی: **إِلَّا تُصَدَّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تَكْفُرُوهُمْ، وَقُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ، وَاللَّهْمَا وَاللَّهْمَّ وَجِدْ وَنَحْنُ لَمْ، مُسْلِمُونَ** (أخرجه البخاري: ۷۵۴)، واتە: خواھن کتیبەکان بە پراست دامەتین و بە درۆشیان دامەتین و، بَلَّيْن: بڕوامان بەوہ ھێناوہ کہ بۆ لای ئێمە دابەزێندراو، بەوہی بۆ لای ئێوہش دابەزێندراو، پەرستراوی ئێمەو پەرستراوی ئێوہ بەکیکە، ئێمە بۆ خوا ﷻ ملکہ چین.

۶- ﴿ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ ﴾، ھەرودھا بەو شێوہبە کتیبمان بۆ لات دابەزاندو، (وَكَذَلِكَ) بەو شێوہبە، بەو شێوہ سەر سوپھینەر، سەرنجراکیش و جوانە، کتیبمان بۆ لای تۆ دابەزاندو، ھەم شێوازی دابەزاندنەکی ھەر ئایەتە لە شوێنی خۆی، ھەر سووہتەو لە کات و شوێنی خۆیدا، ھەم کتیبە کہ بۆ خۆی کہ دابەزێندراو، بەو،

له پرووی په وانبیژییوهه، له پرووی پاراوییهوه، له پرووی نیوه پوکیهوه، له پرووی شیوازی بهرزیهوه، شایستهی نهوه په که ههر به خوئی بچوئتری، چونکه شتیکی دیکه ی وهک نهو، یاخود هاوتای وی نیه، پئی بچوئتری.

(۷) ﴿فَالَّذِينَ آمَنَتْهُمْ أَكْتَابُ يَوْمُنُوكَ بِهِ﴾، ننجا نهوانه ی کتیبمان پنداون، بروای پئی دینن، واته: نهوانه ی کتیبمان پنداون و، نه مینداریش بوون به سریهوه، نه یفه رموده: ﴿فَأَهْلُ الْكِتَابِ﴾ به لکو فه رموویه تی: ﴿فَالَّذِينَ آمَنَتْهُمْ أَكْتَابُ﴾، نهوانه ی کتیبمان پنداون، یانی: کتیبمان پنداون و، نه مینداریش بوون به سر نهو کتیبه وهو شایسته ی نهوه بوون کتیبیان پییدری، لیره دا مه به ست پئی نهوانه یانن که به ئینساف و ویزدانن. ﴿يَوْمُنُوكَ بِهِ﴾، بروای پئی دینن، واته: له داهاتوودا بروای پئی دینن، یاخود ﴿يَوْمُنُوكَ بِهِ﴾، بو هتانه بهرچاوی دیمهن و وینه که یه، بوئه به کرداری تیتستاو به ردهوام (فعل المضارع) هتیاویه تی.

(۸) ﴿وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ﴾، ههروه ها لهوانه ش (له کافردکانی پوژگاری خوشت، له کومه لگاکه ی خوشتدا) هه یانه بروای پئی دینن.

(۹) ﴿وَمَا يَحْمَدُ بِأَبْنَتًا إِلَّا الْكٰفِرُونَ﴾، جکه له بیپروا بانیش هیچکس نکوولی له نایه ته کانی ئیمه ناکات.

(الجُهود: عَدَمُ الْإِعْرَافِ بِالْحَقِّ، مَعَ مَعْرِفَةِ الْحَقِّ) (جُهود) نهوه یه مروّف ههق بزانتی و بناسی، به لأم دانی پندا نه هینتی، واته: به دل بزانتی نهوه ههقه، به لأم به زمان پئی لینه تی و دانی پندا نه هینتی، ننجا خوا ده فهرموئی: ته نیا بیپروایان نکوولی ده کهن له نیشانه و نایه ته کانی ئیمه، (کافرون) بیپروایان نهوانه ن که ههقیان پتگه بیستوهو دایانپوشیوه، ههقیان پتگه بیستوهو ره تیان کردوتهوه، بهو که سه ده گوئتری: (کافر)، به لأم که سیک ههقی پینه گه بیستین و ره تی نه کردبیته وه، یاخود به شیوه یکه ی شیویندراو ههقی پتگه بیستین و ره تی کردبیته وه، نهوه به کافر له قه لأم نادری، (کافر) له سر کتشی (فَاعِلٌ ه، به مانای (ساتر) ه، پوشه ر،

یانی: که سیک هه قی پتگه یشتبَن و، هه فه که ی پۆشیبَن و ژیر لئوی خستبَن و دانای پندا نه هینابن.

(۱۰) ﴿وَمَا كُنْتَ تَسْأَلُ مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كَيْفٍ﴾، تۆ پش وی هیچ کتیبیکت نه خویندۆته وه، خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ به لگه به کی زۆر به هیز دینته وه له سه ره هه ققانیه تی موحه ممه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ راستیه تی نه وه حی و په یامه ی بۆ هاتوه، که له خوا وه، نه که له خۆیه وه، یان غه بری خۆیه وه، ده فه رمۆی: تۆ پش نه مه (له پش قورئاندا)، هیچ جۆره کتیبیکت نه خویندۆته وه.

(۱۱) ﴿وَلَا تَحْطَأْ بِسِينِكَ﴾، هه ره وه ها هیچ جۆره کتیبیکت پش نه م قورئانه به ده ستی راست نه نووسیه، واته: تۆ نه خویند نه وه ت هه بووه، نه نووسین، که به کیک له دوو واتایه کانی (أُمِّي) نه وه به، (عديم القراءة والكتابة) واتایه کی دیکه شی نه وه به: نه شاره زا له کتیه پشوه کان، به هه ردوو واتایه که ش موحه ممه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ بووه، نه خویندن و نووسینی زانیوه، نه شاره زا ی کتیه پشوه کانیش بووه.

وه که مهوله وی شاعیر ده ئی:

هه تیو وه نه دهو، نومی عه للامه له مه موعجیزتر موعجیزه کامه

پتغه مبه ر ﴿بِئْسَ مَا يَدْعُونَ﴾ بئ باب بووه، که چی له لووتکه ی نه ده ب و په وشتی به زو جواندا بووه، ئنجا خویندن و نووسین نه زانی و شاره زا ی کتیه پشوه کان نه بئ، عه للامه ش بئ، (له مه موعجیزتر موعجیزه کامه) چ شتیک موعجیزه به، نه گه ر نه مه موعجیزه نه بئ؟!

که ده فه رمۆی: ﴿وَلَا تَحْطَأْ بِسِينِكَ﴾، تۆ هیچ کتیبیکت به ده ستی راست نه نووسیه، نه مه بۆ هینانه بهرچاوی حاله تی نه خویند وه واری و نه نووسینی پتغه مبه ره ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ وه که له سووره تی (الأنعام) دا خوا ده فه رمۆی: ﴿وَلَا تَطْرُقُ بِطَرْفِ عَيْنِكَ﴾، وه که له سووره تی (الأنعام) هیچ بآنده به که نیه به دوو بآله کانی بفری، دیاره بآنده

هر به دوو بالّ ده فری، به لّام خوا ﷺ وهک هیتانه بهر چاوی دیمه نی فرینی بالنده که، هیتاوبه تی.

نجا نایا حکمه تی چیه و بوچی موحه ممه د ﷺ له پیش قورئاندا هیچ کتیبی نه خوئندوو و، هیچ شتیکیشی نه نووسیوه؟

۱۲- ﴿إِذَا لَازَ تَابَ الْمِطْلُوبُ﴾، چونکه نه گهر له پیش قورئاندا کتیبیت خوئندبايه و، پیش نه وهی قورئانت بو بن، به دهستی راست شتت نووسبایه، نه وانه ی له سر ناهه قن، ده که وخته دوو دلّیه وه، (مُطْلَبٌ) یانی: نه وهی له سر (باطل) ه، به لّام تّیستا هیچ بیانویان نیه بکه ونه دوو دلّیی و گومانه وه، به رانیه به تو، چونکه تو خوئندنت نه زانیوه، تا کو له کتیباندا بخوئنی و، نووسینت نه زانیوه تا کو که سیک بوّت بنووسی و بنووسیوه، نه دی نه و عیلم و مه عرفیه ته که قورئان گرتوویه ته خوئی، چوئن بوّت په یدابوو؟ که نه گهر هه موو به شه رییه ت کوبکرته وه، بکره تیکرای مروّف و چند، ناتوانن وهک نه و قورئانه بیئن، وهک له سووره تی (الإسراء) دا هاتوه: ﴿قُلْ لِّئِنْ أَحْتَمَعْتَ الْإِنشَ وَالْجَنُّ عَلَیْ أَنْ یَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا یَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ کَانَ بَعْضُهُمْ لِعِصْمَ طَهِیرًا﴾، واته: بلّی: نه گهر نینس و جینن (مروّفه کان و جیننه کان) هه موویان تیکراو ویکرا، کوبینه وه و پشتگیری په کدی بکن، ناتوانن وینه ی نه م قورئانه بیئن.

به لکو ناتوانن وینه ی ده سووره ت، به لکو ناتوانن وینه ی سووره تیکیشی بیئن و، نه شیانتوانیوه.

که واته: هیچ بواری که وخته دوو دلّیی و گومان نیه، به رانیه به قورئان و به رانیه به موحه ممه د ﷺ، چونکه نه خوئندنه وهی زانیوه، نه نووسینیشی زانیوه، پاشان موحه ممه د ﷺ درو و ناراستیی له بوونیی دا نه بووه، له گه لّ مروّفه کاندا، له گه لّ بهنده کاندا ناراستیی نه گوتوه، تا کو تّیستا به رانیه بهر به خوی بهنده کان و، به ناوی نه وه وه شتیکدا، هه لّ به ستی بلّی: نه وه خوا بوئی ناردووم!! نجا له قورئاندا خوا له چه ند شوئنتیک ره خنه له پیغه مبه ر ﷺ ده گرتی و ده فه رموی: نه ده بوو وات کردبایه، بوچی واتکرد؟ نه ده بوو نه و کاره به و شیوه یه بن!

(۱۳) ﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ يَبَيِّنُ فِي صُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْإِيمَانَ﴾، به لکو نهو (قوربان)ه
 نایه‌ته رۆشنه‌کانه له‌سینه‌کافی نه‌وانه‌دا که زانیاریان پیدراوه.

(بل) بۆ گواستنه‌وه‌یه (إِضْرَابٌ عَنِ تَطْرِقِ الشُّكِّ إِلَيْهِ) یانی: نه‌ک هه‌ر بواری
 که‌وته‌ه دوودلیسی، نه‌وانه‌ی که ملی ناهه‌قیان گرتوه، نیه، به‌لکو ﴿هُوَ آيَاتٌ
 يَبَيِّنُ﴾، نه‌م قوربانه بریتیه له نایه‌ته رۆشنه‌کان.

﴿فِي صُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْإِيمَانَ﴾، له‌سینه‌ی نه‌وانه‌دا که زانیاریان پیدراوه،
 واته: زانیاری و ه‌حییان پیدراوه، که ده‌گونجی لیره‌دا مه‌به‌ست پتی پیغه‌مبه‌ر
 ﴿وَهُوَ هَاوِدَ الَّذِي كَفَرَ﴾ (خوا لیمان رازی بن)، هه‌روه‌ها زانیانی میراتگری پیغه‌مبه‌ر
 ﴿وَهُوَ دُحْشَانُ الَّذِي كَفَرَ﴾ ده‌شگونجی مه‌به‌ست پتی نه‌وه‌بی که باس و خوا سی نه‌م قوربانه، باس و
 خواسی موحه‌مه‌د ﴿وَهُوَ قُورَانَةُ الَّتِي كَفَرَتْ﴾ که نه‌م قوربانه‌ی بۆ داده‌به‌زینری، له‌لای زانیانی خاوه‌ن
 کتبه‌کان هه‌یه، وه‌ک له‌سوره‌تی (الأعراف) دا، خوا ده‌فه‌رموی: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
 الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ﴾ (۱۳)
 واته: پیغه‌مبه‌ری ﴿وَهُوَ الْكَافِرُ الَّذِي كَفَرَ﴾ ره‌وانه‌کراوی نه‌خوتنده‌وار که له‌لای خۆیان به‌نووسراوی
 ده‌ییبن، له‌ته‌ورات و ئینجیلدا، له‌سوره‌تی (الأعراف) دا باستیکی سه‌ره‌خۆمان
 کردوه، له‌تفسیری نه‌و نایه‌ته‌موباره‌که‌دا، له‌باره‌ی هه‌بوونی باس وهه‌والسی
 پیغه‌مبه‌ری کۆتایی (محمد) له‌کتیبی خاوه‌ن کتبه‌کان دا.

(۱۴) ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ﴾، جکه له‌سته‌مکارانیش که‌س نکوولی
 له‌نیشانه‌کانی ئیمه، له‌نایه‌ته‌کانی ئیمه‌ناکات، واته: له‌به‌ر نه‌وه‌ی سه‌مکارن، به‌هۆی
 سه‌مه‌که‌یانه‌وه، نکوولی ده‌که‌ن له‌نایه‌ته‌کانی ئیمه.

خوا ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ﴾، به‌س س‌ی س‌یغه‌ت، وه‌سفی کردوون:

۱- (الْكَافِرُونَ) له: ﴿وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ﴾ دا.

۲- (الْمُبْطِلُونَ) له: ﴿إِذَا لَازَرْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ دا.

٣- (الظَّلِمُوتُ) له: ﴿ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴾ دا.

ئەوانە (گافران، چونکە هەقیقەتێک کە پێیان گەیشتووە، داڕدەپۆشن، هەروەها (مُظِلْم)ن، چونکە ئەهلی (باطل)ن، شوێن بەتال و ناهەق کەوتوون، دیسان (ظالم)ن، لەبەر ئەوەی سەتەم لە خۆشیان و لە خەڵکیش و لە پەیامی خواش دەکەن، لەسۆنگەی ئەووە کە دەشرانن هەقەو دانی پێدا ناهێنن، لەبەرچی دانی پێدا ناهێنن؟ چونکە رێی راوو رووتیان لێ دەگرێ، رێی خۆسەپاندنیان لێ دەگرێ، رێی ناشەرعیان لێ دەگرێ، رێی وەسەرێکنانی سەرۆت و سامانی ناشەریی و رێی قۆرخکاریی سامان و دەستەلات (ثروة وسلطة)یان لێدەگرێ، بۆیە دانی پێدا ناهێنن و دانووێیان لەگەڵدا ناکوێ.

مه سه له ی چواره م:

داواکردنی بیبرویان به دابه زترانی موعیزان و، وه لامدرانه وه بیان به وه که نه وه کاری خویسه، نه ویش قورئانی وه ک به لگه و موعیزه بو ناردوون، خواش به سه شاید بن له به ینداو، برواداران به ناهق (باطل) و بیبرویان به خواش، زیانبارانی راسته قینه ن:

خوا دهفه رموی: ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْأَيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةٌ وَذِكْرٌ لِّعِبَادٍ لِّعِزِّ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنِّي وَإِنَّكَ مِنكُمْ شَهِدًا بَعَثْنَا مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَالذِّبْرِ الْأَمْتِ وَالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾ ۞

شیکردنه وه ی تم، نایه تانه، له ههشت برکه دا:

١- ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ ۞ ﴾، ههروه ها گوئیان: ده بووايه له پهروه ردگاریه وه نیشانه کافی دابه زنه سه ری! پتی (و) له (وَقَالُوا) دا، تم په رسته به بادده داته وه وه ده یگرتنه وه بو سه نه وه ی پیشوو، واته: کافره کان وپرای نه وه ی که هه قیان په رف کرد، تمو پیشناره شیان کرد، تمو داواکاریه شیان کردو گوئیان: ﴿ لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ ۞ ﴾ (لَوْلَا) لیره دا به مانای (هَلَا) یهو بو هاندان (تعریض) ه، واته: ده بووايه له پهروه ردگاریه وه چه ند نیشانه به کی بو دابه زن، مه به ستیان له نیشانه کان (آيَاتٌ) تمو موعیزانه ن که بو پیغه مبه رانی پیشوو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هاتوون، واته: ده بووايه به لگه و موعیزه ی وه ک هی پیغه مبه رانی پیشوو بو موحه ممه د ﴿ ۞ ﴾ دابه زق، دوا ی نه وه ی له نایه ته کانی پیشوودا، خوا وه سفی کردن که بیبروا (کافرن)، ناهق (مُطِئِلُنَّ، ستمکار (ظالمُنَّ)، نجا دپته سه ر باسی بیانوو گرتیان و داواکاری پیشکه شکردنیان!

۲- ﴿قُلْ إِنَّمَا آتَيْنَتْ عِنْدَ اللَّهِ﴾، خوا له وه لآمی نهوهدا ده فهرموی: بَلَى: موعجیزه و نیشانه کان ته نیا له لایهن خولوهن، (إِنَّمَا: آدَاءُ الْحَضَرِ وَالْإِبَاتِ) (إِنَّمَا) نامرزی کورتهه لَئِنان و چه سپاندنه، واته: نیشانه و موعجیزه کان ته نیا له لای خون، ته نیا نه و دیاننیری، نهویش به پیتی پتیوستی و، خوا شاره زا و کار به حییه، بۆ ههر پیغهمبه ریک و بۆ ههر کۆمه لکاهه ک، له ههر هه لومه رچیکدا نهو موعجیزه و به لگه یه ی ناردوه، که پتیوست بوو بۆ نهوی و، پر به پیتی نهو شوئنهو نهو کاته بووه.

۳- ﴿وَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مُِّسِيءٌ﴾، دیسان به نامرزی کورتهه لَئِنان و چه سپاندن، واته: من ته نیا ترستینر تکی روون و ناشکرام، یاخود روونکهره وه و ناشکراکه رم، یانی: نهو که موعجیزه ی وه ک هی پیغهمبه رانی پتیشوو بۆ من بی، تیشی من نه، تیشی خوی پهره و ردگار، خوی پهره و ردگاریش که خاوه نی نهو په پری حکمهت و زانیاریه، نهو قورئانه ی به بهس (کافی) زانیوه، که موعجیزه و به لگه ی من بی.

۴- ﴿أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بُشْرًا عَلَيْهِمْ﴾، ئایا بۆ نهوان بهس نه، که تیمه کتیبمان دابه زاندو ته سهر تو، بهسهریان دا ده خوئندرته وه؟

۵- ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرًا لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾، له وه دا به دنیایی به زه یی هه یه و، یادخسته نه وه هه یه، بۆ کۆمه لیک بروا بیتن.

لیره دا خوا ﴿﴾ نهو موعجیزه یه ی که بۆ پیغهمبه ری کۆتایی ﴿﴾ ناردوه، به پینج سیفه تان وه سف ده کات:

۱- سیفه تی به که م: کتیبه، وه ک ده فهرموی: ﴿أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ﴾، کتیبیکه، نووسراوه ته وه و، قورئانیکه ده خوئندرته وه.

۲- دووم سیفه تی نهو یه: ﴿بُشْرًا عَلَيْهِمْ﴾، بهسهریاندا ده خوئندرته وه، ده توانن گوپی لی بگرن، ده توانن تهماشای بکه ن و لی ورد ببنه وه، موعجیزه ی پیغهمبه رانی پتیشوو به ک شت بووه، نهوانه ی بینویانه، بهس نهوان بینویانه، نه گهر حوشره که ی

صالح بود، نه گهر گزافه که ی موسا بود، نه گهر دستی بود، نه گهر مردوو زیندوو کردنه وی عیسا بود، نه وکاته ته نیا نه وانه ی بینویانه له و کات دا بینویانه و ته او، به لأم خه لکه که ی دیکه، وه ک به سه رهات بویان گیردراوده ته وه، به لأم نه م قورنانه به رده وام ده خو تر ته وه به سه ریانداو، له بهر ده ستیانه، هه موویان ده توانن گویی لی بگرن و، هه مووشیان ده توانن بیخوئنه وه.

۳- سیفه ق سیئه م: به زه یی خواجه: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً﴾، به دلنیایی له وه دا به زه یی هه یه، واته: قورناتن هوکاری وه ده سه ته نانی به زه یی خواجه.

۴- سیفه ق چواره م: ﴿وَيُكَرِّرُ﴾، هه روه ها بیر خه رده وه.

۵- سیفه ق پینجه م: ﴿لَقَوْمٍ يُؤْتُونَ﴾، بو کومه لیک بروا بینن، نه گهر له بروا بگه رین.

که واته: قورناتن هه موو نه و تایبه تمه ندیانه ی هه ن:

۱- کتیه.

۲- له بهر ده ستیانه وه ده توانن بیخوئنه وه وه به سه ریاندا بخو تر ته وه وه گویی بو بگرن.

۳- مایه ی به زه یی خواجه وه به رجه سه که ری به زه یی خواجه بویان.

۴- بیر خه رده وه یه.

۵- به مه رجیک له نیمان بگه رین و مه به ستیان نیمان بن.

۶- ﴿قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا﴾، بلن: خوا به سه شایه د بن له نتوانن من و نتوه دا، (شهید) به مانای شایه دو، چاودیرو، به لکه، دئی، به لأم لیره دا: (شَمَنْ «شهیداً» مَعْنَى حَكْمًا وَحَاكِمًا، فَعُدِّي بِظَرْفِ بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ)، بویه (شهیداً) به (بيني وَ بَيْنَكُمْ) ته عه ددای پیکراوه تا کو مانای (حاکم) و (حکم) ی بخریته نتو، یانی: (كَفَىٰ بِاللَّهِ حَاكِمًا وَحَكْمًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ)، نه گه رنا (كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا) واته: خوا به سه شایه د بن، پتویستی به وه نه ده کرد به جگه له خو ی بهر کار بخوازی، به لأم بو نه وه ی وپرای:

شاید بی و چاودزیری، مانای حوکمرانی و دادودریشی بخرتته نیو، به (بِئِنِّي وَ بَيْنَكُمْ) ته‌عه‌دای کردوه.

۷- ﴿يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هرچی له ناسمانه‌کان و زهویدا هه‌یه ده‌یزانی، واته: خوا که شاید ده له نیوان من و تیوده‌دا، له‌سه‌ر راستی قورنان و، دادودره له نیوان من و تیوده‌دا له‌سه‌ر نه‌وه که قورنان راسته، نه‌و خواجه ﷺ نه‌ینی نیو ناسمانه‌کان و زهوی ده‌زانی، واته: قورناتیکی دابه‌زاندوه که نه‌ینی ناسمانه‌کان و زهوی هه‌موویان گرتوونه خوئی.

۸- ﴿وَالذِّكْرِ ءَامَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾، نه‌وانه‌ش که بروایان به ناهه‌ق و پووچ (باطل) هیناوه‌و به خوا بیبروایوون نه‌وانه‌ن زانبارن.

﴿أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾، نا نه‌وانه‌ن زانبار، زانبارانی راسته‌قینه ته‌نیا نه‌وانه‌ن، چونکه سه‌رمایه‌که‌یان که بریتیه له ته‌مه‌نیان له ده‌سته‌چووه، له شوینکه‌وتنی پووچ (باطل) و برواهیتان پینداو، هه‌قیش له‌وی بووه‌و بروایان پینه‌هیناوه.

که‌واته: که ده‌فه‌رموئی: ﴿أُولَئِكَ يَكْفُرُونَ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ﴾، یانی: نه‌وان ته‌گه‌ر له موعجیزه‌و به‌لگه ده‌گه‌زین له‌سه‌ر راستی موحه‌مه‌د ﷺ نایا بو‌نه‌وان به‌س نیه که نیمه‌کتیمان ناردوته‌سه‌ر تو، به‌سه‌ریاندا ده‌خوینترته‌وه، مایه‌ی به‌زه‌یی و بیرخسته‌نه‌وه‌یه بو‌که‌سانیک بروا بینن؟ ننجا: ﴿قُلْ كَفَرَ بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِدًا﴾، خواش به‌سه‌شایدو به‌لگه بی له نیوان من و تیوده‌دا، به‌سه‌ حوکمران و دادودر بی، که زانباری خواش ﷺ، هیچ شتیکی لی ون نابئ:

﴿يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، هرچی له ناسمانه‌کان و زهویدا هه‌یه، ده‌یزانی، ننجا نه‌و کتیه‌ش که خوا ده‌فه‌رموئی: به‌سه‌ موعجیزه‌و به‌لگه بی، نه‌ینی ناسمانه‌کان و زهوی خستوته‌ نیوی، با ته‌ماشای بکه‌ن و لئی ورد

بینهوه، ئنجا بۆیان دەرده کهوتی که هه موو نهو نهتیانیه ی که له گهردووندا هه ن، له دروستکراوه کاندا هه ن به سه رو خواریه وه، به تاسمانه کان و زه و ییه وه، خوا خستوونه نیو کتیبه که ی خۆی، به و نه ندازه به ی به شه ر بتوانی دهرکیان بکات و، به شه ر پتویستی پیمان بی و، به شه ر قه ناعه ت پتی بینن، که نه م قورنانه ناگونجی له سه رچاوه یه ک جگه له زانیاری بیسنووری خواوه و، له سه رچاوه یه ک جگه له حکمه ت و ده سه لاتی ره هاو بیسنووری خواوه، هاتی.

مهسه لهی پینجه م و کۆتایی:

بیتروایان په له ده کهن له هاتنی سزای خواو، به پیتی سیستمی خواش په لهی لیناکرتی و، کاتیکیش کت و پر دتی، بیتروایان ههستی پی ناکه ن و، دۆزه خیش دهوری داو، کاتیک دتی که سزای ناگر سهرو خواریان داده گرتی:

خواد هه فرموی: ﴿وَسَتَعْلَمُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ سَتَعْلَمُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه تانه، له حهوت برگه دا:

١- ﴿وَسَتَعْلَمُونَكَ بِالْعَذَابِ﴾، په له شت لی ده کهن به هاتنی سزا، هاتنی ئەو نازاری هه په شهیان پیتی لیکراوه، (الی سهر (بِالْعَذَابِ) بۆ (عهده)، په له ت لیده کهن له هاتنی سزاو نازاره که و ناگری بلنسه داری دۆزه خه.

٢- ﴿وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ﴾، نه گهر له بهر نه وهش نه بووايه کاتیکي دیاریبیکراو هه، ئەو سزاو نازاره یان بۆ ده هات، (مُسَمًّى أَي: مُعَدَّةٌ وَمُعَيَّنٌ)، دیاریبیکراوو دانراو، چونکه (مُسَمًّى) یانی: ناوبراو، ننجاشتیب که ناوده بردرتی، مانای وایه دیاریبیکراوه، نه گهر له بهر نه وه نه بووايه که به پیتی سیستمی خوا، هاتنی ئەو سزایه، کاتیکي دیکه ی بۆ دیاریبیکراوه، نه که لهم ژیا نه دنیایه دا بێ، به لکو له دوا ی قوئای بی رهزه خوه دتی، ئەوه بۆیان ده هات.

٣- ﴿وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، به دلنایی کت و پریش بۆیان دتی، بی نه وهی ههستی پینکه ن، کت و پرو له ناکو.

ننجا نایا نه وهی بۆیان دتی:

أ- ئەو سزایه ی خوا به که بریتیه له دۆزه خ.

ب- یاخود مه‌به‌ست پیتی سزایه‌کی دیکه‌به له دنیا‌دا یه‌خه‌یان ده‌گری؟

ج‌یان مه‌به‌ست پیتی مهرگ و مردنیانه؟ که نه‌ویش بۆ خۆی نازاره و سزای کافران له‌وتیرا ده‌ست پئنده‌کات له سه‌ره‌مه‌رگه‌وه، هه‌موویان ده‌گریته‌وه.

(۴) - ﴿يَسْتَعْلِفُونَكَ بِالْعَذَابِ﴾، په‌له‌ت لئیده‌که‌ن به هاتنی ئەو سزوا نازاره به‌لئیندراوه‌ی، هه‌ره‌شه پین له‌وان کراوه.

(۵) - ﴿وَإِنْ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾، (و)ی سه‌ر (وَإِنَّ) بۆ حاله‌، واته: له‌ حالئیکدا که دۆزه‌خیش ئابلووقه‌ده‌ره بۆ کافران، ئابلووقه‌ی کافرانی داوه، واته: لئیی ده‌رباز نابن، چونکه که‌ستیک ئابلووقه‌درابن، ده‌ورده‌ی درابن، رینگای هه‌لاتن و ده‌ربازبوونی نیه.

(۶) - ﴿يَوْمَ يَفْسَقُنَّهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ﴾، ئەو پۆژه که سزوا نازار له سه‌روویانه‌وه، داپانده‌پۆشئ و له ژئیر لاقه‌کانیشیان‌ه‌وه.

ئهمه وئناکردنی چۆنه‌تییی ده‌وره‌دانسی دۆزه‌خه بۆ ئەوان و، پروونکردنه‌وه‌ی ئەوه‌یه که ده‌فه‌رموئ: دۆزه‌خ ئابلووقه‌ی داون، یانی: له‌و پۆژهدا که تووشی دۆزه‌خ دین، هه‌م له سه‌روویانه‌وه ناگر هه‌یه، هه‌م له ژئیر لاقانه‌وه ناگر هه‌یه، (التَّغْشِيَةُ: التَّغْطِيَةُ وَالصَّحْبُ) (تَغْشِيَةُ) بریتیه له داپۆشین و په‌رده‌پۆش کردن، ناگر سه‌رو خواریان ده‌گری، که ده‌گوترئ: سه‌رو خوار مانای وانیه پاش و پئش و پراست و چه‌پیشیان ناگرئ، یانی: له هه‌ر چوار لاه، ناگری دۆزه‌خ ده‌وریان ده‌دات.

خوا په‌نامان بدات به لوتف و که‌په‌می خۆی و، ئیمه له‌و که‌سانه بگپئری که به هۆی نیمان و ته‌قواوه، له هه‌ره‌شه‌ی خواو سزای خوا، له ناگری دۆزه‌خی خوا، چه‌پاله ده‌درئین و ده‌پارئیزرئین.

(۷) - ﴿وَيَقُولُ دُفُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾، [خوا] ده‌فه‌رموئ: بیچئیزن ئەوه‌ی ده‌تانکرد، واته: سزای ئەوه‌ی ده‌تانکرد بیچئیزن.

(وَيَقُولُ) خویتراویشه‌ته‌وه: (وَتَقُولُ) واته: ده‌لئین: بیچئیزن سزای ئەوه‌ی ده‌تانکرد.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

دهرسی پینجه م و

کوٹایی

بیناسہی نهم دہرسہ

نهم دہرسہمان کہ کوتا دہرسہ له سوورہتی (العنکبوت)، له چوارده نایہتی کۆتایی پیکھاتوه: (۵۶ - ۶۹)، پینج نایہتی سہرہتا: (۵۶ - ۶۰) باسی کۆچکردنن له پیناوی خوادا، سن نایہتی دواییان: (۶۱ - ۶۳) باسی چہند نیشانہیکی پەروردگار تیی خواو، نیعمت و چاکہکانی له ژبانی مروقی دان، نایہتی دواي وان: (۶۴) باسی ژبانی دنیاو دواروژہ، چوار نایہتہکانی دواي وی: (۶۵ - ۶۸) باسی راستیتی تہنیا خوا پەرستی و پووجہ لیبی شیرکن.

نایہتی کۆتاییش: (۶۹) باسی تیکۆشہرانی رتی خواہ، کہ خوا له گہ لیاندایہو، بہ پینمای و هاوکاری تابیہتی خو ی له گہ لیاندایہ، بہرچاویان روون دکات و، پشتیان دہگری و هاوکاریانہ.

﴿يَعْبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِنِّي فَاعْبُدُونِ﴾ (۶۳) كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِنَّا رُحْمُونَ ﴿۶۴﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿۶۵﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۶۶﴾ وَكَأَن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۶۷﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿۶۸﴾ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِن عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۶۹﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۷۰﴾ وَمَا هِيَ إِلَّا الْحَيَوَةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهَا نُورٌ وَلَيْبَ إِذًا الدَّارُ الْآخِرَةُ لِمِى الْحَيَوَانِ لَو كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۷۱﴾ فَإِذَا رَكبُوا فِي

أَفَلَا يَدْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا بَخَسَهُمْ إِلَىٰ آلِهِ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿١٥﴾ يَكْفُرُوا
 بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَنَّوْا فَمَوْفٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَكَمًا ءَاوِيًا وَسَخَطُفٍ
 النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفِيَالْبَطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِعِزَّةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَىٰ
 اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۗ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ
 جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩﴾

مانای ده‌قو ده‌قی نابه‌ته‌کان

ئەوێ ئەو بەندانەم کە بڕواتان هێناو! بێگومان سەرزه‌مینی من فراوانه!
 (بۆیه له‌بەر به‌جئ نه‌هیشتنی نیشتمان، مل بۆ کوفرو سته‌م که‌چ مه‌که‌ن و،
 کوچه‌ بکه‌ن)، تا‌کو ته‌نیا من به‌رستق ﴿١٥﴾ (له‌ مردنیش مه‌ترسن) هه‌موو که‌س
 چه‌یزه‌ری مردنه، دواییش بۆ لای ئیمه‌ ده‌گێردرێنه‌وه ﴿١٦﴾ نه‌وانه‌ش که‌ بڕوایان
 هێناوه‌و، کرده‌وه‌ چاکه‌کانیان نه‌نجام داون، له‌ به‌هه‌شتدا له‌ کۆشکه‌ به‌رزه‌کان
 دا نیشته‌جێیان ده‌که‌ین، رووباریان به‌ ژێردا ده‌پۆن و تێیاندا هه‌میشه‌یین (ئه‌مه
 پاداشتی چاکه‌کارانه) باشترین پاداشتی هه‌ی نه‌نجامده‌ران (ی کرده‌وه‌ باشه‌کان)
 ن ﴿١٧﴾ نه‌وانه‌ی خو‌پاگر بوون و ته‌نیا پشتیان به‌ په‌روه‌ردگاریان ده‌به‌ست ﴿١٨﴾
 که‌لێک ژانداریش هه‌ن بژیوه‌که‌یان هه‌لناگرن، خوا بژیوی تێوه‌ نه‌وانیش
 ده‌دات (بۆیه‌ با بێرکردنه‌وه‌ له‌ بژیو، رێگری کۆچه‌کردنتان نه‌بن) و نه‌و (خوا)
 بیه‌ری زانابه ﴿١٩﴾ نه‌گه‌ر لێشیان بپرسی: کن ئاسمانه‌کان و زه‌وی دروستکردوون و،
 خو‌رو مانگی رام و ملکه‌چ کردوون؟ به‌ جه‌ختکردنه‌وه‌ ده‌لێن: خوا، نه‌دی چۆن
 (له‌ نیمان و خوا په‌رستی) لاده‌درێن؟! ﴿٢٠﴾ خوا بۆ هه‌ر که‌سه‌ی له‌ بنده‌کانی
 بیه‌وی، بژیوی بۆ فراوان (و زۆر ده‌کات) و (جاری واشه‌) لێی وه‌ ته‌نگ دێنی
 (و که‌می ده‌کات)، به‌ دلنایایی خوا به‌ هه‌موو شتێک زانابه ﴿٢١﴾ نه‌گه‌ر لێشیان

پرسی: کئی له ناسمانهوه ناوی دابه زاندوهو، له پاش مردنی (وشک هه لگه پانی) زهوی پی ژياندۆتهوه؟ به جه ختکردنهوه ده ئین: خوا، بلتی: ستایش بۆ خوا (که به لگه ی به هیزی له سه ر تانه و هۆکاری بیروایتان بی به لگه یی نیه) به لکو زۆریه یان نافامن ﴿٦٢﴾ نهم ژيانه دنیا ییه ش (له رووه مادیه که یهوه) ته نیا خافلآن و یاریهوه، بهس مه نزلگای کۆتایی (له پۆزی دوا یی دا) ش ژيان (ی راسته قینه و تهواوه)، ته گهر بزائن ﴿٦٣﴾ کاتیکیش (هاو به شدانه ره کان) سواری که شتی ده بن (و ده کهونه سه غله تی و ته نگانه وه، به ملکه چیی و خو بۆ ساغکردنه وهوه) له خوا ده پارێنه وه (که ده ربازیان بکات)، کاتیکیش به ره و لای وشکانیی قوتاریان ده کات، یه کسه ر هاو به ش بۆ (خوا) داده ئین ﴿٦٤﴾ تنجا با سپله یی بکه ن به رانبه ر به و (نیعمه تان) هی پیمان دا ون، با (که میک) پارو ئیرن و به هره مه مند بن (له خو شیه کانی ژيانی دنیا) له مه ودوا (سه ره نجامی شوومیان) ده زانن ﴿٦٥﴾ نایا نه و (سپله و ناسپاس) انه نه یاندیوه که ئیمه (به هۆی کابه وه) چه ره میکی پر هیمنیی و ناسایشمان بۆ ره خساندوون، له حالیکدا که خه لکی دیکه له ده وره به ریان ده رفیتری! نایا بروا به ناهه ق دینن و سپله یی به رانبه ر به چاکه ی خوا ده که ن؟ ﴿٦٦﴾ (ئهوانه ی به درۆ هاو به ش بۆ خوا داده ئین) تنجا نایا له و که سه سه مکارتره، که درۆ به ناوی خوا وه هه لده به ستی، یان کاتیک هه فی (له خوا وه) بۆ دتی، به درۆی داده ئین! نایا له دۆزه خ دا شو ئنی نیشته جی بوون بۆ بیروایان نیه؟ ﴿٦٧﴾ به دلناییی که سانتیکیش که له پت ناوی ئیمه دا تیده کو شن، به ره و ریازه کانی خو مان پت نمایان ده که ین و، مسو گهر خواش له گه ل چاکه کاران دایه ﴿٦٨﴾.

شیکرنه وهی هه ندیک لهوشه کان

(لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ): واته: نیشته جییان ده کهین، یا خود جیکه و ینگه یان بو ناماده ده کهین، ده گوتری: (يُولِّتْ لَهُ مَكَانًا أَيْ: سَوِيئَةً) واته: جیناکه ییم بو چاک کرد، مه بهست پیی نیشته جی کردن و سه قامگیرکردنی نیماندارانه له بهه هشتدا.

(عَرَفًا): (الْغُرْفُ: جَمْعُ غُرْفَةٍ، وَالْغُرْفَةُ: غُلِيَّةٌ مِنَ الْبِنَاءِ)، واته: قاتی بهرز که له خانووو کوشکدا هه یه، به مانای کوشکی بهرز (الْقَصْرُ الْعَالِي) یش، دی، هه روهها به واتای باله خانه، یا خود نه و ژوورهی که له سه روه له خانوودا ده کری، دی.

(يُؤْتِكُونَ): (يُضْرَفُونَ مِنَ الْعَقِّ إِلَى الْبَاطِلِ) واته: له هه قهوه لاده درین به ره و به تال و به ره و ناهه ق.

(وَيَقْدِرُ): (أَيْ: وَيُضَيِّقُ) تهنگ ده کات، پیچه وانه ی (بَسْطُ) وه، که (بَسْطُ) یانی: پان پاده خات، فراوان ده کات، که مه بهست پیی زور کردنه، (وَيَقْدِرُ) واته: وه تهنگ دینن، که مه بهست پیی که مکردنه وه یه، (قَدَرْتُ عَلَيْهِ الشَّيْءَ: ضَيَّقْتُهُ، كَأَمَّا جَعَلْتُهُ بِقَدْرٍ، بِخِلَافِ مَا وُصِفَ بِغَيْرِ حِسَابٍ)، ده گوتری: (قَدَرْتُ عَلَيْهِ الشَّيْءَ) واته: لیم تهنگ کرده وه، نه ندازه گیریم کرد، نه ندازه یه کم بو دیار ییکردوه، به پیچه وانه ی نه وه وه که ده گوتری: به بی ژماردن.

(لَهُمْ): (الْهُو: مَا يَشْغُلُ الْإِنْسَانَ عَمَّا يَغْنِيهِ وَيُهْمُهُ، لَهَوْتُ بِكَذَا، وَلَهَيْتُ عَنْ كَذَا)، (لهو): بریتیه له هه شتیک که مرؤف له وهی که به لایه وه جینی گرنگ و مه بهسته، بن ناگای بکات، ده گوتری: (لَهَوْتُ بِكَذَا) واته: پیی خافلام، (وَلَهَيْتُ عَنْ كَذَا) واته: لئی خافلام، ناگام لئی نه ما.

(وَالْيَبُ): (لَعِبَ لُحْلَانٌ: إِذَا كَانَ فِعْلُهُ غَيْرَ قَاصِدٍ بِهِ مَقْصِدًا صَحِيحًا) واته: هه که سیک کارنک بکات که مه بهستکی راستی له پشته وه نه بن، پیی ده گوتری:

(لَعِبَ)، وشهی: (لَعِبَ) به گه‌مهو یاری می‌مندا لانیش ده‌گوتری، له‌به‌رنه‌وه‌ی نامانجیکی له پشته‌وه نیه‌و هه‌ر خو خافلانده.

(الْحَوَآنُ): (الْعِبَادَةُ الْحَقِيقِيَّةُ السُّرْمِدِيَّةُ الَّتِي لَا تَقْنَى) واته: نه‌و ژبانه راسته‌قینه به‌رده‌وامه‌ی که هه‌رگیز کو‌تابی نایه‌ت.

(وَيَحْطِفُ النَّاسُ)، (الْحَطْفُ: الْأَخْذُ بِسُرْعَةٍ) (حَطْفٌ) به‌کوردیی: پفانده، گرتنی شتیگ و پفاندیه‌تی به‌خیرایی.

(مَوَى): واته: جیکای تیدا نیشته‌جی بوون، (الشَّوَاءُ: الْإِقَامَةُ مَعَ الْإِسْتِقْرَارِ)، (نَوَاءُ): بریتیه له نیشته‌جی بوون (مانه‌وه له شو‌تینکدا) له‌گه‌ل سه‌قامگیر بوون دا.

مانای گشتییی نایه‌ته‌کان

وه‌ک له پیتاسه‌ی ئەم ده‌سه‌شدا گوتمان: ئەم چەند نایه‌ته‌ زەمینە خو‌شکردن و هاندانی مسوولمانان بۆ کو‌چکردن، چونکه وه‌ک پیتشر گوتمان: ئەم سوورده‌تی (العنكبوت) ه، له تیوان قوناغی مه‌ككه‌و مه‌دینه‌دا هاتۆته‌ خوار، واته: له کو‌تابیی قوناغی مه‌ككه‌دا، پیتش نه‌وه‌ی مسوولمانان كو‌چ بكهن بۆ مه‌دینه، بۆیه له‌م نایه‌تانه‌دا خوا هانی مسوولمانان دهدات بۆ كو‌چکردن، هه‌م پالنه‌ریان بۆ ده‌خاته‌ روو، هه‌م ئەو له‌مه‌په‌رانه‌ی خه‌یال ده‌كری له به‌رده‌میاندا هه‌بن، له به‌رده‌میاندا لابانده‌بات، هه‌م كو‌سپه‌كان لاده‌بات، هه‌م هانده‌ریشیان بۆ ده‌خاته‌ روو.

سه‌رده‌تا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿يَجَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ﴾، نه‌ی نه‌و به‌ندانه‌م که پرواتان هیناوه! واته: پرواتان هیناوه به هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که پتویسته‌ بروایان پت به‌یتر، به دلنایی سه‌رزهمینی من فراوانه، ﴿فَأَعْبُدُون﴾، ننجاً ته‌نیا به‌ندایه‌تیی بۆ من بکه‌ن، واته: نه‌گه‌ر له شو‌تینک پرتان لیگیرا به‌ندایه‌تیی بۆ من بکه‌ن، نه‌و‌ی به‌جی به‌یئن و بچن بۆ شو‌تینک که

ده توانن به ندابیه تیی بۆ من بکهن، با سه رزه مین و نیشتمان و مالّ و حال، به خو یاتانه وه گری نه دهن، ده ست و پیتان نه به ستن.

ئنجا گه وره ترین له مپهرو کۆسپیک که به زه یندا دی، ری له مروفا بگری، که مالّ و حالّ و نیشتمان و زیدی به جی به یلن، بریتیه له وهی تووشی مردن بی، تووشی له به یین چووون بی، خوا ده فهرموئ: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾، واته: هه موو که سیک چیره ری مردنه، یانی لیره بن یان له وئی بن، کۆچ بکهن یان کۆچ نه کهن، له مالی خوتان بن یان له دهره وه بن، مردن هه ر ده چیرن، ﴿مُّمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾، دوایش بۆ لای تیمه ده گپدرینه وه، یانی: له سه ر نه وهی له پیناوی خوادا به سه رتان هاتوه، لئی ناچنه زهره، چونکه دینه وه بۆ لای من و پاداشتان ده ده مه وه.

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾، ئه وانه ش که پروایان هیتا وه به هه موو نه و شتانه ی پتویسته پروایان پت به تری و، کرده وه باشه کانیشیان نه نجام داون به گشتیی، چ په یوه ندییان به نیه ت و مه به ستی تئو دلّه هه بی، چ به ده برینه کانی زمان، چ به کرده وهی ئه ندامه کانه وه، ئا ئه وانه ﴿لَتُبَوَّئَهُمْ مِنْ الْجَنَّةِ عُرْفًا﴾، له به هه شتدا جیگا و ریکا ی به رزیان واته: باله خانه کانیان بۆ ئاماده ده که یین، کۆشکی به رزیان بۆ ئاماده ده که یین، ﴿تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾، که رووباریان به ژیردا ده پۆن، به دامین کۆشکه کاندان، ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾، به هه میشه یی تیاندا ده میننه وه له و کۆشکه نه دا، واته: له رووی چۆنیه تیه وه ئه وانه کۆشک و باله خانه ی به رزن، رووباریان به ژیردا ده پۆن، له رووی کات و تیدا مانه وه شه وه، هه میشه یین تیاندا، ﴿نِعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ﴾، واته: باشترین پاداشت، پاداشتی که سائیکه که کاریان کرده، کاریان بۆ خوا ﴿حَسْبُكَ﴾ کرده، یانی: (نِعْمَ الْأَجْرُ أَجْرُ الْعَامِلِينَ لِلَّهِ) واته: باشترین پاداشت، پاداشتی ئه وانیه که کاریان بۆ خوا کرده، هه ر که سیک کار بۆ خوا بکات، ده بی خوا چۆنی پاداشت بداته وه؟

﴿الَّذِينَ صَبَرُوا﴾، ئەوانە کار بوو خوا دەکەن، لە پێناوی خوادا تێدەکوژن و خەبات دەکەن: که خویان پارگتووە لە بەردەم بەلۆ موسیبت و ناره‌حه‌تییه‌کاندا، لە بەردەم گرفت و کێشه‌کان دا، که له‌بەر ئاواره‌یی و کۆچ و کوچار دینه‌ریان، ﴿وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يُكَلِّمُونَ﴾، ته‌نیا پشتیش به‌ خوا ده‌به‌ستن.

که‌واته: ته‌گەر به‌تانه‌وێ بوو خوا کار بکه‌ن، ئەو کۆشک و باله‌خانه به‌رزانه‌ی خواتان پتی بپێن، له‌و به‌هه‌شتانه‌ی خوادا که به‌ هه‌میشه‌یی تیا‌باند ده‌میننه‌وه‌و، پوو‌باریان به‌ ژێردا ده‌پۆن، ده‌بی خوا‌ه‌نی خو‌پا‌گری بی و خوا‌ه‌نی پشت به‌ خوا به‌ستن بن: (الصَّابِرِينَ وَالْمُكَلِّمِينَ).

ئەجا کۆسپ و په‌رچێکی دیکه‌، که رێ له‌ خه‌لک ده‌گرێ ده‌ست له‌ نیشتمانی خۆی، له‌ زێدی خۆی، له‌ ولاتی خۆی هه‌لبگرێ، له‌ کاتی‌کدا که ته‌نگی پتی هه‌لده‌چێ و، رێی دینداریی لێ ده‌گیرێ، بریتیه‌ له‌ مه‌سه‌له‌ی بژیو، بریتیه‌ له‌ رزق و پۆزی که‌ ئایا چۆن ژبان بگوزهرتێ؟ خوا ده‌فه‌رموێ: ﴿وَكَايْنٍ مِّنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رَزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِنَّا كَاشِعُونَ﴾، یانی: زۆر زۆر ژياندار هه‌ن بژیوی خویان هه‌لناگرن، به‌لام خوا بژیویان ده‌دات و بژیوی تێوه‌ش ده‌دات، ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾، به‌ دنیابیش خوا بیسه‌ری زانایه‌، قسه‌و داواتان ده‌بیستێ، ناگادارو زاناشه‌ به‌ پتووستیه‌کانتان، که‌واته: با مه‌ترسی بژیو و پۆزی‌ش نه‌بیته‌ کۆسپ و له‌مه‌ر له‌ به‌رده‌متاندا که‌ کۆچ بکه‌ن، له‌ کاتی‌کدا که‌ رێی دیندارییان لێ ده‌گیرێ، ماف و نازادی و که‌پامه‌تان پشیل ده‌کرێ، ئەو شوئنه‌ به‌جێ به‌یئێن و بچن بوو شوئینیک که‌ تێدا نازاد بن.

ئەجا دوایی خوا ﷻ جارێکی دیکه‌ دێته‌وه‌ سه‌ر باسی پێشاندانی نیشانه‌کانی خوا، خسته‌پرووی نعیمه‌ته‌کانی و، ده‌فه‌رموێ: ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾، ته‌گەر توو په‌رسیاریان لیکه‌ی: کێ ئاسمانه‌کان و زه‌وی هێناوه‌ دی و، کێ خو‌رو مانگی رام و ده‌سته‌مو کردوون، ملکه‌چیکردوون،

که له فه‌رمانی وی دهرنه‌چن؟ ﴿لَيَقُولَنَّ اللَّهُ﴾، زۆر به جه‌ختکردنه‌وه ده‌لین: خوا، خوا ناسمانه‌کان و زه‌وی هیناونه‌دی، خوا خۆرو مانگی رام و ده‌سته‌مو کردوون، که تیمه‌ لیان به‌هرمه‌ند بین، ﴿فَأَنْ يُّؤْفَكُونَ﴾، که‌واته به‌ره‌و کووی لاده‌درین؟ واته: مادام خوا هه‌مه‌کاره‌ی که‌ون و کایناته، خوا‌خواه‌نی هه‌موو چاکه‌و نیعمه‌ته‌کانه، که‌واته به‌ره‌و کووی لاده‌درین؟ بۆچی جگه‌ له‌ خوا ده‌په‌رستن؟

﴿اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَعْدِرُ لَهُ﴾، خوا بۆ هه‌ر کام له‌ بنده‌کانی بیه‌ووی بژیو فراوان ده‌کات، جاری واش هه‌یه‌ لئی وه‌ته‌نگ دینئ، واته: بژیوی بۆ زۆر ده‌کات، یاخود لئی که‌م ده‌کاته‌وه، بۆ هه‌ر کام له‌ بنده‌کانی، ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾، به‌ دلنیا‌یی خوا به‌ هه‌موو شتی‌ک زانایه، ده‌زانئ که‌ی بژیو بۆ که‌ستی‌ک فراوان و زۆر ده‌کات و، که‌نگئ لئی وه‌ته‌نگ دینئ و لئی که‌م ده‌کاته‌وه، تا‌کو له‌ کاتی بژیو زۆر‌کردندا، بزانت ئایا نه‌هلی سوپاس‌گوزاری ده‌بئ؟ نه‌هلی ئەمه‌گ و وه‌فا ده‌بئ؟ هه‌روه‌ها له‌ کاتی بژیو لئ وه‌ته‌نگ هیناندا، ئایا خۆرا‌گر ده‌بئ و خۆی تووشی گونا‌هو تاوان ناکات، به‌ هۆی ناشو‌کریی و به‌ هۆی نا‌په‌زایی ده‌ربرینه‌وه؟ ﴿وَلَيْن سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا﴾، نه‌گه‌ر پرسیار‌یشیان لئیکه‌ی: کئ له‌ سه‌رتۆه‌ ناوی دابه‌زاندوه‌و، زه‌وی پئ ژیان‌دۆته‌وه‌و دوا‌ی مردنی، دوا‌ی نه‌وه‌ی هچ‌ی له‌سه‌ر نه‌ماوه‌ که‌ نیشانه‌ی ژیان بئ؟ بۆته‌ قاقرو دیمه‌کارو، نه‌وه‌ی که‌ لئرواوه‌ کاتی خۆی، بۆته‌ پوو‌ش و په‌ل‌اش و با رابداوه‌و، تئستا هچ نیشانه‌ی ژیان و زیندوو‌په‌تیی له‌سه‌ر نه‌ماون، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی خوا ناوی داده‌به‌زینتته‌ سه‌ر، نه‌و سه‌ر زه‌وییه‌ زیندوو ده‌بیتته‌وه.

وه‌ک زۆر جاری دیکه‌ گوتوو‌مانه: له‌ قورئاندا به‌ زۆریی وشه‌ی: (مَاءً)، ناو، به‌کارهاتوه، تا‌کو به‌فرو باران و ته‌رزوه‌ ناو‌نگ و شئ، هه‌موویان بگریته‌وه، ننج‌ا نه‌گه‌ر پرسیار‌یان لئ بکه‌ی: کئ ناوی له‌ ناسمان دابه‌زاندوه‌و، دوا‌ی مردنی سه‌ر زه‌وی پئ ژیان‌دۆته‌وه؟ ﴿لَيَقُولَنَّ اللَّهُ﴾، به‌جه‌ختکردنه‌وه‌وه ده‌لین: خوا، ﴿قُلْ﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ، بَلَى: ستایش بُوَ خوا، واتہ: ہموو مہدح و سہناو ستایشیک، شایستہی خواہیہ، ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾، بہ لکو زوربہیان نافامن، بُوہ دہفہرموی: زوربہیان، چونکہ ہہندیکیان دواہی نیمانیان ہیناوہ، لہ عہقلہکہی خُوَیان بہرہمہند بوون و خواہیان پیناسیوہ، خاوہنی خُوَیان پیناسیوہ، پری خواہیان پی دوزیوہتہوہ، بہلام زوربہیان ئەوانہی لہ پوزگاری پیغہمبہردا بوون ﴿﴾، تپستاش زوربہیان لہ عہقلہکہیان بہرہمہند نہبوون، نہیانفامیوہ، تاکو لہ حالتیکدا کہ دان بہوہدا دینن: خوا بہدہیننہرو پەرودہرگارو خاوہن و مشوورخوری کەون و کاتیناتہ، ہەر نہویش پەرستراویان بی.

پاشان دیتہ سەر باسی ناساندنی ژبانی دنیا، لہ بہرانہر ژبانی پوژی دواہی دا و دہفہرموی: ﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ﴾، نەم ژبانی دنیاہش تہنیا خافلان و یاری و گمہیہ، ﴿وَلِلْآخِرَةِ لِهٰی الْحَيٰوةُ﴾، مہزلنگای کۆتاییش، کہ لہ کۆتاییدا دی و، لہ دواي نہو ہیچ مہزلنگاہی کی دیکہ نہو، بہردہوام دہبی بہبی برانہوہ، ﴿لِهٰی الْحَيٰوةُ﴾، ہەر ئەوہ ژبانی راستہفینہ، واتہ: ژبانی راستہفینہ ہەر لەویدا ہہیہ، ﴿لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾، ئەگەر بزائن، ئەگەر زانیاریان ہہبی، دہبی بزائن خوا ئەم سیستمی گہردوونہی داناوہ، کۆتایہکی ہہیہ، قوئاغی کۆتایی جاریکی دیکہ نہبوونی بہسہردا نایەت و، قوئاغی کۆتایی لہگەل ژبانی دنیادا بہراورد ناکری، مہگەر وەک چۆن کہ شتیک لہگەل گمہو یاری مندال و خافلانی مندالندا بہراورد دہکری، ناوا تہماشای بکری.

جاریکی دیکہ دیتہوہ سەر باسی ئەوہ کہ دہبی تہنیا خوا بہرستری و بہندابہتیی بُو بکری، پووی نیازو مہبہستہکانی تپیکری، دہفہرموی: ﴿فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ﴾، لہ کاتیکدا سواری کەشتیی دہبن، کاتیک چوونہ تپو کەشتیہوہ، یان: چوونہ تپو کەشتیہکانہوہ، چونکہ وشہی: (الْفُلِكِ) ہہم بہ تاک دی، بہ مانای یەک کەشتی، ہہم بہ مانای کۆش دی واتہ: کەشتیہکان،

لهو کانه دا: ﴿ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾، که سواری که شستی دهین، مه به ست نهو دیه که دوایی شه پؤلیان بو دئی، یا خود با دئی و که شستییه که یان ده که ویتنه حاله تی مه ترسی: له خوا ده پارینه دهو، ملکه چیی خویان بو خوا ساغ ده که نه ده، به شی جگه له خوای پیوه ناهیلن، خلتهی شیرک به بانگ کردنی خواو، له خوا پارانه وه که ی خویانه وه، ناهیلن و ساغی ده که نه وه، چونکه (مُخْلِصِينَ)، ناوی بکه ر (اسم فاعل) ه، یانی: له حالیکدا که ملکه چیی خویان بو خوا ساغ کردوته وه، ناوا لئی ده پارینه وه، ﴿ فَلَمَّا جَعَلْنَاهُمْ إِيَّالَ الْأَبْرَارِ إِنَّا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴾، کاتیک ده ربازی کردن به ره و وشکانیی، کت و پر هاوبه ش بو خوا داده نین، دیسان ده گه رینه وه سه ر به زمی پیشوویان، ﴿ لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَانْتَهُمُ ﴾، با به رانبه ر به و چاکه و نیعمه تانه ی پیمانداون، سپله یی بگهن، بیوه فایی بگهن، ﴿ وَلِيَسْمَعُوا ﴾، هه روه ها با ماوه دیه ک رابوئین، به هره مه مند بن له نیعمه ته کانی دنیا، ﴿ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴾، به دنیایی له مه وودا ده زانن، ده زانن که چ هه له به کی گه وره یان کردوه، که به رانبه ر به چاکه کانی خوا سپله ن و، سه رگه رم بوونیان به ژبانی دنیاوه، مه نزلگای کو تایی له بیر بردوونه وه!

﴿ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَكْرًا مَّاءً مَّيًّا ﴾، خوای په روه ردگار چاکه به کی دیکه ی خویان، به تایبته هی کافره کانی پوزگاری پیغه مبه ر ﷺ، خه لکی مه ککه، ده خاته به رچاو، پشیان ده فهرموئی: نایا نابینن که تیمه چه ره پیمکی پر هیمن و ناسایشمان بو ره خساندوون، به هوئی که عبه وه؟ ﴿ وَيَخْطَفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ﴾، له حالیکدا که خه لک له ده وره به ریان ده رفیندری، ده بردری، له ترس و بیمدان، که چی نه وان له هیمینی و ناسایشدان، له به ره که تی نه و که عبه وه که ناوچه یه کی چه رهمی بو ده سته به ر کردوون، چه رهم واته: نه و شوئنه ی که هه موو گونا هو تاوان و لادانیکتی تیدا قه ده غه یه، قه ده غه تر له شوئنه کانی دیکه، ﴿ أَيَأَبْطِلُ يُؤْمِنُونَ ﴾، نایا بروا به پووچ دینن، بروا به ناهه ق دینن؟ که بریتیه له و بت و صه نه مانه ی ده یان په رستن، په رستراوه ساخته کان، ﴿ وَنِعْمَةَ

اللَّهُ يَكْفُرُونَ ﴿۱۰﴾، به رانبر به چاکه‌ی خواش سه‌له‌ی ده‌که‌ن؟ یاخود: بی‌پروا ده‌بن؟ به‌راستی شتیکی سه‌یره، نه‌مه پرسیار لی‌کردنی نکوولییلیکه‌رانه‌یه.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾، هه‌روه‌ها نایا کنی سه‌مه‌کارتره‌له که‌سینک که درۆ به ناوی خواوه هه‌لده‌به‌ستن، یاخود: دوا‌ی نه‌وه‌ی هه‌قی بو‌دی، پی‌ی بی‌پروا ده‌بن و درۆ به ناوی خواوه هه‌لده‌به‌ستن گوایه: خوا‌هاوبه‌شی هه‌یه، رۆ‌له‌ی هه‌یه، وه‌ک هاوبه‌شدانه‌ره‌کانی کۆن و ئیستا هه‌روا ده‌لین و وایانگوتوه، ﴿أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ﴾، یان نه‌و هه‌قه‌ی بو‌یان هاتوه، پی‌ی بی‌پروا و به درۆی داده‌تین، که له پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌ادا ﴿وَلَهُ قُورْآنَا به‌رحه‌سته‌به؟﴾ ﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ﴾، نایا له دۆزه‌خدا، جی‌گه‌و ری‌گایه‌ک نیه بو‌ بی‌پروایان؟ واته: نایا دۆزه‌خ جی‌گه‌و ری‌گایه‌کی پر به پی‌ست نیه بو‌ تیدا نیشه‌جی بوون و سه‌قامگیربوونی بی‌پروایان، نه‌م شی‌وه پرسیار کرده، ده‌گونجی بلین: پرسیارکردنی دان‌پی‌تیدا‌هینان (استه‌فهام تقریری) ه، ده‌شگونجی بلین: پرسیارکردنی نکوولییلی‌کردنه.

له کۆتایی دا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهَبْنَهُمْ مِّمَّا كَانُوا يُحِبُّونَ﴾، به‌ دلنایایی نه‌وانه‌ی که له پی‌ناوی تیمه‌دا تیده‌کۆشن، خو‌ ماندوو ده‌که‌ن و ره‌نج ده‌ده‌ن، به دلنایایی تیمه‌ ری‌بازه‌کانی خو‌مانیان پی‌شان ده‌ده‌ین، یاخود ده‌یان‌خه‌ینه سه‌ر ری‌بازه‌کانی خو‌مان، ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾، به دلنایایی خواش له‌گه‌ل چاکه‌کاراندا‌یه.

وه‌ک دوا‌یی له مه‌سه‌له‌ گرنه‌گه‌کاندا باس ده‌که‌ین: تیره‌ تاکه شو‌پیتی‌که که وشه‌ی (سُئِلَ) پال‌درا‌بیته لای خوا ﴿بِهِمْ﴾ به‌م ری‌زگه‌یه: (سُئِلْنَا)، چونکه له قور‌ئاندا وشه‌ی (سَئِيلَ) هاتوه، (سَئِيلَ رُبُّكَ، سَئِيلُنَا)، له‌به‌ر نه‌وه‌ی راسته‌ شه‌قامی خوا، یه‌ک راسته‌ شه‌قامه، به‌لام لی‌ره‌دا وشه‌ی (سُئِلَ) مه‌به‌ست پی‌ی ئیسلام نیه، به‌لکو مه‌به‌ست پی‌ی نه‌و ری‌بازو شی‌وازانه‌یه، بو‌ تیکۆشان له پی‌ناوی خوا‌ادا ده‌گیرنه

مهسه له گرنگه کان

مهسه له یه کهم:

هاندانی خوای میهره بان بۆ کۆچکردنی مسولمانان، له کاتیکدا تهنگیان پئی هه لده چنرئ و، به وره کردنیان له به رانه ر مردن داو، موژده ی به هه شت پیدانیان و، جه ختکردنه وه له سه ر هه ردوو ک سیفته ی به رزی خوراگری و پشت به خوا به ست (صبر و توکل) و، دنیا کردنه وه یان له بواری بژیوو رژی دا:

خواد هه رموی: ﴿بِعِبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِِنْ أَرْضِي وَرِيعَةً فَإِنِّي فَأَعْبُدُونَ﴾ (١٥١) ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ (١٥٢) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَلْحَمْلِينَ﴾ (١٥٣) ﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ (١٥٤) ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِنَّا كَافِرُونَ﴾ (١٥٥) ﴿الَسَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١٥٦) ﴿﴾

شیکردنه وه ی ئه م ئایه تانه، له دوازه برکه دا:

(١) - ﴿بِعِبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِِنْ أَرْضِي وَرِيعَةً﴾، ئه ی ئه و به ندانه م که برواتان هیتاوه! به دنیا یی زویه که م فراوان و فره احه، ئه مه بیکومان بانگ کردیتکه بۆ پشاندانی پله و پایه ی ئه و به ندانه، چونکه خوا ﷻ ئه و به ندانه ی پالدانه لای خوی و، له فورئاندا هه ر جارێک وشه ی به ندانه کم (عبادی) به کارهاتب، به زۆری بۆ ئیماندارانه، دیاره هه موو مروفه کان به ندی خوان، به لآم به ندی ناچاری، به لآم ئیمانداران به ندی ئیختیاری خوای پهروه ردارن، واته: به ویستی خویان به ندایه تیی و، ملکه چیی بۆ خوا نه جم ده دن.

﴿إِنَّ أَرْضِي وَرِيعَةٌ﴾، به دنیایی سهرزه مینی من فراوانه، خوا نه یفه رمووہ: کوچ بکن (هاجرؤا)، به لام یہ کیک به یہ کیک ده لئی: من تیرم پی ناخوشه، نه ویدیکه ش ده لئی: ولات فراوانه، یان نه رزی خوا فراوانه، واته: لیره دا لاجوو بچو بو هر شوئیک که مه ملت لیه و مه به سته! یانی: نایا نابین که سهرزه مینی من فراوانه؟ نایا ناتوانن شوئیکی دیکه په یدا بکن و، له ویدا به ندایه تیه کی ریگ و دروست بو من بکن؟ نایا ناچارن هر له وسهر زه مینه همتنه وه که کافره کان ناچارتان ده کهن، ده ست له به شیک له دینداریتان هه لبرگن، یا خود نارہ حه تان ده کهن و گچہ لتان پی ده کهن، تیه له ووی نه به ستراونه وه؟ تیره به جیته یلن، مادام که پامه ت و ماف و نازادیه کانتان پیشیل ده کرین، بچن بو شوئیک تیدا نازاد بن.

۲- ﴿فَأَيُّكُمْ فَأَعْبُدُونَ﴾، بهس به ندایه تیه بو من بکن، تمه هوکاری کوچکردن و، فرمانگرنده به کوچکردن و به جیته شتنی خاک و نشیمان، (ی) که هی کوتای له (فَاعْبُدُونِ) دا، قرتیندراود بو نه وهی سووک بی و، نوونه که پی ده گوتری: (نون الوقایه)، نه صلی خوئی ناوايه: (فَأَيُّكُمْ فَأَعْبُدُونِ) ته نیا به ندایه تیه بو من بکن، واته: بو نه وهی ته نیا به ندایه تیه بو من بکن، سهرزه مینی من فراوانه، کوچی تیدا بکن و نه و شوئنه ی که ریتان لی ده گیری دینداری لی بکن، به جتی به یلن.

۳- ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾، هه موو که سیک چیره ری مردنه، له بهر نه وهی گهوره ترین کوسپ و له مبهر که دپته ری نینسان، کوسپ و له مبهر ریکی وه همی، که ری کوچکردن و به جیته شتنی نیشیمانی لی بگری، نه وه یه: که ده لئی: په نکه نه گهر تیره به جیته یلن بکوژیم، نه مینم، خواش ده فهرموئی: هه موو نه فسیک چیره ری مردنه، هه موو که س ده بی هه بری، له مال بی، یان کوچ بکه ی، له ناشتی دابی، یان له شهر بی، مردن هر به خه ت ده گری، که واته مردنیک سهر به رزانه مبه، نه ک لیره زه لیلانوه ژیر ده ستانه، له بهر نه وهی ده ست بو له نیشیمانه که ت هه لئاگری، له شوئی خو ت مردار بیهوه! له پیناوی خوادا کوچ بکه با له رندا بکوژری، نه وه مردنی سهر به رزانه یه.

که واته: نابه ته که ی بپشتر: ﴿إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ﴾، پالنه رو هاندەر بوو، سه رزه منی من فرلوانه، واته: ریتان هه یه برۆن، ئەمه پالنه ره، ئەویدیش لابه ری ئەو کۆسپ و له مه پهریه، که له بهرده مده هه یه که مه رگ و مردنه، جاری وایه ترسان له مردن، دهستی نینسان ده گری له کۆچکردن و له جیهادو به رخۆدان، خواش ده فهرموئی: هه موو که سیک ده بی مردن هه ر بچیتزی به هه ر حالیک بی.

٤- ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾، ئەمه ش دیسان هاندانیک دیکه یه، واته: دوایش بۆ لای تیمه ده گپدرینه وه، ئەم وشه یه خوئندراویشه ته وه: ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾ ئەمه پی ده گوتری: ناوڕ دانه وه له حاله تی دواندن و رووبه روووه، بۆ حاله تی دواندی نادیار (التفات من الخطاب إلى الغياب)، نجا خوا ﷺ روونی ده کاته وه، کاتیک بۆ لای خوا ده گه رینه وه، چی چاوه ریتان ده کات؟

٥- ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَبِئْسَ لَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ عُرُفًا﴾، ئەوانه ی بروایان هیتاوه و کردوه باشه کانیان ئەنجام داو، له به هه شت دا، له باله خانه و کۆشکان دا نیشته جیان ده که ی، جیکه و ریکه یان بۆ دابین ده که ی، وشه ی (لَبِئْسَ لَهُمْ)، خوئندراویشه ته وه: ﴿لَتُنَوِّتُهُمْ﴾ (أَنوَأه بِالْمَكَانِ إِذَا جَعَلَهُ نَائِبًا: مُعِيماً)، ﴿لَتُنَوِّتُهُمْ﴾ و (لَبِئْسَ لَهُمْ)، هه ر یه ک واتایان هه یه، چونکه (نَوَأه بِالْمَكَانِ) واته: شوینه که ی بۆ خوشرکو بۆ ناماده کرد، یاخود نیشته جیتی کرد له ویدا، (أَنوَأه بِالْمَكَانِ)، ﴿لَتُنَوِّتُهُمْ﴾ له (أَنوَأه) وه هاته، (أَنوَأه يُنَوِّيه) یانی: له و شوینه دا نیشته جیتی کردو سه قامگیری کرد.

﴿عُرُفًا﴾، له به هه شتدا له کوئی نیشته جیان ده که ی؟ (عُرْفٌ) کوئی (غرفة) یه واته: ئەو خانووه ی، ئەو ژووه ی که له سه ره وه تره، له کۆشکه به رزه کاند، له باله خانه کاند.

٦- ﴿تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾، رووباریان به ژێردا ده رۆن.

٧- ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾، به هه میشه یی تیاندا ده میننه وه وه بهرده وامن.

٨- ﴿يَقَعَمَ آجْرُ الْعَمَلِينَ﴾، باشترین پاداشت هه کارکه رانه (بوخوا).

نمه ته عبیره که‌ی ناوایه: (نِعْمَ الْأَجْرُ أَجْرُ الْعَامِلِينَ) واته: باشتین پاداشت، پاداشتی کارکه‌رانه، که‌ساتیک که‌ کاریان کردوه بو خوا ﷺ، که‌واته نه‌و پاداشته‌ی چاوه‌رینان ده‌کات، له‌ پرووی چۆنیه‌تییه‌وه باشتینه، له‌ پرووی ده‌وامه‌وه، به‌رده‌وامترینه‌و، هی نه‌ویه که‌ زور ستایشی بکری، بویه خوا ده‌فهرموئی: ﴿نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾، باشتین پاداشت، پاداشتی نه‌وانه‌یه که‌ کار بو خوا ده‌کهن.

له‌و باره‌وه نهم‌ فه‌رمایشته‌ی پیغمبه‌ر ﷺ دینین، که‌ ده‌فهرموئی: (إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَغُرَفًا يَرَىٰ بُطُونَهَا مِنْ ظُهُورِهَا وَظُهُورُهَا مِنْ بُطُونِهَا، فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَنْ لِمَنْ هِيَ؟ قَالَ: لِمَنْ أَطَابَ الْكَلَامَ، وَأَطَعَمَ الطَّعَامَ، وَصَلَّىٰ لِلَّهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ) (آخرجه‌ احمد: ۱۳۲۷، و‌الترمذی: ۱۹۸۴، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَحَسَنُهُ كُلٌّ مِنَ الْأَبْيَانِيِّ وَشُعَيْبِ الْأَرْنَؤُوطِ).

واته: پیغمبه‌ر ﷺ ده‌فهرموئی: له‌ به‌ه‌شتدا چه‌ند‌ باله‌‌خان‌ه‌و کوشکیک‌ ه‌هن، دیوی ده‌روه‌دیان له‌ نیوه‌وه‌دیانی و، دیوی نیوه‌وه‌دیان له‌ ده‌روه‌وه‌دیانی (زور‌ پروون‌ و‌ سپیی و‌ دره‌وشاوه‌ن)، کابرایه‌کی‌ عه‌ره‌بیی‌ ختله‌کیی‌ ه‌ه‌لسا‌گوتی: نه‌ی پیغمبه‌ری‌ خوا! ﷺ، نه‌و کوشکانه‌ بو‌ کین؟ فه‌رمووی: بو‌ که‌سیکه‌ قسه‌ی‌ باش‌ بکات‌ و، خواردن‌ بدات‌ به‌ ه‌ه‌لکی، له‌ کاتیکدا‌ ه‌ه‌لک‌ ه‌ه‌وتوون، شه‌ونویژ‌ بکات. (۹) - ﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾، نه‌وانه‌ی‌ خویان‌ راگرتوه‌و، پشتیان‌ به‌ په‌روه‌دگاریان‌ به‌ستوه.

خوا ﷺ دوو‌ سیفته‌ی‌ سه‌ره‌کیی‌ نه‌و‌ بر‌واداران‌ه‌ی، نه‌و‌ به‌ه‌شت‌ و‌ ه‌ه‌ل‌اته‌ چاوه‌رینانه، باس‌ ده‌کات، ده‌فهرموئی: ﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾، بر‌واداران‌تیک‌ خوا‌ نه‌و‌ کوشک‌ و‌ ته‌لارو‌ باله‌‌خانانه‌ی‌ بو‌ ناماده‌ کردوون، که‌ خویان‌راگرتوه‌و، پشتیش‌ به‌ په‌روه‌دگاریان‌ ده‌به‌ستن، (صَبَرُوا)، واته: خویان‌راگرتوه‌و، نه‌مه‌ی‌ به‌ رابردو‌و‌ ه‌یناوه، خویان‌راگرتوه‌ له‌سه‌ر‌ نیمان، له‌سه‌ر‌ نیسلام، له‌سه‌ر‌ تا‌عه‌ت، له‌سه‌ر‌ کۆچکردن‌ و‌ کۆچیان‌ کردوه.

﴿ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾، پشتیش ته نیا به پهروه ردگاریان دده بستن، نه مهی به (فعل المضارع) هیناوه، بو تیتاوا داهاتوو، به رده وام پشت به پهروه ردگاریان دده بستن، له هر شتیکدا که بیته پشیمان.

له رووی پزمانیسه وه: (الَّذِينَ): (غَيْرَ مُتَّبِعًا مَّخْذُوفٍ) گوزاره ی نیهادیکی قرتیتراوه، یانی (هُمُ الَّذِينَ صَبَرُوا)، نجا (هُمْ) ده بیته نیهاد (مُتَّبِعًا) و (الَّذِينَ صَبَرُوا) ده بیته گوزاره (خبر)، که ده فهرموئ: ﴿ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾، لیره دا ژیردارکه ر و ژیردارکراو (الجارُّ المجرور) که پیشخراوه، بو زیاتر کرنیکی پیدانه، واته: ته نیا پشت به پهروه ردگاریان دده بستن.

۱۰- ﴿ وَكَانَ مِنْ دَابَّتْ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ﴾، زور ژیانداریش هه، بزویو خویمان هه لنگرتوه، خوا ﴿﴾ وه هیکدی دیکه ی نهوانه ی کوچ ده که له پیناوی خواوا، که ده بیته کوسپ و له مپه ر له به رده میان دا، ده روه پینتته وه، ده فهرموئ: زور ژیانداریش هه، (دَابَّتْ): (كُلُّ مَا يَدْبُ عَلَى الْأَرْضِ) هر شتیک که به زه ویدا ده روات، واته: هه موو ژیانداریک، زور ژیاندار هه، که بزویه که ی خویمان هه لنگرن، له کولیان نه ناوه، که ده فهرموئ: ﴿ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ﴾، ده گونجی مه به ست له هه لنگرتن، هه لنگرتنی رواله تیبی بی واته: بزویه که ی به کوله وه نیه، نه بالنده، نه دزنده، نه ژیاندار، هیچی بزویو له کول نیه، یا خود مه به ست نه وه به: خوئی ماندوو ناکات (أَي: لَا تَتَكَلَّفُ تَحْصِيلَ رِزْقِهَا) واته: خوئی ماندوو ناکات، له تیتاوه به ته نگ نه وه وه بی داخو تیوارئ چی بخوات! به لکو بو خوئی ده روات و هه ولتیک دده دات، خوی پهروه ردگاریشیان تاکو نه و کاته ی مؤله تی له سه ر بی، بزوی، بزویوان چنگ ده خات.

۱۱- ﴿ اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ﴾، خوا بزویو نهوانیش دده دات و هی تیوه ش دده دات، نه یفه رموه: (يَرْزُقُهَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ) یانی: پالوه لادراو (المُسْتَدِلُّ إِلَيْهِ) خوی پهروه ردگار، وشه ی (اللَّهُ) که نیهاد (مبتداً) ه، پیشخراوه له سه ر گوزاره (خبر) که، یانی: ته نیا خوا بزویوان دده دات، هه روه ها بزویو تیوه ش دده دات.

۱۲- ﴿ وَهُوَ أَسْمِعُ الْعَلِيمُ ۙ ﴾، ته نیا خواش بیسه ری زانابه، قسه کانتان ده بیستی، پارانوهه کانتان ده بیستی و پنداویستییه کانیشتان ده زانی.

پیغه مبه ر ۱۱ له و باره وه که خوا بژیوی ژیانداران دده دات، ده فهرموی: ﴿لَوْ أَنْتُمْ تَتَّوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقْنَاكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَعْدُو حِمَاصًا، وَتَرُوحُ بِطَائِنًا﴾^(۱)، واته: نه گهر به راستی پشت به خوا بهیستن، بژیوتان دده دات، وهک چؤن بژیوی بالنده دده دات، به یانیان به سکی برسیه وه ده رپاو، ئیواران به سکی تیره وه دیته وه.

به لأم به ته نکید نه گهر ته و بالنده له هیلانه کانی خویان دا هه لئیشن و جموجوئیک نه کن، له برسان دهمرن، که واته پشت به خوا بهیستن، به لأم وهک چؤن بالنده هه ول دده دات، ئیوهش هه ولئیک بدهن، به ته نکید وهک چؤن خوا بژیوی بالنده کان دده دات، بژیوی ئیوهش دده دات، وهک چؤن بژیوی هه مو ته و ژیاندار ودرنده وه، هی ئیو دهریاو هی ئیو هه واو، هی سه ر زهوی، هی بن زهوی دده دات، بژیوی ئیوهش دده دات.

ته مهش وهک پتیشتریش گوتمان: بؤ لابردنی په رچ و له مبه ریکی دیکه یه له بهرده م نه وانهدا که ده یانه وی زیدو نیشتمانی خویان به جیبیلن له پیناوی خوادا، که ده رهستی بژیوو رزق مه بن، وهک له سووره تی (النساء) دا خوا ده فهرموی: ﴿وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرْعَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾^(۲)، واته: هه ر که سیک له پیناوی خوادا کوچ بکات، له زهویدا شتی وای زور دیته ری که لووتی دوژمنانی پی نهوی بکات و، فراوانی بؤ بی، هه روهها هه ر که سیک له پیناوی خوادا، مال و حالی خوی به جیبیلن، دوایی مردنی بگاته سه ر، پاداشتی که وتوته سه ر خوا ۱۱، خواش هه همیشه لیبوردهی به به زهی بووه.

(۱) أخرجه الترمذی: ۳۳۴۴، وابن ماجه: ۴۱۶۴، وأبو یعلی: ۲۴۷، وابن حبان: ۷۳۰.

مهسه لهی دووهم:

خستنه پروی چهند نیشانه به کی خواو نیعمه تیکی گه وره و گرنگی، که به لگهی ته نیا په رستراویه تیی خوان، بو که سائیک عه قَل و هوشیان به کار بینن و، تیغفکرن:

خوا دهفه رموی: ﴿وَلَّيْنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لِيَقُولَنَّ اللَّهُ فَاَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٦٦﴾ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٧﴾ وَلَّيْنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لِيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾﴾

شیکرنه وهی ئهم، ثایه تانه، له حهوت برگه دا:

١- ﴿وَلَّيْنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لِيَقُولَنَّ اللَّهُ﴾، نه گهر لیان بیرسی (واته): له هاوبه ش بو خوادانه ره کان، له بیبروا به کان): کئ ناسمانه کان و زهوی هیناونه دی و، کئ خوړو مانگی رامکردوون؟ به جه ختکردنه وه ده لئین، خوا.

بیگومان ناسمانه کان و زهوی دروست کردنیان شتیکی زور گه وره به، وهک خوا له سووره تی (غافر) دا دهفه رموی: ﴿لَخَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرَ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٧﴾﴾، واته: دروستکرانی ناسمانه کان و زهوی گه وره تره له دروستکردنی خه لک، به لَم زور به ی خه لکی نازانن.

ئنجانسان تا کو عیلمی زیاتر بی، زیاتر تیده گات له گه وره یی ناسمانه کان و زهوی، له گه وره یی نه و گه دروونه که خوا هیناویه ته دی، زور به ی خه لکی نازانن، بو به دروستکراوی خوا و مولکی خوا، به ته سک و که مبه ر دپته به رچاویان، به لَم تا کو زانباریان زیاتر بی و، هه تا ناسوی زهینان فراوانتر بی، زیاتر ده رکی گه وره یی و فراوانیی مولکی خوا ده که ن.

وہک جاری دیکھش گوتومانہ:

ا- نوٹیرین بیردۆزہی گەردووونناسیی ئەوہیہ کہ دەلن: تیردی گەردوون بە پازدە ملیار سأل (۱۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰)ی تیشکیی مەزەندە دەکرئ.

ب- کہەکەشانەکانی کہ گەردوون دەیانگرتە ئیو خۆی، بە یەک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) واتە: هەزار ملیار کہەکەشان مەزەندە دەکرین، پێشتر دەیانگوت: دوو سەد ملیار (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ملیار، بەلام ئیستا دەلن: زیاترن.

ج- ئەو ئەستیرانەیی کہ لە ئیو کہەکەشانی تیمەدا هەن، کہەکەشانی کاکیشان، یان ریتی شیریی، بە یەک تریلیۆن (۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ئەستیرە مەزەندە دەکرین، کہ خۆری تیمە بەیکەکە لە ئەستیرەکانی کہەکەشانی کاکیشان، کەواتە دروستکرانی ناسمانەکان و زەوی زۆر گەورەبە، بەلام بە زانیاری ئەو گەورەبە دەرک دەکرئ.

هەرۆهەا خوا لە سوورەتی (الواقعة) دا دەفرموی: ﴿فَلَا أَقْبِرُ بِمَرِئِعِ النَّجْمِ ۗ وَإِنَّهُ لَئَسْرٌ لِّوَعْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾ واتە: وانیه وەک ئیوہ دەلین (ئەیی کافرەکان!) سویند دەخۆم بە جینگەو رینگەیی ئەستیرەکان و، ئەگەر بزانی، ئەوہ سویندیککی زۆر مەزەنە.

﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾، هەرۆهەا ئایا کن خۆرو مانگی رامکردوون؟ واتە: دەستەمۆو ملکہچی کردوون، تیمە لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (یونس) دا، باسیتی سەر بەخۆمان دەبارەیی خۆر کردوہو، باسیتی سەر بەخۆشان دەبارەیی مانگ کردوہو، هەرۆهەا باسی زەوییمان کردوہو لەوبارەوہ زانیاری ورمەمان خستوونە روو، بۆیە لێرە دووبارەیی ناکەینەوہ^(۱).

وشەیی (وَسَخَّرَ): (سَخَّرَ يُسَخِّرُ تَسْخِيرًا)، (التَّسْخِيرُ: الإِجْبَارُ عَلَى عَمَلٍ شَدِيدٍ) واتە: (تەسخیر) ناچار کردنە لەسەر کارئیکی سەخت، واتە: دەستەمۆ کردن ورامکردن،

(۱) هەرۆهەا لە تەفسیری سوورەتەکانی: (فصلت و الرحمن و الواقعة و الشمس) یشدا، لەو بابەتەنە دواوین.

مل پی که چکردن، بهو شیوه به که خوا بوی داناوه، بهو شیوه به کار بکات و به یرتوه بچی.

﴿لَيُفَوِّنَنَّ اللَّهُ﴾ زور به جه ختکردنه وه وه ده لئین: خوا ﴿﴾ ده لئین: بهس خوا ناسمانه کان و زهوی هیناونه دی، خوړو مانگیشی دهسته مو کردوون.

۲- ﴿فَأَنَّى يُؤفَكُونَ﴾، که واته بو کووی لاده درین؟ نه مه پرسیار لیگردنی نکو و لیلیکردن و سه رسورماندن (الاستفهام للإنکار والتعجیب) ه، مادام هه ر خوا به دیهینه ری ناسمانه کان و زهویه، خوا یرامکه ری خوړو مانگه، نه دی بو کووی لاده درین؟ بوچی جگه له خوا ده په رستن؟

۳- ﴿اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ﴾، خوا بڑیو بو هه ر کام له بهنده کانی که بیهووی فراوان ده کات و، بوچی تهنگ ده کات و تهسک ده کات، واته: بووی زور ده کات و بووی کهم ده کات، نه م مهسه له ی فراوانگردنی بڑیو و تهسکدرنه وه ی واته: زور گردنی و کهمگردنی، له زور شوینی قورناند ا دووباره بوته وه^(۱)، بو وینه:

۱- لیره له م نایه ته دا که ده فه رموی: (اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ) یانی: ویرای فراوانگردنی بڑیو، کهمگردنه وه و لیگردنه وه کهش به قازانچی نه و بهنده یه یه، نهک به زه ردری.

۲- له سوورته ی (الرعد) دا هه مان راستیی خوا دووباره ده کاته وه و ده فه رموی: ﴿اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾^(۲)، واته: خوا بڑیو فراوان ده کات بو هه ر که سیک که بیهووی و تهنگیش ده کات، فراوان ده کات واته: زوری ده کات و، تهنگی ده کات، واته: کهمی ده کات.

۳- هه روه ها له سوورته ی (القصص) دا ده فه رموی: ﴿وَيَكُنَّ لِلَّهِ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ﴾^(۳)، واته: نایا نابینی، یان سه رت سوورمینی له وه که خوا بڑیو بو هه ر کام له بهنده کانی که بیهووی، فراوان ده کات و تهنگیش ده کاته وه.

(۱) له ته تفسیری سوورته ی (الشوری) دا، له و باره وه کورته باسیکمان کردوه.

۴- ههروهها له سووره تى (الروم) يشدا ددهرموى: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ (۳۷)، واته: ئايا نابيين چۆن خوا بزيو بو ههر كه ستيك كه بيهوى، فراوان دهكات، يا خود تهسك دهكاتهوه، ئەم راستيه له زۆر شوئى قورتاندا دووباره بۆتهوه، لهبەر نهوى ژيانى بهندهكان پهيوهنديى به بزيوهوه ههيه، پهيوهنديى بهوه ههيه كه پى دهژين و، رزق و پوزى بهشهر له ژيانى بهشهردا، له رووه مادديهكهيهوه گورهترين گرنگى ههيه، بويه خوا ﷻ روونى دهكاتهوه، رايدهگهيهن: كه بزيو به دهست خوايه ﷻ، كه مكردن و زۆركردنى حيكمهتى خواى له پشتهوهيه، ههلبهته هوكارهكان دورى تيدا دهبينن، بهلام له پشت هوكارهكانهوه هوكارساز ههيه، له پشت (اسباب) هوه، (مُسَبَّب) ههيه كه خوايه ﷻ، ههروهها له سووره تى (يونس) يش دا، خوا ﷻ ددهرموى: ﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ يَبْلُكُ السَّعْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدْبِرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تُنْقَرُونَ﴾ (۳۸)، واته: بلن: كن له ناسمان و زهويهوه بزيوتان ددهات، يان كن بيستى و چاوهكانى بهدهستن و، كن زيندوو له مردوو دهردينى و، مردوو له زيندوو دهردينى و، كن كاروبار بهرتوهدهبات؟ دهئين: خوا، بلن: ئايا پاريز ناكهن!!

مادام خوا ههمهكاره و مشوورخۆرى ههموو گهردوون و، ههموو لايهنهكانى ژيانى نيويه، كهواته: بۆچى پاريزى لى ناكهن؟

۴- ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾، به دنيايى خوا به ههموو شتيك زانايه، واته: ههر كام له فراوان كردنى بزيوو، كه مكرندهوى، ههمووى حيكمهتى مهزنى له پشتهوهيه، كه خهلك دهركى نهو حيكمهته ناكهن، نهگهزنا هيچ شتيكى خوا به بن حيكمهت نيه، چونكه خوا ﷻ به ههموو شتيك زانايهو، ههر شتيك كه دهيكات، نهوپهري حيكمهتى تيدا بهكار ديئى.

۵- ﴿وَلَمَّا سَأَلْتَهُمْ مَنْ زَلَّكَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاتَّخِذُوا بِهِ الْوَسْطَىٰ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيكُمْ فَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَمْ يَرْزُقُوا مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَا يَخْشَوْنَ﴾ (۳۹)، نهگهز لتيان بپرسى: كن له سهريوه ناوى دابهزانندهوه، سهريوهى دواى نهوى كه مردوه، زيندووى كردوتهوه؟ بهجهختكرندهوه دهئين: خوا.

له سوورہتی (الجالیة) ده فہرموی: ﴿ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ ﴾

له سوورہتی (البقرۃ) ده فہرموی: ﴿ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ ﴾

به لآم لیترده ده فہرموی: ﴿ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا ۗ ﴾، له بهر ئه وهی له وی ته نیا باسی نیعمهت و چاکه کانی خویبه، به لآم لیتره باس باسی هاوبه ش بو خوادانانه، بویه خوا تک ده فہرموی: له دوی مردنی زهوییه وه، کی زیندوی ده کاته وه؟ واته: (مین) ی بو زیادکراوه تاکو له سه ره تاو ده ستیکی مردنه کوه، بیکریته وه، که واته: هاوبه ش بو نه و خویبه دامه نین، نه و خویبه شایسته ی نه وه به به ندایه تیبی و په رستشی بو ساغ و به کلابکریته وه.

که ده فہرموی: ﴿ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ﴾، یانی: زور به جه ختکردنه وه وه ده نین: بهس خوا ناوی دابه زانده وه سه ر زهوی مردوی پی زیندوو کردوته وه.

٦- ﴿ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۗ ﴾، بلن: ستایش بو خوا، واته: له سه ر نه و به لکه پو شنانه و، له سه ر نه و هه موو نیعمهت و چاکانه و، له سه ر نه و هه موو سیفه ته به رزو بی وینانه ی خوا له هه رستیک بواری: جوانیی و شکو و ته وایی (جمال و جلال و کمال) دا.

٧- ﴿ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۗ ﴾، به لکو زوربه یان نافامن، واته: ستایش هه ر هی خویبه، به لآم نه وان زوربه یان نازانن و نافامن، بویه ده رکی نه و به لکه پو شنانه ناکه ن و، ستایش و مه دح و سه نا، تابهت ناکه ن به خواو خاوه نی خو یانه وه تک.

مهسه لهی ستهم:

ژیانی دنیا له پرووه ماددیه که به وه: خافلان و گه مهو، مه نزلگای کوتایی،
ژیانی راسته قینهی تیدایه نه گهر بزائن:

خواد هه فرموی: ﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ
الْحَيَوةُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٧٦﴾

شیکردنه وهی ئەم ئایه ته، له دوو برگه دا:

١- ﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ﴾، ئەم ژبانی دنیا به ش تهنیا خافلان و یاریه.
وشه ی (لَهْوٌ) (اللهو: ما یلھوا به الناس أي: یشتغلون عن الأمور المکذرة، أو
یغمضون به أوقاتهم الخلیة عن الأعمال)، (لَهْوٌ): بریتیه له شتیک که خه لک
پتی ده خافلتین، یاخود نهو شتانهی که ژبانیاں لیتل ده کات، نهو خافلان له وه
بتی ناگیان ده کات، یان کاته بۆشه کانی خۆبانی پتی ده به نه سه، نهو کاتانهی
کاریان نیه، به لأم (لَعِبٌ): بریتیه له کاریک که ئینسان مه به سته پتی گالته و
پیکه نین و خۆشیی بتی، نهک شتیکێ جیددی.

جیاوازیی نێوان (لَهْوٌ) و (لَعِبٌ) نه وه یه:

أ- (لَعِبٌ) بریتیه له رووکردنه ناههق، به لأم (لَهْوٌ) بریتیه له پشتکردنه ههق^(١).

ب- هه نندیکیش گوتوو یانه: وشه ی (لَعِبٌ) له سه ره تایی ته مه نه وه یه، مندال یاری و گه مه
ده کات، به لأم ورده ورده که ته مه نی هه لده کشتی، تنجا خه ریکی خافلان (لَهْوٌ) ده بتی واته:
نهو جو ره یاریانه ی جو رتیک له هه قفل ورده کاریان ده وی، هه روه ها (لَهْوٌ): له قوناغتیکی
پیشکه و توتوتری ته مه ندا ده بتی، نه گهر سه رنجی قورئان بددین ده بتین خوا به زوری وشه ی
(لَعِبٌ) ی پیشخستوه له چه ند شویتیکیش دا وشه ی (لَهْوٌ) ی پیشخستوه، بۆ وینه:

۱- له سووره تی (الانعام) دا خوا ده فہ رموی: ﴿وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَيْمٌ وَلَهُمْ وَلَدَارٌ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ اَفَلَا تَمَعِلُوْنَ ﴿۳۳﴾، واتہ: ژبانی دنیا تہ نیا یاری و خافلانہ و مہ نزلکای کوتابی باشترہ بؤ تہ وانہی پاریز دہ کهن، نایا نافامن؟

ب- له سووره تی (الحديد) دا ده فہ رموی: ﴿اعْلَمُوْا اَنَّما الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَيْمٌ وَهُوَ وَزِيْرَةٌ وَتَفَاخُرُ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَشَلِّ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ بِنَانِهِ ﴿۲۱﴾﴾، واتہ: بزائن کہ ژبانی دنیا یاریہ، خافلانہ، جوانی و پازانہ و ہبہ، خو بہ سہر یہ کدا ہہ لکیشانہ، زورکردنی سامان و کورانہ (مندالانہ)، و ہک بارانتیک کہ پرووہ کہہ کی بابای خاوهن کشتوکال سہ رسام دہ کات.

ج- له سووره تی (الأعراف) یش دا و ہک تیرہ (لہو)، پتیشخراوہ کہ دہ فہ رموی: ﴿الَّذِيْنَ اتَّخَذُوا دِيْنَهُمْ لَهْوًا وَلَيْبًا ﴿۵۱﴾﴾، کہ واتہ: بہ پنی سیاقہ کہ جاری وا ہہ یہ (لیم) پتشدہ خری، نہ گہر مہ بہ ست خستہ پرووی قونابہ ندی کاتی بن، بیگومان (لیم) لہ پیش (لہو) ہوہ دتی، نہ گہر لہ پرووی چونبہ تیبہ و ہوش تہ ماشا بکری، (لہو) پتشدہ خری، چونکہ (لہو) زیاتر مروف سہ رقآل و سہرگہرم دہ کات و، لہ قونابگی پتشتری تہ مہ نیشدا دیتہ دی.

۲- ﴿وَلِئَلَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لِهِيَ الْحَيٰوةُ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۰۱﴾﴾، مہ نزلکای کوتابی، بہس تہوہ ژبانی راستہ قینہ، واتہ: ژبانی راستہ قینہ لہو تیبہ، نہ گہر بزائن.

مهسه له ی چواره م:

باسی راستیتی خوا به یه کگرتن و، نه نیا خوا به راستیی و، پووجه لسی شیرک و،
بیمرادی و ناکام خرابیی هاو به شدانه ران:

خوا دهفه رموی: ﴿ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الَّذِينَ قَلَّمَا نَجَّيْنَاهُمْ
إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿١٦﴾ يَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَسْتَمْعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧﴾
أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَمَلْنَا حَكَمًا وَإِمَامًا وَمِنْ حَوْلِهِمْ أَقْيَابُ النَّاسِ يُؤْمِنُونَ فِيهِمْ وَيَتَّعَمَدُ
اللَّهُ يَكْفُرُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

شیکردنه وهی ئهم نایه تانه، له چواره برگه دا:

١- ﴿ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الَّذِينَ قَلَّمَا نَجَّيْنَاهُمْ ﴾، کاتیک سواری که شتی
بوون، یاخود: سواری که شتی به کان بوون، به مملکه چیی ساغکردنه وه و له خوا پارانه وه،
جاری دیکه ش گوتومانه: (الْفُلُكِ) هم به مانای به یه که شتی (السَّفِينَةِ) دی، هم
به کومه له که شتی به (السفن) دی، وشه ی (الْفُلُكِ) تاک و دووان و کو تیدا هاو به شن.
نایا لیره دا پانای کو له (رَكِبُوا) دا بو کت ده چپته وه؟ ﴿ فَإِذَا رَكِبُوا ﴾،
به سیاق ده زانین که مه به ست پتی هاو به ش بو خوا دانه ره کانه، نه که رنا
نه که ر نیشانه (قرینه) به که نه بی، هم مو نه و شانه ی کو ی خه لک ده که به نن،
ده بی هم مو خه لک بکه به نن به بی هه لاواردن، به لام جاری واهه به سیاقیک
مانایه که ی تایه ت ده کات به کومه له خه لک کی دیار بی که راه وه که لیره وایه،
واته: کاتیک که هاو به ش بو خوا دانه ره کان سواری که شتی ده بن، یان سواری
که شتی به کان ده بن، سه ره تا بیتاگایانه له خوا ناپارینه وه بو لای خوا ناکرووزینه وه،
به لام که لیان قهوما، دلسوزانه هاواری خوا ده کن:

﴿ دَعَاَ اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾، دواى نھودى تووشى گرفت و کيشه و ناره چه تيه که دین، له خوا ده پارانته وه، گهر دنکه چيى خويان بو خوا ساغ ده که نه وه، يانى: (أَخْلَصُوا خُضُوعَهُمْ لِلَّهِ وَحْدَهُ)، (الدِّينَ) ليره دا به ماناى ملکه چيى و زيرده سته يى دى، زيرده سته يى و ملکه چيى خويان بو خوا ساغ ده که نه وه، (أَخْلَصَ يُخْلِصُ إِخْلَاصًا، فَهُوَ مُخْلِصٌ) واته: ساغى کرده وه، ساغى ده کاته وه، ساغ کرده وه، نه و ساغ کرده وه، به شى ﴿مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾، واته: گهر دنکه چيى خويان بو خوا ساغده که نه وه، به شى جگه له خواى پتوه ناهيلن، نه وه له کاتیکدا که تووشى ته نگانه و سه غله تى ده بن، هه ميشه خوا ﷻ نه و شتانه ي که به عقل و سه ليقه ده زانرين، ده يانقرتين، يانى: (فَإِذَا رَجَبُوا فِي الْفَلَكَ، غَفَلُوا عَنِ اللَّهِ، لَكِنْ إِذَا وَقَعُوا فِي شِدَّةٍ، دَعَاَ اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ) واته: هه رکات سوارى که شتتى بوون، له خوا بتى ناکابوون، به نم که تووشى سه ختیه ک بوون، به ملکه چيى خو بو خوا ساغ کرده وه لى پارانته وه، نه گهر نا به کسه ر که سوارى که شتتى ده بن، به ملکه چيى بو خوا ساغ کرده وه ده لى ناپارانته وه، وه که له شوينه کانى دیکه دا ده فه رموى: ﴿هُوَ الَّذِي يُسَبِّحُ فِي اللَّيْلِ وَالْبَحْرِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفَلَكَ وَجَرَيْنَ بِمِمْ رِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَاَ اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِن أُنجَيْنَا مِنْ هَٰذِهِ، لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ ۲۲ یونس.

خوا ﷻ نه و راستيانه ي له هه نديک له سووره ته کاندا، له نايه ته کاندا باسيان ده کات به وردى، له نايه ت و سووره تىکى دیکه دا که هه مان راستى دووباره ده کاته وه، نه و شتانه لى ده قرتينى و، جتى مه به ست باس ده کات و، نه و شتانه ي که له شوينه کانى دیکه دا، باسيکردوون، دووباره يان ناکاته وه.

۲- ﴿ فَلَمَّا نَجَّيْنَاهُمْ إِلَى الْبَرِّ ﴾، کاتیک ده ربازى کردن به ره و وشکانى، واته: له و شه پؤل و گهرده لووله ي نيو ده رباو ناره چه تيهانه ي که تووشيان بووه، له نيو ده رباو، ده ربازى کردن به ره و وشکانى.

۳- ﴿إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾، به کسر نهوان هاوبه شدا دهنین.

(إِذَا) بؤکت وپرییه (لِلْمُفَاجَأَةِ) یانی: (ابتدؤوا إلى الشِّرْكِ قَوْزٌ وَصُولِهِمْ إِلَى الْبِرِّ) واته: به کسر که گه یشته وشکانیی، هاوبهش بؤ خوا داده نین.

جاری دیکهش باسم کرده که خؤم نهو دیمه نهم بینوه، له سالی (۱۹۹۸ ز) دا بوو، تیمه له مالتاوه چووینه (بنغازی) له (لیبیا)، لهوسه که گه پراپنه وه، لههر سه ره ی دوازه ساعات یاخود زیاترمان پیچوو، له ده ریای سپیی نبوه راستدا، له سه ری گه پراپنه وه، باو گه رده لوولیک لئی داین، وهک خوا ده فهرموئی: ﴿فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ ۱۲ هود، نهو که شتییه زله که جهوت فات بوو، دهوری دوو هه زار (۲۰۰۰) که سی ده گرت، وهک ته په دؤرئکی گچکه نهو ناوه گمه و یاری پیده کرد، ههر جارئک که پیشه که ی داده چوو، ده مانگوت: تازه بؤ بنی ده ریا ده روات، ههر کاتیک به لای راست دا ده کهوت، به لای چه پدا ده کهوت، یان به ره و دوا هه لده گه پراپنه وه، زؤر مه ترسییدار بوو، نهو خه لکه هه مووی له خوا ده پراپنه وه، تووشی وه زعیکی نارحمت بوو بوون به مسؤلمان و نامسؤلمانه وه، به لام ههر نهو نده که کهوتینه وه خوشیی و، شه پؤل و گه رده لووله که به سه رچوون، که پیشتر شه و بوو، دواپی که رؤژمان لی بووه وه، دنیا رووناک بوو، ده ریا کش و مات بوو، خه لک گه پراپنه وه سه ره به زمی پیشووی.

۴- ﴿لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ﴾، با به وهی پیمانداون سپله و بن غهک بن، (ل) ی (لِيَكْفُرُوا) (لام التعلیل) ی پیده کوترئ، به مانای تاکو (کُفِرَ) دئ، (كَيْ يَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ)، تاکو سپله یی بکهن به رانبه ره به وهی پیمانداون، ده شگونجن (لام العاقبة) بن واته: سه ره نجام وایانلیتین ناسپاس و سپله بن، ده شگونجن (ل) لامی فهران (لام الأمر) بن، به لام مه به ست پیی هه ره شه بن واته: با سپله یی بکهن به رانبه ره نه وهی پیمان به خشیون! دواپی ده زانن چیمان به سه ردئ!

۵- ﴿وَلِتَسْتَمْعُرَا﴾، ههروه‌ها با رابوئین و بههرمه‌ند بن، (التَّمْتُعُ: الإِنْتِغَاغُ الْقَصِيرُ زَمْتُهُ)، (تَمْتَعُ) بریتیه له سوودمه‌ند بوونتیک که ماوه‌که‌ی کم بن.

۶- ﴿فَرَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾، له‌مه‌ودوا ده‌زانن، نمه به ته‌نکید هه‌ره‌شه‌یه، له‌مه‌ودوا ده‌زانن که چۆن سزایان ده‌ده‌بن له‌سه‌ر نه‌و سه‌له‌یی و، بی‌ناگا بوونه له‌خوا ﴿فَرَوْفَ﴾.

نه‌و نایه‌ته‌ی پی‌شته‌ر به‌گشتیی بو‌هاوبه‌شدانه‌ره‌کان بوو، ئنجا تایبته‌ بو‌هاوبه‌ش دانه‌ره‌کانی مه‌ککه، خوا ﴿فَرَوْفَ﴾ له‌چهند شوینی دیکه‌ش داو لیره‌ش خوا ﴿فَرَوْفَ﴾ به‌تایبته‌ هۆزی قوره‌یش، کافره‌کانی مه‌ککه ده‌دوتینی و، ده‌ه‌رموی:

۷- ﴿أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَكَمًا عَٰمِيًّا﴾، نایا نابینن که تیمه‌هه‌ره‌مییکی پر هیمن و ناسایشمان بو‌ره‌خساندوون! (أَوْلَمْ يَرَوْا) پرسیار کردنه‌که پرسیارکردنی نکوولییلیتکردنه، واته: به‌دلنایی ده‌بیینن که تیمه‌هه‌ره‌مییکی پر هیمن و ناسایشمان بو‌ره‌خساندوون، که تیبیدا له‌خۆیان نه‌مین و دلنایان.

۸- ﴿وَيَسْتَخْفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ﴾، له‌حالی‌کدا که خه‌لک له‌ده‌وریان ده‌رفیتیری، ده‌بردیری.

۹- ﴿أَفِیْآلِنَطِلِ یُؤْمِنُونَ﴾، ئنجا نایا نه‌وانه‌بروا به‌پووج (باطل) ده‌که‌ن؟ (باطل) پی‌چه‌وانه‌ی هه‌فه‌و، مه‌به‌ست پتی هه‌موو نه‌و شتانه‌یه که له‌ک‌ل نیسلامدا تیکه‌گیرین، نایا بروا به‌ناهق ده‌که‌ن؟

۱۰- ﴿وَيَسْمَعُوْا اٰنَّهُ یَكْفُرُوْنَ﴾، که‌چی به‌رانبه‌ر به‌چاکه‌ی خوا سه‌له‌ن؟ یاخود (تَكْفُرُوْنَ) یانی: بی‌بروان، که‌چی بی‌بروان به‌چاکه‌ی خوا؟

۱۱- ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ أَفْرَمَىٰ عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا﴾، نایا کتی سته‌مکارتره‌له‌که‌ستیک که‌درۆ به‌ناوی خواوه‌هه‌لده‌به‌ستن؟ نه‌مه‌ش دیسان پرسیارکردنی نکوولییلیتکردنه، واته: هیچ‌که‌ستیک له‌و که‌سانه‌سته‌مکارتر نه‌یه که‌درۆ به‌ناوی خواوه‌هه‌لده‌به‌ستن، درۆ هه‌لده‌به‌ستنه‌که‌ش نه‌وه‌یه بلین: خوا‌هاوبه‌شی هه‌یه، خوا‌رۆ‌له‌ی هه‌یه، کچی هه‌یه‌و کوری هه‌یه.

وہک لہ سوورہتی (الأنعام) دا دہ فہ رموی: ﴿ وَخَرُّوا لِمَ بَيْنَ وَبَيْنَ يَغِيرَ عِلْمِ ۝۱۰۱ ﴾، واتہ: بہ بی زانیاری کچان و کورانیان بو خوا دانان، دہ یانگوت: فریشتہ کان کچانی خوان، شہ یثانہ کان کورانی خوان.

(۱۲) - ﴿ أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۝۱۰۲ ﴾، ہر وہا: یان کن ستمکار ترہ لہ کہ سیک کہ ہق بہ درو دادہ کن کاتیک بو لای دی، یانی دوا ی تہوی خوا پیغمبر ﷺ دہ تری، تہو ہقہی کہ پیغمبری خوا ﷺ پیہتی کہ فورثانہ، بہ بی خو ماندوو کردن دپتہ لایان، بی تہوی نارہقی پیوہ بکن، کہ چی تہوان بہ دروی دادہ تین، کن لہوانہ ستمکار ترہ؟ بیگومان کہس.

(۱۳) - ﴿ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ۝۱۰۳ ﴾، نایا لہ دوزہ خدا بو بی پروایان جیکای حہوانہ وہ نیہ؟

ہمزہ (أی) (أَلَيْسَ) بو پرسیار کردنہ بو دان پیپتہ اہینان (تقریر) ہ، بہ زوری پرسیار کردن لہ کہ ل لابر دن (نفسی) دا (أَلَيْسَ) کہ دی، بو پرسیار لیکردنی دان پی پتہ اہینانہ، کہ بہ رانہ رہ کہ دہ بی دانی پتہ اہین.

(المثوى: مَكَانُ الثَّوَاءِ وَهُوَ الْإِقَامَةُ الطَّوِيلَةُ وَالسُّكْنَى)، (مثنوی): بریتہ لہ شوینی تپدا نیشتہ جن بوونی درتزو تپدا حہوانہ وہ، واتہ: کافرہ کان تہ گہر شوینیک ہہ بی تپدا بحہوینہ وہو نیشتہ جن بین تہ نیا دوزہ خہ.

تہ لیف و لامی سہر (لِّلْكَافِرِينَ) بو ناساندنہ، بہ لام ناساندنی (عہد)، واتہ: بو کافرہ کان، تہو کافرانہی کہ دیارہ کین، کہ پشتر قسہ یان لیکراوہ.

جہریر کہ یہ کیکہ لہ شاعیرہ کان، دیارہ مہ دحیی پاشاہک دہ کات دہ لی:

نایا تپوہ ہاشترین کہ سیک نین کہ سواری ولآخان بووہ،

نایا تو لہ ہہموو جیہانیان تپو لہ پت تہر تر نیہ، (یانی: بہ خشنده تر نی)؟

مهسه لهی پینجه م:

ئه وانه ی له پئی خودادا تیده کۆشن، خوی میهره بان پریازه کانی خویان
پیشان دهدات و، به دنیایی خوا له گه ل چاکه کاران دایه:

خوادده رموی: ﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

شیکردنه وهی ئه م، ئایه ته، له سنی برگه دا:

۱- ﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا ﴾، ئه وانه ی له پیناوی ئیمه دا تیده کۆشن، لیره دا (وَالَّذِينَ) (الاسْمُ الْمَوْصُولُ هُنَا بِمَنْزِلَةِ الْمُعْرَفِ بِلَامِ الْعَهْدِ) (الذین) (اسم الموصول)، به لام له شوینی ناویکه به (أل) ی (عهد) پیناسه کرابن، یانی: ئه و که سانه ی که، (که ده زانین کین)، له پیناوی ئیمه دا تیده کۆشن.

(جَاهَدُوا) واته: تیکۆشاوون و ئه وپه پری توانای خویان به کارهیتاوه، (فِينَا) واته:
له پیناوی ئیمه داو له بهر ئیمه، که واته: دوو خه سلّه تیان هه بوون:

۱- تیکۆشاوون و پرنجیان داوه و خه باتیان کردوه، خویان ئه وپه پری ماندوو کردوه.

۲- تیکۆشانه که شیان ته نیا له پیناوی خوادا بووه.

که مه به ست له جیهاده که بیان خۆراگری بووه له سه ر ئازارو ناره حه تیی و،
به لّو به رپه رچ دانه وهی دوژمنان و... هتد.

۲- ﴿ لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ﴾، به دنیایی پریازه کانی خۆمانیان پیشان دده دین.

(لَنَهْدِيَنَّهُمْ) (ل) که بۆ سوئنده (لام القسم)، نوونه که ش بۆ ته ئکیده، واته: به
دنیایی پریه کانی خۆمانیان پیشان دده دین، واته: ئه و پریازانه ی که جیهادو
خه باتیکی راست و دروستیان لیتوه بکه ن، ئه و پریازانه ی که ده یانگه یه نن به
تامانج له دنیادا، ده یانگه یه نن به په زامه ندیی ئیمه له روژی دوایی دا.

﴿لَتَهْرِيَهُمْ شُبُهَانًا﴾، ناماژہشی تیدایہ کہ نهوانہی دهیانہوئی له پیناوی خواوا
 رنج بدن، خبات بکهن و، دهیانہوئی کوچ بکهن، خوا پئی کوچ کردیان بو
 ناسان دهکات و، زهمینهیان بو خوش دهکات.

۳- ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾، به دلنایای خوا لهگهَل چاکه کاراندايه، به ته نکید هم
 لهگهَلدا بوونه، لهگهَلدا بوونیکي تايهته، لهگهَلدا بوونی مشور لیخوردنه، ناگا لیبوونه،
 سه رپه رشتیاری کردن و هاوکاری کردنه.

گوتراوه: (مَنْ عَمِلَ مَعَا عَلِيمٍ، وَرُئِيَ اللَّهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) واته: هر که سیک کار
 بکات بهوهی دهیزانن، خوا نهوهشی که نایزانن فیری دهکات، زورچار ینسان له
 نیشدا فیره نیش دهبت، له نهجامی کارکردن دا بهو زانیاریه ی که پیت دراوه،
 ده رگای زانیاری دیکهت لی ده کرتیهوه.

(القرطبي) لهو بارهوه نهو شوپنهواره ی هیناوه له تهفسیره که پیدال^(۱)، ده لن:
 گوتراوه: سوفانی کوپی عوهینه به عه بدوللای کوپی موباره کی گوتوه: هر
 کاتیک بینیت خه لک که وتبوونه راجیایی له شتیکدا، تو پرسیار له موجهیددکان
 بکه، (له تیکوشه ران بکه) لهوانه ی که سه نگر نشینن، چونکه خوی بهرز
 دهفه رموی: ﴿لَتَهْرِيَهُمْ شُبُهَانًا﴾، به دلنایای نهوانه رینمایي ده که بن، ریان
 پیشان دهدهین، دهیانخه ینه سه ر پیه کامان، نهو ریانیه ی که به رزامه ندیی
 تیمه یان دهگه یه نن.

منیش له کوتایی دا، له باره ی هم تايه ته موباره که وه ده لیم:

خو ﴿يَا﴾ دوو شتی داناون بو بهنده کان:

۱- (جَهْدًا) نهوپه ری توانای خو یان به کار هیناوه، چونکه (جهاد: بَدَلُ الْقُصَى مَا فِي الْوَسْعِ)
 (جهاد) به کارهینانی نهوپه ری توانایه، بهنده کان نهوپه ری توانای خو یان به کارهیناوه.

۲- (فَإِنَّا) له پیتناوی تیمه‌دا، له پیتناو رازیی کردنی خوادا، یانی: له پیتناوی به‌ده‌ست هیتانی په‌زامه‌ندی خواداو بۆ رازیی کردنی خوا.

که‌واته: له‌بهنده‌کانه‌وه: به‌کارهیتانی ئه‌وپه‌ری توانا، به‌ساغیی و خوا پتی مه‌به‌ست بوونه‌وه.

له‌لایه‌ن خوای په‌روه‌ردگاریشه‌وه، دوو به‌لین و موژده‌ دراوون:

(۱) ﴿لِنَهْدِيَهُمْ لَبْوَاتًا﴾، رتیه‌کانی خو‌مانیان پیشان ده‌ده‌ین، ده‌یان‌خه‌ینه‌سه‌ر رتیه‌کانی خو‌مان، ئه‌و رتیه‌کانی که ده‌یان‌گه‌یه‌نن به په‌زامه‌ندی تیمه، به هیتانه‌دی نامانجه شه‌رعییه‌کان.

(۲) ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾، به‌دلتیایی خوا له‌گه‌ل چاکه‌کاراندا، به‌له‌گه‌لدا بوونیکی تابه‌ت ناگای لیتانه، مشووریان لئ ده‌خوات، هاوکاریان ده‌بی.

وه‌ک پتشریش گوتمان: لیره‌ده‌فه‌رموئی: (سُبُلًا) رتیه‌کانی تیمه، بپگومان رتی خوا هه‌ر به‌یکه‌که، که رتی نسیلام و قورنان و شه‌ریعه‌ته، به‌لام لیره‌دا (سُبُلًا) واته: ئه‌و رتیه‌کانی که نه‌وان ده‌یان‌گرته‌به‌ر بۆ تیکۆشانیان له پیتناوی تیمه‌دا، که سه‌ره‌نجام ئه‌و رتیه‌کانی بیانگه‌یه‌نن به نامانجه شه‌رعییه‌کان، که خوای په‌روه‌ردگار لیتان رازییه‌و په‌زامه‌ندی خویان تیدایه.

که‌واته: له‌و تابه‌ته‌مو‌باره‌که وه‌رده‌گیری: که له تیمه‌حه‌ره‌که‌ت، له خوا به‌ره‌که‌ت، له تیمه‌جوولان، له خوا ﷻ یارمه‌تیدان.

هه‌روه‌ها له‌و تابه‌ته‌ئوه‌ش وه‌رده‌گیری: که کارکردن بۆ خوا، مایه‌ی به‌رچاوو پوونیی و هیدایه‌ت درانه، که‌سێک کار بۆ خوا بکات، له پیتناوی خوادا خوئی ماندوو بکات، ده‌بیته‌مایه‌ی ئه‌وه‌که خوا به‌رچاوی پوون بکات و به‌ر پتی خوئی ببینی، راست و چه‌پی لیک بکاته‌وه‌و، خوا له دینی خویدا، سه‌ر راست و شاره‌زای بکات.

خوایا بە لوتف و کەرەمی خوێ، ئێمە لەو کەسانە بگێرێ کە ئەو پەری توانایان بەکار دێنن لە پێناوی خوادا، بە دڵسۆزانە، بە ساغیی، هەر وەها خوایا لەو کەسانەمان بگێرێ کە هەر دەم هەوڵ دەدەن لە ئایین و بەرنامەی خوادا بەرچاو پووێترین، زاناترین، شارەزاترین، بۆ ئەوەی هیچ شتێک نەئێن و هیچ شتێک نەکەن، کە ئایینی خوای پێی پازی نەبێ و، جێگای پەزمامەندیی خوای پەروەردگار نەبێ و، دوور بێ لە سروشتی ئایینی خوایا، کە بە تەئکید هەر شتێک جێگای پەزمامەندیی خوای نەبێ، خوایا بەرە کەتی ناخاتی و، هەر شتێک پێچەوانەی سروشتی ئایینی خوای بێ، بێگومان لە جیاتی ئەوەی خزمەت کردن بێ بە ئایین و بەرنامەی خوایا، دەبێتە هۆی ناشرینکردنی ئایینی خوایا بەرزو مەزن و، دەبێتە هۆی ئەوە کە خەڵک لەو ئایین و بەرنامە پێک و راستە دوو دڵ و دردۆنگ بن و، بکەونە گومانەوه، خوایا بمانپارێزی لەوەی کە بێنە مایەیی دوور خستەوهی خەڵک و سەلمانەوهی خەڵک لە ئایینی خوایا، بە هۆی قسە و کردارو هەلوێستی ناشایست و نەگونجاو، لەگەڵ سروشتی بەرزو پاک و بێوێنەیی ئایین و بەرنامەی خوای پەروەردگاردا.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

نیوه‌ڕۆک

- پێشه‌کی ئەم تەفسیره‌ به‌گشتیی..... ٥
 به‌رچاو پوونیه‌کی گزنگ له‌باره‌ی ئەم تەفسیره‌وه ١٠
 پێشه‌کی ئەم به‌رگه‌ ١٢

تەفسیری سوورەتی التَّوْبَةِ

- دەستپێک..... ١٧
 پێناسەی سوورەتی (القصص) و بابەتەکانی ١٧
 (١)- ناوی ئەم سوورەتە: ١٧
 (٢)- شوێنی دابەزینی: ١٨
 (٣)- ریزبەندیی له‌ موصحف و له‌ دابه‌زیندا: ١٩
 (٤)- ژماره‌ی ئایه‌ته‌کانی: ٢١
 (٥)- ئیوه‌ڕۆکی: ٢١
 (٦)- تاییه‌مه‌ندیه‌کانی: ٢١
 (٦)- دابه‌شکردنی ئەم سوورەتە بۆ ده‌ (١٠) ده‌رس: ٢٥
 کورتەباسنێک: مووسا و هاروون (عليهما السلام) و چه‌ند زانیارییه‌ک له‌ باره‌ی خۆیان و
 گه‌له‌که‌یان، و فیرعه‌ون و دارو ده‌سته‌که‌به‌وه ٢٧
 ته‌وه‌ری یه‌که‌م: قۆناغه‌کانی ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا و هاروونی برای (عليهما السلام) و
 گه‌له‌که‌یان، له‌ قورئان دا ٢٨
 هه‌روه‌ها دوو به‌سه‌رهاتی دیکه‌ی مووساش عليه السلام هه‌ن: ٣٣
 ته‌وه‌ری دووه‌م: ژماره‌ی ناوه‌تێرانی مووسا و هاروونی برای (عليهما السلام) له‌ قورئاندا ٣٥
 ١- مووسا: ٣٥
 ب- هاروون: ٣٩
 ته‌وه‌ری سێهه‌م: پوخته‌یه‌ک له‌ ژیان و به‌سه‌رهاتی مووسا عليه السلام له‌ به‌ر رۆشنایی ته‌ورات

- ٤١.....(په يمانی كۆن)دا.....
- ٤٢- ١- رة چه له كى دوورى مووسا و، هوئى له داىك بوونى مووسا عليه السلام له ميسر:.....
- ٥٧..... **دهرسى يه كه م**.....
- ٥٩..... پئناسهئى ئەم دەرسة
- ٦٠..... ماناى ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ٦٠..... شيكر دهنه وهى هه نديك له وشه كان
- ٦٢..... ماناى گشتيى ئايه ته كان
- ٦٩..... مه سه له گرنگه كان
- كورتە باسئىك: ده (١٠) هه لوه ستهئى گرنگ له به رده م ئەو چوار ئايه تهئى سه ره تاي
- ٧٥..... (القصص)دا
- ٨٣..... شيكر دهنه وهى ئەم دوو ئايه ته له پئنج بره گه دا:.....
- ٨٧..... چوار نيعمه ت و چاكهئى گه و رهئى خوا
- ٨٧..... بؤ گه لى چه وسا وهئى مووسا عليه السلام.....
- ٩١..... **دهرسى دووه م**.....
- ٩٣..... پئناسهئى ئەم دەرسة
- ٩٤..... ماناى ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ٩٥..... شيكر دهنه وهى هه نديك له وشه كان
- ٩٨..... ماناى گشتيى ئايه ته كان
- ١٠٨..... مه سه له گرنگه كان
- ١٢٠..... كورتە باسئىك: روو نكر دهنه وهئى كه ده ر بارهئى (فؤاد) و (قلب).....
- ١٢٥..... **دهرسى سئيه م**.....
- ١٢٧..... پئناسهئى ئەم دەرسة
- ١٢٨..... ماناى ده قاو ده قى ئايه ته كان
- ١٢٩..... شيكر نه وهئى هه نديك له وشه كان
- ١٣١..... ماناى گشتيى ئايه ته كان
- ١٤١..... مه سه له گرنگه كان

- سنى ھەلۋەستەي گزنگ..... ۱۴۸
- دەرسى چوارەم..... ۱۵۷
- پېناسەي ئەم دەرسە..... ۱۵۹
- ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان..... ۱۶۰
- شېكرنەوھى ھەندېك لە وشەكان..... ۱۶۱
- ماناي گشتىي ئايەتەكان..... ۱۶۴
- مەسەلە گزنگەكان..... ۱۶۷
- دەرسى پىنچەم..... ۱۸۲
- پېناسەي ئەم دەرسە..... ۱۸۵
- ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان..... ۱۸۶
- شېكرنەوھى ھەندېك لە وشەكان..... ۱۸۷
- ماناي گشتىي ئايەتەكان..... ۱۹۰
- مەسەلە گزنگەكان..... ۱۹۳
- ھوكوم و ھىكمەت و پەندەكانى ئەم پىنچ قۇناغەي بەسەرھاتى مووسا عليه السلام..... ۲۰۷
- بىرەوھىيەكى خۇم:..... ۲۲۵
- دەرسى شەشەم..... ۳۶۷
- پېناسەي ئەم دەرسە..... ۳۶۹
- ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان..... ۳۷۰
- شېكرنەوھى ھەندېك لە وشەكان..... ۳۷۱
- ماناي گشتىي ئايەتەكان..... ۳۷۲
- مەسەلە گزنگەكان..... ۳۷۶
- كورتە باسېك لە سنى سەرنج دا..... ۳۹۲
- دەرسى ھوتەم..... ۳۹۷
- پېناسەي ئەم دەرسە..... ۳۹۹
- ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان..... ۴۰۰
- شېكرنەوھى ھەندېك لە وشەكان..... ۴۰۲

- ۳۰۴..... ھۆی ھاتنه خواروودی ئایه ته کان
 ۳۰۵..... چیرۆکی مسوڵمانبوونی سهلمانی فارسیی
 ۳۱۸..... مانای گشتیی ئایه ته کان
 ۳۲۶..... مهسه له گرنه گه کان
 ۳۵۰..... کورته باسیک: ئهم ئایه تانه به سه ر کیندا ده چه سپن؟!
 ۳۵۲..... ده (۱۰) سیفه تی ئهو خواهن کتیبانه ی که خوا ﷺ باسیان ده کات
دهرسی هه شتم
 ۳۵۵.....
 ۳۵۷..... پیناسه ی ئهم دهرسه
 ۳۵۹..... مانای ده قاو ده فی ئایه ته کان
 ۳۶۱..... شیکرنه و دی هه ندیک له وشه کان
 ۳۶۳..... ھۆی ھاتنه خواروودی ئایه ته کان
 ۳۶۵..... مانای گشتیی ئایه ته کان
 ۳۷۴..... مهسه له گرنه گه کان
 ۳۷۶..... کورته باسیک: له پینچ سه رنجدا
 کورته باسیک له باره ی به هره مه ند بوونی خه لکی مه ککه و دهوروبه ریه وه، له چه رده می
 مه ککه
 ۳۸۵.....
دهرسی نۆیه م
 ۴۰۹.....
 ۴۱۱..... پیناسه ی ئهم دهرسه
 ۴۱۲..... مانای ده قاو ده فی ئایه ته کان
 ۴۱۳..... شیکرنه و دی هه ندیک له وشه کان
 ۴۱۵..... مانای گشتیی ئایه ته کان
 ۴۲۰..... مهسه له گرنه گه کان
دهرسی ده یه م
 ۴۳۳.....
 ۴۳۵..... پیناسه ی ئهم دهرسه
 ۴۳۶..... مانای ده قاو ده فی ئایه ته کان
 ۴۳۷..... شیکرنه و دی هه ندیک له وشه کان

- مانای گشتیی ئایه ته كان ۴۳۷
 مه سه له گرنه كان ۴۴۱

ته فسیری سووره تی العنكبوت

- ده سېك ۴۵۵
 پېناسهی سووره تی (العنكبوت) و بابه ته كانی ۴۵۵
 (۱) - ناوی نهم سووره ته: ۴۵۵
 (۲) - شوئی دابه زینی: ۴۵۶
 (۳) - ریزبه نیدی له موصحف و دابه زین دا: ۴۵۷
 (۴) - ژمارهی ئایه ته كانی: ۴۵۷
 (۵) - تیوه روکی: ۴۵۷
 (۶) - ئایه مه ندیه كانی: ۴۵۸
 (۷) - دابه شکردنی بۆ چه ند درسیك: ۴۶۰
 ده رسی یه كه م ۴۶۳
 پېناسهی نهم ده رسه ۴۶۵
 مانای ده قاو ده فی ئایه ته كان ۴۶۶
 شیکرنه وهی هه ندېك له وشه كان ۴۶۸
 هۆی هاتنه خواره وهی ئایه ته كان ۴۶۹
 مانای گشتیی ئایه ته كان ۴۷۲
 مه سه له گرنه كان ۴۷۹
 كورته باسېك له بارهی تاقیکردنه وهی خواوه بۆ به نده كانی ۴۹۸
 ته وه ری یه كه م: پېناسهی تاقیکردنه وه، بواره كان، چه می بوونی، حیکمه تی، هۆکاری تیدا
 كه وتی، هۆکاری تیدا ده رچوونی ۴۹۸
 ته وه ری دووم: چه وت پاستی گرنه له بارهی تاقیکردنه وهی خواوه بۆ به نده كانی ۵۰۵
 ته وه ری سیه م: سئ ئاكا داریی پئویست، بۆ نه وهی له تیکه یشتنی تاقیکردنه وه دا، به
 هه له دا نه چین ۵۱۴

- ۰۲۵..... دەرسى دوۋەم
- ۰۲۷..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۰۲۸..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۰۳۰..... شىكىرنەۋەي ھەندىك لە وشەكان
- ۰۳۱..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۰۴۱..... مەسە لە گرنگەكان
- ۰۴۳..... كورته باسئىك لە ھەوت كورته سەرنج دا
- ۰۶۷..... دەرسى سئىھەم
- ۰۶۹..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۰۷۰..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۰۷۲..... شىكىرنەۋەي ھەندىك لە وشەكان
- ۰۷۴..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۰۸۳..... مەسە لە گرنگەكان
- ۶۰۵..... دەرسى چوارەم
- ۶۰۷..... پېئاسەي ئەم دەرسە
- ۶۰۸..... ماناي دەقاۋ دەقى ئايەتەكان
- ۶۱۰..... شىكىرنەۋەي ھەندىك لە وشەكان
- ۶۱۲..... ماناي گشتىي ئايەتەكان
- ۶۲۰..... مەسە لە گرنگەكان
- ۶۲۴..... چەند زانىبارىيەك لە بارەي جالجالۆكەو مالەكەيەۋە
- ۶۲۹..... كورته باسئىك لە بارەي نوژدەۋە
- ۶۲۹..... يەكەم: نوژدە چىيە؟
- ۶۳۰..... دوۋەم: پەلەو پاىەي نوژدە:
- ۶۳۷..... سئىھەم: مەبەستى بەرپاكردنى نوژدە چىيە؟
- ۶۳۹..... چوارەم: ھوكمى كردن و نەكردنى نوژدە:
- ۶۴۳..... پىنجەم: بەرپاكردنى نوژدە (إقامة الصلاة) چىيەو چۆنە؟

- ۶۴۴..... ئایا حیکمەتی بە کارهێنانی ئەو جوۆره تەعبیره چیه؟
- ۶۴۸..... شەشەم: چۆن نوێژ بەرپادەکە؟
- ۶۶۲..... حەوتەم: بەرھەمەکانی نوێژ بەرپا کردن
- ۶۸۳..... دەرسی پێنجەم و کۆتایی
- ۶۸۵..... پێناسەی ئەم دەرسە
- ۶۸۶..... مانای دەقاو دەقی ئایەتەکان
- ۶۸۸..... شیکرنەوێ هەندیک لەوشەکان
- ۶۸۹..... مانای گشتیی ئایەتەکان
- ۶۹۷..... مەسە لە گرنگەکان